

GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

Published under the Authority of
the Government of His Highness
~~the~~ Maharaja Gaekwad of Baroda.

MIRAT-I-AHMADI

PERSIAN TEXT

Part II.

~~Volume XXXIV.~~

**Benoytosh Bhattacharyya, M.A., Ph.D.,
General Editor.**

IN THE PRESS

Mirat-i-Ahmadi Persian Text, Part I.

(Gaekwad's Oriental Series, Volume XXXIII.)

Mirat-i-Ahmadi Part III, i.e., the Khatima or Geographical and Descriptive Supplement Persian Text.

(Gaekwad's Oriental Series.)

Translation of the Mirat-i-Ahmadi by Charles Norman Seddon, I.C.S. (retired), sometime Revenue Minister, Baroda State, and Prof. Syed Nawab Ali, M.A.

(Gaekwad's Oriental Series.)

PUBLISHED BY THE BARODA GOVERNMENT

Gazetteer of the Baroda State. By Rao Bahadur Govindbhai H. Desai, B.A., LL.B., Naeb Dewan, Baroda State, and the late Principal A. B. Clarke, B.A. With map. 2 volumes, 1923, each Rs. 15.

Census of the Baroda State, 1921. By Satyavrata Mukerjea, B.A., Subah, Baroda Division, formerly Superintendent of Census Operations, Baroda State.

In three parts 1921-22—

		Rs.	As.	P.
Part I Report	..	16	8	0
„ II Imperial Tables	..	9	0	0
„ III State Tables	..	4	8	0

MIRAT-I-AHMADI

A PERSIAN HISTORY OF GUJRAT

BY

ALI MUHAMMAD KHAN.

EDITED BY

SYED NAWAB ALI, M.A.,

*Professor, Baroda College : Fellow, University of Bombay : Author of
Tarikh-i-Sohaf, Tazkirat-ul-Mustafa, etc.*

Part II.

(1127 to 1174 A.H.)

WITH FOREWORD BY

JADUNATH SARKAR, C.I.E.,

*Honorary Member, Royal Asiatic Society, Vice-Chancellor, Calcutta
University.*

Central Library,

Baroda.

1927.

Printed by P. Knight at the Baptist Mission Press, Calcutta,
and Published on behalf of the Government of H.H. the
Maharaja Gaekwad of Baroda by Newton Mohun Dutt,
Curator of Libraries, Baroda Raj, at the
Central Library, Baroda.

Price, Rs. 12.

FOREWORD

Of all the provinces of India, Gujrat is the richest in the number and variety of its historical records. Its geographical position has made it the gateway of India to the western world from the earliest known antiquity, and given it an extremely diversified population drawn from many countries and races, though now completely naturalised by centuries of domicile in India. The chief occupations of its people have been trade and manufacture in a degree unequalled by the other parts of India,—which has made its cities pre-eminent in wealth and culture. These causes have made its people intelligent and enterprising beyond the natives of the other provinces of India. The inscriptions still extant in Gujrat go back to the dawn of our recorded history, and form a specially large and diversified source of information for the first twelve Christian centuries. The old Jaina manuscripts make a very useful contribution to our mediæval history.

So, too, for the Muhammadan period, Gujrat has written and bequeathed to us more histories than any other province. Besides the Arabic history edited by Sir E. D. Ross in the Indian Texts Series and Wali's Persian account edited by the same scholar in the Bibliotheca Indica Series,—which have been made available to us in comparatively recent times,—two other histories of the province have been long known and used. These are the *Mirāt-i-Sikandari* and the *Mirāt-i-Āhmadi*. The former is accessible to English readers in Sir E. C. Bayley's translation, as a supplement to Elliot and Dowson. But it stops with the fall of the independent local dynasty (*circa* 1580).

For the history of Gujrat as a province of the Mughal empire, the *Mirāt-i-Āhmadi* is our fullest and most valuable authority. Its author, Mirzā Muhammad Hasan, afterwards surnamed Ali Muhammad Khān, came of a family of Persian emigrants. He was born in 1700 A.D. at Burhanpur, where his father was a civil officer attached to Aurangzib's Deccan army; and the boy accompanied his father to Gujrat in 1708, when the latter was appointed news-writer of Ahmadabad. Ali Muhammad himself rose to be *diwān* of the province in 1746 (1159 A.H.) and held that office till the extinction of Mughal rule in Gujrat by the Maratha annexation about 1755,—thus gaining the mournful distinction of being “the last of the imperial *diwāns*.”

Ali Muhammad Khan was a man of unusual intelligence, activity, and power of struggling against adversity. On assuming office, he found the provincial administration in a state of utter disorganization,—the natural result of the great anarchy born of the dissolution of the Mughal Empire under incessant civil wars and Maratha attacks. As he writes, “When in 1137 A.H. Shujaet Khan, the deputy of Mubariz Khan, (the provincial governor), was slain by Hamid Khan, the latter made haste to appropriate the crownlands and arrears of revenue (*pāi-bāqī*) and took away the volumes of official records for many years past; and thus the *diwān* of the *subah* remained with nothing to do. After him the other *nāzims* seized the country in the same way, and did not leave it in the hands of the *diwāns*. Now only the name is left to the *diwān* of Gujrat, and the mere shadow of his power. The revenue officers,—starving through long arrears of salary, were dispersed. When it came to the author’s turn to receive the name of the *diwān* of the *subah*, he searched for the records and found them existing in name only (1161 A.H.) By hard and unceasing exertion, he collected information from the various cities and *pargana*hs, aided by Mithalal Kayeth, the hereditary *subah-navis* of the province. But in a year and a half the latter, too, died.”

But nothing could damp our author’s ardour and love of order and methodical work. With the materials still surviving, he, in 1170 A.H., set himself to write a history of Gujrat from 1000 to 1760 A.D. The pre-Mughal portion of the work is necessarily very concise and derivative. But from the reign of Akbar onwards, his book is unique among the Persian histories of India inasmuch as the author has incorporated in it the full texts of a very large number of official letters and orders of the Imperial Government, e.g., *farmāns*, *parwānahs*, and *dastur-ul-aml*s. Thus the best raw materials of social and administrative history have been preserved by him for us. This is specially the case with Aurangzib’s strenuously active reign of half a century. For the half century following the death of Aurangzib (in 1707), the *Mirat* gives the fullest history of the civil wars among the Mughal generals, the Maratha incursions, and the natural calamities and popular disorders which attended the fall of the Mughal empire in that province. In fact, we have no such complete, graphic, and systematic account of that decline and fall in any of our provinces. Herein lies the second great merit of the book.

The narrative history is supplemented by a second volume giving a very detailed topographical description of the province, the lives of its saints, an account of the official classes, their salaries and duties, and

the administrative system in general. In short, the *Mirat-i-Ahmadi* is the only work of the class after Abul Fazl's justly famous *Ain-i-Akbari*, as a source of accurate information of diverse kinds relating to the Mughal empire.

Dr. James Bird translated about one-third of the first volume of the *Mirat-i-Ahmadi*, down to the death of Akbar, in his *History of Goozerat* (old Oriental Translation Fund, 1834). Professor Nawab Ali and Mr. C. N. Seddon, I.C.S., have recently given us a free rendering of the Khatima. But the most important portion of the work, *viz.*, the history of Gujrat in the 17th and 18th centuries, has remained unutilised except for the brief English summary given in the *Bombay Gazetteer*, Vol. I, Part I (from the MS. translation made by Col. Watson before his death in 1889) and also in William Irvine's *Later Mughals*, Vol. II.

The Persian text has been published in lithograph (1306 A.H.) by the Fath-ul-Karim Press, Bombay. This edition contains only the first volume down to 1714 A.D. (or about one half of it) together with the second volume. It is the despair and rage of serious students of Indian history. The text as printed here is hopelessly corrupt, with frequent lacunæ; the scribe has omitted or distorted beyond recognition every difficult word occurring in the book. For example, there are gaps on pp. 268, 291 (first line), and 347 (middle portion, confused).

Prof. Nawab Ali has earned the gratitude of the scholarly world by printing at the Baptist Mission Press—so well-known among Orientalists for its excellent work,—the text of the *Mirat-i-Ahmadi* from the death of Aurangzib (1707) to the end. He had the signal good fortune of securing the author's autograph manuscript with his last corrections, as the basis of his text.

The Oriental Public Library of Patna has an old, clearly written, and carefully corrected MS. of the work (with marginal glosses), the colophon of which adds, that the transcription was completed on 25th Shaban 1199 (3 July, 1785), after the author's death, though the Englishman who purchased it at Ahmadabad in 1818 writes on the fly-leaf that he acquired it from the author! The colophon of the first volume states that *Daftar* (volume) one was completed on 10th Safar 1175 (10 Sep., 1761). The transcription was finished by Jalil, son of Tahir Muhammad Khan, Muhammad Ismail, on 7th Rabi-ul-awwal 1204 (25 Nov. 1789).

The Government of H.H. the Gaekwad of Baroda deserves our cordial thanks for its enlightened generosity in bearing the cost of publishing this book in the Gaekwad's Oriental Series. We trust that the good work thus begun would be completed by printing a corrected text of the remainder of this masterly history, for which Professor Nawab Ali's trained ability as editor is available.

JADUNATH SARKAR, C.I.E.,
Honorary Member, Royal Asiatic Society
Vice-Chancellor, Calcutta University.

صواب	خطا	سطر	صفحة
ز گرما	گرما	۲	۴۱۹
چندین	چندین	۳	۴۲۱
موزا	مزار	۹	۵۱۳
بجز	بخیر	۱۰	۵۵۷
مخلصي	مخلصي	۲۳	۵۸۸

تصحیح بعضی از اغلاطیکه هنگام چاپ شدن کتاب
رو داده التماس از قارئین کرام آنکه ما بقی
سهو کتابت و غیره را به سلیقه مستقیمه
درست نموده بدامن عفو بیوشند

صفحه	سطر	خطا	صواب
۴	۶	بیستی	بیستی
۱۱	۱	و استدعا	و او استدعا
۲۲	۱۸	بی اُعید الیها	بی اعتدالیها
۱۳	۱۱	نمود	نموده
۱۵	۲۴	فرساده	فرستاده
۱۶	۲۳	رمیدان	رمیدن
۱۹	۱۸	فرستاده	فرستادن
۲۳	۷	بامیني	وامیني
۳۵	۱۷	آبا	آباد
۴۰	۱۷	شاعت	شجاعت
۴۷	۱۱	بذارالمهام	مذارالمهام
۵۶	۲۱	کنان	کتمان
۷۷	۶	مرسید	مرسید
۹۹	۱۲	کلک	سلک
۱۱۴	۲۴	منقدا	مقتدا
۱۹۵	۱۰	ماواران	ماورایان
۲۰۹	۱۹	یستور	بدستور
۳۲۴	۱۴	طیید	طلبید
۲۸۹	۷	میابه	اسبابه
۳۰۳	۹	نکبة	نگینه

نجم خان - ۳۱۸ - ۳۵۲ -

والد علي محمد خان ۲ - ۶ - ۴۹ (خطاب) - ۵۴ - ۸۰ - ۸۳ - ۸۸ - ۹۱ - ۹۴ - ۱۰۵ -
۱۳۰ - ۱۳۲ - (سفر حج) - ۱۴۳ - ۲۳۰ - ۲۹۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵ (وفات) -
وسواس راؤ - ۵۸۶ - ۵۸۷ - ۵۹۶ (قتل) -

۸

هول سوار - ۱۵۹ -

ی

يعقوب عليخان - ۵۸۷ - ۶۰۳ -

۲۰۸ (جنگ با بهنداری) - ۲۰۹ - ۲۲۰ - ۲۳۱ تا ۲۳۶ (جنگ و داخله احمدآباد)
 ۲۴۲ - ۲۴۷ - ۲۵۴ - ۲۵۶ - (اصلاح سکه) - ۲۶۵ - ۲۷۳ (خطاب نجم الدوله) -
 ۲۷۶ - ۲۷۷ (وفات) -

مفتخر خان (ملقب به مومن خان) - ۲۷۹ - ۲۸۵ - ۲۸۷ - ۲۸۹ - ۳۰۴ - ۳۱۰ -
 ۳۱۸ - ۳۱۹ (صوبه دار و خانه جنگي) - ۳۵۳ - ۳۶۶ - ۴۰۱ - ۴۰۴ - ۴۳۹ - ۴۴۱ -
 ۴۴۹ - ۴۵۱ - ۴۵۲ - ۴۵۴ - ۴۷۳ - ۴۷۹ (داخله احمدآباد) - ۴۸۲ - ۴۸۰ تا ۵۲۸
 (محصور شدن در احمدآباد و جنگ با مرهته) - ۵۴۷ - ۵۵۸ - ۵۷۴ (روانه پونه) -
 ۵۸۲ - ۶۰۶ - ۶۰۷ تا ۶۱۰ -

ملا محمد علي - ۱۰۳ - ۱۰۹ - ۱۴۷ - ۱۵۲ - ۱۵۵ (قيد) - ۱۶۹ (مسموم شدن)
 (عمدة التجار) -

مهر علي خان - ۱۶ - ۲۱ - ۲۲ (ديوان) - ۳۲ - ۳۷ - ۳۹ - ۵۱ -

مير مرتضى - ۳ - ۱۸ - ۲۰ (ايليچي ايران) -

مهماني - ۱۶۷ - ۱۶۸ (فتح بروده) -

محمد شاه - ۲۸ تا ۳۰ (جلوس و سکه زدن) - ۲۵۵ - ۳۷۰ (وفات) -

مستفيد خان قاضي - ۲۱۳ تا ۲۱۸ - ۲۴۴ -

ملهار هولكر - ۳۳۸ - ۵۶۹ - ۵۸۶ - ۵۹۰ - ۵۹۹ -

مقبول عالم - ۳۰۴ - ۳۲۰ - ۳۲۱ -

ميتيا لعل - ۴۰۸ -

محمد لعل - ۴۶۴ - ۴۶۷ - ۴۷۱ -

مظفر خان گاردي - ۵۵۰ - ۵۶۷ -

مبارزالملك (سر بلند خان) - ۴۹ - ۵۴ (صوبه دار) - ۷۹ - ۸۳ - ۸۷ - ۸۸ - ۹۲ - ۹۸ -

۹۹ - ۱۰۲ - ۱۰۵ - ۱۰۷ - ۱۱۰ تا ۱۱۲ (حمله به كچه بهج) - ۱۱۳ - ۱۱۷ - ۱۱۸ -

(معزولي) - ۱۲۰ تا ۱۲۸ (جنگ با مهاراجه) - ۱۲۹ (صلح) - ۱۳۱ (كوچ) - ۱۴۱ -

ن

ناصر خان - ۳ - ۱۲ (سزولي) - ۲۱ - ۲۳ - ۲۶ - ۲۹ (ديوان) - ۳۳ - ۳۹ -

نورالدين (شيخ) - ۱۹ - ۱۸ زخمي شدن) - ۲۷۷ -

نادر شاه - ۲۵۲ - ۲۵۳ (سکه زدن) - ۲۵۵ -

نظام الملك اول (آصف جلا) - ۳۲ - ۲۷ (وزارت) - ۴۷ - ۵۴ (آصف جلا) - ۱۳۵ -

(جنگ با مرهته) - ۳۵۷ - ۳۷۵ (وفات) -

نظام الملك صلابت جنگ - ۵۶۹ - ۵۸۵ - ۶۰۲ - ۶۰۳ - ۶۰۴ -

نجيب الدوله - ۵۶۹ - ۵۷۱ - ۵۸۲ - ۵۸۶ - ۵۸۷ - ۵۸۸ - ۵۹۱ - ۵۹۳ - ۶۰۰ - ۶۰۲ -

ف

فرخ سیر - ۲۱ - ۲۲ -
 فدا الدین خان - ۲۴۸ - ۲۴۹ - ۲۶۵ - ۲۶۷ - ۲۷۸ - ۲۸۰ - ۲۸۵ - ۲۹۰ - ۲۹۴ - ۲۹۵ -
 ۲۹۶ - ۳۰۴ - ۳۱۰ - ۳۱۱ - ۳۱۷ - ۳۵۳ -
 فخرالدوله - ۳۲۲ - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۳۰ - ۳۳۲ - ۳۵۴ -

ق

قطب الملک - ۲۱ - ۲۸ - ۳۴ - ۳۶ - (قید) -

ک

کاظم بیگ - ۲ - ۱۰ - (کشته شدن) -
 کنتهاجی - ۵۳ - ۵۸ - ۷۲ - ۹۰ - ۹۶ - ۹۷ - ۱۰۲ - ۱۰۸ - ۱۸۴ - ۱۸۵ - ۱۹۱ -
 کهندنی - ۵۳ - ۶۴ - ۷۸ - ۹۰ - ۱۰۲ - ۱۶۱ - ۱۶۴ - ۱۹۱ -
 کپور چندر - ۲۶ - ۳۴ - (قتل) -
 کولیان - ۱۷۹ - ۲۴۶ - ۲۴۷ - (جنگ با داماجی) - ۲۴۹ - ۲۶۶ - ۲۷۶ - ۵۰۰ -
 کانوجی ناگیو - ۲۱۲ -
 کهاندی راو - ۳۰۱ - ۳۳۲ - ۳۳۸ - ۳۶۸ - ۵۶۰ - ۵۸۲ -
 کونپنی انگلیس - ۵۶۶ -
 کشنامتبناوی کنتهاجی - ۹۷ - ۹۹ -

گ

گاو - ۱۴۰ (ممانعت گاوکشی) - ۱۴۶ (استعمال سرگین جهت ارتداد)
 گنیش آپا - ۵۸۰ - ۵۸۱ - ۵۸۲ - ۵۸۳ (نائب صوبه) - ۶۰۶ -

ل

لیمب (مستر) - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۸۸ - ۳۸۹ (حمایت سید اچهن) - ۳۹۱ (خود کشی)
 لوبانہ - ۹ -

م

محمد اسمعیل - ۱۰۵ - ۳۲۶ - ۳۳۳ -
 مومن خان - ۳ - ۵۲ - ۵۳ - ۵۷ (دیوان) - ۹۸ (فوت) -
 مومن خان (نجم الدوله) - ۱۲۹ (متصدی کهنایت) - ۱۴۵ - ۱۶۳ - ۱۶۴ - ۱۸۳ -
 ۱۸۵ (جنگ با مرهتہ) - ۱۹۳ - ۱۹۶ - ۱۹۷ - (صوبہ داری) - ۱۹۸ - تا

- شجاعت خان (معصوم قلبي) - ۳۸ - ۴۰ - ۵۰ - ۵۴ تا ۵۷ - ۵۸ تا ۶۲ (جنگ با مرهتہ و قتل شدن)
 شامجہان بادشاہ ثانی - ۵۷۳ - ۵۸۷ -
 شاہ نور - ۵۱۸ تا ۵۲۴ (حسن قلیخان) -
 شجاع الدولہ - ۵۱۸ - ۵۷۱ - ۵۸۵ - ۵۸۹ - ۵۹۲ (تحریک مسلم) - ۵۹۵ - ۵۹۸ - ۶۰۰ -
 ۶۰۲ - ۶۰۵ -
 شہباز روہیلہ - ۳۷۷ - ۳۸۰ -

ص

- مفدر خان بابی - ۲ - ۱۴ تا ۱۷ (خانہ جنگی) - ۴۸ - ۶۲ - ۷۳ - ۸۰ (فوت) -
 ملاہٹ محمد خان - ۳ - ۱۶ - ۱۷ - ۴۰ - ۵۸ - ۸۳ - ۸۶ - ۱۰۱ - ۱۰۶ - ۱۱۶ - مفدر خاں
 (محمد انور) - ۱۰۷ - ۱۱۹ -
 مفدر محمد خان - ۳۴۰ - ۳۵۶ - ۳۶۲ - ۳۹۱ - ۵۲۹ (وفات) -
 مفدر جنگ - ۳۷۲ - ۳۷۳ -

ط

- طالب علیخان - ۱۴۵ (دیوانی) - ۲۷۲ - ۳۱۹ -

ع

- عبد الحمید خان - ۱ - ۲ - ۱۲ (نائب) - ۲۰ - ۳۷ - ۴۷ -
 عنایت اللہ خان - ۱ - ۱۱ - ۳۱ - ۳۸ -
 عقیل خان - ۱ - ۲ - ۶ - ۸ - ۲۰ - ۱۱۲ -
 عالم پناہ - ۶ - ۸ (بناء حصار سورت) -
 عبد اللہ (شریف مکہ) - ۱۹ -
 عالم علی خان - ۳۲ - ۳۳ -
 عالمگیر ثانی - ۱۴۳۵ (جلوس) - ۵۷۲ (قتل) -
 عبد الغنی (برادر مومن خان) - ۱۰۱ - ۱۱۹ - ۱۳۳ - ۱۳۴ (فوت) -
 علی محمد خان اول - تحت ردیف و او (والد) -
 علی محمد خان ثانی - تحت ردیف رای مہملہ (راقم) -

غ

- غزنوی خان - ۳ - ۱۸ - ۲۰ -
 غوث الاعظم - ۳۱ -

رستم عليخان بهادر - ۱۱ - ۴۱ - ۵۰ - ۵۱ - ۵۳ - ۶۸ تا ۷۶ (جنگ با حامد خان و قتل شدن) (رضا قلي) -
 رگهنا نه داس - ۴۱ - ۴۲ - ۴۶ (راجه) -
 رگهونا نه راو - ۴۰۳ (محاصره بلده) - ۴۱۵ (فتح احمدآباد) - ۴۱۸ - ۴۳۴ - ۴۵۸ - ۴۹۴ (قتل) -
 رينكوجي - ۱۸۵ تا ۱۸۸ - ۱۹۱ - ۲۲۱ - ۲۴۴ - ۲۵۱ - ۲۷۴ - ۲۸۲ - ۲۸۷ - ۲۸۹ - ۲۹۳ -
 ۲۹۸ (فرار) - ۳۰۱ - ۳۱۳ (گرفتن قلعه پتلاد) - ۳۱۷ - ۳۳۶ - ۳۳۸ - ۳۵۴ - ۳۵۵ (فتح بورس) (دستگیر شدن) -

ز

زورآور خان - ۱۰۸ - ۱۷۵ - ۲۳۹ - ۲۵۶ -

س

سيد علي (واعظ) - ۵۳ - ۶۹ - ۱۴۸ - ۱۷۵ - ۱۷۷ (قتل) -
 سيد اچهن - ۳۵۶ - ۳۵۸ - ۳۶۰ - ۳۶۴ - ۳۸۲ - ۳۹۰ - ۵۵۱ تا ۵۵۳ (جنگ) ۵۶۲ (هنگامه درباب گنپتي) -
 سد اشيو بهاؤ - ۵۸۶ - ۵۸۷ - ۵۹۰ - ۵۹۰ (جنگ) - ۵۹۲ - ۵۹۳ - ۵۹۹ (شکست پاني پت)
 سريپت راو - ۴۲۳ (محاصره كهيبائت) - ۴۲۷ - ۴۲۹ - ۴۳۱ (احداث بتخانه) -
 سورج مل جات - ۴۳۳ - ۵۸۶ - ۵۸۷ - ۵۸۸ - ۶۰۵ - ۶۱۲ -
 سنبهوارام - ۴۶۸ - ۴۷۵ - ۴۸۳ - ۴۸۴ - ۴۹۴ - ۴۹۸ - ۵۰۰ (جنگ) ۵۳۰ (گرفتاري) -
 سد اشيو رامچندر - ۴۸۰ - ۴۸۴ - ۵۳۲ (داخله احمدآباد) - ۵۳۳ (احداث بدعت چند) -
 ۵۴۶ ۵۴۸ - ۵۴۹ - ۵۵۹ - ۵۶۱ (روانه پونه) - ۵۷۹ - ۶۰۱ -
 سليم جمعدار - ۵۴۱ تا ۵۴۳ -
 سياجي گائيكوار - ۵۴۶ - ۵۴۷ - ۵۷۵ - ۵۷۸ - ۵۸۰ -
 سنتوجي - ۵۷۷ - ۵۷۸ - ۵۷۹ - ۵۸۱ - ۵۸۲ -

ش

شكر الله بيگ - ۶ - ۱۷ - ۴۱ -
 شير خان بابي - ۱۶۷ (نائب فوجدار بروده) - ۱۶۸ - ۱۹۸ - ۲۴۶ - ۲۴۷ (تصرف جوناگده)
 ۲۸۶ - ۲۹۰ - ۲۹۹ - ۳۱۱ - ۳۳۰ - ۳۳۵ - ۳۳۷ - ۵۴۷ - وفات -
 شيخ الاسلام خان - ۲ - ۲۴ - ۲۷ - ۱۹۰ -
 شاه عالم شاهزاده - ۵۶۹ - ۵۸۹ - ۵۹۰ (جلوس اول) - ۶۰۴ -

چنبوترہ - ۱۸ (قحط) -
چننامن - ۳۲۲ (بتخانہ) -

ح

حیدر قلی خان - ۱ - ۲ - ۴ - ۵ - ۸ - ۱۰ - ۱۳ (نائب) - ۱۴ تا ۷ (خانہ جنگی باصفدر خان) - ۲۰ - ۲۲ - ۳۸ (خطاب معز الدولہ) - ۴۳ - ۴۵ - ۴۶ - ۴۷ (دیوانہ) -
حامد خان - ۴۸ - ۵۰ - ۵۵ - ۵۹ - ۶۲ - ۶۳ (داخلہ احمدآباد) - ۶۹ تا ۷۲ (جنگ با رستم علیخان) - ۷۷ - ۷۸ - ۸۵ -
حسین علی خان - ۱۲ - ۲۱ - ۲۴ - ۲۸ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۶ (قتل) امیر الامرا -
حیدر خان - ۳۶ (قاتل امیر الامرا) -

خ

خلد مکان - ۳ - ۱۳ (جمعہ بازار) - ۵۷۷ -
خیر اللہ (قاضی) - ۲ - ۵ (نوازہ بر سر مادہ گاؤ) - ۳۱ (عزل) -
خوارج مسقط - ۲۴ -
خوشحال چندر - ۵۸ - ۱۷۰ - ۱۷۱ - ۳۷۵ (فوت) -

د

داماجی گائیکوار - ۱۵۷ - ۱۶۷ - ۱۸۴ - ۱۸۶ - ۱۸۷ - ۲۱۹ - ۲۴۶ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۶۴ -
۳۳۸ - ۳۹۸ (حصہ بالمناصفہ) - ۴۰۳ - ۴۲۰ (بپرق بھگوا و شعائر مخصوص او) -
۵۰۹ - ۵۲۷ (صلح بوساطت) - ۵۳۲ (داخلہ احمدآباد) - ۵۳۴ - ۵۳۶ - ۵۴۷ (روانہ پونہ) - ۵۸۷ - ۵۹۹ (فرار از پانی پت) - ۶۰۹ -
دیوجی ناگیر - ۲۴۵ - ۲۴۶ -

و

راقم (مصنف) - ۷ - ۸ (اشتداد مرض و صحت) - ۱۳ (روانہ دہلی) - ۸۰ - ۹۷ - ۱۱۶ (خطاب) - ۱۶۳ - ۲۱۰ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۵ - ۲۲۶ - ۲۲۸ - ۲۳۹ - ۲۶۷ - ۲۹۰ -
۲۹۴ - ۳۰۳ - ۳۰۴ - ۳۰۶ - ۳۱۶ - ۳۲۶ - ۳۳۳ (زخمی شدن) - ۳۴۰ تا ۳۵۱ (دیوان و شرح نمکھراہی ہندو بچہ) - ۳۹۳ - ۳۹۵ - (خطاب بہادر) - ۴۰۸ - ۴۱۲ - ۴۱۶ -
۴۱۷ (متقاعد شدن) - ۴۱۹ - ۴۲۳ - ۴۳۱ - ۴۳۶ - ۴۴۱ - ۴۴۹ - ۴۶۶ - ۴۹۸ -
رفیع الدرجات - ۲۱ - ۲۲ - ۲۳ - ۲۵ -
رفیع الدولہ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۸ -

بالاجي باجي راو پيشوا - ٣٧٥ - ٣٩١ - ٥١٩ - ٥٥٠ - ٥٧٠ - ٥٧٥ - ٥٨٠ - ٥٩٣ - ٦٠١ -
٦١١ (وفات) -
بولن - ٢٤٣ - ٢٤٨ -
برج لعل - ٥٣٧ (قتل) -
بوجر (ستر) - ٥٥٤ -
باجي راو - ١٣٣ - ١٣٤ (محاصره بروده) -
بخت سنگه - ١٤ - ١٣٢ - ١٣٥ - ١٥٨ - ٣٧٤ - ٣٧٦ -

پ

پهاد خان - ١٩١ تا ١٩٣ -
پيلاجي - ٢٧ - ٥٢ - ٦٨ تا ٧٢ - ٩٠ - ٩٥ - ٩٦ تا ٩٨ - ١٣٤ - ١٤٣ (قتل) -

ت

تبع بيدگ خان - ١٠٤ - ١٠٩ - ١٥١ - ١٥٤ - ١٥٥ - ١٥٧ - ١٦٩ - ١٧٦ - ١٧٧ - ٣٣٩ -
(رحلت) -
ترونگ راو سيناپتي - ٧٨ - ٧٩ -

ج

جوانمرد خان اول - ٣ - ١٦ - ١٧ - ٤٠ - ٧١ - ٨٣ - ٨٦ - ١٠٦ -
جوانمرد خان دوم کمال الدين - ١٠٧ - ١١٩ - ١٣٣ - ١٥٨ - ١٦١ - ١٦٦ - ١٦٨ - ١٧٢ تا
١٧٥ - ١٩١ - ١٩٦ - ٢٣٩ - ٢٤٦ - ٢٤٩ - ٢٥٧ - ٢٧٢ - ٣٠٣ - ٣٠٤ - ٣٠٦ - ٣١٠ -
٣١١ (داخله احمدآباد) ٣١٥ - ٣١٨ (مصالحت با مرهتہ) - ٣٢٢ (نائب) ٣٢٧ -
٣٣٢ - ٣٣٥ - ٣٥٤ (جنگ مرهتہ) - ٣٦٥ - ٣٦٧ - ٣٧٩ - ٣٨١ - ٣٩١ - ٣٩٥ - ٣٩٨ -
٤٠٢ - ٤١١ (تخليه احمدآباد) - ٤١٣ (صلحنامه) - ٤٧٦ - ٥١١ - ٥٤٩ - ٥٨٣ -
٦٠٧ -

جمناجي - ١٠١ -
جنگوجي سيندهيه - ٥٧٠ - ٥٧١ - ٥٨٥ - ٥٩٠ - ٥٩٩ -
جزيه - ١٩٠ - ٢٣ (معافي) -

چ

چوتنه - ٩٣ - ٩٥ - ١٠٢ - ١٣٢ - ١٣٣ - ١٦١ - ١٦٤ - ١٨٦ - ١٨٧ - ١٩٢ -
چلني (باقرخاني) - ١٨ (سگه) -

فهرست اسما الرجال و غیرها بترتیب حروف تمجی

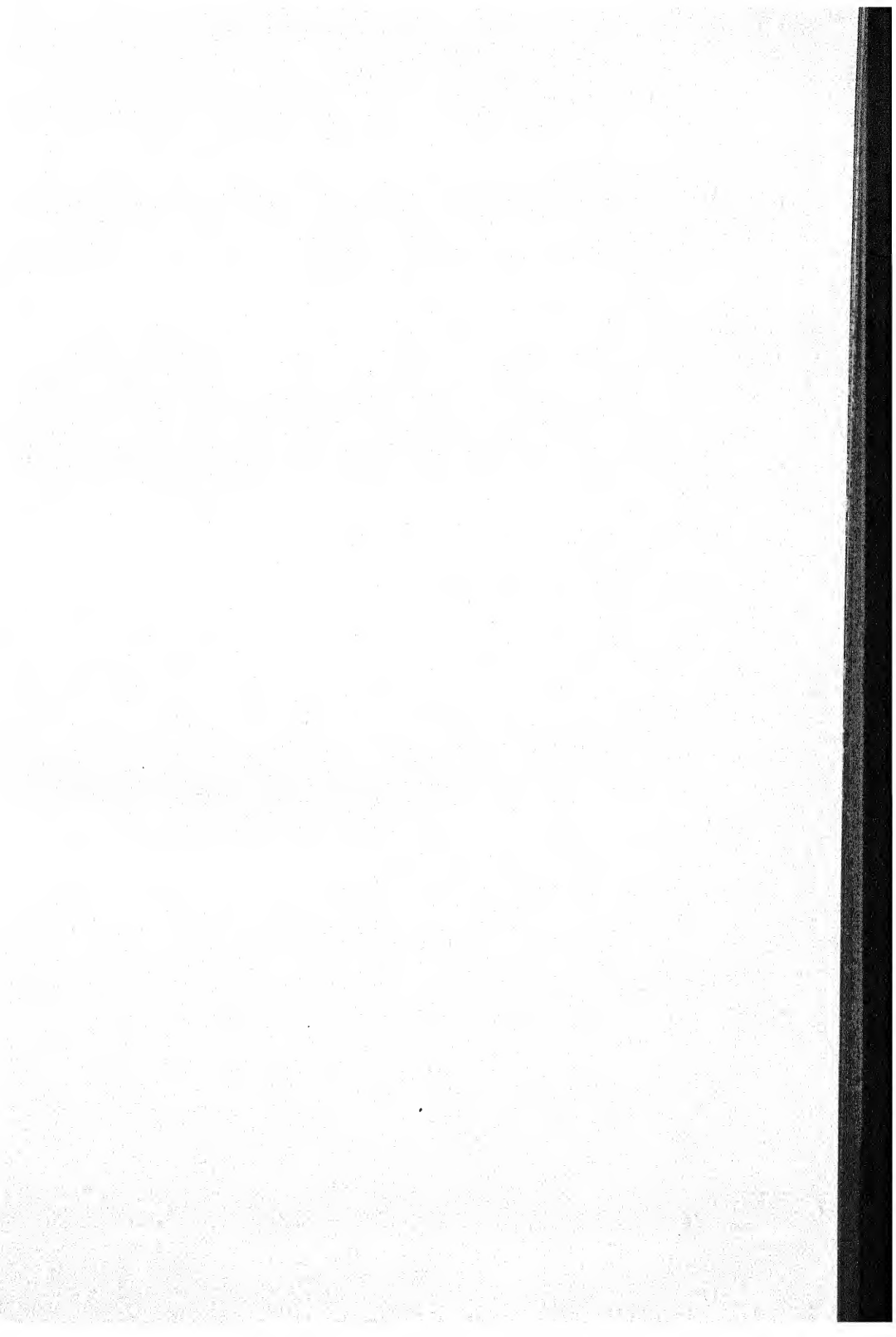

- احمد شاه - ۳۷۱ - ۳۷۲ (جلوس) - ۴۳۴ -
 احمد شاه ابدالی - ۳۷۱ - ۴۹۰ - ۵۷۱ - ۵۸۴ - ۵۸۵ - ۵۹۱ - ۵۹۳ - ۵۹۵ - ۵۹۸ (فتح)
 پانی پت (۶۰۲ - ۶۰۸) (مراجعت) -
 اجیت سنگه - ۱ - ۲ - ۲۱ - ۲۳ -
 ابهی سنگه (مهاراجه) - ۱ - ۸ - ۸۰ - ۱۱۷ - ۱۱۸ - ۱۲۰ تا ۱۲۸ - ۱۳۱ - ۱۳۴ - ۱۳۸ -
 ۱۴۲ - ۱۴۵ - ۱۰۹ - ۱۶۱ - ۱۶۲ - ۲۰۸ - ۲۰۹ -
 او دیکرن دلپسائی - ۱۱۶ -
 اعتماد الدوله - ۳۶ - ۳۷ -
 ابراهیم قلی - ۵۰ - ۶۲ - ۶۴ تا ۶۶ (قتل) -
 اوسمان یائی - ۱۵۷ - ۱۶۱ - ۱۸۴ -
 انند رام - ۲۹۱ - ۲۹۴ - ۳۰۰ (قتل) -
 اسپنسور (مستر) - ۵۵۴ - ۵۵۷ (فتح قلعه سورت) - ۵۶۶ -
 احمد کتو - ۲۰ - ۶۳ -

ارملی //

ب

- بهنداری - ۱۵۸ - ۱۵۹ - ۱۶۳ - ۱۶۴ - ۱۶۶ - ۱۷۰ - ۱۷۸ - ۱۷۲ - ۱۸۸ - ۱۸۹ - ۱۹۰ -
 (رتن سنگه) - ۱۹۲ - ۱۹۳ - ۱۹۹ - ۲۰۸ - ۲۲۰ - ۲۲۵ - ۲۲۷ - ۲۲۸ - ۲۳۵ -
 بهرام خان - ۱۰۴ - ۱۰۹ - ۱۴۷ تا ۱۵۱ - ۱۶۵ - ۱۷۸ تا ۱۸۱ (مقتول شدن در جنگ) -
 بهروز خان - ۴۹ - ۱۱۰ - ۳۲۶ -
 بواهییر - ۱۱۳ - ۱۳۹ - ۱۷۲ -
 بهدر - ۳ - ۳۴ -
 بیوره - ۶۷ - ۷۸ - ۹۵ - ۱۰۶ - ۱۱۳ - ۱۷۰ - ۱۹۰ - ۱۹۲ تا ۱۹۴ - ۲۵۰ - ۲۸۶ - ۳۰۱ -
 ۳۲۲ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۵۷۷ -
 باندھری - ۱۳۶ تا ۱۳۸ -

ماخفي نماند

که چون عهد نموده و بر خود لازم و متعتم شمرده که در نگارش احوالات از رعایت و عداوت خویش و بیگانه پرهیز داشته آنچه نفس الامر و بیان واقع باشد درج سازد چنانچه در صدر این اوراق اشاره بدان رفته التماس از ناظران انصاف بین و بینندگان حق گزین آنکه چون اَلْحَقُّ مَرَّ كَفَّةً اند اگر احیاناً بر مقوله که موجب مرارت یا کدورت بوده باشد وقوف یابند بزال عفو از خاطر دریا مقاطر زائل سازند -

* منظومه *

دل ز نور عفو روشن می شود و ز نسیمش سینه گلشن می شود
دوست دارد عفو را پروردگار آنچه ایزد دوست دارد دوست دار
و بالله التوفیق دهم شهر صفر المظفر ختم الله بالخیر و الظفر سال هزار و صد
و هفتاد و پنج هجری علی صاحبها الف الف تحیات ختم این دفتر اتفاق
افتاد ۱۲ *

دوم ماه ذیحجه الحرام ناعي این واقعه در احمدآباد رسیده در تمام صوبه شائع و واضح گشت خلل کلی در بندوبست افکند متمردان کولیان سر بفساد برداشته برهزنی و تاخت قریات دست تطاول کشوده بزدن و بردن مواشی پرداختند و در سلخ همان ماه ما بین دروازه سارنگپور و کالو پور دیوار حصار بلده را بقدر در آمد و بر آمد اسپ شگفته آنچه در خانهای قرب و جوار آنجا بدست آمد از ناطق و صامت بردند و روزانه در بیرونات و شبانه در بلده بقطع طریق و نقب زنی بخانه بر اندازها اشتغال دارند همدین سال راجه لکھپت زمیندار کهچ رخت هستی بر بست و کهر سنگه پسرش قائم مقام گردید *

سبب قرار یافتن این اوراق بدفتر نخستین

هر چند که از هنگام آغاز تسطیر و تحریر این اوراق مرا طبع زین نوع خواهان نبود که کمیت خوش خرام قلم مشکین رقم از جولانی میدان ترقیم سوانحات آینده چندی باز ماند اما از آنجا که مشیت الله غالب بمضمون صداقت مشحون عرفت ربی بفسخ العزائم از تقدیرات فلکی بنابر برهم خوردگی اوضاع سلطنت که از ان مجملی مندرج گشت و مجهله مفسده سورجمل جات جهت استقرار وزارت آصف جاه باقی و هنوز ورود موکب همایون بادشاه مظفر لواو بسبب امری در خلال این حال اختلال در بال راقم وارد گشته لهذا تسوید رویداد پیش را بر رونق افزائی و سریر آرائی آن حضرت داشته این اجزا را باوجود عدم لیاقت در نظر ارباب بنیش و اصحاب دانش و سخن سنجان عالی فکرت و منشیان بلاغت فطرت که پایه سخفوری را برطاق بلند گذاشته اند چون خالی از استعارات و دقت عبارات است حکم طفل ابجد خوان دارد و من هیچمدان را چه یارا که خود را از کمینه تلامذه آنها بشمارد دفتر نخست قرار داد انشاء الله العزیز اگر حیات مستعار باقی و فراغ خاطر از نیرنگ سازی زمانه غدار سغله پرور نا پایدار پدید آید دفتر دوم را از آغاز سال فرخنده فال جلوس میمنت و اقبال مانوس بر صفحه روزگار ثبت می سازد چون بعضی مقدمات خاتمه تعلق بدین دفتر داشت ملحق ساخت *

گوبد رفته شب را زرانیده بمقتضای وقت ببلده آمد اتفاقاً او اخر همان روز سردار محمد خان بموجب قرار داد در راج پور رسیده روز دیگر بذلی ملاقات افتاد که هنگام نیم شبی بذابر دریافت خبر راست یا دروغ که آپاجی گنیش را با او نوع دیگر مرکوز خاطر است از مخاطره عذر متوهم شده همان وقت شب راه باره سینور پیش کرد و هرباجی رام که به تشخیص و تحصیل پیشکش حصه گایکوار در ضلع سورته اشتغال داشت چون فراغت یافت برگشته به دولقه آمد و بعد از چند روز نزد داماجی گایکوار عازم گردید و ترمک مکند نائب داماجی را که از بلده به برده رفته بود بیست و نهم برگشته آمد و همدین سال از آنجا که کاتب ارادت لم یزلی رقم دوام بر صفحه جبین هیچ یک از انام و انعام مرقوم نه ساخته و خیاط ازل قبای خلد بر اندام ذی حیاتی ندرخته و وجود کدام موجودی پا بعرضه شهود نهاده که هادم اللذات قصر هستیش را منهدم نساخت پائندگی ابد و خلود سر مد مختص ذات خداوند قهار جبار که همیشه بوده و خواهد بود کل من علیها فان و یبقی وجه ربک ذوالجلال و الاکرام - * بیت *

هرکه آمد بجهان اهل فنا خواهد بود
آنکه پاینده و باقی است خدا خواهد بود

هر صاحب روحی را شربت ناگوار اجل نوشیدنی و طریق مسلوک عدم پیمودنی و رشته حیات بمقراض ممات بریدنی و رخت هستی بملک نیستی بر بستنی است چون (۱) پنگان عمر بالاجی راو پیشوا لبریز شده بود پس از معاودت از صوبه مالوا به پونه رسیده پهلوی بر بستر فاتوانی گزاشته صاحب فراش گشت و روز بروز مرض روحانی و جسمانی در تزايد و تضاعف در آمده کار از علاج و تدایوی گزشت نوزدهم شهر ذیقعدة الحرام نخل نفوذ مند حیات از مصرع باد خزانگی از پادر آمد و بجز حسرت از ملک و مال با خود چیزی نبرد - * بیت *

چه خوش باغی است باغ زندگانی گر ایمن بسودی از باد خزانگی

(۱) پنگان با کاف فارسی بر وزن سندان طلس مس ته سوراخ کرده باشد که آنرا درمیان

آب ایستاده گزارند و ساعات شبانه روزی را از آن معلوم کنند ۱۲ - برهان *

گفت و شنید امر مصلحه و رفع مناقشه درمیان آورد و مغرز خان پسر نیکنام خان با بهگوان ملاقات کرده بر دخیل کار داشتنی مکسدار مرهته و خاطر نشان بقایای وجه متعهده سال گزشته مومن خان انفصال یافت و بتهیل راو و بهگوان بقصبه پتلاد برگشته آمدند و معزز خان به بهروج رفت و بساط منازعت برجیده شد مومن خان که از امداد افواج بادشاهی همقرین فسوس و از دلدهی و اعانت داماجی مایوس شد سپاهی را که فراهم آورده بود از سفید و سیاه بر طرف ساخته سرانجام وجه مشاهره شان بگرفتن بیوره خانه شماري و مصادره نموده ابراء ذمه کرد هشتم شهر ذیقعدہ آپاجی گنيس بنابر ملاقات داماجی راو روانه بروده گشت و روزی چند توقف گزیده مراجعت نموده بموضع کهیره رسید سرسرام که سردار محمد خان را دران جا آورده بود ملاقی ساخت و قرار یافت که بلده آمده مکسدار را بر نیمه حصه همراه ببرد و خود بیست و دوم داخل بلده گردید گویند راو ولد داماجی گایکوار روانه بروده گشت و بتهیل راو و بهگوان از مقامات پتلاد کوچ نموده به محمود آباد دوازده کروهی بلده رسیده شب بیست و ششم ماه ذیقعدہ ازانجا ایلغار نموده بیخبرانه قریب یک پهر روز بر آمده قصبه الینه معموله پرگنه تهامنه را بقصد دستگیر ساختن عیدا نام قصباتی که از چندی مدار کار آن پرگنه شده رسیده محاصره کرد عیدا از ماجرا و مافی الضمیر او واقف گشته جمعی از قصباتیان را بگرفتن سر راه و ممانعت فرستاده از راه پخته کاری به عجز و التماس گفت و شنید معاملات در پیش نموده پانزده هزار روپیه را متعهد شده پسر را بیرغمال می سپرد چون زیاده طلبی شد عهده بر آئی نداشت فن زمیندارانه بکار برده باعتبار ظاهر بتضرع و انکسار بیش از بیش وهان وهون و کم و زیاده مشغول داشته کولیان اطراف و جوانب قرب و جوار را بمعاونت خواند و آنها اجابت کرده مانند حشرات الارض سراز سوراخها بر آورده رو براه آوردند تا آنکه آفتاب از سمت الراس زائل گشت رسیدند عیدا ورق را بر گردانیده بچنگ در پیوست و جمعی از طرفین کشته و خسته گشتند و روز بآخر رسید بهگوان از اندیشه شبخون متمردان عطف عنان نموده بقصبه مونده که بفاصله چهار کروه

حصه مرهته قايم نمايد همدران اوقات خبر ورود داماجي راو گايكوار كه با معدودی از گواليار بصلاح و صوابديد ملهار هولكر كه با يكدیگر دم از وفاق میزدند جهت پرداخت اختلال احوال و تدارك سرانجام اسباب حشمت و جلال غره شهر شوال در بروده رسید دكهنیان را تقویت دیگر پیدا شد و از پرگفت و قصابات حصه او و سونگدهه گروه گروه از سوار و پیاده بانائبان و بار گیران اسپان خانگی و افیال متعینه هرجا و هر مكان و كهاندیراو برادر و سیاجی پسرش متعاقب یكدیگر بنابر ملاقات آمدند و در اندك فرصتی جمعیت خوبی اسباب ظاهری نزدش فراهم آمد مومن خان از استماع آمدن داماجي راو چون از مكنون ضمیرش كه از ابتدای تغلب و تصرف پیشوا بالاجي راو درین صوبه بغایت كاره و بنا چاری كه عهده برآئی در خود نمیدید زمانه سازی نموده خون دل می خورد واقف بود بتصور آنكه مبدا مراعات ظاهری را منظور داشته بكمك فوج آبا گنيس پردازد و اراده لایق را عائق گرداند معتمدی را با نامه و برخی تحائف فرستاده استمزاج و استشاره امری كه پیش نهاد خاطرش بود نمود و او به متقاضی وقت و صلاح كار خویش باین معنی راضي و همداستان نه گشت بتهیل راو و بهگون كه با فوج مومن خان زد و خورد داشتند به حسب اتفاق روزی نایره قتل و جدال افروخته شد و جمعی از پیادگان عرب و روهیله كه پیش قدمی نموده بودند بقابوی دكهنیان در آمده چندی كشته و خسته شدند و دیگران از معرکه بیرون بسته بر آمدند و موضع تا را پور متعلقه كهنبایت بناخت در آورده برگشتند داماجي راو بنابر رفع بدنامی گویند راو پسر خود را با فوجی كه رخصت کرده بود و او شامل بتهیل راو شده بار دیگر برتا را پور سواری كرد جمعی از پیادگان سندهی كه بكراست بیوت و كاه و دانه باقی مانده از كهنبایت تعیین شده بودند بمدافعه پیش آمدند دكهنیان زور آورده در آمده آتش دادند و آن جماعه را امان داده بدر ساختند و همانجا منزل گزیده در دیوار خانها را كنده كاه و دانه پاک رفتند درین اثنا فرستاده مومن خان از بروده آمده بگزارش پاسخ داماجي پرداخت موجب افسردگی خاطر گردید

میتواند رفت و در صورتی که فوج بادشاهی برسد و گزرها و معبرها مسدود شود
 اختیاری با من نخواهد بود از آنجا که هنوز آب و خوردن شان باقی و وقت
 آن نرسیده بود آپاجی گنیس ازین معنی سرباز زده با استعداد نایره افروزی
 تفور حرب پرداخته نزدیک پیلاد اردو را فرود آورده فوج را بمعرکه آرائی و تاخت
 دیهات چوراسی کهناییت مامور ساخت درین اثنا دهم شهر رمضان از
 نوشتجات دارالخلافه بوضوح پیوست که احمد شاه ابدالی روانه دارالسلطنت
 لاهور بغرم وطن مالوف لوالی معاونت برافراشت و شجاع الدوله بصوبه متعلقه
 خویش رفت دکهنیان که در اندیشه مآل کار دودله بودند اطمینان قلب حاصل
 نموده بر چهار گروهی بندر پیش آمدند مومن خان باوجود برگشتن افواج
 شاهی خللی در غرم خود راه نداده فوج را بمقابله و آراستن معرکه قتال
 و جدال فرستاد و به دفعات فیما بین زد و خوردی واقع می شد آپاجی گنیس
 را که از ممر افواج خار خلش از سینه بیرون رفت بنابر سر انجام اخراجات
 و طلب داشتن جوان مرد خان بابی به معاونت باراده انتزاع بندر تماشایی
 فوج را بسرکردگی بتیپل راو و بهگوان گزاشته جریده با معدودی به بلده آمد
 و راگهو شنکر نامی را نزد جوان مرد خان بابی رخصت کرد که وضع اخراجات
 سپاه او مشخص و معین نموده برنگارد و جمعی از سوار و پیاده متعینه بلده را
 روانه ساخت که با بتیپل راو و بهگوان ملحق گردند و چندی در انتظار جواب
 جوان مرد خان متوقف گشت پس از آمد و شد رسل و رسائل چون موافقت
 نمی کرد راگهو شنکر بی نیل مقصود برگشته آمد از آنجا که سردار محمد
 خان باره سینور را بقسمی که مذکور شد متصرف و قابض بود فوج کشی
 نمودن و بر او شتافتن حکم افتاد خرج لحیم بنابر رفع بدنامی و بدنقشی
 تدبیری اندیشیده سرسرام را که با شیر خان پدر سردار محمد خان اباعن
 جد روابط موافقت و مرافقت مربوط مضبوط داشته است و درین ایام از
 چند گاه معطل در بلده اقامت داشت واسطه ساخته نوشته کفالت بمهر
 جماعداران سپرد که او را مستمال ساخته به او رده ملاقی سازد و بدستور پیش

سورت رسیده بودند با جمعی از سوار و پیاده بطرف پیرگنه دهند و قه تعیین فرمود
که مواضع چند را بتاخت در آرند ناطق و صامت آنجا را به نفعخواه سپاه
داد جوانمرد خان در جواب بمقتضای وقت که هر گاه با حمد آباد برسند میروم
نوشته و نیکنام خان به نگهداشت سپاه اشتغال ورزیده معزز خان پسر خود را
بیرون فرود آورد و این معنی در اطراف و اکناف صوبه شایع گشته در هر قصبه
و پیرگنه خلل کلی در بندوبست مرهته افکند و متمردان از هر گوشه و کنار
سربفساد برداشتند قلق و اضطراب در سکنه بلده که هنوز مرارت صدمه نخست
از مذاق شان بدر نرفته افتاد و کیسوار و نائب نظامت متوالی و متواتر رویداد
و حالت را نوشته مصحوب مسرعان سریع السیر ضمیمه و ردیف واقعه باره سینور
ساخت چون در پیرگنه جموسر حصه نیکنام خان مقرر بود درین ایام مکسدار
آنجا بدفع الوقت میگزافید معزز خان را با فوجی که فراهم آورده بود تعیین
کرد مومن خان نیز رعایت جانب او را که دم از اتفاق میزد مرعی داشته با فوج
خود بموضع دهوان که با جموسر قریب است بعنوان کومک اگر احتیاج شود
رفت و مقدمه آن جا انفصال یافت معزز خان بمومن خان پیوست و محفل
کنگاش تسخیر بلده آراسته می شد که خبر معاودت آپاجی گینس بسرعت
تمام و رسیدن بغزیکبی معلوم گشت لهذا عنان عزیمت بصوب بغدر کهنبلایت
معطوب ساخته آمد و آپاجی گینس نیز بفاصله هفت هشت گروهی منزل
گزیده بنابر استفسار و انکشاف باعث هنگامه آرائی پندتی فرستاد مومن خان
به پشت گرمی قریبه و قیاس که تا حال افواج شاهي بمستقر الخلاقه رسیده
و امروز و فردا بصوبه مالوا که میرسد پالی استقامت مرهته درین دیار متزلزل
می گردد پاسخ داد که اگر بهگوان با معدودی در بیرون بغدر بیاید بالمشافه آنچه
نفس الامر است گفته شود و او برخصت آپاجی گینس آمد و مومن خان
نیز بر آمده ملاقی گشت و بجنسه احکام را نموده گفت که چون فیما بین مواد
مودت و اتحاد مضبوط و مربوط است اگر پیش از رسیدن افواج درین صوبه بدکن
شتاب و بلده را سپارد بصواب اقرب است که بجان و مال مصون و محروس

پزیرفته بود پندتی را بفوجداری و حفظ و حراست قلعه آنجا تعیین نمود چون اطراف و اکناف آن مکان اکثر کولیان که خار سر راه مسافرین و مترددین اند واقع شده مداخل پرگنه بمخارج مستخفطان کفاف نمی کرد و نایب فوجداری که مستاجر بود با قلیل مردمی قیام داشت کولیان و زمینداران آنجا قیام شدن دکنیان را نظربرمال کار و غلبه آنها مناسبت حال ندانسته جمعی نزد سردار محمد خان که از لونا واره به پثن باجوان مرد خان و رادهن پور پیش عمه اش می بود رفته ترغیب و تحریض بر افتزاع باره سینور نموده همراه آوردند و با سکنه آنجا که نیز از تسلط و تحکیم مرهته بجان رنجیده بودند ساخته کمر بر اخراج و جنگ بسته در آمدند و باندک زد و خورد که معدودی از طرفین کشته و خسته گشتند دکنیان امان طلب شده بر آمدند و سردار محمد خان بپا مردمی و معاونت کولیان بار دیگر متکمن گردید از آنجا که در بلده فوجی که تواند به کومک پرداخت نبود کیفیت را کیسورائو نایب نظامت به آبا گنیش که در ضلع سورتهه بگرفتن پیشکش حصه پیشوا اشتغال داشت نوشت درین ولا خبر رسید که بمومن خان متصدی بندر کهناییت حسب الحکم در ماده تنظیم و تفسیق صوبه ورود یافته اراده بلده دارد مفصل این مجمل آنکه در هنگامی که افواج شاهي بسرکردگی شاه ولی خان و شجاع الدوله و نجیب الدوله بصوب اکبر آباد تعیین شده بودند چنانچه مذکور شد در باب اخراج و استیصال دکنیان از صوبه احمد آباد حسب الحکم بمهر شجاع الدوله مرقوم نهم شهر رجب المرجب که بنام مومن خان صادر شده بود رسید و او بدریافت قتل و غارت مرهته و متوجه شدن افواج بتصور آنکه عنقریب بصوبه مالوا میسرند شروع بفراهم آوردن سپاه نموده قریب هزار سوار و چهار پنج هزار پیاده از عرب و روهیله و هندی نوکر ساخت از آنجا که احکام بنابر امداد و اعانت و شریک کار گشتن بنام جوان مرد خان بابی و نیکنام خان فوجدار بهروچ نیز رسیده بود نزد آنها فرستاده در انتظار جواب باصواب و اجتماع سپاه به تهیه اسباب نبرد پرداخت و محمد اعل روهیله و سلیم جماعدار را که حسب الطلب از بندر

بلب رام خسر پوره خود را با فوج بر این کار تعیین نمود و قلعه که دست شخص
اندیشه از تسخیر آن کوتاه و طائر تیز پر خیال از عروج کنگره اش نارسا به حسب
اتفاق از بختگیری قلعه دار بدست آمد - سورجمل چندی بنابر التیام نجیب
الدوله که با فوج در نواح دارالخلافه و منخل اراده ناصوابش بود کسان خود
را فرستاده سلسله جنبانی می نمود و خفگ جنگ را در میدان بی کران
تصور جولان میداد که درین اثنا خبر پیوستن رایات عالیات حضرت قدر قدرت
پانزدهم ماه ذی قعدة الحرام و دایره دولت و اقبال در سواد بنارس صدور و حکم
بستن پل بر دریای گنگ و رسیدن شجاع الدوله با خیم و خرگاه سرخ که برای
پیشکش والا مرتب ساخته بود بفاصله پانزده کوهی و اردوی معلی این طرف
دریای گنگ و آمدن مبشران این بشارت به دارالخلافه دریافت نمود موجب
فسخ عزیمت خیال محالی که پیش خود بسته بود گردید و بچاره جوئی
مال کار اندیشه مند گشت و عذری بدتر از گناه را در باب گرفتن قلعه وسیله
ساخته عرضی بجناب بادشاهزاده ولیعهد معروض داشت که قلعه دار نظر بحکام
دینوی می خواست که قلعه را بمرهقه سپارد فدوی درگاه بمحافظت آن پرداخته
قلعه دار دیگر از حضور مقرر شود حواله می نمایم و بدفعات هنگام نیم شبی
سرب و باروت و جزائر و بان و زنبور کها را از قلعه بر عرابها بار کرده شروع بفرستادن
مسکن خود نمود از انجا که تحریر این اوراق منحصر بر سوانحات این صوبه
و مخصوص این او لکه است اما چون تابع وارث تاج و دیهیم دارالخلافه است
چون سیرابی سخن و سلسله انتظام شوق کلام متقاضی بود آنچه درین سال
پراختلال هرج و مرج که از پس پرده غیب پا بعرضه شهود گزاشت اندکی
از بسیار و مشتبی از خروار بر سبیل ایجاز و اختصار رقمزده کلک بدایع نگار گشت
اکثون بنگارش سوانحاتی که در بقیه سال در صوبه روی نموده می پردازد سابقاً
بدر رفتن باره سینور از تصرف سردار محمد خان ولد شیر خان بابی و در آمدن
بدست دکهنیان از نمک حرامی سلطان و جهان غلامان در ضمن واقعات سال
هزار و صد و هفتاد و سه مرقوم گشته درین و لا که امور نظامت به آفا گنیس تعلق

و قلمدان را گرفته آداب بادشاهانه بجا آورده شادایانه نوازان بمنزل برگشت خلعت و مالای مروارید و سرپیچ و جیغه مرصع و یک زنجیر فیل و یک سر اسب تواضع یعقوب علی خان نموده بخیمه خویش فرود آورده و بلوازم ضیافت و استیالت پرداخته بامیدواری ترقیات باخود رفیق و همداستان ساخت چون خاطر آصف جاه بنابر امریکه واقع شده از حضرت قدر قدرت مطمئن نمی گشت خیال تبدیل سلطنت باخود بست از آنجا که در محاربه و مجادله عهد احمد شاه بهادر بادشاه در نواح دارالخلافه با وزیر الممالک صفدر جنگ که مجملی از آن بنابر تقریبی در محل خویش ایران یافته صفدر جنگ جوانی مجهول الحال را بدست آورده اطلاق اسم بی مسمی سلطنت بر او کرده بود پس از در نور دیده شدن بساط قتال و جدال که صفدر جنگ بصوبه اوده شتافت و سورجمل جات که شریک او بود بمسکن خود رخصت گشت آن جوان را همراه آورده دین پرور نبیره محمد کام بخش بن حضرت خلد مکان قرار داده نگاهداشت درینولا که وزارت آصف جاه را نواب زینت محل و میرزا جوان بخت ولیعهد و شجاع الدوله و نجیب الدوله و جمیع اعیان و ارکان سلطنت کاره بودند و در دارالخلافه جمعیت نو نگاهداشت شده و اکثر سادات باره فراهم آمده مورچال قایم نمودند و نجیب الدوله با فوج خویش برده پانزده گروهی اقامت داشت و اخبار مختلف از اردوی گیهان پوی حضرت قدر قدرت شاه عالم که در مملکت بنگاله به تنظیم و تنسیق صوبجات شرقیه متوجه بود و مکرر با ناظم بنگاله و نائب صوبه عظیم آباد عرف پٹنه و جماعه انگلیس که درین اوان در بنگاله غلبه بهموسانیده و سربه شورش و فساد داشت و راجهای آن ضلع معارک آراسته شده و محاربات روی میداد آصف جاه این معنی را از مساعدت وقت انگاشته به صلاح و صوابدید سورجمل صورت مرام را در مرآت خیال چنلن معاينه نمود که قلعه مستقر الخلافه اکبر آباد را بدست آورده دین پرور را به سلطنت بر دارند و بر تخت اجلاس داده لشکر بدار الخلافه باید کشید تا از مکن غیب چه بظهور آید برین اراده سورجمل

الله فاتحه خوانده قریب دو پهر داخل خمیه شد و شجاع الدوله رخصت گرفته
 بصوبه متعلقه بکوچه‌های طولانی راهی گشت شاه در باغ سالار دو مقام کرده
 بر سه کروهی پانی پت رسید دران منزل بادشاهزاده مرزا جوان بخت را که
 جهت مشایعت آمده بود پنج زنجیر فیل و پنج سر اسب و دو لک روپیه را
 غله که در قلعه مبارک ذخیره بود داد و خلعت رقم و قلمدان وزارت حواله
 یعقوب علی خان کرد که بوزیر الممالک آصف جابه نشان وجه پیشکش را که قرار
 یافته گرفته برساند اورا و راجه دلیر سنگه وکیل آصف جابه را به همراهی بادشاهزاده
 رخصت فرمود که بدار الخلافت رسیدند و رایات شاهي متوجه پیش گردید
 بالجمله نواب ز نیت محل والدۀ ماجده حضرت قدر قدرت یعقوب علی خان
 و راجه دلیر سنگه را متوقف ساخته گفت که وزارت آصف جابه که بچندین امر نا
 بایست مرتکب گشته ما قبول نیست اگر زر مطلوب است وجه پیشکش را
 میرسانیم و کسان راجه دلیر سنگه را که بدست آویز وزارت آصفجابه بر محالات
 دار الخلافه تعیین کرده بود بیدخل ساخته قریب پنجهزار سوار و پیاده نگاهداشت
 فرموده بحفظ و حراست و مورچال بندی شهر قایم نمود درین بین نوشته
 شاه ولی خان رسید که یعقوب علی خان را زود نزد آصف جابه رخصت
 فرمایند لهذا باقتضای وقت بیست و هفتم شهر شعبان اورا روانه ساخت
 آصف جابه که از دریافت خبر استقلال امر وزارت و روانگی شاه از بهرت گدده
 باتفاق سور جمل جات بر آمده در متهر رسیده در صدد فراهم آوردن سپاه و انتظار
 رقم قلمدان بود از استماع رسیدن یعقوب علی خان با عطایا در نزدیکی سور جمل
 و مهاراجه ناگرمل را باستقبال فرستاد و خیمه بفاصله که باصطلاح فرمان باری
 می گویند برپا نمود و بد گنگادهر وکیل و مدار کار ملهار را و هولکر مرهته که بموجب
 طلب نزدش آمده بود پیغام کرد که اگر موکل او ممد و معاون باشد عطایا گرفته
 شود پاسخ داد که باید گرفت لیکن دکهنان را تا حال از صدمه نخست هوش
 و حواس برجا نیامده که بالفعل توانند باصری پرداخت هرگاه استقلال شود
 حاضر اند الحاصل آصف جابه در فرمان باری رفته خلعت را پوشید و رقم

مصمم است پس از گفت و شنید بسیار که مفصل آن طولی دارد التماس
نجیب الدوله منظور شد از آنجا که مهاراجه ناگرمیل پیوسته به قبض و بسط
مهمات ملکی و معاملات مالی و نیابت وزارت و دیوانی خالصه و تن مامور
بود درین هرج و مرج با پیشکاران و اهل دفاتر به همراهی وزیر المالک آصف
جاه در مسکن سور جمل کفاره داشت نجیب الدوله رقم استمالت از شاه حاصل
نموده با نوشتجات خویش فرستاده او را طلبداشت و بملازمت فایز ساخته
خلعت و اسب و فیل مرحمت شد نجیب الدوله در تعیین باب پیشکش
سخن در میان آورد و قرار یافت که شاه ولی خان اشرف الوزرا با فوج شاهي
و شجاع الدوله و نجیب الدوله بمستقر الخلافت شتافته بدان امر قیام ورزند
شاه در دار الخلافت اقامت داشته باشند غره شهر شعبان اشرف الوزرا پیش
خیمه را متصل قلعه کهنه برپا نمود و سوم رخصت یافته داخل گشت و شجاع
الدوله و نجیب الدوله ازان روی دریای جمن متوجه اکبر آباد شده به سورج پور
رسیدند از آنجا که بیشتر بل اکثر سپاه همراهی شاه نوکر غارت بودند فراهم آمده
عرض کردند که از تعیین فرمودن فوج بمستقر الخلافت چندی را اراده اقامت در
این ملک و گرفتن پیشکشات منظور است ما را اجازت غارت با مشاھره مرحمت
شود والا نه بوطن میرویم چون نوکران علوفه خوار چندانی نبودند از استماع این
معنی شاه بنابر مشاورت و جانبی شاه ولی خان را که هنوز کوچ نکرده بود
طلبداشته تمام روز خلوت نمود آخر الامر قرار یافت که شاه نیز عازم وطن شود
و خیمه را متصل باغ سالامار بیرون فرستاد اکثر سرداران افغانه و غارت گران همان
روز عجلت نموده به پانی پت منزل گزیدند هر چند نجیب الدوله باوجود
تعهد مبلغی التماس توقف نمود زیرا نه کرد درین ضمن راجه دایر سنگه پیشکار
آصف جاه که به همراهی مهاراجه ناگرمیل آمده بود قابو یافته در باب استقرار
استقلال منصب جلیل القدر و رزات بغام موکل خود بذریعه شاه ولی خان به
تقبیل هجده لک روپیه از نقد و جواهر استدعا نمود پس از گفت و شنید شاه
منظور فرموده سیزده ماه مذکور دو گهري روز بر آمده بر مزار بعضی اهل

نواح دارالفتح اوجین افتاده بود از تقریر^(۱) ناعیان شنید و چه از حالت فراریان برای العین دید روز روشن در چشم جهان بینش مانند شب^(۲) دیجور تیره و تاریک گشت -

* منظومه *

روان کرد از چشمها رود خون ز خون گشت روی زمین لاله گون
 ز دل رفت صبر و ز سر رفت هوش بر آمد ز جاننش فغان و خروش
 و از رسیدن مله‌ار راو و داماجی راو گایکوار و نار و شنکرو نانا و هاتکا بگوالیار که در
 قبض مرهته بود و به همه جهت قریب ده هزار سوار بتدریج نزد شان فراهم آمده
 بودند واقف گردید سداشیو رامچندر را با پنج شش هزار سوار بدان صوب رخصت
 فرمود که بر آمدگان معرکه را کومکي باشد و از فوط غم و آلم که هر لحظ بسان مار
 دم زده بر خود پیچید و آه سوزناک بر قتل پسر و فقدان بهای از دل پر درد کشید
 پهلو بر بستر ناتوانی نهاد و رفته رفته از عقل و شعور بیگانه گشت کار پردازان بموجب
 نوشته رگه‌ناتپه راو برادرش که بنابر حزم و احتیاط در دکن قیام داشت بر داشته
 رجعت قهقري نمودند و مشروحاً سوانحات صدر در دکن شایع و واضح گشت خانه
 نماند که شیوئی بلند نه گشت و کاشانه نبود که ناله و فغان بر نخاست - * بیت *

غم سوخت درون یگان یگان را مانم کده شد جهان را
 الحاصل نجیب الدوله در جناب شاهي التماس نمود که از تأییدات یزدانی
 و اقبال عدمال شاهنشاهی فتحی که ازان داستانها رانند بمنصه ظهور پیوست
 اکنون صلاح دین و دولت دران است که به همین جلدی و گرمی رایت ظفر
 آیت بمستقر الخلافت اکبر آباد افراشته شود تا بقية السیف دکنیان که در
 گوالیار اند و جماعه که در صوبجات و برگذات قبض اند بالمره خارج گردند تا کنار
 دریای فریده ملک از لوث و کدورت وجود نا بود آنها پاک و مصفا گردد و از سور
 جمل جانت و زمینداران دیگر خاطر خواه پیشکش گرفته آید پاسخ یافت که
 مدت یک سال و چیزی منقصی گشته که از وطن بر آمده ام اراده آن صوب

(۱) ناعیان جمع ناعی که خبر مرگ رساننده را گویند ۱۲ *

(۲) دیجور شب بسیار تاریک را گویند ۱۲ *

خواهد بود که با اسب یراق نجات یافته باشد الحاصل اسیرانی که در دست افغانه بود جمع کثیر از آنها بنابر ابا و امتناع اکل لحیم به قتل در آمدند و بسیاری از خوف جان بکار برده و ارستند چون کاکل بر سر شعار کفر همد است از پکنه بمظنه بیگانه از دین گشته نگرند کردند آخر الامر به شفاعت شجاع الدوله سواى نسوان و صبیان که بذل عبدیت در آمدند از سر قتل دیگران گزاشته حواله فرمود و او هر کدامین را یک رویه خرچ راه داده بیرون کرد بی شائبه گرفتار از روزی که مرهغه پا بعرضه وجود گزاشته بدین قسم بلیه و رسوائی گرفتار نه گشته باشد چه ضابطه شان همیشه جنگ در فرار و های و هوئی بوده گاهی بجنگ صف و توپخانه و اردو بازار مبادرت نکرده بودند چون از عادت خویش عود نمودند بذلتی و مسکنتی گرفتار آمدند که هیچ چشمی مبیناد القصة نجیب الدوله فتحنا مها بمهر خود بنام مادهو سنگه زمیندار جی نگر و سورجمل جات مشتمل بر وقوع واقعه نوشت که در قتل و غارت فراریان کوتاهی نه کند و یعقوب علی خان که بموجب حکم شاهي بنابر محافظت دارالخلافه بدستور پیدش مرخص گشته بود رسیده منادی امن و امان بگوش جهانیان رسانید و شاه مظفر لوا پس از مقامات چند با غنیمت فراوان که نقل و تحویل آن با سعی تمام میسر می گشت عیان فتح و نصرت بصوب دارالخلافه معطوف ساخته در عرصه هشت روز چهل کروه طی مسافت فرموده بروز مبارک پنجشنبه اول روز - * بیت *

ظفر از یمین نصرتش از یسار فلک یاور و اختر و تخت یار

داخل قلعه مبارک شد شجاع الدوله و نجیب الدوله واعیان سپاه قزلباش و افغانه فراخور حالت نذر و پیشکش گزاینده و از پیشگاه شاهي دو (۱) نفر چیر بوعده یک ماه با نامه محبت آمیز مشتمل بر نوید فتح و ظفر و جهت متوجه شدن این صوب نزد حضرت قدر قدرت شاه عالم رخصت شدند چون خبر قتل بسواس را و کشته شدن دیگران و به غارت رفتن دکهانیان بالاجی راو پیدشوا که در

(۱) چیر بفتح اول و ثانی و رای مہملہ ساکن لغت ترکی کسی را گویند که از طرف

پادشاهان احکام را بر اسپان نرد سلاطین و امایان رسانند ۱۲ *

در آمد لاش و سواس راو که با فیل بدست آمده بود شجاع الدوله با اجازه شاه امر سوختن نمود شمشیر بهادر برادر (۱) علاءی بالاجی راو که زخمی بر آمد بدشواری خود را به بهرت گدشه مسکن جات رسانید و نقد حیات سپرد از حیات و ممات سداشیو بهاؤ و جنکوچی سندهیه محقق نه گشت اولیای آنها تا حالت تحریر این ماجرا که هشت ماه ازین قضیه منقضی گشته بر هرچند روز خبر واهی بی اصل که در فلان مکان در (۲) زی جوگیان نشان میدهند و جهت نمود مردم باظهار شادمانی دل خوشی می نمایند چون از فراریان معرکه قریب سه هزار سوار تمام شب از سایه خویش هراسان رانده روز دیگر به دارالخلافه رسیدند او باشان آنجا دست تطاول بر آنها دراز ساخته چندی از اسب و یراق گرفتند نار و شکر که در قلعه مبارک بود بر سر گزشت واقف گشته با همراهیان خویش فرا بر قرار گزیده با جمعیت همراهی رو بصوب مستقر الخلافه اکبر آباد نهاد در بین طریق با ملهار هولکرو داماجی راو گیکوار که با جمعی بر آمده بودند پیوست از آنجا که خوف تعاقب استیلا یافته بود عبور دریای چنمل نموده بگوالیار که از اکبر آباد به فاصله چهل کوه است عنان باز کشیده در انتظار فراهم آمدن گریختگان و رسیدن اخبار متوقف گشتند جمعی که از (۳) دست پاچی و هول جان راه نجات گم کرده به قصبهات و قریات دور و نواح رسیدند دهائین بعضی را کشته و برخی را از لباس ظاهری عاری ساخته بگمان ابتلاع اشرفی و جواهر نمک آب خورائیده از بعضی که بر آمده گرفته کشتند و آنچه را وا گذاشتند از فقدان قوت لایموت بخوردن اثمار و اوراق اشجار جنگلی و در یوزه گری افتان و خیزان چندی به گوالیار و بسیاری به اطراف منتشر گشته راه دکن پیش کردند آنچه در معرکه بر سر شان نیامد اضعاف مضاعف آن بر جماعه بر آمدگان گزشت شاید کم کسی

(۱) علاء باول مفتوح و لام مشدد زنان متفرقه که از یک شهر باشند ۱۲ *

(۲) زی باول مکسور تشدید ثانی جامه و صورت و آرایش ۱۲ *

(۳) دست پاچه کنایه از اضطراب و شتاب است چنانچه در محاورات متعار فی مصطلح

سبحان الله احدی را نظر بر غلبه و تسلط و کثرت دکهنیان که مملکت هندوستان در خم چوگان شان مانند گویی غلطان و نیز بخت شان بدرجۀ علیا ارتفاع یافته بود گمان نمیرفت که بیک طرّفه العین هبّاء منثورا گردند آری آری هر کمالی را زوالی مقرر است نه نه بل شجر عجب و غرور که بجز ذات کبریائی را نسزد در سربى معزشان ریشه دواينده بار ور گشت - * منظومه *

تکبر مکن زینهار ای پسر که روزی ز دستش در آئی بسر

تکبر عزازیل را خوار کرد بزندان لعنت گرفتار کرد

بالجمله غازیان پردل و شیران زنجیر گسل به قتل و غارت بغل کشوده از اسپ و شتر پراز بار و نقد و جنس گله گله و قطار قطار گرفتند و از شمشیر و بندوق و جزایر مانند هیزم پشتارها بستند و چه گوشوارهای مروارید و حلقه ها و گلو بند مرصع و طلا ازان معرکه برداشتند و از کمر غنودگان بستر بیخبری همیانهای پر از اشرفی و رویه کشودند قریب هفتصد زنجیر فیل و بیست و پنج هزار اسپ و به همین شمار از گاو و شتر با احوال و ائقال در سرکار خاصه شاه و شجاع الدوله و نجیب الدوله سوای آنچه غارتگران بردند به ضبط در آمد که من حیث المجموع چند کرور رویه را مال و مالیت بوده و جمع کثیر و جم غفیر که تقریباً شمار و اندازۀ شان به بیست هزار کس میرسید از اعالی و ادانی صغیر و کبیر اسیر گشتند از آنجا که ضابطه دکهنیان است که زن و بچۀ شان در سفر و حضر همراه میدانند و زنهای شان سواری اسپ را ورزیده اند تخمیناً دوازده هزار زن وضع و شریف بدل رقبیت گرفتار آمدند گویند هفتصد زن پالکی نشین بودند والعده علی الراوی بر اهرمه بر آند که قریب به همین گل زمین کرکبیت است که چندین هزار سال پیش ازیں تا هجده روز پاندوان و کوروان معرکه قتال آراسته بودند و هزاران هزار مردم و جاندار کشته افتاد شاید ازان هنگام درین جزو زمان پا بعصۀ ظهور نهاد دران سرزمین چرخ پیر بخاطر نداشته باشد القصة شاه مراسم شکر و سپاس ایردی بجا آورده شجاع الدوله را که مصدر تردادات نمایان شده مورد فراوان تحسین و آفرینها ساخته مظفر و منصور شادایانۀ فتح و شادمانی نواخته بضمیمه گاه خویش

شان از هم گسخت و خون هزاران بر زمین ریخت و هر طرف از کشته پشته
پدیدار گشت اکثر اردو بازاریان و بگنه و پندتان از خوف جان در پناه خندق در
آمدند و سپاه از معرکه عنان تاب شده هر گروهی راهی در پیش گرفت و هر
فرقه جاده مغری جست و بر عالمی روشن گردید - * بیت *

که در جنگ فیروزی از اختر است نه از گنج و بسیاری لشکر است
غازیان اسلام و بهادران با ننگ و نام همه جا به تعاقب پرداخته مرن و مرکب می
انداختند بیشتری از هول جان و رهانیدن ازان وادی خطر ناک از ساز و لباس
عاری گشته و بارگی را گزاشته از گوش گوشواره و از دست حلقه‌های طلا و از
گلو گلوبند را کذده و بریده دستی در پیش و دستی در عقب ستر عورت نموده
رو بصحرای ناکامی نهادند - * بیت *

چنان بیم ناک و هراسان گریخت که زنار را از گرانی گسیخت
از تقریر بعضی ثقات بوضوح انجамید که تا دوازه کوهی اطراف و جوانب آن
معرکه پراز لاش گشته که طعمه کلاب و کرگس شد افتاد - * منظومه *

بیابان سراسر همه کشته بود
همه دشت از کشتگان پشته بود
ز بس کشته افتاد در کوه و دشت
فلک گفت بس بس که از حد گزشت
دلبران چو فارغ ز هیجا شدند
بتاراج بنگاه اعدا شدند
ز دشمن کسی بخت کو یار داشت
همین سر بدر برد و سامان گزاشت
بدست اندر آمد بسی باد پا
ز خون جمله را دست و پا در حفا
به بد آمد از هر طرف فیل مست
چو مستی که افتد عسس را بدست

دُرّانی توسر، جلادت و مرکب شهامت بجولان در آوردند - * منظومه *

بر آمد زهر دو سپه بوق کوس زمین آهنگی شد هوا آبنوس
 بلرزید کوه و بجنید دشت غریب از نهم آسمان در گزشت
 ز شوریدن ناله کُرّای در افتاد تب لرزه در دست و پای
 تو گوئی که بباد قیامت وزید زمین پاره شد آسمان بر درید
 حامیان بیضه اسلام بغرم واثق و نیت راسخ جهاد فی سبیل الله دانسته و کشته
 شدن را عروج بمعارج درجات شهادت پنداشته الله الله گویان حمله ور گشته
 بجنگ کوه یراق در پیوستند و زلزله در زمین افکندند - * منظومه *

چو رعد خروشان در آمد بجوش از ایوان کیوان گزشته خروش
 چو شیران جنگی در آویختند ز تنها همه جوی خون ریختند
 دهاده بر آمد زهر دو سپاه تو گفتی بر آمیخت خورشید و ماه
 چکاچاک برخاست از هر دو روی ز خون شد همه رزمگه همچو جوی
 در آراست رزمی که خورشید و ماه ندیدست هرگز چنین رزمگاه
 بارجودیکه جمعیت سه چند اسلامیان می شد چون فتح و ظفر داد آهی است
 مصداق کریمه کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله بمنصه ظهور رسید مرهله
 نیز داد مردی و مردانگی داده کوششهای نمایان بظهور رسانیده نزدیک بود که
 چشم زخمی به فوج شاه رسد که ناگاه شجاع الدوله باتفاق نجیب الدوله بر کمرگاه
 آنها زده در آمد - * بیت *

در افکند خود را دران کارزار چو شیری که گور افکند در شکار
 و اکثر سرداران عمده و سران سپاه را بر خاک هلاک افکند درین زد و خورد
 بسواس راو پسر بالاجی راو که فیل سوار بود بزخم گولّه تفنگ قالب تهی
 ساخت بهاؤ آگاه گشته مضطرب الحال از فیل فرود آمده اسپ سواره با
 جنکوجی سندهیه بنابر خبر گیری دران معرکه در آمد ظهور این معنی سنگ
 تفرقه دران گروه افتاد و توزک فوج برهم خورد و بر جرأت مقابل افزود که بسان
 شیر ژیان و ببر دمان بکله گوسفند در افواج مخالف در آمدند و سلک جمعیت

سوار و ده هزار پیاده مورچال شهر پناه قائم ساخت از آنجا که قریب چهار ماه افواج چون دو بحر مواج در مقابل یکدیگر افتاده بزد و خورد می پرداختند از طول انجامیدن جدال و قتال طرفین ملول گشته شاه از مقامات خویش حرکت بصوب دارالخلافه فرمود که شاید مرهته از پناه خندق بر آمده به جنگ میدان مبادرت نماید تا آنچه در ممکن غیب باشد پا بعرضه ظهور گزارد بحسب اتفاق بغابر کمی آذوق که فی رویه یک آثار بدشواری میسر می آمد اعالی وادانی آنها بستوه آمده شب چهار شنبه ششم جمادی الثاني سران و اعیان هرهته نزد سدیشو بهاء فراهم آمده ظاهر نمودند که چار پایان باقی مانده از نیافتن علیق از تگابور باز می ماند و دست سپاه از نایا بی قوت لایموت از حرکت بکوتاهی در آمده جان سپردن به شمشیر ازین حالت و (۱) مخمسه گوارا و آسان تراست تمام آن شب (۲) سرها را جفت ساخته به کنگاش و مشوره به پایان رسانیدند رایشا بران قرار گرفت که کوچ نموده به دارالخلافه باید شتافت که بهمه جهت از ممر غله و خزانه آسایش خواهد بود و پشت به شهر داده با حریف جنگ باید کرد آخر شب بار برفی کرده چون گواران توپ کشی بسیاری سقط گشته بود گواران بقالان اردو بازار از هر که مانده کشیده آنچه توانست توپها را همراه گرفت و بترتیب افواج از هراول و چند اول و (۳) جونقار و (۴) برنقار پرداخته همدگامیکه ترک خنجر گزار زرین کلاه بر همدوی شب تاختن آورد کوچ نمود - شاه از دریافت این معنی باستعداد مقابله سوار شد دکنیان تدبیری اندیشیده بغابر گزاره شدن احوال و اثقال و اردو بازار توپ خانه را پیش انداخته با فگدن گول توپ و جزایرو بان و جنگ قراولی مبادرت نموده با خود مشغول ساختند بهادران اسلام از تدبیر کفار واقف گشته از یک طرف شجاع الدوله و نجیب الدوله با همراهان خویش و از جانب دیگر شاه و تیمور شاه با جمعیت قزلباش و افغانه

(۱) مخمسه باول مفتوح بئانی زده گرسنگی ۱۲ *

(۲) سرجفت کردن کنایه از سرگوشی کردن است ۱۲ *

(۳) جونقار دست چپ *

(۴) برنقار دست راست و هر دو لغت ترکی اند *

لہذا جہانخانرا با پنجہزار سوار جرار شمشیر گزار رخصت فرمود کہ بہ تذبذبہ و تادیب آنها پردازد و او بایلغار چون بلای ناگہانی و قضای مہرم آسمانی اول بر جمناجی کہ سر راہ بود رسید بقتل و غارت آن جماعہ پرداخت جمناجی بہ ہزار جان کندن خود را ازان مہلکہ رہانیدہ بدارالخلافہ رسانید جہان خان بہمان جلدی و چابکی گرم و گیرا بر گوبند پندت کہ بفاصلہ سہل فرود آمدہ بود تاخت آوردہ بجنگ در پیوست از تقدیرات فلکی گوبند باجمعی بر خاک ہلاک افتاد و لشکرش بغارت در آمد سرگوبند را بریدہ سالمآ و غانمآ بہ لشکر شاہ پیوست چون گوبند سردار عمدہ آنها بود نجیب الدولہ در مقابل قتل سرداران کنج پور سراو را در لچک زرتاری پیچیدہ نزد ملہار ہلوکفرستاد ازانجا کہ پیوستہ رویداد معرکہ آرائی جدال و قتال از منہیان سریع السیر بہ سمع پیشوا بالاجی راو کہ از روی حزم و احتیاط از پونہ بدارالسرر برہانپور انتقال نمودہ اقامت داشت می رسید بنابر پشت گرمی با جمعیت قریب دہ دوازده ہزار سوار کوچ نمودہ از گزر ہاندیہ عبور دریای نرودہ کردہ بہ دارالفتح اوجین کہ بدارالخلافہ قریب باشد اقامت گرفته گوش بر آواز نشست چون از دہنیان انسداد رسد کہ ازان طرف دریای جمن می رسید فتوانست شد و در اکثر معارک چندی از سرداران کشتہ افتاد و از برق شمشیر اسلامیان چشم شان تر سیدہ بود یا رای صف آرائی و میدان داری نداشتند و طرف ثانی را بنابر حائل بودن خندق و بستن سد آتشین توپ خانہ یورش بردن مانع گشتہ لہذا شاہ فوجی را بر سر راہ دارالخلافہ کہ رسد غلہ و خزانہ بآنها می رسید رخصت فرمودہ طرق را قرق کرد یکبارہ قحط در اردوی مخالف افتاد علاوہ آن نزول باران کہ در موسم زمستان دران دیار اکثر اوقات می باشد لشکر برد غلبہ نمود چار پایان زیادہ از حد و حصر از قُندان کاہ و دانہ تاب مقاومت نیارودہ بچراگاہ عدم شتافتند از تقریر کسانیکہ ازان لُجّہ خونخوار کشتی حیات شان بساجل نجات پیوستہ بود واضح گشت کہ قریب شصت ہزار سراسپ سواى جانداران دیگر از انسان و حیوان بشمار در آمد بالجملہ فوج شاہ تا نریلہ دوازده کروہی دارالخلافہ رسید ناروشنکر دروب دارالخلافہ را بستہ پنجہزار

ببرند شاه از مقامات سهاکه که به فاصله بود چون تمامی لشکر از سوار و پیاده و توپ خانه عبره گشته پیوست کوچ نموده بتفاوت دو کرده بر لب آب دریای چمن خیمه زد و خندق می کفده توپ خانه را چید چون دکهنیان طرق و شوارع را بند ساختند در لشکر اسلام گرانی رو نمود که فی روپیه یک و نیم آثار آرد فروخته می شد درین ضمن خبر رسید که بنجاره با کاروان پر از غله برای مرهته از طرف بهادر گدده می برد شاه فوج تعیین فرمود که بسر راه آنها رسیده پس از زد و خورد و کشتن و خستن جمعی از طرفین قریب بیست هزار گار کشیده آوردند و پسر نجیب الدوله نیز از ضلع سهارنیور با فوج سنگین غله بسیار رسانید و ان مع العسر یسرا هویدا گشت نوزدهم شهر ربیع الثانی جنگ عظیم بمیان آمد فوج شاه غالب گردید بیست و پنج دکهنیان بنابر تدارک به هئیت نمودار شده بچنگ در پیوسته تا یک پهر از شب گزشته از هر دو سو کشتش و کوشش به عمل آمد که سواى زخمی پنج هزار و سه صد و هفتاد و چهار لاش مسلم و کافر از معرکه برداشتند و خیمه نماد که شیون مقتول و ناله مجروح بر نخواست روزی چند دکهنیان را هوس میدان از سر بدر رفت از انجا که توپ خانه سرکار بادشاهی و بابت کفچ پور از توپ و جزائر و بان زیاده از اندازه و شمار بدست مرهته افتاده بدور لشکر زنجیره بند نصب کرده بود لشکر اسلام را جرأت ریختن نمی شد و مخالف را رعب شمشیر حامیان اسلام در دل جا گرفته بود لهذا باند اختر توپ و بان و گاه بیگاه بطریق قراولی معرکه آراسته می شد و کسانی را که اجل مسمی رسیده بود کشته می گشت درین بین شاه را آگاهی آمد که بموجب نوشته بهاء از دار الخلافت ناز و شکر در هزار سوار نو نگاهداشت با جمعی از مرهته بسر کردگی جمنا جی پندت جهت بندوبست و انسداد طرق رسد غله آن روی دریای چمن تعیین ساخته و در سرای لعل خان دو گروهی غازی الدین نگر اقامت گرفته اند و گویند پندت مکسدار چکله اثارا و محاللات آن ضلع باده هزار سوار قدیم و جدید تجنید نموده در نواح میرته رسیده اراده دارد که مانع رسیدن غله که از تعلقه نجیب الدوله میرسد شود لهذا

نموده پانی پت را پشت سر داده بفاصله شش هفت کوره به مقابل فرود آمد و از روی حزم و احتیاط خندق عریض عمیق بدور لشکر حفر فرمود و توپ خانه را زنجیر بند چیده مستعد رزم و پیکار گشت بیست و سوم شهر ربیع الاول جوانان رزم طلب و مبارزان با نام و حسب طرفین به هدایت اجتماع جوانی نموده برسم قراولی تلاش آغاز نهادند و ابتدا بجنگ و قتال نموده معدودی از جانبین کشته و خسته گشته جدا گردیدند شجاع الدوله از و خامت عاقبت و سوء خاتمت اندیشیده بنابر اصلاح ذات البین سلسله جذبان امر مصالحه گردید و ملهار هولکر را واسطه این معنی ساخته هر چند مکرر بتکرار و تذکار مدعا پرداخت سداشویو بهاء که نظر بر استعداد ظاهری و سرانجام سروری رحیق باده غرور پیموده و از کثرت جمعیت و اسباب حشمت و شوکت دود نخوت در کاخ دماغش پیچیده احدی را در عالم کون و فساد که یارای مخالفت و معارضت او تواند کرد گمان نمی برد و غافل از آن که -

* بیت *

خدائیکه بالا و پست آفرید زبردست هر دست دست آفرید

بتخصیص از قتل و غارت کذب پور نشه استکبارش دو بالا گشته سر پر شورش می خارید -

* بیت *

باسباب دنیا چنان غره شد که خورشید در پیش او ذره شد

اظهار امر مصالحه را از ضعف حالت طرف ثانی پذیرفته مستانه بجوابی که راه سلوک مسلوک شود نه پرداخت -

* قطعه *

ای طفل دهر تو که ز پستان حرص و آز

روزی دو شیر دولت و اقبال بر مکی

در عهد عمر غره مشو از کمال خویش

یک آور از زمان بزرگان بر مکی

فوجی را بآن طرف دریای جمن تعیین فرمود که به انسداد طرق رسیدن دانه و کاه و مصالحه سرب و باروت که از محالات متعلقه نجیب الدوله به لشکر شاه میرسید و فوجی بسر راه دار الخلافه فرستاد حبه از حبوبات را نگرانند که بطرف مخالف

دکهنیان زیاده از حد و حصر مانند موز و ملخ هجوم آورده بودند و در جنب آن جمع غفیر این جماعه شر ذمه قلیل عبد الصمد خان صرفه در جنگ میدان ندیده باراده تحصن متوجه قلعه کنج پور گشت که تارسیدن کومک و فوج شاه از پشت جدار بمدافعه پردازد دکهنیان تزلزل و تخلخل در مقابل دیده جلوریز ریختند و فرصت نشد که در بروی مخالف بسته شود پس از کشش و کوشش که از جانبین جمعی بر خاک هلاک افتادند عبد الصمد خان و قطب خان و نجابت خان با پسران و هفده نفر دیگر از عمله و فعله زنده به گیر آمدند نجابت خان ذل گرفتاری را نه پسندیده خود را خود ضایع ساخت و عبد الصمد خان و قطب خان بموجب اشاره سداشیو به قتل رسیدند و صامت و ناطق لشکر و کنج پوره بغارت در آمد قریب بیست زنجیر فیل و سه هزار اسپ سولی آنچه غارت گران دکهن بردند بضبط در آمد از پسران نجابت خان و عمله و فعله به ضرب و ستم و شکنجه سراغ دفائن و خزائن گرفته بتصرف در آورد از انجا که قلعه کنج پور را نجیب الدوله بغایت مستحکم بنا نموده برج و باره را در نهایت متانت و رصانت بر آورده از نقد و جنس مشکون بود مسموع گشت که قریب یک کرور رزیه را می شد با توپ خانه و مصالحه جنگی و اسباب قلعه داری بدست مرهته افتاد و نجیب الدوله که بهمراهی شاه آنطرف دریای جمن مقابل دار الخلافت در بر پت گنج بود بمجرد استماع این خبر بدان صوب کوچ نمود و شاه نیز متوجه آن ضلع گردیده روز اول بیست و پنج کروه طی فرمود و به سرعت هر چه تمام تر چهاردهم شهر صدر مابین باغیت و کنگره که نشان پایاب یافت با وجودیکه به سهولت نمی توان گزشت بر آب زده عبور دریای جمن نمود - هنگام گزاره شدن جمع کثیر غریق بحر فنا گشتند چنانچه قریب صد و پنجاه لاش و چارپایان بسیار بر گز راج گهات واقعه دار الخلافت بر آوردند و به همین نهج بر گزهای دیگر افتاد بالجملة شاه پس از عبور شدن قصبه سونی پت را پشت سر گذاشته در سهالکه هفت کروهی بر کنار دریای جمن بعزم مقابله دائره فرموده مورچال قائم کرد سداشیو بها از استماع عبور شاه از مقامات کنج پور کوچ

خویش مرقوم گردیده و پس از رسیدن خبر وحشت اثر وقوع قضیه نا مرضیه عالمگیر بادشاه بمراسم ماتم و سوگواری پرداخته جهت انتظام مهم جهان و جهانیان که بدائع و دائع الهی اند بر تخت مرورثی جلوس اول فرموده چتر شاهي بر سر زده علم سلطنت برافراخته بودند نواب زینت محل والدۀ ماجدۀ آن حضرت باقرۃ العیون باصرۀ دین و دولت مرزا جوان بخت خلف ارجمند آن حضرت که در دار الخلافت اقامت داشتند بمقتضای وقت و اقتضای حالت که از قضا و قدر بسان سریر سلیمان که چندی بلوث وجود نابود عفریت مملوث گشته بود اختیار سلطنت هندی بکف اقتدار مرهته رفته بنابر استقرار فرمان فرمائی آن حضرت تدبیری اندیشیده سیف الدین خان را که در حضور بود نزد سداشیو بهاء فرستادند و او به تعهد دادن مبلغی عاجل و آجل قرار سلطنت بر حضرت شاه عالم و نیابت و ولیعهدی شاهزادۀ مرزا جوان بخت گزاشته نوشتجات باز داشتن شاهجهان و اجرای خطبه و سکه بنام نامی آن حضرت بر ناز و شنکر حاصل ساخته آورد چنانچه او بموجب نوشته روز جمعه سلح شهر صفر المظفر ختم الله بالخیر و الظفر سال هزار و صد و هفتاد و چهار ولیعهد را بر کرسی اجلاس داده آداب شاهانه را بجا آورد و تخت و چتر که بدست و اختیار او بود در سواری حاضر نموده با فوج مرهته در رکاب همراه گشته بمسجد جامع آورد و خطبه بنام و القاب همایون حضرت شاه عالم خوانده و جوه اشرفی و رویه را باسم مبارک نور آگین ساخته به سکه رسانید سداشیو از اثناء راه ملهاری هولکر و جنکو جی سندهیه را با فوج گران بطریق منقلع تعیین فرمود و خود با لوازم توپخانه و اردو بازار روانه شد عبد الصمد خان بدریافت این خبر بصوب کنج پور که جائی باستحکام و تعلق به نجیب الدوله داشت و نجابت خان برادرش با جمعیت و لوازم توپخانه در آنجا بود شتافت ملهاری و جنکو جی پاشنه کوب رسیدند نجابتخان نیز بیرون بر آمده با عبد الصمد خان پیوست و معرکه جدال و اقبال آراسته گردید و طرفین بجنگ در پیوستند ملهاری هولکر از کیفیت رویداد سداشیو را آگاه ساخت و از ناگهانی با یلغار رسید و آتش حرب التهاب پذیرفت از آنجا که

دکهنیان مخبر نمود و او تدبیری بکار برده از آن طرف آب شروع بانگندن توپ و بان و هلی هوی گزاره شدن بجوش در آمده دکهنیان را مشغول بمداغه کرد و از طرفین توپخانه رعد کردار بغوش در آمده دود باروت سحاب وار بروی دریا پیچیده گوله مانند نگرگ آتشین باریدن گرفت درین فرصت سورجمل با وزیر ازان وادی هولناک کناره گرفته بلب گده را مامن خود ساخت شجاع الدوله او را به تفقدات مستمال ساخته خلعت و رقم شاه حاصل نموده فرستاد و وزیر به بهرت گده با متعلقان خود پیوست سداشيو بهاؤ از اطلاع این معنی که تدبیرش خلاف تقدیر جلوه گر گردید بعد خرابی بصره خلعت و فیل جهت سورجمل فرستاده نوشت که از ما جدائی گزیدن و به شاه که مخالف ما و شما است پیوستن مفلس نبود اکنون چنین اتفاق افتاد بانسداد طُرق و شوارع پردازد که حبه از حبوبات غله بلشکر غیر فتواند رسید سورجمل که روزی چند در بلب گده اقامت نمود بموجب اشاره شجاع الدوله بر مسکن خویش معاودت کرده از امداد اعانت طرفین تقاعد ورزید درین ضمن خبر رسید که شش هزار افغانه قوم کهک حسب الطلب شاه به سر همد رسیده و عبد الصمد خان فوجدار سر همد و قطب خان که بر پُل کونال از سابق مقامات داشتند با یلغار از گزر کونده عبور دریایی جمن نموده بیانی پت رسیدند پئیپل سکهدیو همراهی سداشيو بهاؤ که با پنج شش هزار سوار دکهنی بمکانظت گزرهلی آن صوب تعین بود تاب مقاومت در خود ندیده حقیقت حال را به سداشيو نوشت و او چون از ممر گزرهلی دیگر که عمق آب بیشتر بود خاطر از عبور مخالف جمع ساخته نازو شنکر نامی را با جمعیت سه چهار هزار در قلعه مبارک گزاشته دار الخلافت را که لیس فی الدار غیره دیار صادق می آمد که وضع و شریف از سابق خودها را ازین ورطه بر کناره کشیده رفته بودند سپرد و از توپ خانه بادشاهی توپهای ازدها پیکر و مصالح سرب و باروت و بان وافر گرفته باستعداد تمام سوم شهر ربیع الاول بدان صوب راهی گشت از انجا که حضرت قدر قدرت کیوان رفعت شاه عالم که بصوب عظیم آباد بذابر عدم موافقت وزیر الممالک تشریف داشتند چنانچه در محل

دو مهر نیاز گزرا نیده آداب بجا آورد و رخصت شد و حضرت باندزون محل متوجه شدند از آن بعد جمیع مکانات و باغ حیات بخش و یتیمخانه را ملاحظه نمود و بعضی حجرات کار نجات را کشود تخت طلا مرصع بابت آثار شریف که باقی مانده بود بر گرفت و بندوبست قلعه را به مستحفظان خود سپرده بخیمه گاه برگشت وزیر الممالک و جات پیغام فرستادند که مدعا دیدن قلعه بود بعمل آمد محافظت قلعه بادشاهی به اختیار من است کسان خود را بر دارند از آنجا که نظر بر مکننت و ثروت و کثرت جمعیت که از گردش فلکی و تقدیرات لم یزلی غلبه بر ممالک دکن و همدستان دست بهم داده زاع غرور و استکبار در کاخ دماغش آشیانه بسته اراده بی فائده نوع دیگر در کانون ضمیر مخمر گشته بود مهمل چند در جواب گفته منظور نه کرد -

* بیت *

ز بیداشی در دماغش فتاد هوائی که داد آخرش سر بباد

و سقف دیوان خاص که پوشش (۱) تنگه نقره داشت کفچه قریب ده لک روپیه را نقره به ضرابخانه فرستاده بسکه رسانید و بصرف در آورد جماعه مرهته چون ملحد گرسنه شهر را خانه خالی پنداشته در سرای امرایان و اعیان در آمده آنچه یافتند بردند و بگمان دفینه اکثر امکنه را کندند و چوب و تخته را بجای هیزم بمصرف رسانیدند -

* بیت *

چو بخت بد کسی را پیش آید کفد کاری که کردن را نشاید

ازین معنی وزیر الممالک و سورجمل جات که همه جهت با ده دوازده هزار سوار بودند پیچ و تاب خوردند از آنجا که فوجی از آن سرکار بادشاهی سوای وزیر الممالک که آنهم تقویت سورجمل داشت دیگری نبود سدایشو اراده برداشتن اینها و صرف نمودن مَطْلَع کرده قریب پانزده هزار سوار دکنی را مقرر فرمود که بطریق محاصره بدور دایره او پردازند ملهار راو ازین معنی واقف گشته چون منع نمی توانست کرد سورجمل را آگاه ساخت و او طریق مخلصانه اندیشیده و جاده مغری جسته شجاع الدوله را چون رابطه سابق مربوط داشت از مافی الضمیر

(۱) تنگه بضم اول و ثانی و فتح کاف با هازده صفحه و تخته را گویند ۱۲ *

راو پسر و شمشیر بهادر برادر بالاجی راو و داماجی گایکوار و دیگر سرداران
 دکهنی مانند مور و ملخ که از اندازه شمار و حساب بیرون از پونه متوجه
 هندوستان شده بود رسید و شجاع الدوله حسب طلب شاه آمده ملحق گردید
 وزیر الممالک ورود سداشیو بهاو را از مساعدت وقت و یاری بخت پنداشته آمده
 او را دید و بعد گرفتن عهد و پیمان موکد بایمان سورجمل جات را طلبیده ملاقی
 ساخت و گنگاشها درمیان آمد رادها بران قرار گرفت که چون رودبار جمن طغیانی
 دارد و یکلیک احمال پایابی نیست عبور شدن شاه از محال است دارالخلافت
 را بدست آورده گزرها و معبرها را مضبوط باید ساخت و از همه جا کشتیها را قرق
 نموده مردم کاری جا بجا قایم باید کرد و ایلغار نموده رفت چون یعقوب علیخان
 جمیعتی که عهده برآئی از محافظت شهر تواند نمود نداشت بالضروره قلعه
 مبارک را استحکام داده متحصن گشت کسان وزیر الممالک و سورجمل جات
 باتفاق دکهنیان هر چهار طرف بر فراز خانهای گرد و پیش امرایان مورچال بسته
 بافگندن توپ و تفنگ پرداختند یعقوب علیخان نیز بقدر وسع طاقت در صدد
 مدافعه در آمده چندی کوشید شاه ابدالی نیز از آن طرف دریای جهن رسید
 مقابل قلعه و شهر پناهی معسکر آراست از آنجا که دریا در کمال طغیانی و کشتیها
 در دست دکهنیان و گزرها و معبرها مسدود هر چند چاره جوئی نموده فائیده
 مترتب نگشت لهذا بر لب آب توپها نصب نموده بافگندن گوله بر دایره مرهته
 پرداخت یعقوب علی خان که بامید کومک قوی دل بود مایوس گشت
 و آذوقه و مصالحه جنگی کمی پذیرفت تن بمصالحه در داده بگرفتن عهد موثق
 بذریعه وزیر الممالک و سورجمل بر آمد و در قلعه بندوبست سورجمل بعمل آمد
 سداشیو بهاو را که از راه غرور و پندار بعضی خیالات دور از کار در سر و صور امر
 محال مد نظر بود بنابر دیدن قلعه مبارک و محل جلوس بادشاه اراده نموده
 بندوبست کسان جات را از قلعه برداشته مردم خود تعیین فرمود و با وسواس راو
 داماجی گایکوار و چندی دیگر از معتمدان همراهیان به قلعه در آمد و حضرت
 شاهجهان بالتماس او بر آمده بر تخت جلوس فرمودند ملازمت نموده

و استیصال جات بر افراشت و تا نزدیکی جی نگر رسیده تهنجاتی که از آن جات در ثابت کده و غیره بود برداشت و گفت و شنید پیشکش با سور جمل بمیلان آمد درین ضمن ملهار هولکر با فوج مرهته دران نواح رسیده از آنجا که مابین هر دو فوج فاصله چندانی نبود و رعب و هراس فوج شاه از مقدمه جنگجویی در دل مرهته نقش بسته بود ملهار راو کوچ نموده بنزدیکی مستقر الخلافت از دریای چمن عبور شده شیوه جبلّی خویش از قتل و غارت و خرابی ملک تعلّق نجیب الدوله که او را منشاء و بانی طلب شاه میدانست در آمده دست تطاول بآن ناحیه دراز ساخته سکندره را که مکان معتبر بود تاخته غنیمت زاید الحصر بدست آورده خرابیهای آن ضلع در نظر داشت که شاه واقف گشته باستصلاح نجیب الدوله نیم شبی کوچ فرموده در یکشنبه روز هفتاد کروه مسافت طی نموده بدار الخلافت رسید و از دریای چمن گزشته خود را رسانید و باملهار افدک زد و خوردهی واقع گشت و او چون حریف فوج شاه نمی توانست شد به عجلت عاجله و سرعت سریعّه فسخ عزیمت آن صوب نموده از آب چمن گزاره گردید از آنجا که لشکر شاه بنابر کوفت راه و ماندگی کوچهای طولانی دو روز مقام داشت که ناگهانی دریای چمن رو به طغیانی آورد مانع عبور گشت هر چند بنابر بهم رسانیدن کشتیهایی و بستن پل سعی شد دست بهم نداد درین ضمن جنگجوی سندهیه و وزیر الممالک و سورجمل جات بملهار هولکر پیوستند روزی چند وزیر الممالک باستصواب ملهار و صوابدید جات بوساطت نجیب الدوله بعضی گفت و شنید استقرار سلطنت و وزارت خویش و قرار صلح دکنیان بمیلان آورد چون صورت نگرفت جدائی گزیده بمركز اصلی بهرت پور برگشت درین بین سداشیو پندت عرف بهاؤ عم زاده بالاجی راو که رتق و فتق مهمات و بست و کشاد معاملات مالی و ملکی بید اقتدار و قبضه اختیار او منوط و مربوط بود از استماع واقعات صدر بعزم کومک و امداد و اراده جنگ و (۱) اجتراد بادشاه با توپخانه عظیم و لشکر جسیم و سواس

و خورد داشت رزمزده کلک بدایع سلک گشته چون پیوستن به سرهند محقق گردید بمقتضای وقت با نجیب الدوله صلح گوته بمیان آورده گرگ آشتی نمود و به عزم انسداد طرق و مقابل شاه باتفاق افواج مرهته کوچ کرده بر گزرهایی دریای جمن اقامت گرفت و شجاع الدوله بصوبه اوده متعلقه خویش برگشت نجیب الدوله که با شاه مربوط با جمعیت همراهی و علی بیگ خان ملازم شجاع الدوله که باسه هزار سوار بود از راه بالاغان عزیمت بطرف لشکر شاه معطوف ساخته نهم شهر جمادی الاولی سال هزار و صد و هفتاد و سه ملحق گشته چون از گزر و معبر واقف بود جنگ کذان بافوج شاه ازان رود بار گزشت وزیر الممالک صلاح و فلاح حال درصف آرائی و معرکه پردازی قتال و جدال آنجا نه دیده متوجه دارالخلافه شاه جهان آباد و بستی مورچال شده آمدند فوج شاه نیز متعاقب ایلغار نموده رسید دکنیان که بیرون پشت شهر افتاده بودند تا یک شبانه روز به جنگ توپ و تفنگ پرداخته آخر الامر که کار جنگ به صعوبت انجامید و دناجی برادر جی آبا سندهیه عم جنکوچی که عمده فوج دکن بود کشته افتاد و جنکوچی زخمی گشته تزلزل بارکان استقامت دیگران در آمد فرار برقرار اختیار نمودند و حشم و خیم به غارت و تاراج فوج شاه رفت بالضرورة پای ثبات وزیر الممالک که به پشت گرمی مرهته بود از معاینه این حالت پر ملالت نیز به لغزش در آمد بقیة السیف دکنیان فراری بطرف دیواری و وزیر به بهرت پور مسکن سور جمل جات که از سابق بنابر احتیاط متعلقان و اسباب خود را درانجا فرستاده بود چنانچه سبق ذکر یافته آمد و بی ممانعت در شهر دارالخلافه بندوبست احمد شاه گردید و دست غارتگران افغانه بر مساکین و بیوت اعالی و ادانی کشاده گشت تا دو شبانه روز به قتل و غارت پرداختند جمعی که باقی بودند درین حادثه پایمال گردیدند شاه چندنی در دارالخلافه متوقف گشته یعقوب علی خان نامی را با جمعی بصوبه داری دارالخلافه و محافظت قلعه مبارک مقرر ساخته بصواب دید نجیب الدوله رایت عزیمت بصوب مستقر الخلافه اکبر آباد و گرفتن پیشکشات زمینداران

مجملی از و رود موکب شاهنشاه احمد شاه ابدالی و
 شرح سوانحاتیکه در دارالخلافت رویداده و رسیدن
 سداشیو پندت عرف به او عم زاده پیشوا بالاجی
 راو با فوج گران و وقوع جنگ میدان با افغان
 و به غارت رفتن فوج دکنیان بحکم ملک
 منان و صدور حسب الحکم بمهر شجاع
 الدوله در باب صوبه بمومن خان
 و رسیدن داماجی راو گایکوار در
 بروده و انتقال پیشوا بالاجی
 راو از مملکت هستی
 بدارالملک نیستی و
 رویدادی که تا آخر
 سال هزار و صد و
 هفتاد و چهار به
 عرصه ظهور
 آمده

سابقاً در ضمن تخت نشینی مرزا سنگی مخاطب به شاه جهان رسیدن
 شاهنشاه احمد شاه ابدالی بدارالسلطنه بارادۀ انتقام و متوجه شدن وزیر
 الممالک باعانت و امداد جنکوچی مرهته که از چند ماه با نجیب الدوله زد

از سپاه نو نگاهداشت نموده بارادۀ بندوبست پیرگنات متعلقه خویش از بلده پتن بر آمده و بصوب را دهن پور شتافته از امکنه چند تا انجبار مضاف کهچ به عنوان ضیافت چیزی گرفت از انجا که محمد ظفر بابی عمه زادۀ محمد مهابت خان ولد شیر خان با یکدیگر مخالفت داشتند و محمد ظفر از جونه گدهه بیرون بر آمده ارادۀ هنگامه آرائی داشت محمد مهابت نیز نگاهداشت فوج نموده بیرون بر آمده بود جوان مرد خان جهت رفع کدورت آنها و دادن التیام بدان ضلع عازم گردید و در بین طریق از هر جا و هر مکان بعنوان ضیافت چیزی گرفته راهی گشت محمد ظفر و محمد مهابت متعاقب یکدیگر رسیده ملاقی گشتند جوان مرد خان بدلائل عقلی و نقابی هر دو را از مخالفت و مخالفت باز داشته التیام بخشید و باتفاق هر دو لشکر تشخیص و تحصیل پیرگنات سرکار سورتبه نموده تا نزدیکی لولیانۀ و دهندوقه رسید چهارم شهر جمادی الثانی آپاجی گنیش ناظم صوبه داخل بلده گشته اعیان و رئیسان فرقه بواھیر و هندو رفته ملاقی شدند و بمهمات مرجوعه پرداخته تهاورچی را که پیش ازین راماجی بعلت خطوط راجه لکھپت به قید در آورده بود بموجب سفارش سیاجی گایکوار خلاص ساخت و نیز خبر رسید که جوان مرد خان از نزدیکی دهندوقه از محمد مهابت جدا شده براۀ پاتری بکانه معموله بیر مکانم ببلدۀ پتن شتافت و ششم آن ماه داخل شد دوازدهم سیاجی گایکوار به عزم بروده بر آمده روانه شد و هرباجی گماشته گایکوار که به تشخیص و تحصیل حصۀ ضلع سورتبه مقرر شده بود از دولقه راهی گردید آپاجی گنیش قریب یک هفته در بلده استقامت گزیده محاللات کهنه پازچه و سایر و نخاس را بالمقطع به پندتان دکنی و پرگنه کهوکه را با بندر بزاهد علی تاجر داده کیشور او نامی را به نیابت بلده نصب نموده بصوب پرگنه کری و بیرم گام و گرفتار پیشکش بر آمد و در ضلع کری با کپاندیرو ملاقی شده بصوب سورتبه رفت *

که سلطان حبشی و محمد جهان به علت خذعه باره سینور گوشتار آمده بودند چنانچه سبق ذکر یافته هر چند بضرب و شلق پرداختند آنچه مد نظر بود به عمل در نیامد لهذا سنتوجی مسلسل و مغلول همراه گرفته بُرد عبد الله زبیدی جماعدار عرب واسطه امر خیر شده به تعهد سه هزار روپیه از قید بر آورد راماجی نایب نظامت تهاور جی نام زنار دار وکیل راجه لکپیت زمیندار کهچ بسبب گرفتن خطوط مرسله او دستگیر نموده قید ساخت و شب غره شهر ربیع الثاني سیاجی گایکوار به عزم بروده راهی گشت آپاجی گنیش بر موضع او نمیتپه معموله چوراسی کهنبایت رسیده با زمیندار آنجا بز و خورد پرداخته یازده هزار روپیه پیشکش گرفت و چون کولیان موضع دهوان طریق والی تمر و عصیان پیموده چندی پیش ازین مواشی پرگنه جموسر را آورده بودند بر سر آنها فوج کشی نموده آن جا را تاخت و چندی از کولیان کشته و خسته شدند و از آنجا کوچ کرده به نزدیکی بندر کهنبایت وارد گشت و با مومن خان متصدی آن جا طرح مصالحه و اظهار اخلاص مندی نموده ملاقات کرد و نیمه حصه بابت مرهته آنجا را بطریق بالمقطع به هشتاد و چهار هزار روپیه بعهده او نمود و یک زنجیر فیل تواضع مومن خان را گرفته کسان خود را از بندر کهنبایت برداشت و بصوب پرگنه تهاوره جهت پرستش معبدسترگ آنها در موضع داکور معموله آن جا راهی گشت و از آنجا بصوب باره سینور شتافت سیاجی گایکوار که به بروده روانه شده بود یازدهم شهر جمادی الاولی ببلده آمد و کهاندیراو گایکوار از نریاد بنابر بندوبست و تادیب کولیان پرگنه بهیل که سابق به شوخی پیش آمده بودند متوجه گشت و از متمردان ضلع ساحل رود و اترک ضامن گرفته موضع لوهار را تاخت و چندی از رئیسان کولیان آن نواح را دستگیر نمود و بصوب پرگنه بیجاپور و بیلنگر متعلقه جوان مرد خان بعزم ایدر راهی گشت و اکثر از مواضعات بیلنگر و قری بیجاپور بطریق ضیافت چیزی گرفت و کلامی راجه شیو سنگه که ایدر را در تصرف دارد رجوع آورده بموجب قرار هر ساله خاطر نشان نمودند و او بعزم بندوبست پرگنه کری عطف عنان نموده رسید - جوان مرد خان بابی که جمعی

فرقه سپاه رو به قلعه بهدر آورده و در سنتوجي فرو گرفته تقاضای مواجب در پیش کردند و کار خشونت و درشتی را از حد گزرانیدند سنتوجي از خیره سری آن گروه هردم چون مار بر خود می پیچید و گاهی سرخ و گاهی زرد میگردید *

* بیت *

همچنان شد ز غصه رنگ برنگ

شد ترازوی طاقتش بی سنگ

چون در حالت عزل پیشرفت کار نبود از مرکب نخوت و پندار فرود آمده طریق ملاطفت و ملایمت پیش گرفت -

* بیت *

به نیرنگ این پنجره خیال

که نادان نهد نام آن ملک و مال

و مستی باده دولت و جاه از سر بدر ساخت -

* بیت *

باده پر خوردن و هشیار نشستن سهل است

گر بدولت رسی و مست نگردی مردی

بالجمله باپوناراین را طلبداشته محالات بلده را سپرد و واسطه رفع تقاضای سپاه نموده فیصل داد باپوناراین راگهو شنکر را کوتوال ساخته کسان خود را در محالات بلده نصب فرمود و سنتوجي در تهیه روانگی در آمد و پانزدهم شهر ربیع الاول باتفاق باپونارائن که بنابر استقبال آپا گنیس می شتافت از بلده بر آمده بر تالاب کانتوریه بیرون دروازه رایپور داخل خیمه گشت و خبر رسید که آپاجي در نواح بروده رسیده باپوناراین راماجي نامی را بجای خویش به حفظ و حراست بلده نصب نموده و سیلجي گایکوار هر بارام را جهت اخذ پیشکش حصه خود به ضلع سورتهه مقرر کرده خلعت داد و او باتفاق سیو کرام بیرون بر آمده بنابر امری برای ملاقات آپا گنیس شتافت هفدهم سنتوجي و باپوناراین کوچ نموده پیش راهی گشتند و در نواح پتلاد که آپا گنیس عبور دریای مهندری نموده رسید بود ملاقی شدند و سنتوجي بعزم پونه روانه گشت از انجا

خیر اندیش از جانبین بمیان آمده از جنگ باز داشتند و به قطع و فصل ما به
الفراع پرداختند *

مقرر ساختن پیشوا بالاجي راو نیابت صوبه احمد آباد را به گنیس آپا از تغیر

سداشیو رامچندر

از آنجا که بذابر امور چند معاملات استقرار صوبه به سداشیو رامچندر صورت
نگرفت پیشوا بالاجي راو نظم و نسق صوبه احمد آباد را از تغیر او به گنیس آپا که
از چندی به مکسداوی پرگنه جموسر و مقبول آباد قیام داشت و در پونه بود
از ابتدای مرک سر که بحساب دکنیان شروع فصل می شمارند از اتفاقات درین
سال مطابق هجدهم شهر شوال موافق سال هزار و صد و هفتاد و سه بود مفوض
و مقرر داشت و او بذابر انقضای ایام پشکال پر اشکال به تخصیص دران سرزمین
نقل و حرکت با احوال و اثقال دشوار بل متعذر و فراهم آوردن فوج متوقف
گشته جهت مداخلت به با پونا راین نائب خویش که در جموسر بود نوشت
و او بیست و دوم شهر صفر المظفر مرادف سال هزار و صد و هفتاد و چهار در بلده
آمده سنتوجي را دید و اسناد و نوشتجات را ظاهر ساخت و گفت و شنید
مداخل محالات و مخارج مرسومات سیاه ایام آغاز سال بمیان آمد لهذا چندی
در دادن دخل محالات بلده ایستادگی واقع شد و در پرگنه حویلي دخیل کار
گشت قریب یکماه بدین کشمکش بسر آمد درین بین سیاحی گایکوار که در نریاد
بود چون فی الجمله مزاجش بحال آمد باحمد آباد رسیده در خانه که پشت
خانه سلیم خود ساخته فرود آمد با پونا راین به عزم بندوبست پرگنه حویلي
و محمود آباد تا پتلاد بیرون بر آمد روز دیگر -

* بیت *

عروس آفتاب خوب دیدار

ازین فیلي تنق بنمود دیدار

را با زن و بچه باغل و زنجیر بحال تپاه با خود آورده به سنتوجي سپرد که بذابر استراک سي هزار روپيه که مشروط سپردن بارة سيفور داده بعداذب شکنجه و شلاق بزدان گرفتار اند -

* بيت *

از مکافات عمل غافل مشو

گفدم از گفدم برويد چو ز جو

فاعتبروا يا اولی الابصار که کرد که نیافت بهر با رام که پس از معاونت سیلجي گایکوار به تحصیل پیشکش باقي محالات رفته بود انقراغ حاصل نموده پانزدهم شهر ذیقعدة الحرام برگشته آمد چون هنگام نزول باران رسید نسبت به سالهای پیش به افراط نازل گشت و در اواخر ایام که اکثر غلات خريفی پیش رس از جنس باجری که بعضی جا خوشه بستد و خشکیده قابل حصاد و خساد شد و بارش بی وقت آمد از سر نو حبوبات در خوشه سبز و رسته گردید و اکثری نا بود و نا چیز شد و در سال هزار و صد و هفتاد و چهار از نوشته سداشیو رامچندر واضح گشت که معاملات صوبه با او صورت نه بست و امور نظامت به گنیس آبا مکسدار برگذنه جموسر و مقبول آباد مقرر شد از دریافت این معنی ناگر نام نویسنده گجراتی که بانی امور خیر و شر بود و مبلغی بدین صیغه بدست آورده از و خامت عاقبت اندیشیده با چندی از معاونان و همکاران خویش گریخته به موضع دبهوره مسکن کولیان رفت از انجا که از ابتدای حکومت پیشوا شش هزار روپيه در ماهه به صیغه مصارف سپاه متعیننه بلده بر ذمه حصه گایکوار معین گشته چنانچه در محل خویش سبق ذکر یافته ترمک مکند نائب داماجي چون شریک و سهیم هر رطب و یابس است باظهار اینکه در امور اخذ و جر و ابواب بدعات بقرار حصه بالمناصحه عاید او نشده در گفت و شنیده این معنی دو سه ماهه را نرسانیده بود و ایستادگی داشت از طرفین کار بنا خوشي انجامیده صبح چهارم شهر صفر منجر به تعیین مورچال و آراستن معرکه جنگ و جدال گردید - سنتوجي فوجي را بسر کردگی بهگوان بر خانه او فرستاد و جنگ توپ و تفنگ در گرفت و معدودی از طرفین کشته و خسته گشتند و آخر روز مصلحان

ولا باحیای آن بدعت پرداخته سردهریوه یک رویه و چهار آنه مقرر شد تا از جیوتیه کوتوالی رخصت شوهر کردن حاصل گردد و نیز هرگاه یکی از آنها بذابر کدخدائی از بلده به قصبات یا قریات که جان نامند بروی چهار رویه نذرانه ناظم و داروغه کهتره پارچه و فوجدار گرد بدهد و اگر جان جهت کدخدا شدن از بیرونات داخل بلده شود ده آنه بعنوان قیمت نار جیل نذرانه داده رخصت در آمدن می یابد از آنجا که سنتوجی به قباحات این قسم مقدمات نمی رسید و بکنه قطع و فصل معاملات نمیتوانست پرداخت بلکه کمند حوصله اش بر مدارج علیا کوتاهی داشت برعایا و برایا حیف و میل اخذ و جرکه در حکومت پیشوا نبوده به عمل آمد -

* بیت *

به نیم بیضه که سلطان ستم روا دارد

ز نغد لشکریانش هزار مرغ به سیخ

کهانندی راو که جهت بندوبست کولیان برگه بهیل شتافته بود چون بیوقت هنگامه برپا شده با وجودیکه بدفعات با کولیان لوهاریه جنگ بمیان آمد پیشرفت نشد و نظم و نسق آنها نتوانست کرد لهذا موقوف بر وقت داشته به نریاد معاودت نمود کولیان شقاوت بنیان خیره شده شیوه جلی خود را پیش کرده و قطع طریق و کشتن و خستن مسافرین و متوربین و بردن مواشی قریات و حوالی بلده هنگامه آرا شدند - کهانندی راو از استماع ناخوشی طبع سیاجی راو برادر زاده اش باحمد آباد آمد و روزی چند متوقف گشته او را با خود بنریاد برد والدۀ سنتوجی بانبییره اش روانه مسکن خویش گردید سنتوجی که بذابر مشایعت تا دو گروهی رفته بود هنگام معاودت در میدان نزدیکی عیدگاه اسپش توسنی نموده بد جلوی آغاز نهاد و در چاهی که دران نزدیکی بود افتاد اتفاقاً پایهایش در وسط بدیوار چاه بند شد سنتوجی را که هنوز رشته حیات نگسسته بود جلو در دست بردهنۀ چاه رسید که ملازمی بسر وقتش در آمده دستگیری نموده بر آورد و اسب به نگ چاه فرو رفته هلاک گردید بهگوان پس از انقراغ بندوبست باره سینور هجدهم شوال المکرم ببلده در آمد و سلطان و محمد جهان

ترغیب و تحریرص آمدن نمودند و از جوان مرد خان و سردار محمد خان در پاسنج
تکسین و آفرین روانه شد چون تدبیر خلاف تقدیر بود نوشته جات بدست کسان
کالو ولد بهگون افتاد پس از وقوف بر مضامین با خود اندیشید که - * بیت *

ه قنده امروز محکم بگیر

که فردا نباشد تدارک پزیر

و سلطان و جهان را به بهانه طلب داشته با تبعه و لکقه دستگیر ساخت و زن
و بچه اش اسیر نموده ناطق و صامت آنها را به ضبط در آورد و بجنسه نوشتجات
را با رویداد نزد پدرش به احمد آباد فرستاد و جواب رفت که آنها را مسلسل
و مغلول در حبس شدید بمکافطت تمام باز دارد و پس از ایام معدود بهگون
بموجب اشاره سداشیو رامچندر که بنابر بندوبست و تشخیص پرگنه پتلاد که
ملتوی بود روانه شد و معاملات آنجا را در مقامات چند فیصل داده به باره
سینور شنائت و مواضع چند کنار دریای مهندری را بتاخت در آورد همدران اوان
والده سنتوجی نائب نظامت از وطن با پسر راگهوکه نبیره او بود و برادر زاده
سنتوجی می شد بنابر ملاقات آمد چون ایام بستن زنار که بهندی جنونی گویند
برادر زاده اش رسیده بود و این معنی را برهمنان در کمال سرور و شادی به عمل
می آرند بسر انجام جشن و سور روزی چند پرداخت و برهنمونیک یکی از هندوان
گجراتی که در امور خیر و شر در مزاجش تصرف بهمرسانیده و رائق و فائق مهام
اخذ و جر و احداث بدعات گشته بود بعنوان نذرانۀ مبارکبادی این طوی مبلغی
بر فرقه سپاه و گروه اصناف صرافان و تجارت پیشگان و اهل حرفه فرق متفرقه شهری
تفریق نموده محصلان گماشته به معرض ایصال رسانید که بین الجمهور به جنونی
بیوره اشتها یافت و بدعات چند دیگر به شوم طمعی آن شقی حادث گردید
ازان جمله در ایام کتکذائی قوم هفود که لکن گویند و در بعضی از انها مانفد
قوم مزارع که کنبی نامند و جماعه دیگر که شوهر کردن زن بیوه رواج دارد
باصطلاح آنها دهریوه خوانند و در قدیم الایام کوتوال چیزی از انها میگرفت و در
ابواب ممنوعه بود و در عهد حضرت خلد مکن جمیع این ابواب منع گشت درین

روبیة مقطعی قرار داده یرغمال معتبر گرفت درین بین چون از سابق در مزاجش ماده سودا غلبه داشت درین ولا رویه طغیانی آورده از جادۀ اعتدال منحرف گشت و بحركات و سکنات غیر مانوس منجر گردید کار پردازان بذابر اصلاح در ماه شعبان ببلده در آوردند و هر با رام با فوج بصوب باقی محاللات نامشخصه پیش روانه شد پیش ازین بتصرف در آمدن باره سینور بنمک حرامی سلطان حبشی و محمد جهان - * مصراع *

قولی است مصطفیٰ را لاخیر فی عبید

سمت گزارش یافته از آنجا که دنیا دار مکافات است در اندک فرصتی و کمتر مدتی آن تبه کاران بد روزگار و بد نیتان ناهنجار به جزای کردار خودها رسیدند و به شامت کفران نعمت گرفتار گشتند - * بیت *

بد میکنی و نیک طمع میداری جز بد نه بود سزای بد کرداری

شرح این گفتار بطریق اختصار آن که بعد از سپردن قلعه باره سینور آنها اگرچه نوکر و در آنجا سکنا داشتند در کمال مذلت و خواری مطعون و ملعون آشنا و بیگانه در لباس عار و خسار اوقات می گزاریدند و چشمداشتی که از مرهقه داشتند چون غرض شان بر آمده بود معاینه نمی شد از افعال نا پسندیده و اعمال نکوهیده خود بعد خرابی بصره نادم و پشیمان و نیز وجهی که مشروط سپرد قلعه بود پاره بایغان گفت و شنید این امر به عنوان حق السعی متصرف شدند و وجهی به خرج ارباب حل و عقد رفت قدر قلیل که عاید آنها گشت خسر الدنیا و الآخرة گردیدند چون روی باز گشت نزد آقا زاده خودها نه داشتند که به کدام آبرو پیش او توان رفت و بکدام چشم روی او توان دید - * بیت *

مرده بودن بزیر سنگ اندر به که زنده بزیر ننگ اندر

لهذا در صدد چاره جوئی و آوردن آب رفته بجوبتنگپور آمدند و چندی از مستحفظان دروب را به مواعید دل پزیر با خود یار و همدستان ساختند و بدین دست آویز جوان مرد خان و سردار محمد خان را که به پتن شتافته بود عذر تقصیرات گزشته و جنایات ماضیه در پیش کرده نوشتند و سردار محمد خان

* بیت *

عهد کردم که سر از عهد نه پیچم هرگز شرط کردم که ز شرط تو تجاوز نه کنم
چون در بعضی امور جندرال متعهد و متکفل بود لهذا به مبنی آمده جندرال
را دید و به همه جهات خاطرش را مطمئن ساخت و فیل و سواران همراهی را
از راه خشکی روانه نموده از جندرال رخصت شد و او بنابر حزم و احتیاط از راه
یگانگت و اتحاد و گفت -

* بیت *

دست وفا در کمر عهد کن تا نه شوی عهد شکن جهد کن

و بر کوب کشتی بیست و چهارم شهر جمادی الاولی وارد بندر سورت گشته بانتظار
رسیدن فیل و سواران در باغ چلیپی واقع زنگی بندر توقف ورزید پس از چندی
که فیل رسید از راه برای لوی عزیمت بندر کهنبایت برافراشت چون بهروچ
سر راه واقع شد نیک نام خان فوجدار آنجا بلوازم ضیافت و تواضعات پرداخت
و به کوچهای متواتر روز پنجشنبه نوزدهم ماه جمادی الثانی به کهنبایت رسید
و ترمک مکند نایب داماجی گایکوار که از تغیر سیوکرام به نیابت بلده مقرر
شده بود سوم شهر رجب المرجب به بلده در آمده و از امور متعلقه خویش سر
گرم گردید کهاندیراو گایکوار که در ضلع کوی و محالات دیگر حصه گایکوار بنابر
تشخیص و تحصیل قیام داشت معاودت نموده به موضع سرکهچ سه کوهی بلده
رسیده بدولقه شتافت و از آنجا بده کانم معموله بهیل که کولیان سر به فساد برداشته
بودند راهی گشت و همدران اوان خبر رسید که بنابر بعضی امور فیما بین
صلابت جنگ سردار دکن و پیشوا بالاجی راو بدفعات جنگ صعب بمیان آمده
و جمع کثیر و جم غفیر از طرفین کشته و خسته گشتند ثانی الحال امر مصالحه
به قسمی که پیشوا راضی گشت بمیان آمد و این معنی از روی نوشته سداشیر
رامچندر به سنتوجی نائب نظامت شب شانزدهم شهر رجب المرجب بوضوح
پیوست جهت اعلان و اظهار سرور امر به نواخت نوبت و شلک توپ خانه
فرمود سیلجی گایکوار که به ضلع سورتبه برای اخذ پیشکش حصه خود شتافته
بود در تعلقه کولوار در آمده قصبه تلاجه را محاصره نمود و بر زمیندار آنجا لک

معاودت نمودن مومن خان از پونه

قبل ازین روانه شدن مومن خان مصدق بنادر کهنابایت کشتی سوار بعزم ملاقات پیشوا بالاجی راو به پونه مرقوم قلم بدایع رقم گردیده چون بعد و رود منبئی بوساطت جندرال و کلای خود را فرستاده گفت و شنید نموده اطمینان قلب حاصل ساخت چهاردهم شهر محرم الحرام روانه گشت و چهارم شهر صفر المظفر بر دو گروهی پونه رسید پاندر و رنگ و گوپال هری و جمعی با شاره پیشوا باستقبال شتافته آوردند و سداشیو بنی عم پیشوا تا سر دروازه سبقت نموده بر خورد و به همراهی خویش نزد بالاجی راو آورده و او بمعانقه پرداخته به اعزاز در پهلوی خویش نشانیده باختلاط گرم جوشی و احوال پرسی خوش دل ساخت و به مکانی که جهت نزولش تعیین کرده بود رخصت فرمود و هزار روپیه نقد بعنوان ضیافت فرستاد پس از چندی پیشوا بالاجی راو با رگهناپه راو و سدو بنی عم و شمشیر بهادر برادر و سواس راو پسرش بطریق باز دید آمد مومن خان به شرایط استقبال پرداخت و قریب یکپاس که به گفت و شنید بعضی امور گزشت چند طاقه پارچه گران بها و جفت حلقه طلا مرصع و زنجیر طلا و دو سر اسب باد رفتار بایراق فقره تواضع پیشوا نمود و پارچه و حلقه های طلا و یک راس اسب برگهناپه راو و بشرح ایضا به سدو با و شمشیر بهادر و سواس راو و به جمیع همراهیان فراخور رتبه و منزلت دستار و دوپته و تار پتری و شال داده رخصت نمود ازین سلوک پسندیده دکهنیان بسی راضی و مداح گشتند و بر همت او آفرینها خواندند -

فریدون فرخ فرشته نبود به مشک و معنبر سرشته نبود

ز داد و دهش یافته بر تری تو داد و دهش کن فریدون تری

الحاصل قریب دو ماه که در پونه متوقف بود اجازت طلب گشت پیشوا هنگام وداع بتواضع پارچه پوشیدنی و یک زنجیر فیل و به همراهیانیش دستار و دوپته بضابطه دکهن پرداخت و عهد میثاق بمیان آمد مومنخان نیز جمیع مراتب را پذیرفت -

سال از عمر مبارک است بر آورده بر تخت موروثی سلطنت اجلاس داده به شاهجهان بادشاه غازی موسوم ساختند و منادی امن و امان بنام نامی آن حضرت بر آوردند و هنگام شب خانخانان و لطف الله خان را که در قلعه نظر بند بودند تسمه کشیده روانه عدم نمودند - * قطعه *

گردون در آفتاب سلامت کرا نشاند کخر چو صبح اولش آخر فنا نکرد
خیاط روزگار ببالای هیچ کس پیراهنی ندرخت که آخر قبائیکرد
روز دیگر جمعه نهم بود بادشاه را سوار ساخته بمسجد جامع برده خطبه بنام آنحضرت خوانده برگشتند و رویداد صدر از نوشته وکیل دیار جهان مدار بیست و چهارم آن ماه به فدوی درگاه آسمان جاه رسید و سنتوجی را ملاقی گشته اجازت نواخت نوبت بنابر اعلان و خواندان خطبه و اجرای سکه بالقاب همایون بمهر خود نوشته داد *

بقیه سوانحات سال هزار و صد و هفتاد و سه بعد روانگی سداشیو رامچندر

سیاحی گایکوار که از سال گزشته پس از انقراغ تشخیص و تحصیل پیشکش حصه خود از ضلع سورتهه معاودت نموده در بلده اقامت داشت درین ولا دوم شهر جمادی الثانی که موسم حصاد و خساد غلات رسید بیرون بر آمد و هر بارام که داماجی گایکوار از نزد خود به پیشکاری او رخصت کرده بود ملحق گشت و پنجم کرچ نموده بدولقه شتافت بهگون که چندگاه پیش ازین جهت اخذ پیشکش حصه متعلقه پیشوا بضلع سورتهه رفته بود بقرار سال گزشته تشخیص و تحصیل نموده برگشت ازانجا که مقدمه گرفتن باره سینور بنریعه سداشیو رامچندر ببالاجی را ظاهر شد مورد تحسین و آفرین گشته خلعت و زنجیر فیل که از لونا واره آورده بود باسند باره سینور برای بهگون داد سنتوجی باستماع و رود بهگون بموضع سیلوره معموله دولقه هفت گروهی بلده بموجب نوشته سداشیو رامچندر فیل را همراه گرفته رفت و فیل را بدو داده به همراهی خویش به بلده در آورد *

ما مني را بنظر در آورده بر آمدند و به ملک زمینداری و صوبه اوده و بنارس و قلاع سور حمل جات رفته استقامت گرفتند بعضی که لاجار بودند و مخالفی چند و سایر الناس بی سروپا استقامت ورزیدند مسموع شد که دران مقام خطوط شاه ابدالی با حضرت ظل سبحانی که مرهته گرفتار کرده بود بوزیر رسید از آنچه اندیشه داشت از مضامین آن استنباط نمود لهذا مهدی قلی خان و بالاشخان داروغه دیوانخانه خود را با جمعی از بی باکن بحضور فرستاد که کار بادشاه و خانخانان را بسازند -

* بیت *

زمانه چو عاجز نوازی کند به تدد اودها موربازی کند

آنها چون بلای ناگهانی و قضای مبهم آسمانی رسیده از زبانی وزیر بعرض رسانیدند که خود بدولت متوجه لشکر شوند منظور نه شد که مزاج اقدس کسل دارد چون میل خاطر همایون را بصحبت درویشان گوشه نشین میدانستند بتقریب ملاقات درویشی که در کوتله فیروز شاه واقعه شهر کهنه است هنگامیکه *

* بیت *

خنجر زر برکشید از سوی خاور آفتاب

ساخت روشن ربع مسکون را سراسر آفتاب

روز پنجشنبه هشتم شهر ربیع الثاني سال هزار و صد و هفتاد و سه آنحضرت را سوار ساخته بردند و درانجا بالاشخان زخم بکده بر پهلوزد و بی باکی دیگر از عقب شمشیری انداخته از پادر آورد -

* بیت *

همانجا پر طاؤسی بینداخت جهان از فرکاؤسی بپرداخت

* قطعه *

زنی نا حفاظ است دنیای دون که هرگز از و شوهری بر نخورد

که بر پایه تخت او پانهاد که از دست او تیغ بر سر نخورد

آخر همان روز مهدی قلی خان و ظفر الله خان بموجب اشاره وزیر در قلعه مبارک آمده از سلاطین زادهای والا تبار حضرت اقدس اشرف مرزا سنگی ابن محی السنه بن محمد کام بخش ابن حضرت خلد مکان را که بیست و پنج

بآمد و رفت سفر گزشت و ایام باران نیز منقضی گردید نجیب الدوله عبور
 دریا نموده بمقابل جنکوجی معسکر آراست و جنگ توپ و تفنگ از طرفین
 جاری گشت قریب سه ماه بدین منوال بانجام رسید شجاع الدوله ولد ابوالمنصور
 خان صفدر جنگ باندیشه اینکه تا حال پای مرهته آنطرف دریای گنگ نرسیده
 و ممالک صوبه لکهنؤ متعلقه خویش که متصل به تعلقه نجیب الدوله است
 بکومک او آمده میانجی و واسطه امر مصالحه طرفین شد درین ضمن احمد
 شاه ابدالی با تیمور شاه بنابر تدارک مافات عبور دریای آنگ نموده عازم لاهور
 گشت صاحبا پتیل و دکهنیان و ^(۱) نیرنه اوینه بیگ خان و صدیق بیگ خان که
 که باشاره وزیر الممالک با مرهته متفق بودند تاب مقاومت در خودها ندیده به
 جنکوجی پیوستند و کسان شاه ابدالی در بلده لاهور و پرگنات پنجاب تاسر
 هند عمل و بندوبست خود نمودند از آنجا که بنابر محال طلبی جنکوجی امر
 مصالحه صورت نه بست شجاع الدوله نیز عبور دریای گنگ کرده به نجیب
 الدوله پیوست و بادشاهزاده شاه عالم را که در نواح اله آباد متوقف بود ترغیب
 و تعریص آمدن نمود جنکوجی به دریافت اتفاق شجاع الدوله چون درین مدت
 عهده بر آ با نجیب الدوله نتوانست شد به وزیر الممالک نوشت که با حضرت
 ظل سبکانی زود برسد هرچند که وزیر بنابر توجه رایات عالیات مره بعد اخری
 عرض نمود بنابر کسلمندی مزاج اقدس درجه پزیرائی نیافت چون از طرف شاه
 ابدالی خاطرش نا جمع بود بخیال آنکه مبدا حضرت اقدس در باطن بد
 و پیوسته باشند و شجاع الدوله و نجیب الدوله و بادشاهزاده نیز اتفاق نموده از
 هر دو جانب هنگامه آرا شوند از و خامت عاقبت اندیشیده متعلقان را با
 احوال و اثقال از دارالخلافه بر آورده در قلاع سور جمل جات فرستاد که در کنف
 حمایت او مصون و محفوظ باشند و خود داخل خیمه شده به فرخ آباد شش
 کوهی بعزم کومک جنکوجی روانه شد از مشاهده این معنی وضیع و شریف
 برجان و مال و ناموس خودها هراسیده و از سوء خاتمت اندیشیده هرکس

(۱) نیرنه لغت ترکی بمعنی داماد بزرگ است *

و جمعی آمده ملازم بادشاهزاده شدند قریب یکماه درانجا اقامت گزیده متوجه عظیم آباد گشت رگه‌ناتمه راو چون موسم برگشت باوطان رسیده بود نائبان و گماشتهای خود را در محالات و پرگنات دار الخلافت و صوبه لاهور بموجب قرار بر نصف حصه تعیین نموده راهی گردید وزیر الممالک اقتدار و اختیار بیش از پیش بهمرسانیده از عزل و نصب خدمت حضوری و مملکت و حکم رانی بکف کفایت خویش گرفته بندوبست قلعه و دیوان خاص بکسان معتمد خود سپرد پادشاه بمقتضای وقت رفق و مدارا درپیش نموده بهرچه مرضی وزیر بوده تابع گشت و بدانچه وجه قوت و بعضی اخراجات که میفرستاد قانع شده بجز نام سلطنت چیزی نداشت و بذابر مصلحت ظاهری عرض وزیر مقرون باجابت میفرمود چنانچه خانخانان خالوی خود با لطف الله خان دیوانش^(۱) را در یتشخانه^۱ میر آتش طلبانیده نظر بند ساخت و به فراغبال خاطر خواه بامور مرجوعه اشتغال ورزید -

* منظومه *

کینه بهر سینه که بفهادرخت دل شودش از پی آزار سخت
ببندت او چرب زبانی کند بر گزند قصد نهانی کند

و در سال هزار و صد و هفتاد دو که جنکوچی سندهیه ولدجی آپاوا پیشوا بالاجی راو بتحصیل نصف حصه هندوستان و عمل و دخل نمودن محالات دیگر با فوج تعیین ساخت و او بدار الخلافت رسیده بصوب لاهور روانه شد و صوبه را بتصرف در آورده در پرگنات پنجاب تا دریای نیلاب که به اتک اشتهار دار عمل مرهته به عمل آمد چندی جنکوچی دران سمت بوده صاحباً پتیل نامی را بافوج دران صوبه گزاشته چون هنگام برشکال در آمد معاودت نموده در سواد دار الخلافت رسیده باستصواب وزیر الممالک بکده موکنیسر که بربل رود خانه گنگ و سی و پنج کروه از دار الخلافه مسافت دارد رفت چون آن جابه تعلقه نجیب الدوله ملصق است سوال و جواب نصف محصول محالات متعلقه او نمود و چندی

(۱) یاتشخانه لغت ترکی بمعنی جای پاسبانی در خانه ملوک را گویند که یتشخانه

و نجیب الدوله خاطر گرانی داشت با رگه‌ناتپه را و بقرار بالمناصفه در محالات دارالخلافه و ممالک محروسه بشرط رفاقت و بر آوردن نجیب الدوله با خود متفق ساخته بامر محاصره پرداخت نجیب الدوله در صدد مدافعه در آمده قریب یکماه جنگ توپ و تفنگ بمیلان آمد آخر الامر نجیب الدوله بکفالت ملهار هولکر بر آمده به سهارنپور امکنه متعلقه خویش آن طرف دریای گنگ رفت آصف جاه نظام الملک بدار الخلافه در آمده ملازمت نموده امر وزارت را گرفت و باستقلال تمام مدار کار و راتق و فائق مهمات سلطنت گشت خانخانان پامی آمد و رفت را کشیده در خانه خویش متقاعد گردید بادشاهزاده شاه عالم که بتعلقه خود شتافته بود درین فرصت فوجی را بهم رسانیده مصدر ترددات می شد آصفجاه بودن بادشاهزاده را در بیرونات و بهم رسانیدن استقلال صلاح حال خود ندیده فرامین طالب حضور و شقه بدستخط خاص مکرر حاصل نموده فرستاد و مبلغی که با مرهقه تعهد کرده بود از اموال بادشاهی و تنخواه بر محالات سرانجام داده بسمت لاهور رخصت کرد - رگه‌ناتپه را و بدان صوب متوجه گشته باتفاق ادینه بیگ خان و بندهلی بادشاهی را از لاهور بر آورده عمل و دخل بالمناصفه نمود بادشاهزاده شاه عالم بنابر مبالغه و رسیدن شقه‌ها لاجار رسیده در بیرون دارالخلافه فرود آمد و به تکلیف وزیر خواجه ناخواه داخل گردیده چندی استقامت گزید چون آصفجاه را اطمینان خاطر نبود ناگاه فوجی را تعیین نمود که بادشاهزاده را بدست آرند باوجودیکه اکثر مردم از خوف وزیر جدائی گزیده بودند با جمعی که داشت متوجه مدافعه گردیده یک شبانه روز بجنگ تیر و تفنگ پرداخته جنگ کنان با سواران معدود خود را ازان مهلکه بر آورد و نزد بٹیہل سکھدیو که با سه چهار هزار سوار رگه‌ناتپه را و بنابر وصول بقایای وجه مقرر گزاشته رفته بود شتافت وزیر الممالک فوجی را فرستاد و جنگ بمیلان آمد - اما پیشرفت نشد بادشاهزاده شاه عالم دیگر توقف خود را درانجا مناسب ندانسته عبور دریای گنگ نموده در تعلقه نجیب الدوله و بارهه در آمد نجیب الدوله لاستقبال آمده بسانجام بعضی ضروریات پرداخت و چندی از سادات بارهه

ترمک میکند نامی را مقرر ساخت و از جانب او مہی پت راو کہ در قصہ
نریاد بود بہ بلدہ آمدہ دخیل کار گشت *

سلطنت حضرت شاہجہان بادشاہ و نظامت سدا شیو رامچندر نائب بالاجی راو و دیوانی فدوی درگاہ آسمان جاہ

سابقاً در ضمن وقائع سال ہزار و صد و ہفتادم بتقریبی آمدن احمد شاہ
ابدالی بدار الخلافت شاہجہان آباد و وصلت نمودن با سلسلہ علیہ تیمور بہ
مجملی رقم زدہ کلک بیان گشتہ بعد رویدار مصالحہ و ملاقات شاہ با حضرت ظل
سبحانی از راہ خیر اندیشی امروزارت را بدستور سابق نامزد خانخانان و میر
بخشی نجیب الدولہ پائی زئی را مقرر ساخت و بادشاہزادہ شاہ عالم را
تجویز فوجداری چکلہ مانسی حصار نمودہ مرخص گردانید و بادشاہزادہ مرزا
ہدایت بخش و مرزا بابا را ہمراہ گرفتہ بارادہ دخیل کار ساختن در صوبہ لکھنؤ
و بنارس با آصفچاہ نظام الملک کہ از وزارت موقوف داشتہ بود راہی گشت
بعد چندی بنابر حدت ہوا و سورت گرما نظام الملک را در رکاب بادشاہزادہا
بمقابل شجاع الدولہ ناظم صوبہ لکھنؤ و بنارس گزاشتہ معاودت بدار الخلافت
نمود و بار دیگر با حضرت اقدس ملاقات کردہ تجدید عہد و میثاق فرمود و تیمور
شاہ و پسر خود را در دارالساظنت لاہور تا سر ہند و صوبہ کابل و ملتان و تہتہ
و بہکر کہ در قرار صلح تعلق بہ شاہ ابدالی گرفتہ بود بہ سلطنت نصب و صاحب
خطبہ و سکہ گردانیدہ بہ قندھار شتافت نظام الملک دو سہ ماہ در انصوب بودہ
چون پیشرفت ندید با شجاع الدولہ مصالحہ بمیان آوردہ عازم دار الخلافت
گردید درین ضمن افواج مرہتہ را کہ ہنگام خبر آمد آمد شاہ ابدالی طلبداشتہ
بود رگہناتہ راو برادر بالاجی راو و ملہار ہولکر وغیرہ رسیدہ ملحق گشتند آنہا را
ہمراہ گرفتہ در سوان دار الخلافت آمد از انجا کہ با خانخانان خالوی خویش

و اخلاص - کار فرمانی سیف و قلم - مدبر امور عالم - قدوة خوانین بلند مکان -
 عمده امرای عظیم الشان - وزیر صائب تدبیر - ممالک مدار امیر روشن ضمیر عالی
 مقدار - لازم الاختصاص و الاعزاز - واجب الاحترام و الامتیاز - رکن السلطنة بادشاه
 سلیمان اقتدار - یار وفادار وزیر الممالک عمده الملک مدار المهام آصف جاه نظام
 الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار - مستر اسپین سر بعد گرفتن فرمان والا شان
 شلک توپ خانه نموده خلعت به محسن علی خان پسر هادی علی خان
 بابت رسانیدن فرمان و چندی از عمله و فعلة قلعه را شال داده بمکان خویش
 برگشت و پروانه دو لک روپیه تنخواه امار را نزد سید معین الدین خان متصدی
 فرستاد چون سزد متصدیگری بنابر عدم سرانجام وجه اخراجات حضور کروی رسیده
 بود بالفعل که تدبیر آن از سید معین الدین خان نتوانست شد موقوف بر وقت
 دیگر گذاشت پس از چندی مستر پرلیس نامی از تغیر مستر اسپین سر از بنڈی
 کپتان و قلعه دار مقرر شده آمد و او رفت کهاندبر او برادر داماجی گایکوار که در
 قصبه نریاد اقامت داشت چون هنگام فصل و ارتفاع غلات رسید نگاهداشت
 سوار و پیاده نموده بنابر تشخیص و تحصیل مال واجب و ضامنی متمردان
 برگذات تعلقه خود بر آمد از انجا که دران ایام در بازار سیاجی گایکوار و چند
 جای دیگر خماران دکان خمر فروشی علی روس الاشهاد و نموده بودند سنتوجی
 نائب نظامت سه نفر آنها را دستگیر ساخته بنابر عبرت دیگران بدهن توپ
 بسته پرانید و از روی نوشته سداشیو رامچندر از پونه بوضوح پیوست که یکی از
 کاردیان جماعه مظفر خان کاردی که در سرکار پیشوا نوکر بود جمدهر بر پهلوی
 سدوبا پسر عم پیشوا که مدار المهام و راتق و فاتق مهمات است انداخته بود
 چون مقدر نبود کارگر نیامد و گرفتار گشت و در معرض باز پرس ازین حرکت
 در آورده عذد الاستفسار ظاهر شد که باغوالی مظفر خان بوده او را طلبداشته هر دو
 را به قتل رسانید و بنه برادری او را غارت نمود - سنتوجی نوبت شادمانی
 نواخته امر به شلک توپخانه فرمود و بضابطه دکن شکر بخش کرد و نیابت
 حصه بلده گایکوار که به شیوکرام تعلق داشت درین ولا داماجی گایکوار از تغیر او

نموده فرمان والا شان در باب تقرر قلعه داری از تغیر احمد خان و داروغگی از ملا بادشاهی با پروانه تنخواه دو لک روپیه سالانه سوای داخلی حضور بدستور یاقوت خان دندا راجپوری داروغه معزول بنام متصدی چون جندرال منبئی و کپتان بندر سورت تابع دیگری اند بنام کونپنی انگلیس که باصلاح آن جماعه کونپنی سرکار را گویند و سند متصدیگری بنام سید معین الدین خان حاصل ساخته فرستاد مستراسپین سرکپتان بضابطه بادشاهی در فضای پیش قلعه خیمه نصب نموده پسران معین الدین خان و قاضی و ارباب تحریر و تجار و اعیان را جمع فرموده برسم استقبال در خیمه آمده آداب بدستور معمول مقرری رو بدرگاه والا بجا آورده فرمان را گرفت و دبیر مضمون آنرا بگوش حاضران رسانید *

نقل فرمان والا شان

آنکه خلاصه الامثال و الاقران کونپنی انگریز بعنایت بادشاهی امیدوار بوده بداند که درین زمان فیروزی نشان و اوان میمنت اقتران فضل و کرم خسروانه او را بمرحمت خدمت قلعه داری بندر مبارک سورت از تغیرحافظ احمد خان سرمایه مفاخرت و مباهات بخشیدیم باید که شکر و سپاس عنایت مقدس معلی بجا آورده در محافظت قلعه و توزک احشام و موجود داشتن ذخیره موافق ضابطه مستمره وجد و جهد فراوان به کمال هوشیاری و خبرداری بتقدیم رساند درین امور از حضور ساطع المنور تاکید موفور داند تحریر فی التاریخ یازدهم محرم الحرام سنه ششم جلوس والا برساله سیادت و نجابت مرتبت - امارت و ایالت منزلت - دانی مدارج دین و دولت - شناسای مراتب ملک و ملت - فرازندگی نوای شوکت و حشمت - طرازندگی بساط اُبهت و عظمت - اعتضاد خلافت و فرمان روائی - اعتماد سلطنت و کشور کشائی - ظفر پیرای معارک جهانستانی - عیش آرای محافل کامرانی - دقیقه یاب سرایر بادشاهی - رمز شناس مزاجدانی و آگاهی - جوهر مرآت حقیقت و وفا - فروغ شمع یک رنگی و صفا - همدل کشای مجلس خاص - محرم خلوت سرای صدق

ضلع سورته روانه شد از آنجا که از ایام ماضیه و روزگار خالیه بته که منصوب بر نجهور معبود هنود در سارنگپور بوده و بنابر رویداد هنگامه محاصره سداشیو رامچندر که خرابی بقیه آبادی آنجا رو نمود چنانچه در محل خویش سبق ذکر یافته برهمنان متوسل او آن بت را در بلده آورده در خانه‌ای خود داشتند درین ولا سنتوجی از حقیقت واقف گشته باعتقاد خویش امر خیری اندیشیده خانه را در اندرون حصار متصل بدروازه سارنگ پور ابتیاع نموده به تعمیر شکست و ریخت پرداخته آن صورت را در آنجا نصف فرمود و یک لک و بیست و پنج هزار چراغ در عرض یک ماه در آنجا به عنوان نذر افروخت و در اکثر اوقات شبانه روزی خود بنابر پرستش رفته تا دیواره متوقف می شد عبدالله اصنام گروه گروه و جوق جوق پرستش می آیند و هیچ وقتی آن بت خانه خالی از وثنی نیست سابقا در ضمن سوانحات هنگامه بندر سورت روانه شدن عمده التجار ملا فخر الدین به مبدئی با عانت مستر لام انگلیس و بودن او در آنجا سمت گزارش پذیرفته درین ایام که امر قلعه داری به کپیتان انگلیس و غلبه او که معین الدین خان متصدی را جرأت ارتکاب امری نماند او را حب الوطن من الایمان گویان گیر گشت و باجارت چندرال بامتعلقان رجوع به مسقط راس آورده در ماه ربیع الاول به بندر سورت در آمد *

و رود فرمان والا شان در باب تفویض قلعه داری

بنام کونپنی انگلیس و سند متصدیگری

بنام سید معین الدین خان و

سوانحات دیگر

چون سوانحات بندر سورت از در آمدن سید معین الدین خان و بتصرف آوردن کپتان قلعه را بعرض اقدس رسید هادی علی خان که از قدیم بامر وکالت قلعه دار و متصدی آن جا می پرداخت بدیعه وزیر الممالک کار سازی

نشست چون بهگوان را سبیل وصول بقایا بنظر نیامد به تهدید و تنذیه سلطان پرداخت او چون از مخالفت و اراده سردار محمد خان با خبر بود به هیچ قسم صورت رهایی خود را در مرآت خیال ندید و از صعوبت حبس و ضرب و ستم بجان آمده با بهگوان سازش نموده قرار سپردن باره سینور مشروط بآنکه سی هزار روپیه نقد در وجه مصارف سه بندی بدهد و از بقایا دست برداشته تمسکات را مسترد سازد بهگوان سنتوجی را ظاهر ساخت و او این معنی را فوز عظیم و فتوح جسیم شمرده ظهور حسن خدمت و کار طلبی نزد پیشوا اندیشیده عهد و پیمان را مؤکد بایمان ساختند و بنابر تمشیت این امر بهگوان بیست و دوم شهر محرم الحرام سلطان را همراه گرفته بر آمد و در نزدیکی باره سینور رسید سردار محمد خان که درین عرصه جمعی را نوکر و برخی از کولیان را به عنوان کومک فراهم آورده به اراده اخراج محمد خان زد و خورد داشت از رسیدن بهگوان تاب مقاومت در خود ندید دست کشیده به لونا واره شتافت - * بیت *

اگر از مخزن توفیق عطائی نرسد

سعی سودی نکند جهد به جائی نرسد

و کسان بهگوان بی ممانعت و بلا مشقت بیست و هفتم آن ماه داخل شده بتصرف در آوردند و بموجب قرار وجه موعوده و تمسک را واپس و سلطان را خلعت داده خلاص ساخت و با چندی از پیدگان او را و محمد جهان را نوکر گرفته تعینات همانجا نمود و آنچه از توپ و جزایر و سرب و باروت با اسبابی که در قلعه بود بضبط در آورده بنابر بندوبست و تشخیص قریات و ضامن کولیان بر آمد و در بیرپور مقامات چند وزید درین بین سر سرام که برای آوردن فیل و اسب و مابقی نقد به لونا واره رفته بایک زنجیر فیل و هفت سراسپ و نقد رسید ویرغمال دیپ سنگه زمیگذار آنجا را رها نموده روانه ساخت بهگوان پس از انقراغ بندوبست کالو پسر خود را با جمعیت دو صد سوار و همان قدر پیاده بمحافظت باره سینور گزاشته معاودت نموده بموضع کهیرو پیوست و فیل را با اسپان نزد سنتوجی باحمدآباد فرستاد و به اشاره او جهت اخذ پیشکش

پخته بدور قصبه کشیده و قلعه‌چه مستحکمی برپشته بنا نهاده و از متمردان غارت گرد دور و نواح ضامن معتبر بدست آورده و فوج‌داری پرگنه بیر پور به ضمیمه آن در مشروط تنخواه داشت پس از ارتحال او بشیر خان پسرش تعلق پذیرفت چنانچه در صدر این اوراق بر محل خود اندراج یافته چون او اکثر اوقات در کهوکه و جونه گدھے اقامت داشت نائبان مستقل در آنجا گزاشته بود در وقت در آمدن رگه‌ناتپه راو و بتصرف در آوردن صوبه سردار محمد خان پسرش در آنجا بود سرام که رتبه و فتنه مهمات بدو تعلق داشت نزد رگه‌ناتپه راو آمده مساعی جمیله بجا آورده نوشته عدم مزاحمت باره سینور و بیر پور بقرار بالمناصفه با مکسدار او حاصل کرده به دارومدار بسرمی برد و سردار محمد خان که در عنفوان شباب سرد و گرم روزگار ندیده و حلو و مر آن نچشیده به اغوی سلطان نام حبشی سر سرام را که صحبت موافقت نکرد بر آمد و سلطان بخود سری مدارکار گشت پس از در گزشتن شیر خان اقتدار و اختیار حبشی بیش از پیش از دیاد پذیرفت در سال گذشته که سداشیو رامچندر بدان صوب فوج کشی نمود سی هزار رویه باظهار تصرف وجه بالمناصفه مقرر ساخت و سلطان را یرغمال گرفته آورد چنانچه قبل ازین سمت گزارش یافته قریب ده دوازده هزار منجمله آن بتدریج بمعرض ایصال در آمد معاندان سلطان میدان را ازو خالی دیده و قابو را حسب المدعی خویش یافته سردار محمد خان را که او نیز از تسلط و تغلب او گران خاطر بود و کم سنگ واقع شده ده زن گشتند -

* بیت *

مردم بی سنگ بخود کم بود سنگ گران گوهر مردم بود

از و خامت عاقبت نیندیشیده عجلت نموده در سرانجام تتمه وجه مقرر و خلاصی سلطان متقاعد گشت هر چند او به محمد جهان نام که او نیز غلام و به نیابت سلطان مستقل بود نوشت بنابر مخالفت سردار محمد خان که تمیز نیک و بد نمی کرد پیشرفت نمیشد سردار محمد خان او را بجود و باعث این امر دیده توهمی نموده آزاده گشته بیرون بر آمد که از خود قوت و قدرتی بهم رسانیده محمد جهان را اخراج نماید روزی چند در انتر سونبه به تدبیر این کار

هر سال در احمدآباد بدین امر اشتغال دارند و در بندر سورت که در حکومت صفدر محمد خان و علی نواز خان پندت آنجا جرأت ارتکاب این کار علی رؤس الاشهاد و معرکه آرائی نداشت درین سال که سید اچهن با عانت و امداد پیشوا بالاجبی راو تمکن یافت بخاطرش خطور نمود که بدستور احمدآباد بدان عمل قیام نماید از آنجا که ایام معدود آن بت را در مکانیکه بزیب و زینت آرایش آراسته گزاشته پرستش می نمایند اتفاقاً در صحن جلو خانه مکان سکونت او مسجد محقری واقع شده بود آنجا را مناسب دیده این معرکه در آنجا برپا نمود و عبدالله احسنام هر روز جوق و گروه گروه به پرستش رفته هجوم می آوردند چون در بندر از فرقه عرب و عجم و رومی و روهیل و حبوش و جماعه کثیر از مسلمین چه از ساکنین و چه از واردین می باشند از پرستش صنم در بت الصمد واقف گشته حمیت اسلام و غیرت دینداری دامن گیر شد به عنوان هجوم عام از خاص و عام قاضی را سرگروه ساخته روبه خانه او به اراده شکستن صنم نهادند دکنیان به ممانعت و مدافعت که پیش آمدند جنگ در گرفت و چندی از طرفین کشته و خسته شدند بالاخره اهل سلام غلبه نموده بت را از مسجد بر آورده بر خاک مذلت انداختند و خانه را بغارت بردند پندت مکسدار آزاده خاطر گشته بنابر تدارک و تلافی این امر میخواست بیرون شتافته هنگامه آرا شود سید اچهن واقف شده به عذر خواهی پیش آمد که در بلوای عام و مقدمه دین و کثرت اهل اسلام مرا یاری آن نمود که توانم منع کرد و بدالاسای و دلبری مستمال ساخته نگاه داشت *

در آمدن باره سینور بتصرف مرهته

مخفی نماند که پرگنه باره سینور که از بلده بمسافت سی و پنج کوه واقع است در عهد حضرت خلد منزل صلابت محمد خان بابی فوجداری آنجا را به عنوان وطن داری و چون سر راه دارالخلافه است و در قرب جوار کولیان قطاع الطريق ساکن اند محافظت طرق و شوارع را به عهده خویش گرفته حصارى

قریب رسید حسب الطلب پیشوا بایست رفت تا محاسبه گذشته و معاملات
 آینده درست نماید طبل عود فرو کوخته به سرعت برگشت و بیست و هفتم
 شهر رمضان ببلده در آمده در تهیه روانگی سرگرم گردید و سه زنجیر فیل و احمال
 و اثقال زیادتی را باجمعی از گروه سپاه پیش روانه ساخته جریده جهت مرتب
 ساختن کاغذ متوقف گشت درین بین تاتا مدار کار که بذابر عارضه جسمانی آمده
 بود رخت هستی بر بست سداشیورامچند روزی چند به ماتم و سوگواری
 پرداخته هشتم شهر شوال المکرم بعزم پونه بر آمده بر تالاب کنتوریه بیرون دروازه
 رایپور فرود آمد و بعد از سه مقام سنتوجی را بدستور سابق به نیابت بلده
 و بهکوان را باجمعی سپاه تعینات و سر فوج ساخته روانه مقصد گردید - بابها
 زمیندار هلود و یرغمالان امکنه دیگر که سپرد بهکوان بودند بابها که ابراء ذمه خود
 نمود خلاص شده رفت و بذابر ایصال وجه ذمه دیب سنگه زمیندار لونا واره
 و استخلاص یرغمال آنجا که رد و بدل درمیان آمد قرار یافت که یک زنجیر فیل
 و هفت سر اسپ و پاره اقمشه و ما بقی نقد را ادا سازد لهذا بهکوان سرسرام را
 که سابق از طرف شیر خان به فوج داری باره سینور قیام داشت و بذابر قرب
 و جوار بادیب سنگه معرفتی دارد جهت آوردن نقد و جنس بدان صوب
 رخصت فرمود *

رویداد هنگامه بندر سورت فیما بین اهل اسلام و مکسدار مرهته

از جمله سوانحاتی که در شهر محرم الحرام سال هزار و صد و هفتاد و سه
 روی داده هنگامه آرائی اهل اسلام است در بندر سورت با مکسدار مرهته تفصیل
 این اجمال بر سبیل اختصار آنکه در ماه بهادون بحساب هند پندتان دکهنی
 صورت گنیس معبود خودها را از گل ساخته روزی چند به پرستش قیام می
 ورزند و بروز معین بر فیل یا پالکی هریک فراخور حالت بتوزک تمام و تجمل
 و احترام سوار ساخته در دریا می اندازند چنانچه از ابتدای حکومت دکهنیان

غایت بابها جان و مان را در معرض خطر دیده دست بسته رجوع آورد سداشیو رامچندر که خود نیز دران معرکه بود موهم را از غارت بازداشته نسقچیان تعیین نموده او را همراه گرفته بر آمد و در مکان مناسب خیمه زده معسکر آراست از آنجا که نیر اقبال مرهغه در اوج است با سهل ترین وجهی هلود تاخت گشت والانہ آنچنان مکانی نبود که با این فوج شکسته شود بالجمله گفت و شنید پیشکش و مصادره در پیش کرده پس از رد و بدل یک لک و بیست هزار روپیه که اصل سازد انفصال یافت و تا ابراء ذمه معنیه وجه او را بطریق یرغال باز داشته کوچ نمود زمینداران اطراف و جوانب از رویداد هلود عبرت گرفته از نزدیک و دور رجوع آورده بلا درد سربادای پیشکش پرداختند سنتوجی برادر سداشیو رامچندر که به نیابت بلده می پرداخت بموجب نوشته برادرش بنگله چوبی دو منزله نقاشی که سری پت راو برای پیشوا مرتب کرده بود حمل عرابها نموده با اسباب و مردم زیادتی روانه پونگ ساخت و سیاجی لیکوار که بنابر گرفتن پیشکش امکان متعلقه حصه خود به ضلع سورته شتافته بود به تشخیص و تحصیل پرداخت بعضی جارا بتاخت در آورد و موضع کوندله را محاصره کرد هفتاد و پنج هزار روپیه مصادره گرفته معاودت نموده بیست و دوم شهر شعبان المعظم داخل بلده گشته در خانه سلیم که در تصرف داماجی پدرش است فرود آمد و کھاندیراو برادر داماجی که در نریاد اقامت داشت و جهت بندوبست و ضامن عدم تمد کولیان پرگنات متعلق حصه خویش بطرف بهیل بر آمده بود همه جا پیشکش گیران و بندوبست کنان بقصد ایدر براه پرگنه بیجاپور در آمد و مواضع چند را بتاخت آورد جوان مرد خان از پتن بر جناح استعجال که آنجا بدو تعلق داشت رسیده تا سرحد تعلقه خویش همراهی گزیده رخصت گشت کھاندیرا و از ضلع ایدروا پرداخته براه پرگنه کری معاودت نموده بدولقه پیوست و مقامات چند ورزیده به نریاد شتافت سداشیو رامچندر که در نواح جونہ گدھه رسید محمد مہابت از روی حزم و احتیاط بمحافظت برج و باره پرداخت از آنجا که سه سال متوالی از امر حکومت صوبہ منقضي گشته بود و موسم باران

جسمانی رخصت احمدآباد نموده بر هلود تعلقه بابها زمیندار کوچ کرده بر موضع درانکدره که بفاصله ده کوه واقع و بمتانت حصار و قلبیت مکان اشتها دارد دایره ساخت و بتعین مورچال پرداخت - بابها از اطلاع این معنی کسان خود را با کومیان که از اطراف و جوانب رسیده بودند و مصالح جنگی بدانجا فرستاده خود باجمعی در هلود اقامت گرفت بعضی از هم چشمان و معاندان او از راه کینه و عداوت که شیوه ایست بس مذموم - * رباعی *

ای خلق جهان بیک دگر کینه ورید گویا که ز مرگ خویشتر بی خبرید
همچون دو سگ گرسنه از بهر شکم از روی حسد بیکدگر می نگرید

به سداشیو رام چندر معرفت بهگوان که به هراولی و رتق وفتق مهمات پیشکش می پرداخت و همراهی داشتند دمبدم اخبار و چگونگی جمعیت او را میفرسانیدند به ده نمونی آنها شب چهارم شعبان المعظم بی خبرانه بر هلود ناخت برد و کسان زمیندار سپر ممانعت بر سر کشیده در پشت جداره که چندان استحکام نداشت به انداختن توپ و تفنگ پیش آمدند سداشیو رامچندر جماعه عرب و سندهی را پیش انداخته یورش نموده خود را بپای جدار حصار رسانید و بیلداران را بکندن و شکافتن دیوار مامور ساخت و از طرف دیگر فیلن را به شکستی دروازه روانید باوجودیکه گوله توپ و تفنگ مانند نگرگ آتشی می بارید جمعی که اجل شان رسیده بود برخاک هلاک افتادند عبد الله زبیدی و سلمان و باجردان جماعداران با چندی زخمی شدند در اندک فرصتی دروازه شکست و رخنه دیوار افتاد تمامی سپاه حمله آورده در اندرون در آمدند و او باشان و اجامره اردو بتاراج آن معموره که مانند شهری آباد شده بود و اکثر تجارت پیشگان از ستم حکام بی مروت از احمدآباد و قصبات به ستوه آمده پناه بدانجا برده بودند دست تطاول کشاده گشت و داکین راسته بازار و مساکین مساکین سر راه بیشتری به غارت رفت و از فاطق و صامت بدست هرکه در آمد گرفته بر آمد بابها زمیندار در قلعه مکان بودنش محصور شد و فوج از هر چهار طرف مرکزوار آنجا را در میان گرفت از مشاهده این حالت و انجامیدن کاربدان

خشکی بنابر عدم موافقت دکنیان و بعد مسافت حرکت را مناسب نمی داند اراده دارد که برای کشتی به منبئی رسیده به پونه شتابد چنדרال حسب خواهش او و نوشته مستراسکین راضی باین معنی گشت و کپتان بندر سورت باشاره چنדרال کشتی چند بطریق بدرقه به کهنیایت فرستاد مومن خان بعضی ضروریات و مخصوصان را در کشتیهای ازان خود که مرتب و مستعد داشته بود در آورد و سواران و شتران باربردار با یاساول برای خشکی راهی کرد که در منبئی آمده ملحق گردند و محمد زمان خان ولد فداالدین را نائب و گلاب رای پیشکار در کهنیایت بجای خود نصب فرموده چهارم شهر شعبان المعظم بادبان کشتی عزم را برافراخت و لجام سکان مرکب اراده را بدان صوب معطوف داشته وارد بندر سورت گشت مستراسکین سرکپتان آنجا بیرون در باغ خویش فرود آورده مهمان ساخت و کیفیت چنדרال نوشت و پس از رسیدن جواب رخصت داد مومن خان به منبئی پیوست چنדרال به اعزاز و احترام پرداخته مقدمش را گرمی داشت و در مکان مناسب فرود آورده مهمان پزیر گشت مومن خان باتفاق چنדרال حقیقت رسیدن خود را ببالاجی راو نوشته مصحوب معتمدان روانه پونه کرد *

کوچ نمودن سداشیو رامچندر نایب نظامت از
لیمری و به تاخت در آوردن هلود و گرفتار
گشتن بابها زمیندار آنجا و مراجعت
نمودن به بلده و روانه شدن
به صوب پونه

قبل ازین رسیدن سداشیورام چندر به لیمری و بستن مورچال و افروختن
نایبه قتال و جدال رقمزده کلک بدایع سلک گشته بعد وقوع جنگ توپ
تفنگ چند روزه وجه مقرره پیشکش را گرفته تا تا مدارکار خود را بنابر عارضه

را که داشتن آنها مناسب ندانست منهدم فرمود و به ترمیم شکست و ریخت سابق ولاحق پرداخت و مکن چندرا که پیش روی قلعه بود نیز برداشته میدان ساخت و امر حکومت و قلعه داری بصوابدید مستر اسپن سرکپتان تعلق گرفت و رتق و فتق مهمات به ید اقدار او در آمد ارمار بسئی را رخصت فرمود و فوج مرهته که از راه خشکی رسیده بود چون چندان از باطن مخبر نبود پس از انقراغ این قیل و قال بانسداد طرق آمد و رفت هنگامه آرا شدند ثانی الحال که بموجب نوشته کپتان که چندرال به پیشوا نوشت دست برداشته رفتند و فارسخان را به نیابت سید معین الدین خان که برای نام متصدی او باشد مقرر فرمود و بقدر کفاف بعنوان خرچ تعیین ساخته فارسخان را در جمیع امور مختار ساخت سید معین الدین خان چون چاره بخبر اذعان ندید خلعت نیابت و یک زنجیر فیل با و داد *

روانه شدن مومن خان متصدی بندر که نبیایت نزد پیشوا بالاجی راو به راه منبئی

سابقا رسیدن حسین یا ساول و جواسیس پیشوا بالاجی را و بنابر آوردن مومن خان حسب الاستدعالی او سمت گزارش یافته درین ولا بموجب تاکید سزاول در باغ نکیفه نقل مکان نموده در حرکت و تقاعد با خود می اندیشید و به هیچ قسم از مرهته اطمینان قلب حاصل نمیگشت چندی به لیت و اعل امروز و فردا گزافیده رایش بران قرار گرفت که چون چندرال انگلیس را بنابر قرب و جوار و بدست آوردن قلعه بندر سورت روابط مودت و اتحاد با پیشوا منوط و مربوط شده در منبئی که از پونه شش منزل است متوقف گشته بوساطت او خاطر خود را جمع ساخته ملاقات نماید -

* بیت *

توان بمرهم تدبیر نیک و رای صواب جراحت دل صد پاره را دروا کردن
لهذا مستر اسپن کپتان بندر که نبیایت را که دران نزدیکی به بندر سورت رفته بود
نزد خود طلبداشته ساسله جنبان مرکوز خاطر با چندرال شده نوشت که از راه

الشمش وایین من الامس واضح واثع گشت - احمد خان فوجي را با توپ چند و لوازمه مدافعت بزنكي بندر که سر راه در آمد کشتي واقع است فرستاده مورچال بندی نمود بیست و ششم شهر جمادي الثاني کلاه پوشان غرابها را بادبان کشیده رو به قلعه نهادند توپی چند از فراز بروج بر کشتيها انداختند کار گر نیامد و گویند که از راه ساختگی بدون گوله بوده بالجمله کشتيها بکنار رسیده کلاه پوشان در باغیکه از آن آنها بود نزول نموده یورش بر مورچال زنگی بندر بردند و از غرابها توپها بر آنها بستند باندک زد و خورد پای استقامت مورچالیان از جای رفت و جمعی کشته و خسته گشتند و زنگی بندر بدست کپیتان در آمد سید معین الدین خان نظر بر جانب داري پیشوا به مقتضای وقت بکومک احمد خان پرداخت و بدله هل جزاء الاحسان الا الاحسان از او به عمل در نیامد چهارم شهر رجب المرجب کلاه پوشان دمدمه ها بسته توپهای قناره که تیر شان پانزده مني و بیست مني بود محاذی قلعه بست و به انداختن گوله چند آشوب در محصوران افکند هر گوله مانند بالای آسماني که بر سقف عمارت فرود آمدی با خاک راه برابر ساختی و هر تیری که بسان صاعقه بر سطح زمین نشستني تا آب فرو رفتي چنانچه از صدمه یک گوله نیمه شاه برج بدان عظمت قلعه را تا کمرگاه منهدم ساخت و چابک دستي بکار برده فرصت سرخاریدن و مهلت دم کشیدن نداده دود از کاخ دماغ شان بر آوردند اگرچه از فراز قلعه توپ میرسید اما بنابر سازش کاری نمیکرد و در عرصه یکشبهانه روز فریاد الامان بر آمد روز سوم سید معین الدین خان پیام مصلحه داده فوج خود را به استقبال فرستاد و کپتان فارسخانرا همراه گرفته از دروازه مکئی داخل بندر گشت و خانه احمد خان را که خود در آنجا بود هاله وار (۱) قبل نمود و جمعی که دست ممانعت در پیش آوردند کشته و خسته گشتند و قلعه را خالي ساخته به کسان خود سپرده بیرقهای علامت انگلیس را پهلوی بیرقهای شاهي نصب نمود مستر کلاس را قلعه دار کرد و برای ملاحظه نمودن قلعه رفت بعضی عمارات

سر خطی بزم سید معین الدین خان و سید عبد الله سجاده نشین سید عید روسی و چلبی و اعیان مشتمل بر اینکه در بندر ظلم و تعدی و بی نسقی از حد تجاوز کرده تجار بطمانیخت خاطر بامر تجارت نمی توانند پرداخت و مکنون ضمیر چندرال آن ست که در ملک شاهي امن و امان باشد و بر احدی حیف و میل نبود کسان احمد خان قلعه دار که بيموجب دو نفر وابسته ما را کشته اند قاتل را حواله نماید و الاّنه آماده پرخاش باشد و گرنه جهازات را بر موسم سفری شدن و متعلقان سید اچمن را که در مبنئي اند اجازت بر آمدن نخواهم داد چون خبر پیوستن ارمار بندر بسئي در دریا و رسیدن فوج دکهنی از خشکی بچندرال رسید غرابی چند مشکون از مردم سرکاری و لوازم توپ خانه و قندارهای گران تیز فرستاد که قلعه را از احمد خان مستخلص سازد و بر باره پیوسته لنگر انداختند قریب دو ماه چندی درین گفت و شنید سپری گشت از آنجا که تقدیر آسمانی با تدبیر آنها موافقت داشت - * ابیات *

گر شود ذرات عالم پیچ پیچ باقضای ایزدی هیچند هیچ
چون قضایرون کند از چرخ سر عاقلان گردند جمله کور و کر

به مضمون آنکه اذا اراد الله شیاً فهیئاً اسبابه احمد خان که پیوسته به شرب شراب ارغوانی و پیمودن جام ریختنی شب و روز مست لایعقل می بود و حافظ مسعود خان پدرش نظر بحالت او از ابتدای بدست آوردن قلعه بلال نام حبشی را که معتمد بود حارس قلعه ساخته و پس از پدرود کردن او عالم فانی را احمد خان نیز بحال داشته بود بنابر امری از ورنجیده غائبانه تهدید حبس و قتل و هتک و حرمت او در عالم آب میگفت و به مشقب زبان صدف دل او را می سفت - * بیت *

زبان بسیار سر بر باد داد است زبان سر را عدوی خانه زاد است
بلال از آبروی خویش هراسان تخم نفاق در مزرع وفاق می کاشت مستراسپین
سرکیشان ازین معنی واقف گشته از مساعدت وقت و یاری بخت پنداشته
به دادن مبلغی او را با خود یار ساخت از آنجا که اراده کلاه پوشان اظهر من

پیش ده چند افزود از انجا که در همین هنگامه آرائی با سید معین الدین خان و برادران او اموال لکوک کلاه پوشان در لانی بموجب اشارهٔ حافظ مسعود خان بباد فنا رفته چنانچه در محل خویش سبق ذکر پزیرفته حبشیان که پیوسته بدمستی نموده پا از اندازهٔ گلیم فرا ترک نهاده به ایذا و اضرار مردم خصوصاً بنابر عداوت باتوابعان انگلیس می پرداختند چنانچه چندگاه پیش ازین دو نفر پارسی ملازم او را کشته بودند درین ولا که با متصدی بخویمه مرقوم شد اتفاق رویداد بلکه خود را سهم و شریک امر حکومت او ساخته بر دروب حصار شهر پناه مستحفظان هر دو قائم گشتند مستر اسپین سرکپتان از مال کار اندیشیده دست از تجارت و معاملات کشید و به مستر بوجر جندرال سردار خود را که در مبنئی است از رویداد مخبر ساخت جندرال اختلال احوال بندر سورت و تغلب و تسلط حبوش را نه پسندیده چون رعب سلطنت بر جا نمانده و بنابر قرب و جوار مبنئی از پونه که بمسافت شش روزه راه است و غلبهٔ پیشوا را دیده از دیر باز راه سلوک مسلوک و روابط محبت مربوط می داشت در باب اخراج احمد خان و انتزاع قلعه ازو استمزاج مشروط به شروط چند حاصل نموده به اسپین سرکپتان بندر سورت نوشت که بر آمده به کشتی ها در آید و دربارهٔ در دریا لنگر اقامت انداخته مترصد رسیدن مصالحهٔ جنگی و کومک باشد و نظر بر متانف و رصانت قلعه و عاقبت اندیشی از روی خرم و احتیاط پیشوا را نوشته از مار بندر بسئی و فوجی را از راه خشکی طلب داشت اسپین سر بموجب اشارهٔ جندرال اسباب خود را حمل کشتیها نموده بر آمد سید معین الدین خان و احمد خان از بر آمدن کپتان دفعهٔ و رسیدن ارمار بسئی و فارسخان که تا حال در انجا بود مضطرب گشته بعضی از تجارت پیشگرا فرستاده باستمالت و استفسار این حرکت پرداخت و او که در انتظار رسیدن اشارهٔ جندرال بود بمقتضای وقت از راه ساختگی گفت که مرا اطمینان خاطر نیست لهذا کناره کشیده ام و تابع امر جندرال بدانچه او خواهد نوشت بعمل خواهم آورد درین ضمن فوج مرهته براه خشکی بیرون رسید ازین معنی قلق و اضطراب عظیم عاید حال سکنه شد اسپین

نیایبی نان گردید سید کمال الدین قاضی را که رشته قزاقیت سببی با علی نواز خان و اتفاق داشت باراده نیکو مورچال دروازه نوساری را بردارد و رسد غله از آن اطراف آورده آبی بر روی کار آرد با جمعی رو بدان صوب نهاد و بر مخالفان یورش نمود قضارا گولۀ تفنگ بر شقیقه او رسیده تسلیم گشت - * بیت *

تفنگی را گره از سیفه وا شد ستم شد مرگ شد برق بلا شد
همراهیان فرار را بر قرار اختیار کردند علی نواز خان مضطربانه به مشورت صلاح اندیشان ظاهری پیام مصالحه در میان آورد و روز جمعه پنجم آن ماه دیار را خالی نموده بخانه خود که در محله سوداگران خریده بود رفت و اچهن بذابر رسیدن ساعت مختار در سرا متوقف گشته یازدهم داخل مکان متصدی نشین شده به تمشیت امور مرجوعه و بندوبست پرداخت و کومکیان بهروچ را خلاع و اسپ داده رخصت فرمود *

رفتن قلعه آهني اساس بندر سورت بتصرف
انگلیس و مسلط گشتن او در امر حکومت
و مقرر ساختن فارس خان به نیابت
سید معین الدین خان و معطل
شدن احمد خان قلعه دار

از جمله سوانحات این سال رفتن قلعه آهني اساس بندر مبارک سورت بتصرف کپتان انگلیس است شرح این مقال بر سبیل اجمال آن که چون احمد خان ولد حافظ مسعود خان حبشی قلعه دار بدون استمراج و استصلاح و مشورت و اتفاق تجار و اعیان به تخصیص کپتان انگلیس از راه خود رائي و خود سری بجانب داری سید معین الدین خان پرداخت و او به پشت گرمی قلعه دار بحکومت متمکن گشت جماعه حبوش را تسلط و غرور بیش از

و او ظهور این لطیفه غیبی را از مساعدت وقت و یاروی بخت پنداشته و درین وقت که قریب پانصد کس از سوار و پیاده فرستاده نیک نام خان بعنوان کومک رسیده بودند چون چهار هزار کس از سابق و لاحق فراهم آورده بود بیستم شهر ربیع الاول بقصبه راندیر آمده متصرف گشت و مسعود نامی حبشی را که از جانب علی نواز خان در انجا بود دستگیر ساخت و دست به غارت کشوده رفاهی و استقلالی بدست آورد علی نواز خان باوجودیکه قریب هشت نه هزار کس داشت بمخاطره نفاق قلعه دار و بیوفائی دیگرانرا که استنباط نمود جرأت مدافعه نتوانست نمود بالضرورة با احمد خان قارع باب وفاق شد پاسخی نیافت و سید حفیظ الدین خان پسر سید اچمن را از درپچه قلعه باندرون گرفت و شب غره شهر ربیع الثانی قریب نصف شب سید اچمن باشاره قلعه دار کشتی سوار در آمده در سرای حقیقت خان فرود آمد و ظفریاب خان با جمعی که با او ساخته بودند آمده ملحق گشتند هنگام صبح که روز دوشنبه و غره بود کسان سید اچمن باتفاق مردم احمد خان رو بدربار حاکم نشین حمله ور گشته معرکه جنگ تیر و تفنگ آراستند و قریب سیصد کس از طرفین کشته و خسته شدند و مورچال مقابل یکدیگر بسته گردید و دروب حصار شهر پناه مستحفظان سید اچمن به شراکت مردم قلعه دار قائم گشته ابواب دخول و خروج را مسدود ساختند و از فراز قلعه توپهای اودها پیکر آتش فشانی بر دربار آغاز نهادند امان الله خان خانه سامان علی نواز خان نیز جدائی گزیده رفت از مشاهده کفاره گیوی کارپردازان خلل در استقلال سپاه افتاد از وخامت عاقبت اندیشیده به تقاضای مرسومات پیش آمدند چون وقت گنجایش نداشت بموجب اظهار هر کس داده قبوض گرفت و بدلاسا و دلجوئی هریک پرداخته به مورچال فرستاد از انجا که اطعام لازم بود و راه رسیدن غله مسدود امان الله خانه سامان از راه نفاق آنچه ذخیره گرفته بود در مکانی داشت که دست نمی توانست رسید - * بیت *

از دشمن دوست رو بپرهیز چون هیزم خشک ز آتش تیز

در سه پهر بیش و کم گززانید در آخر کار سقایان نیز گریختند بی آبی علاوه

اچهن برعايت صلۀ رحم از در ملاطفت و ملايمت در آمده پيغام مصالحه با علي نواز خان درميان آورد که الماضي لا يذکر آينده نائب مستقل بوده دست منازعت کوتاه دارد از انجا که او را غرور پندار از کثرت اعوان و انصار و اتفاق احمد خان قلعه دار از جادۀ وفاق دور انداخت - * بيت *

شاخی است از درخت حماقت رگ غرور

خود را کسی ز بافتگی کم نمی کند

چون قضاء آسماني بنوعديگر تعلق پذيرفته بود ازین معني سر باز زد - * رباعي *

هرچند که مرد مرد عاقل باشد در کار قضا اعمی و غافل باشد
کس را نبود ز خويشتن دوستری جاهل باشد و گر که عاقل باشد

سید اچهن نزدیک تر آمده در انتها ز فرصت نشست از انجا که در مزاج علي نواز خان مادۀ سوداوی غلبه داشت بغير امور چند اکثري از کار پردازان و نزدیکان مثل ظفرياب خان حبشي و ولي الله و جمعي از و تففر و بيدل و در خوف و رجا بسر مي بردند باتفاق يکديگر در تدبير در آوردن سید اچهن بوسيله انگيزي در آمدند علي نواز خان بدريافت رسيدن سید اچهن و نزديکی باحمد خان قلعه دار گفت مردم خود را به همراهي فوجي که بر سر سید اچهن تعيين مي نمايم بفرستد ظفرياب خان و ديگران واقف گشته قلعه دار را بدلائل عقلی و نقلی و گویند که بدادن مبلغی از اتفاق او باز داشتند و عقد موافقت با سید اچهن بستند که روز ديگر که علي نواز خان فوج خود را با آلات و ادوات حربی تعيين فرمود احدی از قلعه نيامد و آنها که رفتند بجنگ تير و تفنگ پراخته جمع گشته و خسته شکست خورده برگشتند علي نواز خان از تقاعد ورزي احمد خان آشفته شده پيامهای خشونت آميز و وعده و عيد فرستاد قلعه دار به سید اچهن اشاره نمود که بقصبۀ راندير آن طرف دريای پتي که محاذي قلعه است آمده استقامت گيرد - * بيت *

مرغ دست آموز را چندانکه کس دور افکند

با نشاط بال باز آيد چو گویندش بيا

آمدن سید معین الدین خان عرف سید اچهن از پونه باراده بندر سورت و بدست آوردن انجا باستظهار احمد خان قلعه دار و بیدخل گشتن علی نواز خان

سابقاً در ضمن سوانحیات سال هزار و صد شصت و دو کیفیت بر آمدن
سید معین الدین خان عرف سید اچهن از بندر سورت و شتافتن نزد بالاجی راو
پیشوا و در آمدن صفدر محمد خان سمت گزارش یافته درین ولا که خبر اتحال
صفدر محمد خان و تمکن یافتن علی نواز خان که استماع نمود بذریعۀ مظفر خان
گاردی بنابر بر کشیدن انتقام و مستقل بامر حکومت بندر نزد پیشوا مستدعی
گشت و گفت -

من ناله ز بیگانه ندارم که دلم را

هر غم که رسید است هم از خویش رسید است

از انجا که مدتی همراهی گزیده و به تصدیقات اوقات گزانیده بود پیشوا
اجابت نمود و اندیشید که اگر او باشد در معنی دست نشانده او خواهد بود
بنابر ان نوشته جات مراققت و اعانت بنام تجار و اعیان سکنۀ بندر سورت و در
باب امداد و کومک به داماجی گایکوار نوشت و جمعی از همراهیان مظفر خان
گاردی همراه داده رخصت فرمود و او بطی مراحل و قطع منازل به سوهن گدهه
رسید چون از ممر اخراجات و ضروریات کار به تعسر انجامید بحسب اتفاق که نیر
بخشنش رو به اوج اقبال آورده به سهم السعادة پیوسته بود رونده چند که باصطلاح
این دیار انگریز گویند نقدی صرافان بندر را به خجسته بنیاد اورنگ آباد می
بردند بسر وقت او وارد و دو چار گشتند این معنی را فتوحات غیبی و امداد
الربیبی پنداشته تصرف نمود و کوچ کرده بر دوازده کروهی بندر سورت آمده در
صدد و فراهم آوردن سپاه اشتغال ورزید و از نیک نام خان فوجدار بهروچ استمداد
نمود گروه سپاه پیشه از اطراف و جوانب وسیلۀ روزگار انگاشته فراهم آمدند سید

سپید سدا شیو رامچندر سردار محمد خان را رخصت کرده به صوب پرگنه سوراسه
 روانه گردید و بموضع ولاسنه معموله پرگنه ایدر که از قصبه بدنگر تعلقه جوان
 مرد خان هفت کروه واقع است در بین راه بقدر حالت و فراخور مکان تشخیص
 و تحصیل کنان رسید و از انجا بموضع اکلور معموله بیجا پور تعلقه جوان مرد خان
 معسکر آراست زور آور خان که در بیسلنگر و از انجا قریب بود آمده ملحق گشت
 همدران او ان رنچپور داس و سیو کرام که نزد راجه لکپت به کهچ شتافته بودند
 معاودت نموده به بلده رسیدند و رنچپور داس نزد سدا شیو رامچندر روانه شد
 و پنجم شهر جمادی الاولی که او برای سمندر در سواد پالن پور رسید محمد بهادر
 فوجدار آنجا در پشت دیوار حصار که درین اوقات عمارت نموده و برج و باره بسته
 در آمده بجنگ در پیوست جوان مرد خان حسب الطلب نهم آن ماه
 با جمعیت قریب هزار کس از سوار و پیاده آمده شریک کار گردید و قریب یک
 ماه که کار منازعت بطول انجامید و درین مدت قریات اطراف و جواذب
 به تاخت و تاراج در آمد سی و پنج هزار روپیه سوای غارت دیهات که آن نیز
 مبلغی می شد به وساطت جوان مرد خان انفصال یافت و یرغمال سپرد نهم
 شهر جمادی الثانی کوچ نمود و از منزل اونجه اوناوه جوان مرد خان را
 با برادرش رخصت فرموده بصوب لیمری متعلقه جهالوار راهی گشت
 و در بین راه از سوچا زمیندار موضع کهنوس ده هزار روپیه گرفته کوچ بکوچ
 به لیمری پیوسته به تعیین مورچال و افروختن نایره قتل اشتغال ورزید همدران
 او ان سنتوچی برادر سدا شیو رامچندر نائب بلده دیوار حصار متصل دروازه
 رایگهر مشرف ساحل رود سابر که در وقت سری پت راو بنابر طغیانی با دولابها
 منهدم گشته بود سنگ از مسجد سیدی بشیر بیرون دروازه سارنگپور طلب داشته
 شروع به ترمیم نمود چندیکه از انجا که سنگ کشی کرد چون بعد مسافت
 داشت از مسجدیکه نزدیک دروازه خانجهان است سنگ آورده باستحکام تمام
 دیوار را از سنگ خارا و شرفات مرتب ساخت چون از مالکان دولابها کسی
 نمانده و در ورژه استطاعت نیست افتاده ماند *

برافروختند روزی چند که بدین منوال بر آمد شبی سدا شیو رامچندر نزد بانها مرتب ساخته امر بگذاشتن فرمود و خود بر پشت گرمی سپاه ایستاد جمعی که بپا مردی همت بالا بر آمدند پاسبانان با خبر گشتند و جنگ توپ و تفنگ در گرفت درین بین صبح طالع گشت و جهان را روشن ساخت چون پیشرفت کار نبود معدودی زخمی برگشتند سردار محمد خان بدون انفصال چاره ندید سلطان را با مقدم آنجا بیرون فرستاده سی هزار روپیه را متعهد گشت و سلطان و مقدم بطریق یرغمال ماند از آنجا که مومن خان حقیقت بر آمدن خود و آمدن سدا شیو رامچندر و گرفتن بیست هزار روپیه بنوع دیگر مندرج ساخته مصحوب مسرعی با برخی تحایف و سبب توقف را نوشته نزد پیشوا فرستاده بود در ماده استرداد آن وجه آوردن مومن خان حسین نام یاساول و چند نفر جواسیس با نوشتجات رسید مومن خان او را پیش سدا شیو رامچندر که در باره سینور مقامات داشت فرستاد او باظهار اینکه بابت تفاوت حصه گرفته ام بيموجب نیست جواب داده یاساول را رخصت کرد و خود بر دیپ سنگ زمیندار لوناراه که از مدت ممتد اتفاق رفتن ناظران بدان صوب نشده روانه گشت زمیندار در پشت جدار آنجا پناه گرفته به جنگ توپ و تفنگ آسیای حرب را بگردش در آورد سدا شیو رامچندر گوشمالی او را پیش نهاد همت ساخته به بستن و پیش بردن موچال امر فرمود و سردار محمد خان را با جمعیت همراهی طلب داشت که آمده شریک کار گردد و او به کفالت عبد الله زبیدی و جماعه عرب باسصد سوار و پیاده آمده ملحق گشت چون شبانه روز چند که به زد و خورد سپری گردید سدا شیو رامچندر کوهچه را که دران نواحی بود بنظر در آورده چون بنابر انبوهی جنگل و تراکم اشجار بالا بر آمدن صعوبت تمام و کمال اشکال داشت امر به بردن نموده به سعی تمام توپ پله رس که سرکوب مکان بودن دیپ سنکه تواند شد نصب کرد و بانداختن گوله چند که در آنجا کارگر افتاد دود حیرت و پندار از کاخ دماغ بی مغزش بر آمد بالضروره دست توسل بدامن عذر و فداامت زده رجوع آورده پنجاه هزار روپیه را تعهد نموده یرغمال

خبریات مبررات از بی توفیقی ناظران مسدود گشته رجوعی بصدر نماند و او را جز نام خدمت حاصلی و منفعتی عاید نیست بالجمله سدا شیورامچندر کوچ نموده بموضع کهنه بظاہر انفصال تشخیص آنجا با محمد دوران که در حصه داماجی است سه مقام ورزیده بصوب بندر کهنه بایست شتافت و در سواد بندر دایره کرد مومن خان که بعزم روانگی پونه بیرون بر آمده بود داخل حصار گشته بمحافظت بروج و باره پرداخت و کار پردازان را برای گفت و شنید بوساطت داماجی بیرون فرستاد و در مقامات آنجا از جونه گده خبر رسید که شیر خان بابی فوجدار بیست و پنج شهر محرم الحرام باجل طبیعی جهان فانی را پدرود نموده بعالم باقی شتافت - * بیت *

هر آنکه زاد بذاچار بایدش نوشید ز جام دهر می کل من علیا فان
و ارباب حل و عقد محمد مهابت پسرش را قائم مقام او ساختند چون سدا شیورامچندر بیست روز مقامات نمود خاطر نشان بیست هزار روپیه وجه تفاوت حصه که مومن خان متصرف گشته بموجب اظهار گماشته خود گرفته بر موضع کتهونه و از آنجا بموضع اونیته معموله چو اسی کهنه بایست که زمیندار آنجا در ادای پیشکش ناظم صوبه ایستادگی داشت مقام نمود و درین بین نوشتجات پیشوا مبنی بر طلب داماجی بمزید تاکید رسید جلی عذر و چاره جز شتافتن نماند انفصال پیشکش اونیته نموده از دریای مهندری عبور گشت و سیاجی پسرش را جهت تحصیل پیشکش حصه خود به ضلع سورته رخصت فرموده پونه راهی گردید سدا شیورامچندر بقصبه باره سیفور محال وطن داری شیر خان بابی که از چند سال سردار محمد خان پسرش در آنجا اقامت دارد و در ایام رویداد هنگامه احمد آباد نیمه حصه پیشوارا متصرف شده و نیز اقوام دیسائی پرگنه بیر پور بظاہر گرفتن مصادره باتفاق دیپ سنگه زمیندار لونا واره مستغاثی آمده بودند رفت سردار محمد خان که در عنقوان شباب سلطان حبشی مدار کار او را به مخالفت رهنمون گشته سپر ممانعت در پشت حصار بر سر کشید و دست مدافعت از فراز فویل در پیش کرد از طرفین بجنگ توپ و تفنگ نایره قتال و آتش جدال

کوچ نمودن سداشیو رامچندر باتفاق داماجی گایکوار
 بصوب بندر کهنابیت و از انجا به عزم بند و بست
 و گرفتن پیشکش و مقرر نمودن سنتوجی به
 نیابت بلده از تغیر نار و رسیدن خبر
 آمدن سیلاب در بندر سورت
 و روانه شدن داماجی
 گایکوار به پونه

سداشیو رامچندر سنتوجی برادر کلان خود را از تغیر نار و به نیابت بلده
 مقرر ساخته بیست و سوم شهر محرم الحرام سال هزار و صد و هفتاد و دو باتفاق
 داماجی گایکوار کوچ نموده به موضع عیسن پور دو کروهی بلده منزل گزید و از
 بندر سورت خبر رسید که هجدهم آن ماه آب رود تپتی که از پایان حصار آنجا
 بدریای شور می پیوندد طغیانی نموده سیلی بدرون معموره بندر در آمد
 و خلقی را بگرداب محیط نیستی فرو برد و قواعد اکثر عمارات رصین و متین را
 متزلزل ساخته از پا در آورد و امتعه و اقمشه تجار بکاری و براری را ضایع و نابود
 نمود و پس از دو شبانه روز که در تلاطم و تموج تخفیف یافت و به همین نهج
 دریای نریده بهم چشمی آن از جاده اعتدال در گذشته در بهروچ و عمرانات
 سواحل خویش خرابی رسانید و دفعه ثانی بیست و پنجم همان ماه کمتر از
 نسبت سابق در بندر سورت رود تپتی موجب اتلاف جان و مال سکنه آن
 جا گشت غلام حسین خان ولد عبد الحمید خان سند درگاهی بمهر صدر الصدر
 درباب تقرر صدارت صوبه از تغیر محمد منور الدین خان که بذم عدم ماحصل تعلقه
 به بندر سورت رفته رجوع نموده صدر گشت از انجا که از مدت ممتد مقدمات
 وظائف و روزینه و اراضی ارباب معاش و اصحاب عمائم درهم پیچیده شد و ابواب

بعزم پیشکش نزول نمود چون از چندگاه پیش ازین مومن خان از راه عاقبت اندیشی و مسلوک ساختن طریق ارتباط و تشییذ مبائی اتحاد و گذارش بعضی احوالات و درخواست مسئلوات ارادهٔ پیام گزاری خود را بپا مردی خویش بقول آنکه -

* بیت *

هژ برانیکه آن شیران شکار اند

پیای خود پیام خود گزارند

معتمدی را نزد پیشوا فرستاده خواهش آمدن را بپونه مستدعی گشت و نوشته عدم مزاحمت کهنبایت و دادن دستکات رهگذر بنام سداشیو رامچندر و داماجی گایکوار مصحوب جواسیس از آنجا رسید مومن خان در استعداد سرانجام روانگی در آمده نوشته جات موسومه نزد سداشیو رامچندر فرستاده درخواست دستکات نمود و او پاسخ نوشت که چون عامل آنجا در بعضی معاملات حسابی تفاوت ظاهر می نماید وجه تفاوت را خاطر نشان او نموده راهی شوند لهذا چندی توقف واقع شد و سداشیو رامچندر بنابر داشتن داماجی دفعهٔ ثانی نوشت و به سرانجام توپ خانه و لوازم سفر در فرودگاه مقامات ورزید از آنجا که راجه لکھپت زمیندار کپیچ را پیوسته خیال منصبداري و خطاب راجگی در سر بود بنابر انصرام این معنی و کلا بدربار جهان مدار در عهد حضرت فردوس آرام گاه فرستاد و مکرر بار سال اسپان کچی که شهرهٔ آفاق و گاران گجراتی و تنسوقات با عرضه داشت بدرگاه گیتی پناه و ارکان دولت پرداخته به منصب و خطاب سرزا راجه لکھپت سرافراز گردیده خواهش صاحب صوبگی تهته که از کچ قریب است پیوسته مکنون ضمیرش بود درین ولا معتمدی نزد سداشیو رامچندر و داماجی فرستاده بعهد سرانجام خرچ فوج استمداد نمود لهذا رنچپور داس از جانب سداشیو و سیوکرام از طرف داماجی مقرر شدند که بدانجا شتافته تشییذ مبائی قرار مدار درست نمایند و همدرین سال نیک نام خان عامل و فوجدار بهروچ باضافهٔ منصب و خطاب بهادر و عطای علم و نقاره سرفراز گردید *

معادوت نموده در حوالی جونه گدهه آمد و به حسب اتفاق سیاحی گایکوار از ضلع کولوار و کاتیبیار تشخیص حصه خود کنان نیز آنجا پیوست شیر خان بابی چند سر اسب به صیغه تواضع سداشیو رام چندر و سیاحی گایکوار ارسال داشت و از طرف نیز سداشکر منشی با بعضی پیام مداخلت نایب در جونه گدهه و پارچه بضابطه دهن رفت چون بذایر امور چند که در معادوت بصوب بلده لازم دانست بر گشته هشتم شهر شوال المکرم باحمدآباد آمده به تمشیت مهمات مرجوعه امور نظامت اشتغال ورزید و زاهد علی و میر نجم الدین ملاقی گشته گزارش حقیقت بر آمدن و رهائی یافتن نمودند و او استمالت و دل جوئی و خلاع داده رخصت فرمود پانزدهم سیاحی گایکوار نیز معادوت کرده آمد از آنجا که سداشیو بلال محمد شاهم و محمد رضا را تا رسیدن سداشیو رامچندر متوقف ساخته و حقیقت را نوشته بود سداشیو رامچندر زاهد علی را نیز رخصت فرمود که باتفاق سداشیو بلال و محمد هاشم در انتزاع بندر کهنبایت سعی نمایند زاهد علی به پتلاد رفته چندی به تطمیع فرقه سپاه کهنبایت پرداخت جمعی جدائی گزیده بر آمدند و بعضی وسیله روزی انگاشته از حقیقت کار مومن خان را آگاه ساخته وجهی را که رسیده بود متصرف شدند چون یکماه بدین منوال بسر آمد مومن خان که از اراده آنها واقف گشته به حزم و هوشیاری خبردار می بود پیشرفت کار بنظر نیامد و صورت مراد در آئینه مقصود جلوه گر نمی گشت زاهد علی یازدهم شهر ذی الحجه ببلده آمد و محمد هاشم با برادر و متعلقان بمیان کانم که با رنمل زمیندار آنجا از سابق اخلاص مندی داشت رفت همدران اولان حسب اشاره پیشوا سنبهوارام و پسرش را که در بروده بود به پونه بردند و نوشته جات متضمن طلب داماجی گایکوار رسید چون سداشیو رامچندر بذایر بعضی امور رفتن او را صلاح کار نمی دانست در باب بودن باحمدآباد به بالاجی راو نوشت منظور نه گشت و چنکاجی نامی بسزاولی بردن او رسید بالضرورة داماجی بست و ششم ذی الحجه متصل عیدگاه داخل خیمه گشت و بتاریخ سلخ سداشیو رامچندر بر تالاب کانکویه

ایشان و من از دل و جان هرگاه رفاقت گزیده باشم زر چه مالیت است نقد موجود نیست اسپ و شتر که حاضر است مضایقه ندارد مومن خان ازین پیام رنجیدگی ظاهر نمود درین بین یکی از همراهیاننش بتفرس مقدمه را نوع دیگر دریافته بزبان عربی فهمانید و او فوراً خود را بخانه محمد رشید بیگ رسانید و او صورت به کار برده شریک آبرو شد جماعه مغیله نادر شاهي و جزائر چیان که مامور شده بودند از در در آمده هاله وار گردا گرد سلیم فرو گرفتند و راه نجات برویش بستند و تا سیزده شبانه روز بدین حالت همان جا ماند چون مخلصي و مناصي نیافت بیست و شش هزار رویه را بگفت و شفید تمام متعهد گشته بر آمد و بهر قسم از فروخت پیرایه زنان و اثاث البیت و گرفتن قرض خاطر نشان کرد -

* بیت *

بوی وفا نیست درین خاکدان مغز وفا نیست درین استخوان
و سرحدیث بنوی صلی الله و آله و سلم من اعلان ظالماً فقد سلط الله علیه ظاهر
گشت چون در وقت حکومت جوان مرد خان مبلغی بعنوان مضاربه به شیخ
محمود تاجر داده بود درین ولا که ضرور داشت از و درخواست نمود به عمل
در نیامد و تاجر بموضع دهوان کناره گرفت -

* بیت *

نکوئی بآبدان کردن چنان است

که بد کردن بجای نیک مردان

معاودت نمودن سداشیو رامچندر از ضلع سورتهه

و داخل گشتن در بلده و بر آمدن داماجی

گایک وار حسب الطلب پیشوا بالاجی

راو و باقی سوانحات آن سال

سداشیو رامچندر که به سمت جهالا وار و سورتهه شتافته بود پیشکش گیوران

تا پور بندر که در اقصای اولکه سورتهه بر ساحل دریای شور واقع است رسیده

بامر کوتوالی بلده مامور بود بمومن خان رسانیده بر لوح ضمیرش مرتسم ساخته بودند و او موقوف بر وقت داشته بمراعات ظاهری از الطاف و اشفاق به تصفیة قلب می پرداخت و او اتحاد قلبی صمیم تصور نموده در مقدمات تقاضای سپاه در آنچه کفایت بود سعی جمیله بجا آورده و از بقیه مرسومات خویش و همراهیانش گزشته بامید بهبود نشسته بود از آنجا که محمد هاشم پیوسته در خلا و ملا -

* بیت *

روز و شب هم معاشر و همدم شام تا صبح مونس و محرم
و در کنگاش رتق و فتق مهمات رفیق شبانه روزی مومن خان بوده از آنچه در باره
سلیم بدو رسیده و او اندیشیده و موقوف بر وقت داشته آگهی داشت درین
ولا که خود به سلامت بر آمد و پرده از داری دریده شد از راه دوستی دو کلمه
به سلیم نوشته از سرکار با خبر ساخت و ترغیب بر آمدن و به خرم و هوشیاری
بودن نمود و او از ساده لوحی مزید اتحاد و خلوص عقیدت تصور کرده بجنسه
نوشته را بدست مومن خان داد -

* بیت *

بسی به کام دل دشمنان بود آنکس که نشنود سخن دوستان نیک اندیش
و اوسوگند یاد کرده گفت که محمد هاشم را ازین نوشتن جز سنگ تفرقه
انداختن و بیدل ساختن جمعی که از جان و دل رفیق اند غرضی و مدعائی
نیست در ضمن دوستی شما دشمنی با من اندیشیده خاطر خود را به همه
جهات مطمئن دارد و چون فوکر نبود گفت غلام حسین متبنا می خود را با
جمعی عرب بیار که فوکر می نمایم اهل غرض را دست آویزی بهمرسید و گاو
بخرمنش بسته ظاهر ساختند که مبادا از جای دیگر نوای مخالف بگوشش
برسد مثل دیگران بدر رود لهذا ششم شهر شوال المکرم که سلیم با پنج شش کس
خانگی بذابر تفتیح مشاھره آمد مومن خان گفت بعضی مراتب که بالمشافهه
گفتن مناسبت ندارد گلاب رای پیشکار که میگوید باید کرد و خود بر خاسته
باندرون شتافت گلاب رای ظاهر نمود که درین وقت قلیل زر مطلوب است
بعنوان قرض حسمه می خواهد او در جواب گفت که هرچه هست از آن

سمت رفته باشد و بدین تمهید کوچه غلطی نشان داده راه پلاد پیش گرفت پس از ساعتی که مومن خان از رفتن آنها آگاه شد بلا فاصله بتعاقب سوار گردید و دو سه کروهی دوانید نرسید بالضرورة برگشت و محمد هاشم برتهه پیوسته قریب یکپاس و نیم از شب گزشته به پلاد وارد گشت و سداشیو بلال بمکان مناسب فرود آورده ضیافت فرستاد روز دیگر نوشته مومن خان بنام هر دو برادران ورود یافت که با وجود تجدید عهد و پیمان موکد به ایمان ازین حرکت بیجا که موجب بدنامی طرفین است مناسبت نداشت اگر اراده رفتن و جدائی گزیدن منظور بود کجا مانع بودم بالفعل اگر آمده ملاقات نموده بخوشی و خرمی رخصت شوند تا رفع مظنه مردم گردد و زبان سخن چنیاں بسته شود خوب است در جواب درخواست طلب همراهیان که مبلغی میشود نوشتند کار رسل و رسائل بدرستی و خوشونت طرفین انجامیده کوتاه گشت سابقا ماندن سلیم جماعدار عرب از همراهی جوان مرد خان و بر آمدن از بلده و اقامت گرفتن در دولقه و آوردن مومن خان با خود باحمدآباد در مواضع شتی رقمزده کلک بدایع سلک گشته چون او از قدیم در مغلیه نشوونما یافته و صحبت آنها اثر کرده از دل و جان با خود عزم را مصمم داشت که از مومن خان تا بقیة العمر جدائی نگزیند نظر بران در مقدمه گرفتن اشرفیها از دکنیان چنانچه سبق ذکر یافت و در یکدو امر دیگر خود را مطعون مردم و مرهته را دشمن ساخت -

* بیت *

به هیچ یار مده خاطر و به هیچ دیار که برو بحر فراخ ست و آدمی بسیار
با وجود یکه اکثر جماعداران عرب و گجراتی ببلده آمده نزد سداشیو رامچندر
و داماجی گایکوار نوکر شدند و او را یا رای برگشت نشد و به صواب دید تا
آزموده کاری چند که بدان امور ارتکاب نمود آواره از خانمان و برباد دادن
اندوخته آشکارونهان. گردید -

* بیت *

رویی دل از دو طائفه بر تافتن نکوست از دوستان دشمن و از دشمنان دوست
ازانجا که ارباب حقد و حسد زرداری او را که در ده ساله حکومت جوان مردخان

محمد هاشم چار ناچار بلوازم ضیافت قیام نمود و متعلقان را طلبداشته بیتوت را نیز مقرر کرد هنگام شب که محفل از غیر و پرداخت سرگرم اختلاط شده سر رشته سخن را بمدعا رسانید و پسر خود را حاضر ساخته دست بر سرش نهاده قسم بار نمود که آنچه سبب توحش از گفته اهل غرض گردید فروغی از صدق نه دارد و (۱) طامات بی اصل است - * بیت *

مشنو سخن هرکس بشنو سخن من کاریاب غرض راست ز هر باب غرضها
بالفعل بار گیران و اسپان را نوکر گردانند و بدستور سابق از آمد و رفت خورسند دارند تا زبان بدگویان بسته و روی معاندان زرد گردد چون چاره جز رضا وقت را متقاضی نبود قبول نمود - مومن خان مطمئن خاطر گشته روز دیگر بخانه معاودت کرد با وجود این معنی از آنجا که از اظهار بعضی مخصوصان و محرمین از خواه از راه خیر سگالی یا از ممر حقد و حسد مرکوز خاطر مومنان را هر روز صوتی و هر شب ندائی بگوشش می‌رسانیدند که بهیچ نوع خاطر جمع نمی‌گشت و ظهور اظهار اخلاص و قسم را تا ویلها نموده میگفتند که جمیع مراتب ظاهر داری و بغفلت انداختن مرتسم است چون مجبور بود پیوسته با خاطر پریشان به کج دار و مریز بطریق معهود آمد و رفت را مسلوک میداشت و در باطن جستجوی راه نجات و کفاره گیری نمی‌آسود روزی چند که بر آمد بیست و پنجم شهر رمضان بار گیران را به تمهید نمودن اسپان مستعد ساخته در یک رتبه متعلقان مخصوصی را سوار کرده بعنوانی که کسی گمان نبرد که از آن کیست بیرون کرد و گفت که بمجرد بیرون شدن از دروازه مسارعت نموده تا پلاد باز ننگرند و محمد رضا را نزد مومن خان که بمقابل قرآن اشتغال داشت اواخر روز که از تلاوت فارغ شده مومن خان بدرون رفت محمد رضا نزد برادر آمد و باتفاق یکدیگر بلا توقف و اهمال با بار گیران که معد بودند سوار گشت و بناختن در آمده بر دروازه حصار رسید از راه پخته کاری و انداختن مغلطه از مستحفظان استفسار نمود که سواری مومن خان که بر خبر آوارگی قزاقان سوار شده بکدام

جهت رفع آن هر کرا خواسته باشد کفیل درمیان داده شود پاسخ نوشت که چون پیوسته در کهنیابت علیل و مریض بودم اکنون بر آمدن اتقان شده چندی به تبدیل آب و هوا در احمدآباد اقامت ورزیده می‌برسم بالفعل بعضی ضروریات از خانه طلب داشته اجازت آوردن بدهند مومن خان نظر بر تالیف قلوب رخصت داد و زاهد علی روزی چند در پتلاد متوقف بوده عازم بلده گشت و سداشیو بلال بار بردار و ترمک نامی با جمعی از سوار و پیاده بدرقه همراه کرده با احمدآباد رسانید و نار و پندت نائب بلده را دیده اقامت گرفت محمد هاشم بخشی که او نیز از جهات چند متوحش خاطر و اندیشناک می بود و طریق مخلصي نمی یافت چون با زاهد علی اخلاص داشت بواسطت او راه بر آمد را با سداشیو بلال مسلوک ساخته در انتهاز فرصت و بدست آوردن قابو و علاج واقعه قبل از وقوع در آمد -

* بیت *

علاج واقعه قبل از وقوع باید کرد دروغ سود ندارد چو رفت کار از دست مسموع گشت و العهده علی الراوی که تدبیری اندیشیده سی چهل کس با گیر را در ظاهر بنابر طلب مرسومات متقاضی کرد و بدین دست آویز احمال و اثقال زیادتی در معرض بیع در آورده نقد نمود و با محمد صادق که رشته قرابت داشت و با او می بود طرح جنگ زرگری و ناخوشی ساختگی انداخت و او جدائی گزیده بملکان دیگر فرود آمد آنچه قابل بر آوردن بود باو سپرده سبکبار گردید محمد صادق که اظهار رنجیدگی داشت از مومن خان رخصت گرفته بر آمد محمد هاشم تمارض نموده خانه نشین گشت و بار گیران و جماعه سپاه بی کار و با کار که بعنوان عیادت می آمدند محمد رضا برادرش مهمان پزیر گشته بدین وسیله بدور خود مجمع را گرم می داشت مومن خان نیز بدیدن آمد و دریافت ما فی الضمیر نمود از راه پخته کاری در صدد دل جوئی و صفای طویت در آمده بنابر رفع مظنه پیوستن رشته گسسته را سعی گردید -

* بیت *

چون رشته گسست می توان بست لیکن بمیان گره بماند و به او نمود یگانگت و افراط محبت و اتحاد همانجا کمر کشاده مهمان گردید

آوردن گوشه عافیت و مأمنی افتادند و بین الخوف و الرجا روزی را به شب و شبی را بروز می‌رسانیدند پس از روزی چند زاهد علی که عمدهٔ تجار آنجا و ابا عن جد متوطن و بامر تجارت اشتغال داشت و اکثر اوقات نجم خان و مومن خان عذالکاجت مبلغی بعنوان قرض حسنه گرفته منجمله محصول بضاعت بازرگانی او محسوب نموده میدادند و بدین صیغه مبلغی طلبداشت درینولا از تقریر بعضی مخصوصان مومن خان نسبت بحال خود امری را که مکفون ضمیر اوست راست یا دروغ شنیده بر آبرو ترسان و لرزان گشت و در تدبیر جستجوی طریق نجات قدم اندیشه نهاد - * بیت *

چو خصم قصد تو کرد از برای دفع ضرر بجد و جهد بکوش از به عقل مشهوری و باخیر سگالن به کدگاش محفل آسته قرار داد که چون اکثر اوقات بامتعلقان به تفرج باغ آمد و رفت دارد بر آمده باید رفت و گماشتها را به دست آویز امری اول بیرون کرد و میر نجم الدین که او نیز استنباط انکراف مزاج مومن خان در باره خویش دریافته بود رفیق اینطریق گشت و روزی را معین ساخته با متعلقان و پنج سر اسب که از خود داشت رفقای شبانه روزی را سوار ساخته بیرون بر آمد و بنابر مغالطه در باغ درنگی نموده رو به یتلاد نهاد و مسارعت را از باد صبا استعاره کرده راهی گشت و سداشیو بلال فوجدار آنجا را از رسیدن خویش اعلام نمود و او جمعی را بعنوان استقبال فرستاده معزز و محترم در آورد - * بیت *

بیک تدبیر نیکو آن توان کرد که نتوان با سپاه بیکران کرد از آنجا که بر آمدن دفعی و بدان صورت اتفاق شده بعضی ضروریات و سرانجام خیمه و (۱) تجیر با نزاری فراخور حال فرستاد و کیفیت رسیدن او را به ناز و پندت نائب بلده نوشت مومن خان که از رفتن زاهد علی با خبر گردید طوماری بخط خویش مشتمل بر استمالت و موکد بایمان مغالطه و عهد و پیمان موطده نگاشته مندرج ساخت که اگر از گفته غرض گوئی متوهم شده بر آمده اند

(۱) تجیر لغة ترکی بمعنی قنات است *

را بالمقطع و گروهی را رویه هشت آنه و چهار آنه بدادن نقد قلیل و اسپ و گاو و شتر و اقساط بندی انفصال داده قبوض گرفت و مردم رساله سندهو رام را جواب شد که از طلب خود بگیرند اکثری بنابر توقف تا انفصال قرضدار شده هر کدام راهی پیش گرفته رفتند و عبدالله زبیدی با بعضی جماعه داران عرب و سواران گجراتی ببلده آمدند از آنجا که برج لعل پیشکار در ابتدای تعلق پزیرفتن حصه صوبه بسرکار پیشوا بموجب اشاره مومن خان به پونه شتافته و عامل او را آورده و در هنگامیکه رگهناپه را و احمدآباد را از جوان مرد خان انتزاع نموده بتصرف در آورد واسطه گفت و شنید معاملت بندر کهنبايت و اصلاح ذات البین کوشیده و از چندی بمشاهده اوضاع و اطوار زمانه ناهنجار دست از پیشکاری کشیده باستدعای رخصت غسل دریای گنگ که کاسی گویند و از معابد مشهوره معتبره هنوز داشت و مأذون نمی گشت و پس از رویداد مقدمه احمدآباد بنابر عدم موافقت صحبت با سندهو رام به کهنبايت فرستادند چنانچه در محل خویش سبق ذکر یافته چون از جمیع امور فارغ و معطل بود از کهنبايت با احمدآباد آمده مکرر جهت ترخیص التماس نمود به امروز و فردا گزاشت تا آنکه جهت تشیید مبانی امر مصالحه مامور گشت و وجه بقایا را گرفته به کهنبايت آمد چون قضا در باره اش بنوع دیگر بامضا پیوسته بود معاندان فرصت یافته قریب یکپاس و نیم از شب گزشته که بخانه اش میرفت در بین راه جمعی را که گماشته بودند بر او ریخته پاره پاره ساختند و قتلش را بمومن خان نسبت دادند -

خون چکان است فلک تیغ ستم می ترسم که پے آخر بدر خانه قاتل ببرد

بر آمدن زاهد علی تاجرو میر نجم الدین و محمد

هاشم بخشی از بندر کهنبايت و بدام مصادر

افتادن سلیم جماعدار

از سنوح سائعه برج لعل تو همی بحال اکثری عارض گشت و هر فردی
برجان و مال خود خائف و وحشتناک گردید و در اندیشه چاره جوئی بدست

نومیدی گشته نشستند جمعی از عرب و روهیله هنگامه نموده بدروازه پینه آمدند چون پیشرفت کار بنظر در نیامد برگشتند مومن خان از آنچه می اندیشید چیزیکه بعرضه ظهور نیامد مطمئن خاطر گردید پایاجی هر پاله و بابو راو یک روز مقام داشته ببلده آمدند و عبد الله زبیدی و جماعداران عرب برداری خودها آورده ابواب دخول و خروج را بسته بمحافظت برج و باره پرداخته نوپها را بمقابل بستند مومن خان سلمان جماعدار عرب را بنابر مصلحت وقت هنگام رفتن آگاه ساختند و شریک کنگاش نموده بود طلب داشت و او باندیشه رنجشی که در احمدآباد درباب کفالت هری کشنداس سر گروه ابریشم فروشان بمیان آمده و مبلغی را از بر طرفیان متعهده شده توهمی بخاطر آورده نیامد کفکات فو روزی توقف ورزیده بانچه از اسب و شتر نقد و جنس که همگز در مخیله او نمی گزشت بدست آورده بود قانع شده از و خامت عاقبت اندیشیده بصوب ایدر شتافت و گفت و شنید سپاه درمیان آمد محمد لعل را که گروه روهیله داشتند و از روی حساب هشتاد هزار روپیه طلب آنها بر آمد پیغام فرستاد که بر نصف آن که چهل هزار روپیه باشد انفصال می تواند شد و چون اراده بالجزم دارم که تا بقید زندگانی جدائی نه گزینم ما یعرف خود را فروخته بیست هزار روپیه را نشان می نمایم تدبیر بیست دیگر اگر شود رهائی میگرد مومن خان بدست آویز تدبیر این کار او را نزد خود طلبداشت و او از روی خرم و احتیاط مرزا محمد زمان شاهزاده را درمیان کفیل گرفته بسه چهار سوار آمد و دو روز در گفت و شنود این معامله بسر آورد مرزا محمد زمان امری را که مبادا خلل در آبرو شود دریافته محمد لعل را مخبر ساخت و او هنگام شب بر آمده به موضع دهوان مسکن کولیان جان خود بسلامت بیرون برد همداران او را برج لعل وجه باقی را گرفته با عامل حصه پیشوارسید و عامل را در پلاد متوقف داشته نایبش را همراه گرفته به کهنابایت آمد و در محاللات بندر دخیل کار ساخت مومن خان بموجب قرار نیمه طلب عبد الله زبیدی و جماعداران عرب را داد و با دیگران که در بیرون و اندرون بودند طرح گفت و شنید انداخته بعضی را نیمه و برخی

پیمود و منزلی که نوردید از سوار و پیاده که از فقدان گاه و دانه تاب استقامت
 نیاورده در پورجات و قریات و قصبات اقامت گرفتند یا بمساکن خویش شتافته
 و برخی از پیادگان نزد داماجی نوکر شده در انسداد طرق و شوارع شریک
 دکنه‌یان بودند هر روز گروه گروه و هوشب فرقه فرقه از گوشه و کنار بامیدواری
 گرفتن مرسومات باقی مانده رسیده پیوستند و تا رسیدن به کهنبایت فوجی آراسته
 از سوار و پیاده گردش فراهم آمد مومن خان متعلقان و اسباب را بدرون حصار
 بندر فرستاده خود در باغ محمد باقر تاجر فرود آمد و پا پلجی هر پاله و بابو را و
 متعینان داماجی گایک وار را اسپ و خلاع تواضع نمود و از اجتماع طلب
 کاران آنچه تخمین کرد قریب پنج لک روپیه بایست داد قدرت عهده برآئی را
 در خود نمی یافت در بحر اندیشه فرو رفت و سر برانوی تفکر نهاده - * بیت *

سر هر نقش که از چشم خرد پنهان است جز در آئینه تدبیر نگردد روشن
 و توسل به پیر خرد برد پس از تامل و تفکر طریقی بر او واضح و لایح گشت که خود
 را در پناه حصار گرفته به تفتیح معاملات سپاه پردازد اما بمخاطره اینکه میباد سپاه
 یا متعینه کهنبایت که آنها نیز طلب گار اند همداستان گشته در را کشانید
 و دیگران را در آرند قباحات عظیم و فتنه جسیم متصور است لهذا پایاجی هر پاله
 و بابو را و بر ما فی الضمیر خویش آگاه ساخته استدعا نمود یک روز بعد از در
 آمدنش در اندرون توقف ورزند که خود را مستعد سازم تا از خوف جانب داری
 شما سپاه نوع دیگر نتواند اندیشید و آنها بنابر پاس خاطر اجابت نمودند مومن
 خان عبد الله زبیدی و جماعداران عرب را چون ماه بماه بقرار بیست روزه مشاھرہ
 یافته طلب چندانی نداشتند بقرار اینکه بقیه را تمام و کمال بدهد بشرط رفاقت
 گزینی تا انفصال متفق و همداستان ساخته هنگامیکه پیکر نور بخش روز در
 تارهای زلف معنبر پنهان گشت لباس شب روی بر خود راست کرد بیخبرانه
 با محمد هاشم بخشی و محمد رضا ازان جمع بر آمده از دروازه کواره بحصار در
 آمد بامدادی که طفل خورشید از مشیمه مشرق در قماط افق افتاد و سپاه که چشم
 از نوم غفلت کشودند روز خود را مانند بخت خفته یافتند قرین یاس و همدم

ولا بروز شنبه که بمرهته تعلق داده اند مقرر نمود چنانچه هر دو روز بنوازش مي آيد و اين بدعت ديگر احداث گشت و در سکه کجک را که مومن خان بر طرف ساخته بود جاري ساخت و بيورقهاي پيش چپوتره کوتوالی بار ديگر برنگ بهگوه که مخصوص جوگيان است رنگين فرمود سداشيو رامچندر پس از تعيين عمال و مکسداران هر مکان و هر محال سوم ماه کوچ نمود و سياجي راو خلف داماجي گايکوار بصوب کپر پنج و بهيل جهت تشخيص بالواجب و پيشکش زمينداران و ضامنني کوليان رخصت يافت و سنبهوارام را با پسرش باشا^۱ داماجي نجاو در پا انداختند همدران اوقات داماجي بنابر عهدي که داشت متوجه غسل دريای فریدا گرديد و سنبهوارام را با پسرش همراه برده در بروده به مستحفظان سپرده باز داشت و پس از فراغ غسل در اندک مدتي و کمتر فرصتي ببلده در آمد و سياجي را جهت اخذ پيشکش ضلع سورتبه متعلقه حصه خویش تعيين فرمود و اراده آثار خير جاري و يادگاري بخاطر آورده حوض کاريز و منهلي و چاهي در فضای پشت خانه سليم که خود مي بود و سنگ از مسجد منهدمه سيدي بشير آورده بکار برد حسن نيت باني آن مسجد هويدا گشت که سنگهاش بار ديگر بمصرف خيرات مبرات در آمد و پاره در ترميم حصار رفت چون آب چاه شور بر آمد از ممر دولاب و مبنعهای واقعه دروازه خانجهان که درايام پيشين سيد مظفر عرف سيد مستو بر رودبار سابر ساخته آب آورده بود و سليم دولاب معطل و شکسته را مرمت نموده بخانه خویش آب کشي ميکرد راهي ازان کشاده دران حوض رسانيد که اکثر تشنه گمان انام و انعام ازان منهل شيرين شادکام و ريان مي شوند *

رسیدن مومنخان به بندر کهنبایت و انجام کار سپاه

و کشته شدن برج لعل پيشکار

مومن خان با جماعه که تا انجام کار مانده و صعوبت محاصره را کشيده رفاقت ورزيده بودند از احمدآباد بر آمد و هر مرحله که بصوب بندر کهنبایت

(۱) نجاو در زبان ترکي ژولانه را گویند که در هندي بيزي مي نامند *

و اسپ تواضع نموده دستوری داد و با داملاجی که او نیز از مکان سابق خیمه و بنه را متصل مزار شاه بهکین قدس سره بر ساحل رود سابر آورده بود رسم و داع بجا آورده قریب دو پاس از شب رفته بیست و دوم به خیمه خویش که بر گذر موضع بادیه داشت رسیده همانوقت کوچ نموده رفت داملاجی سیلجی گایکوار پسر خود را در لشکر گذاشته در خانه سلیم داخل گردید چون راقم را با او سابقه و معرفتی بوده بر خورد درین میان سیئه‌های صرافان و تجارت پیشگان مسلم و هندو که در قبضه اختیار دیگری گرفتار بودند آمدند هریک را باستمالت و دل جوئی پرداخته دستار و دو پته بضابطه دکن داده خورسند ساخت روز دیگر همه آنها با سداشیو رامچندر که از باغ شاهي کوچ نموده در فضای ریک رود سابر پایان دیوار حصار بهدر نقل نموده بود ملاقی گشتند استمالت و رعایت پارچه یافته شادمان بر آمدند بیست و چهارم راقم باتفاق محمد رکن الحق خان قاضی و عزیز الدین محمد خان بخشی و وقائع نگار و حاجی نور الله که عمله و فعله بادشاهی برین اشخاص اربعه منحصر مانده سداشیو رامچندر را ملاقات نمود از آنجا که درین مدت در بیرون از حقیقت حال هرکس از تقریر مردم واقف شده و رویه سلامت روی راقم را شنیده به دل گرمی تمام بر خورد و سلوک پسندیده نموده رخصت فرمود غره شهر رجب المرجب بعزم گرفتن پیشکش زمینداران جهالوار و او لکه سورته متصل آنبا تالاب آن طرف آب سابرمتی داخل خمیه گشت و نا رو پندت برادر پا ندورنگ را به نیابت بلده مقرر کرد و جهت عدم مزاحمت جاگیر و اجرای وجه مقرر راقم و قاضی و بخشی وقائع نگار و حاجی نور الله بدستوریکه رگه‌ناتیه را و قرار داده قدغن کرد و غلام حسین خان را از امر قضا که تجویزی مومن خان بود باز داشته بدستور سابق به محمد رکن الحق خان بحال و مسلم داشت از آنجا که از قدیم الایام بر دروازه قلعه ارک که بهدر گویند نثار خانه بادشاهی و بضابطه سرکار والا نواخت می شد و پیوسته طلب و تفخواه عمله و فعله آنجا بعده دیوان صوبه و بر خزانه عامره بود و بعد تصرف ناظران باختیار آنها رفته چون روز یکشنبه پنج نویت نواخت معمول است درین

داخل بلده گشت از آنجا که خانه سلیم سر راه واقع است برای بودن خود مقور کرده برفت و روب امر فرموده بقلعه بهدر در آمد و بر دروب و برج دور حصار پاسبانان گماشت و ساعتی چند درنگ ورزیده بخیمه شتافت و اواخر روز سداشیو رامچندر از دروازه خانپور سمت رود سایر در بهدر آمد و بابوراو نامی را بکوتوالی بلده مامور ساخته بکشادن ابواب شهر امر فرمود و هنگام شب به خیمه گاه رفت روز دیگر که جمهورا نام از خاص و عام رو بخانها و مساکن خویش آوردند از مشاهده خانه خوابیها که بذابر ادای وجه بیوره اقربا و هم قومان بیرون شتافتگان اثاث البیت را فروخته و چوب و تخته را شکسته و اندوخته های نهانی بر آورده بودند چون کاسه رباب خالی و مانند کف مفلس بی چیز دیدند اشک خونین بدور چشم شان گشت و قطرات بسان مطرات باریدن گرفت و از ان جماعه کسانیکه در عارضه عامه در گزشته بودند و از بعضی عقب نماده که چراغی افروزد دیگران که به بیت الاصل در آمدند بیا رفتگان از سر نوماتم برپا نمودند و جمعی که رنجور و نالان رسیدند از انها که نیز پیمانه عمر شان لبریز گشت رخت هستی به عالم نیستی بر بستند غرض عجب شیونی برخاست و غریب حالتی بر صغیر و کبیر گزشت و مرض یوقان بگرفتاران بلد نیز سرایت کرد و هر روز گروهی برفتگان سابق پیوستند و این حالت قریب سه ماه بطول انجامید که او سبحانه و تعالی فضل خود را شامل حال باقی ماندگان ساخت بالجمله چون ابواب حصار مفتوح گشت غله بسیاری زیاده از حوصله و اندازه به شهر در آوردند و چشم گرسنه چشمان غلا زندگان سیر گردانید و سداشیو دامودر بمجرد استماع فتح ابواب کسان خود را فرستاده سه زنیچر فیل او که از فاقه کشی نزدیک بهلاکت رسیده بودند نزد خود طلبداشت و دو روز دیگر توقف ورزیده بمسکن خود روانه گردید و داماجی مردم نو نگاهداشت را از سیاه تاسپید بر طرف ساخته بساط خصومت و منازعت در چید سداشیو رامچندر از فرودگاه قدیم کوچ نموده نزدیک باغ شاهی فرود آمد و آخر روز جوان مرد خان را همراه گرفته در بهدر آمد و ساعتی چند بوده بخیمه رفت جوان مرد خان که رخصت پتن درخواست داشت خلاع

پیوست مرهته در را بر رویش بسته مانع آمدند بالضروره چون روزگار رفتگان قدم بر سرکار خود نهاده رجعت قهقري نموده بخانه آمد و ظاهر شد که سواران را محمد لعل و کنکا جات از راه اتحاد بدون اذن و اطلاع مومن خان تمهیدی اندیشیده فرستاده بودند که شاید بدین وسیله رهایی دهند درین ضمن سیوکرام نائب داماجی باهمراهیانش رسیده روی (۱) دلی نمود و ارباب گیرانش را که باظهار جلالت آماده ممانعت و منازعت شدند منع فرمود و سیوکرام را نزد خود خواند و او فرود آمده دست یکدیگر را گرفته با پسر مهتوش انوپ رام راه خانه رستم علی خان مکن بودن خود پیش کرد و تمامی اسپان را از دست بازگیران گرفته به کسان خود سپرد و قبائل او با پسر کهتر در خانه یکی متوازی گشت مومن خان برج لعل را بموجب قرار داد نزد داماجی گایکوار رخصت کرده روانه پیش شد و در بین راه جهانمو و کیسری سکه راکه با سنبهرام در مقدمات اخذ و جرّ و خانه بر اندازی سر برآه کار و ماندن خودها را در بلده که (۲) رخنه زده زبانه بودند صلاح خال ندیده بر آمدند دید گرفته به کسان خود حواله فرمود و آن روز در موضع نهالی شش گروهی بلده منزل گزید *

داخل شدن سداشیو رامچندر و داماجی گایکوار در

بلده و بندوبست نمودن و روانه شدن سداشیو

بصوب اولکه سورتیه جهت اخذ

پیشکش و سوانحیات دیگر

چون خبر بر آمدن مومن خان و گرفتاری سنبهرام بداماجی گایکوار ظاهر شد بنابر بندوبست و تعیین مستحفظان قریب یک پاس از روز بر آمده هیجدهم شهر جمادی الثانی مطابق سال هزار و صد و هفتاد و یک از دروازه جمالیپور

(۱) روی دل نمودن کنایه از مردمی و گرمی و احسان کردن باشد ۱۲ *

(۲) رخنه زده زبان کنایه از مطعون خلایق است *

تساخته و او نیز درین چند روزه بخانه خویش که متصل به دروازه سارنگپور است با بارگیران خانگی تقاعد داشت دکه‌نیلان به مخاطره اینکه مبادا در پرده ظلمانی شب بیرون بدرزند تمام شب فوج فوج مستعد و آماده گشته حلقه وار بدور بلده پاس داشتند سنبه‌ورام برهنمونئی خیر اندیشان متعلقان و پسر کهتر را با جمعی کولیان از دروازه بیرون کرد که بمامن رسانی هرچند بقدم سعی گام زدند طریق بدر روز از هر طرف بروی خود چون بخت که بسته دیدند برگشتند - * بیت *

روز دیگر که شیرزین چنگ بکنام سپهر کرد آهنگ

فرقه سپاه از سوار و پیاده عرب و روهیله در بهدر فراهم آمدند جمعی که اسپان را از راه قربابت یا اتحاد بلشکر جوان مرد خان فرستاده بودند چون طلب داشتند هفگام آوردن در بین راه دکه‌نیلان گرفتند و هرکرا یافتند غارت نمودند بالجمله بیشتر سواران که مواکب شان دور دست بود و نمی توانست رسید مستعد به پیاده روی گشتند مومنخان متعلقان و بار بردار روانه ساخته خود باتفاق پایاجی هرپاله و بابوراو سوار شد و متصل بخانه سلیم جماعدار که بر سر راه بود بانتظاری او که با قبائل همراهی گزیده ساعتی توقف ورزید درین بین سیو کرام نائب داماجی که در ریگ رودبار ساغر رسیده بود بلا توقف از دریچه باغ آن طرف در بهدر در آمد و پاره اسباب و کسانیکه در صدد بر آمدن بودند غارت نمود و دروب قلعه را بند ساخته به مستکفطان سپرد مومن خان سلیم و محمد لعل و کنکا جات و جماعداران عرب و روهیله و سندهی و سایر سواران را همراه گرفته از دروازه جمال پور بر آمد و مرهته‌ها قایم گشتند و برخی از اجامره رجاله دکه‌نی بگرد شهر بر آمده بخبرگیری اکثر خانها که مالکان بیرون رفته بودند پرداختند و چوب و تخته آنچه دو چار گشت بردند - سنبه‌ورام چون رند دهل دریده بخانه خود از بارگیران در پای درخت چه کنم نشسته سری میخارید که ناگاه دو سوار اسپ تازان در رسیده گفتند که مومن خان در بهرام پور انتظار او را دارد بسوخت باید شتافت - سنبه‌ورام از استماع این نوید که مستعد بود بهل سوارمی زنانه را پیش انداخته راهی گشت چون نزدیک بدروازه جمال پور

مسجل و مثبت شده باشد بیخبرانه یورش نمودن باعث عهد شکنی است او چون ازین معنی اطلاع نداشت بنابر ممانعت شتر سواران فرستاد و باستمالت برج لعل پرداخته گفت -

مرا چو باتو که مقصود آشتی افتاد چه غم اگر همه عالم به جنگ برخیزند اما پیش از رسیدن ممانعان چون پیشرفت کار نبود خودها منع پذیر گشته برگشته بودند همداران اوان از بندر سورت خبر رسید که صفدر محمد خان متصدی آنجا که ^(۱) پنگان عمرش لبریز گشته بود در گرداب نیستی ته نشین گردید و علی نواز خان دامادش که بامر نیابت می پرداخت به متصدیگری متمکن گشت *

بر آمدن مومن خان از احمد آباد و روانه شدن
بصوب بندر کهنبایت و در آمدن دکنیان

و گرفتار ساختن سنجهو رام

چون مقدمه صالح بمعرفت و کفالت داماجی راو لیکوار صورت بست جهت سپردن قلعه کالی باوجود رقعہ بخط و مهر مومن خان که محمد نور تہانہ دار ایستادگی داشت میر نجم الدین ولد سید عقیل خان تعیین شد کہ بہ صحابت کسان سداشیو رام چندر شتافتنہ تسلیم نماید تہانہ دار بعد گرفتن خاطر جمعی خود و متعینہ بر آمد و عجلانہ دہ ہزار روپیہ بنابر مصارف سرانجام رسید و تتمہ را داماجی لیکوار بہ عہدہ خویش گرفت کہ برج لعل پس از روانگی مومن خان متعاقب گرفته برود و چند منزل عرابہ و گاوی و شتر بار بردار با کھندوجی سینکر بحفاظت قلعہ بہدر و پاپاجی ہرپالہ و بابو راو با ہمراہیان برسانیدن و بدرقہ مومن خان تا بندر کھنبایت فرستادہای داماجی از دروازہ جمال پور باتفاق برج لعل شام شب ہجدهم شہر جمادی الثانی بیلدہ در آمدہ مومن خان را دیدہ در قلعہ بہدر فرود آمدند مومن خان بار بردار و سواری ہا را تقسیم کردہ امر بہ بار بندی و پیچہ راہ نمود از انجا کہ سنجهو رام را درین معاملہ شریک کنکاش

(۱) پنگان حام تہ سوراخ گویند کہ جہت اندازہ ساعت سازندہ ۱۲ *

تجویز نموده دوازدهم شهر جمادی الثانی فرستاد و سه چهار روز که او در گفت و شنید آمد و رفت نمود قرار گرفت که یک رویه نقد منجمله آن سی و پنج هزار رویه بابت اشرفیهای سلیم که وضع شود بدهند و در کهنایت بدستور سابق نیمه حصه بسرکار پیشوا متعلق باشد و کهوکه را دست بردارد و سنهورام را بما و گزارد و خود با متعلقان و همراهیان و اسباب بفرانج بال بر آید و جمیع امور به کفالت داماجی گایکوار مسجل گشت - برج لعل مومن خان را آگاه ساخت چون کار از دست رفته و تیر تدبیر از شصت بسته بود جز سر رضا جنبانیدن و به سلامت بر آمدن چاره نداشت بنابراین استدعای سلیم که هرگاه اشرفیهای معرفت او در حساب محسوب شده خط پاکي که با او آینده تقاضا نباشد در خواست نمود و نوشته آوردند -

روز دیگر که چرخ شعبده باز کرد صندوق حيله را سرباز برج لعل جهت سرانجام بار بردار و سوارچی رتبه و بهل شتافت درین بین شداسیو رامچندر بتصور آنکه درین وقت که مردم چندانی نمانده و مورچالها خالی و هرکسی در فکر خر و بار خود است فرصت را از دست نباید داد و او مردم را به یورش مستعد ساخته چند ضرب توپ پیش انداخته از طرف مورچال جوان مرد خان یک جلو روانیده نزدیک بدروازه شاه پور رسید مستحفظان آن صوب که اکنون بنابر حفظ جان و مال خودها قائم بودند از فراز برج و باره دست به مدافعه کشوند چون بیرونیان پیش قدمی نموده قریب پیوسته چیره دستی می نمودند مومن خان را آگاه ساخته گفتند -

نخشسته یکی عربده آشوب دگر خاست
نا رفته یکی فتنه بلائی دگر آمد

و او فوراً با حاضران رسیده مردم را بجنگ تحریص نموده از دریچه دروازه بیرون فرستاد و از طرفین در میدان به جنگ تیر و تفنگ و کتبه یراق پیوستند و چندی را که در آخر کار راه نورد وادی عدم بایست شد رفتند و جمعی خسته گشتند برج لعل که نزد داماجی بود ازین ماجرا واقف گشته گفت که هرگاه قرار صلح

بیرق امن برپا کرد صلاهی عام و نوید امان بغلا زدگان حصار در داد اکثریکه از مخاطره
تعرض دکهنیان جرأت نمی کردند مطمئن خاطر گشته از هر طرف که طریق بر آمد
یافتند برون شتافته و در پای بیرق قرار گرفته هر کسی به سمتی گذاره کشید - مومن
خان از مشاهده اینکالت از و خامت عاقبت اندیشید - * بیت *

بزور سپاهش امیددی نماند به تدبیر و عقل اعتمیدی نماند

بالضرورة بنابر حزم و احتیاط که پای شخص عمده درمیان باشد به داماجی گایکوار
سلسله جنبان امر مصالحه و قارع باب آشتی گشت جواب رسید که تقسیمی که
شاه نور مقرر کند به ذریعه او که از نزد پیشوا آمده صلح نماید که خوبی دران است
و من درمیان آمده بجمیع جهات خاطر جمع مینمایم چون او یک دو منزل رفته بود
قاصدان روانه نمود اما بدو نرسیدند و روز بروز مردم از فقدان نان تنگ آمده گذار
عاقبت مجسته بدر رفتند مومن خان هر چند بنظر تامل نگریسته دید * بیت *

یاران که بوده اند ندانم کجا شدند

آیا چه حالت است که از ما جدا شدند

دکهنیان که بر حقیقت کار و ماهیت اهل حصار آگاه گشتند از چار طرف مورچال ها
را پیش دوانیده عرصه را به غایت تنگ ساختند داماجی گایکوار نظر بر روابط
سابقه نجم الدوله چون برگشتن شاه نور دیر کشید لاچار خود متکفل امر مصالحه
شده گفت و شنید را با سداشیو رامچندر درمیان آورد و بمبالغه تمام راضی
ساخت معتمدیرا که بعقل و کیاست آراسته باشد برای تشنید مبانی این کار
طلب فرمود از آنجا که برج لعل پیشکار را که بهره از خرد داشت و در مکالمه
و محاوره میتوانست پرداخت - * منظومه *

فرستاده باید که دانا بود به گفتن دلیسر و توانا بود

ازو هر چه پرسند گوید جواب بنوعیکه باشد طریق صواب

سخنهای خویش آشکارا کند بدان سان که مجلس تقاضا کند

بساکس که از یک حدیث درشت بهم زد جهانی و خلقی بگشت

یکی دیگر از گفته دل پسند میان دو صد طرح یاری فکند

مومن خان آمدند و ظاهر ساختند که هزندی حیاتی را از قوت لایموت که لازم
بشریت است چاره و اندیشه نیست -

* بیت *

تفور شکم دمبدم تافتن مصیبت بود روز نا یافتن

اگر کم و بیش غله که گولیان می آرند نا سپاهیان بنابر جلب منفعت در تاریکی
شب گرفته پنهانی میفرورشد و آمدنی منحصر بر دوسه روزه است و دیگران
ازان محروم و بالفرض و التقدير اگر بهم رسد شخص واحد را روزی یکروپیه می
باید مرسومات را گنجایش نیست اگر تدبیری تواند شد پای استقامت قائم
می باشد لهذا مستحقظان دروب سه گانه آمدنی رسد را طلبداشت و التزام
نویسانید که هر کم و بیش را در بهدر بچنسه بیارند و ازینجا تقسیم شود یکدفعه
که آوردند چون خوان یغما بدست هر که افتاد گرفت تدبیر دیگر اندیشید که
تمامی غله را در سرکار خریده فی نفر یک آثار میداده باشند و محمد لعل را
مقرر فرمود که خانهای مردم را تفحص نموده جنس غله از هر جا و هر چه باشد
ضبط نماید از خانه چند که جنس شالی بر آمد بسپاه دادند درین بین حقائق
و معارف آگاه شاه نور که با عزیز الدین محمد خان بخشی وقائع نگار رشته قرابت
داشت نوشت که در یکدو روز روانه بندر سورت ام اگر توانند آمد رسم وداع
به عمل آید و او برخصت مومن خان رفت و یک شب مانده برگشت و پیغام
آورد که الحال هم چیزی نرفته اگر خواهش باشد اعلام نمایند چون جوابی
نرفت کوچ کرده راهی گردید *

قرار یافتن امر مصالحه بوساطت داماجی گایک وار

و سوانحاتی که دران بین روی داده

چون تدابیر وجه قوت سپاه نتوانست شد کار بفاقه کشی و صعوبت انجامید
و سنگ تفرقه در جمعیت شان افتاد از هر جماعه جمعی و از هر فرقه گروهی
بخوشی و ناخوشی از فراز فصیل بدستگیری ریسمان که از دروب مانع بودند رو به
نشیب آورده رفتند سداشیو رامچندر بصوابدید دانشمندان مدبر در سرس پور

محمد هاشم بخشی که درایام بودن بهروج با بهگون معرفتی و سابقه بهم رسانیده بود گفت و شنید مصالحه بمیان آمد و قرار یافت که او بکفالت عبد الله زبیدی جماعدار عرب که حفاظب دهلی دروازه بد و تعلق دارد آمده بالمشافه باظهار مدعا و عهد و پیمان مصالحه در پیش کند شب دو از دهم جمادی الاولی بدانجا وارد گشت و با مومن خان و محمد هاشم و سنبهوارام و محمد لعل بر بام دروازه ملاقی شد و ذکر صلح درمیان آورد چون سنبهوارام نمی خواست که این امر بوساطت محمد هاشم سرانجام یابد دربین مکالمه کار رابه درشت گوئی منجر ساخته صحبت را منغص نمود و هر یک بمنازل خویش رفتند محمد هاشم خاطر نشان نمود که چون سنبهوارام از راه عفادی که دارد برهمزن کارها ست او را شریک و سهیم مصلحت داشتن تیشه بر پای عزم خود زدن است به قسمی که صلاح و فلاح کار خود دران باشد به عمل باید آورد و شب دیگر بهگون را طلب داشت و او و مومنتخان بهمان مکان رفته باستمال و عاطفت لب کشودند و قرار گرفت که فردا شب تاتا پندت مدار المہام سدایشو رامچندر بیاب شاهی بیاید و بهگون بطریق کروکان نزد مومن خان باشد محمد هاشم نزد او شتافته گفت و شنید نماید و در شب آینده بموجب قرار بعمل آمد و او اخر شب که محمد هاشم از نزد تاتا مراجعت نمود هر یک بمکان خود رفت سنبهوارام که بر حقیقت بر خورد دوش سر حساب گشت چون اکثر کارها را به سر خودی میکرد بی اذن و اطلاع براسه پیغام امر مصالحه بیرون فرستاده افتو نام پندتی را طلبداشت و روزانه بیرون دروازه سارنگ پور در خرابه مسجد سیدی بشیر دکان علاقه چیده با او بر خورد و در روز متوالی او آمد و رفت نموده سرهارا جفت ساخته کالای مدعا را در معرض عرض در آورد سدایشو رامچندر نفاق او را وفاق بحث خود تصور نموده از راه پخته کاری بدر تغافل زد * بیت *

چو در لشکر دشمن افتد خلاف چرا تیغ باید کشید از غلاف

و تقید و قدغن بلیغ در انسداد طرق و شوارع در آمد و بر آمد نمود از مشاهده این حالت جماعه داران سپاه از جز و تا کل متفق اللفظ والمعنی گشته نزد

از اینجا که حقائق معارف آگاه امر خیر مدنظر داشت و نوشتجات پیشوا بمزید تاکید و در حصول رضامندی او رسیده بود اظهار آزدگی نمود سداشیو رامچندر نتوانست سرپچید و به قسمی که او با پیشوا اقرار کرده بود طوعاً و کرها قبول نمود و شاه نور بعد دو روز بدل خوشی تمام رو به شهر آورد و از دروازه جمال پور که سلمان جماعه دار متعینه آنجا بپا مردی خود خشت چین نساخته بود در آمد چون هنوز وقتش نرسیده و تقدیر بنوع دیگر پیوسته بود در غیبت او بعضی از غرض گویان نیش زن -

هر کرا عادت ذمیسم بود بی ارادت از و شود ظاهر
نیش بر سنگ میزند عقرب گرچه بروی نمی شود قادر
به دلائل لا طائل آمد و رفت و بجد و باعث شدن او را معلل بغرض ساخته مزاج مومن خان را از جاده صواب منحرف ساختند و در ضمن اراده شان آن بود که امر مصالحه بواسطت آنها تعلق گیرد و پای غیر در میان نباشد درین لار که او آمد بدر تغافل ز ده یک شبانه روز ملاقات نکرد روز دیگر - * بیت *

چو از دهمای سرد صبح تمام بیکدم طشت مهر افتاد از بام
حقائق و معارف آگاه رنجیده مصحوب رشید بیگ پیغام نمود که هر گاه آمدن مرا کاره باشد رخصت شود - مومن خان آمده سر گزشت بیرون را شنید و همان ترانه و ادعای سابق را بگوشش کشید و شاه نور مرخص گشته رفت چون خبر صورت نه بستن صلح شائع گشت حبوبات دفعه وجود عنقا بهم رسانید و کسانیکه - * بیت *

خالی ز عقل و دانش و عاری ز فهم تیز

جز حنطه و شعیر ندانسته هیچ چیز

که درین چند روزه فروخته بودند نادم و پشیمان گشتند و قلق و اضطراب در خلق پدید آمد باوجود این همه مراتب شاه نور از بیرون گفته فرستاد که چون امر خیر و ثواب مد نظر است دوسه روز دیگر متوقف خواهیم بود - اگر اراضی باشند بدانچه گفته ام حاضرم چون او را بنوع دیگر بقلم داده بودند بعمل در نیامد و بمعرفت

که (۱) دستِ دست اوست که زبردستان زمان از ساعد قوی او (۲) دست در آستین و از مغاز عتش دست شسته نشسته اند اگر بساخته و پرداخته من که محض لله فی الله این همه راه دور دراز را بریده و تصدیعات بر خود گوارا ساخته آمده ام چون از پیشوا درین باب نوشته جات بقدرغن بلیغ آورده ام شاید صورت مصلحه روی نماید و رفع هنگامه و حفظ جان و ناموس مردم گردد چون مومن خان را بر (۳) صرافت دید گفت بیرون رفته از صدق و کذب این گفت و شنید واقف گشته جواب می آرم - صباح روز دیگر که اراده بیرون شتافتن داشت چون راقم را سابقه و معرفتی با او بود و رنچه‌ور داس نیز از آشنایان قدیم رفته دیدن کرد از نقیبه و قطمیر ماجرا و صحبت دو شینه مطلع گردید و از فحشوی کلام مفهوم گشت و بر مزی گفت که شاید محنت و سعی من رایگان شود دیگر اختیار با خدا ست از آنجا که از مدتی اتفاق حمام نشده بود بگرما به شتافت اتفاقاً تصرف هوا عارض شد بالضرورة دو روز دیگر متوقف بود باری بدین وسیله سه چهار روزی صورت غله نمودار و گرسنه چشمان قرص نانی را میدیدند پنجم ماه که شاه نور بیرون شتافت و باظهار گفته مومن خان پرداخت جواب یافت که ازین قرار داد اطلاعی نیست و فروغی از صدق ندارد و اگر کسی گفته باشد از پیش خود گفته آنرا چه اعتماد علی ای حال تنگی محصوران که از فقدان نان فغان بآسمان رسیده و طاقت شان طاق و کارد باستخوان پیوسته و غریب را رغیف (۴) غلیشی میسر نیست مشاهده نموده اند چندان کاری نموده درین باب گفت و شنید و آمد و رفت کردن را چه حاجت روزی چند درنگ نمایند که چگونه بلده بخودی خود مفتوح میگردد دیگر -

* بیت *

ز اسباب جنگم چه کم دیدم که در صورت صلح پچیده

(۱) دست دست اوست کنایه از تسلط و غلبه و زیادتی باشد ۱۲ برهان *

(۲) دست در آستین کردن کنایه از باز داشتن و منع کردن است ۱۲ *

(۳) صرافت در کاری ایستادن *

(۴) غلیت نان جو و گندم آمیخته را گویند *

بسی بی گنه را شود جان هدف بسی مال گردد بنحاق تلف
 حسابی که با خود بر انداختی چنان نیست بازی غلط باختی
 صلاح و فلاح تو باشد دران که اکنون کنی صلح با دکنیان
 بد اندیش تو خواه که خواه مه با و آشتی صد ره از جنگ به
 شد آن بخیه را رشته کوتاه دست سخندان ز گفتار لب را به بست
 مومن خان جمیع مراتب را شنیده پاسخ داد که قبل ازین بدفعات استدعای
 مصالحه مشتمل بر وا گزاشت بندر کهنیایت و کپوکه بلا شرکت که در تصرف
 دارم سواي آن مکان دیگر و سه لک روپیه نقد مکرر رسید اجابت نه کرده ام اکنون
 بنابر پاس خاطر شریف اگر قریات چند از پرگنه پلاد که در قرب جوار بندر
 کهنیایت واقع است بران افزایش میتوان صلح نمود - حقائق و معارف آگاه در
 بحر تحکیم فرو رفت که او بچندین ابرام و سماجت که مذت عظیم بر خود گرفته
 پیشوا را بران پله آورده و ثانیاً سداشیو رامچندر که تجویز آمدن بلده و سلسله
 جذباتی امر مصالحه را نمی کرد و احوال محصوران که برای العین مشاهده
 می شود چگونه خواهد بود باردیگر لب به نصائح و دلائل عقلی و نقلی
 کشوده گفت - * بیت *

برده بودی و دادت آمده بود چون تو کج باختی کسی چه کند
 می بایست بدان قرار صلح نمود اکنون کار از دست رفته و آب از سر گزشته که
 ثبات قدم دشوار است اگر عهده برائی تواند شد گوئیم و شغویم ازین چه بهتر
 که مستقل باشند اما خود غور نمایند که درین مدت یک سال و نیم از حضور
 کدام تدارک به عمل آمد که آینده بدان امید توان داشت اولی و انسب آن
 است که اندکی خرد دوربین را کار فرمائید و ساعتی سر بجیب اندیشه فرو برند
 که حالت سپاه از ممر تنگی محاصره و ضیق معاش به کجا انجامیده خود را در
 معرض هلاکت انداختن و جان و ناموس بر باختن را کدام دلیل است مگر
 آیه فلا تلقوا بایدیکم الی التهلكة نخوانده همان مثل مشیت و درفش می ماند
 و درین عصر از غلبه پیشوا در مملکت احدی را آنچه از شما بظهور آمده یا را نیست

به نیک و بد روزگار آشنا
 خردمند و اهسته و تیز هوش
 جهان آزما مرد دیرینه گفت
 که بر عقل و دانش نهد کار خویش
 همین خواهم از کردگار جهان
 درخشنده تیغت عدو سوز باد
 سخن بشنواز گفت من سر میبچ
 کنون غالب است اختر دکهنیان
 نمانده قراری به تخت و سریر
 چو از گردش آسمان بلند
 بران مملکت زار باید گریست
 بهر مدتی گردش روزگار
 بیالاجی آن پیشوا در دهن
 چو گردون کند گردنی را بلند
 نهالش بدان گونه شد سر بلند
 جهانش کز و صالح و جنگ آزمود
 خصومت با و نیست اصلا صلاح
 نشاید چنین آتش افروختن
 شود آتش برقش افروخته
 طریق خصومت بسی ناخوش است
 حذر کن ز پیکار کمتر کسی
 بکن رحم بر مردم زیر دست
 وگر ساعد و پنجه ات آهن است
 سر خصم گربشکند مشت تو

بسی دیده شادی و رنج و غنا
 به خلوت سخن گو بمجلس خموش
 که پیروز بختی کسی را ست جفت
 نه پلار گزارد ز اندازه بیش
 که باشی سر افراز در همگان
 درفش سنان از تو پیروز باد
 باین ماجرا بیش ازین در میبچ
 که شاه و وزیر اند مغلوب شان
 نماند اقتداری بمیر و وزیر
 نماند از سلاطین هزد ارجمند
 که فریادرس را ندانند کیست
 بطرز دگر خواهد آموز کار
 کنون یار گشت است چرخ کهن
 بگردن فرزنان در آرد کمند
 که از آسمان پایه بر تر نکند
 ز جنگش زیان دید و از صلح سود
 ندیده کسی از نزاعش فلاح
 بیکدانه جو خرمی سوختن
 بسی خانمانها شود سوخته
 چه ناخوش خصومت همه آتش است
 که از قطره سیلاب دیدم بسی
 که دست زبردست تو نیز هست
 ورا نیز بازی روئین تن است
 شود نیز آزرده انگشت تو

رخصت شده گفت چون نظر بر حصول ثواب فی سبیل الله که در سفر حجاز
قدم نهاده ام کو صد کوه پیشترک اگر تیر تدبیر بهدف مراد پیوند * مصرع *
چه خوش بود که بر آید بیک کرشمه دو کار

و مسارعت را از برق و باد استعاره نموده رو برای نهاده غوغا شهر جمادی الاول در
بیرون رسید - سداشیو رامچندر چندی از معتمدان را باستقبال فرستاده در نزدیکی
خیمه خویش جا داد و نژلی در خور بزرگان فرستاد حقائق و معارف آگاه که
در بین طریق از تنگی محصوره و پریشان حالی حصاریان آگاه شده بود همان
شب با سداشیو رامچندر ملاقی شده سر رشته کلافه سخن را بمدعا رسانید پاسخ
شنید که اکنون کار محصوران به صعوبت انجامیده درایام معدود فارغ است
احتیاج بمصالحه ندارد شاه نور بمبالغه تمام رخصت در آمدن بلده برای اطلاع
بر احوال و مشاهده مآل کار گرفته روز دیگر به دروازه کالو پور آمده خبر رسیدن
خود را به مومن خان اعلام نمود او رشید بیگ را که دران اوقات حسب الطلب
از بندر کهنبایت آمده بود باستقبال فرستاده درآورد و ایشان و رنچهور داس را
در مکان رشید بیگ فرود آورده او را مهماندار ساخت مومن خان خیر مقدم
گفته پیغام نمود که بالفعل از کوفت راه استراحت فرمائید هنگام شب به ملاقات
میرسم - از آنجا که حقائق و معارف آگاه علی رؤس الاشهاد بنابر تمشیت امر
مصالحه از پونه رسیده و بجلدی یکشب در بیرون مانده ببلده در آمد جمهور
انام از خاص و عام لشکری و شهری امیدوار گشته بالجزم والیقین دانستند که البته
صلح صورت خواهد گرفت غله را که نا سپاهیان آثاری بیک و نیم رویه رسانیده بودند
در معرض بیع درآورده دفعه بچهار آثار و پنج آثار در راسته و بازار آوردند و مصداق
ان مع العسر یسر اهویدا گشت بالجمله مومن خان با سندپورام و محمد لعل که
آمد شاه نور را که مرد معمور و گرگ باران دیده و سرد و گرم روزگار چشیده بود
ملاقات کرد و بمضمون این منظومه دید و شنید -
* منظومه *

چه پیروی خرد مند فرزانه گرفته زهر خرمی دانه
جهان دیده و دانش آموخته سفر کرده و صحبت اندوخته

آباد راهی شوند اولی است که درینضم انجاء بعضی مطالب ما که خالی از ثواب نیست بحسن تدبیر و رای صائب شما صورت پذیرد و آن این است که درین جزو زمان افواج پیشوا بالاجی راو در تمام ممالک محروسه هندوستان دست تطاول دراز ساخته به تاخت و تاراج می پردازند مبدا باغوی مغویان برهم زن غرض گو غبار کدورتی و گرد وحشتی فیملین ارتفاع یابد چون پونه از خجسته بنیاد قریب است رفته بنوعیکه مناسب باشد روابط اتحاد و مواد مودت را از جانبین مستحکم و مضبوط سازند که آینده خلل پزیر نباشد حقائق و معارف آگاه انگشت قبول بر دیده نهاده رو براه آورد و بعد طی مراحل و قطع منازل وارد پونه گشت و پیشوا بالاجی راو مَقْدَم ایشان را گرامی داشته بمراعات ظاهری و باطنی پرداخت همدران اوان که خبر هنگامه آرائی جنگ و جدال و آراسته شدن معرکه حرب و قتال احمدآباد رسیده بود شنید نظر برابنای جنسی و حمیت دین اسلام سلسله جنبان رفع مناقشه و بمیان آوردن امر مصالحه گردید و نوشته بهمر پیشوا و خطی از طرف خود به مومن خان مبنی بر اینکه از گزشته نباید گفت اکنون کنبایت را بر خود مسلم دانسته احمدآباد را تسلیم نمایند که آینده روابط محبت و مودت منوط و مربوط باشد مصحوب دو نفر جاسوس رسید مومن خان در پاسخ استدعای بعضی مراتب که در انجا منظور نگشت نوشت و امر محاصره و نزاع از مدت یکسال تجاوز کرد و موسم روانگی جهازات قریب رسید شاه نور را که به بندر سورت بایست آمد چون از نوشت و خواند و بوسه به پیغام کشود کار احمدآباد نشد بار دیگر نظر بر فاء خلق الله و حفظ جان و آبروی مومنخان در مقدمه مصالحه درخواست داشت از پیشوا بمبالغه انجاء تمام گفت و شنید نموده قرار داد که بندر کنبایت و کهوکه بلا شرکت غیر و یک لک روپی در عوض اخراجات سه بندی نقد و یکنجیر فیل از جمله افیالی که گرفته بمومن خان مسلم باشد و درین ماده نوشتجات بهمر و دستخط پیشوا بنام سداشیو رام چندر حاصل فرموده با ده نفر جاسوس و رنچپور داس که در اصل گجراتی و از مدتی در سر کار پیشوا نوکر و مرد فهمیده کار آزموده بود

و آبی ندارد هر چند گوله ز دند جز آهن سرد کوفتن ثمری نداد و خللی در عزم استقامت محمد نور تهاه دار نیفگند *

رسیدن حسن قلی خان ملقب به شاه نور از نزد پیشوا بالاجی را و جهت رفع هنگامه و تمشیت امر مصالحه

حقائق و معارف آگاه شاه نور که در پیشگاه خلافت و جهانبانی بار باب محفل قدس مشاکل و از بندهای روشناس درگاه والا و بخطاب حسن قلیخان بهادر مفتخر و در عهد حضرت فردوس آرام گاه بایلچی گری نزد شاهنشاه نادرشاه مامور گشته و بگزارش پیام و رسانیدن تفسوقات پرداخته آمده بود و با وزیر الممالک ابوالمنصور خان صفدر جنگ و امیرایان عظام و بهر دل عزیز معزز و مکرم چون بر رای رزین او اعتماد کلی بود تنقیح و اصلاح اکثر امور بد و مفوض می گشت پس از ارتحال صفدر جنگ چندی بمراعات حقوق سابقه با خلف ارشدش شجاع الدوله در صوبه اوده اقامت داشت از آنجا که اوضاع زمانه را مختل و مهمات سلطنت را مهمل و معطل که روز بروز به تحلیل رفته مضمحل دید و ایام کبرس که ازل العمر را دریافت پیر خرد خضر وار هادی طریق هدایت گشته بجاده عاقبت بخیری رهنمون گردید برادر زاده را که بفرزندی برداشته بود عوارضات دینوی از اسپ و فیل و نقد و جنس مایعریف خود را بآنها هبه نموده بخشید و پشت پا بر سر دنیای دنی زده در لباس فقر در آمده ملقب به شاه نور گشت و بنابر تحصیل ثبوتات اخروی و استغفار جنایات روی نیاز به درگاه معبودی نهاده کمر عزم ادراک حج بیت الله الحرام زاد الله شرفا و تعظیما برشته اخلاص بر میان جان چست بسته بوداع شجاع الدوله رفت چون او مانع امر خیر نمی توانست شد گفت هر گاه به بندر سورت جهت رکوب جهاز باید شتافت در عالم اتحاد دیرینه اگر از راه خجسته بنیاد او رنگ

از طرف داری و معاونت طرفین بانتظار انجامیدن کار متقاعد بود اکفون بدریافت
 اخبار افتادن تزلزل بارکان استقامت حصاریان نظر بر حسن اخلاص سجان سنگه
 هزاری را با جمعیت شایسته از سوار و پیاده فرستاد داماجی گایکوار او را بر طرف
 طرف عیدگاه و تالاب کانگریه و هر با رام را با همراهیان و تعیناتیان نو نگاهداشت
 بر سر شوارع بهرام پور و مزار شاه بیگمهن قدس سوره تعیین فرمود و از هر چهار طرف
 هاله و از بلده را احاطه رو نمود - سلمان جماعه دار عرب متعینه دروازه جمال پور
 و محمد لعل روهیله که با همراهیان از دروازه مزبور تا دروازه بند بعده شان
 مقرر بود چون دیوار خانهای بهرام پور و قدس پور و نوا باس مسکن بعضی از
 مساکین که برجا مانده و نزدیک بحصار بود از راه احتیاط هنگام شام کسان خود را
 را فرستاده آتش داده صاحب خانها را کباب ساختند و روز دیگر سلمان و همراهیان
 محمد لعل جمعی از ببلداران را بافگندن جدور دور محروقه گماشته بعزم مقابله
 هر با رام پیش رفت و از طرفین جنگ تیر و تفنگ درمیان آمد و معدودی کشته
 و خسته گشتند اما کاری پیش نرفت چون کار محاصره بدرجه کمال پیوست
 شمشیر بیگ قصباتی دهولقه که چند سر اسب داشته بود و با هر با رام معرفتی
 داشت با او التجا بوده اسب هارا بیرون فرستاد و قریب سی چهل سر اسب
 محمد هاشم بخشی که از راه عاقبت اندیشی برای روز نیک و بد قلیل ذخیره
 کاه و دانه داشت با تمام رسید و دانه در خرمن و پرگاهی در متبن نماد لاجار
 اسپان را با بار گیران هنگام تاریکی شب جهت رسانیدن کهنبایت بر آورد قضا را
 مرهته واقف گشته تعاقب نمود و آنها مانند بنات الغمش پراگنده شدند بعضی
 به کهنبایت و برخی به قلعه کالی رو آوردند درین هنگامه اسپی سکندری خورد
 و سوار از پشتش جدا گشت کشته و اسب بدست مرهته افتاد - سدایشو رامچندر
 که از ممر تهانه موضع بلاد خاطر را و پرداخته بود درین ولا اراده بدست آوردن
 قلعه کالی بخاطرش خطور نمود و سه دفعه فوج را با چند ضرب توپ و جزائر
 فرستاد از آنجا که آن قلعه از بنای اعظم خان که در عهد سلطنت حضرت فردوس
 آشپانی شاه جهان بادشاه بنای آن آهني اساس نهاده و در نزدیکی پناهی

اندازای سرگرم گشت و گوله در قلعه می رسید و تاروز بر چیده شدن بساط
 منازعت به همین ضابطه بدان شغل اشتغال داشت و داماجی نیز در باغ غازی
 الدین حسین توپها نصب کرده تنور حرب را می افروخت و هر روز جماعه
 نو نگاه داشت را جا بجا تعین میفرمود و کولیان اطراف و جوانب را بدر
 گزشتن و عفو جرائم گزشته مستمال ساخته روز موره مقرر کرده بحفاظت طرق
 شامل مردم خویش گماشت - برادر بلو که اسپ و خلعت یافته و از در آمدن
 بلده جری شده بود کمر برداشتن مورچال آنطرف را بست و جمعی از عرب
 و سندهی را همراه گرفته بر آمد - دکهنیان نیز از مقابل در آمدند و جنگ
 تیرو تفنگ در گرفت کولیان داد مردی و مردانگی داده تا هنگام شام آسبای
 حرب را بگردش داشتند و جمعی از طرفین کشته و خسته گشتند در بین زد
 و خورد برادر بلورا بندوق بران رسید و او عذر لنگی بهم رسانید چون پده
 ظلمانی شب فرو هشته گردید دست از جنگ باز داشته کولیان همراهیانش
 که از ممر کمی آذوقه و فقدان غله گرفتار آمدند هر چند اراده نمودند که در تاریکی
 شب به هیئت مجموع بیرون شتافته اگر توانند بار دیگر غله آرند اتفاق نه شد
 بالضرورة بتدریج قابو کرده بدر رفتند و برادر بلو که زخمی بود با معدودی مانده
 به معالجه مشغول گشت همدران اوان جمعی دیگر از کولیان که عرق طمع بلکه
 رگ جان بحرکت آمده با غله رو ببلده آوردند از آنجا که مستحفظان طرق بنابر تشنیع
 و تو بینج به خرم و هوشیاری می پرداختند آنها را که نزدیک بمورچال جوان
 مرد خان رسیده متوجه وقت قابو بودند که کمین نشستگان شوارع آگاه گشته سر
 راه گرفته چندیرا کشته و خسته بسته هلی غله را گرفتند و روز دیگر گله هلی کولیان
 با بسته نزد سد اشویرا میچند فرستاد چون جانب جنوبی بلده از نوا باس تا مزار
 حضرت شاه بهیکهن قدس سره بر ساحل آب سابرمی که امر محاصره تعلق
 بداماجی گایکوار داشت و کسی مقرر نشده شبها اکثر راه آمد و رفت سوار و پیاده
 بنذر کهنیایت و غله مسلوک بود درین ولا که شیو سنگه ولد اند سنگه متوفی که
 پرگنه ایدر در تصرف دارد و نصفه آنجا بحصه داماجی متعلق است و تا حال

بجانب آنها بوده هر چند که تن آنها مانده و متعلقان را بیرون فرستادند روزی
شخص واحد را گردۀ فانی میسر نمی شد - * منظومه *

فشرد آنچنان قحط پای ثبات که نایاب شد نان چو آب حیات
دو صد منزل از دیگ شد آش دور فراموش شد نام نان بر تنفور
اتفاقاً در چنین وقتی برادر بلو کولی را که سنبهوارام با او معرفتی داشت
دو کس معتمد را فرستاده باغهای سبز نموده طلب داشت و او قریب هفت
صد کولی فراهم آورده با قدری غله دو ساعت از روز مانده بر مورچال آن طرف
رود بار سابر زده چندی از طرفین کشته و خسته شده ببلده در آمد مومن خان
خلعت و اسب بدو داد به استمالت پرداخت از آنجا که قریب سه هزار کس
از سوار و پیاده فرقه سپاه و از متوطنان بلده سرگروه بواهیر و رئیسان هژود که بعلت
سر براهی بیوره و کفالت جماعه را که رخصت گرفته بیرون کرده بودند و بسیاری
که بنابر حفظ آبرو و ناموس از فضائح و قبائح بیرون بفاقه کشی مردن را بر خود گوارا
ساخته مانده این قدر قلیل غله که آنرا هم عرب و روهیله دست بدست بردند
چه می شد کار خلق الله بنهایت صعوبت انجامید و از هر خانه صدای واویلا
بر آمد مسود اوراق یک سر اسب که لا بد بود داشت روزی دو رویه را پنج
کاه خشک و ترکه از خرابهای دور حصار و کنار آبجو می آوردند به سعی
و تلاش موفوره بهم رسانیده میداد که در دو ساعت از شدت نایزۀ جوع بر غبت
تمام که در سایر ایام رخا بونمیکرد میخورد و هر روز سی چهل رویه را غله
باجودیکه اکثر خدمۀ زیادتی را بموضع سید پور سه کروهی بلده محال جاگیر
فرستاده بتصدیع تمام که از بام تا شام میسر می شد بدان خشک قذاعت می
گشت و یک نفر پیش خدمت و چار وادار که ضرور بود بهر یک روزی یک رویه
که میداد زبان شکوه عدم کفاف بسته نمی شد بالجمله برادر بلو که بز و خورد علی
رؤس الاشهاد در روز روشن ببلده رفت سداشیر و امچندر و داماحی به مستحفظان
طرق آنطرف تشنیع و تو بینم از آنچه تصور شود کردند و قریب نصف النهار خود
دو ضرب توپ پله رس بارزنگ پور آورده بر قلعه بهدر بسته تا هنگام شام بگوله

نمایند اگر نگاهداشتن با جماعه منظور باشد وجه قیمت را نوشته بدهند والا همین تصکیحه بر طرفی باشد و خواهی نخواهی موجودات اسپ و جوان داده بیشتری که طریق نجات یافتند بدر رفتند و برخی تمسک گرفته ماندند و جمعی به سازش کولیان که دران اوان قریب هفتصد نفر سرباری و چهل راس گاو جنگ کنان غله آورده بودند اسپا نزا بر آوردند و خودها نیز از هر جماعه و گروهی قابو افته بیرون بر آمدند نرخ غله به سه آثار و دو آثار پیوست که پنهانی بقالان چاشته خور از ناسپاهیان خریده میفر وختند بتلاش میسر می آمد و کار انسان و حیوان به نهایت تعسر انجامید و حالتی بر خلق طاری گشت که هیچ چشمی مبیناد و تا کجا از عهده تقریر و تصویر توان بر آمد -

* بیت *

تو فرض کن که چو سوسن همه زبان گردم

کجا ز عهده تقریر آن شوم آزاد

بعضی را که نه راه بیرون شدن خود نه طریق فرستادن اسپ گمان داشتند ترحم بحال بی زبانان کرده یکه کردند که شب و روز در خرابها نگاپو نموده اگر پرگهی دو چار می شد میچردند و گاو و گاو میشان اهل بلد را به اندیشه عاقبت که نوبت قوت بآنها خواهد انجامید از بیرون بردن منع شده و اگر احياناً به سفارش و شفاعت کسی رخصت حاصل می گشت همین که پا از دروازه بیرون می نهاد جماعه عرب و روهیله مستحفظان دروب و بروج از پا در آورده تکه تکه می بردند سقایی چند که گاو و جاموشان آب کشی داشتند چون عهده بر آئی بنود بقیمت اعلی که گاری به پنجاه رویه فروخته شد و قصابان بی مروت گوشت آنرا با گوشت میتنه اسپ و گاری که از بی قوتی بچراگاه عدم می شتافت مخلوط ساخته فروختند و کار مردمی که نه پای رفتن بیرون و نه روی تحصیل غله داشتند بخوردن نان تخم کل شانه و دیگر و که نوعی از بدورات صحرائی است و آن نیز از قیمت گندم تجاوز کرده بود انجامید که در ایام معدود تمام شد نوکران قدیمی استعفا داده وداع و غلام گردن از رقبیت کشیده بیرون رفتند و نوکر داماجی گایکوار شده کمر بر محاصره بسته و حق

ربیع الثانی تمامی سپاه باقی مانده که هنوز جمعیت خوبی بود بیرون شتافته بر دایره سداشیو رامچندر ریخت از آنجا که مبلغها سپاه طلب را بالا کرده و رشته امید ماندن را گسیخته دیده بودند چندان تلاشی نکردند و چپرگاهی چند که بر مورچال در ایام باران انداخته بودند آتش داده برگشتند سببهو رام دیگر هوس بیرون بر آمدن را از سر بدر ساخت چون در سکنه بلده حالت ادایی بیوره نماند -

* منظومه *

به منعم نه زربفت و نه کیش ماند نه صد پاره خرقة بدرویش ماند
گرفتند از خانها هرچه بود ز پروردنی های چرخ کبود

مومن خان لاچار گشته مزار محمد زمان شاهزاده را که به امر نیابت بغدر کهنبايت مي پرداخت و سلوک پسندیده با رعایا و برپا کرده مرهمی بر جراحت ستم دیدگان و ملهوفان آنجا نهاده بود نوشت که بهر عنوان که تواند مبلغی درین وقت سرانجام داده بفرستند و او که دامن خود را از لوٹ این معنی آلوده نمیخواست پاسخ نوشت که از من این امر متمشی نمی تواند شد بدیگری باید فرمود لهذا مومن خان نیابت آنجا را به محمد زمان خان مقرر کرد و او بموجب اشاره جمعی را در عذاب شکنجه انداخته چیزی گرفت چون روز بروز امر محاصره تنگی پذیرفت و دانه وجود عفا و کاه حکم زعفران بهم رسانید جماعداران با همدیگر همدستان شده بمومنخان ظاهر ساختند و گفتند -

جفای گنبد گردون به غایتی نرسید
کز آن فراز تر اندر ضمیر پایه نماند
در آفتاب حوادث چنان بسوخت جهان
که کوه را بمثل دستگاه سایه نماند

از مدتی بنابر دیر طلبی و گرانی دانته اسپان موقوف و مخلّات شان از جو خالی مانده اما بدون علف چارپایان را چاره نیست مراکب که سقط شود موجب پریشانی سپاه است تصحیح موجودات که هنوز برپا ایستاده اند ملاحظه

وقت بیوقت قابو کرده می آوردند تا سپاهیان متعینۀ دروازه شاپور و انگ آنطرف که بیشتری آمدنی رسد از آن سو بود هنگام سحری که می آوردند سبقت نموده نرخی را بر آورده در همان تاریکی شب خریده نهانی بدست بقالان بد سگال به نرخ اعلی فروخته زرها اندوختند و آن بی مروتان نرخی دیگر بران افزوده در گوشه و کنار می فروختند که بحسب قسمت کسی را میسر می آمد از آنجا که درین مدت محاصره ذخیرهها بصرف در آمده و انبارها خالی گشت * بیت *

ذخیره پزیرفت یکسرفتور ز انبارها تا به سوراخ مور

و مردم به خیال اینکه هرگاه در عرض یک سال رسد بحد نگشت به همین نهج خواهد آمد از و خامت عاقبت غافل گشتند جماعه که تصدیعات و ننگ حرمت بیرون را شنیده بکم و بیش در گوشه خانه افتاده بودند از سنوح این سانحه یکبار طاقت شان طاق و عذاب صبر و استقامت از دست رها کرده لاجار اراده بیرون نمودند که درین تنگنای خانه رغیف جوین را گمان نمی بردند * بیت *

هر کرا دیدار نان بوسی هوس قرض خور بر آسمان دیدی و بس

و چه مستورات صاحب عصمت از خانوادهای شرف و نجابت که از زاویه کاشانه پای شان به دهلیز خانه نرسیده و بجز رخ مهر خاوری و چهره ماه انوری نظر به طلعت نا محرم و صورت بیگانه نیفکنده بودند چادر بر سر و چشم حیا در پیش اشک ریزان از راه در بچه دروازه را یگهر از آب رود بار سابر افتان و خیزان در میان ریگ تفسیده بانتظار حصول اجازت متعینه مورچال غازی الدین حسین متوقف بودند چون در مقابل سیو کرام که بر حال بعضی اطلاع داشت دستوری در آمدن میداد اما بمنابر تجسس و جستجوی مال محصولی بی حفاظی بعمل می آمد و از پیرایه یا نقدی که بر می آمد به عطف می گرفتند و هر روز به همین حالت غلامان عثیف غرات را همین آتش در کاسه انتظار بود و گاهی که اذن نمی یافتند از صباح تا رواج دران ریگ گرسنه بر کنار آب افتاده هنگام شام یا بام روز دیگر که ماذون می گشتند می رفتند سنبهروام از جدا شدن افواج با طراف بخیال اینکه شاید درین وقت دست بر بی تواند نمود او آخر شب پنجم شهر

مہتر بجای پدر است عمر دوبارہ برادر را پنداشته از فرط محبت و انسدادی کہ دران دو برادر معاینہ گشت درین جز و زمان از جملہ نوادر است کہ گویا یک جان و دو قالب *

دو سر چون قلم لیک از جان یکی زبان شان دو تاؤ سخن شان یکی و کار از عاشقی و معشوقی گزشتہ و از کمال یگانگت بہ ہاشم رضا علم اند خلعت گران بہا ترتیب دادہ پوشانید و بنابر تعلقہ بخشی سایر و توپ خانہ نقیبان و چاؤشان ہر سو دودیدہ جماعداران را آگاہ ساختہ مؤدگانی رسانیدند گروہ سپاہ فرقة بفرقة و جماعہ بجماعہ آمدہ بقدر حالت و قدرت بہ صیغہ نذر چون نقد وجود عنقا داشت قبوض نوشتہ گزانیند و بہ حمد و سپاس الہی رطب اللسان و عذب البیان گشتہ لب بہ تہنیت و مبارکباد کشودند - بالجملہ پس از برگشتن محمد رضا از ان معرکہ و رفتن جمعی کہ حریف مشاہدہ نمود جری گشتہ بی مہابا تیز جلوی نمودہ پیش آمدند و با عبد الغفور و سرمست و دیگران کہ پای استقامت فشرده بودند بہ جنگ کونہ یراق در آمدند قضا را گولہ بندوقی بر آئینہ زانوی عبد الغفور رسیدہ استخوانش را شکست و او از گام زدن تردد باز ماندہ بر آمد درین بین گولہ توپ و جزائر پی در پی از نشیب و فراز میانجی گشت طرفین دست مخاصمت را کوتاہ ساختہ برگشتند و دہنیاں بہ چرب دستئی خویش غرہ شدہ پیش از پیش اہتمام درکار ورزیدند پس از چندی عبد الغفور کہ صد سوار را جماعدار و صاحب جرأت بود در گزشت دروازہ رایگہر جانب دریا را کہ بنابر آمدنی رسد و برداشتن آب مفتوح بود خشت چین گشت سدیشو رامچندر جوان مرد خان را باتفاق سدیشو دامودر برگز موضع با دیچ آن طرف رود سابر تعین فرمودہ تا او رنگ پورا انسداد طرق آمد و شد را بہ عہدہ او گزاشت و بہگوان نامی را بباغ شاہی مقرر کرد کہ شب و روز قائم ماندہ بہ حفظ و حراست شوارع آن سمت پردازد ہر یک بمکان مقررہ شتافتہ خندقہا بر جادہا کندہ از خار و خاشاک انداشتہ بند ساختند و در خرابہای پور جات آن طرف مورچالہا بستہ نشستند و آمدنی کاہ و دانہ موقوف گشت و کم و بیشی کہ کولیان عیار پیشہ بنابر منافع خود کہ

وقوع جنگ میدان با فوج پاپاجی هرپاله وزخمی شدن محمد رضا برادر محمد هاشم بخشی وکشته شدن عبد الغفور جماعدار و وهیله

* منظومه *

دگر روز چون خسرو خاوری بر آمد برین طاق نیلو فری
زمانه در روشنی باز کرد جهان بازی دیگر آغاز کرد
محمد رضا برادر محمد هاشم بخشی با همراهیان و محمد اعل و عبد الغفور
و سرمست وهیله فوج را آراسته و جزایر اندازان بر کنار آب رود بار سابرمتمی
نشانیده بعزم تاخترن و برداشتن پاپاجی هرپاله که سنگ راه رسد شده بود از آب
گزشت مخالف که از ممر حزم و هوشیاری آماده و مستعد بود باستقبال آمده
سر راه گرفت و بجنگ تیر و تفنگ در پیوست و نمیگزاشت که از میدان ریگ
پای بالای پشته آن صوب گزارد و آنها نیز از بیم گولۀ توپ بروج حصار و تیر جزائر
جرات پیش قدمی نمی یافتند و تا یکپاس و نیم از روز بر آمده معرکه آراسته
شد و چندی از طرفین مجروح گشتند در بین زد و خورد گولۀ بندوق بر سر
محمد رضا رسیده پوست مال خراشیده رفت و اسپش نیز ازان حبه خورد
بالضرورة عطف عنان نموده رو به دریچه باغ بهدر آورد همراهیان و جمعی از بی
دلان جبان را همراهی برادر بخشی وسیله ظهور حسن خدمت بدست افتاد
و ازان معرکه هولناک بدر زدند محمد هاشم که بر برج گزر کهرکی مشرف بر
دریا نزد مومن خان نشسته به تفرج هنگامه گیر و دار می پرداخت بر آمدن
برادر را مشاهده نموده سرا سیمه الهی خیر گردان گوین بر خاست و آمده
کیفیت و کمیت جراحت را دریافت نموده بست و بنابر اصابت عین الکمال
سپند در مجمر سوخت مومن خان نیز رسیده به دل جوئی و احوال پرسی
مرهم خوش دلی نهاد از انجا که چندان زخمی نبود در اندک فرصتی و کمتر
مدتی اندمال پذیرفت و روزی برای غسل صحت مختار گردید چون برادر

تعیین فرمودن داماجی گایکوار پایاجی هرپاله
 را بنابر انسداد طرق به موضع کُو چرب
 و فرستادن سداشیو رام چندر جوان مرد
 خان باتفاق سداشیو دامودر به گذر موضع
 بادیمچ و بهگوان را در باغ شاهي
 و تنگی پذیرفتن امر محاصره بلده

ازانجا که کار سپاه درون حصار به تعسر انجامید و سنگ تفرقه دران جمع
 افتاد چار ناچار بر طرفی گرفته از مضائق محاصره به تدریج پا بیرون نهادند داماجی
 گایکوار که بذکر شتت شملهم اشتغال داشت ظهور این معنی را استجابت دعا
 پنداشته صلی عام نوکری در داد چون کار سواران نبوده پیادگان بیرون آمدگان را
 نوکر ساخت و هری سربازی سپاهی و نا سپاهی را وسیله روزی بدست آمد و در
 رزق بر رویش کشوده گشت و حالت یسر بعد عسرم بهم رسید چون در ابتدا قریب
 ده هزار کس از سوار و پیاده با مومن خان فراهم آمده و به استقرار صوبه بی
 محابا به زد و خورد می پرداختند دکهنیان به مخاطره این که اگر فوجی را از
 خود جدا سازند و بر مَعْبَری یا گزری تعیین نمایند مبدا من حیث المجموع
 ریخته چشم زخمی زسانند اکنون که پراگندگی در جمیعت شان افتاد و آثار دل
 کندگی هویدا گشت در تدبیر انسداد طرق اطراف و جوانب دیگر متوجه شده
 داماجی گایکوار پایاجی هرپاله و سیوگرام را که به نیابت حصه او در بلده بوده با
 همراهیان و تعییناتیان فوجی آراسته به موضع کوچرب سمت غربی بلده که بفاصله
 جوی آب سابرمتمی واقع ست تعیین فرمود و او روز پنجشنبه چهارم شهر ربیع الاول
 بر پشت قریه فرود آمد جماعه که از جانب محمد لعل روهیله درانجا بودند بر
 آمده به بلده پیوستند و رسیدن رسد جویات و علیق سایر بقولات که درانجا گشت
 و کار می شود موقوف گشت *

اطلاعی ندارم جماعه مارواریان گفتارش را معمول بر رفع مضار دانسته اراده حبس نمودند چون در قول خود صادق بود مستعد بر قسم گشته گفت * مصرع *

گواه عاشق صادق در آستین باشد

و بطریقی که در این دیار معمول است که در امور عظیمه پاتیلی پر از روغن کَنجِد بر آتش بار نموده می جوشانند که فی المثل اگر سنگ صلب را در اندازند آب شود و انگشتی یا مانند آن در آن انداخته حالف (۱) که بر صدق گفتار خود اعتماد دارد غسل نموده با اعتقاد درست دست انداخته انگشتی را بر می آرد و حدّث ناری بروی برداً و سَلاماً می گردد و مضرتی نمی رساند و بدین امتحان صادق و کاذب ممتاز می گردد * بیت *

خوش بود گر محک تجربه آید بمیان

تا سیه روی شود هر که دروغش باشد

او چون بر راستی گفتار ثابت بود از چنین روغنی به حضور جمعی کثیر انگشتر بر آورد و شمس ذهبی انگشتان بی غش و ساعد سیمینش از بُوتَه امتحان تمام عیار بر آمد حاضران از هر طرف صدای صد آفرین و تحسین بر آورده هریک فراخور حالت از نقد و جنس انعام فرمود و او از برکت راستی سرخروئی حاصل نموده رهائی یافت * بیت *

از راستی است جای الف در میان جان

و او از کجی همیشه بود در میان خون

و محمد یاسین را که نقدش همه قلب بود دوم شهر ربیع الاول که سلخ ماه ربیع جوانیش بود خالوبی او بعضور پدرش و جماعه روهیله بزخم بکده از پا در آورد تا عبرت دیگران گردد * منظومه *

هر که پا در مضیق مکر نهاد عاقبت سر بباد خواهد داد

حیله ماری است کود و سر دارد هریکی گونه گون خطر دارد

آن سر خصم را کند دل ریش این رساند ضرر بصاحب خویش

اما چون در آوردن غله که فائده عظیم بود آمد و شد داشته بیع و شرا می نمودند -
* قطعه *

هر که در اصل بد گهر افتاد هیچ نیکی ازو مدار امید
زان که هرگز بجهت نتوان ساخت از کلاغ سیاه باز سفید
همدران ایام محمد یاسین ولد محمد اعظم جماعدار روهیله که سابق نزد سری
پت راو نوکر بود و پس از در آمدن مومن خان که جمیع فرقه عرب و روهیله نوکر
شدند او نیز در سلک ملازمان منسلک و با پدرش به حفاظت دروازه اسلوریه
مأمور گشت از آنجا که چند در صحبت مرهته گزانیده با بعضی اتحادی
بهم رسانیده بود و آنها در بیرون چون قضاء درباره او با مضا رسیده بود یکی از
اخلاصمندان مصحوب گجراتیانی که آمد و رفت داشتند بدو پیغام سازش
فرستاد و او که در اول شباب سرد و گرم روزگار نچشیده و نشیب و فراز زمانه ندیده
بی اطلاع و استصواب پدر و مشورت آزموده کاری به قرار داد نوکری بیش قرار
و انعام نقد عاجل و آجل تعهد نمود و عجلالتا صد اشرفی با نوشته قرار
در رسید -
* بیت *

اگر دانه حیلـه باشد کسی را بدام آورد مرغ زیرک بسی را
و او از ناتجربه کاری در صدد تمهید و تدبیر در آمده و برفیق ساختن جمعی
هر روز مجمع ضیافت آراسته و هر کسی را به بذل نقدی و جنسی مرهون احسان
و ممنون امتنان می ساخت روزی چند که بدان امر قیام ورزید فلک ناتوان
بین را غیرت دامنگیر شد و رگ حسد بحرکت آمد و سنبهو رام را از زبانی
جو اسیسی که در لشکر مرهته داشت آگاه ساخت محمد لعل که گروه روهیله
بد و متعلق بود در صدد تحقیقات و استکشاف در آمد چون مقررین به صدق
یافت باتفاق جماعه روهیله او را در خانه خویش باز داشته از مصرف اشرفیا
استفسار نمود ظاهر شد که به صرف ضیافت و تواضع یاران نانی در آمده مگر
یک در اشرفی را که بیگی از مارواریان داده بود معلوم گشت و او نیز آری کرده
گفت که به عنوان قرض حسنه در راه اخلاص و اتحاد گرفته ام و از امر دیگر

زبان به عجز و نیاز کشود که به اعتماد قسم و عهد و پیمان بوده ام و بتکرار
این مضمون - * بیت *

در قاعده خدمت و آئین وفا بسیار بچوئی و نیابی چومنی
پرداخت فائده نه بخشید و به محصلان شداد و غلاظ معینه نا در شاهي سپرده
شد و کارش به ضرب و شکنجه انجامید آنچه مردم ظاهر کرده بودند و گمانی
باو داشتند به عمل در نیامد رنجانیدن و زنده رها کردن را صلاح نیامد به زجر تمام
سنگ بر سینه اش نهاده هلاک ساختند - * منظومه *

شریت انگبیس مجری ز دهر که بر آمیخته است شهد بزهر
تو تصور کنی که آن عسل است و آن عسل نیست شربت اجل است
چون این خبر باحمد آباد رسید مومن خان ظاهر نمود که چون خیال محال
تصرف کهنبایت در سر داشت بی استرضای من کشته شد و مصداق سزای نیکی
بدی به ظهور پیوست همداران او ان سداشیو بلال مکاسدار پتلاد که در بیرون
بود و فی الجمله معرفتی و شناختی با برج لعل پیشکار معزول که از چندی وارد
بلده شده و معطل بود داشت پیغام فرستاد که اگر در بیرون نزدیک باغ شاهي
بیاید دو کلمه که متضمن خیریت طرفین و صلاح حال جمهور باشد گفته شود
برج لعل مومن خان را آگاه ساخته اجازت حاصل نموده جمعی از عرب و روهیله
را همراه گرفته شتافت و با او ملاقی گشت و آنچه او گفت و شنید کرد آمده
ظاهر ساخت چون هنوز چندی در خرابی باقی بود منظور نه گشت هری
کوتوال سر گروه کولیان موضع و بهوره که او ضاع و اطوار مآل کار را مختل و پراکنده
و کیسه را چون کاسه رباب تهی یافت و در رسیدن روز مره کولیان همراهی که شب
و روز در جنگ و جدل اهتمام داشتند خللی واقع شد قطع امید نموده به ظاهر
داری امر ضروری را دست آویز ساخته اجازت چند روز حاصل کرده رفت که دیگر
نیاید و کولیانش نیز بدر پیوستند - * بیت *

گوهر پاک بیاید که شود قابل فیض
ورنه هر سنگ و گلی لؤلؤ و مرجان نه شود

مبلغها طلب سپاه بالا رفت هر کس به فکر انجا کار و سربه سلامت بردن که تا حال به امید پائنداری صوبه و قرار مصالحه گزانیده بودند افتادند و به جست و جوی طریق مخلص که از تنگنای محاصره و فقدان کاه و دانه خود و چارپایان از پا در می آمدند و هر روز جماعه داران فوج فوج و جماعه بجماعه سر تصحیکه و موجودات آمده بر طرفی میگرفتند چون هنوز طریق بیرون شتافتن در شب مسلولک بود هنگام فرصت به مسکن و ماوای خود رفتند و جماعه داران بپای بندی گرفتن طلب اقامت ورزیدند و بعضی به لحاجت و سماجت مرسومات را گرفتند و دیگران موقوف بروقت گذاشتند و روز بروز در سیاهی لکشر کمی و فتور مرئی شدن گرفت همدران اوان از بندر کهنبایت خبر رسید که پنی مقدم موضع بسو معموله پراگنده پتلاد که در ابتدا به همراهی سداشیو رام چندر به خیال اینکه در اندک فرصت کار بمصالحه خواهد انجامید نظر بر واسطه کاری هنگامه بندر کهنبایت شاید بامر میانجی کاری مامور شود و گوی نیک نامی رباید آمده چون از عزم مومین خان که اراده مصالحه ندارد و بر کار خود پای استقامت فشرده و بحصار داری مصر گشته از انجا که از قدیم بانجم الدوله و او مربوط بود درین وقت ظهور حسن خدمتی بخاطر گزانیده مومین خان را بر اراده خویش آگاه ساخته به کهنبایت شتافت و از انجا فوج را همراه گرفته و قریب هزار کس از خود نگاهداشت نموده در پراگنده پتلاد سر به شورش و فساد برداشت و با مرهته یک روز کرده تهنجیات آنها را میزد و تشخیص و تحصیل نموده بطلب سپاه می داد و به دانست خود حسن خدمت به ظهور میرسانید و امیدوار نتایج نیک بود و به اعتماد قول و ایمان مغلظه که با مومین خان داشت متعلقانرا در کهنبایت گزاشته بدان امر قیام می ورزید بعضی از کوته خردان ناتوان بین اهل غرض و ارباب حسد که آفتی است برای جسد تمهید بر انداختن او بسته متهم ساختند که او درین معامله اگرچه بحسب ظاهر برای شما است اما در ضمن مبلغها اندوخته و از سابق هم زر دار است درین اوان که قضا گریبان گیرش گشت به کهنبایت آمد مرزا محمد زمان شاهزاده که نیابت آنجا بدو متعلق بود گرفته در زندان کرد هر چند او

است و مومن خان بنابر رهنمونی عاقبت اندیشان و ^(۱) زندان خاک بیز کولیان شاه محمد نام جماعدار را قریب پا نصد کس از سوار و پیاده عرب و هندی و کولیان آنجا را بقرار دادن روز مره بطریق تهانه و بدین نهج در قلچ کالی دو گروهی بلده محمد نور را با جمعی از سوار پیاده با دو ضرب توپچه و مصالح سرب و باروت به اتفاق کولیان آنجا داشته از قایم بودن این دو مکان کولیان و رسد آوردن گانی که از اطراف و جوانب بلده می آوردند سهولت داشت که اول در موضع ولاد فراهم آمده بوقت قابو در قلچ کالی جمع گشته او اخر شبها به تدریج پوشیده از چشم اغیار می‌رسانیدند و مخاطره مرهته در نزدیکی بلده بود سدایشو رامچندر و داماجی گایکوار در سه دفعه فوج بر موضع ولاد تعیین فرمودند هر چند بجنگ و جدال جد و جهد نمودند جمعی کشته و خسته برگشت می نمودند چون مدت محاصره بطول انجامید و با وجود انقضای ایام باران خللی و تزلزلی در ارکان عزم دکهنیان نیامد و از ممر رسیدن وجه مقرر کار به عسرت انجامید مقدمان و کولیان آنجا از و خامت عاقبت و مآل کار خودها اندیشیده بنابر رفع مضار آینده با داماجی گایکوار ساخته به شرط در گزشت افعال نکوهیده و جرائم گزشته خاطر را جمع نموده فوج دکهنیان را طلب داشتند شاه محمد با همراهیان چار نا چار خود را در معرض هلاکت دیده به مدافعت پرداخت و روز را به شب رسانید مقدمان و کولیان که با دکهنیان دست یکی شده بودند حق صحبت را مرعی داشته در پرده ظلماتی شب تاریک بیست و چهارم محرم الحرام بلده رسانیدند و تهانه مرهته قایم گشت و طریق رسیدن رسد از آن طرف که اسهل ترین طرق بود مسدود گردید چون مدت یکسال کامل به جنگ و قتال بی حاصل سپری شد و حالتی در رعایا و برابا نماند با وجودیکه مبلغها به صیغه بیوره و مصادره و آوردن اثاث البیت عمر و وزید در هر ماهی بقدر بیست روزه عرب و روهیله به خوشی و نا خوشی می گرفتند و ده روزه و گاهی پنج روزه به سواران و دیگران تقسیم می یافت به علت نوکری بیش قراری

(۱) زندان خاک بیز کنایه از باریک بینان و دقیق نظران *

خان تمهید رفع مناقشه اندیشید که معاملات صوبه را به قرار بالمناصفه با او درست نماید و کار پردازان وزیر الممالک را برین تدبیر متفق و همدستان ساخته چون بنابر تمشیت این امر و کار سازی مبلغی می بایست به مومن خان نوشت و او جهت سر انجام سنبهروم را گفت او صرافان و تجارت پیشگان و سر گروهان را فراهم آورده جبراً قسراً فراخور احوال و دست رس هر کس سفته‌ها که با صلاح هند هندوی گویند بیست هزار روپیه را نویسانیده آورد و روانه شد هرگاه معاملات را برگرفته را و ظاهر ساختند او ابا و امتناع نمود و واهی از هندویات که بدین عنوان گرفته فرستاده بود بوصول در نیامد در سال هزار و صد و هفتاد و یک که در رسیدن روز مره مقرر کولیان که یکسر حشر کرده ماندند مگس گرد شیرینی فراهم آمده بودند روزی چند توقف رویداد و آنها نیز به دریافت حالت بلده که بر شکانش کار به دشواری انجامیده در حلوا حلوتی نموده جمع کثیری بیرون رفتند و بار دیگر به سلسله جنبانی عذر تقصیرات و تعهد تدارک مافات نزد سداشیو رام چند رجوع آورده قرار نمودند که دیوار حصار را بقدر در آمد و بر آمد سوار شگفته بدهند و جمعی از شجاعان که بدر آمدن کمر همت بسته باشند از آن راه در آمده بلده را مسخر سازند و در تدبیر هنگام قابو یافته در شب دوم محرم الحرام ما بین دروازه سارنگ پور و دروازه کالو پور که پاسبانان آنجا را غافل یافتند فرصت را غنیمت شمرده باندازه دو سوار که پلهوی یکدیگر توانند گزشت نقب را مرتب نموده جماعه را که برای این مهم تعیین شد و در پشت خرابه مسجد سیدی بشیر پناه گرفته منتظر بودند آگاه ساختند و آنها در مقام و آهنگ دو رنگ تردد خاطر داشتند چون مشیت ایزدی بدان متعلق نبود مستحفظان بروج جنبین رخنه با خبر گشته به انداختن بندوق و جزائر پرداختند که درین بین ششعله خسر و طارم چهارم نموداری نمود بیرونیان فسخ عزیمت کرده برگشتند سنبهروم ازین ماجرا واقف گشته حمل بر سازش بعضی از متعینان آن سمت نموده تبدیل ساخت و به خشت چین کردن رخنه امر فرمود از آنجا که در موضع ولاد معموله پرگنه حویلی شش گروهی بلده که با موضع و بهوره قریب

می شد به حبس و مواخذة گرفتار می گشت چون ازین عقبه میگذشتند از آنجا که نزد دکنیان گجراتیان بتخصیص اسلامیان به خدعه متهم و بدنام شده بودند آنها را از نزدیکی لشکر خود رانده جا نمی دادند بالضرورة از خانمان آواره ازینجا رانده و از آنجا مانده میان شارع و خرابهای بی سقف و جدار در پناه تتی کاه بحال تباه در جماعه نامحرمین بسان مجرمان بی پرده و حفاظ اقامت گرفتند و چه مصیبتها و آفتهای جان و مال و ناموس که بر سرشان نیامد -

* بیت *

جهان ویرانه بس خوف ناک است

چه آفتها که در این آب و خاک است

در هنگام محاصره نجم الدوله که کار مردم بدین حالت پیوسته بود بعضی پورجات آباد و اکثر عمارات برجا و ماروایان فضیحت و رسوائی بر سر بر آمدگان باین حد نمی رسانیدند و همین که کسی بیرون شتافت از مقابل احدی متعرض حال نبود و به فراغ بال در خانها می آسودند اکنون که از عمرانات نامی و نشانی نموده و تمامی خاویه علمی عروشها گشته در عین برودت هوا و شبهای تار قار جز فرش ارضی و لحاف سماوی که دست رس نبود بر بستر ناکامی می غنودند علاوه جمیع تصدیعات به مرض تب ویرقان قبل سابع گرفتار آمده هر روز گروه گروه از مسلم و هندو ذکور و انات صغیر و کبیر تاب اقامت خرا به هستی نیابوده به شهرستان نیستی انتقال می نمودند و طرفه انیکه نزول این بلیه عظمی و طامه کبری تعلق باهل این دیار بوده درین عارضه عامه اکثر از خانوادهای نمی حیاتی برای نام باقی نه ماند -

* بیت *

پذیرفت بنیاد مردم خلل کشاده شده دستگاه اجل

گویند که از بیرون بر آمدگان ثلثی به سلامت که بعضی مریض بعد رفع هنگامه به بیت الاصل رجوع نمودند چندی را که وقت رسیده بود به پیش روان ملک عدم ملحق گشتند از آنجا که دران ایام رگنهاته راو برادر پیشوا بالاجبی راو به اتفاق ملهار راو با فوج گران در نواح دار الخلافت اقامت داشت وکیل مومن

گایکوار کمر بسته بر آوردند - به حسب اتفاق پاسداری از نوم غفلت بیدار گشته دید پنداشت که زنجیر پا بندش را شده جهت بستن بر خاست کولیان کفاره گرفته تیر چند انداخته بدر رفتند بالجمله چون آمدنی غلات بنابر مخاطره دکهنیان منحصر بر سرباری کولیان گشته روز بروز نرخ رو بگرازی آورده به پنج آثار و شش آثار پیوست پای استقامت عوام الناس از جای رفت بالضروره به هئیت مجموع دست از خانمان کشیده آوارگی گزیدند و بر دروازه رایپور که اسهل ترین طرق بدر رو بنظر در آمد فراهم گشتند حاجی مبارک جماعدار عرب که بحفاظت آنجا مامور بود از او دید حالت غریبا و مساکین و جمعی از عجایز چرخه زن که چرخه بر سر و صغیری در بر از فقدان نان تنور شکم از نایره جوع تفسیده و بسان رغیف خشک پشت و پهلو بهم چسپیده قدید و رقاق شده مانند دوک نزار و باریک گشته حیران و سرگردان سر رشته وجه معاش گم کرده و چاره قوت لایموت کلافه وار درهم پیچیده نالان جویمان گویان باراده بیرون شتافتن حاضر آمدند امر ثواب و کار خیری اندیشیده بعد حصول اجازه بیرون کرد چون طریق بر آمد را دیگران دیدند و شنیدند هر روز دسته بدسته از هر صنفی و هر گروهی از مسلم و هندو زن و مرد غنی و فقیر و کسانی که از خوف گرفت و گیر در گوشه و کنار متوازی و در بیم و هراس روزی بشب میروسانیدند به تبدیل لباس در زمره خسته دلان در آمده رو به بیرون نهادند سنبهوارام بنابر احتیاط و بموجب اظهار سر گروهان و ریش سفیدان سر براراکر بیوره هر قوم و هر صنف چندیرا از خود و جمعی را از آنها بر دروازه تعیین فرمود که مبادا بیرون روندگان نقدی و جنسی می برده باشند یا از آن جماعه که بیوره می دهند بروند از بام تا شام حاضر بوده به تجسس و تفحص پرداخته و گزارند جاسوسان خدا نشناس متعینه آنجا که جستجو می نمودند از نزد بعضی بیوه زنان که از خود یا ودیعت دیگری نقدی یا پیرایه بر می آمد ضبط می شد و آن بی آر زمان بی غیرت دست فادرستی تا بعضو نهانی رسانیده هتک ستر و حرمت میکردند و اگر از جمله بیوره دهندگان یا متواریان اجل گرفته که در چار

بادشاهزادهای عالی تبار و مکان بودن امرایان نامدار بود سگ نشینند بجای گپائی
 بظهور آمد و مسکن زاغ و بوم گردید که بعد اقبال آشیانه بستند و چون ایام شادی
 هنود که لگن گویند در آمد چه جشنهای عروسی که بنواختن نقاره و دمیدن
 نفیر بجا نیاروند و غریب تر آنکه هری کوتوال که پیش آهنگی سنبه و رام
 کرده خود را شریک و سهیم او پنداشته اکثر اوقات سواره بسر راسته و بازار بر می
 آمد محتشمانه و قری بخود نهاده باستمال رعایا و بر ایا تبسم کنان لب می کشود
 و میگفت که اکنون از هیچ ممری بخاطر راه نداده و از جمیع جهات جمع داشته به
 کسب و پیشه مشغول باشند که احدی متعرض احوال شما نیست * بیت *

چو از سرو بن جای گرد تپی بگردد گیا جای سروسپی

الحاصل قرع مراد کولیان نقش دو شش آورده که بچندین وجوه انتفاع عاید
 شان می گشت گرفتن روز مره منافع غله و کاه و بیع و شراء امتعه و اقمشه
 که خریده بدیهات قرب و جوار می فروختند و دزدی اسپ و شتر لشکر مرهقه
 که شبها بر آورده به پناه دیوار حصار رسانیده می بردند و به کشاده پیشانی
 دستارهای پنهان طلا بر سر و تنبانیهای مشرور و کمخاب در پا و به پیرایه گوش
 و گردن و حلقه طلا خود را آراسته آنچه در مخیله بابا بزرگ شان نگزشته بود
 بگرد کوچه و محلات به سیر و گشت بر آمدند کویکو محله بمحله خانه بخانه
 بنظر تامل و تعمق نگریسته شبانگاهه بخبر گیری می پرداختند و شام بشام دامن
 دامن از زر نقد روز مره کیسه می اندوختند -

کچ روان را دهند خرمنها برگ کاهی براستان ندهند

مگسار را دهند شکر و قند به همایان جز استخوان نه دهند

اما بدفعات کارنامههای دست بسته از دزدی اسپ و شتر دکنیان و رسانید
 رسد به حصاریان با وجود تقید و شب گشت مرهقه به عرصه ظهور آوردند چنانچه
 شبی جمعی از سواران رساله سنبه و رام با خود برده روزانه در کمین داشته
 اسپ و یا بوی چند که جانب اجانب بنابر بردن کاه بر آمده بود گرفته شب
 دیگر ببلده آوردند و شبی فیلبانی را همراه گرفته به دزدی فیلی از آن داماجی

کوتوال سرگروه کولیان موضع دهبوره با سنبه‌ورام در محل خویش ناطقه طوطی
خامه دو زبان بدان گویا گشته از آنجا که دران قریه فرقه کولیان دو گروه شکنا دارند
جماعه را کوتوالیان نامند و گروهی را پکیان و بنابر همچشمی با یکدیگر مخالف
و گاهی موافق چون کوتوالیان بموافقت سنبه‌ورام بحسب تقدیر در بلده در آمده
مبلغها را نقد و جنس به غارت گرفته مایه دار شدند، و باتبعه و لحقه وزن و بچه
در احمدآباد رحل اقامت انداختند و هرروز از گرفتن روز مره نقد و دزدی
اسپ و شتر لشکر مرهته و انتفاع فروخت غله و ابتیاع متاع اهل بلده پکیان
و کولیان اکثر قری دور و نواح را عرق حقد و حسد بحرکت و رگ طمع به جنبش
در آمد و سودن کف فسوس و تغابن از خورد و خواب انداخت تدبیری در لباس
مکر و تدویر که موجب سکون بیقراری و برداشتن ازین نمد کلاهی اندیشیده
بآسایشیورامچندر سلسله جنبان دادن ضامن عدم تمر و عصیان و افکندن حلقه
در گوش اطاعت و فرمان آمده و بقرار روز مره انسداد طرق رسد را تعهد نمودند
و چندی جهت انداختن مغلظه از پشتاره کاه و غله گرفته آوردند و حسن
خدمت را نمودار ساختند از آنجا که سگ زرد برادر شغال است * منظومه *

ذره ذره کاندیرین ارض و سما است

جنس خود را همچون کاه و کهریا است

نوریان مرنوریان را طالب اند

ناریان مرناریان را جاذب اند

منافعی که در رسانیدن رسد و امور دیگر که بدرجه ده راسی ریح رسیده با کوتوالیان
دست یکی شده باوجود مخالفت درین موانع موافقت گزیدند و به آوردن غله و بدر
بردن اسپ و شتر و گا و خر لشکر مرهته به تدارک مافات بیش از کوتوالیان
در آمدند تا آنکه بخیه شان بر روی کار افتاد و چندی با برکه گرفتار دکهنیان گشته
به یاسا رسیدند و دیگران کناره گرفتند چون لذت این کار در بیم دندان پکیان
جا گرفت با سنبه‌ورام همداستان شده با اهل و عیال باتفاق کوتوالیان در بهدر
سکونت گرفته بدان امر اشتغال ورزیدند سبحان الله جائیکه محل نزول

و شامیانه جهت استقبال و تقدیم آداب بیرون دروازه ایدریه که بدهلی دروازه
 اشتهار یافته نصب فرمود و قریب نصف النهار بیست و ششم شهر
 ذیحجه الحرام بخانه راقم که بسبب عارضه جسمانی چندی متقاعد بود آمد
 و رسیدن عطیات و شقه خاص و اراده استقبال ظاهر ساخت و گفت * مصرع *

با شد که ازین خط شنوم بوی مراد

و مسود اوراق را بچد شده پیش فرستاد و خود همانجا متوقف گشته سواری
 و سپاه را طلب داشته او آخر روز از خانه راقم با تجمل و آراستگی هری او مائی
 را با خود گرفته آمد و آداب بضابطه معمول رو بدرگاه والا بجا آورده شقه را که
 بقلم فرنگی مرقوم بود خوانده به سمع حاضران رسانید *

نقل شقه مزین بخط انور

آنکه فدوی با اعتقاد مومن خان مورد مراحم والا بوده بداند که عرضداشت
 آن فدوی فرزندم اعتماد الدوله خانخانان بهادر از نظر اقدس گزانیید و سوخ
 بندگی آن فدوی زبانی بعرض رسانید بندگان آن منقوش خاطر گردید باید
 که در تقدیم کار بادشاهی مستعد بوده شرط حلال نمکی بجا آرد دیگر از نوشته
 فرزندم خانخانان بهادر معلوم خواهد شد توجه والا بکمال خود روز افزون داند
 و خانخانان نیز در جواب استمالت تمام و فرمایش چند سر اسپ کچهی
 بموجب حکم اقدس نوشته بود دستار بسته فرق مبارک را بر تارک افتخار داشته
 و شقه را طره وار بران جا داده شادایانه نوازان داخل بهدر شد و هری پندت را
 رخصت فرمود اما رسیدن عطیات و ورود شقه خاص فائده بکمال مومن خان
 نه بخشید و رخنه در بنیان عزم دکهنیان نیفگند درین محل لختی از نیرنگی
 گردش فلک دون پرور سفله نواز و دور پست فطرتان حیل ساز که بروفق مرام
 کولیان شقاوت نشان دیو خصلت و غولیان ره زن وادی جهالت میگردید و شطری
 از بخت برگشتگی و نگون طالعی و پریشان حالی اهل بلد که بمصدق فی
 جیدها جبل من مسد گرفتار و به کشمکش تنخواه داران در آزار آنچه برای العین
 مشاهده افتاد اذدکی از بسیار سمت گزارش می یابد چگونگی اتفاق هری

نبود اَلْعَوْدُ اَحْمَدُ بر خوانده برگشتند از آنجا که دمبدم شتر سواران نزدیک رسانیدن نرد بانها به سد اشپیو رام چنذر که منتظر و طالب وصال مطلوب حکومت بود و به تکرار و تذکار این مضمون گویا -

* بیت *

گوش بر آواز دارم مسوده آن لب کجا است

دیده بر راه است یا رب دولت دیدار کو

رسانیدند اظهار سرور و شادمانی نمود و در لشکر شهرت یافت که بلده مفتوح گشت اجا موره و او باش غارت گر از فرط نشاط کمثل الحمار پابند و افسار گسسته به جست و خیز در آمدند و شهیق و نهیق بر داشته گوی سبقت و مسارعت از یکدیگر رفته بودند رو به شهر آوردند که در بین طریق از برگشتگان بر سر گزشت واقف شده قرین یاس و حرمان معاودت نمودند و روزی چند در افسوس و ندامت و نفرین کولیان رخنه انداز گزرا نیده بر آمد کار را بنوع دیگر چاره جو گشتند و هری او مائی نام پندتی که سابقه و تعارفی با شاه عبد الرزاق داشت بذریعه ایشان با بعضی پیام آشتی و رفع مناقشه و گفت و شنید التیام و امر مصالحه با جازات مومن خان آمده ملاقی گشت و به چرب زبانی و شیرین کلامی سه شبانه روز متوقف بود که درین بین در پاسخ عرضداشتی که مومن خان در تهنیت استقرار سلطنت بذات اقدس و صلح با شاه ابدالی به پایه سرور خلافت مصیر و عرضه بو زیر الممالک امام الملک خانخانان ارسال داشته و نوشته بود که قریب یکسال است که به زد و خورد دکنیان در حفظ و حراست ملک بادشاهی از جان و مال می کوشد از پیشگاه مجدد و اعتلا دستار بسته فرق مبارک و شقه بدسخط اقدس و خلعت چهار پارچه جهت پسرش حواله وکیل شد و او مصحوب چهار نفر قاصدان بنابر مخاطر طرق و شوارع دستار را در مطهره چرمین و خلعت را در خرقه خلقی دوخته از چشم اغیار پوشیده اتفاقاً در روزیکه هری او مائی بی نیل مقصود بیرون می شد قفتم رسید - مومن خان او را برای نمودن عطیات والا و تجمل نگاهداشته گفت -

* بیت *

باش تا قلعه به بینی و در و بار مرا

باش تا شهر به بینی و در و عرض سپاه

گراخی غله که منحصر بر آوردن کولیان بسرباری شده کافه رعایا و عامه برایا عاجز و مضطر در مضائق هلاکت افتاده در تدبیر رفع این بلیه و زهائی تهلکه چاره جو و بدر آوردن دکه‌نریان تگ و پو برسانیدن اخبار و رویداد بلده و مهم سازی سازش با مستحفظان برج و باره گام تردد و سعی میزدند تا برجی که برگنج حصار مابین شمال و مغرب که بریک کنار رود بارسایر و به باندۀ برج اشتهار دارد سیده پاسبانان آنجا را دیدند که بنابر بعد مسافت از لشکر بیگانه بریک کنار اند یا از ممر بیخودی به غفلت میگزرازند خاطر شان از مخاطره آنطرف جمع است بیرونیان را برین معنی آگاه ساخته بدان سو رهنمون گشتند و گفتند که اگر تدبیر موافق تقدیر باشد و بران برج بر آمدن اتفاق شود دروازه خانپور که از آنجا قریب است و جهت آب کشی و آوردن رسد غله و کاه خشت چین نکرده و تخته‌های در را که کهنگی دریافته فیلان بشکند شاید فتح الباب و کشود کار به ظهور آید چنانچه او اخر شب نهم شهرنی الحجة الحرام فوج دکنیان از سوار و پیاده با سه زنجیر فیل مست و نردبانها بدانجا رسیدند و کشیکچیا نرا غافل یافتند و در صدد گزاشتن نردبان بر برج و دیوار آن طرف در آمدند چون بر خلاف تقدیر بود بحسب اتفاق جماعه کولیان که باغله و کاه می آمدند دو چار گشته از اراده بیفائده شان واقف شده جنگ کزان رو بدروازه آوردند و از قیل و قال آنها مستحفظان از نوم غفلت بیدار و از حقیقت کار آگهی یافته بمدافعه برخاسته بندوق را بکار داشتند کولیان بدروازه در آمده جماعه عرب متیعنه آن جا را به تقریر ماجرای این سالکه لب کشودند آنها نیز بیرون بر آمده به مقابله شتافتند درین بین عبد الغفور و سرمست که با سواران طلایه شب گشت نزدیک رسیده بودند بیرون تاخته بزد و خورد پرداختند دکه‌نریان که نردبانها را در پای دیوار رسانیده بودند استقامت ورزیده بجنگ تیر و تفنگ نایره حرب را فروختند که مومن خان به سرعت خود را بر برج رسانید و از پایان و بالا تا بدر ساعت از روز بر آمده معرکه آراسته شد و چندی از طرفین کشته و خسته گشتند و چهار سر اسب مرهته بر خاک هلاک افتاده ماند چون پشیرفت کار

* بیت *

نیست از بال همتا تا تیغ بران هیچ فرق
بر سر فرزند آدم هرچه آید بگزرد

از اینجا که پیوسته گاه بیگاه از بروج توپ کشاده میگشت و در لشکر مرهته از آدم و حیوان ضایع می شد از اعلی و ادنی بنابر حفظ جان دیوارهای عریض ساخته و در پناه آن خزیده بسر می بردند اما کسانی را که اجل مسمی رسیده و قضا درباره شان بامضا پیوسته رد آن بتدبیر گل و خشت سودی نمی داد - اتفاقاً قریب نصف شبی که توپی بر فرودگاه جوان مرد خان زدند پسران سید فقیر الله که هنوز در اول شباب و سبزه ریحانی بر گل رخسار شان آغاز دمیدن داشت و بهر جوانی بر نداشته و تمتعی از زندگانی نبوده پهلوی یکدیگر بر بستر مرگ در خواب بودند که گوله مانند بلای ناگهانی و قضای آسمانی بر سر برادر کهنتر رسیده مغزش را پریشان ساخت و دست راست برادر مهتر را از کتف دور انداخت اولی همان دم بخواب گاه عدم خفته ماند و دومی را که جهت معالجه بشهر آوردند در ایام معدود به پهلوی برادرش آسود * بیت *

هر که درین پیشه کند خواب گاه یا سرش از دست رود یا کلاه

چون چند گاه پیش ازین از نوشته جات دار الخلافت امر مصالحه با شاه ابدالی و استقرار سلطنت بذات اقدس اشرف همایون و تفویض منصب جلیل القدر وزارت بموجب تجویز شاه به امام الملک خانخانان واضح گشته و راقم عرضداشت در تهنیت با پنج اشرفی نیاز بدرگاه سپهر اشتباه ارسال داشته بود از نظر مهر اثر گزشت و از پیشگاه فضل و عطا دو پیچ ملبوس خاص که گوشواره نیز گویند مرحمت گردید درین ولا هفتم ماه ذیقعدة الحرام مصحوب قاصدان ورود مسعود فرمود آداب بجا آورده فرق اعتبار و انتخار را سر بلندی داد همدران اوان برج لعل پیشکار که در بندر کهنابیت معطل بود ببلده آمد بالجمله بنابر امتداد ایام انسداد ابواب و هنگامه شبانه روزی که از سرانجام بیوره متعدده و دادن مصدقات متنوعه و حکومت خانه بخانه و تحکم و تشدد تنخواه داران جفا پیشه و علاوه آن

از صدق ندارد چون بر مومن خان نرفتن دکنیان پیرایه و ضوح افکند از آنجا که مسجد سیدی بشیر و مسجد مقبره افضلخان بنبانی از وزرای سلاطین گجراتیه که از جدار حصار بفاصله پله بندوق واقع است و شب و روز از بودن مورچال مقابل دران با خاطر نگرانی داشت باندیشه اینکه مبدا بار دیگر آن جماعه آمده قایم شوند اکنون که میدان خالی است امر به انهدام نمود - سبحان الله این مسجدين همان مساجداند که مارواریان در وقت محاصره نجم الدوله قصد خرابی آنها اندیشیده بودند او نظر به خانه خدا و آثار بزرگان سلف که الحال کسی را مقدر و گنجایش بنای چنین امر خیری میسر نیست به تخصیص مسجد سیدی بشیر که ممتاز و مطبوع و در استحکام متین و رصین بود میر ابوالقاسم و دیگران را تعیین ساخته مورچال خود را قایم نمود که از آن آفت سالم ماند و خرابی آنها که بردست پسرش مقدر شده بود به ظهور پیوست چون مساجد از سنگ خارا عمارت شده باوجودیکه سنگ تراشان و عمله و فعله کار میکردند چندان کاری پیش نمی رفت تدبیر دیگر بکار برده با چوب و هیزم انباشته آتش بمسجد زدند که بسان آتشکده مجوسان نمودار گشت و از فرط حدت ناری اجزای سنگی سوخته گردید که باندک اشاره از هم می ریخت -

* بیت *

می بخور منبر بسوز و آتش اندر خرقة زن

ساکن بتخانه باش و مردم آزاری مکن

دکنیان را درین مدت از تقریر بیرون بر آمدگان و آیند و روند مدار کاری و صاحب اختیاری سنبه و رام ظاهر شد و دانستند که در جمیع امور مختار و با اقتدار است و بانی و باعث این هنگامه و معرکه گیر اوست مکرر پیام ملاطفت ملایمت و رفاقت مشتمل بر دعوت مصادقت و مخاندنت و مواعید دلپذیر دادن مبلغی از نقد و قرار داد نوکری و تجویز جاگیر موکد بعهد و پیمان و موطن به کفالت و ایمان رسید و او اجابت نکرده پاسخ داد که با مومن خان عهدی بسته ام که که از آن در نگرزم و قسمی یاد کرده ام که از او رو گردان نشوم هر چند بر سرم آید بسند است و بدان خورسندام -

بدست مردم ربودند و سوختنی را سوختند درین ضمن مومن خان با مخصوصان رسید و برای العین مشاهده نموده در تفحص پابجا بودن لشکر در آمد از اینجا که قطرات مطرات کم کم وریزه ریزه مترشح بود از راه دور بینی بر فراز برجی برآمده نظر بر خیام و مقام انداخت هر چند تیر نگاه را از ناوک دوربین کشاد بنابر معجوب بودن چهره مهر خاوری در حجاب غمامی و ترشح و پیچیدن دود چیزهای مری نه گشت و سهام نظر بدان جا نه پیوست خوشامد گویان به مظنه اینکه گفتار بی فروغ شان راست برآمده و بر یافته بی اصل رنگ صدقی گرفته شادان و فرحان لب به تهنیت کشادند و بریش دکهنیان می خندیدند *

نعمتخان عالی

شگفتگی ز تبسم به خنده منجر شد
گزشت باز ازان هم به قاه قاه رسید
به صحبتی شده مشغول هریکی طرزی
که کیف نشسته شان زود چون نگاه رسید
یکی به بحث که فال من است آمده است
تمام شد غم دل حالت رفاه رسید
یکی بجنگ که خواب من است گشته درست
گزشت نکبت و ایام عزو جاه رسید

باردیگر خبری آوردند که از تقریر مخبر صحیح القول واضح گشت که مرهته تاب مقاومت تیر باران نیاروده بنه و بار را بسته امروز به محمود آباد رفته یا می رود تا آنکه قریب نصف النهار خنجر گزار روز پرده غمامی را برهم شگفته چهره انوری نمود و ظاهر شد که هنوز خیام برجا و هریک بمقام خویش برپا است سنبه و رام بنابر خبر گیری قدم پیش نهاده تا نزدیکی مورچال قریب به اردو رسید که آنها دست مدافعه کشوده بفرستادن سفرا گولف توپ و تفنگ احوال پرسی دوشینه بایکدیگر تا قریب عصر نمودند و به ثبوت پیوست که اظهار خوشامد گویان فروغی

پنداشته دست بدعای استسقا برداشتند و به تضرع و ابتهال بطلب باران خشوع و خضوع نمودند بحسب اتفاق در شب چهارم شهر شوال المکرم تیر دعا به هدف اجابت پیوست و قریب به یک پاس از شب گذشته شب گذشته برقی درخشید و ابری برخاست و باران به شدت فروریخت و (۱) غدایرو (۲) غوایرا پر آب ساخت و در (۳) حفرهای مورچال رخنه افکند و مورچالیان را بیرون کرد بالضروره آنها در همان تاریکی شب که برق می درخشید کما اضاء لهم مشوافیه و اذا اظلم علیهم قاموا (۴) باکول و بارچه افتان و خیزان رو بار دوی خویش نهادند و در پشت دیوار مورچال عقب که متصل به دایره شان استوار ساخته بودند جای گرفتند پای استقامت شب نشینان شبستان و بام و قبه مسجد سیدی بشیر که بدستکاری مردم گرد و پیدش قایم بود نیز زائل گشت و بباران دیگر پیوستند تا آنکه سفیده صبح نموداری نمود و خورشید عالم افروز از پس پرده سحابی چشم کشود

* بیت *

چو روز دگر صبح گیتی فروز به فیروزی آورد شب را بروز

و شدت باران تخفیف یافت مستحفظان برج و باره که درین مدت چون اکثری در مورچال مقابل از جماعه عرب و روهیله شامل مرهته‌ها بودند و تعارفی فیما بین شده به تفقد احوال پرداخته هر چند با سمه خواندند احدی اجابت نکرد چون نیک نگریستند کسی را ندیدند و مؤدگانی این فتح آسمانی را مبشران بر یکدگر سبقت نموده بمومنان رسانیدند و سنبه‌ورام که حفاظت و حراست دروازه سارنگپور بعهده اتمام او بود بیرون برآمده مردم را بخواب ساختن مورچال و کشیدن و سوختن چوب و تخته امر فرمود آنچه قابل نقل و تحویل بود دست

(۱) غدایر جمع غدیر باول مفتوح جائیکه پاره از سیل مانده باشد و جمع شد نگاه آب *

(۲) غوایر جمع غویر بمعنی غار کوچک است ۱۲ برهان *

(۳) حضرة بالضم چاه و گرد آن را گویند *

(۴) کول بضم کاف تازی بمعنی دوش و کتف و بار چه مخفف بار است از رخت و غیره

نموده فرستاد و چون حلقه چشم را بر در دوخته منتظر نشست - سلیم نقد را به قسمی که از بیرون آمد بمومن خان رسانید و نوشتجات را نمود - * بیت *

بزور و زر نشاید رد احکام قضا کردن
نمی زید کسی را در قضا چون و چرا کردن

چون میانجیان بایفای وعده متقاضی گشتند - * مصرع *

امروز بدان وعده وفا باید کرد

سلیم بظاہر رفع بدناسی تدبیری بر انگیخته آنها را به مومن خان گیرانیده در حبس انداخت اما این راز سرپسته و تدبیر اندیشیده پوشیده نماند و فریدش در اندرون و بیرون اظہر من الشمس و ایمن من الامس روشن گردید و در عوض این کار سه هزار روپیہ خدمتانه بسلیم عاید گشت مومن خان اشرفیہا را به تذخواہ سپاہ دادہ روزی چند از ممر اخراجات آنها خاطر را پرداخت - چون قریب ہشت ماہ برین معرکہ آرائی و جنگ شبانہ روزی بسر آمد و موسم باران در رسید خوشامد گویان بعناق و طلاق قسم یاد کردہ و با یکدگر گرو بستہ فالہایی نہ کشودہ و خوابہای ندیدہ خبری نشنیدہ را دیدہ و شنیدہ انگاشتہ دکان خوشامد گوئی آراستہ بتعبیر و تقریر پرداختند و بہ مزخرفات بپہودہ و ہدیانات پریشان گوشہ نشینان زرق و جبہ پوشان سالوس و جوگیان متمرغ و سناسیان خاکستر آلود ہرزہ گرد مبروص غیر مانوس تمسک حسبتہ آنرا بشارت غیبی و تأکیدات لاریبی پنداشتہ بر نگارنگ تقریر پیراستہ بر طاق بلند گزاشتہ باظہار آن طوطی ناطقہ گویا ساختند کہ اکنون کار چند روزہ باقیست و بالجزم و الیقین مرہتہ در بر شکل پر اشکال نمی تواند ماند و پای استقامت شان در گل ولای خواہد لغزید و از اقربا فلان شخص بدین نام و نشان باشندہ بہمان محلہ احمد آباد کہ نزد جوان مردخان نوکر است از راہ قرابت و حمیت دین اسلام پیغام نمودہ کہ ہمینکہ لشکر سحابی نموداری کرد مرہتہ راہ فرار وطن پیش میگیرد و فلان عزیز کہ با فلان دوستی و اخلاص دارد و در بیرون است بہ تصدیق این قول گواہی نوشتہ احتمال کذب ندارد اکثر از سادہ لوحان گفتار واهی شان را براستی و وقوعی

در آنجا بودند دست برداشت همدران اوان شاه ابدالی از قذدهار با فوج گران که بر هندوستان فوج کشی نموده بود به دارالخلافه رسید و هر روز بانواع مختلف خبرهای موخش مخبر بر اختلال اوضاع سلطنت میرسید - مومن خان بمقتضای وقت بذریعۀ نجیب الدوله که نزد شاه تقریبی داشت حقیقت حال را نوشت و استمداد خواست چون مقدمۀ آنجا به صلح انجامیده بود جوابی نرسید بالجمله دکنیان که پیشرفت کار بدست آمدن حصار بکنگ و جدال و رزم و پیکار خالی از اشکال و بغایت دشوار بود بتدبیر خدعه و سازش با یکی از حصاریان بخاطر آورده محفل کنگاش آراستند که به تطمیع زر نقد و مواعید دلهنیر امیدواری شاید کاری بر آید

* بیت *

کاری چو بجدل بر نیاید خوش خوش در حيله بر کشاید

بعضی از گجراتیان که در بیرون بودند و معرفتی و خصوصیتی با سلیم جماعدار عرب داشتند بنابر پیش آمد و ممنون ساختن سلیم بواسطه هر با رام پا پیش گراشته پیامهای سازش آوردند و او شرط نمکخواری را مرعی داشته بی کم و کاست مومن خان را برین ماجرا آگاه ساخته و بموجب اشاره اش او نیز در مقابل دام تدویر گسترده و بچرب زبانی و آهسته گوئی صید را رام خود ساخت و مبلغی را جهت تمشیت این کار درخواست کرد از پیامهای زبانی میانجیان گزشته بدست آویز رقعۀ نویسی انجامید قرار یافت که پنجاه هزار روپیه نقد و قرار داد نوکری دایمی با پانصد کس بمهر سدا شیورام چندر موکد بایمان و موطن بکفالت معتبران اگر برسد این مهم سر انجام یابد -

* بیت *

مزن در وادی مکر و حیل گام که در دام بلا افتی سر انجام

از آنجا که از امتداد مدت محاصره به تنگ آمده و مبلغهای خطیر اخراجات سپاه صرف میشد - سداشیورام چندر راضی گشت و این دروغ مصلحت آمیز را وقوعی پنداشت و عجله دو هزار اشرفی را بدست میانجیان بتدریج برسم علی الحساب و دست لاف منجمله وجه معلومه العدد و باقی را بعد حصول مدعا و فتح الباب موقت و مسجل ساخته با طومار قرار داد نوکری بمواثیق مختوم

مقصوب که از اصل و اضافه چهار هزارى ذات دو هزار سوار باشد به تمهید نوشته مومن خان در مقدمه جموسر که چندگاه پیش از سنوح سانکه احمد آباد وکیل ساعی شده از پیشگاه خلافت و جهانبانی حاصل کرده مصحوب بیمه والہ روانہ ساخته بود او در بیرون در لشکر سداشیو رامچندر رسیده بنابر ظهور حسن خدمت پنهانی باندرون فرستاد مومن خان از وزود حسب الحکم و رسیدن عطیات بارگاه والا که معاً اتفاق شد کوس بشارت زده بغال نیک گرفت و جهت اعلان و اشتہار و استقلال دوم شهر شوال المکرم بیرون دروازہ خانپور در پایان دیوار حصار شامیانہ ایستاده کرد و بہ استقبال سوار گشته آداب بضابطہ معینہ و قانون مستمرہ رو بدرگاہ فلک اشتباہ بجا آورده پوشید و مضمون حسب الحکم والا را بسمع اعلیٰ و ادنی رسانید *

نقل حسب الحکم والا بمهر وزیر الممالک

آنکہ شہامت و عوالی پناه بسالت و معالی دستگاہ مومن خان بہادر مورد مہرہم والا باشند درین والا عرضداشت مع یازدہ مہر نیاز بدرگاہ والا عرضی مع ہفت مہر نذر رسید و عرضداشت و نیاز بنظر اقدس گزشت از بارگاہ والا بزبان وحی ترجمان آفرین حکم شد و یزلیغ ہمایون صادر گردید کہ بخاطر جمع و بہ استقلال تمام از بندوبست صوبہ قرار واقع پرداختہ در تنبیہ مفسدان بکوشد و رعایا را از حسن سلوک خود راضی دارد انشاء اللہ تعالیٰ عفایات بارگاہ والا موافق ضابطہ حوالہ وکیل میگردد و موافق حکم والا احوالات آنجا را نویسان باشند درین باب تاکید دانند پانزدہم شہر ربیع الثانی سال سوم جلوس معلی قلمی شد مومن خان حسب الحکم را بر سر بسته بسواری فیل شادیانہ نوازان داخل بہدر گردید و این واقعہ در بیرون بسمع سداشیو رامچندر رسید و ظاہر گشت کہ گوینداس کہاندی بیمہ والہ کہ از دار الخلافت وارد شدہ قابو کردہ عطیات رسانیدہ لہذا گرفتہ قید نمود و میخواست کہ بہ سزای کردار رساند و بر دهن توپ بسته بپراند لیکن بشفاعت جمعی از تجارت پیشگن معتبر کہ بتدریج از بلدہ بر آمدہ

توپ و بندوق از پشت جدار اکتفا نمودند در آن ایام که دفعه چهارم بیرون مقرر گشت رعایا و برابا به ستوه آمده اثاث البیت را در معرض بیع در آوردند و بیوت آنهائیکه بیرون بدر رفته بودند اقوام و اقربا و محله داران محصلان تحصیل و تنخواهداران را همراه گرفته کثوده نقد و جنس آنها را نیز به فروش رسانیدند کولیان مشتری نقد این کالا گشته به نیمه بها خریداری نموده هر شب پشتارها بسته بیرون در قریات بقیمت اعلی میفروختند حتی دفاتر هندی که از سالهای دراز و آبا و اجداد شان بود بوزن فروخته شد و حساب و کتاب و داد و ستد تمامی بیباق و در آب شسته گردید و زن و مرد باوجود دادن ته بساط در دست تنخواه داران گرفتار آمدند -

* منظومه *

شکسته خم مغلس بی درم یکی شد به گنجینه محترم

سراها همه بی پلاس و حصیر گدا کدخدا گشت و با نو اسیر

و مکر از بیرون پیام مصالحه آمد چون هنوز وقتش نرسیده بود اثری نه بخشید و کم خردان نزدیک بین حمل بر ضعف طرف ثانی نموده وسیله خوشامد گوئی که آن خوشامد گو تازه روزگار بدست آمده هر روز خبر واهی از پیش خود اختراع نموده و سخن تازه تراشیده که مرهغه عاجز آمده و فلان شخص خبر آورده که امروز یا فردا بر خاسته می رود -

* رباعی *

تا چند سخن تراشی و رنده زنی تا کی به هدف تیر پراکنده زنی

گریک سبق از علم خموشی خوانی بسیار به این گفت و شنو خنده زنی

از آنجا که از خانهایکه خداوندانش بیرون رفته بودند کسان سنبهوارام کثوده از نهان و آشکارا آوردند مبلغها را ظروف مسی و برنجی بر آمد مس را گداخته سکه زد و بخرچ سپاه داد و برنج را شکست چون یکضرب توپ فراز دمدم کالو پور ناکاره شده بود عوض آن با یکضرب توپ قنباره که هوائی نامند ریخت توپ کلان در اول تیر شکست و قنباره بنابر عدم وقوف توپچی معطل ماند درین وقت حسب الحکم اقدس به مهر وزیر الممالک در پاسخ عرضداشت مومن خان مصحوب قاصدان رسید اتفاقاً خلعت فاخره و سرپیچ مرصع و علم و نقاره و اضافه

ساخت جماعه روهيله را با محمد لعل روهيله و مارواريان را با گنگا جات و عرب را با بار گيران و مردم متفرقه با خود گرفته از دروازه راي پور محمد لعل و از دروازه دريا پور گنگا جات و جماعه عرب را از دروازه کالو پور که با دروازه سارنگ پور قريب بود خود ازان دروازه بر آمده بر مور چال بيرون شتافت و توپ اندازان بروج آن طرف را مامور ساخت که از توپ اندازي نگزارند که مقابل سر بالا کند و دمی آسودگي بخود تواند کشيد بدین تمهيد علی رغم يکديگر حمله بردند و جنگ سخت از نصف شب در گرفت چنانچه مورچال پيش رو را گرفته بشکر آنها رسيدند از انجا که دکهنیان از روی حزم و احتياط چنين روزی قريب بدایره خود مورچالی استوار از ديوار بسته بودند کار جنگ بدانجا انجاميد و تمام لشکر بر پشت جدار رسیده به مدافعه اشتغال ورزید تا سپیده صبح از افق مشرقی نمایان گشت و در دوست و دشمن فوق ظاهر شدن گرفت - * بيت *

تسخ کشيد اختر عالم فروز لشکر شب کرده هزيمت ز روز

دکهنیان قدم جرأت و جلالت پيش نهاده فوج فوج از سوار و پياده حمله آورده به زد و خورد پيوستند - * منظومه *

گروه رزم جوی و فتنه انگيز همه پر کينه و بی باک خون ريز
به کين خواهي میان را تنگ بسته دل چون سنگ را بر جنگ بسته

داد مردمي و مردانگي ميدادند چون گوله توپ از فراز بروج که سر کوب بود و بر مخالف مي رسيد فرصت ترکنازي و ميدان داري نمي يافتند و بر پشت گرمي آن پای بيرون بر آمدگان در خرابهای بيوت برجا بود که ترکنازي در استقامت شان راه نمي يافت و از وقتی که شهباز صبح از نشيمن افق پرواز کرده تا غراب ظلمت شب بال نکشود بنايره افروزي حرب کوشش به عمل آمد و درين زد و خورد قريب دو صد کس از سوار و پياده جماعه شتی کشته و خسته گشتند و از جانب اجانب نيز جمعی کثير هلاک و مجروح شدند که پرده دار شاه باختری مانع و حایل گشته طرفين را از هنگامه آرائي باز داشت که تا چندی هوس مقابله و مقاتله بخاطر احدی خطور نکرد و بمحافظت مورچال و افگندن

چون به علت نوکری بیش قرار در هر ماه مبلغها می بایست بار دیگر بیوره زیاد از نسبت سابق مقرر گشت - با وجود گرفتن بیوره متعدده و صادرات تنوعه کفاف نمی شد و علاوه آن روز مریه کولیان که شام به شام بایست داد و آن جماعه از اطراف و جوانب بنابر طمع از مشاهده بدست آمدن نقد و جنس هم کاران موضع دهبور و چاشته خوری ایام محاصره نجم الدوله که چاشته خور به از میراث خور است جمع کثیری فراهم آمده بودند -

* بیت *

نواى نشیمنان این سرز بوم بد و نیک کردند یکسر هجوم
در هر ماه بیوره و بگرفتن مصادر و پیش از پیش اهتمام به عمل می آمد و در اندک مدتی و کمتر فرصتی مبلغهای خطیر طلب سپاه بالا رفت و کار مصادره از عمرو وزید و بکر و خالد گزشت چشم مروت پوشیده شد و تمیز آشنا و بیگانه ماند حقوق اخوت به حقوق تبدیل یافت و ترس از خدا و خوف روز جزا نسیم مسیما گردید که شرح و تفصیل آن موجب اظطاب سخن و طول کلام و باعث ملال است بر مستحفظان دروب قدغن بلیغ شد که احدی را بدون اجازت و دست آویز مهری بیرون نه گزارند چون از اظهار بعضی ظاهر گشت که در خانه جوان مرد خان چند ضرب توپچه دوگاری و جزائر مانده نقی بیگ خان درواغه جنسی مامور گشت که بر آرد چون حجرات خانه را کشوند سیزده ضرب توپچه و هشتاد جزائر و بندوق که بر آمد بر آورده بر سر کار گذاشت و ما بقی اثاث البیت را ضبط نمود و بگمان دفینه جانی چند به کندن آمد و چیزی بر نیامد درین مدت که شب و روز از طرفین بجنگ توپ و تفنگ سرگرم بودند و بدفعات هنگام شبهای تاریک ماه که در ماهی یک دفعه و دو دفعه سنبهوارام با تمامی سپاه بر مورچال بیرونیان ریخته بجنگ تیر و تفنگ پرداخت و جمعی از جانبین کشته و خسته می گشت اما فائده مترتب نمی شد تا آنکه در ماه شعبان المعظم شب چهارم -

* بیت *

چو خورشید تابنده بنموده پشت هوا شد سپاه و زمین شد درشت
تدبیر دیگر در پیش کرد و تمام سپاه را از سوار و پیاده گروه گروه و فرقه بفرقه

و اساس دیواری از فرودگاه تا مورچال بنا نهادند و به بستن مورچال دیگر در نزدیک دایره که حریف تا آنجا رسیده بود بنابر پشت گرمی و تقویت مرحله پیش اشتغال ورزیده در اندک فرصتی و کمتر مدتی که شب و روز خودها بآذینان و مزدوران فعله گئی کرده مرتب ساختند و در مسجد سیدی بشیر که بجانب شهر بود مسدود ساخته و دروازه جانب لشکر خود را نگاهداشتند و چند ضرب توپ ببله رس نصب نموده بانداختن گوله بر دروازه سارنگپور و بروج و فصیل مقابل نایره حرب را افروختند و جنویندت نامی که پیام مصالحه آورده بود چون صورتی نه بست رفت بالجمله تا حال بگرفتن مصادرات بدست آویز امانت و ودیعت مرهنة و تحصیل پرگنة حویلی و آمدنی محکالات سایر بلده بطریق علی الحساب به خرچ سپاه میرسید و هنوز مرسومات شان چندان بالا نرفته بود بامیدواری کشادکار و بدست آمدن پرگنات میگزشت اکنون که پرگنة حویلی به تحت و تصرف بیرونین رفت و بنابر انسداد دروب و برپا شدن هنگامه محاصل محکالات بلده موقوف گشت و هنگام کار در آمد - سنبه و رام که مدارالاهام جمیع امور بود هرچند درین باب اندیشید بجزاحیاء بدعت بیوره واخذ و جر چاره بدستش نیامد لهذا قریب لک روییه را بیوره بر تجارت پیشگان و صرافان مسلم و هندو قرار داده به تنخواه سپاه داد و بازار ساعیان از خدا بی خبر و خانه بر اندازان بیداد گر که از چندی کساد داشت رواج گرفت و بسا خانها را در معرض بیع در آورده بفروش میروسانید درین وقت غلام حسین خان ولد خواجه عبد الحمید خان فرصت یافته استدعای منصب قضای بلده بسرانجام دو هزار روییه نمود ازان جاکه زر مطلوب بود مومن خان پذیرفت و او از روی حزم و احتیاط که خللی درین کار نشود به کفالت محمد هاشم بخشی و محمد لعل روهیله سجلی نویساننده بیست و ششم شهر صدر از تغیر محمد رکن الحق خان قاضی شد و در عزل و نصب این کار مبلغی را نقصان محمد رکن الحق خان گردید و در آخر کار بد و نمازد -

* بیت *

جو قاضی نویسد بفکرت سچل ز دستار بندان نگرود خچل

کشیدند و سنبه‌وارم خانه مسکن آبا و اجداد و مسقط راس خود را که در سارنگ پور بود از چندی بذایر ویرانی در بلده سکونت گرفته بدست خویش آتش داد کم و بیش آبادی که در آن پوره بود بر طرف شد بالجمله سنبه‌وارم معاودت نموده آمد اما چندی از اجل رسیدگان که پا در خوا به خانهای مردم گزاشته بلا تکاشی جلد روی گزیده بودند در آب انبارها که باصطلاح گجرات تانکه گویند اگرچه عمارات خراب شده و آنها برجا و پر آب بودند از نا بلدی و تاریکی شب بگرداب اجل افتاده هلاک گشتند روز دیگر که کورت دوم دکهنیان برای بستن مورچال در آن خرابها در آمدند از غرق شدگان بحر فغا و افتادگان سیاه چال بلای دوشینه بزبان حال شنیدند -

* بیت *

ای مدعی که میگری بر کنار آب

ما را که غرقه ایم چه دانی چه حالت است

الحاصل سداشیو رامچندر جهت بستن مورچال و استحکام دادن پناه گاه قدغن نمود و متوجه تمشیت مهمام مالی و ملکی شده عمال و فوجداران در پراگندت رخصت فرمود و سداشیو بلال نامی از همراهیان را کوره کهنه پاره پارچه سایر و عامل پراگنه حویلی ساخته گفت که وجه بقای مالو جهات فصل خریف را بمعرض تحصیل در آرد و داماجی نیز در حصه خود نائبان تعیین فرمود از آنجا که تا حال جوان مرد خان و زورآور خان برادرش برفاقت سداشیو دامودر بود و او چار نا چار هزار و پان صد روپیه به صیغه مدد خرج از پراگنه پتلاد و از هرجا که دست بهم میداد میرسانید و بدین جهت مبلغ خطیر بخرج در آمده اکنون که ملک باختیار دیگری است او عذر آورد لهذا با سداشیو رامچندر گفت و شنید این معنی در میان آمد و او نظر بر جمعیت همراهیش که چندانی نبود از آن وجه کاسته بقدر همراهیان مقرر ساخته نگاهداشت -

* بیت *

از زیادت طلبی کار تو آید بزبان سود گر خواهی از اندازه زیاده مطلب جماعه مرهته که راه در آمد و بر آمد طرف ثانی را برای العین مشاهده کرده بودند از چوب و تکفه و پشتارهای ز قوم رخنه بندی نموده کندن سلامت کوچه

در دانه پوشیده از چشم اغیار در آمده جای گرفتند و در همان شب چوب و تخته که روزانه معد و آماده کرده بودند در پهلوی مسجد به مکانی حصار مستحکم ساخته مورچال بستند روز دیگر که فلک شعبده باز خیمه شب باز برابر داشت و برق ز تاری روز را نصب فرموده عرصه روزگار را روشن ساخت مورچال بندی دکنیان بر حصاریان منکشف گشت -

* بیت *

هر راز که در پرده شب پنهان است چون روز شود بر همه روشن گردد

چون کار از پلنگ توپ گزشته بود طرفین بافکنند بندوق و جزائر از بام تا شام معرکه را گرم داشتند شبانگاه طلایه سواران شب گشت نقاره نوازان در اندرون حصار از دو طرف بگرد شهر بر آمدند و مستحفظان برج و باره مشاعل افروخته صدای هوشیار باش و ندای بیدار باش را بر کره اثیر رسانیدند - مومن خان تمام لشکر را امر به کمر بندی نموده بر دروازه سارنگپور آمد و قریب یکپاس از شب گزشته که ظلمتش سیاه تر گشت -

* بیت *

شبی چون روی زنگی در سیاهی رسیده رنگ شب تا پشت ماهی

سنبه و رام را با سپاه بیرون فرستاد که مورچال پیش رسیده بردارد مردم را که اول کار بود بی محابا خود را رسانیده باندک زد و خورد مقابل را که هنوز جای استوار نه ساخته و از راه و معبر واقف نبود پای استقامت از جلی رفت جمعی از طرفین کشته و خسته شده روبه فرود گاه خود برگشتند و از روی اضطراب بعضی از اسلحه و امتعیه ضروری آنها افتاده ماند که بدست شهریان در آمد و چوب و تخته مورچال را کشیده آوردند جمعی از بیدلان که بحسب ظاهر بیرون بر آمده تاریکی شب را روشنی بنخت دانسته در گوشه و کناری متقاعد بودند از مشاهده رویداد جری گشته زیاده از پیش قدمات به هلی و هوی و جست و خیز در آمده رفتند چون در پیش مانعی و حایلی نبود تا دائر دکنیان رسیده چند دفعه شلک زدند و قریب نصف شب معارفت نموده در بین راه سقف بعضی عمارات سارنگ پور که مغالیک چند می گزانیدند و از خوف به شهر آمده بودند با مسجدیکه سقفش چوبین بود و قایم و پناه مخالف دانسته آتش

نوشته و مصحوب جاسوسان رسید از آنجا که مشیت ایزدی بنوع دیگر پیوسته و به کلک تقدیر امر آخر ثبت گشته و اجل خلقی رسیده و هنگام زوال مال و منال جمعی پیوسته بود رد قضا آسمانی که طاقت آنسانی نیست نتوانست کرد مومن خان نظر بر جمعت ظاهری که قریب ده هزار کس از سوار و پیاده فراهم آورده و مصالح سرب و باروت را ذخیره نهاده و کولیان را متفق ساخته و محکمه جدار حصار را پناه قرار داده راضی به صلح نه گشت و جوابی که مطابق سوال باشد نفوت چندی از سکنه از صرافان و تجارت پیشگان که بین الخوف و الرجاء می گزانیدند از رسیدن فوج و قرار نگرفتن صلح عاقبت بینی را کار فرموده کناره گرفته متواری گشتند و هرکرا قابو بدست آمد به سازش مستحفظان بیرون رفت بالجمله سداشیو رامچندر بانفاق داماجی گایکوار عبور دریای مهندری نموده بموضع کپیره رسید جوان مرد خان و دکهنیان آمده ملحق گشتند و کوچ نموده بموضع نهالی شش کوهی بلده وارد شد و از مضمون جواب که موافق مدعا نبود واقف گشته در فضایی پشت باغ مهر علی خان و تالاب کانکره واقع سواد بلده فرود آمد و روز دیگر که * بیت *

سپاه سحر چون علم بر کشید جهان حرف شب را قلم در کشید

پانزدهم شهر ربیع الثانی به عزم بستن مورچال و آراستن معرکه جنگ و قتال از آنجا برخاسته در راجپور تا سرسپور شرقی بلده مقابل دروازه سارنگپور و کالو پور افتاد و چند ضرب توپ از فراز بروج حصار انداخته شد از آنجا که حیطان بیوت منهدمه پورجات در میان حایل بوده توپ کار گر نمی شد مومن خان به نصب کردن شتیرها و تخته بندی دو برج متصل دروازه کالو پور را بلند ساخته توپهای پله رس گذاشت که تیرش به فرودگاه مقابل کار گرمی افتاد - سداشیو رامچندر و داماجی را و جماعه مرهته و ما و له را به بستن دمدمه و پیش بردن مورچال امر فرمودند و آنها بدان امر اشتغال ورزیده در پناه دیوارهای خرابیهای پورجات در آمده هنگام شب که پرده ظلمانی جهان را فرا گرفت و چوب و تخته بسیاری آورده مسجدیکه بمسجد سیدی بشیر اشتها دارد و از ساخت ملک سازنگ نامی امراء گجراتیه است و به فاصله تیر بندوق از حصار واقع شده

فوج فراخور این کار پرداخته رو براه نهادند و بقطع مراحل و طی منازل بسرعت بسرحد صوبه پیوستند و مومن خان را آگهی آمد باوجود انقطاع رشته امید کومک و مساعده از پیشگاه بیامردی همت و جسارت تزلزلی در قواعد بنیان اقامت و تخلخلی در ارکان پایداری و استقامت راه نداده دروب حصار شهر پناه را خشت چین ساخته به مردم کاری سپرد و مستحفظان بر برج و باره گماشت و توپها را جابجا قسمت نمود و (۱) کيفر چوبین دستکی بر شرفات نصب کرد و قلعهچه باره نین پور مکان فوجدار نشین کرد را که در وقت محاصره رگنهاته راو دکهنیان خراب و ویران ساخته بودند و سری بت راو از سر نو عمارتش را محکم نسبت ساخته بود بمظنه اینکه مخالف آنجا را پناه گاه خود نه سازد منهدم ساخت و جنگ را منحصراً بر جدار حصار شهر پناه گزاشته سپر ممانعت بر سر کشیده و علم مدافعت بر افراخته رزم طلب نشست - سدا شیور را میچندر و داماجی گایکوار بر دریای مهندری رسیده سلسله جنبان امر مصالحت و رفع خصومت گشته نامه مشتمل بر وعد و عید و تحویف و تهدید از مخالفت پیشوا که درین عصر و زمان در تمام ممالک هندوستان دست تسلطش دراز شده و احدی را تاب مقاومت او نمادده بهتر این ست و خیریت درین است که دست از مزاحمت و منازعت باز داشته مضمی مامضی و کرده را نا کرده انگاشته بساط مخالفت را بر چیده به کهنبایت که از سابق در تصرف او ست برود -

* منظومه *

مینگیز فتنه میفر و زکین	خرابی میا و ز بدین سرزمین
ترا ملکی آسوده بی داغ و رنج	مکن نا سپاسی دران مال و گنج
مشوران نچود کامی ایام را	قلم در کش اندیشه خام را
همان به که بر صلح رای آوری	طریق مروت بجا آوری
نخواهیم ازین خامه صلح بین	نی نیزه گردد بآهنگ کین

(۱) کيفر بفتح اول برون حیدر سنگی را گویند که بر کنگره قلعه نهند تا چون غنیم نزدیک آید بر سر او زنند و بکسر اول هم آمده و بهندی متواله گویند برهان *

رسیدن خبر رویداد احمدآباد به پونه و بر آشتن
 پیشوا بالاجی راو و تعیین فرمودن سدا شیورام
 چندربه امر نظامت و انتزاع بلده از
 مومن خان و پیوستن او باتفاق
 داماجی گایکوار با فوج جرار
 و بستن مورچال و آراسته
 شدن معرکه جنگ
 و قتال

چون سرّ بعد اولی و کرّ بعد اخری هنگامه آرائی مومن خان از گرفتن
 بندر کهوکه و تاخت جموسر و قریات پرگنّه پتلاد و کشتن راگهو نائب صوبه
 و در آمدن خود بر بلده و بر افراختن علم مخالفت و استعداد مدافعت به
 سمع پیشوا بالاجی راو رسید نظر بر اقتدار و تسلط خویشی که احدی را بارتکاب
 اینچنین امری و جرأت این قسم کاری گمان نمی برد و از فرط غصه و غضب
 آشفته رنگ برنگ گشت و در صدد انتقام در آمد - * منظومه *

خبردار شد پیشوا آن زمان که شد رخنه درکار امن و امان
 به پیچید بر خود چون پیچیده مار زبان کرد شمشیر زهر آب دار
 به شور و شغب دست زد بر دهل صلا زد زهر سو به کین مغل

و سدا شیورام چندرا که از جمله نزدیکان و مخصوصان برتبه مرتبت اخص
 و بمنزله مکنت و ثروت از دیگران ممتاز و در پایه اعتبار و اعتماد در هم چشمان
 رجحان داشت به نیابت ورتق وفتق مهمات مالی و ملکی صوبه احمدآباد
 نام زد ساخت و داماجی گایکوار شریک دار نیمه صوبه را با کهایندی راو برادرش
 بمعاونت رخصت فرمود آنها فطاق عزم را بدین یساق چست بسته به استعداد

رسیده بود عنان سبک تگ استقامت را بجانب پتلاد معطوف داشته رفتند چون جمعیت متعینه بندر کهنابایت بمدافعه آنها کافی بود سنبه‌ورام خاطر ازین والدی جمع ساخته سوار یهای زنانه و سرب و باروت آنچه توانست گرفته و محمد رشید بیگ را در انجا گذاشته برای دهولقه بیستم شهر ربیع الاول به بلده رسید مومن خان که بر همدومنی محمد هاشم عرف آنبا و جانباز قصباتیان کوی فوجی با دو ضرب زنبورک جهت انتزاع قصبه کوی از هر بارام به سر کرده‌گی آنها تعیین ساخته بود در انجا جنگی نموده شکست خورد و زنبورک و بنه را بغارت داده با دهل شکسته و عنق منکسره برگشتند از انجا که کیفیت انتزاع بندر کهوکه از دست دکهنیان مومن خان به شرح و بسط بحضور نوشته بود وکیل این معنی را بذریعه وزیر الممالک ظهور حسن خدمت و کار طلبی موکل را بعرض اقدس رسانیده خلعت فاخره با شمشیر قبضه نه نشان از پیشگاه فضل و عطا حاصل ساخته سه ماه قبل از وقوع مقدمه احمدآباد ارسال داشته بود بحسب اتفاق به کهنابایت رسیده درین ولا به همراهی سنبه‌ورام آوردند مومن خان و رود عطیات بارگاه والا در چنین وقتی بغال نیک گرفته بغایر نمود خاص و عام و اظهار استقلال بباغ شاهي فرستاده و باستقبال سوار گشت و بضابطه معینه و قانون مستمره به تقدیم آداب رو بدرگاه معلی پرداخته پوشید و شادیانه نوازان داخل گردید پس از چندی که در گرفتن احمدآباد معروضه راقم از نظر اشرف گشت و مزین بخط خاص گشت که آفرین خوب کردند و این خبر در دارالخلافه اشتها یافت و کلاهی دربار جهان مدار از مشاهده اوضاع و اطوار از رخ کار دریافت نموده به مومن خان نوشتند که درین جزو زمان توقع مساعده از خزانه و تعیین کومک از حضور نباید داشت و تسلط و غلبه دکهنیان بجائی رسیده و بعدی انجامیده که ارکان دولت را یارای مخالفت و برهم زدن با آنها نمانده آنچه از خود توانند کرد مختار اند اگر پیشرفت کار و استقرار از رسیدن احکام والا و عطیات تواند شد میتوان حاصل ساخت - سری پت راو که باستماع علم مخالفت برافراختن مومن خان و کشته شدن راگه‌و به عزم این صوب راهی گشته بود به سوهن گده رسیده بر کماهی حالات واقعات بلده اطلاع یافته برگشت *

و اموال سرکار والا که نیز در اینجا بوده واکرد سواى چوب و نخته ناکاره بر نیامد
مگر یک صندوقچه مقفل از حجره خزانه بمهر دیوانیان پیشین مانده و ارقم نیز
در ابتدای تعلق پزیرفتن دیوانی مهر بران زده بود بر آمد و از روی سر رشته
دفتر همان صندوقچه مقفل مختوم ثبت است چیزی مندرج نیست آنرا
با خود برد چون ساعت داخل گشتن قلعه ارک نزدیک رسید پانزدهم شهر
صفر المظفر از حویلی مهر علی خان بیاره نین پور انتقال نموده روز دوشنبه
نور دهم با تجمل و آراستگی فوج فیل سوار شادیانه نوازان در آمد و سادات عظام
و مشایخ کرام چار نا چار آمده لب به تهنیت کشادند و گفتند * بیت *

به فال خیر رسیدی بدین خجسته مقام

خوش آمدی و علیک السلام والا کرام

و سرگروهان مسلم و هندو تجارت پیشگان و عرافان از عاقبت کار خائف و هراسان
بقدر حالت و فراخور رتبه اشرفی و روپیه نذر و مبارک باد دادند مومن خان
هریک را استمالات و دل جوئی پرداخته رخصت فرمود و بررای و تدبیر خود
آفرینها گفته و از مشاهده مکانی که بدان حالت از اینجا بر آمده بود شادمانیها
نمود و شاهد مقصود را در کنار دیده گفت - * بیت *

دامن چون تو نگاری ز کف آسان ندهم

که بخوابی بسیار بدست آمده

و متوجه سرانجام مهم مالی و ملکی گشت و اهتمام تام در حفظ و حراست
برج و باره و استحکام آن بیش از پیش فرمود محمد رشید بیگ و سنبه و رام
که به کهنایت رسیدند جمعیت آنجا را که دو هزار کس از سوار و پیاده موجود
بود با خود گرفته به مقابله و مدافعه جوان مرد خان و دکهنیان که دست
بتاخت و تاراج قریات متعلقه کهنایت در از ساخته بودند شتافت و دوسه
دفعه نیمابین جنگ واقع شد از آنجا که دکهنیان مغلوب و همه در معارک کفاره
گیری می نمودند همراهیان جوان مرد خان بزد و خورد می پرداختند جماعه
از طرفین کشته و خسته می شدند صرفه ندیده و نیز خبر بر آمدن فوج از پونه

دست رسید چیزی به تحصیل در آورد شاه عبدالرزاق جمعی از پندتان را که در جوار او و سبزووارام در آمده بودند شفاعت نموده برخاست بیرون کرد چون خبر در آمدن مومن خان به بلده و بر آمدن دکهنیان باطراف و اکفاف صوبه بنزدیک و دور رسید فرقه سپاه را روزی پیدا شد از قصبات قریب و بعید تا پالن پور و جو نه گده و بندر سورت تا مار و ار هر روز گروه گروه و فوج فوج تازه بتازه و دسته بدسته از سوار و پیاده گجراتی و عرب و روهیله و سندهی اکثری از راه طمع استماع نوکری بیش قرار دست از نوکری دیگران کشیده و دم گاهی که بدست شان بود رها کرده نان چربی گمان نموده از گردۀ خشک رو گردانیده رسیدند -

بگردش ز هر بوم و هر کشوری باندک زمان جمع شد لشکری جوان مرد خان و دکهنیان از اجتماع سپاه گران اندیشیده تاخت و تاراج قریات پرگنه چوراسی را بنظر در آورده رفتند مومن خان برین تدبیر واقف شد محمد رشید بیگ و سبزووارام و محمد لعل را با هزار سوار جرار به کهنبایت رخصت فرمود و گفت که هنگام مراجعت قابو دیده متعلقان را با چند نفر شتر و حمالان سرباری سرب و هاروت آنچه تواند همراه بیارد و خدمت بخشی گری را از تغیر رشید بیگ به محمد هاشم مقرر ساخت و به قلعه موضع کالی و ولاد تهاه داران فرستاد از آنجا که جمعی از پندتان دکهنی که به صیغه تجارت پیشگی در احمد آباد بوده به سودا و معامله داد و ستد و خرید و فروخت اشتغال داشتند و بیرون بدر زده بودند به سعایت بعضی ظاهر گشت که در نزد بعضی از مشرور و کمخاب فروشان نقد و جنس از آنها مانده بدین صیغه محصلان تعیین کرده چهار هزار روپیه گرفت و متصدیان بادشاهی محال کهتره پارچه را به دستور سابق و معمول قدیم دخیل کار فرمود و تقی بیگ خان را داروغۀ توپ خانه جنسی مقرر نموده جهت سرانجام توپ و مصالح سرب و باروت قدغن بلیغ کرد و آنچه از سرب و باروت و بان که دکهنیان ذخیره داشتند بنابر ملاحظه آن که در سرای اعظم خان بود خود آمده دید و حجرات خزان

* بیت *

مختلف سبق ذکر یافته و باقی احوال از سرق کلام آینده بوضوح می پیوندد
 بالجمله چون سندهورام از رقابت رقیب خاطر جمع ساخت بتعین خدمات
 و تعلقات متوجه گشته محمد لعل روهیله را بفوجداری کرد تعین فرمود و محال
 نخاس را بد و سپرد و محالات دیگر را سولی کتھره پارچه که مومن خان به میر
 نجم الدین ولد سید عقیل خان مقرر کرده بود به متوسلان و منسوبان خویش
 تجویز کرد از آنجا که هنگام ارتفاع غلات و حصاد و خسار مزروعات رسیده بالفعل
 که پرگنه حویلی در قبضه در آمده کار تشخیص و چشمه تحصیل بالواجب را جاری
 ساخت مومن خان حقیقت حال از اخراج دکه‌نیاں و در آمدن خود در بلده
 را به شرح و بسط به جناب اقدس اعلیٰ عرضه داشت و نوشت - * منظومه *

که آتش ز دشمن بر انگیختیم باقبال شه خون او ریختیم

بیک زخم کردیم کارش تباہ سپردیم جانش به فتراک شاه

جوان مرد خان که بر سر راه بیرمگانم به انتظاری سداشیو دامودر و فوج دکه‌نیاں
 نشسته بود آنها به پشت گرمی و دلدهی او قوی دل شده آمده پیوستند
 چون چشم شان را از صدمه نخست ترسیده دید و از خود جمعیت چندانی
 نداشت جرأت امر دیگر نیافت پس از مشاوره و کنگاشها رای ها بران قرار
 گرفت که در نواحی بلده تا رسیدن کومک از پیشوا اقامت باید داشت تا
 طرف ثانی دست تطاول بر پرگنات دور دست دراز نتواند ساخت و از
 قریات پرگنه حویلی وامکنه دیگر بقدر مقدور و تقاضای وقت تحصیل نموده
 بصرف لشکر در آرد و بدین دست آویز برای مدد خرج همراهیان خود
 و زورآورد خان هزار و پانصد رویه روز مره معین کرد و کیفیت آمدن و تدبیر
 یک اندیشیده بود با شرح و بسط بنابر اثبات حق و ظهور حسن خدمت
 به بالاجی راو نوشت و از دکه‌نیاں نویساینده مسرعان سریع السیر راهی کرد
 و کوچ نموده بموضع ساوندشش کروهی بلده آمد هر با رام از آنجا جدائی گزیده
 به کری رفت جوان مرد خان باتفاق دکه‌نیاں موضع جیتلپور هفت کروهی
 بلده که قلعه‌چ دارد پناهی بنظر آورده آمد و مقامات چند ورزید و از هر جا که

ستود و به استمالت و دادن خلاع دل شاد و خوش دل ساخت و او آخر روز به سواری فیل با تجمل و حشمت و جمعیت سوار و پیاده قدیم و جدید بنابر ملاحظه شکست و ریخت جدار حصار از دروازه خانپور بیرون برآمده بدور شهر بنظر تامل و تعمق نگریسته بقطع اکثر اشجار و انهدام حیطان بیوت منهدمه آبادی سابق که در جوار و گرد و پیش بود و حفر خندق امر فرمود و معماران چابک دست و بنایان شتاب کار جهت تعمیر و رخنه بندی تعین نمود که بکونیای استادی نشیب و فراز را برابر سازند و شب و روز چون ^(۱) شافول خاطر را به تعمیر آن متعلق ساخته بانجام رسانند از آنجا که برج لعل پیشکار برتق و فتق امور نظامت و گفت و شنید بعضی مهمام مرجوعه در آمد سنبهوارام که خود متوقع این کار بود انبازی ^(۲) انباغ را گوارا نه ساخته اظهارنجیدگی نموده گفت - * مصرع *

ما رفج بریم و دیگری گنج

مومن خان بمقتضای وقت به دلبری پرداخته انصوام جمیع مهمام مالی و ملکی به عهده و اهتمام او گذاشته نائب دار مختار و مدارکار ساخت و برج لعل را بیاس خاطرش به کهنبایت رخصت فرمود مخفی نماید که سنبهوارام از قوم برهمن ناگربیسلسنگره است در ابتدا در زمره فرقه سپاه و بوکالت میر ابوالقاسم که بانجم الدوله بود نوکری می نمود از آنجا که نیر بختش روبه سهم السعادت داشت درجه بدرجه در ایام حکومت جوان مرد خان در رفاقت شهباز روهیله پیش آمد کرد و پس از کشته شدن او چون با جوهر ذاتی آراسته و بنشاء شجاعت پیراسته بود بفوجداری کرد مقرر گشت و روشناس که ومه گردید و در هنگام محاصره رگهفاتیه راو به ظهور ترددات نمایان علم شد و نام و آوازه بهم رسانید و پس از آن بسر خود باصد دو صد سوار نوکری می نمود چنانچه شمه ازان در محل

(۱) شافول ریسمانی باشد که بر مرش سنگی بندند و بنایان از دیوار آویخته کچی و راستی دیوار در یابند ۱۲ *

(۲) انباغ دوزن را گویند که در نکاح یک مرد باشند و هر یکی از ایشان مر دیگر را انباغ باشد - برهان ۱۲ *

* بیت *

بکار خویش تامل نمایی کز تعجیل زیان کنی و کسی را زیان ندارد سود
تصدیق قول نموده آنچه از راه فطانت و زیرکی باوجود عنفوان جوانی که بزرگی
بعقل است نه بسال با خود اندیشیده بود گفت که تا موضع کهوره معموله
چوراسی که بر شش کروهی دولقه واقعست سرحد کهنبایت است و تعلق بما
دارد رفتن را مضایقه نیست و تا رسیدن آنجا خبریکه مقرون بصدق باشد خواهد
رسید و بدان موجب بعمل خواهد آمد و مرزا محمد زمان شاهزاده ایران دیار را
که از چندی در رفاقت او بود به نیابت مقرر ساخته با جماعه که اسپان شان
بایلغار توافذ رسید سوار گشته رایت عزیمت بر افراشت و قریب به صبح کاذب
بموضع کهوره پیوست و رویداد احمدآبا بسل سفیده صبح صادق واضح و روشن
گودید بر رای صائب خود آفرین بر خوانده گلگون عزم را گرم رفتار ساخت
و بدولقه رسید فتح محمد پرمار و قصباتیان آنجا و سلیم جماعدار عرب که در آنجا
اقامت داشت برسم استقبال بر آمده ملاقی گشتند و ساعتی چند بذابر
استراحت مکث نموده بعضی از قصباتیان را بامیدواری نوکری و سلیم را
باوجود عذر عارضه جسمانی تکلیف همراهی نموده رو برای آورد و یک پاس و نیم
از روز بر آمد روز یکشنبه بیست و دوم بهاره نین پور بیرون بلده نزل کرد -
و بانتظاری رسیدن ساعت مختار انجم شمس جهت در آمدن قلعه ارک چون
روزی چند در میان بود بخانه مهر علی خان بودن را مقرر کرده داخل بلده
گشت حاجی مبارک جماعدار عرب که در روز در آمدن رشید بیگ اندک
جراحی برداشته بود فیلان را عماری بسته در نزدیکی میدان سه دروازه رسید
و مومن خان را سوار فیل ساخته رسانید روز دیگر که ساعت مختار سنجهو رام
بود با محمد رشید بیگ و محمد لعل و گنگا جات و هری کوتوال سر گروه کولیان
با پسرش آمده مومن خان را دید و لب به تهنیت کشاده گفت - * بیت *

المنة الله که اگر رنج کشیدیم دیدیم تراوز توبه مقصود رسیدیم

مومن خان در فراخور رتبه و منزلت هریکی را مورد تحسین و آفرین گردانیده

آگاه شدن مومن خان از رویداد و رسیدن باحمدآباد بطریق ایلغار و سوانحاتی که تا رسیدن سد اشیورام چند روی داده

محمد رشید بیگ بمجرد داخل گردیدن دروازه اسلوریه و پا بدرون نهادن
بلده چون وقت نگارش احوال را گنجایش نداشت عجله سواری یکه تازی
خوش اسبه را از همراهیان انتخاب نموده برسانیدن مرده فتح الباب نزد مومن
خان رخصت نمود و او از همانجا عذر عزیمت بصوت بندر کهنابیت معطوف
ساخته رو براه آورد و چون نسیم سحری پابند هیچ گل و خار نگشته و دمی
مناذد روش فلکی قرار نگرفته همه جا اسپ تازان بالب خندان و دل شادان
تمام آنروز بتوکنازی بشام رسانیده به آسودگی نپرداخت و در نیمه شب غاسق
آن طارق وارد گشت و مومن خان را که در عالم رویا برای مشاهده چنین
روزی در خواب بود بیدار ساخته نوید بدست آوردن شاهد مقصود رسانیده
گفت *

صبح ظفر از مشرق اقبال برآمد اصحاب غرض را شب سودا بسر آمد
از استماع این خبر فرحت اثر بلا توقف و درنگ ازجا جسته آهنگ روانگی
نموده بدین مضمون زبان کشاد -

امروز بخت نیک بشارت رسان ما است

عهدی است اینکه جان بهزار آرزو خوش است

و امر به کمر بندگی نموده مستعد سواری گردید بعضی از اصحاب خبرت و ارباب
بصیرت سرد و گرم روزگار دیده و حلو و مر ایام چشیده خرد مند تجربه کار دانشمند
کرده کار از راه خیر اندیشی و طریق دور بینی ظاهر ساختند که خبر واحد که
احتمال صدق و کذب میبود عجلت را کار فرمودن خلاف عقل و فرزانی است
و مبشری که در آمده در وقتی بر آمده که پا به اندرون دروازه گذاشته بود از انجام
کار که بجای منتهی شد و چگونه انجامید آگاهی و اطلاعی ندارد -

قضای ایام ماضیه اضحیه ماده گامی را قربان ساخته آرایش دکان نمود و جمعی از سندهیان بتخانه نواحداشی کهن سیئه کوره کهنه پارچه برگز کهرکی را منهدم ساختند رویداد صدر را که از واقعات عمده بلده بود راقم عرضداشت نموده مصحوب قاصدان سریع السیر روانه بارگاه فلک اشتباه نمود که در عرض دوازده یوم از نظر ایستادگان پایه سریر اعلی گزشت - بالجمله دکهنیان از رود بار سابر چون باد بر آب گزشته افتان و خیزان سداشیو دامودر و دهذد و هری با دیگران بصوب بیرم گانم که حصاری دارد و سیوکرام نائب داماجی گایکوار بدولقه و هر با رام به کری جدا شده رفتند و جمعی از یذذتان و کار پوزان تعلقه دار محال کهنه پارچه و سایر و دارالضرب و نخاس که در بیرون قلعه ارک در شهر خانهای احمد و محمود را تصرف کرده نشسه بودند از نزول بالای ناگهانی و قضای آسمانی که که خودها را نتوانستند جمع کرد و عوارضات ظاهری شان به تاراج رفت با دو گوش و بینی بیرون جسته بعضی به شاه عبد الرزاق و چذذیکه از سابق با سندهو رام تعارفی داشتند زنهار خواجه گشتند محمد زمان خان ولد فداء الدین خان که با جمعی از بندر کهنیایت بر آمده بموضع دبهوره پیوسته بود از حقیقت کار واقف گشته به بلده آمد رشید بیگ باستصواب سندهو رام صلی عام داده به نگاهداشت سوار و پیاده متوجه گشت و سپاهی و ناسپاهی را فرقی نماید هر بی سرو پائی سپر و شمشیری از خود یا به عاریه گرفته نوکر شد و بجماعداران فرقه عرب و گروه روهیله که با مرهته بودند استمالت داده نوید نوکری رسانید و بدستور سابق به حفاظت دروب و حراست برج و باره تعیین فرمود اتفاقاً جوان مرد خان که بموجب طلب دکهنیان از پتن بر آمده می آمد مابین موضع مانسه و پتیها پور سنج سانحه بلده را شنید و بموضع پتیها پور آمده با هر با رام که در کلول بود روز دیگر ملاقی گشت و در تدبیر کار گفت و شنید بمیان آورد و مسرعی نزد سداشیو دامودر روانه ساخته باتفاق هر با رام رو بدان صوب نهاد و زور آور خان برادرش را برای آوردن سداشیو دامودر رخصت فرموده در انتظاری بر سر راه بیرم گانم نشست *

بپایان در آمده دست تطاول دراز ساخته هرچه بدست هر که آمد با خیمه و اسباب فرمایشی رگه‌ناتپه را و نقد و جنس بغارت بردند - * بیت *

بامدادان که صبح سیم اندود از در گنج قفل زر بکشود

و جهان را از شعاع نقد زرین روز منور ساخت عبد الله زبیری از بدر رفتن دکنیان آگاه گشته دست از جنگ باز کشید و دروازه بهدر بر روی نو آمدگان کشوده گشت و رشید بیگ با همراهیان در آمد و شعور حبشی را به کوتوالی چپوترة فرستاده و او منادی باسم مومن خان بر آورد - * بیت *

منادی چو در گوشه راه کرد کسان را ازان کار آگاه کرد

و قریب یکپاس از روز بر آمده که کولیان جفا پیشه داکین صرافان و بزازان خانهای مردم را بضرب تبر شگفته از نقد و جنس پشتارها بسته بودند و خسارت کلبی عائد حال رعایای ستم دیده و کم نصیدان ستاره سوخته رسید دست کشیدند از آنجا که بلده سواد اعظم واقع شده اکثر باشندگان محلات دور دست صبحی که سر از خواب برداشتند احوال را دگر گون یافتند به اظهار دیگران از ماجرای دوشینه واقف گشته گفتند - * بیت *

بیک لحظه بیک لمحہ بیک دم دگر گون می شود احوال عالم

و غارتگران کولیان امتعه واقمشه مغروته را بمسکن خودها رسانیده آمدند و بعضی از صرافان و تجارت پیشگان ازین معامله هراسیده روپوش گشته بهنگام فرصت گریخته بیرون رفتند محمد لعل روهیله متعلقان خود را از چاه زندان بر آورده بر فراز فیل عماري دار سوار ساخته بخانه فرستاد و سید هئی و بهائی چند اراهای آمد جمعی از جماعه عرب و روهیله و سندهی و چندین از اجامره و او باش مسلم شهری دین دین گویان از گاران فعل که هنودکار ثوابی اندیشیده معلّم به علم وقف ساخته سر داده بودند پی زده بی زبان چند را از پا در آوردند و پارچه پارچه قسمت کرده بردند جوان مرد قصابان که از مدتی بنابر منع دکنیان بخون گودستی نیالوده بودند روز عید پنداشته از دماء مسفوکة نگاری بست و بجانب قربان گاه سلاخ خانه و مذبح خرامان گشت و علی رغم روزگار گزشته به نیت

و میدان را از غبار اغبار خالی دیده تا راسته بازار مسجد جامع و خانه و لندیس رسیدند جماعه کلاه پوشان بزبان حفظ خود که به سردادن بندوق چند از پشت بام دست کشودند سنبهوارام پیش آمده منع نموده گفت که با شما کسی را کاری نیست ازین حرکت بیجا دست باز دارند چون مانعی دیگر در پیش نبود به عمارت کاریز مقابل دروازه بهدر در آمده قائم گشتند و بجنگ بندوق و جزائر و افگندن بان پرداختند و ازان طرف عبد الله زبیری و صالح جماعدار عرب از فراز بام دروازه نقار خانه به مدافعت جای گرفتند چون هنوز صبح خوب روشن نشده بود سنبهوارام و محمد لعل بگرد کوچه و محلات گرد و پیش اسپ تازان بر آمده خانه بخانه سپاه به روزگار و آنهایی که برای چنین روزی مبلغی پیش خور کرده بودند رسیده از مژده در آمدن خودها با خبر کردند و برفاقت دعوت فرمودند جمعی بامید واری نوکری اجابت کرده چون - * بیت *

بر افراخت رایت سپهدار شوق شه غرب در بخر خون گشته غرق

فراهم آمدند دکهنیان را که اعتماد بر نوکران خود نبود و شهری و لشکری را مخالف و موافق طرف ثانی دانسته باوجودیکه قریب دو هزار کس از سوار و پیاده بود از سایه خویش هراسیده دست از پاکم ساختند - * منظومه *

بآخر ز گردون گردنده حال فتاد اختر دکهنیان در زوال

ز بام و ز در فتنه آمد درون بر آمد فغان از درون و برون

و چاره بجز بدر رفتن نیافتند و مضطربانه به سراسیمگی آنچه درانوقت توانستند برداشته براه درپچه باغ طرف رود سابرمی راه بر آمد گزیدند و به شتاب زدگی که بر یکدیگر سبقت می جستند هجوم واقع شد درین ضمن کسان رشید بیگ بههمونی بعضی شهریان از جانب مزار شاه و جیه الدین قدس سره که دیوار حصار شهر پناه بجدار قلعه ارک پیوسته است از بالای فویل چون بالای آسمانی رسیدند و با افگندن بندوق چندی را مجروح ساختند دکهنیان از هول جان مانند دیو از لا حول گریزان سه زنجیر فیل سداشیو دامودر که از درپچه بر آمدن دشوار بود و باقی اسپ و شتر و گاو و خر با بار گزاشته بدر رفتند و بالا رسیدگان

* بیت *

زبانگ دهل فتنه بیدار گشت بر آسودگان کار دشوار گشت
و بر فراز فصیل رو به دروازه اسلوریه آوردند و مستحفظان برج و باره سر راه من
نجا بر سه فقد ریح گفته بگوشه و کنارها خزیده بدر رفتند و بی ممانعت اختیار
دهل زنان و طاسه نوازان به دروازه پیوستند - حلیم روهیله متعینه دروازه عار فرار را
اختیار نکرده بمدافعه پا پیش گذاشت و سر خود را در کنار دید * * بیت *

پس آنکه به دروازه تاختند ز دروازه بان هم سر انداختند
و قفل را به ضرب بر شکسته فتح الباب ساختند - محمد رشید بیگ و سنبورام
و محمد لعل و گنگا جات که به سواران متروک و منتظر چشم را چون حلقه بر در
داشتند جلوریز به درون در آمدند * * منظومه *

گسستند زنجیر و بکشد در در آمد به دروازه فوج دگر
گزشت از سر باره طوفان قهر فرو ریخت دریای غارت به شهر
بالا بر آمدگان و بدرون در آمدگان بسان دو سیل دمان مجمع البکرین بلا شده
موج زنان طوفان برآسته و بازار انداختند و کولیان غارت گر دست بغارت دکاکین
و بیوت سر راه کشادند - * بیت *

بغارت شتابنده کولی همه چو گرگان درنده سوی رمه
و غوغا و فریاد غارت زندگان بلند شد از استماع این صدا و ندای موحش و سذوح
سانحه هوش ربای دل گسل جماعه که بعنوان کومکین مستحفظان بروج و باره و طلایه
شب گشتن معین بودند مغلوب واهمه و هراس گشته بی آنکه از کیف و کم
مخالف آگاه شوند و از چند و چون واقف گردند و تحقیق صدق و کذب نمایند
و به حقیقت کار وارسند از هر جا و مکانی که بودند (۱) دم را علم ساختند
دکهنیان روبره قلعه ارک آوردند و گجراتیان کوچه و محله خود را جستند و احدی
را توفیق سر راه گرفتن بر حریف رفیق نه گشت و آنها پیش روی خود را کشاده

(۱) دم را علم ساختن مراد از گریختن است چه وحوش هنگام گریختن را علم می

حرکت مذبحوحی کرده معدودی خسته کشته برگشتند و محمد رشید بموضع نهر واله چهار گروهی بلده که سر راه دهبور واقع است فرود آمده معسکر آراست و سنبهوارام که چشم انتظار بر شارح چار داشت با هری کوتوال سردار کولیان آمده ملحق گشت و سه چهار روز بنابر فراهم آمدن کولیان و دیگران در تدبیر و کنگاش تعیین راه در آمد بلده بفرستادن جواسیس توقف ورزید درین بین ده دزد و هری نائب صوبه روزی فوج را فرستاد و آنها مانند بازی طفلانه جنگ قزاقانه نموده سرمامک (۱) گفته باز آمدند تا آنکه در شب بیست و یکم *

روز چو در پرده پیوشید راز راز بردن داد شب پرده ساز
صوفی خورشید بخلوت نشست کرد فلک سبکچه پرین بدست

سنبهوارام نردبانی چند ترتیب داده رویه شهر نهاد و از راه پخته کاری طرف شکست و ریخت دیوار حصار که چوب بست محکم کرده و حصاریان رخنه یابی بیرونیان را از جانب اندیشیده به حفظ و حراستش اهتمام و التزام داشتند گزاشته سمت جنوبی ما بین دروازه بزد و اسلوریه که در جدارش خللی و رخنه نداشت و طرف ثانی را گمان امری ازان وادی نمیرفت برجی را بنظر در آورده نردبانها را نهاد و جمعی از کولیان و سندیان پا به تنگ مراد گزاشته بالا بر آمدند پاسبانان آنجا را که مخاطره خطری بخاطر خطر نمی کرد و شب بآخر رسید قضا پنجه غفلت در گوش شان گزاشت و قدر سرمه خواب را با میل بی خبری در چشم کشید سپاه سلطان منام که ناختن آورد مغلوب ساخت تن به عجز و فروتنی داده پهلویزمین نهادند و نسیم عیار پیشه سحری چادر بیهوشی بر سر انداخت و مانند گورستانی بنظر در می آمد نکیر واری بی پوشش و سوال بگوز تیغ آتش بار یک دورا پرسیدند *

چو غافل بخسپد درنده پلنگ توان کوفت آسان سرش را به سنگ
که درین اثنا جماعه عرب با طاسه و دهل صعود نموده بیرقها را کشودند و طاسه و مرفع را نواخته چوب بر دهل کوفتند *

(۱) سرمامک نام بازی است که طفلان بازند و بهندی آنکهه میچانی کویند *

و طلایه به شب گشت در اندرون حصار مقرر شد و صدای بیدار باش از برج
و باره برگنبد اثیر رسید و ندانستند که *

* بیت *

با قضا کار زار نتوان کرد چون قضای الهی آید پیش

شتافتن محمد لعل روهیله به کهنبایت و آورده

فوج به سرکردگی محمد رشید بیگ

و در آمدن به بلده و بیرون

رفتن دکنیان

سنگهوارام که به موضع دهبوره پیوست به فراهم آوردن گولیان اشتغال ورزیده
منتظر رسیدن فوج از کهنبایت نشست از استماع برگشتن محمد زمان خان بنابر
مزید تاکید و آوردن فوج محمد لعل روهیله را رخصت نمود و مومن خان را دیده
گفت که فی التاخیر آفته - هرچند به زودی آنچه کردنی است اگر کرده شود
اولی است مبدا فرصت از دست برود ورنه ما ضایع گردن چون به مقتضای وقت
راه کهنه قرار گرفته بود و رود بار و اترک هنوز قد نمیداد روزی چند توقف واقع
شد چون خبر پایاب شدن رسید مومن خان با محمد رشید بیگ همزلف خود
میر شمش الدین و شعور حبشی و مبارک بن جگر جماعداران عرب و فرقه روهیله
و گروه سندیان قریب پانصد کس از سوار و پیاده را تجنید نمود و پنج هزار روپیه
نقد جهت خرچ سپاه و روز مره گولیان که سر سوار هشت آنه و پیاده دو آنه
سنگهوارام مقرر کرده نوشته بود با مصالح سرب و باروت و بان و جزائر دوازدهم شهر
محرم الحرام سال هزار و صد و هفتادم رخصت فرمود و آنها شب در میان بموضع
کهنه رسیده ساعتی چند بنابر استراحت و آسودگی دواب وقفه نموده گرم رفتار
گشتند و این معنی از روی نوشته محمد دوران وطن دار آنجا برده‌اند و هری
واضع ولایح گشت او نیز فوجی را ترتیب داده بگرفتن سر راه حریف بر آورد و در
نزدیکی موضع بنجول سه گروهی بلده تلاقی فریقین رویداد و بجنگ توپ و جزایر

سر رشته دار حضوری را گویند و محل اعتماد او بود تجویز نموده دستار و دوپته داد و راقم را طلب داشته دران مجمع مخاطب ساخته باظهار نصب دهند و هری پرداخته گفت که بدانچه قضاء آسمانی به امضا رفته بود شدنی شد اکنون به استمالت رعایا و برابا باید کوشید راقم نیز به ضابطه دکنیان دستار و دوپته به دهند و هری داد و او به تمشیت مهمام اشتغال ورزید * منظومه *

مثل آدمی بس نادان مثل مورچه است در میدان

آن یکی کشته زیر پای دواب وان دگر دانه می برد به شتاب

از انجا که او کم ظرف واقع شده بود و کمند حوصله اش از مدارج علیا کوتاهی می نمود در دروژه حکومت به تغیر سلوک و بدمعاشی خود را متغیر ساخت که طبایع دکنیان هم متغیر گشتند تا بدیگران چه رسد و راگهو مقتول در مدت ده ماه نیابت بخوش خلقی و حسن سلوک نوعی بسر برد که به نیکوئی یاد می نمایند و او سزاوار ستایش بوده *

مردن کس به نیک فرجامی بهتر از زندگی بدنامی
بالجمله سنبهو رام که از بلده بر آمد عبد الله بار گیر شبگیر نموده برسانیدن مشتلق
قدم سعی به کهنیایت نهاد و مومن خان را از ملجرا واقف ساخت و او فوجی
را ترتیب داده به با شلیقی محمد زمان خان ولد فداء الدین خان و برج لعل
تعیین کرد که باتفاق سنبهو رام بانصرام مهم پردازند و آنها تا قصبه دولقه آمده
بنابر طغیانی رو دیار سابر جرأت پیش قدمی نکرده رجعت قهقری نمودند از
استماع این خبر وحشت اثر دکنیان را دل از جای رفت و به صواب دید خیر
اندیشان جوان مرد خان را به معارفت خوانده نوشتند و در حفاظت و حراست
حصار متوجه شده دروب را بمردم کاری سپردند و سیو کرام نائب داماجی گایکوار
با همراهیان خویش و جمعی از نو نگاهداشت سپاه بی روزگار گجرات متصل
دروازه سارنگ پور فرود آمد و (۱) الذک آن ضلع را خبردار گشت * بیت *

خروش جرسهای روئین زبان برون برد خواب از سر پاسبان

(۱) الذک بفتح اول بر وزن پلنگ بمعنی پناه و دیوار است ۱۲ برهان *

رسانیدند و سدا شیو دامودر از خانه سلیم انتقال نموده در بهدر رفت و دکهنیان بر خانه سنبه‌رام و محمد لعل و گنگا جات رفته اسپ و شتر که هنوز بیرون نه برده بودند با اثاث البیت آنها کشیده آوردند و قدم سعی و تلاش در بدست آوردن عیال شان نهاده زن و برادر زن محمد لعل را که یافتند در حبس نشانیدند و دیگران را که هرچند بیشتر جستند کمتر یافتند و خانه ملک گلاب را چون خار از بیخ کدند و جها مهته که بنابر اوقات گزاری که واسطه گفت و شنید سنبه‌رام بود و کالیداس پسرش در برادری او نوکری می نمود شریک و انباز این کار تصور کرده مایعرفش را آورده در صدد انهدام خانه اش بودند از چون خود را ازین تهمت بری میدانست سدا شیو دامودر را کفیل و باندهر گرفته حاضر آمد و برای ابراء ذمه مستور قسم گردید منظور نداشته مبلغی به صیغه مصادره درخواست نمودند عهده برائی را در خود ندیده سم قاتلی به کار برده هلاک گشت از انجا که بیشتر جمعیت نگاهداشت گجرات از فرقه عرب و روهیله نوکر بود بر آنها بد مظنه شدند *

چو از قومی یکی بیدانشی کرد نه که را منزلت ماند نه مه را چون لاچار بودند و بدین داشتن آنها چاره نبود بر بعضی که احتمال شازش و نفاق گمان کردند از خود جدا ساختند بهادر روهیله را به قلچۀ کالی و باودان عرب را تعذیبات بارۀ نین پور نمودند هر با رام نائب فوجداری کری و نائب فوجدار بیرم گانم از استماع هنگامه متعاقب یکدیگر با جمعیت موجودی خودها به بلده رسیدند و هر با در میدان پیش عمارت کاریز خیمه زده فرود آمد و دلب نام نویسنده که در یک وقتی بوکالت سنبه‌رام می پرداخت بدست آورده جبراً قسراً بضرب و شکنجه دو هزار روپیۀ خود را گرفت بروز چهارم این سرگزشت سدا شیو دامودر سر فوج که مرد دیرینه گرم و سرد روزگار چشیده بود اعیان پندتان و کار پردازان مهمات و معاملات فراهم آورده بنابر تعیین نائب صوبه محفل کنگاش آراست و دهندوهری را که از دست عبد الله بار گیر اندک جراجتی رسیده بود و سابق به حضور سری پت راو به نیابت پهر نویس که به اصطلاح آنها

که خلاص خواهم ساخت اگرچه آنها را اراده نوع دیگر بخاطر نبود چون بیگانه و خلوت که هر کسی بجائی و شغلی رفته بود سوای چندی از پندتان دیگری بنظر نیامد قضا اشاره کرده که فرصت را از دست مده و قدر گفت که مقدمه الفتح همین است که ناگاه محمد لعل سنان برخج را بر سینۀ راگهو آشنا ساخت که بر رو در افتاد به همان چابکی که سر برخج بر نیامد به شمشیر خونریز کارش را تمام کرد و عبد الله بار گیر نیز شمشیری حواله دهند و هری نمود کارگر نیامد و به سرعت تمام خودها را باسپان رسانیده روبرو دروازه خان پور بتاختن در آوردند چون برق شمشیرهای آخته و گرد اسپان تاخته را دربان مشاهده نمود در بر روی شان بست و به ممانعت پیش آمد بر دست افوپ رام پسر سنبهو رام مجروح گشت در را کشوده بدر رفتند و راه موضع دهبوره را جستند و آوازه قتل راگهو در شهر افتاد جمعی از همراهیان سنبهو رام که ازین معامله آگهی نه داشتند در صدد بر آمدن بودند از وقوف ماجرا جلو کشیده متفرق گشتند و هر کسی به کنج عافیت خفا در آمد راگهو شفر کتوتال که در خانه اش بود از وقوع این واقعه بلا توقف خود را به راقم رسانید و سانهه را ظاهر ساخته به سداشیو دامودر که سرفوج بود و از پس بر آمدن سلیم در وثاق او فرود آمده و سیوکرام نائب دامالجبی گایکوار رویداد را گفته فرستاد از انجا که دکنیان را اندیشه و گمان بود که هرگاه مصدر این امر شده اند گروهی را با خود یار و مددگار ساخته باشند شاید از طرفی هنگامه بر خیزد و جنگ در گیرد از سایه خویش هراسان گشته دروازه قلعه ارک را بر روی آشنا و بیگانه بستند و سداشیو دامودر و سیوکرام با همراهیان خودها رسیده پیش دروازه بهدر صف کشیده ایستادند راگهو شفر که پیش راقم بود پس از اطلاع استعداد فوج و حصول اطمینان قلب گفت تا میدان پیش چبوتره کتوتالی هم اهی نماید بالضرورة رفته رسانید چون صدائی و ندائی از گوشه و کنار بر نیامد و کسی هم نبود که مصدر کاری تواند شد به اندیشه بی اعتدالی اجامه و او باش که فرصت دانسته در شهر دست اندازی نماید منادی بر آمد کسان راگهو مقتول ملک گلاب را علت و باعث ریختن خون او دانسته به قتل

چون به شامت و بال و مکافات اعمال هنوز گرفتار بودند مظهران عذابی لشدید به کفران احسان شدند و مشیت ایزدی بدان تعلق گرفت که چندی به انواع عقوبت مواخذة و مصادرة و اقسام تهمت و افترا به نواب و مصائب گرفتار گردند تا قدر عافیت کسی داند که به مصیبتی گرفتار آید و شخصی را بر گمارد تا دمار از روزگار شان بر آرد مومن خان را بدین امر مامور ساخت و رغبت گرفتن بلده در دلش انداخت و اسبابش را مهیا و آماده کرده اعوان و انصار تعیین فرمود و تدبیر تسخیرش را القا نمود چنانچه شمه ازان سبق ذکر یافت الحاصل چون محمد هاشم قصباتی کبری را به هنگامه آرائی اشاره رفته بود و ایام باران منقضی گشت او به اتفاق سادات متوطن موضع ننداسن معموله پرگنه کرمی سر به شورش و فساد برداشت و معرکه هنگامه آرائی آراست هر با نام نایب فوجداری آنجا متوجه تنبیه و تا دیب آنها گشته دو هزار روپیه پیشگی برسم علی الحساب با قرار داد نوکری دو صد سوار نزد سنبهوارام فرستاده طلب داشت و او که در اندیشه و تدبیر امر دیگر که با مومن خان قرار داشت می بود رسیدن نقد را (۱) دست لاف اراده خویش پنداشته گفت *

هرچه از غیب رسد بی عیب است
و به فال نیک گرفته به سرانجام روانگی در آمد و خود قرار داد که بدین دست آویز از بلده بر آمده چون با کولیان موضع دهبوره اتفاق است فراهم آورده فوجی از بندر کهنبایت طلبداشته مکنون ضمیرش را ظاهر سازد و شخص مدعا را در کاخ مرام نشاند باجاست راگهو نایب صوبه اسباب ضروریات را بیرون فرستاد خود با لعل محمد روهیلله و گنگجاست که هر سه به اتفاق بودند بنابر وداع با معدودی هنگام زوال یازدهم شهر ذیحجه الحرام نزد راگهو رفت و در حینى که رخصت می شد محمد لعل که زره پوش و برخچی در دست بپا خاسته لب به سفارش ملک گلاب کشاد و خلاصی و رهائی اورا درخواست نمود پاسخ شنید

(۱) دست لاف بفتح اول و لام بوزن شعر یاف سودای اولی که استادان حرفت و اضاف کنند و آنرا متین و مبارک دانند ۱۲ - برهان *

کشته شدن راگهو نائیب صوبه بردست محمد لعل روھیلہ و باقی سوانحیات آن سال

چون از ابتدای حکومت پیشوا بالاجی راو درین دیار کافه رعایا و عامه برآیا
از گرفتاری دار و گیر بیوز و مصادره و ارسته به فراغ بال به کسب و پیشه به کشاده
پیشانی که بنابر جذب قلوب و تالیف ضمائر مرهوب احدی به گمان زرداری یا
امردیگر متعرض و مانع احوال و مشقت خاطر غائب و حاضر و مجوز ایذا
و اضرار و کسی را با کسی سروکار نبود - * بیت *

بهشت آنجا که آزاری نه باشد کسی را با کسی کاری نباشد
به امید تدارک خسارتهای گزشته و جبر نقصانهای ماضیه که از بی مروتان جفا
پیشه کشیده بودند هر یک بقدر حال و توسعه و بقرض و وام در حرفت و تجارت
افزوده اشتغال و ورزیدند و کسانی که از دید بیدادی حکام جلالی وطن گزیده رفته
بودند بمركز اصلی و مسقط راس رجوع کردند چه مشهور است که ملک با کفر
و انصاف جمع می تواند شد و با اسلام و ظلم نه - بالجمله یک گونه رونقی
و بهای در بلده پدید آمد از آنجا که گردش فلک کج رفتار و اختلال اوضاع روزگار
در هر شهر و دیار اقلیم سبعة رو داده و بلیه خرابی عامی در عالم افتاده و هر فردی
از افراد به حال خود در مانده مشتریانی که در ایام سالفه از اقصی بلاد هندوستان
و روم و شام و عرب و فرنگ بجهت اتیاع انواع اقمشه و اقسام امتعه گجراتی
که در آفاق طاق و با نام و نشان است می آمدند و مبلغهای خطیر را بیع
و شرا می شد رو به کمی فاحش نهاده و بضاعت شان چون کالای بد بریش
خداوندان مانده از کساد بازار و فقدان خریدار در هر راسته و بازار دکان بدکان
لب به شکوه و شکایت کشوده به تذکار و تکرار آن پرداختند و از شکر منعم حقیقی
که از گرفتاری مصادره و دادن بیوز و رهانیده و در عهد امن و امان در خانمان
نشاندن غافل و ذاهل گشتند * * بیت *

در همه حال شکر باید کرد که مبادا ازین بتر گردد

نموده با خود متفق و همدستان ساخت - راگهو فائب صوبه از استماع اراد
مومن خان که - * بیت *

هردم ازین در خبری می رسید تازه تر از تازه تری می رسید
جمعیت عنجه خاطرش چون گل پریشانی و مشوش گردید و ترمیم حصار که
هنوز بالکل ایام باران مغضی نگشته بود صورتی نمی بست علاوه آشفته
گیهانش شد - بالضروره راگهو شنکر کوتوال را مامور فرمود که به نصب شهتیر از
تخته رخنه بندی نماید و از هرجا و خانه آباد و خراب باشت (۱) و بالار (۲) و در
و تخته به جبر و عذف گرفته شهر را تخته بند نمود * * بیت *

مژه کی سد ره گریه بی زهار است مانع سیل کجا خار سر دیوار است
و اقبال دروب را که از سالهای دراز از بست و کشود کهنگی دریافته و تخلخل در
اضلاع و اوضاع وجودش بهم رسیده بود از سرفو استوار و مضبوط ساخته زد -

* بیت *

قضا چون به در بند آرد شکست چه سود آنکه با قفل رومیش بست
همدران اران غلام حسین خان ولد عبد الحمید خان دیوان پیشین که از چندی
در بندر سورت سکونت داشت وارد احمد آباد گشت قضا را به حسب اتفاق
ملک کلاب نامی سپاه پیشه که با ده بیست سوار بنوکری میگزانیید و در زمرة
و در زمرة متصدان وقت و قابو که با مومن خان دست یکی شده بودند
در آمده بعلت نگاه داشتن عورت کاه فروش که ورثه اش نزد راگهو استغاثه
بودند در معرض باز پرس در آمد و مورد عتاب و خطاب شد چون انکار نمود
به محصلان سپرد که عورت را حاضر سازد هرچند مردم لب به شفاعت و ضامنی
و استخلاص کشودند سودی نداد *

(۱) باشت با تایی قرشت بوزن چاشت چوب بزرگی را گویند که سقف خانه بدان

پوشند ۱۲ *

(۲) بالار بر وزن تالار شاه تیر را گویند و آن چوب بزرگی هست که بر دو سر بر بالای
دیوار عمارت باشد و سر چوبهای دیگر را بر بالای آن گرانند و تخته و پوشش دیگر را بالای
آن بگسترانند ۱۲ *

* قطعه *

مدار پند خود از هیچ کس دریغ و بگو اگرچه از طرف مستمع بود تقصیر
 سحاب قطره باران ز کوه را نه گرفت اگرچه در دل خارا نمی کند تاثیر
 از آنجا که مشیت الله غالب آمد مومن خان میر شمس الدین نامی که از قدیم
 در رفاقت او بود و سابق بامر بخشی گری می پرداخت در باطن با او تمهیدی
 بسته متقاضی مرسومات ساخت و در ظاهر بکنگ زرگری کار را به خشونت
 سائید و او اظهار رنجیدگی برای نمود و مغلطه کرده از آنجا بر آمد و باحمد آباد
 در آمد و به دریافت اوضاع و احوال بلده و تجدید عهد و پیمان که با سنبه رام
 و محمد لعل و گنگجات که متکفل و متعهد الضرام این امر شده بر ذمه خودها
 گرفته و چند هزار روپیه جهت خرج مردم همراهیان آنها واصل گشته پیش خور
 نموده بودند پرداخت و به دعوت دیگران اشتغال داشت که از آمدنش را گهو
 با خبر گشت چون باو رسیده که از رفقای قدیم مومن خان است توهمی
 بخاطرش گذشت طلبداشته پرسید که مقصود ازین آمدن چیست و مطلوب
 و مدعایت درین بلده کیست او رنجیدگی خود را دست آویز بهانه ساخت
 باور نکرده از شهر بیرون فرستاد و سید هئی نام قصباتی پتلاد که از جانب مومن
 خان در بلده آمده در پرده خفا باتفاق بهائی چند نامی صراف پنبه سرانجام
 خرج کم و بیش نموده داعی سپاه بی روزگار بود به سعایت بعضی گرفتار آمده
 محبوس گشت - زین العابدین قاضی قصبه کری که بذابر عدم موافقت هریا رام
 فوجدار آنجا در تبه سرگردانی آواره دشت نا کامی میگردد دریافت عزم مومن
 خان نموده از آنجا که گفته اند دشمن دشمن دوست این کس است آمده بدر
 پیوست و به صوابدید و معرفت او هندریات وجه خرج برسم علی الحساب به
 محمد هاشم عرف آبا و جانباز عرف جانمو برادرش قصبائیان قصبه کری روانه
 شد که مردم را فراهم آورده دران ضلع هنگامه آرا شوند و گوش بر آوازه بوده
 هنگام کار رسیده ملحق گردند و آنها بدان امر پرداختند سنبه رام کولیان موضع
 و بهورا که بفاصله ده کوهی بلده واقع است به فرستادن رسل و رسائل تطمیع

و عیالش را گرفته تا یک سو شدن مقدمه بجائی که خواهد برود و اوشق ثالث را اختیار نموده با متعلقان بدهولقه رفت مومن خلن که پیوسته در تدبیر و اندیشه بدست آوردن شاهد مقصود میگزرانید و در عشق نگار مطلوب شب را بروز میرسانید بعضی از مردم بیدار مغز آگاه دل دور اندیش عاقبت بین از در خیرخواهی و مصلحت بینی در نصیحت را به مثقب زبان سفته به گوش پرهوشش کشیدند و گفتند *

* بیت *

در همه کار مشورت باید کار بی مشورت نکو ناید

هرچند که با نائب صوبه باعتبار ظاهر جمعیتی و قوتی نیست اما نظیر اقتدار پیشوا بالاجی او که درین روزگار بدرجۀ کمال پیوسته و کوکب اقبالش به منتهای علورسیده بالغرض و التقدير که احمد آباد به اندک همتی و کمتر فرصتی مفتوح گشت او چگونه دست بردار خواهد بود مبادا *

* بیت *

چون نهال شتاب بنشانی بر دهد میوه پشیمانی

از آنجا که کلک تقدیر بنوع دیگر جاری گشته و قضای آسمانی بامر دیگر به امضا رسیده بود اثری نه بخشید *

* بیت *

آنجا که قضا خیمه تقدیر زند کس نتواند که لاف تدبیر زند

او که فریفته و شیفته غروس ملک بود نصیحت ناصحان مشفق و یاران موافق سودمند نه گشت *

* بیت *

نصیحت همه عالم چو باد در قفس است

به پیش مردم عاشق چو آب در غربال

امر موهومی را که با خود خیال بسته و اندیشه تقدیری را وقعی پنداشته بود لب به پاسخ کشاد که آنچه از راه اتحاد و محبت و مواد اخلاص و مودت در معرض بیان آمد راست است چون رگنهایته را با فوج سنگین در مدت دو ماه بخرچ لکوک از جوان مرد خان ملک را انتزاع نموده و درین مدت از جمع و خرج صوبه پیشوا واقف گشته و نفع و نقصان را دریافته برای کدام منفعت هیچ عاقلی بار دیگر لکوک را بصرف خواهد آورد و کار بمصلحت خواهد انجامید

ترمیم نبوده بمضمون بیر معطله ماند بیوت آبا و اجداد و اعمام جوان مرد خلی که بسبب عدم خبرگیری و سکناي جماعه مرهته که درین صدمه بعضی خراب گشت چوب و عمله اش را آنها بردند و قراریکه در قرار نامه درج با رگه ناتیه راو درست نموده بود زایل گردید اکفون جمیع خانهای اورا که چندی به صورت خرابه مانده جماعه مرهته نشسته و چوب و تخته را بجای هیزم بمصرف می رسانند و می فروشند بالجمله مومن خلی متصدی بندر کهنبایت را که انتزاع حکومت از دست دکهنیان مدنظر بود از استماع رخنه پزیری حصار بلده استواری دیوار عزم و کشاد اندیشه خود تصور نموده با راز داران و مشیران شب و روز محفل کنگاش و تدبیر کار می آراست -

* مصرع *

نهان کی ماند آن رازی کز و سازند محفلها

ورفته رفته و گفته گفته این مقال در قیل و قال در آمده زبان زد خاص و عام گشت و از خبر واحد تجاوز کرده به حد تواتر انجامید و این نوا از پس پرده مقام به مقام از هر گوشه رنگی و از هر شعبه آوازه بگوش راگهو نائب صوبه رسید و او بتدارک و تدبیر ساز رفع آهنگ مخالف قانون فکرت راست کرد و سربه دایره اندیشه در آورد و بدرگاه صبا و مسابگرد حصار سیر مقرر نمود درین بین سلیم جماعدار عرب که از نزد دهوماجی بر طرف شده ببلده آمده چندی توقف ورزید بنابر امری که به دهولقه رفته بود آمد و در بیرون دروازه جمال پور رسیده اجازت در آمدن بخانه خویش که در ایام حکومت جوان مرد خان با دو برج سنگی مرتفع ساخته و متعلقانش درانجا بودند درخواست نمود چون از بندر کهنبایت اخبار متوحشی می رسید راگهو از راه خرم و احتیاط بودن اورا درین وقت در بلده مناسب ندانسته پاسخ داد که او چندی در بیرونات بسر برد سنبورام و محمد لعل و گنگاجات باتفاق شاه عبد الرزاق که جماعه دکهنیان اعتقادی با و دارند به شفاعت سلیم نزد راگهو رفتند و او پاس خاطرها را مرعی داشته گفت که در خانه او که متصل بدروازه جمال پور است نباشد و در بلده بجای دیگر اقامت گیرد اگر خواهش بودن مکان خود منظور است بروج را منهدم سازد والا اهل

نزول باران شدید و شکست و ریخت بهم رسانیدن جدار حصار شهر پناه احمد آباد و آشکارا شدن

ارادهٔ مومن خان در گرفتن بلده

و اخراج دکهنیان

همدرین سال به حسب تقدیر ایزد متعال بنابر اطفای حرارت و برودت حدت
آتش سوزان محله دهنجی پنچان که چندی برین افروخته شده بود برهنگام
نزول باران به سیرابی مزارع و بستان و موسم چمن آرائی ریاض دل افروز جهان
و جهانیان نسبت سالهای پیشین از حد اعتدال تجاوز کرده و از سر اندازه
و مقدار در گذشته و تفریطش بدرجۀ افراط پیوست قواعد بنیان اکثر آبیه را لرزانیده
از جا بر افگند و پای استقامت جدور را لغزانیده به سر در آورد و شکست
و ریختی در احاطهٔ حصار شهر پناه جابجا بهم رسید و در شبی که شدتش شدید
بود و از هیبت و صلابتش آسمان می لرزید -

* بیت *

سینه کوه از سنان برق می شد چاک چاک

از صدای رعد می لرزید بر خود جرم خاک

تلاسه در وجود قصور عالیۀ رصینه انداخت و پای سکون و استقرار اسطوانات
استوار زایل ساخت و جمعی از اجل رسیده گانرا در گونیستی فرو برد و برخی
را بر زیر سقف و حیطان بمرگ خود نشانید و بنابر بسته شدن فرخور واقعه دروازه
را بکهر که بهندی کهر ناله گویند و فاضل آب بلده از انجا به رود سایر می ریزد
بروج مشیده چند که در هنگام رفا اعیان و متوفان جهت آب کشی بصرف
مبلغهای خطیر درلاب و منبعهای متعدده ساخته به خانهای خویش برده بودند
سیلی از درون بلده بپا بوس شان رسید و آنها به پاس ادب از جا برخاسته
به فروتنی در افتادند و از مشاهدهٔ سطوت و ممر تند خویش اندیشیده راه
بر آمدنش کشودند چون از مالکان و مونسان کسی نمانده و ورثه را استطاعت

و کمین وقت نشسته شب زنده داری نمود از آنجا که پاسبانان فراز برج و باره
مانند انجم آرایان بام فیروزه تمام چشم گشته به پایان می نگریستند مقرران را
اتفاق سر بالا نمودن نه شد *

چو صبح در بر گردون کشید خلعت نور جهان کشاد ز رخ پرده شب دیجور
شب نشینان انصرام این مهم را در شب آینده گزاشته بعزم استراحت رو
به خیمه گاه نهاده بر بستر مقام غنودند سیاحی ولد داماجی گایکوار که در بروده
استقامت داشت از اراده و رسیدن مومن خان واقف گشته با جمیعت موجودی
مسارعت نموده قریب یکپاس و نیم از روز بر آمده بی خبرانه که احدی را
گمان نمی رفت ناگهان تازان *

در آمد بدان وادی فتنه خیز باهنگ جنگ و بقصد ستیز

جمعی از لشکریان که از روی حزم و احتیاط بیرون دائره جا داشتند از مشاهده
رسیدن حریف بی آنکه تشخیص کم و کیف جمیعت نمایند منزلزل شده برهم
خوردند و اکثر بیدلان را عنان استقامت و اختیار از دست رفت و به صوب
کهنایت جلو گردانیده تا در آمدن آنجا باز نه کشیدند طرف ثانی از دریافت
پا لغزش آنها قدم جرأت پیش نهاده جمعی یکه تازان بار گیر دلیرانه بارگی
بر انگیخته در اردو بازار در آمده بجنگ کوتاه یراق بزد و خورد پرداختند مومن
خان که سر ببالین نهاده را قد بود از شور و غوغای داروگیر و بده و بستان افاقه
نموده از ملجرا واقف گشته با گروهی که حاضر بودند چابک دستی بکار برده
سر راه مخالف گرفت -

وقت ضرورت چو فماند گریز دست بگيرد سر شمشیر نیز

درین بین جمعی دیگر بدو پیوسته به مدافعه پرداختند و چندی از اجل گرفتگان
که بیای خود بگورستان در آمده بودند بر خاک هلاک افکنده اسپ و یراق
گرفتند سیاحی گایکوار که در مدد تاختن در آمد از رسیدن گولہ توپ که فقیله بزد
بود سبقت نتوانست کرد از آنجا که با شرمه قلیل رسیده بود عنان تاب شده
باز گشت و مومن خان فسخ عزم خود نموده بده را بار کرده به کهنایت رفت *

نشستن حرارت از خانه بلیداس جهانبره سواى آنچه مردم برده و در ته پشته‌هاى
 كلوخ و سنگ كه نقل و حركت نتوانست شد قريب هزار روپيه را ميغ و پنجه
 آهني بر آمد همدران اوان جمى از بار گيران سدا شيو دامودر كه بر اسپان
 خانگي او نوكر و بنابر آوردن كاه آن طرف رود ساير متي بر دو گروهى رفته بودند
 كوليان چنواليه قابو كرده ريختند و چند سراسپ خوب كار آمدنى را به زبردستي
 كشيده بردند و بعضى از آنها يراق را از خود كشيده سپرده سر به سلامت كه
 پهلوان زنده خوش است بى اسپ و يراق در بلده به و ثاق آمدند * بيت *

نه هر جامى مركب توان ناختن كه جاها سپر بايد انداختن

چون فساد كوليان بيشتر بود راگهو نائب صوبه سنبورام و محمد لعل و گنگا جات
 را كه هر سه باتفاق يكدگر نوكرى مي نمودند با صد و پنجاه سوار نگاهداشته
 تعيذات باره و فوجدار كرد ساخت و چنديكه آنها به گشت بيرونات و آوردن
 مواشي قريبات كوليان تركنازي و دوندگى كردند چون خرچ شان زياده از دخل
 بود و كفايتى نداشت بر طرف كرد *

شتافتن مومن خان متصدي بنذر كهنبانيت به عزم تسخير قلچۀ بورس و برگشتن بي نيل مقصود

مومن خان متصدي بنذر كهنبانيت را فى الجمله قدرت و مكنت ظاهري
 و باطني بهم رسيد اراده بدست آوردن قلچۀ بورس معمولۀ پتلاد را كه رنكوجي
 اسلحۀ نهاده و از بنذر كهنبانيت به فاصلۀ ده كروزه واقع است پيش نهاد همت
 ساخته رايت عريمت بر افراشت و با خيمه و بند و چند ضرب توپ بر آمده
 بدانجا پيوست و به يك جانب معسكر آراسته بتعين موز چال و قسمت مراحل
 پرداخت و بجنگ توپ و تفنگ اشتغال ورزيد تا آنكه شبى بقصد صعود بمعراج
 مرام نرديانى چند ترتيب داده در پاي جدار حصار بدور و كفار در انتهاز فرصت

اجل بگروگانی عمل نهاده چنانچه تهی دست و پا در عالم وجود گزاشته بودند
رفتند *

هر که آمد عمارت نو ساخت رفت و منزل بدیگری پرداخت
ورثه باقی مانده بنان شب محتاج و پریشان و آن عمارات خالی و امکنه
باهی (۱) چون کشکول گدایان بی چیز و بسان کلبه بی نوایان وحشت خیز
بنابر صانت و متانت شسکت و ریختنی که بدان راه نیافته بود مانند چغد
و بوم ویرانه دران کاشانه بسر می بردند از نا بخردی یکی از سکنه ستاره سوخته
آنجا که آتش را کشته و اخگر را گزاشته در خانی را قفل زده بر آمده بود آن
جذوه افروخته گشت و ناگهانی التهاب یافت و از وزیدن باد حادثه زبانه کشید
و آفت همسایه به هم سایه رسید که هر شعله اش در تفسیر نار الله الموقده با زبانیه
همزبان و نایره اش در تقریر علیهم نار مؤصده با مالک دوزخ هم بیان هر اخگرش
خشک و تر را لا تبقی و لا تدبر میگفت و از هر شرش کالقصر کانه جماله صفر
آشکار میگشت *

آتشی را که سوخت خلقی ازان جز به کشتن علاج فتوان کرد
از آنجا که مرغ نگاه را پرو بال سوخته می گشت و طائر اندیشه بمحض خیال
کباب می شد *

جهان آتشی شد بر افروخته که مرغ نکه اندران سوخته
هر چند بنابر اطفای آن بآب یاری تدبیر سعی و کوشش به عمل آوردند چون
اراده الله نبود سودی نداد و تمامی محله که چندین خانه متعدده مسکونه
و غیر مسکونه بود سوخته مانند کوره اجر پزان پدید آمده خاکستر گشت و عالیها
سافلها نموداری نمود *

هر آتش که دست قضا بر فروخت همه فکر و تدبیر ما را بسوخت
و بنیان مرصوص از پا در آمده بر روی یکدیگر غلطید و تا روزی چند از شدت حدت
در گرد و پیش متنفسی نفس سرد بخود نمی توانست کشید پس از فرو

(۱) باقی نیز عمارت خالی را گویند ۱۲

فرام می آید لهذا سومن خان العود احمد بر خوانده طبل رحیل باز گشت فریاد
کوفت و هر دو برادران رفاقت گزیدند سالماً غانما به کهنیابیت آمد از سنج این
سانحه رعب و تسلط سومن خان ده چند گشت و رعایای و برایای پرگنات
خائف و هراسان شدند مقدمان پرگنه پلاد که از همه اقرب بودند نابان مرهته
را راضی ساخته بطوع رغبت آمده به قرار دادن چهارم حصه مالوجیات تمام پرگنه
اطمینان خاطر حاصل نمودند *

آتش گرفتن محله دهنجی پنچان واقعه بلده و سوانکاتی که دران اوان سانج گشته

ازانجا که به شامت عصیان و طغیان اهل این دیار و اعمال و کردار
ناهنجار مشیت ایزدی و اراده لم یزلی به خرابیش تعلق پذیرفته درین
جزو زمان فرمان بحرکت جزو ناری عالم امکان به صدور پیوست و عنصر
آتشی از اختلاط اربعه عناصر منفک گشت (۱) و قبسی ازان به محله
دهنجی پنچان واقعه راسته بازار کالوپور بلده که مشتملبر عمارات دلکش عالییه
و ابنیه مسرت بخش شامخه کانهم بنیان مرصوص منقش به نقش و نگار ارزنگی
دل فریب و آراستگی با زینت و زیب لم یخلق مثلها فی البلاد که بصرف
مبلغهای خطیر صرافان تجارت پیشه صاحب ثروت و متمولان با قدر و قدرت که در
ممالک محروسه با نام و نشان اشتها داشتند و داد و ستد لکوک میکردند قبل از
حدوث محن و رخنه نمودن قتن بدین معموره بمورر شهر و دهور عمارت کرده
و اوقات صرف نموده بودند و مالکان و موسسان به تدریج در ادای بیوره و مصادره
ناظران بیدادگر مایعرف خودها را از دست داده و نقد زندگانی را بدست

(۱) قبس باول و ثانی مفتوح شعله آتش ۱۲ *

پیش آمده یرغمال می سپردند تا موضع انفذ موکری رفته معاودت نمود و وجه متشخصه بموجب اقساط و ميعاد به معرض ایصال رسانید از آنجا که از چندی اکثر تجارت پیشگان بندر سورت و کهنبایت امتعه واقمشه بازرگانی را در قصبه جموسر برآه کشتی آورده به سودا و معامله می پرداختند و کفایت تامی از برای آنها در اخراجات عسور که در آنجا از قدیم معمول نیست و به صیغه را هدارى بطریق مقاطع چیزی مقرر است داشت و حدوث این معنی موجب کمی فاحش حاصل بندر کهنبایت شده بود و هم از مدتی زرداری نانا رتن صراف تجارت پیشه که در آنجا سکنا گرفته و بانی و باعث این امر بود در نظر آورده درین وقت که گفیش آپا فوجدار جموسر که از جمله متکفلان هنگامه آرائی بهگونت راو بود به پونه شتافته و آن جا از وجود جمعیتی که بممانعت پردازد خالی بود ظالم جالبه سردار کولیان موضع دهوان را به طمع تاخت و غارت با خود متفق ساخت و آن گروه شقاوت پزوه که پیوسته خواهان و جویای چنین امروند بشارت غارت را شنیده انگشت قبول بر دیده منت نهادند - * بیت *

شنیدند غارت چو بر ناو پیر همه سینه کردند آماج تیر

مومن خان با فوج آراسته از سوار و پیاده کولیان را که از طریق و معبر واقف بودند پیش انداخته راهی گشت و چون قضای آسمانی رسیده خانه نافرتن را که مطمح نظرش بود و او بمجرد استماع رسیدن فوج با جمعی از دکنیان که در آنجا بودند فرار نموده بدر رفته ها له وار قبل نمود و اثاث البیت را بتصرف در آورد و در پنج روزه توقف نقد و جنس آنچه توانست بار بردار از کهنبایت طلب داشته روانه کرد و فرقه سپاه و کولیان دست غارت بمساکن و بیوتات آنجا کشادند مال مفت و دل بیرحم را پرسیدن نداشت و بدست آویز بدرقه عرابهای جنس مغرورته به دفعات به مکان خود رسانیدند و بدست اکثر سپاه پیرایه طلا و نقره زنان افتاد که متمول شدند درین بین محمد هاشم با محمد رضا برادرش که در میان کانم اقامت داشت و از آنجا قریب بود خبر دروغی را که شنیده بودند خیر سکالی بکار برده آمده ظاهر ساختند که فوج مرهته باراده این طرف در او کلیسر

برآئی در خود نمی دید و میدان را خالی از خلل اغیار و فوجدار یافت و از نائب بلده و فوج سداشیو داسودر که به همراهی بهکونت راو آمده بود جرأت و جلالت شانرا آزموده و دیده -
* مصراع *

شفیده کی بود مانند دیده

درین وقت فرصت یافته تدبیر رفع تقاضای سپاه را چاره جو گشت و بنابر امتحان فوج را بتاخذ موضع پنجم متعلقه لیمری فرستاده ناطق و صامت آنجا آورده به تفخواه داد و از هیچ جهتی و سمتی صدائی و ندائی بگوشش نرسید جرأتش بیشتر گردید و اراده بدست آوردن بندر گهواره که از قدیم ایام ازمنه سالقه تعلق بندر کهنبایت و نائب متصدی درانجا می باشد و از چندی بنابر افراط و تفریط شیرخان بابی متصرف و درین ایام در تحت کسان پیشوا در آمده بود با خود تصمیم داده شتافت و آن جا را بدست آورده ابراهیم قلی خان را بصد نفر عرب به نیابت گزاشته معاودت نمود و دربین راه از هرجا که رسید چیزی به طریق پیشکش گرفته به کهنبایت آمد و محمد زمان خان ولد فداء الدین خان و بزرگ لعل پیشکار را با تمامی فوج از سوار و پیاده به سمت کولوار و کانهیارار رخصت فرمود آنها بدان صوب رفته دست به تاخذ و تاراج کشادند بالضرورة زمینداران رجوع آورده به قدر حالت و قدرت پیشکش قبول نموده حفاظت و حراست قریات متعلقه خودها کردند و قریب دو ماه که فوج بدان امر قیام ورزیده وجه طلب سابق ولاحق سپاه ادا گشت و حسب الطلب مومن خان به کهنبایت آمد چون فوجی آراسته و تقاضای شان ساقط گشته بنظر در آمد از فوجدار پتلاد که مستاجری بود و چندان جمعیتی نداشت حسابی نگرفته خود بیرون بر آمد و دیهات چند که قرب و جوار و بقریات چوراسی پیوسته بود بتاخذ آوردن مقدمان و رعایای مواضعات دیگر از مشاهده این حال پند گرفته چون از فوجدار پتلاد تدارکی به عمل در نیامد رجوع آورده به تشخیص مالوجهاات پرداخته برعمال سپرده جان و مال خودها را مصون و محروس داشتند مومن خان رو به قریات دور دست نهاد و همه جایی جنگ و نزاع از خوف و هراس

گشت و یکی را از طرف خود جهت ایصال آن برآمدنی محاللات و میعادى ده قرار گرفته بود گزاشته باحمدآباد آمد و بهگونف راو نائبان را در بندر نصب نموده بموضع نا پاد شتافت و فرقه سپاه متقاضی طلب و مرسومات خود شدند چون عهده برآئی نداشت به سازش بعضی خود را در پناه قلعه کشید و در بروی غیر بسته گفت و شنید انفصال سپاه در پیش کرد بعضی را بدادن کم و بیش نقد و گاو خر راضی ساخته قبض الوصول گرفت سنبهوزام و محمد لعل و عبد الله زبیری جماعه دار عرب با وجود تخفیف مبلغی که از آنها برآمد تنخواه بر نکوجی و وجه متعده مقرر نوشته داد و خود را اخلاص ساخته به پونه رفت تنخواه داران بعد انقضای میعاد با نکوجی تقاضا در پیش نمودند و از کهنبایت دامی فرسیده به سختی و درشتی کار را رسانیده گرفتند و نکوجی هر چند بذابر ایصال زربه مومن خان بیشتر نوشت کمتر پاسخ آمد و به لیت و لعل امروز و فردا پرداخت ثانی الحال بهکارداس نام نویسنده نوکر خود را در ظاهر به استمالت و عذر خواهی فرسیدن ز و وعده رسانیدن در اندک فرصتی و در ضمن جهت دریافت کمیت جمعیت اوضاع و احوال بلده که خیالات دیگر در سر داشت فرستاد و آن گندم نمای جو فروش به چاپلوسی و سالوسی وعده بی فروغی پرداخته هیزم تری فروخته رفت *

شتافتن مومن خان به گم و گمه و به تصرف در آوردن

آنجا و تعیین ساختن فوج بسوکردگی محمد

زمان خان به صوب سورهنه و آمدن خود

بتاخت مواضعات پتلاد و رفتن به

جمو سرو غارت نمودن آن جا

ازان جا که مومن خان درین هنگامه آرائی به نگاهداشت سپاه زیاده از اندازه نظر بر حفظ آبرو و مکان پرداخته مبلغی طلب آنها بالا رفت و عهده

به سری پت راو بنابر فرستادن کومک نوشت و او تکوچی نامی مدار کار سداشیو دامودر را با چهار صد سوار و جمعی از سواران گجراتی متعینه باره را بدین کار مامور ساخت و حسب الطلب بهگونت راو سنبهو رام و محمد لعل با جمعیت شایسته به قرار داد نوکری رفته ملحق گشتند بهگونت راو که بحسب ظاهر فوجی آماده دید به سواد بندر کهنبایت آمده سر به شورش و فساد برداشت و دست تطاول دراز ساخته برگشته چوراسی را در و بست ضبط نمود و به تشخیص و تحصیل محصلان گماشت مومن خان نیز فوجی را از قدیم و جدید که بدریافت اراده او معد و آماده داشت به مدافعه و مقابله تعیین فرموده فیما بین بدفعات جنگ توپ و تفنگ بمیان آمد گاهی ازین طرف و ازان سوغلبه رو می نمود درین بین نوشته طلب رگهفاتپه راو به سری پت راو به رسید و او بیستم شهر صفر را گهو نام از همراهیان خود را به نیابت بلده مقرر ساخته روانه شد * بیت * درختی که شد کفده از جای خویش نه بیند در انجا دگر پایی خویش و همدران اوان واقعه ناگزیر اخوی قاسم علی که از چندی از بندر کهنبایت با متعلقان به احمدآباد آمده بود چهارم دهم شهر صدر روداد و داغ دیگر بر داغهای سابق سوخت -

فریاد ز دست فلک بی بنیاد هرگز گره بسته کس را نه کشاد

هرجا که دلی دید که داغی دارد صد داغ دگر بر سر آن داغ نهاد

بالجمله پس از روانگی سری پت راو تا مدت دو ماه دیگر بهگونت راو به زد و خورد دست پائی زد و مبلغی طلب سپاه بالا رفت و پیشرفت کار بنظرش در نیامد از طرفین تن بمصالحه در داده بمیانجی کاری سنبهو رام و محمد لعل که مره بعد اخوی آمد و رفت و گفت و شنید نمودند قرار یافت که آنچه از محصول فرضه و محلات دیگر از حصه مرهته درین ایام هنگامه به تصرف مومن خان در آمده باشد مسترد سازد و ده هزار روپیه بالمقطع بدین صیغه تعیین یافت و فائز قتل و جدال اظفا پذیرفت چون بالفعل زر نقد وجودی نداشت تکوچی مدار کار سداشیو دامودر نظر بر رفع مناقشه وجه مقرره را کفیل و متعهد

کروهی بهروج رسید خبر غلبه حامد بیگ و معطل گشتن بولن را شنیده رجعت قهقری نموده برگشت حامد بیگ ما یعرف و اندوخته های عبد الله بیگ را که در نزد بولن و توابعانش بود بضبط در آورده او را بطریق نظربند نگاهداشت و باستقلال و استبداد تمام بی ممانعت و شرکت غیر در امر حکومت مستقل گشت و بوکلای دربار جهان مدار مهم سازی نموده منصب و خطاب نیک نام خان بهادر و سند درگاهی فوجداری بهروج بنام خود حاصل نمود و مکهو بیگ را که مصدر جرأت شده بود جمعی را بر و گماشت که بهانه نموده بیرون برده به قتل آوردند و تنفس را در رود نربدا غرق کردند و العهده علی الراوی همدران او ان عربهای جنس ابریشم که از بندر سورت باحمدآباد می آمد و گذر بهروج را گزاشته راهی گشتند گرفته نگاهداشت و مورد تقصیر ساخته مبلغی بصیغه مصادره گرفت *

هنگامه آرائی بهگونت راو مکاس دار بندر کهنبایت

با مومن خان و روانه شدن سری پت

راو حسب الطلب رگمناته راو

سابقا رهائی یافتن بهگونت راو مکا سدار بندر کهنبایت رقم زده کلک بدایع سلک گشته چندیکه او در قلچة موضع ناپاد معموله چوراسی کهنبایت اقامت گزیده نائبان خود را در محالات تعیین ساخته بقرار بالمناصفه حصالات را میگرفت چون سنکراجی و دیگران که کفیل و متعهد حرکت بیجا و هنگامه آرائی او شده بودند روانه پونه گشتند در سال هزار و صد و شصت و نه بهگونت راو را عرق حمیت بحرکت در آمد و دست غیرت گریبان گیر گشت در صد تدارک منافات و آوردن آب رفته آبروی ریخته بچو در آمده به نگاهداشت جماعداران عرب و روهیله پرداخت همدران اولان سداشیو دامورد با جمعیت هزار سوار و پیاده با سه زنجیر فیل که بسر فوجی احمدآباد از پونه تعیین شده بود ببلده رسید در خانهای جوان مرد خان و آباء و اجداد و اقربای او فرود آمد بهگونت راو

که بدستور غلام علی بیگ به نیابت حسن علی برتق و فتق مهات پرداخت
و گفت و شنید در میان آورد حامد بیگ را که بهر قسم پایی خود قایم کردن
مدنظر بود پیروفته صلح نمود - * مصرع *

زمانه با تونه سازد تو با زمانه بساز

و قادر بخشش و عنایت بخشش و جمعی از منسوبان خود را از بندر سورت
طلب داشته چندی برفق و مدارا به کج داورو سریز زمانه سازی کرده مستقل شد
و در صدد بر آوردن کسانیکه با خود مخالف می دانست در آمده به تدبیر
بر طرف ساخت - و اعوان و انصار موافق جمع کرد - محمد هاشم را که سر
و سرگروه اهل خلاف تصور کرد نیز رخصت فرمود و او با برادر و متعلقان
به میان گام تعلقه رنمل زمیندار کولی که با او یک گونه ربط اخلاص بهم رسانیده بود و از
بهریج بغاصله دوازده کروه واقع است رفته اقامت گزید بولن از مشاهده این امور
بر مال کار خویش اندیشه مند گردیده در تدبیر علاج واقعه قبل از وقوع درآمد و با
خود در انهدام قصر وجود حامد بیگ حيله اندوزی مخمر ساخت - * بیت *

سرواژت ملک تا برتن است تن ملک را فتنه پیرا من است

مکرو بیگ نامی از اقربای عبد الله بیگ که از چندی در کعبه معظمه و مدینه
طیبه زاد الله شرفها و تعظیمها مجاور آن مقام متبرک بود و درین ایام معاودت
کرده آمده او را بامیدواری و تطمیع امر نیابت با خود هم داستان ساخت - اتفاقا
روزی پسر حامد بیگ هنگامه هولی بازی آراسته بود بعلت ریختن رنگ بر او از
جادر آمده به زخم شمشیر او را مجروح کرد و حامد بیگ که نیز از اطوار و اقوال
بولن بر قصدش آگاهی داشت ازان جا که اعوان و انصار موافق گرد و پیش خود
فراهم دید اراده کوتاه ساختن دست بولن که سر خود سریش می خارید نمود و کار
به منازعت و مورچال و جنگ انجامید بولن محمد هاشم را که در میان گام بود
از وقوع واقعه آگاه ساخته نوشت که جمعی از کولیان را بطریق معارفت با خود گرفته
زود برسد و او ظهور این لطیفه غیبی را اوج نیر بخت و اقبال و حضیض کوكب
نکبت و زوال دانسته بر جناح استعجال کولیان را همراه گرفته رو برآه آورده بود و

ساخت سید محمد عید روسی درین باب به نائب خود نوشت و او جماعه عرب را که در انجا نوکر بودند طلب داشته سر حقه راز سر بسته باز کرد چون مبلغی طلب آنها بالا رفته بود بشرط ادای آن ارشاد مرشد سمعنا و اطعنا گفته بالراس و العین فرمان پزیر گشتند -
* بیت *

همت درویش چو همره شود خواجه ز اسرار دل آگه شود

حامد بیگ این مژده را شنیده کورت دوم تن تنها نهان از چشم اغیار هنگام شب تار باندرون حصار بهروچ رسیده دخیل وار در خانقاه عید روسی نشست و طرف ثانی با خبر گشته جز و ناریش بحرکت آمد فوجی را به گرفت و گیرش تعیین ساخت عربان بظاهر بنابر پاس حرمت خانقاه به ممانعت برخاستند و او به پشت گرمی اعراب پای مردی و مردانگی نشد جماعه دیگر که از سابق با او موافق شده بودند پیوستند و آتش جنگ تیر و تفیگ در گرفت و تا سه شبانه روز افروخته گشت و چندی از طرفین کشته و خسته شدند حامد بیگ غلبه نموده خود را تا مکان حاکم نشین رسانید درین ضمن مصلحان خیر اندیش به میانجی کاری و رفع فتنه و فساد و قدم سعی پیش نهاده به صلح و صفا پیش آمدند و بآب یاری گفتار آبدار اطفای نایره نمودند و به ادله باره و براهین قاطعه مدلل و مبرهن ساخته گفتند که حامد بیگ نبیره عبد الله بیگ است و از یک سلسله درین جز و زمان که مرهته همه جا مسلط گشته مگر این پشته که فضل حق شامل است نتوانست تصرف نمود مصون و محروس مانده مبادا حکومت خورد سالی که هنوز بوی شیراز دهانش می آید بنظر کم دیده و نفاق خانگی را که خرابی متصور است اگر نوع دیگر اندیشد تا چه از پس پرده غیب در عالم شهود ظهور کند حامد بیگ که صاحب داعیه و جرأت و بالارث و الاستحقاق شایان این کار است اگر مستقل و موافق باشد مضایقه ندارد اگرچه کسانی که عقل شان کامل بود تصدیق این قول نموده مستحسن شمرند اما بولن باغواوی خرد ناقص سر فرو نمی آرد تا آنکه تیر تفگ بآماجگاه محل سرا رسیدن گرفت و از اتفاق مردم بدان طرف هراسیده به اکراه تن بمصالحه در داد و قرار یافت

و غلام علی سر افتخار بر افتراخته مراجعت نموده به جودی ساحل پیوست
و امر نیابت بدو تفویض یافت و مصداق فضل الله المجاهدین علی القاعدین
بجلوه ظهور پیوست و محمد هاشم مرخص گشته با متعلقان از بهروج بر آمد
چون روی باز گشت بندر سورت صورتی نداشت به کهنیابت آمده نزد مومن
خان متصدی آنجا با برادرش نوکر گردید و چندیکه گزشت بذابر امری بولن
آنها را طلب داشت حامد بیگ که بے نیل مقصود به سورت رسید نظر بر متانت
و صانت حصار بهروج که به جنگ و نزاع بدست آوردنش امکان نبود طرح
سازش با بهگوان متوسل جماعه مرهته که از چندی متعلقان خود را در کنف
حمایت و پناه آن مکان داشت و با بعضی از قصباتیان انداخته به تبدیل
هیئت و لباس در پرده خفا که کسی او را نشناسد در آمده متواری گردید و در
تدبیر بهم رسانیدن اعوان و انصار و خروج اشتغال ورزید و این راز سر بسته نهفته
قال قال برملا افتاد و پرده از رخ کار برداشته شد بولن پی بمکانش برد و جمعی
را به کوفتن و بستن او تعیین فرمود حامد بیگ که هنوز اقتداری و تمکنی دست
بهم نداده بود احتراز را لازم دانسته بخانه بهگوان رفت و او واسطه شده بیرون کرد
و بار دیگر بدان صورت به سورت برگشت و پیوسته در اندیشه و خیال روزگار
میگزارانید تا آنکه رفته رفته هنگام وزیدن نسیم عنبر شمیم ابتسام از هار مرادات
در آمد و شگوفه گل بختش شگفته خندان گردید *

* بیت *

بخت گر خندان بود سندان بدندان بشکند

بخت گر گریان بود پالوده دندان بشکند

و پیر خرد عسای تدبیری بدستش داده خضر وار هادی طریقی که بمنزل مطلوب
رساند و پی بمقام مقصود برد رهنمون گشت و بدر خانقاه سید محمد عید روسی
رسانید سید عبد الله صاحب سجاده آنجا را که نایب ایشان جا نشین مزار سید
احمد عید روسی که در بهروج آسوده اند قرابت قریبه بود و فرقه عرب مرید و معتقد
این خاندان اند باظهار ما فی الضمیر و مرکوز خاطر پرداخته عقد دل خود را
کشوده استدعای مدد نمود و بشرط انجاش مدعا فذری بر خود لازم و متحنتم

و (۱) دام مرهته خطرناک دید ماهچه (۲) عزیمت را براه بحاری به شفاوری در آورد و با لوازمه توپ خانه و مصالح جنگی کشتی چند ترتیب داده باد بان قصد بصوب بهروج بر افراشت و از اراده اش بولی واقف گشته کنکاش مدافعه بمیان آورد و اندیشه ها بران قرار گرفت که سرمقابل نیز زورق چند مشحون از مردم کاری و آلات و ادوات حربی بحرکت در آمده متوجه شوند تا از مکمن غیبی باد شرط کشتی کدام یک را بر ساحل نجات رساند و زورق هستی کدام اجل گرفته در گرداب بلائی نیستی فرو نشینند و بنام محمد هاشم که نائب و مدار کار بود قرعه ناخدائی افکنده تکلیف شد و او به معلمی خود دوزین از روی حزم و احتیاط و امور چند بانديشه قرینه و قیاس که گفته اند *

* بیت *

بدريا در منافع بی شماء است اگر خواهی سلامت بر کفار است
عذر پیش آورده لنگر تقاعد انداخت چون وقت کار بود بالضرورة غلام علي بیگ نامی را که او نیز از اقربای سلسله نیک عالم خان و کوب بختش بدرجه ارتفاع رسیده بدین کار تجویز نمود و او توکلت علی الله بسم الله مجربها و مرسها خوانده سوار گشت و اعلام پردها را کشود و باد مراد ظفر در وزیدن آمد درین ضمن غرابهای طرف ثانی نمودار شد و از طرفین مراکب خشبی را به جولان آوردند و ستوران باد پیمای خطبی بماوی یکدیگر تاختند فائز آتش جنگ توپ و تفنگ بر سطح آب بر افروخت و از دود باروت ابری از روی دریا برخاست تگرگ اتشین باریدن آغاز نموده نا و حیات جمعی را در لجه ممات غرق ساخت و موج طوفان فنا هوش از بقیة السیف سواران آبی می برد از آنجا که هر امر در گرو وقت خویش است حامد بیگ پیشرفت کار ندیده عنان سکان را معطوف ساخته از چهار موج حوادث بر آمد و براهی که آمده بود برگشت * * بیت *

خدا کشتی آنجا که خواهد برد اگر نا خدا جامه بر تن درد

(۱) دام بروزن رام نقیض ده که آن وحوش غیر درنده است ۲ برهان *

(۲) ماهچه بروزن باغچه سر علمی را گویند که بصورت ماه ساخته باشد یعنی کرد

چنانچه سبق ذکر یافته با خیر طلب خان کمال ارتباط بهم رسانیده محل اعتماد و مناط اعتبار شد چون او خود مرد عیاش و مدام به پیمودن جام مدام از دست سافیان گل فام سیم اندام کام مرام را چاشنی عسرت می چشانید و کنیزان مغنیه خوش الحان و نغمه سرایان غارت گردین و ایمان در کمال حسن و جمال و مه طلعتان باغچ و دلال *

نہان در گیسوان شان لیلۃ القدر عیان از نور او شان مطلع الفجر
فراهم آورده پیوسته روح را روحی و دل را فرحتی می بخشید و تمتعی از چیدن گل رخسار گلر خان بر می داشت و حظی از کامرانی مهوشان می اندوخت *

* بیت *

کنار عاشق و معشوق آباد ز بادام دو مغزی یاد می داد
مشغول و مشغوف بوده رتق و فتق مهمات مالی و ملکی به ید اقتدار و قبضه اختیار او سپرده نایب مذاب کرده بود - حسن علی پسر خورد سال خود را بدامنش انداخته سفارش نموده در گزشت بولن نامی مدخوله عبد الله بیگ که بجای ما دندر خیر طلب خان می شد متکفل مهم و متعهد حفظ مکان و مقام گشته بسرانجام مهم سازی به وکلای دیار جهان مدار برای حصول منصب و خطاب نیک عالم خان جهت حسن علی با سند فوجداری بهروچ از دفتر خالصه شریفه بمهر دیوان اعلی نوشته طلب داشت و محمد هاشم به امر نیابت و بست و کشاد معاملات به صلاح و صواب دید بولن به تمشیت امور مرجوعه می پرداخت حامد بیگ که بنابر عدم موافقت با خیر طلب خان بر آمده در بندر سورت بسر می برد در گزشتن عم را مساعدت وقت و قوت بخت خود دانسته منسوبان و متوسلان را که در وادی سرگردانی هم قرین حرمان و حیرانی مانند بذات الغش متفرق و پراکنده بودند پورین مثال به گرد خویش فراهم آورده و جمعی را نوکر ساخت و چندی را به عنوان کرمک از صفدر محمد خان متصدی بندر سورت با خون گرفته چون طُرق برای را بنابر مخاطره (۱) دَد

(۱) دَد بفتح اول و سکون ثانی سبع را گویند که جانوران درنده باشند *

تواضعات متعارفی از طرفین پرداختند - راقم را که شامل آنها بود مومن خان هنگام وداع برخاست سنکراجی با خود برد و دو شبانه روز در آنجا بوده به سنکراجی که بر موضع کتهوتة معموله پتلاد مقامات داشت پیوسته باحمد آباد معاودت نمود همدران ایام محمد منور الدین خان صدر صوبه از ممر بیگاری روانه بندر سورت شد و محمد پناه ولد رحیم یاور خان سزاول که بعالت و تهمت دزد افشاری گرفتار آمد سری پت راو به قتل رسانید و چندی از گولیان که با بر که بدست افتادند به دهن توپ بسته پرانید و محمد بابی وطن دار موضع کهیره که از چندی بیمار بود ودیعت حیات سپرد و خیرطلب خان که از انتقال نیک عالم خان برادرش بامر حکومت بهروچ می پرداخت دامن از گرد هستی برافشاده متوجه دیار بی گرد و غبار نیستی گردید و در وادی خاموشان اقامت گزید *

* بیت *

عاقبت منزل ما وادی خاموشان است حالیا غلغله در گنبد افلاک انداز

متصرف گشتن حامد بیگ که آینده بخطاب

نیک نام خان بهادر مخاطب گشته

حصار بهروچ را

خیرطلب خان که از انتقال برادرش قائم مقام گردید روزگاری چند که در اجل موعودی باقی داشت بامر حکومت بهروچ تمکن یافت چون هنگام رحیل در رسید پهلوی بر بستر ناتوانی نهاده صاحب فراش گردید و از استیلائی مرض جسمانی آثار و علامات پدید کردن جهان فانی را با خود دریافت و به هیچ وجهی ازین سفر ناگزیر که در پیش آمد هرچند فرصتی و مهلتی را چاره جوگشت سودی نه بخشید *

* سعدی *

سکندر که بر عالمی حکم داشت در آن دم که میرفت عالم گزاشت
میسم نبودش کز عالمی ستانفد و مهلت دهندش دمی
محمد هاشم که با محمد رضا برادرش و متعلقان از بندر سورت وارد بهروچ گردید

و کنیش آپا فوجدار جموسر و مقبول آباد و فوجداران دبهوئی و دهندو به
 تاکید اکید و قدغن شدید نوشت که باتفاق یکدیگر بر بندر کهنبایت فوج کشی نموده
 باستخلاص محبوسان کمر جهد و اجتهاد چست بزدند بنابراین سنکراجی -
 سنهپورام - و محمد لعل روهیله و جماعه داران دیگر را نوکر نموده با جمیعت قدیم
 و جدید رو به کهنبایت نهاد و فوجداران اطراف و جوانب که بدین یساق تعیین
 گشته بودند آمده بدو پیوستند و قریب به دوازده هزار سوار و پیاده را تجنید کرده
 بدانجا رسید و مورچال قایم ساخته کندن نقب و بستن دمدمه آغاز نمود و از طرفین
 آتش جنگ توپ و تفنگ در گرفته هر روز خرمن هستنی چندی به سوخت
 میرفت و قریب سه ماه متوالی بدین و تیره سپری گشت درین بین مصلحان
 قار ع باب صلح شدند چون هنوز وقتش نه رسیده بود سودمند نیامد - * بیت *
 تا در نرسد وعده هر کار که هست سودی ندهد یارچ هر یار که هست
 سنکراجی به سری پت راو نائب صوبه مره بعد اخری جهت کومک نوشت
 و او دو دفعه به فرستادن سرب و باروت گزرا نیده از تعیین سوار و پیاده تقاعد داشت
 و به دفع الوقت از سروامی نمود چون آمد و شد سفراء از حد اعتدال تجاوز کرد
 به اندیشه اینکه ثانی الحال بدنامی عاید حالش نه گردد فوجی از سوار و پیاده
 عرب و هندی و مارله با دو ضرب توپ با دهندو هری پیشکار خود بدین کار تعیین
 کرده راقم را نظر بر آنکه با مومنخان راهی دارد اگر مصلحه قرار یابد بانی و باعث
 تواند شد تکلیف نموده فوج را همراه کرد و نهم شهر جمادی الثانی رخصت
 فرمود چون به سنکراجی ملحق گشت اتفاقاً در همان روز امر مصلحه به سلسله
 جنبانی نانارتن صراف تجارت پیشه ساکن جموسر که به همراهی گنیش آپا
 فوج دار آنجا آمده بود و پنی مقدم امین پرگنه پتلاد صورت گرفته و قرار یافته که
 بهگونت راو آینده مرتکب حرکت بیجا و مصدر امر فساد نه شود - و به کفالت
 سنکراجی و دیگران این معنی مسجل گردید - مومن خان روز دوم محبوسان را
 بر آورده بهگونت راو را پارچه پوشیدنی و پالکی اورا که آورده بود داده بیرون
 فرستاد و مقرر شد که فیما بین ملاقات واقع شود - روز سوم در فضایی سواد معموره
 بندر سنکراجی با سرداران شتافت و مومن خان نیز آمده یکدیگر را دیدند و به

حلقه انگشتری فرا گرفت و او را در گران خواب غفلت بی خبری مانند بخت
خفته بر بام خانه غنوده یافت *

* بیت *

گرفتند در خواب خرگوش شان بدر رفت ناگه ز سر هوش شان
به گونت راو و گنگدهر نائب و نتمل نویسند گجراتی نوکر او که به میغه
وکالت می پرداخت و دران روزها که از اراده باطله اش آگهی داشت از کم
حوصلگی و دون فطرتی سنگش (۱) کم بود پا از انداز خود بیرون نهاده سرّاً
و جهرّاً زبان یاده گوئی و هرزه درائی کشاده به طنز (۲) حکایتی میگفت
و به (۳) غمز (۴) لغزی می مجست و به (۵) لمز معنائی حل می نمود و به همز
چیستانی می پرسید و به رمزگاهی شرح اشارات خوانده شماتت کنان وعده
بوعید می داد و به طعن سنان زبان جنان حاضران را می رنجانید دستگیر نمود -

* بیت *

جراحی که به تیغ زبان رسد به دلی به هیچ مرهم راحت نکو نخواهد شد
و اثاث البیت را به غارت داد و در مکان حاکم نشین آورده محبوس ساخت
و چاهی که برای دیگری می کند قضا او را افکند *

* بیت *

پراز مهر و کین است چرخ کهن گهت سر کشد گه بر آرد ز بن
موسس خان محصول جهازات و مالوجیات پرگنه را بلا شرکت غیر قبض نموده
جمعی از سوار و پیاده نو نگاهداشت کرد و برج و باره را استحکام داده نشست
سلیم جماعدار عرب این ماجرا را شنیده عنان عزیمت پیچیده به دولقه آمد و با
دهو ماجی که از طرف داماجی گایکوار بر ضلع سورتبه تعیین شده بود نوکر شده
رفت چون برین سانحه بالاجی راو مطلع گشت به شنکراجی فوجدار بیرم گام

(۱) سنگ بفتح اول بوزن زنگ معروف و بمعنی تمکین و وقار و اعتبار هم گفته اند *

(۲) طنز خوشی کردن و خندن و بناز خوامیدن ۱۲ *

(۳) غمز باول مفتوح بچشم اشارت کردن ۱۲ *

(۴) لغز باول مضموم سخن پوشیده معنی ۱۲ *

(۵) لمز باول مفتوح بئانی زده عیب کردن و بچشم اشارت کردن *

داشته بیرون بر آمده اورا آورد و یک منزل پالکی و یک سراسپ براق نقره
و پارچه پوشیدنی داده بمکان بودندش که در اکبر پور مقرر بود رخصت کرد *
* منظومه *

همی تا بر آید به تدبیر کار مدارای دشمن به از کار زار
چو نتوان عدوا به قوت شکست به نعمت بپاید در فتنه بست

باجود این معنی او از راه غرور جوانی که شعبه از جنون است در وادی
غواصیت و نادانی افتاده در تدبیر کاریکه اندیشیده و غمی که بران کمر بسته بود
در آمده بنگهداشت و فراهم آوردن مردم اشتغال ورزید و در انتظار فرصت و قابو
شبی را بروز و روزی را به شب می رسانید - سلیم جماعه دار عرب را که از جوان
مرد خان جدائی گزیده در بلده اقامت داشت مبلغی پیشگی فرستاده با دو
صد نفر عرب غائبانه نوکر ساخته طلب داشت و او استعداد خود نموده بر چند
کروهی کهنبایت رسیده از آمدن خویش بدو اطلاع داده مترصد جواب نشست
او پاسخ نوشت که در فلان روز که برای هنگامه آرائی اختیار کرده بود بروز موعود
و وقت موقوف خود را برساند چون مشیت ایزدی برخلاف رای ناصوابش بود
آن سرقومه به گیر مومن خان در آمد و بر سر مکنون آگاه گردید اگرچه از سابق
بر اراده بی فائده اش مطلع بود بدست آوردن دست آویز حجاب شبیه از رخ
عذر برداشته شد و با مشیران و کار پردازان محفل کنگاش آراسته گفت که باوجود
ملاطفت و ملایمت بهگونت راو را *
* منظومه *

بجز کین من نیستش پیشه ندارد بجز قصد اندیشه
ببرم ازان پیش دشتش ز بند کزو در گریبانم آید گزند

کاریکه به عقل راست نیاید اندک دیوانگی را شاید بالضرورة علاج واقعه قبل از وقوع
بخطرات آورده قریب به هنگامیکه حجاب شب گون از رخ کذاب عذار روزگار ناهنجار
برداشتنه می شد و نزدیک بوتیکه صبح صادق القول برحیله اندوزی مکر مکار
زمانه نابکار گواهی می داد مومن خان^۴ با جمیعت موجودی خود پیش
دستی نموده بسر وقت بهگونت راو رسید و مکان سکناش را چون نگین در

خیر اندیش را در میان آورده به تخفیف کم و بیش وجه طلب گرفته برآمدند و شیرخان از شر آنها رهایی یافته در کار خود مستقل گشت و در سال هزار و شصت و هشت خدمت کرورائی محال کتھر پارچه به فرزندی طاهر محمد خان مقرر شد و به دستور داروغي مھر اورا بر داخلای جاري ساخت *

دستگیر نمودن مومن خان متصدي بندر کهنبايت بهگونت راو نائب پيشوا بالاجی راو و تعين شدن سنکراجی و ديگران جهت استخلاص او و فرستادن سري پت راو راقم را جهت رفع مناقشه و رهایی يافتن بهگونت راو

چون سري پت راو چنانچه سبق ذکر یافته و سمت گزارش پذيرفته از بندر کهنبايت مراجعت نمود اگرچه پيشتر از وقوع اين معني مومن خان متصدي آنجا بنابر بعضی امور برج لعل پيشکار خود را نزد پيشوا بالاجي راو مقرر کرده بود درين ولا شکوه و شکايت بی اعتدالی سري پت راو بران افزوده رخصت فرمود او بدانجا شناخته ملاقي گشت بهگونت راو که مکاس حصه مرهغه بندر بدو تعلق داشت و در پونه بود نظر به ظاهر بيني کمی مداخل و افزوني مخارج مومن خان داشته و از کيف و کم جميع مراتب که به رای العين معانيه کرده واقف بود از راه نا تجربه کاری انتزاع و به تصرف آوردن آن جا را با سهل و جہی در خلا و ملا ذهن نشين پيشوا مي نمود و الضرام اين مھم را بر ذمه خود گرفته رخصتي حاصل ساخته رو به صوب کهنبايت آورد و برج لعل که دران جا بود بر ملجرا و قصد او واقف گشته مومن خان را آگاه ساخت * * بيت *

دور نگرکز اسرفا مردمي پر حذر است آدمي از آدمي

چون بهگونت راو وارد کهنبايت گشت مومن خان طريق سلوک را مسلوک

سختی و درشتی متقاضی می گشتند چون جمع کثیر فراهم آمده بودند و بالا حصار در قبضه و تصرف داشتند بدفع و اخراج آنها نمی توانست پرداخت لهذا تدبیری با خود اندیشید که گفته اند -

* بیت *

به شمشیر از یکی تا صد توان کشت

بر آئی لشکری را بشکنی پشت

چون هنگام تشخیص و تحصیل و فوج کشی رسیده بود بیرون آمده جماعداران عرب را با همراهیان بوعده آن که آنچه در معرض تشخیص در آید بلا شرکت غیر در طلب آنها تفحصه نماید؛ همراه گرفت و شرمه قلیل از آنها بر بالا حصار مانده بامیدواری مراقبت گزیدند و به فاصله قریب سی کوه از جونه گده رفته بنابر مغلطه مکانی را نام برده قرار تاخت بردن بر سر آن درمیان آورد از آنجا که بیشتری عرب پیاده می باشند عبد الله و دیگران را به محافظت اردو گزاشته سواران خوش اسبه را انتخاب و زده نموده شبی ایلغار کرده تادرون شهر پناه جونه گده جلو بارگی را نه کشید و نه بر پشت سر نگریست و دروب را مسدود ساخته به مردم کاری سپرد روز دوم که اعراب ازین تدبیر واقف گشتند سواران پاشنه کوبان و همه جا تا زان رسیده از راهیکه گمان و مظنه بدان جا نمی رفت شبی پبلی بالای حصار آمدند و جماعه خود را آگاه کرده بدستباری ریسمان بالا بر آمدند و بندریچ پیادگان نیز پیوستند و نائیره جنگ را افروخته آتش در نهاد تفنگ انداخته شعله افروز ساختند از آنجا که از وقوع این واقعه ناگهانی آگهی نداشتند که برای روز نیک و بد فخریه داشته باشند روزی چند که بر آمد آذوقه بقدر قلیل بود بصرف در آمد و کارشان به تعسر انجامید تمهیدی بسته پیغام مصلحه درمیان آوردند و جنگ موقوف گشت از راه خدیعت تعلل در گفت و شنود نموده جمعی به پایان آمده داکین و خانهای قرب و جوار دروازه را غارت کرده آنچه بدست شان آمد از جنس ماکول و ملیححتاج بشری زاد چند روزه را برداشته تا واقف شدن و سر حساب گشتن بدر زده سپر ممانعت را بر سر کشیدند و چندی دیگر که بدان امر قیام نمودند مصلحان

را به مهر دستی بنام دیوانیان ممالک محروسه مرقوم ساخته سپرد و کلامی دربار جهان مدار فرمود چنانچه پروانه نامزد فدوی درگاه نیز ورود نمود *

نقل پروانه

آنکه رفعت و عوالی پناهها مراتب فدویت و دولت خواهی و کار طلبی آن عوالی پناه از سابق مرتسم خاطر است و مکرر به عرض رسیده بود اعتماد تمام بر دولت خواهی و فدویت بهم رسید بهمه جهت بفضل الهی حالا بادشاه صاحب داعیه رونق افروز تخت سلطنت شده و وزرات بما تعلق یافته وقت جلوه افروزی مقاصد دولت خواهان صادق و خیر اندیشان موافق است بهمه جهت خاطر جمع داشته مستعد فدویت و دولت خواهی به کار بادشاهی باید بود ان شاء الله ترقیات دل خواه رو خواهد نمود و ما را متوجه دانسته به ترسیل عرائض و تحریر احوال باید پرداخت راقم پنجم شهر رمضان که پروانه ورود فرمود سری پت را و را آگاه ساخته بنابر اعلان و اخبار جمهور انام رخصت نواحت نوبت شادمانی داد و جهت خواندن خطبه طیبه بالقاب همایون چون فردای آن ششم و روز جمعه بود قرار داد که سری پت را و خود در صحن مسجد جامع حاضر شود که خطیب به انشاء خطبه بر منبر صعود نماید چنانچه بروز موعود سری پت را و آمده خطیب را بعد انفراف از خطبه مخالع ساخت و فرد اجازت و مضمون سکه که رسیده بود به کار پردازان محال دارالضرب بمهر خود نوشته داد که چهره اشرفی و رویه بدین مضمون سکه مبارک عالمگیر بادشاه غازی بر افروزند پس از چندی که مهر وزارت مرتب گشت پروانه موافق ضابطه در باب استقلال دیوانی و خدمات دیگر بنام فدوی درگاه رسید همدران سال شیر خان بابی که جونه گده را به تصرف داشت و عبد الله زبیری و چندی جماعداران فرقه عرب را نوکر ساخته حفاظت و حراست بالاحصار را که بر فراز قلعه جبل واقع است سپرده بود و بتدریج که مرسوم و مشاهره آنها مبلغی بالا رفت و دسترس ادای آن بیک دفعه نداشت آن جماعه پا از اندازه گلیم فراترک نهاده در تقدیم نوکری و فرمان پزیری چنانچه بایست نمی پرداختند و پیوسته به

* رباعی *

گل صبح دمی بخود بر آشفت و بریخت
 بآباد صبا حکایتی گفت و بریخت
 بد عهدی دهـ و بین که گل در ده روز
 سر برزد و غنچه کرد و بشگفت و بریخت

سلطنت حضرت ابوالعدل عزیز الدین محمد عالمگیر بادشاه غازی ابن ابوالفتح جهاندار شاه بادشاه بن حضرت خلد منزل

بروز مبارک یکشنبه دهم شهر شعبان العظم سال هزار و صد و شصت
 و هفت قریب به نصف النهار اورنگ سلطنت و جهانداری و سریر خلافت
 مصیر کشور ستانی به جلوس میمنت مانوس حضرت قدر قدرت کیوان رفعت
 فلک قباب مالک رقاب عزیز الدوله ابن ابوالفتح جهاندار شاه بادشاه بن خلد
 منزل بهادر شاه زیب و زینت یافت - * منظومه *

فریدون حشمتی جمشید جاهی سکندر شوکتی دارا پناهی
 ز عدلش چون رخ خوبان مه وش بیک جا جمع گشته آب و آتش
 حکم مقدس معلی لمعان ظهور و به شرف صدور پیوست که من بعد لقب
 اشرف همایون را ابو العدل عالمگیر بادشاه غازی بر مژشیر دولت ثبت میپذیرد
 باشند و مبدأ سنین جلوس مبارک از غره شهر صدر اعتبار نموده محسوب
 و مرقوم نمایند امر الامراء عماد الملک که بانی مبانی سریر آرائی آن حضرت
 شده مخاطب بخطاب جدش آصف جلا نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار
 و به و المرتبه منصب جلیل القدر وزارت اعظم و مرحمت خلعت خاصه و چارقب
 و سرپیچ و جیغه و قلمدان مرصع دیوانی اعلی سرفراز گردید چون هنوز مهر وزارت
 مرتب نه شده بود عجله پروانجات سریر آرائی حضرت و تفویض وزارت خویش

و باعث حرکت الویة عالیہ او را می انگاشت تمهید بسته و تدبیر اندیشیده
عاقبت محمود خان را که در جمیع امور خیر و شر مشیر و مدبر بود بجناب
اقدس رخصت کرد و او باریاب محفل قدس گشته از طریق محارفات
و معاندنت بنوعی اراده باطله مرهته را به عرض همایون رسانید و دمدمه ساز کرد
که خاطر دریا مقاطر و ضمیر انور وحشتناک گردید - * بیت *

خاطر آلوده ز صدق است دور هیـزم تر دود برآرد نه نور

* منظومه *

مده راه صاحب غرض پیش خویش که آمیخت با یکدگر نوش و نیش
بصورت دهد نوش و یاری کند بمعنی زند نیش و خواری کند
و در نیمه شب جریده با خانخانان به طریق ایلغار گلگون عزم بر انگیزته متوجه
دارالخلافه گشتند امیر الامرا که تدبیرش را موافق تقدیر یافت صبح آن شب
با افواج غارت گردکنیان باردوی معلی رسید و بی ادبان مرهته پاس ادب و حرمت
نداشته غارت نمودند و اهل بنه و معسکر را چون حروف تهجی پراگنده و منتشر
ساختند و به همان جلدی و چابکی پاشنه کوب عفان توسن نیز رفتار را به تعاقب
رها کرده گرم و گیوا به دارالخلافه پیوست و افواج مرهته را در گرد و نواح
فروید آورده بندوبست خود را در قلعه مبارک نموده در آمد و بملازمت اقدس
رسید چون بر مرآت ضمیر منیر پر توایضاح داشت که باعث این همه آشوب
را سببی و مقصودی به جز امروزارت نه دارد بذابر اطفای نایره فتنه و فساد دریایی
مرحمت به جوش آمده به عطای خلعت آن رتبه اعلی مفتخر ساختند
از انجا که کلک تقدیر بر امر دیگر جاری گشته بود فرو نشین نه گشت و جمعی از
بی باکان جماعه بدخشانیان همراهیان را فرستاده آن حضرت را آورده معتکف
ساخت و این واقعه در روز یکشنبه دهم شهر شعبان المعظم روی نمود و روز دوم
عاقبت محمود خان چشم مروت از آب بی آز می شسته بکشیدن میل
دیده نور العین خلافت را از ارزنگ مشاهده معزول گردانید فاعتبروا یا اولی
الابصار -

مقاعد گشتن احمد شاه بهادر بادشاه از امر سلطنت مجازی بیاری امیرالامراء عماد الملک

چون منصب جلیل القدر وزارت اعظم بامام الملک خان خانان خلف
قمرالدین خان خالوی امیرالامراء عماد الملک مفوض گشت امیرالامراء که
خود متوقع این امر بود بر خاطرش گرانی آورد حضرت اقدس دریافت
ما فی الضمیر فرموده مکرر به حضور خاص با یکدیگر آشتی را موکد بایمان فرمودند
از آنجا که سورج مل جات در مرافقت صغیر جنگ آمده مصدر شورش و فساد
غارت گری بعضی عمرانات سواد دار الخلافه بوده جنگهای نمایان کرده چون
رگهناته را و برادر پیشوا بالاجی را و با انبوهی و کثرت دکهنیان حسب الطلب
امیرالامراء رسید استیصال بنیان جات و قلع و قمع قلاع او را پیش نهاد همت ساخته
بالوازم توپ خانه و ادوات و آلات حربی و فوج جنگی رگهناته را و را همعنان
گرفته بر سر او لشکر کشید و قلعه کمیر که به حصانت و رصانت سر آمد امکنه
دیگر بود محاصره نموده به جنگ توپ و تفنگ نایره افروز قتال و جدال گشت
افواج مرهته دست تطاول به تاخت و تاراج قریات و معموره متعلقه جات کشوده
اثری و علامتی باقی نمی گذاشت - خانخان بنابر امور مصالح ملکی ظهور
این سانحه را خلاف رای اندیشید که بیگانه را در مملکت در آوردن و از گذر
و معبر واقف ساختن و باستعانت و استنصار او غلبه کردن ضعف و کم استعدادی
و ناتوانائی خود ظاهر نمودن است به عرض اقدس رسانیده و از پیشگاه خلافت
مکرر طغرای غرا به دستخط خاص در باز داشتن دست ازین کار بشرف صدور
پیوست اذ عان نه شد بالضروره به صواب دید خان خانان رایات عالیات به عزم
رفع نزاع برافراشته شد که شاید بدین وسیله وحشت به الفت مبدل گردد
و مشیت ایزدی بنوع دیگر تعلق پذیرفت قضا مقدمه لشکر را کشید و قدر بر ساقه
سائق گردیده به سکندره و کول جلالی رسانید امیرالامراء که قریب از آنجا بود
آگاه گشته چون با خالوی خویش تیر خشنودی در جعبه سینه مضمحل داشت

سروش از تن جدا ساخت و مصداق - * مصرع *

زبان سرخ سرسبز می دهد بر باد

صادق آمد هم درین سال قایم قلی خان که از همراهی جوان مرد خان تخلف ورزیده در هنگام آمد و رفت و گفت و شنید امر مصالحه از رگه‌بانه راو پانزده هزار روپیه سالانه به شوط بیست سوار تا بنیان تعینات بلده شده بود شب دوازدهم شهر رجب المرجب باجل موعودی رخت زندگانی از جهان فانی به عالم جاودانی برد - * بیت *

چون دانه دل به مرز ع هستی که بسته است

کاخ برنگ خوشه نه در هم شکسته است

چون مرد عیاش خوش باش بود اخراجات زیاده و مخارج افزون از مداخل داشت و مبلغی بنابر حفظ آبرو بعد ارتحال نجم الدوله در عزل و نصب صوبه به صرف درآورد و در سرانجام کارهای جوان مرد خان فاضل مانده گمان زر داری که مردم به او داشتند و ضرب المثل شده بود عشر عشیر آن بر نیامد * بیت * بر احوال آن شخص باید گریست که دخلش بود نوزده خرج بیست و نیک عالم خان فوجدار بهروچ که از چندی به عارضه جسمانی مبتلا بود - هرچند اطباء حاذق به معالجه کوشیدند سود مند نیامد چون پیمانه عمرش لب زیر شد در گرداب غمرات الموت افتاده ته نشین گردید - * منظومه *

طیبان را مگر این نکته حل نیست که در نه شیشه داروی اجل نیست

اگر خود علم جالینوس خوانی چو مرگ آید به جالینوس مانی

و خیر طلب خان برادرش قایم مقام گشت حامد بیگ برادر زاده اش را که در امر حکومت منازعت داشت بیرون نمود و او با منسوبان خویش در بندرسورت رفته استقامت گرفت و در انتهاز فرصت و قابو نشست - خدمت داروغگی محال کتیره پارچه بفرزندی رفیع محمد خان تعلق پذیرفت و سند درگاهی رسید از آنجا که از ابتدای دخل مرهغه متصدیان بی دخل و منحصر بر مهر رونه جات و اخلاص ادای محصول و قلیل در ماهه که بالمقطع مقرر شده و اجرای مهر باختیار خود داشته بود لهذا مهر او را جاری نمود *

فردوس آرام گاه تفویض یافت حسب الحکم اشرف اعلیٰ به مهر خان خاندان
در باب استقلال امور دیوانی و خدمات دیگر شرف و رود افکند *

نقل حسب الحکم اعلیٰ

آن که رفعت و عوالی پناه کفایت دستگاه علی محمد خان بهادر مورد
مراحم والا باشند چون خدمت دیوانی صوبه احمدآباد و غیوره بدستور سابق بآن
رفعت و عوالی پناه بحال و برقرار است باید که بخاطر جمع و استقلال تمام به
دیانت و راستی پرداخته دقیقه از دقائق حزم و هوشیاری مهمل و نا مرعی نه
گزارند و نسخه دیوانی و طوا میر دیگر سر رشته کاغذ موافق ضابطه و معمول فصل
بفصل به قاعده معینه و ضابطه مقرر تیار ساخته به دفتر معلی می رسانیده باشند
درین باب تاکید داند چون مقدمه بی دخل بودن متصدیان بادشاهی از
ابتدای عمل مرهته در محال کثرت پارچه و سایر بارگان درگاه فلک بارگاه رسید
دو قطعه حسب الحکم اقدس در باب دخیل کار ساختن متصدیان بنام فدوی
درگاه و نا مزد تجار و بازرگان مسلم و هندو مشتمل بر تهدید و وعید غضب
سلطانی در رجوع بودن به ضابطه متعینه و معمول قدیم و رسانیدن لوازمه نیز
و رود یافت از انجا که تسلط سلطنت بر جانمانده و اذعان احکام والا بر طرف
شده و مرهته غالب و آنها را پروای اجرای حکم اقدس نبود در اظهار آن که
اثری سواى اهانت و ذلت امثله جلیله سودی نه داشت موقوف داشته
نقول آن را به مهر خود به دفتر دیوانی سپرد - همدران اوان سری پت راو
بتخانه بهرم چارلیشور منسوب به مهادیو که در برج واقع بهدر متصل گزر
کهرکی ساحل رود سابرمی از سالهای در از بخاک انباشته بودند به رهنمونی
برهمان و عیدۀ اوٹان کنده و از مسجد سنگها آورده تعمیر نمود و لنگی را بهم
رسانیده نصب کرد و (۱) وثنیان پرستش آغاز نهادند و در همان روز ها کیشوراو عامل
و فوج دار پرگنه پر اتیج را به علت دشنام چاند چاروره قصابی آنجا به یک ضرب

می رسانند و بنابر بردن قوافل شب باش می شوند سری پت را و به مظنه اینکه از آن جماعه که بدین وسیله در پورجات می مانند هنگام شب قابو کرده ببلده در آمده بسرکه و نقب رنی می پردازند لهذا بیست و هفت نفر آنها که در پوره نواپاس وارد شده بودند جمعی را فرستاده به قتل در آورد چون بی بدرقه پیش رفت کار نبود آنها تا موضع بقوه و چهار گروهی رسانیده از همانجا معاودت می نمودند سنبوجی سر فوج متعینه بلده که چندگاه پیش ازین باتفاق سنکراجی فوجدار بیرم گام بصوب ضلع سورته شتافته بود تا بچکت عرف دواز کارفته پرستش معبد آنجا را کرده بقدر حالت از همه جا پیشکش گرفته مراجعت نمود و با سنکراجی به سواد بلده آمد چون عصیان و طغیان فساد کولیان شقاوت نشان از سرحد اعتدال گزشته بود سری پت راو آنها را بصوب ضلع رود میسوه و پرگنه بهیل رخصت فرمود که بزدوبست نمایند و ضامنی عدم تمرد متمردان بگیرند نام بردها بدان سمت شتافته چندیکه بدان امر قیام داشتند دکهنیان عهده برآئی از کولیان نتوانسند کرد و آنچه باید از قوه بفعل نتوانست آمد بلکه نتیجه بالعکس بخشید و موجب از دیار و فتنه و خیره سری آن فتنه ضاله گردید و معاودت کرده سنکراجی بصوب بیرم گام و سنبوجی بوطن خود شتافت و به عوض او دهند و دقتاتی سرفوج متعینه احمدآباد مقرر شده آمد همدران سال که از چندی بنابر امری وزیر الممالک صفدر جنگ بی مرضی و اجازت حضرت اقدس از حضور بر آمده و سورج مل جات را بمعاونت خویش طلب داشته در سواد دارالخلافه مصدر شورش گردید و اکثر امرایان عظام بدو پیوستند و امیر الامراء عماد الملک بمقابله بر آمده چند ماه بصوف آرائی و معرکه پردازی که بسر آمد امیر الامراء گهنازه راو را با فوج گران مبلغی را بطریق حق الاعانه متعهد شد باستمداد (۱) استنجد طلب داشت و صفدر جنگ دست از محاربه باز داشته بصوبه او دیبه متعلقه خویش و سورج مل با مکنه خود راهی گشت و امر جلیل القدر وزارت اعظم به امام الملک خانخانان خلف قمرالدین خان دستور معظم حضرت

سری پت راو تنبیه و تادیب آن گروه شقاوت پزوه را پیش نهاد همت ساخته را گهوشنکر کوتوال را با جمعی از سوار و پیاده نو نگاهداشت و جماعه ماوله تجنید نموده بر موضع لوهار پور معموله بهیل که قریه محقری از مسکن کولیان است تعیین فرمود که آن جا را به تاخت در آورده به قتل و سر آنها پردازد کولیان بی بنیان به مجرد آگهی رسیدن فوج مکان را خالی گذاشته در بیشه و زقوم زار و (۱) گروه قرب و جوار خزیده کمین نمودند جماعه غارت گر ماوله حلوی بی دود و انگبین بی مگس انگاشته آنچه یافتند گرفته بر آمدند که از چهار طرف کولیان کمین را کشاده هجوم آورده بجنگ تیر و تفنگ به مشایعت رسیدند و چندی را بر خاک هلاک انداختند و نگذاشتند که پای استقامت شان قائم گردد لاچار رو به گریز نهادند کولیان سگ صفت به دنبال افتاده همه جا تعاقب کنان جمعی را خسته تا موضع ولاد رسانیدند و این صورت بنامردی جماعه ماوله ضاله که این منظومه مناسب حال خسران مآل آنها است روی داد *

* منظومه *

چو سگ جیفه خوارند و گنده دهن همه یاره گوهمچو زانغ و زغن
بود هرچه جنبنده از آب و خاک خورند و ندانند زان هیچ باک
نهان زیر مویند چون دام و دد لباس جسد رسته هم از جسد
چو در پیش گیرند راه گریز بخندند بر توسن تیز خیز
چو خر جارح آواز و کوته قدم چو افعی و ارقم سراسر شکم
بالضروه راگهو شنکر با بقیه السیف در لباس عار و خسار هنگام شام برگشته آمد
و ظهور این سانحه کمال بد نقشی و چیره دستی کولیان گشت و بیش از پیش
به سرقه و قطع طریق دلیر شدند از آنجا که درین دیار در چنین وقتی بی بدقت
آنها که شوارع مخوف و طرق مأوف (۲) است و سربه سلامت بردن دشوار
جمعی از آنها بدین صیغه با اسباب تجارت پیشگان و عرابه غلات قریات تا پوره آمده

(۱) گروه بهندی کوثر ۱۲ *

(۲) مأوف آفت زده ۱۲ *

باقی ماندگان بخشود و باد و باران باتفاق یک دیگر فرو نشستند و در بر روی خود بستند و خسرو خاوری تیغ زرنگاری آخته بر لشکر غمامی تاختن آورده از بی اعتدالی باز داشت و صفوف سعابی را برهم شکافت و بقية السیف بنی انسان را در کنف حمایت خویش گرفت و مؤگان ترشده گریه اهل حرمان را (۱) باکمام شجاعی خشک ساخت چون طرق و شوارع آمد و شد از خلل قطاع الطريق سیل که سر راه گرفته و در کمین گاه معبر و ناله نشسته شورش داشت بالضرورة راقم را توقف لازم شد تا در بست و سوم با بدرقه امداد ایزدی وارد احمد آباد گردید *

سربه فساد برداشتن کولیان شقاوت نشان پس

از معاودت سوری پت راو از بندر

کهنبایت و سوانحاتی که

هران اوان رو داده

چون خبر برگشتن سوری پت راو از بندر کهنبایت و پیشرفت نشدن کار و کمیت جمیعت او به سمع دور و نزدیک رسید خلل کلی در بندوبستی که بخودی خود از رعب و تسلط آوازه دکنیان نشسته بود بیکباره برخاست و هر مفسد متمردي از گوشه و کنار سربه سوزش برداشت و چندی از بے باکان کولیان در هنگام مراجعت او بر عقب ماندگان همراهیش دست اندازی نمودند و اغماص واقع شد موجب جرأت و جسارت دیگران گردید و طریقه جبلّی و شیوه فطرتی را پیش گرفته از چهار طرف گریبان خمول را چاک زده خودسری بر آورد و دست تغابن از باز داشتن سرقه ایام گزشته بر کف افسوس سوده به تدارک مافات به تطاول دراز ساختند و به جبر نقصان ماضیه بدستور روزگار حکومت سابقه به بردن بیوتات و شکافتن دلاکین بلده و پورجات پرداختند

(۱) اکمام جمع کم است بمعنی آستین ۱۲ *

رد و بدل سوای آنچه رگه‌نمايه راو در سال گزشته گرفته بود هفت هزار روييه به
 صيغه کاه و دانه را افزوده در خواست کرد و راقم ايستادگي داشت که عظمت الله
 ظاهر کرده لب کشاد که آن وجه هر ساله بر پرگنه مقرر و مستمر است بذايران
 سکوت ورزید و برای خاطر نشان گنگادهر را با خود نزد مومن خان آورد و او بر
 پرگنه تذخوواه نوشته داد سوم شهر مذکور سري پت راو به احمد آباد راهي
 گشت و راقم به سبب ایام عاشورا توقف ورزید که ناگاه روز هشتم غضب به صورت
 رحمت نازل گشت و بلیه عامی از آسمان فرود آمد یعنی بارش بی هنگام به
 شدت تمام شروع گردید *

کشوده در خويش را آسمان به سوی زمين کرد سيلی روان
 که یک شعبه اش رود نیلاب بود وزان قطره اش موج و سيلاب بود
 زمين و زمان گشت پُر و لوله بيفتاد در شش جهت زلزله
 فلک داشت دیرينه درد نهان بيکبار خالي نمود آنچه‌ان
 دو روز و دو شب بی تکاشی گریست که برکس نبود است اميد ز دست
 نه از گريه یک لمحہ چشمی کشود برون کرد گویا ز دل هرچه بود
 و در روز تاسوعا و شب عاشورا بادهای تند که ياد از صرصر عاد و ثمود مي داد
 در وزیدن در آمده ممد و معاون آن نازله شد و مصداق کریمه ففتکذا ابواب السماء
 بماء مذهبهم به ظهور آمد طوفان نوح را آشکار ساخت و دران شب تار قار که با شب
 يلدا به درازی همسر و از دیجور سیه فام تر و باشب روز رستخيز نسبت آختيت
 داشت بل هي اکبر من اختها بوده که فردي از افراد انسان و حيوان بی زبان
 را رسانیدن شمع زندگاني به صبح جان بري ازین بلیه گمان نبود اکثر انبياء عمارات
 را فہي خاوية علی عروشها لازم آمد و ترزل در بنيانش افتاد و سکنش را جز
 خزیدن به نهانخانه عدم و گو نيستي چاره نماند و اشجار کهن سال تفرمزد بلند
 بالا که سر خود سري بگنبد اخضر مي سودند از بين و بن مانند خس گلبن کنده
 شده تن مذلت و خاکساري و پیکر فروتنی و شرمساري بر خاک راه نهادند
 قريب به زوال يوم عاشورا او سبحان تعالی فضل خود را شامل حال ساخته بر

* لمؤلفه *

پاس و نیم از روز برآمده تنور حرب گرم ماند و چندی از طرفین کشته و خسته گردیدند و از آنجا که بیرونیان شب روی نموده خسته و کوفته بودند دست از محاربه باز داشته در پناه عمارت اکبرپور و مکان بودن گماشته مرهقه به ضروریات بشری و استراحت مشغول گشتند او آخر روز راقم به اشارت مومن خان رفته به سری پت راو نوشت که امروز قرار بر آمدن خود داشت بنابراین وقوع هنگامه متوقف گشت در جواب راقم را نزد خود طلبید و رفته او را دید و او تمهیدی و تقریری اندیشیده به سخنان رو اندود ظاهر ساخت که نوشته رکناته راو ورود یافته که مومن خان بندر کهنایت را تسلیم نماید در عوض مکان دیگر برایش تجویز کرده خواهد شد فردا متعمد او را همراه بیاورد که بالمشافه باو نیز گفته شود و همدران شب محاذی دروازه تخته بندی نموده مورچال بست

روز دیگر که *

فرو رفت دوران بجاروب مهر غبار شب از کارگاه سپهر

از طرفین بفرستادن شغراء گولۀ توب و تیر تفنگ زیان گیری یکدیگر پداختند آخر روز که شعله نایره افروزی شان فرو نشست و تردد آمد و شد پیام بران موقوف گشت راقم عظمت الله را بموجب اشارت گنگا دهر نائب بهکونت راو حصه دار آنجا که او خود به پونه شتافته بود از طرف مومن خان همراه بود و سری پت راو تکرار و تذکار بر بافته ما سبق با او نمود چون مومن خان واضح شد ابا و امتناع ورزیده سرباز زد و برج لعل پیشکار از پتلاد و سوار اینکه برای بدرقه بهگوان رفته بودند متعاقب یکدیگر رسیدند و یک هفته ایام معدودات جنگ طرفین که بهانه از پا در آمدن نخل حیات بعضی اجل رسیدگان مقدر بود به سر آمد - سری پت راو چون پیشرفت کار ندید باستصواب و رهنمونی گنگا دهر برقریات پرگنه چوراسی که هنگام ارتفاع غلات و حصاد حبوبات رسیده بود تشخیص و تحصیل مالوجبات را در پیش نموده محصلان گماشت و پرگنه را به ضبط در آورد غره شهر محرالکرام سال هزار و صد شصت و هفت بموجب ایامی سری پت راو راقم عظمت الله و برج لعل را همراه بود و گفت و شنید رفع منازعت در میان آورد و پس از

شود رسیده بمداغت پردازد سري پت راو هنگامي که شب سیاہ چوده مانند
تیره در و نان بد باطن نمودار گشت *

* بیت *

شبی گفتي یکی دریاى ژرف است

ز یک جانب محیط نقطه کل

به قصد بندر کهنبايت رهبري را پيش کرده رو براه آورد و در تاریکی شب که
تشخیص و تمیز جاده راه و بیراه شخص باصره را معطل ساخته بود دلیل گمراه در
نزدیکی بندر راه را گم کرد و در وادی گمراهی و ضلالت افتاد قریب بدو ساعت
از شب مانده بیست و ششم شهر دیحجه و قتیکه سیاہ پوش شب رو عیار پیشه
بفرام آورده نقد انجم آستین بالا شکسته به نهانخانه غبرا می رسانید رسید
و دیوار مقدمه را که راه در آمد تعیین یافته فضا را در همان روزها تعمیر شده مانع
دخول گشت چون برج و باره متصل دروازه کوازه شرق رویه را از مستحفظان
خالی و مانند خانه مفلسان ^(۱) باهی یافتند جماعه ماوله بدست یاروی کمند
برفراز بر آمدند و سواران *

* بیت *

دران وقت رایت بر افراختند بدروازها بی خبر تاختند
سه چهار کسی بر بام دروازه بودند آگاه گشته بندوق چند سر دادند آنها که بنزدیک
شرفات رسیده و بعضی در راه و نیمه راه در کار بالا بر آمدن بودند باندیشه اینکه شاید
پاسبانان زیاد باشند از مقدمه در آمدن بحصار احمد آباد که چشم و دل شان
ترسیده بود درنگ ورزیده هر چند سري پت راو بر پشت سر رسیده بضرب چوب
شانه و اکتاف شان را نرم ساخته بیشتر گفت کمتر شنیدند مومن خان که مستعد
معد بود به مجروح شنیدن آواز بندوق بلا توقف جلد و چسپان با جماعه حاضران
خود را رسانید *

* بیت *

دویدند بر باره جنگ آوران بهم از پی کار کین یاوران
و بر سر دیوار رسیدگان را زده زده بپایان انداخت و آتش جنگ توپ و تفنگ
را افروخت راقم که درانجا بود آمده صورت حال را معاینه نمود و قریب یک

(۱) باهی خانه خالی را گویند ۱۲ *

گوشه و کنار درون و بیرون بسربرد و چون شخص دیوزده^(۱) کو بکو و محله بمحله گشته بر کمایه حالات واقف شده برگشت و بدست آوردن آن جا را با سهل ترین وجهی و آسان ترطریقی در نظر سریپت راو بجلوه در آورده ترغیب و تحریص نمود و انصرام این مهم را به عهده و اهتمام خویش و جماعه ماوله گرفت سریپت راو در تدبیر آن در آمده بنابر انداختن مغلطه دست آویز بهانه می جست که اگر طرف ثانی بر قصدش مطلع نگردد و غفلت ورزد شاید که شاهد مقصود در کنارش آید و دست تمنا برگردنش حمایل گردد اتفاقاً یک منزل رتبه در منزله که اختراع نموده و بتکلف نقاشی و پوشش زردوزی پرداخته برای رگه‌ناتپه راو مرتب ساخته بود روانه کرد و جمیعت خوبی از سوار و پیاده عرب و سندی به عنوان بدرقه تعیین نموده پیش رخصت فرمود و خود با جماعه ماوله که قریب پانصد شش صد نفر برقداز و سواران و مجذده چند نو نگهداشت باظهار رسانیدن رتبه تا پتلاد بر آمد و به سرعت تمام بدانجا پیوست قضارا مومن خان برج لعل پیشکار را برای انجام بعضی مطالب نزد پیشوا بالاجبی راو که فرستاده و او در پتلاد رسیده بود از آمدن سریپت راو واقف شده ملاقی گشت و از راه فواست و کیاست از گفت و شنید دریافت که بدرقه رتبه بهانه و اراده اش چیست از روی حزم و احتیاط همان ساعت مومن خان را آگاه ساخته نوشت که از مکان خود با خبر باشد و قریب دو پلسی از شب فرستاده او به کهنبلایت رسید از آنجا که بنابر کمی مداخل و افزونی مخارج جمیعت قلیل بقدر حالت داشت و جمعی را روزی چند پیش ازین جهت بدرقه بهگوان نوکر پیشوا بصوب دهندر قه فرستاده بود در صد حفظ و حراست در آمده آقا محمد حسین را که در آنجا سکونت داشت از راه اخلاص و ارتباط قدیم با همراهیانش به معاونت طلبید و محمد رشید بیگ جماعدار مغلیه نادر شاهی را که بر طرف بود نیز خوانده بر حقیقت حال واقف ساخت و کمربندی نموده در مکان حاکم نشین گوش بر آواز نشست که هرگاه از طرفی صدائی بلند

(۱) دیوزده جن گرفته را گویند ۱۲ *

اشتغال داشت بذابر امری در معرض باز پرس در آمد و مبلغی بصیغه جریمه واصل ساخته در آخر کار خود را بزخم جمدهر از گرفت و گیر روزگار خلاص کرد و محمد هادی خان خُسر فداء الدین خان باجل طبیعی در گزشت و محمد رکن الحق برادر زاده قاضی نظام الدین خان از پیشگاه خلافت و جهاندا بی به منصب قضای بلده سرافرازی یافته آمد و راقم که کار خیر از دواج فرزندی رفیع محمد خان در پیش داشت و طرف ثانی در بندر کهنبایت از سری پت را و اجازت گرفته سوم شهر ذی الحجة الحرام روانه گشت و هجدهم که ساعت سعید این امر بود کدخدا کرد و بذابر بعضی رسمیات متعارفی روزی چند توقف داشت *

شتافتن سری پت را و بعزم گرفتن بندر کهنبایت و معاودت نمودن

چون بذابر شدت پشکال که دران سال بافراط نازل گشته تزلزل در قواعد بدین عمارات اکثر معموره جات افکنده بود شکست و ریختی بجدار حصار بندر کهنبایت در بعضی جا راه یافت و به سبب قرب عهد انقضای ایام باران ترمیم و تعمیر آن نشده سری پت را و از تقریر صادرین و واردین ازین خرابی واقف شد در چنین وقتی ظهور حسن خدمتی را بخاطر آورده تدبیر انتزاع آنجا را با خود می اندیشید سرور راو نامی وکیل و سرگروه جماعه پیادگان ما وله دکهنی را بر مکنون ضمیر آگاه نموده سر حقه راز سر بسته را کشوده محرم ساخت و در کتمان آن کوشیده گفت که اول بنوعیکه کسی او را نشناسد و معروف احدی نه گردد و پے باراده نبرد به کهنبایت رفته از شکست و ریخت و کیف و کم سپاه مطلع شده راه در آمد و بر آمد را بنظر تامل و تعمق نگریسته بیاید اگر عهد بر آئی تواند شد به تمشیت این کار نطق عزم را استوار بسته برود و او صورت بی سیرت را به شکل و شمایل جوگیان سیاح جهان نورد و هامون پیما آراسته حمار وار در خاکستر تبلیس غلطیده در به راه آورد و روزی چند بدان هیئت مضحک در هر

نماند و تهانه بئدی و ضامنې کولیان از میان برخاسته بيم و هراس را زائل ساخت در ایام حکومت سابق برین پیوسته آن گروه شقاوت پتوۀ به هئیت اجتماع میدان را بروفق مراد خالی از اغیار دیده بی مزاحمت و دهشت در بلده در آمده کوچۀ بئدی نموده دست تطاول و تصرف دراز ساختند و به ضرب تیر درو دکان را شکافته مشاعل افروخته به بردن کالا و اسیر می پرداختند و مکرر اتفاق باعسس هم چهره شده از طرفین کشته و خسته گشتند لهذا سری پت راو بدستور و ضابطه قلاع دکن دو جرس کلانی در قالب تدبیر ریخته به کشکچیان^(۱) و محافظان بروج و النک که حفاظت و حراست منحصراً بران شده سپرد که هر شب از شام تا بام نوبه بئوۀ از دو جانب حصار دو نفر از برجی به برجی جرس نوازان بنابر ابتباه و ایقاز پاسدانان انتقال نموده دست بدست می سپرده باشند و از غسق تا فلق جرس را به فغان در آورده برفصیل دور شهر پناه گشت نمایند باوجود این معنی شبی چندمی از کولیان بسر وقت جرس نواز برفراز جدار حصار حاضر آمده یکی را کشته و دیگری را خسته ژنگ را کر ساختند و بدر رفتند و بدعات مفصله صدر به تدریج و دفعات نواحداث گشت چون دروازه جمالپور با دو برج جنبین^(۲) به صدمات گوله و توپ و آتش گرفتن نقب خراب گشته از تفتیح و تغلیق معطل مانده بود به تعمیر آن پرداخته در اندک فرصتی و قلیل مدتی با دو برج از سنگ خارا و تخته های ضخیم استوار از آهن استحکام داده مرتب ساخت و در بیرون دروازه رای پور که در ایام ماضیه و روزگار سالفه پوره بوده آن ویرانه را آباد کرده بنام رگهنداته پور موسوم نموده سبنوجی سرفوج را باتفاق سنکراجی فوجدار بیرم گانم بنابر گرفتن پیشکش ضلع سورته رخصت فرمود همداران اوان صادق علی خان از ممر بیکاری از بودن احمد آباد بیزاری جسته روانه بندر سورت گشت و دهرم چند نامی که به پیشکاری مومن خان متصدی بندر کهنبایت مقرر شده بود چندیکه بدان امر

(۱) کشک لغة ترکی بمعنی پاسبانی *

(۲) جنبین پهلوه به پهلوه *

سازی در راسته و بازار بهم‌رسیده و از بیرونات مشتملی آمده به کشاده پیشانی حریده و علامت ادای حاصل بر او زده می بود و هر کوه دیهی از دیهات کولیان متمرد و قطاع الطریقان مفسد چندیدین برقداز دارد از آنجا که قبل از اصابت عین الکمال و وقوع اختلال در ارکان معموری و رو آوردن آبادی بانحطاط و زوال ایندیار اطراف و جوانب بلده پورجات بمثابة شهری دیگر به دورش بود و در هر یکی از آنها بقدر ضرور و کار جمعی از پیاده و سوار به حفظ و حراست معین و منصوب و در بندهای بست و کشاد رصین و مضبوط که مانع دخول و خروج بیگانه و دزدان فرومایه و کولیان شقاوت پیشه تواند شد داشت و بذابرتنه بندی و ضامنی عدم تمرد متمردان که یارای پا از اندازه گلیم فرا تر نهادن و جرأت و جسارت سرقه و قطع طریق را نداشتند و اگر احیاناً در یکی از پورجات بر سبیل ندرت و شاز مصدر شورش و فساد می گشتند فوجداران کرد باره نین پور و حاجی پور و فیروز پور که بهر کدامین حفاظت پوره چند تعلق داشت به کومک رسیده با سر و قتل می پرداختند و روزانه گشت محافظت طرق اشتغال می نمودند پناه عظیم و وقایع جسیم بلده بود اکنون که به مرور ایام نازله حوادث و مضي شهر و سنین و ورود محن و فتن که سمت گزارش یافته و سبق ذکر پزیرفته پورجات ویران بی چراغ نه از جدار خشتی و از سقف علامتی و از بیوت اثری و نه از خداوندش خبری که لیس فی الدار غیره دیار صادق آمده هبأ منثوراً و خرابه گشته بلکه حد و حدود منازل و مساکن از خواطر شکانش محو و نسیاً منسیاً شده و کسانیکه ازین سرای دژم رو به نهبا تخانه عدم نهاده اند بزبان حال خشت و کلوخ منهدمه و برزوی یکدیگر غلطیده جُدور دور آنها مضمون این مقال به سمع اهل کمال و اصحات خبرت و ارباب حیرت میرساند

* مصرع *

آنکو بنا نهاد مرا در جهان کجا است

و نام و نشان اکثر پورجات از ضامائر محو و زائل شده بسان جنگل که روباه و شغال و چکاشه و حشرات الارض جا گرفته و انواع گیاه و اشجار صحرائی روئیده چغد و بوم آشیانه بسته سواي چار دیوار حصار شهر پناه پناهی و مانعی و حائلی

داماجی گایکوار که بصوب بهیل و ضلع رود میسوه و اترک بنابر بندوبست پراگانات حصه خود راهی گشته بود تشخیص کندان و ضامنیه عدم تمرکز کولیان گرفته قصبه کپربنچ را که کسان شیرخان بابی در تصرف داشتند محاصره نموده مفتوح ساخت و برای نریاد عازم بروده گردیده سیوک رام را به نیابت حصه بلده مقرر نمود چون تمام صوبه بقرار بالمناصفه با او تقسیم یافته جهت اخراجات سپاه متعینه بلده که با نائب پیشوا متعلق بود شش هزار روییه در ماهه بر حصه گایکوار مقرر گشت که نائب او میسرانیده باشد بالجمله سری پت راو که از دهولقه مرخص گشته ببلده در آمد به تمشیت مهم امور نظامت سرگرم گشته بیرقهای پیش روی چپوتره کوتوالی که از قدیم الایام بزرگ سرخ که مخصوص سرکار والا است برطرف ساخته بزرگ گل ارمیه که گیروه و بهگوه گویند و تعلق به جوگیان و مهادیو دارد و مرهته علامت خود اختیار کرده مرتب نموده نصب کرد -

گاریشی موقوف و جاموش و گومیش را که در بعضی امور او هم ضرور داشت برخصت و اجازت پوست کنی آنها را منوط و مربوط فرمود و بزور گوسفند که جماعه مرهته را نیز مطلوب و مرغوب است در روز دوشنبه و اگیارش و ایام مخصوصی دیگر که تعلق به هندو دارد منع کرده در باقی ایام سلاخی آنها متعین گشت و در دار الضرب در وسط دائره سین جلوس شکل کجک فیل بمناسبت گنیش معبود شان اکنده نمود در باغ واقعه بهدر که پیوسته بگل و لاله و ریاحین سبز و خرم بآراستگی تمام و نزهنگاه باصفا بود نظر بر انتفاع به کاشت بقولات و فروش بطرح مقرر ساخت چون از قدیم الایام و ضوابط مستمره و قانون معینه بارگاه سلطانی در منع ساختن بندوق و گرفتن مچکله آهنگران مقرر است چنانچه در شرح اسناد ناظمین و فوجداران ثبت و مرقوم می شود و سابق برین از خوف ناظمین در بلده دو سه نفری از آنها که بودند در کذف حمایت در کنج خانهای بعضی اکبر و اعیان بعنوان خفا بدان شغل بموجب فرمایش آنها اشتغال داشتند درین اوان فی ضرب بندوق نو ساخت نیم روییه بطریق محصول ناظم قرار داده رخصت ساختن عالی رؤس الاشهاد شد که قدیم بیست دکان بندوق

* قطعه *

گرما آن چنان می شد نفس گرم
 که لب از تاب آن چون شمع می سوخت
 ز باد گرم پنداری که تقدیر
 به دنیا دوزخی دیگر بر افروخت

بنابر آسایش انام و انعام در ظل سائبان ظلام شب را نوروی را اختیار کرده بود قریب به نصف شب محکم بر نایقه رحیل بسته بر ساحل رود بار مهندری کشود بالضرورة راقم و دیگران که رخصت انصراف حاصل نه شده بود مرافقت نموده بدانجا رسیدند و اواخر روز حسب الطرب رفتند و بنابر استمالت مسود اوراق زبان عذر خواهی و دل جوئی را کشاد و قایم قلی خان را واسطه حصول رضامندی ساخت و گفت که بالفعل به قسمتی که تعیین یافته و مقرر کرده است قبول نماید سال آینده که سرفصل خواهد آمد باقی مدعا و مقاصد بانجراح می رسانم از آنجا که مقدمه سلطنت نوع دیگر شده و اختلال کلی در اوضاع مملکت راه یافته بکدام پشت گرمی زیاده برین ابا و امتناع نماید و طاقت حرکت و انتقال با اهل و عیال در خود نمی دید جز اذعان مغری و مناصی نیافت سکوت ورزید منجمه لوازم دیوانی و خدمات محال کهتره پارچه چیزی بالمقطع قرار گرفت و موضع سید پور و موضع کوجا و معموله پرگنه حویلی و موضع پانمول عمه پرگنه بیجا پور را وا گذاشت و عدم مزاحمت نوشته داد و موضع نیکول معموله تها منه معوق ماند و مرخص ساخته خود کوچ نمود و راقم باد دیگران معاودت کرده پانزدهم شهر رجب المرجب وارد احمد آباد گشتند و نوشته و گذاشت موضع پانمول را نزد جوان مرد خان فرستاد و او بناظر اینکه پرگنه بیجا پور در بست بمن تعلق یافته چشم از حقوق دیرینه پوشیده به حقوق مبدل ساخت

* مصرع *

آشنا را حال این است وای بر بیگانه

* بیت *

ما زیاران چشم یاری داشتیم خود غلط بود آنچه ما پنداشتیم

پشت سر انداخته و تیغ مدافعت و مخالفت را در غلاف تقاعد کرده دم بخود کشیده بودند هرگز زمیندار لیمری رجوع آورده چهل هزار روپیه را متعهد ادا گشت چون موسم نزول باران قریب بود به سمت دیگر متوجه نه گشته طبل عود فرا کوفته به دولقه آمد و سری پت راو حسب الطلب رفت و به راقم که دست از جمیع امور کشیده متقاعد بود و کار داخلی ادای محصول تجاران کهشده پارچه که بدون مهر دیوانی و متصدیان صورتی نه داشت نوشته رگهناته راو رسید که آمده ملاقی شود اتفاقاً بٹھل سکھدیو که برهنمائی جوانمرد خان به پالن پور شتافته و یک لک و پانزده هزار روپیه به همه جهت بر محمد بهادر فوجدار آنجا بطریق پیشکش مشخص نموده و تعهد ایصال آن را بر ذمعه جوان مرد خان گذاشته معاودت کرد و از نزدیکی قصبه بدنکر یک زنجیر فیل و پارچه پوشیدنی باو داده رخصت پتن نموده به کوچهای متوالی بارادۃ الحاق بارگهناته راو به باغ شاهي رسید قائم قلی خان و راقم و عزیز الدین محمد خان و حاجی نور الله به اتفاق به قصد ملاقات روانه شدند اتفاقاً رگهناته راو از دهولقه سری پت راو را رخصت انصراف داده به موضع تارا پور معموله پرگنه چوراسی بندر کهنبایت که از بندر به فاصله هفت کوه واقع است رفت و گفت و شنید بعضی مقدمات با مومن خان متصدی آنجا درمیان آورده ده هزار روپیه به صیغه کاه و دانه بر چوراسی مقرر نمود چون مظفر علی و زاهد علی جمعی از تجاروت پیشگان مسلم و هندو سکنه بندر بنابر امور چند از مومن خان نالشی نزد رگهناته راو آمده تالیمری همراهی گزیده بودند به مقتضای وقت که تعجیل راو روی درپیش و (۱) نعل در آتش داشت به استمالت آنها پرداخته مومن خان را سفارش عدم تعرض نموده فرستاد و خود کوچ نموده به قصبه پٹلاں پیوست قضا را راقم نیز همان روز برفاقت بٹھل سکھدیو وارد آنجا گشت و سر شام ملاقات سرسری بهم دست داد چون ایام تموز و عین شدت گرما و سورت هوا که مرغ در روغن خود برشته میگردد و نیلوفر از بیم حدت خورشید سراز آب بیرون نمی آورد -

(۱) نعل در آتش کنایه از اضطراب و بیقراری باشد ۱۲ برهان *

فوج باین امر مامور شده بود چندی متوقف گشته باتفاق او بدان صوب روانه شد و داماجی گایکوار جهت بندوبست پرگنات حصه خویش بسمت بهیل کوچ کرد از آنجا که بنابر نارسائی کار پروازان که از معاملات دکنیان عاری بودند مقدمه تعلقات و جاگیر که حسب الخواشش راقم صورت نه بست و کوچ رگهناته راو بر زمیندار لیمیری مقرر بود (۱) اعراض نموده به بلده در آمد و متقاعد گشت *

کوچ نمودن رگهناته راو به صوب لیمیری معموله

جهالاول و مقرر نمودن سری پت راو به

نیابت بلده و امور نظامت و معاودت

نمودن بعد گرفتن پیشکش زمیندار

آنجا به عزم مسکن به سمت

دکن و طلب داشتن

فدوی درگاه

رگهناته راو از مقامات گذر دودیسر به عزم گرفتن پیشکش زمیندار لیمیری معموله جهالاول عرف بیرم کانم کوچ نموده متصل موضع کوچرب یک گروهی بلده فرود آمد و سری پت راو پندت نامی از همراهیان خود را به نیابت بلده ورتق و فتق مهمات نظامت مقرر فرمود - و سنبوجی مرهقه را با جماعه اش سرفوج ساخته تعینات او کرد و عمال بر محلات بلده و پرگنه حویلی نصب نموده روبراه آورد و به لیمیری پیوسته به تعین مورچال و انداختن طرح جنگ پرداخت از آنجا که از ممرکثرت و اینوهی فوج و بتازه مستخر گشتن بلده از زمینداران و کولیان و متمدنان مغلوب واهمه و هراس گشته سپر ممانعت را در

(۱) اعراض بکسر اول روی از چیزی گردانیدن ۱۲ *

گفته سوم شهر جمادی الثانیه باتفاق محمد منور الدین خان صدر صوبه و قاضی فضل الله و عزیز الدین محمد خان بخشی و قانع نگار و محاسب که برای نام امورات بادشاهی منحصراً اینها گشته و نتهو ساه فکر سیئه و محمد ابابکر و محمد عظمت رئیسان قوم بواهیرو جمعی از صرافان و تجارت پیشگان مسلم و هندو که بذایر ملاقات راقم انتظاری داشتند رفته رگه‌ناتپه راو را دید و عند الاستفسار اندکی از بسیار گفت و شنید امور مالی و ملکی صوبه درمیان آمد به استمالت و دل جوئی پرداخته پارچه پوشیدنی فراخور رتبه و منزلت هر کس داده مرخص کرد و روز دیگر حسب الطلب قانوں و ضوابطی که در عهد حضرت خلد مکان در محال کثره پارچه و سایر و غیرهما محالات بلده مقرر و مستمر بود بدعات و رسومات احدائی ناظران پیشین را در حشو منها نموده با زر بمهر خود مرتب ساخته مصحوب مکرران دفتر دیوانی فرستاد رگه‌ناتپه راو از روی آن طوماری بخط هندی و زبان مرهٹی درست کرده بکار پردازان و سرشته داران خود سپرد که بدان موجب بامورات مرجوعه هر محل و مکان طریق معاملات را مسلوک دارند و روز دیگر باتفاق داماجی گایکوار بسواری فیل و آراستگی افواج دکهنیان از دروازه ایدر که به دهلی دروازه اشتها یافته داخل بلده گشته تفرح کنان در قلعه بهدر در آمد و تا هنگام اصفرار شمس توقف ورزیده برآه در پیچه باغ به خیمه گاه رفت و صباح آن کوچ نموده متصل گذر دودیسر ساحل رود سابر نزول کرد راقم نیز خیمه خود را در آنجا فرستاده رفت و گفت و شنید خدمات و جاگیر درپیش گشت همداران اوان پاندر و پندت که سابق برین بصوب سورته شتافته بود پیشکش آن ضلع را گرفته آمده با رگه‌ناتپه راو پیوست و جوان مردخان متعلقان و اسباب خود را روانه بلده پتن ساخت و فوجی ازان بتهل سکهدیو بعنوان بدرقه رفته تا بد نگر رسانید و چون با رگه‌ناتپه راو قرار کرده بود که (۱) قایدی لشکر نموده پیشکش از محمد بهادر فوجدار پالن پور بدهاند بر آمده در جنب مزار راجو شهید بیرون بلده فرود آمد و به انتظاری بتهل سکهدیو که با

تبدیل جا کرده پشت باغ غازی الدین حسین خان فرود آمد و راگهو شنکر را
 باتفاق کهندو پیشکار بتهل سکه‌دیو با جمعی به کوتوالی بلده مقرر ساخت و او
 قریب نصف شب از دروازه را بگهر داخل گشته در قلعه بهدر نشست و دروب
 حصار را که خشت چین بود امر کشودن فرمود و صوبه به تخت و تصرف
 مرهته رفت - * بیت *

تخت دارا گر بماندی پایدار اندر جهان

نام شاهی از سکن در کس نه بردی بر زبان

و روز سلج بتهل سکه‌دیو با همراهیان خویش در بهدر در آمد و چون قرار ملاقات
 جوان مرد خان با رگه‌ناتپه راو دران روز مقرر بود آخر روز بخانه اش آمده
 با خود برد رگه‌ناتپه راو که سواره شده بود در آن طرف جوی سابر در ریگ با
 یک دیگر دو چار شده ملاقی گشتند و رگه‌ناتپه او را به خیمه خویش طلب
 داشت و سه سراسپ تچاق و برخی اقمشه و یک رقم دكدکی مرصع تواضعش
 را گرفته پارچه پوشیدنی به ضابطه دهن و یک زنجیر فیل داده رخصت فرمود
 و بموجب اظهار جوان مرد خان تمسکی که محمد عظمت کرانی بابت طلب
 گرفته بود بتهل سکه‌دیو محصلان شداد و غلاظ جماعه مرهته را گماشته به جبر
 و عذف واپس گرفته بد و سپرد و او به سرانجام بار بردار و روانه ساختن متعلقان
 و اثاث البیت اشتغال ورزید چون از گردش فلکی صوبه به تخت و تصرف
 پیشوا بالاجی راو رفت شیراز ضوابط و روابط بادشاهی که از مدتی تخلل
 داشت از سنج این سانکه دفعه رشته امیدواری بهبود و جمعیت و پریشانی
 امروز و فردا گسست و دفتر توقع از هم پاشید حاری اوراق در حرکت و سکون
 متدد و متامل گشت و در مال کار هر چند پیک خیال و برید اندیشه را به
 اطراف و اکناف چار دانگ ممالک هندوستان دو آیند درین جزو زمان مکانی
 و مامنی که خالی از خلل باشد نیافت دانست که هنوز آب و خورد درین
 دیار باقی است چون سرو کار با مردم نو در آمده بود - * بیت *

با همین مرد مان ببايد ساخت چه توان کرد مردمان این افد

از روز داخلی سوار و پیاده در سر رشته حضور وجه سه بندی داده شود در حویلپهای قدیم و جدید تعلقه خان بهادر و برادران و وابستگان و نوکران کسی از سرکار فرود نیاید موضع کهیره مع پوره کهریا له بابت سیم قصبه ماقرو موضع باسنه موفده در و بست و دیهات جاگیر محمد خان و خان دوران و عابد خان بقرار نصف محال و با قایم قلی خان و زورآور خان و متصدیان و نوکران و وابستگان مزاحمت نخواهد شد هر جا دانند در شهر و پورجات و قصبات بمانند و آمد و شد دارند یا بروند کسی مزاحم نشود به تفصیل صدر قرار نامه به عمل آمده برای پرورش این قرار نامه باندهران ذیل تا عمل سرکار داده شد و از طرف داماجی راو گایگوار که نصف حصه دار است نیز باند هری این جانب است ملهارجی هولکر جی آپا سندی و رامچندر بتهل سکهدیو سکها رام بهگونت و مادهو راو و گوپال راو بمضمون شرح صدر نوشته دادند و صباح آن که صراف روزگار طبق مهر زر نگار بکنار گرفته در چار سوی بازار عالم آباد دکان معاملات داد و ستد کشوده چون سکه بر زر نشست و بحرکات انامل پنجه شاعی سره و فاسره را از هم جدا کردن آغاز نهاد ذرات کائنات چشم انتفاع برکف سیمین پرورش از هر سو دوختند که کیسه های زر سرخ لک روییه سفید مرسوله رگهناپه راو با پیام تسلیم مفتاح دروب به جوانمرد خان رسید و فرقه سپاه قدیم و جدید از سوار و پیاده و عمله و فعله چون مگس شیرینی بگردش جمع آمدند جماعه عرب که شدت تقاضای شان از دیگران زیادتیی داشت انجام کار را به سماجت و لجاجت رسانیده وجه طلب خودها شمرده گرفتند و به قدر حال بعضی را که لابد دانست بخشی داد جماعداران و سواران سایر با محمد عظمت کرانی که مبلغی طلبش می شد و به سختی و درشتی پیش آمده بودند چون عهده برآئی نه داشت به مقتضای وقت که هنگام برهم زنی را گنجائش نبود موقوف بر قابو داشته به گفت و شنید و وعده و وعید و سخنان چرب و نرم تمسک به میعاد و اقساط نوشته داد و بست و هفتم شهر جمادی الاولی قلعه بهدر را خالی ساخته رجوع به بیت الاصل آباد و اجداد نموده نزول کرد و رگهناپه راو از مکان قدیم

سرد کوفتن و گره برناید زدن چه سود با وجود این مراتب بذایر تمام حاجت که ثانی الحال سخنی لازم نیاید بگوش جوان مرد خان شطری ازان مقال فرو خواند از آنجا که هوش و گوشش را بسته بودند موثر نه گشت و در پاسخ گفت که فردا آخر روز قرار ملاقات پهل سکه دیو و سکه ارام مقرر است باید آمد که باتفاق دیدن شود روز دیگر بیست و پنجم جوان مرد خان و قائم قلی خان و راقم با معدودی از مخصوصان و کارپردازان از راه دریچه باغ در فضای رود بار سابر محاذی قلعه که شامیانه جهت ملاقات و انعقاد محفل طرفین برپا کرده بودند رفته قرار گرفت - قائم قلی خان راقم را تکلیف همراهی نموده بذایر آوردن پتیل سکه دیو و سکه ارام که در پناه درختان متصل باغ غازی الدین حسین خان آمده در پای درخت انتظاری نشسته بودند شتافته آورد و بالمشافهه مجدداً عهد و پیمان و پزیرائی و گزارشت بلد پتن و محالات دیگر بلا شرکت و مزاحمت غیر و مطالب چند که به دفعات مرقوم کرده بود بکفالت و باندهری چنانچه از سواد نقل آن واضح می گردد موکد و موطن بایمان ساخته به وداع یک دیگر پرداختند *

نقل قرارنامه به مهر بالاجی و او

آنکه یاد داشت قرار داد که با شهامت و عوالی مرتبت جوان مرد خان بابی مقرر نموده شد ازان سرمو تفاوت نخواهد شد تا عمل سرکار و هر کس از برادران و از اولاد این جانب باشد ازیں قرار داد عدول نه کند پرگنه پتن و غیره در و بست بلا شرکت نه محال جاگیر قدیم پرگنه پتن محال پرگنه بدنگر محال پرگنه سمی محال پرگنه مونچپور محال پرگنه بیسلنگر محال پرگنه تهراد محال پرگنه کهرالو محال پرگنه رادهن پور معه تهرواره محال پرگنه بیجا پور در و بست محال درین ولا به جاگیر مقرر نموده شد بلا شرکت در عوض جاگیرات متفرقات از موضع کترار و غیره فوج سرکار و نایب با فوجدار دیگر در پرگنات جاگیر مزبوره فرو و به هیچ وجه مزاحمت نرسد واحدی به علت دانه و کاه مزاحم نه شود از برادران خان بهادر با جمعیت سه صد سوار و پانصد پیاده مدامی نوکر باشد

بر قصد و پیوستن رگه‌ناتیه راو بر دریای نریده و شهرت استقرار صوبه از دربار جهان مدار با و بدرگاه فلک بارگاه فرستاده بود از نظر اقدس گزشته و در جواب حسب الحکم اعلیٰ بمهر و وزیر الممالک صفدر جنگ بهادر که شرف صدور یافته بود ورود فرمود *

نقل حسب الحکم اشرف اعلیٰ

آنکه رفعت و عوالی پناه کفایت و معالی دستگاه علی محمد خان بهادر مورد مراحم والا باشند عرضی متضمن انتشار مرهقه رسید و مفصل معروض بارگاه عظمت و جاه گردید بر طبق حکم جهان مطاع در باب استقلال صوبه احمدآباد به شهامت و عوالی پناه جوان مرد خان مرقوم گشته آن عوالی پناه نیز باتفاق بسانت دستگاه در بندوبست و ضبط و ربط آن جا پرداخته به خاطر جمع و استقلال تمام باشند و احوال آنجا بی کم و کاست معروض میداشته باشند درین باب تاکید اکید داند بتاریخ غره جمادی الاولی سال ششم جلوس معالی قلمی گشت - بمجرد وصول نزد جوان مرد خان رفت و دید که *

یک چراغ است دران خانه و از پرتو آن
هر کجا می نگرم انجمی ساخته اند
و کار پردازان و محفل آرایان در هر گوشه و کناری سرها بهم آورده به شغف تمام
به تذکار و تکرار قرار صلح متفق اللفظ و المعنی می پردازند و از راه شوخی
و مزاح آن یکی بدیگری می گوید - *

هر چه داری فروش و گوش بخور کز لبم تا بآسمان خبر است
راقم قلمی خان را از رسیدن و مضمون حسب الحکم که دست آویزی بود
قوی آگاه ساخت او را نیز چون در ضمن واسطه کاری امر مصالحه بندوبست
کار خود و مدعا حاصل کرده بود با دیگران موافق یافت و گفت که *

لب مکشا گرچه در و نوشها ست کز پس دیوار بسی گوشها است
دانست که تیر از شصت قضا جسته و قدر کار خود کرد اکنون اظهار حکم والا علی
رؤس الاشهاد سواي وحشت حاضران وحشت غائبان ماحصلی ندارد و از آهن

ندارد و هر که با او در افتاد بر اندر پرداخته بترنمات هوش ربا سرانیدن آغاز کردند و تزلزل در ارکان بنیان استقلال انداختند و طومار ابواب صلاح و فلاح کار را تن به مصالحه در دادن و تسلیم بلده نمودن و قلاده متابعت پیشوا به گردن افکندن و اقتدا بد و کردن را رهبر و رهنمون گشته به شد و مد بخوش الکافی آب و تاب داده فصل بفصل بدلائل عقلی و نقلی مدلل و مبرهن ساخته قرأت نمودند بالضرورة جوان مرد خان قارع باب آشتی و سلسله جذبان امر مصالحه شد و پتیل سکه دیورا واسطه ساخت و اورگه‌ناته راو را که منتظر لطیفه غیبی و شنیدن ندای الیهی بود و گمان ظهور پیکر این معنی که در مخیله اش و جودی نداشت نمی برد و معایفه صورت این نوید که در مرآت ضمیر نمی دید آگاه ساخت و در واقع چنین بود که اگر یک ماه دیگر پایداری می شد به استقرار چوتبه و چیزی بطریق مال امانی بلده انفصال می یافت اما چون مشیت ایزدی آنچه به عرصه ظهور آمد تعلق پزیرفته بود چه سود - غنچه مراد رگه‌ناته راو از اهتزاز نسیم این پیام رویه شگفتن آورد و مانند گل خندان شده برخود بالید برای تشنید مبانی و اظهار مدعا و مافی الضمیر اجازت آمدن معتمدان و کارپردازان جوان مرد خان داد و قایم قلی خان و جیون رام پیشکار و منگل جی مدار کار و لعل داس پانزدهم شهر جمادی اولی بیرون شتافته یک شبانه روز توقف ورزیده بعد گفت و شنید لک رویه نقد بنابر رفع تقاضای سپاه و هذگام ملاقات جوان مرد خان یک زنجیر فیل که داخل تواضعات دیگر باشد و تسوید قرار نامه مقرر نموده معاودت کردند از آنجا که چندی در رسیدن روز موعود مقدر بالیست انصرام این امر در حیز توقف و تعویق افتاده و چون وقتش رسید رگه‌ناته راو محمد دوران ولد محمد بابی خالوزاده جوان مرد خان که به همراهی پتیل سکه دیو بود کیسه اشرفی وجهه مقرر را سپرد و او را ببلده فرستاد که رفته خاطر نشان نموده بیاید و قرار گرفت که پتیل سکه دیو و سکه‌ارام دیوان رگه‌ناته راو با جوان مرد خان ملاقات کرده بالمواجهه عهد و پیمان را موکد و موطد بایمان سازند اتفاقاً در همان روز چون معروضه فدوی درگاه که مشتمل

تصرف را از کنگره مراد کوتاه دیدند باز داشته به تدبیر ترتیب نقب دیگر پرداختند و به فاصله یکروز و دو روز و گاهی روزی دو بار هر نقبی که مترتب می شد میبرد از آنجا که جدار حصار مرتفع و پهناور واقع شده راهی کشوده نمی گشت دروازه جمال پور که از صدمات گولگ توپ و بردن نقب خراب گردید چون از درون خشت چین عریض کرده بودند فائده نه بخشید بالجمله تا روز انفصال که چندان طولی نه کشید بیست و دو نقب زده بودند که بعضی از آن از کندن این طرف و بستن آب معطل گشت و یک دو دفعه سنبهوارام نائب فوجدار کرد با جمعی از راه درپچه بینان دیوار حصار که از مار واریان یاد گرفته ساخته بودند برآمده بر مورچال بیرونیان ریخت و چندی از طرفین کشته و خسته شدند - کار پورا از آن و پیدای گن عرب و روهیل و سواران که جوان مرد خان در پتی فرستاده بود به تدریج هنگام ظلام لیالی که شخص باصرا از مشاهده عاری و معطل بود قابو یافته به بلده آمدند و چندی دیگر آسیای حرب بگردش مانده دانه وجود اجل رسیدگان طرفین را خورد و خمیر می ساخت از آنجا که بنابر مسووع این سائحه راه آمدنی محالات بلده و پرگنات مسدود بود و از سکته شهر که از دادن بیوره و مصادرات به ستوه آمده طاقت شان طاق گشته جوان مرد خان از آئینه ناصیه شان صورت سرکشی و امتناع معاينه می نمود و از سوق گفتار شان خواهشمندى حکومت مرهته مفهوم می شد بتکلیف بیوره و درخواست نسیه مکلف ساختن را درین وقت خانه زنبور شوریدن تصور میکرد و دست بکیسه اندوخته خود زدن گوارا نبود -

* بیت *

زند بر هر رگی فصاد صد نیش ولی دستش بلغزد بر برگ خویش

چون بنابر خرج سپاه که هنگام کار بود لچار قرعه سرانجام پنجاه هزار روپیه بنام کار پورا از آن انداخت آنها به حسب ظاهر به هان و هون دفع الوقت داشته چاره رفع آن را در نوردیدن بساط حکومتش دیده با مخصوصان خیراندیش در لباس دوستی و مآل اندیشی به اظهار وجوهات چند در چند که عهده برآئی با این فوج گران و غلبه و تسلط پیشوا بالاجی راو که درین جزو زمان است امکان

افتادن لاشها بودند برداشته بردند و روز دیگر جاسوس را با جواب جوان مرد خان و خود مرخص ساخت که دفعه دوم دو نفر جاسوس با جواب رسیدند و نزدیک بود که چهره صالح نموداری نماید اما بنابر بعضی امور و بدنامی اندیشیده دست ازین گفت و شنید باز کشید جوان مرد خان دن کرپندت گماشته کشناجي مکس دار پیشوا و پسر سیلجي دهانکونائب داماجي را از بلده بر آورد و کورت سوم نوشته رگه‌ناتپه را و بجوان مرد خان رسید که صوبه از پیشگاه خلافت و جهانپانی بما تعلق پزیرفته است ایستادگی او بی حساب است اگر دست آویزی داشته باشد ظاهر سازد درین عرصه در بیرون دمدمه‌ها بسته و توپهاییکه از بندر سورت و بروده رسید بود بر فراز آن نصب گردید و نقب‌ها را که در سوراخ کردن و حفرش جماعه مرهنة چون موش دراز ناخن و مانند کراز تیر دندان و طرغه جماعتی و غریب امتی اند که بصورت آدمي و آدمیت را بونکرده و دیوخلصلتا نیکه آسودگی و خستگی را نفهمیده از مطعومات بدن جوار و (۱) قاتق چتئی ذائقه را آشنائی داده و از ملبوسات به لنگوتی ستر عورتین گزیده حلال و حرام را نشناخته چشم مروت را از آب بی آرمي شسته باند و ختن ذخائر دینوی طاق و در گرد آوریش یگانه آفاق -

* منظومه *

گروهی نه بر صورت آدمي	ز مردم جدا دور از مردمی
نه در دل ترحم نه در دید شرم	زبان هم نگردد به گفتار نرم
ز سرما و گرما ندارند باک	ز سنگ اند و آهن نه از آب و خاک
بچنگ اندر آیند خورد و بزرگ	بچنگال و دندان چودرنده گرگ

در اندک فرصتی و کمتر مدتی نقبی چند را بریده بزیر بنیان حصار مابین دروازه جمالپور و دروازه بند رسانیده باروت انباشته آتش دادند و یک برج با قدری دیوار از شرفات جدا شده افتاد و شکست و ریختی بهم رسانید و نوعی نه شد که به یورش و سهولت توان صعود کرد دکنیان به هنگامه آرائی قدم جرأت پیش نهادند و جنگ توپ و تفنگ از طرفین در پیوست چون دست

(۱) قاتق بزبان ترکی نان خورش را گویند ۱۲ *

کار نبود طرفین دست از نایره افروزی باز داشته بمحافظت مورچال پرداختند اتفاقاً یکی از آن اجل گرفته ها که از فصیل پائین آمده بودند به قصد دست برد و ربودن کالا بخانه میثما لعل صوبه نویس دفتر دیوانی که متصل به فصیل آن جا است در آمد چون قضیه را مانند بخت خویش برگشته دید ورق برگردانیده فسح عزیمت گذا نموده زبان معذرت به عجز و نیاز کشود و سرانکسار بخاک سوده زینهار خواه و امان طلب گشت - * بیت *

بجای نداید درون آمدن که نتوان از انجا برون آمدن

میثما لعل مطمئن خاطر ساخته در جوار خود نگاه داشته به راقم که در آن معرکه حاضر بود ظاهر ساخت - جوان مرد خان را ازین معنی آگاه نموده او را بخانه خویش آورد - روز دیگر اجازت رخصت او را گرفته یک دستار داده مصحوب چویدار خود از دروازه ایگهر بیرون فرستاد و او چویدار را همراه نزد رگه ناته را و روت و سرگزشت را بیان نمود رگه ناته را و چویدار را بحضور طلب داشته از احوال راقم و تعلقه استفسار فرموده واقف گشت و گفت که جمعی دیگر نیز مفقود الخبر و در گوشه و کنار انزوا دارند اگر از کنج خفا بر آورده بفرستند خوب است - ظاهر کرد که از گم شده ا اطلاعی و خبری نیست مگر لاش جمعی که بر خاک هلاک غلطیده بمطموره نیستی خزیده اند افتاده - گفت چندی را همراه برده آنها را بر آورده بیرون بفرست - پاسخ داد که بردن جمعی که درین وقت که از هر دو طرف مستعد به رزم و پیکار اند صورتی ندارد مگر لاشها را از بالای دیوار حصار به خندق اندازند و معبودیکه برای برداشتن آنها در بیرون آمده باشند گرفته ببرند و تا بردن آنها توپ و بندوق سرنه دهند و متعرض آنها نگردیده ممکن است رگه ناته را و این معنی مستحسن آمد و یک دستار به چویدار داده مکتوبی بنام جوان مرد خان و راقم مبنی بر سلسله جنیانی امر مصالحه بقلم آورده جاسوسی از آن خود را با هر دو خریطه رخصت کرد - راقم پس از اطلاع مضمون مرقومه نزد جوان مرد خان رفته کسان را برای انداختن لاشها در بیرون و نیفکندن توپ و بندوق فرستاد و جمعی که بموجب قرار بیرون آمده پناهی را گرفته متروک و منتظر

ساختند -

* بیت *

ز هر سو بران بارهٔ پرخطر شد از نردبان شاه راه دگر
و از انتصاف اللیل که بدین کار پرداختند هنگام سحر به دو ساعت از شب
ماندهٔ قریب هفت صد نفر با نشان خاصگی و گهنا ته راو دست بر دامن جرأت
زده سر از چاک کنگرها بر آورده بر فسیل جمع شدند * بیت *

کشیدند صف بر فراز فسیل بمصر اندرون شد یکی سیل نیل
و جمعی بیائین فرود آمده انتظارى نزول دیگران داشتند قضا را راجبوتی از
پاسبانان دروازه کالوپور که مانند کَلْبِهِمْ بَسِطَ ذِرَاعِيهِ بِالْوَصِيدِ خفته بود ناگاه چشم
جهان بینش وا گشت و بران جماعه افتاد و دانست که حقیقت چیست و این جمعیت از
کیست خفتگان بستر بی خبری را بیدار و خبردار نمود و آنها بندوقی چند
خالی کردند سواران طلایه که دران نزدیکی گشت کزان رسیده بودند آواز
بندوق را شنیده جلوریز خود را رسانیدند مستحفظان آنجا به پشت گرمی
آنها قدم جرأت پیش نهاده از بالا و پائین بجنگ در پیوستند که محمد مبارز
شروانی با چندی از طرف دیگر رسید و قریب بیست و پنج نفر مرهته را
بر خاک هلاک افتگندند از مشاهدهٔ این حالت که طشت رسوائی از بام افتاد
پای استقامت دکهفیان به لغزش در آمد و از طریقی که صعود کرده بودند رو به
هبوط نهادند و از هول جان بعضی دست از پا خطا کرده بر روی یکدیگر افتادند
افواج مرهته که درین وقت رسیده انتظارى فتح الباب داشتند قریب یاس
جلو کشیده برگشتند درین ضمن (۱) طَنْظَنَه (۲) طَلِيعَه شاه خاوری از بام افق
مشرقی بلند آوازه گشت جوان مرد خان خبردار شده گرم گیرا خود را رسانید
و آتش جنگ توپ و تفنگ از هر دو جانب زبانه کشیده در گرفت - * بیت *

دها ده بر آمد ز دیوار و بام بجنگ از دو سو شد بسی اهتمام
و تا نصف النهار از نشیب و فراز در کوشش و کشش کوتاهی نرفت چون پیشرفت

(۱) طَنْظَنَه بمعنی کرو فراست ۱۲ -

(۲) طَلِيعَه باول مفتوح مقدمه لشکر ۱۲ *

قلیل نونگه داشت - قایم قلمی خان که به محافظت و حصانت برج و باره می پرداختند از رسیدن جوان مرد خان اطمینان قلب حاصل نموده چون از شب زنده داری و قیام لیالی گزشته ملالت و کسالت طاری حال شان گشته بود به نیت قضاء نماز خفتن و تدارک مافات قعود و رقاد را بجا آورده به سجود سجده سهو در آمدند انتباه و ایقاز را فراموش ساخته برزق افتاده بخواب غفلت سهو در آمدند * منظومه *

چو شمع شبستان گردون نشست عنان شب تار آمد به دست
فرو هشت خورشید وزین رکاب سرپاسبانان گران شد بخواب
شبئی چون (۱) شبّه روی شسته (۲) به قیبر نه بهرام پیدا نه کیوان نه تیر
و جوان مرد خان خستگی را نوردی همراهیان را بخاطر گزاینده کسی را به حفظ و حراست تعیین نه ساخته بود جماعه دکهنیان که پیوسته در افتهاز فرصت و کمین قابو در جستجوی رخنه مانند صور فانوس خیال به گرد شمع حصار می گردیدند نزدیک به دروازه کالو پور شرقی بلده رسیده چون محکمه خاموشان بی صدا و ندای بیدار باش یافتند از روی حزم و احتیاط هر چند استراق سمع نمودند صوتی جز نقیر خواب از مناخر دماغ به سماخ گوش شان نرسید ظهور این لطیفه غیبی را از بیداری بخت و یابری وقت دانسته بر سه برج نرد بانها زاشتند از آنجا که درجه چند مانند معراج عمرشان کوتاهی کرد به کندن و افکندن شرفات اشتغال ورزیدند -

یکی کرده از رخنه دیوار پست زده در گریبان آن رخنه دست
و مبشر مسرور را بجهت رسانیدن این بشارت نزد رکهنانه راو اشارت کردند و افواج مرهغه از استماع این مؤده متعاقب یکدیگر هر کس از جائیکه شنید بی تهاشی رو بدانصوب نهاد و چون طوفان بلا موج زنان به پای جدار حصار پیوست جماعه که به تسلیم مراد عروج کرده بودند کفگرها را هموار نموده راه در آمد

(۱) شبّه نام سنگی باشد براق و سیاه *

(۲) قیبر بر وزن میر و غنی باشد سیاه که بر کشتی مالند *

و معبری در پی جوی افتادند از آنجا که او از ضلع سیروهی معاودت نموده از راه بالا به صوب پرگنه تهران و رانا باد قریب هشتاد کوهی بلده دائره داشت ماندن نامی از متعینه بلده که در ره نوردی و روندگی طاق بود و پس از وصول رگهنامه را بر تالاب کانریمه روانه شده سراغ یافته ملحق گردید و حقیقت بوضوح انجامید جوان مرد خان بمجرد استماع بکوچ طولانی به رادهن پور آمد و توپ خانه و جماعه عرب و روهیله و پیادگان دیگر و سوارانی که اسپان شان توانائی ایلغار نداشتند با اسباب و بنه اردو و پسران مصحوب زورآور خان برادرش به بلدۀ پتن رخصت کرد و قریب دوصد سوار جرار خوش اسبه باد رفتار را زبده و انتخاب نموده شتاب روی و مسارعت را از بادصبا استعاره کرده رو برای آورد * بیت *

غریو زوارو بر آمد به ما *
تزلزل در آمد به بی راه و راه

و اواخر روز به قصبه کری پیوست و بنابر استراحت و آسودگی چارپایان و رفع احتیاج بشری تالیکپاس شب توقف ورزیده امر به (۱) جیهه پوشی نموده گرم رفتار گشت و عذاب شدید را سبک ساخته چون سیل راه احمدآباد پیش گرفت روز جمعه دوازدهم هنگامی که هنوز پاسبانان نیلی حصار بعضی بخواب و برخی بیدار بودند رسید *

دم صبح کین شاه ز رین حشم ز مشرق برآورد طبل و علم
به کشتند شب زنده داران چراغ برون رفت سودای خواب از دماغ
رسید آن شتا بنده سیل دمان بدریای سابرمتی ناگهان

و از گذر سیملی محاذی قلعه بهدر با وجودیکه مورچال مخالف نزدیک باغ غازی الدین حسین قائم بود عبره شده در آمد و باعث تقویت پشت گرمی لشکر و جمعیت تشنت خاطر سکنه گردید و از در آمدن جوان مرد خان رگهنامه او (۲) سر حساب شده متعینان مورچال آن صوب را بر غفلت و رزی و تغافل شعاری مورد عتاب و خطاب ساخت - شب دیگر که شب سیزدهم بود شرمه

(۱) جیهه زره لغت ترکی ۱۲ *

(۲) سر حساب شدن کنایه از با خبر گشتن است ۱۲ *

نوشته داماجی گایکوار کوساجی تعلق دار نریاد به عزم بلده ایلغار نموده هفتم شام شب هفتم شهر ربیع الثانی موضع محمود آباد لهوگری دو گروهی شهر را تاخته فرود آمد روز دیگر دست اندازی بر راجپور و بهرام پور نموده به موضع کوچرب که از بلده بمفاصله جوی آب سابرمتی واقع است رسیده غارت کرد و بدان اکتفا نکرده بآتش قهر سوخته خیمه زد - پدیل سکهدیو که بموضع کهنه پیوست محمد دوران واد محمد بابی وطن دار آنجا آمده ملاقی گشت و همراهی گزید - ورگهفاتیه راو نیز ملحق گردید و باتفاق روز دوشنبه هشتم وقت اصفرار شمس باسی چهل هزار سوار بر تالاب کانگریه نزول نمود و روز دیگر متصل مزار حضرت شاه بهیکهن قدس سره جنوبی بلده بر ساحل رودبار سابر فرود آمده افواج را بمحصوره تقسیم نمود -

* بیت *

زمین در تزلزل ز سم ستور ز گرد سپه آسمان را فتور
سمت شمالی بلده به عهده و اهتمام داماجی گایکوار مقرر گشت و او در پوره قاضی عبد الله اقامت گرفت و جهت شرقی از کنار تالاب کانگریه و پورجات آن طرف سپرد گوپال هری و جانب غربی و جنوبی بدمه خود و سرداران دیگر تعلق پذیرفت -

* بیت *

بگرد بلد حلقه بست آن سپاه چو هاله که زد دایره گرد ماه
و به بستن مورچال و سیبه و ساختن دمدمه و حفر نقب امر فرمود جماعه دکهنیان مانند مور و ملخ در اطراف و جوانب پراگنده گشته بامر ماموره به شغف تمام دندان غارت بلده را تیز کرده شب و روز خورد و خواب و آسودگی بر خود حرام ساخته در چاره جوئی فتح الباب سرگرم گشتند چون هنوز مکانی را استحکام نداده و پناهی مرتب نه گشته بود از در که نموداری میکردند برسیدن گولّه توپ از فراز بروج سنگ تفرقه میان شان می افتاد

* بیت *

فرورد سردر گردیدان فراغ فرورد آسودگی را چراغ
قاصدانى که برسانیدن خبر نزد جوان مرد خان بتگامشى در آمده بودند بنابر بعد مسافت که از چندی مکان معین بودن او خبری نرسیده هر کدامین براهى

توقف ورزیده زورآور خان را بدین امر مامور سازد اولی و انساب خواهد بود چون اراده الله بنوع دیگر پیوسته و در دیوان قضا رقم عزلش بامضا رسیده بود بخاطرش نیامد پاسخ داد که در همین سی چهل گروهی خواهیم بود اگر دور تر را اتفاق شود برادر را رخصت نموده معاودت می نمایم - * بیت *

دیده را گفتم که در هجران چرا بینا نه
گفت نشنیدی اذا جاء القضاء می البصر

و کوچ کرد و پیشکش گویان به سرحد پالن پور پنجاه گروهی پیوست بهکسب اتفاق محمد بهادر فوجدار آنجا ملاقی گشته باغهای سبز تاخت قرای ضلع سیروهی را در نظرش جلوه داده به طمع در انداخت و تقدیر عذاب حزم و احتیاط را از کف جوان مرد خان ربنده کشان کشان به فاصله صد کوره دور برد رگنهاته راو باتفاق داماجی گایگوار با فوج سنگین که از طریق غیر مسلوک عازم این صوب گشته بود رسید و ناگهانی خبر وصول و عبور درباری نریده در بلده آمد و مسرعان سریع السیر به تعاقب یکدیگر متوالی و متواتر برسانیدن این خبر نزد جوان مرد خان روانه گشتند و دروب حصار را بسته خشت چین نمودند - * بیت *

به بستند دروازه های حصار کشادند بر خود در کارزار

رعایا و برایای سکنه پورجات و قریات قرب و جوار با احوال و اثقال و اهل و عیال ترسان و لرزان رو به بلده نهاده در پناه چهار دیوار حصار در آمدند قائم قلی خان نظر بر قلت جمعیت متعینه شروع به نگاهداشت نموده بمحافظت برج و باره و نصب (۱) قدرونک بر شرفات پرداخت و جمعی از سواران را به طلایه شب گشت درون حصار مقرر فرمود و صداهای بیدار باش و هوشیار باش از فراز فصیل بلند گشت رگنهاته راو از اطلاع خالی بودن شهر از جوان مرد خان و سپاه مساعدت وقت و یاری بخت پنداشته بغال نیک گرفت و مانند ریج عاصف و برق خاطف رو بدین صوب نهاده به دو منزل یکی از رودبار مهندری عبور نمود و فوجی را بسرکردگی پتیل سکهدیو به طریق متغلا رخصت فرمود و بموجب

(۱) قدرونک بهندی مقواله گویند ۱۲ *

پاندر پندت از تالاب کانکریه کوچ نموده بر موضع نیکول چهار کوهی که در جاگیر
شرطی دیوانی صوبه و براقم تعلق داشت فرود آمد و دست تطاول مرهته بدانجا
دراز شده بعضی به غارت رفت و یکدو مقام دران جا ورزیده به فرودگاه سابق آمد
و پیام آشتی درمیان آورد جوان مرد خان جیون رام و منگل جی جها را فرستاد
و آنها دو شبانه روز توقف گزیده پیکر مصالحه را بدادن قلیل به عقوان غیافت
و یک سر اسب ماده نمودار ساختند و او به صوب او لکه سورته شتافت *

برآمدن جوان مرد خان به عزم تشخیص و اخذ
پیشکش و آمدن رگهناتیه راو برادر بالاجی راو
و داماجی گایکوار و محاصره نمودن بلده و
رسیدن جوان مرد خان بطریق ایلغار
و بجنگ پرداختن و تسلیم کردن شهر
و تعلق پذیرفتن صوبه با پیشوا

جوان مرد خان پس از روانه شدن پاندر پندت که از ممر او خاطر را جمع
ساخت چون هنگام ارتفاع غلات و (۱) حصاد و (۲) خضاد مزروعات رسیده بود
به عزم تشخیص پرگنات و گرفتن پیشکش زمینداران ضلع رود بار سایر محمد مبارز
شروانی همراهی خود را به محافظت قلعه بهدر گزاشته باتفاق زورآورد خان
برادرش بالوازمه توپ خانه متصل باغ شاهی داخل خیمه گشت از آنجا که
دران اوان صوتی از اراده رگهناتیه راو برادر بالاجی راو بانوج گران باین سمت به
گوش میر سید بعضی مردم بعیدالفکر دور اندیش از استماع این خبر که
احتمال صدق و کذب میرفت ظاهر ساختند که اگر بمقتضای وقت خود در بلده

(۱) حصاد درودن غله ۱۲ کنز *

(۲) خضاد بفتح اول و ضاد معجمه پیرامتن درختان است ۱۲ *

گرفته بودند هندویات سالم برگشت که به جوان مرد خان رسانیده شد یازدهم ذیقعدة قاضی نظام الدین خان به محکمه عقوبی رونهاك جوان مرد خان برای اجرای امور شرعیة به روز عیداضحی فضل الله خواهرزاده او را خلعت داده دخیل کار فرمود و خدمت بخشی گری و وقایع نگاری صوبه که نه منصب داری باقی مانده که بجوع به بخشی نماید و نه جاگیر داری و نه خوفی از بادشاه که کسی اخبارنویسان را پرسد بجز نامی که آن نیز مژدرس گشته از انتقال غلام حسین خان به عزیزالدین محمد خان خلف مهر علی خان مقرر شد و در سال هزار و صد و شصت و شش پاندره رنگ پندت از طرف پیشوا بالاجی راو بافوج بنابر بندوبست واخذ پیشکش زمینداران متعلقه حصه پیشوا عبور دریای مهندری نموده به کهنیایت روآورد مومن خان متصدی آنجا از روی خرم و احتیاط به محافظت برج و باره پرداخته مستعد مدافعت و ممانعت گردید پاندره مصلحان خیراندیش فرستاده گفت -

* لمؤلفه *

مرا نیست با تو سر دشمنی تو سامان جنگم چرا میکنی
پس آمد و رفت و گفت و شنید مخاصمت را به مخاندن مبدل ساختند و بایکدیگر ملاقات کردند هفت هزار روپیه به صیغه کاه و دانه بر پرگنه چوراسی قرار گرفت تواضعات متعارفی پارچه از طرفین به عمل آورده به وداع یکدیگر پرداختند مومن خان به موجب در خواست پاندره پندت چهار ضرب زنبورک و تقی بیگ خان که از همراهیان فخر الدوله در کهنیایت اقامت داشت با جمعی از سوار و پیاده تعینات او ساخت پاندره رنگ از آنجا کوچ نموده در سواد بلده متصل تالاب کانگریه فرود آمد جوان مرد خان دروب حصار مسدود ساخته به حفظ و حراست برج و باره و تعین مورچال سرگرم گشته باره نین پور را که در مقابل آنها بود به مردم کاری سپرده آماده رزم و پیکار گشت دکهنیان توپ ها را که از کهنیایت آورده بودند پیش انداخته به جنگ توپ و تفنگ و ترکنازی در آمدند -

* بیت *

فراوان سواران آئین نبرد شدند از سر کینه میدان نبرد
و روزی چند آسیای حرب در گردش در آمده بعضی کشته و خسته گردیدند

در پیش و سپر ممانعت بر سر کشیده مستعد رزم و پیکار گشت - رگه‌ناتمه راو در پرگنات سورت و آن طرف دریای نریده ورود بار مهندری که بلا شرکت غیر در و بست در تحت و تصرف داماجی بود به قراریکه تقسیم یافته در پرگنات رسد خویش عمال و فوجداران تعیین فرمود و بنابر فرستادن وکلا برای گفت و شنید معاملات بلده و پرگنات دیگر که به شرکت مغل بوده و دخیل کار نمودن دنکر پندت در نیمه حصه گایکوار بجوان مرد خان نوشت جوان مرد خان بموجب نوشته هیجدهم شهر جمادی الاولی او را در معاملات مرهغه شریک کار سیوک رام نائب داماجی در محالات بلده و پرگنات حویلی ساخت و در تدبیر فرستادن وکلا بود که درین بین خبر معاودت رگه‌ناتمه راو بنابر بعضی امور به صوب مسکن خویش دریافت نموده موقوف داشت و سیاجی دهانکر از تغیر سیوک رام به نیابت داماجی مقرر شده آمد جوان مرد خان جیون رام و منگل جی کار پردازان خود را به استقبال فرستاده در بلده در آورد هفدهم شهر شعبان المعظم به تعیین گماشتگان و نائبان پرداخته و چندی توقف ورزیده پسر خود را نائب گزاشته به بروده شنات و کشاجی به (۱) مکاس درای حصه پیشوا رسیده در راجپور تا رسیدن ساعت اقامت گرفت و یازدهم شهر رمضان آمده جوان مرد خان را دید و خلعت و حلقه طلا و پالکی تواضع او را گرفته به امر ماموره سرگرم کار گشت و محمد منور الدین خان صدر صوبه که سابق برین به دکن شناتمه بود برگشته آمد از انجا که با مقرب الحضرت چنانچه سبق ذکر یافته گفت و شنید تقرر صوبه به جوان مرد خان درست شد و هندویات وجه اخراجات به حضور رسیده اجازت تحریر فرمان والا شان به دارالانشاء و سیاهه عطیات ثبت گردیده چون در کار خانه غیبی حکم محکم بنوع دیگر رقم زده کلک تقدیر شده بود هجدهم شهر ذیقعدہ الحرام وزیر الممالک صفدر جنگ مقرب الحضرت نواب بهادر رابه بهانه مشورت امور سلطنت بخانه خود طلب داشته به دعا کشت و ترقیم فرمان و عطای عطیات در حیز توقف در آمد چون کار پردازان بارگاه والا بنابر اعتماد راجه رام ناراین وجه اخراجات را نه

(۱) مکاس - بکسر اول جمع کردن خراج و خراج گرفتن و باج گرفتن ۱۲ *

منصب و خطاب نیک عالم خان و تبقدیم امور ماموره مفوض گشت رزمده کلک بدائع سلک شده پس از سپری شدن مدت حیات مستعار عبد الله بیگ مرزا بیگ پسرش بخطاب و منصب فوجداری از انتقلال پدرش و بارسال خلعت استقلال و مغل بیگ برادر او بتجویز منصب مناسب و خطاب خیر طلب خان بدستور سابق مقرر گردید بعد ارتحال آصف جاه که ناصر جنگ به سرداری دکن مستقل گشت مجددا نوشته استقرار و تعیین وقائع نگار و فوطه دار پرداخت و چندیکه دره فلکی گردش نمود ناصر جنگ بدعا کشته افتاد و اختلالی در اوضاع سرداری دکن پدیدار گشت و نیز هر ساله بعد وضع اخراجات لاجبی ضروری از حاصل پرگنات می بالیست فرستاد - نیک عالم خان درین وقت قابو یافته تدبیر بر اصل اندیشید که آینده وامی به کسی نه دهد و بلا شرکت جمیع محصول را در تحت و تصرف خود آرد با ارکان حضور مهم سازی نموده به ذریعه مقرب الحضرت نواب بهادر به منصب دو هزاری ذات پان صد سوار و خطاب نیک عالم خان بهادر و سند پرگنات از دفتر خالصه شریفه حاصل نمود و بدست آویز سه بندی و حصه مرهته جمع و خرچ را برابر ساخته فارغ البال گردید *

قرار گرفتن حصه پیشوا بالاجی راو در بخش
داماجی گایکوار در صوبه و آمدن رگه ناتیه راو
برادر پیشوا تا بندر سورت و دخیل کار
شدن نایب او در بلده و باقی سوانحات
آن سال

همدرین سال در حصه مرهته صوبه فیما بین پیشوا بالاجی راو و داماجی گایکوار قرار بالمناصفه افتاد و رگه ناتیه راو برادر پیشوا با فوج گران و داماجی عازم این صوب گشته بر چهار گروهی بندر سورت رسید و مورچال بر حصار بست صفدر محمد خان متصدی آنجا بمحافظت پرچ و باره پرداخت و دست مدافعت

از صندل و چوب آبنوس منقش بطلا که حسب الغومایش مقرب الحضرت مرتب نموده با برخی تحائف و یک جفت مورچه‌ل صندل طلا کاری که بسیار به تکلف بود و بحضور ارسال داشته رسید چون بغایت مرغوب و مطبوع بود مقرب الحضرت نظر بر پیش آمد داشته بنام فدوی درگاه آسمان جاه بجناب اقدس گزانیید و پسند طبع دشوار پسند گشت از راه فضل و عطا حکم خلعت چهار پارچه ملبوس خاص و سربش مرصع شرف صدریافت و حواله وکیل شد که بفروشد از آنجا که درین مدت به سبب خلل هرساله مرهته که به ضلع سورتهه فوج کشی می نمود جوان مرد خان را اتفاق گرفتن پیشکش آن صوب نشده بود درین ایام که بنابر بعضی امور و تقسیم صوبه میان داماجی گایکوار و پیشوا بالاجی را و گفت و شنید در میان آمده و فوجی بدین سمت رخصت شده فرصت را غنیمت شمرده قایم قلیخان را به نیابت بلده مقرر ساخته بیست و هفتم شهر ذیقعدة الحرام بدان صوب بر آمد و پروانه بمهر وزیر الممالک در باب استقلال ابوالمحسن خان کروره محال کهتره پارچه بنام راقم ورود فرمود و در سال هزار و صد و شصت و پنج جوان مرد خاد اول به سمت تهوکه باره و کولوار پیشکش گیران به کانهیار شتافت و به اسلام نگر عرف نوانگر رسیده بقدر حالت و تقاضای وقت پیشکش گرفته بیست و سوم شهر ربیع الاول معاودت نموده به بلده در آمد - چون مومن خان متصدی بندر کهنبایت را با گماشته گایکوار پیوسته مذاقشه رو میداد از استماع تقسیم مرهته صوبه فیما بین پیشوا بالاجی را و داماجی گایکوار برج لعل پیشکار خود را نزد پیشوا فرستاده استدعا نمود که حصه بندر کهنبایت بطرف پیشوا قرار دهد و نائب او را بیارد چنانچه حسب الخواهش او به عمل در آمد و نائب پیشوا رسیده دخیل کار مقرر گشت *

مقرر شدن فوجداری و عاملی پرگنه بهروج از خالصه شریفه نیک عالم خان

سابقاً در ضمن ایام حکومت مهاراجه ابهی سنگه کیفیت توسل جستن عبد الله بیگ فوجدار پرگنه بهروج و جمو سرباصف جاه نظام الملک و تجویز

و بنابر افزونی اخراجات و خلل مرهقه که تپانه بندی و بند و بست کولیان
متمرد به واقعی نمی شد شبی برسکنه بلده و پورجات نمی گزشت که بی
باکان کولیان به هیئت اجتماع در آمده به شکافتن دروب و نقب زنی جدور مساکن
و بریدن دکانین اسواق پرداخته از برون کالا و آسرد خدا و کد بانو و اطفال خورد سال
فغان و ناله بیچارگان ستم دیده به عیوق نمی رسانیدند - * نظم *

درون و برون فتنه کولیان رعایای مسکین به آه و فغان

نبوده شبی از شفق تا سحر که ناید ز درها صدای تبر

و نا امنی شوارع و طرق بجائی رسیده که پیک صبا را خطر و بریدن نسیم را حذر تابه
مترددین و مسافرین چه رسد و بدون دستیاری بدرقه انفسه ضاله طریق قوافل مسرود
و بی رهبری آنها جاده این معنی مفقود اگر احیاناً باجل گرفته در چار شوند - * نظم *

دست ناسازگر دراز کفند بمثل گرسوی پیاز کفند

یک بیک جامه‌هاش بستانند همچو سپرش برهنه گردانند

و بنوعی برهم خوردگی بوقوع آمده و سرشته تدبیر گسیخته که اصلاح پذیر نبود
و خیره سری آنها بجائی رسیده که از خوف سواران قزاق آن گروه گذران به کنار
جوی بار سابرمتی به انفراف خاطر گذری نمی توانستند نمود و مکر اتفاق شده
که بسروقت شان رسیده بسته رخوت را می بردند لهذا درین وقت مرکب این
امر شدن را مناسب حال خویش ندیده از اقبال آن امتناع ورزید جوان مرد
خان از حقیقت آگاه گشته راقم را تکلیف نموده که برای او سلسله جنبان توسل
به مقرب الحضرت شده مربوط سازد فرمان تقرر صوبه داری برای او حاصل کند
چون خواهش این کار جهت خود نداشت نوشت که اگر او را مقرب الحضرت
دستگرفته خود سازند و به عطیات بارگاه والا و صدور فرمان والا شان امتیاز بخشند
از دل و جان در خدمت گزاری قاصر نخواهد بود و هرگاه یاد فرمایند با جمعیت
موجودی حاضر خواهد شد چون این معنی از اظهار وکیل بمقرب الحضرت رسید
گفت که ما را موکل او منظور بود هرگاه او این قسم نوشته بنابر پاس خاطرش
چون با جوان مرد خان سابقه نیست اگر او کفالت امور مرقومه نوشته بدهد
قبول است همدران اوان چندی از مگس پران که باعطلاح هندی چوتری گویند

نقل پروانه بمهر مقرب الحضرت و الخاقان جاوید خان نواب بهادر و باقی سوانحات آن سال

آنکه وزارت و عوالی پناه شہامت و معالی دستگاہ علی محمد خان بہادر مشمول مراحم والا باشند درین والا از پیشگاہ خلافت و جہانداری خلعت فاخرہ و سربچہ مرصع و قبضہ شمشیر بابت استقلال دیوانی احمدآباد و اضافہ یک ہزاری ذات و ہشت صد سوار و خطاب بہادر و منصب پانصدی ذات پنجاہ سوار و خطاب خانی بہ محمد رفیع و محمد شفیع پسران و پانصدی ذات و پنجاہ سوار و خطاب کاظم علی خان بہ محمد عبد اللہ برادر آن و زرات پناہ از حضور پرنور مرحمت گشتہ باید کہ شکر تفضلات و عذایات بارگاہ والا بجا آورده بحضور لامع الغور عرضداشت نمایند و باستقلال تمام از کارہای تعلقہ سرگرم و خبردار باشند کہ حسن مجرا بہ ظہور آید - راقم بہ شرائط آداب پرداختہ گرفت و جوان مرد خان را دید و او یک سراسپ ترکی تواضع نمود - حاوی اوراق عرضداشت با پنج مہر نیاز بنیایہ سرپر خلافت مصیر و عریضہ بہ مقرب الحضرت و الخاقان در ادای شکر تفضلات از سال نمود چون در مہر خطاب بہادر را درج نہ ساختہ بود مقرب الحضرت بوکیل تاکید فرمودہ در دارالخلافت مہر دیگر مرتب ساختہ در عرضداشت زدہ از نظر اقدس گزرانید بالضرورۃ تبدیل مہرہا کرد بحسب اتفاق دران اوان راجہ بیتی بہادر متلاشی صوبہ احمدآباد گشتہ فرد پنجاہ ہزار روپیہ پیشکش بذریعہ مقرب الحضرت دادہ بود بجنسہ حوالہ و کیل فرمودہ گفت کہ نزد موکل خود فرستادہ بنویسد کہ اسباب نقارہ و علم بہم رسیدہ اگر خواستہ باشد بالفعل او را تکلیف پیشکش نیست ہرگاہ باشد خوب است از انجا کہ از گردش فلک دوار حالت این دیار از تغلب مرہتہ بحدی انجامیدہ کہ اکثر پرگفت و محالات در و بست در تحت و تصرف آنہارفتہ و در بعضی کہ با جوان مرد خان بطریق بالمناصفہ قرار یافتہ شریک و سہیم غالب با وجود گرفتن بیورہ متعددہ و مصادرات متنوعہ قریب چہار لک روپیہ بہ جہت داخل صوبہ رسیدہ

مراجعت نموده تمشیت امورات مرجوعه بلده پرداخت و منگل جی چهارا که مدار کارش بود به گفته اهل غرض باز داشته مبلغی مصادره گرفته خلعت و پالکی داده به دستور سابق مستقل گردانید دوازدهم شهر رجب المرجب بهرهمونی جیتا پتیل گماشته بهاؤ سنگه دیسائی بیر مکانم بموضع نبود معموله آنجا شتافت چون دران ایام پناهی از دیوار خام بدانجا بنا نهاده بودند جنگ توپ و تفنگ در گرفت جوان مرد خان که پر پشت فوج ایستاده تحریرص و ترغیب بر تاخت آنجا می نمود - عبد الواسع بخشی که پا پیش گذاشت بزخم تیر بندوق در غلطید و چندی دیگر کشته و خسته گشتند اتفاقاً گولہ تفنگی در پهلوی راست متصل بناف بجوان مرد خان رسید پوست مال گزشت و آنجا را بتاخت در آورده به بلده آمد *

ورود عطیات بارگاه فلک اشتباه و اضافه منصب و خطاب بهادر به فدوی درگاه آسمان جاه

همدران سال فرخنده مال از پیشگاه عظمت و جلال بموجب عرض مقرب الحضرت و الخاقان جاوید خان که به خطاب نواب بهادر سریلند گشته از آنجا که از قدیم متوجه الحال این نیازمند بود چنانچه مکبر سبق ذکر یافته بمرحمت خلعت خاصه چهار پارچه و سرپیچ مرصع و شمشیر قبضه نه نشان و عطای اضافه منصب که از اصل و اضافه دو هزارای ذات یک هزار سوار و خطاب بهادر و حکم علم و نقاره و مناصب مناسب برادر و فدوی زادهها مفتخر و مباحی گشت و این نوید مسرت جاوید از نگارش راجه رام ناراین وکیل دربار جهان مدار پیرایه انکشاف یافت پاسخ نوشت که این مراتب را به حسب ظاهر ساز و سامانی مطلوب و حالت صوبه و کار پوشیده نیست توجهات نواب بهادر که نسبت بحال راقم است کافی است او کیفیت مرقومه را ظاهر ساخت جواب شد که امیدوار اسباب ظاهری نیز باشند علم و نقاره بروقت موقوف خلعت و سرپیچ و شمشیر با نوشته بهمنر بخود که بمغزلہ سند بود حوالہ وکیل گردید و در اسرع اوقات باحمدآباد رسید *

متولی درگاه شیخ احمد کتھو گنج بخش قدس سره بنام راقم وزود فرمود حقائق و معارف آگاه شاه پید محمد که در مسجد جامع اقامت داشته بارشاد خلق می پرداخت بیست و هفتم شهر جمادی الاولی رخت هستی به خانقاه نیستی برد و مریدانش نبدی بر مضجع او بنا نهادند و فدائ الدین خان که به منصب سه هزاره ذات دو هزار سوار سرفراز بود در بهروج از چندی سکونت داشت چهاردهم جمادی الثانی نخل حیاتش از پا در آمده و از کشاکش زمانه واپست -

از بهر قطع نخل حیات تو روز و شب
چون اره دو سرفنس اندر کشاکش است

و بیست و دوم شهر رمضان راجه رای سنگه درایدر رخت هستی به عالم نیستی برد - و دهم شهر شوال چون بندوبست کوتوالی از شیخن سرانجام نه شد بدستور سابق سلیم به حال گردید و در شهرستان وجود صفدر خان برادر جوان مرد خان فساد اخلاط اربعه حادث و طاری گشت و طبیعت به دفع آن متوجه گردید چون تاب مقاومت نیارود پهلوی بر بستر ناتوانی نهاد و هفدهم شهر شوال یکی از بی باکان عناصر چهار گانه غالب آمده پیکر خاکیش را از پا در آورد * منظومه *

چار طبع مخالف و سرکش چند روزی بوند باهم خوش
گریزی زمین چهار شد غالب جان شیرین برآید از قالب
جوان مرد خان قرین اندوه و ملال بماتم داری پرداخت و این مقال به گوشش رسید -

گر پیر نبود ساله بمیور عجبی نیست

این ماتم سخت است که گویند جوان مرد

وزور آور خان برادرش از بیسلفگر بنابر تعزیه به بلده آمد و بعد اربعین جوان مرد خان جهت بند و بست و تشخیص پرگفت و گرفتن پیشکش زمینداران ضلع رود سابرمی برآمد و قایم قلی خان را به نیابت بلده مقرر ساخت و در سال هزار و صد و شصت و چهار پس از انقراض آن پانزدهم ماه ربیع الاول

است -

* منظومه *

خرابی این ملک ازیشان بود و زیشان جهانی پریشان بود
 اگر رفع ایشان کند شهریار شود ایمن از فتنه ها این دیار
 و به مقرب الحضرت نوشت که اگر از پیشگاه فضل و عطا متصدی گری آنجا
 بنام هر پیرشاد خواهرزاده اش مرحمت شود چون باب بیت الله است در بانی
 نجا را به عهده و اهتمام علی محمد خان که باصر دیونی صوبه احمدآباد مامور
 است و از حسن سلوک رعایا و برابرازی و شاکر نهاده لوازم امداد و اعانت
 بجا آورده دخیل گارمی نماید و اطفای این نائرة میگرد و این معنی از
 ترقیم رای گنگا داس به راقم واضح گشت - سه چهار روز نه گزشته بود که فرد
 حقیقت مرسوله راجه را که مقرب الحضرت حواله راجه رام ناراین وکیل کرده
 فرموده بود که موکل او محل اعتماد است و از احوال و اوضاع این ملک
 واقف بنویسد که اگر بندر را متعلق ساختن به دکن قریب صلاح داند برنگرد
 و او بجنسه فرد را که ار سال داشته بود رسید پاسخ نوشت که اطفای زبانۀ آتش
 عالم سوز آنجا بدون آب یاری معاونت سردار دکن درین وقت به نظر نمی آید
 و ازین که نام فدوی درگاه را مندرج ساخته ازان اطلاعی نه دارد و سابقه و تقریب
 غائبانه نوشته است بالجمله سند متصدیگری به نام هر پیرشاد شرف صدور یافت
 و راجه رگهذاتیه داس نیابت را بر اقام و پیشکاری برای گنگا داس و دوهزار سوار
 و همان قدر پیاده با یک زنجیر فیل تجویز نموده انتظاری انقضای ایام باران که
 در پیش بود داشت و نوشته رای گنگا داس رسید که مستعد باشد که بمجرد
 رسیدن فوج به سوهی گده خود را ملحق سازد از آنجا که مشیت ایزدی بدان
 نه پیوسته بود با عبد الغفور نامی رساله دار و راجه گفتگو واقع شد و راجه با خواهر
 زاده کشته افندک و این معنی صورت نه بست همدران سال جوان مرد خان شیخ
 نامی را از تغیر سلیم به کوتوالی بلده مقرر ساخت و خلعت و یک زنجیر فیل
 ماده معتاد قاضی نظام الدین خان که از حضور مرحمت گشته بود رسید و در قطعه
 پروانه بمهر وزیر الممالک در تاکید جنس ملبوس خاص و دخیل کار ساختن

استدعا نمودن راجه گهناتپه داس دیوان صلابت
 جنگ بهادر سردار دکن متصدی گری بندر
 سورت را بنام هرپرشاد خواهرزاده خویش
 و کشته شدن راجه با خواهرزاده بر دست
 عبدالغفور رساله دار و سوانحاتی که
 دران سال رو داده

از آنجا که هنگامه و فتنه و فساد بندر سورت چنانچه سبق ذکر یافت به طول
 انجامید جمهور انام عموماً و تجارت پیشگان خصوصاً از اتلاف جان و مال به ستوه
 آمده به چاره جوئی و طریق مخلصی هر چند پیک خیال و برید اندیشه را به
 اطراف و اکناف دوانیدند غیر از التجا بردن به صاحب شوکتی که قلع و قمع بنیان
 فتنه انگیزان تواند نمود بازگشت نکرد لهذا شطری از درد (۱) بال و شرح حال خسران
 مال به راجه رگهناتپه داس دیوان صلابت جنگ بهادر سردار دکن نوشتند از
 اتفاقات رای گنگا داس پیشکار دیوانی صوبه احمدآباد چون دران کار بنابر هرج و
 مرج که در دیوانی جز نامی و نشانی نمانده معطل و ما حصلی که اوقات گزاری
 تواند نمود نداشت از چندی به دکن شتافته باراجه ملاقی شده از راه
 خیرخواهی به تقریبی برخی از رویه سلامت روی راقم را ظاهر ساخته مشتاق
 گردایند و ابواب رسائل فیما بین مفتوح گشت راجه رگهناتپه داس بنابر التماس
 متکل بندر سورت و رفع فساد بذریعۀ مقرب الحضرت و الخاقان جاوید خان که راتق
 و فاتق مهمات سلطنت بود حقیقت هنگامه و خرابی و درخواست سکنة آنجا
 به پایه سرپر خلافت مصیر معروض داشت که ما دامیکه پای صفدر محمد خان
 و سید اچهن و این جماعه در آنجا برپا است تقاعد ورزیدن شخص فتنه محال

(۱) بال بمعنی دل *

نداشت بسیار بد واقع شد - مستولام به تصور اینکه پرورش عهد نموده مورد تحسین و آفرین خواهد گشت نتیجه بالعکس دید از راه غیرت پهلوی بر بستر ناتوانی نهاده در گزشت گویند که خود را مسموم ساخت الحاصل صفدر محمد خان به رفق و رفیق مهمات حکومت متوجه گشته فارسخان را که به تعلقه ابتیاح اسپان عربی سرکار والا و داروغگی (۱) آرمار بادشاهی مقتضی بود نائب مقرر ساخت و چندیکه او بدین امر قیام نمود علی نواز خان که بانی مبانی این همه معرکه آرائی شده توقع نیابت داشت اظهار رنجش نمود - بنابر پاس خاطر صفدر محمد خان فارس خان را موقوف داشته بدو سپرد و او فارس خان را از بندر سورت بر آورده که به سمت بسنی متعلقه پیشوا رفته اقامت گرفت و مترصد وقت و قابو نشست - همدران اوان دو نفر جاسوس فرستاده پیشوا بالاجی راو یا نوشته نامرد جوان مرد خان مشعر بر این که چهارم حصه مرهته صوبه گجرات باو تعلق پذیرفته و پتیل سکهدیو را بدین امر مامور ساخته ام باید که گماشته های داماجی گانکوار را از محکالات و پرگفتا بی دخل سازند و ممدومعاون او باشند از آنجا که دران هنگام نیمابین پیشوا و صلابت جنگ بهادر سردار دکن نائبه قتال و جدال افروخته گشت و کار به صفوف پرد زهی و معرکه آرائی انجامید این معنی در حیز توقف ماند چون دران ایام بنابر غلبه کفر اهل اسلام از حمایت دین حضرت خیر الانام به مدهانه و مساهله می پرداختند عبده اصنام اکثر جا بتکده راست کرده بت پرستی آغاز نهادند چنانچه در شاهپور اندرون بلده در پهلوی مسجدی این معرکه برپا شد و هنگام اذان و اقامه صلوٰه چون خروس بی محل ناقوس و جرس ناله و فغان بر میداشت خلل کلی به حالت مصیلان بهم رسید لهذا خدمه آنجا نزد قاضی محمد نظام الدین خان حقیقت حال را ظاهر ساختند شریعت پناه را درد دین دامنگیر گشت روز جمعه بعد ادای صلوٰه با جماعه مسلمین حاضرین پیاده پا متوجه آن جا شده خراب ساخت *

(۱) آرمار جهازی را گویند که مردم سپاه پیشه با مصالح جنگی بران سوار شده در دریا بنابر محافظت جهازات تجار از مخاطره دزدان میگردند *

الحرام که قریب هشت ماه ازین قضیه منقضی گشته بود جماعه و لندیس
بنوعی در بندر سورت رسانیدند که احدی با خبر نگردید - * بیت *

عجب مردم آبی اند این گـرـوـه

که دریا بود نزد شان بی شکوه

* منظومه *

و دفعه ظاهر شده -

جهان در جهان فتنه انگیز دید

بسی آتش فتنه را تیز دید

بسی خاندانها نوی و کهن

ز آسیب آفتاب از بینج و بـن

از مشاهده این حالت و دریافت حقیقت که پسر و دامادش مبلغ خطیر بصرف
این فتنه انگیزی در آورده اند به تو بینج و تشنیع آنها پرداخت اما چون تیر قضا
از شصت جسته بود فائده مترتب نه گشت سید اچهن قریب دو ماه دیگری
پایداری نمود از آنجا که آذوق قلعه منحصراً بر برنج کهنه شده بود عارضه^(۱) زحیر
در متحصنان افتاد اکثری را نورد مظموره نیستی گردیدند و باقی ماندگان آماس
کردند بالضروره با حافظ مسعود خان چون جمعیت وافر فراهم داشت سلسله
جنبان امر مصالحه گشت و او بجمیع جهات خاطرش مطمئن ساخته احمد
پسر خود را با جمعی به قلعه فرستاد و سید اچهن از تنگنای چار دیوار برآمده
بخانه او آمد - حافظ مسعود خان قلعه را متصرف گشت و سید اچهن را روزی
چند در کنف حمایت داشته با متعلقان برای کشتی روانه مبنی نمود و او از آنجا
نزد پیشوا بالاجی راو به پونه شتافت و این واقعه در محرم سال هزار و صد
و شصت و سه پایان رسید و بساط فساد در نور دیده شد^(۲) جند رال انگلیس که در
مبنی بود به مسترلام گماشته خویش نگاشت که جانب داری سید اچهن نمودن
و بر باد دادن لاتی و در منازعت حکام ما تجارت پیشگان را در آمدن مناسبت

(۱) زحیر شکم رفتن با پیچش ۱۲ *

(۲) جند رال به لغت انگلیس ناظم آنجا را گویند ۱۲ *

به محافظت (۱) باره دریا تعیین ساخت که بر سر (۲) خور لنگر انداخته (۳) زوارق آمدنی اطراف را ملاحظه نموده و گزارند بالجمله جنگ توپ و تفنگ از قلعه و خانه ولاتی انگلیس در گرفته عالمی را ته و بالا ساخت و جمع کثیر از سپاه و رعیت از صدمات گوله ره نورد وادی عدم می گشتند و اموال و متعه تجارت پیشگان و اهل حرفه و بیوت و دکانین راسته بازارها به غارت و سوخت در می آمد -

* بیت *

جهانی شد از کشته بالا وزیر

کشنده ز کشتی نمی گشت سیر

و سلامت کوچه و مراحل به محاذی قلعه تالب خندق رسید از آنجا که خانه حافظ مسعود خان بالائی انگلیس قرب و جوار واقع شده بود از دشمن در بغل اندیشه داشت و نظر به متانت و استحکام عمارات لاتی که از ضرب گوله توپ یا نقب رخنه پذیر نبود مستحفظان آنجا را که جماعه پیادگان هندی بودند ببدل نقد حال و امیدواری آینده و استقبال رهنمی نموده یورش برد و آنها بدر رفتند و مبلغ خطیر نقد و جنس بغارت و آتش قهر تلف گشت باوجود این سانحه مستولام استقلال از دست نداده بجنگ و رسانیدن کومک و بعضی ضروریات وقت بی وقت قابو یافته به سید اچهن می پرداخت چون گرفتن قلعه بجنگ و یورش صورت پذیر نبود معرکه جدال و قتال بامتداد انجامید و مبلغهای کلی هرروزه مصارف این هنگامه را و قار محمد خان سرانجام می نمود و فریاد و فغان مظلومان ستم دیده و آه و ناله ملهوفان غم دیده به عیون رسیده گوش ساکنان مله اعلی را کرساخت از آنجا که موسم آمدنی جهازات نبود چندی در حرکت عزیمت صفدر محمد خاں تا خیری رو داد تا آنکه در ماله ذیحصه

(۱) باره عبارت از آن است از خشکی تا آنجا که جهازات کلان لنگر اندازند دوازده کروه است و بهندی دروازه را باره گویند ۱۲ *

(۲) خور لنگرگاه *

(۳) زوارق جمع زورق که نوع کشتی است ۱۲ *

گشته متضمن آن بود که آینده او را به حکومت نیارند و من بنابر تختم درنگ داشتم ثانیا الحال بر اصرار تخلف اجماع نکرده مهر نمودم اکنون که مغانی بنام او بر آمده و اراده آوردنش در پیش است بر چه حمل توان نمود قطع نظر از عهد شکنی که نزد ما جماعه انگلیسان مذموم ترین خصائل نکوهیده است کسی را که بآن صورت بر آورده آواره ساخته باشند و بر عزلش اهتمام داشته و عهد و موثیق بسته شده باشد هرگاه تمکن یابد توقع نیکوئی نمی توان داشت و چشم داشت بهبودی را نشاید و من مجوز این معنی و با شما هم داستان نیستم و مورچال بر خانه ولایتی خویش قائم کرد ولاتی باصلاح آن جماعه مکانی را گویند که امتعه واقمشه خرید و فروخت در آنجا می شود الحاصل مسترلام جانب داری سید اچهن را بر ذمه همت خود گرفت و کمر معاونت او چست بست -

به کین خواهی میان را تنگ بسته دل چون سنگ را بر جنگ بسته و جنگ توپ و تفنگ با مسعود خان و مورچال علی نواز خان آغاز نهاد علی - نواز خان با و قار محمد خان و حافظ مسعود خان محفل کنگاش طلب داشتن صفدر محمد خان آرسنه گفت -

چنان نقش آرم بر روی کار که حیوان شود دیده روزگار و رایها بران قرار گرفت که چون کپتان انگلیس مخالفت گزیده است جماعه و لندیسان را که باوی دعوی هم چشمی دارند با خود موافق ساخته بدین کار مامور سازیم و آنها این معنی را پزیرا گشته کشتی چند روانه تهنه نمودند که صفدر خان را در پوده خفا که انگلیس و غیره اطلاع نیابد بیانند و علی نواز خان عجاله بریدی بنابر رسانیدن این نوید از راه براری روانه فرمود و بر کماهی حالات و رویداد آگهی داده نوشت -

چون نامه بخوانی سبک بر نشین که بی روی تو هستم اندر هگین مسترلام برین تمهید و تدبیر واقف گشته (۱) غرابی چند مشحون از مردم کاری

صادق آمد با وجودیکه عالمی سوخت و جگرهای بی چارگان کباب گشت رگ
 شجاعت شان را گرم نه کرد و عوق حمیت شان بجوش در نیامد مقلب
 القلوب یکباره دلهای شان را برگردانید بی جنگ و نزاع پیش از آنکه نوبت
 بآنها رسد و کار باستعمال آلاب حرب انجامد رو گردان شدند بخشی باتبعه و لحقه
 ملتجی بحافظ مسعود خان گشته منجمله وجهی که شب برای خرچ سپاه
 رسیده بود بایک سر اسب تواضع نموده ما بقی را توشه سفر و زاد راه مقرر ساخته
 بر آمد و سر خود را بسلامت که پهلوان زنده خوش است به بهروچ رسانیده
 سپاه بی سوار چون گلّه بی شبان و تن بی سر هر کسی کنج عافیت بدست
 آورده متوسل و شریک علی نواز خان گشت و او روز دیگر بی ممانعت به دربار
 در آمده اصطبل و فیل خانه و اثاثه را ضبط نموده منادی بنام صفر محمد خان
 بر آورد و مورچال بر قلعه بست و ازان آهني اساس -

* منظومه *

که سد سکندر درش از ستیز فلک همچو گردش بر (۱) خاک ریز

رسانیده معماری بی اشتباه بماهیش خندق فصیلش بماه

که توپ های روئین تن ازدها پیکر سه طبقه چیده شده است آتش در نهاد شان
 افکندند و بر دربار و خانه حافظ مسعود خان و مورچال گرد و پیش گوله بسان
 تگرگ آتشین باریدن گرفت -

* منظومه *

شد از آتش لفظ هنگامه گرم سرو مغز از سنگ عراده نرم

پیشان شده مغزها از دماغ ز سودای تن دیده سرها فراغ

ز مه تا بماهي تباهي گرفت تو گوئي جهان را سپاهي گرفت

شده آتش توپ ریزان شرار جهنم شده از شرارش حصار

مستترام کپتان انگلیس از استماع منادی بنام صفر محمد خان بحافظ مسعود
 خان که درین هنگامه شمشیرش بابر میخورد پیغام نمود که وقت بر آوردن صفر
 محمد خان سبلی که به مهوور جمهور تجار مسجل و بایمان موکد و مثیت

ز گری نباشد که در ضمن او را بدام بلا اندازند پراگنده خاطر بود - * مصراع *

در کارم و بیکارم چون مد بحساب اندر

بدار و مدار میگزرانید تا آنکه قریب ده هزار از سوار و پیاده نزد بخشی در دربار فراهم آمد و بیست هزار روپیه سید اچهن برسم علی الحسب که فرد اقرار انداختن طرح جنگ معین گشته بود برای تقسیم سپاه فرستاد علی نواز خان آگهی یافته بقول آنکه دست پیش زوال ندارد پیشدستی را کار فرمود و نوازدهم جمادی الاولی - * نظم *

دم صبحکیں قهرمان سپهر همه کینه گردید و بگذاشت مهر
بر آمد برین توسن تیزگام . بر آورد رخشده تیغ از نیام
قطع رشته صلح نموده مسارعت و مسابقت کرده به عزم برداشتن مستحفظان
دروب حصار و بدست آوردن دربار سوار گشت و جنگ کفان دروازه چند بدست
آورده به معتمدان خود سپرد چون جمعی درین هنگامه از طرفین کشته و خسته
شدند حجاب شبهه و اندیشه عذر از پیش روی حافظ مسعود خان برخاسته
گردید کسان خویش را به مددگاری و بستن مورچال فرستاده مستعد رزم و آماده
بیکار نشست و بموجب تلقین و اشاره او تجارت پیشگان اتفاق نموده نوکران
خودها را شریک کار ساختند و از هر طرف نائز فتنه زبانه کشیدن آغاز نهاد - * بیت *

ز یک فتنه انگیز شوریده کار بسی فتنه برخاست از هر کنار

فوج سید اچهن که به سرداری و با شلیقی بخشی بذایر اطفالی نیران فساد
کمر بندی نموده بودند بانسداد طرق و کوچه بندی سیل بلا راه در آمد آنجماعه
بدریا پرداختند و تدبیری بکار برده داکین مساکین راسته بازار جهتی را که گمان
رخنه یورش مخالف میرفت آتش دادند که مکر سد آتشین مانع شود از نجا
که اکثر خانهای بذر حیطان و سقفش فی بست است به یک لمحّه در
گرفت و از همسایه بهمسایه دیگر سرایت نموده بهرجا که رسید تر و خشک
را سوخت - * بیت *

گفته اند آفت همسایه به همسایه رسد ز گریبان چه زبانها که نه شد دامان را

خاطر خود را جمع ساخت با حافظ مسعود خان که بنابر انسداد دروب بر رویش از سید اچهن متوحش بود بر ما فی الضمیر خویش آگاه ساخته برفاقت دعوت نمود و او اجابت کرد و به صوابدید یکدیگر علی نواز خان بیگهی به تبدیل لباس با سید عبد الله عیدروسی صاحب سجاده به فرستادن نذر و هدیه ساخته بخانقاه آمده دخیل وار گشته به پیوستن سهام سرانجام مرام در خانه کمان اندیشه در کمین نشست و حافظ مسعود خان که بنابر حراست خویش جمعی را بتازگی از جمعیت قدیمی افزوده با خود داشت حامی او گشت سید اچهن ازین سانحه آگاهی یافت -

* بیت *

تنگ شد بد دلش جهان فراخ قفس وی شد آسمان فراخ

در صدو مدافعه و اطفای فائزۀ فتنه در آمده محمد هاشم نامی بخشی خود را به نگاهداشت مامور ساخته با جمعیت سابق ولا حق بمحافظت دربار مقرر فرموده خلعت داد -

* بیت *

ای که بی تابانه می پوشی لباس عافیت

اول از تقویم چاک سینه ساعت را ببین

مفتاح و قلم و ظفر غلامان حبشی تیغ بیگ خان که خالی از رشد نبودند رفاقت و قار محمد خان برادرزاده آقای خود را راجع دانسته و مؤذنه آوردن صفدر محمد خان را شنیده مرافقت گزیدند و جمعی دیگر که توسل با علی نواز خان داشتند از سید اچهن جدائی گزیده بدو پیوستند علی نواز خان پرده از رخ کار برداشته بر سبیل اعلان عالی رؤس الاشهاد بفراهم آوردن سپاه اشتغال ورزید و حسب الطلب حافظ مسعود خان جماعه حبوش از دندا راجپوری که به معاونت طلب داشته بود رسیدند گروه تجارت پیشگان بنابر حفظ جان و مال که از رویداد هنگامه سابق از اتلاف خانمان عبرت گرفته بودند بقول آنکه مار گزیده از ریسمان می ترسد بقدر حالت نوکر گرفته در بروی خودها بسته نشستند حافظ مسعود خان اگرچه به عهد و پیمان مؤکد بایمان با علی نواز خان دست یکی شده بود اما باندیشه آنکه مبادا نهانی سید اچهن و او سازش نموده باعتبار ظاهر این معرکه آرائی جنگ

باز پرس در آورده مصادره نماید و آنها بتفرس دریانت ما فی الضمیرش را نموده به خانقاه سید عیدروسی رفته دخیل آن جا شدند چون در بندر سورت بنابر کثرت مریدان و حرمت آنجا مقرر شده که دخیل آنجا را احدی متعرض نمی تواند شد و گویا (۱) بستی قرار یافته سید اچهن کفاره گیری آنها برهنمونی علی نواز خان که آنها متوسل او بودند حمل نموده بدطن گشت و پیغام کرد که بالفعل چندی به دارالسرور برهان پور که وطن اصلی و مسقط راس است برود و در بندر سورت نباشد او از استماع این خبر موحش که در مخیله اش نمی گزشت درکار خود متعیر گشت چون چاره نداشت ملتجی بعد از عدم سرانجام سفر گشت فائده مترتب نه گردید و پاسخ آمد که بیرون بر آمده در باغ نقل مکان نماید که ما یکتاج خواهد رسید بالضرورة رفته فرود آمد و کمر عداوت بر افتزاع حکومت خالو چست بست چون بدولت خزینه که بی آن این امور صورت پذیر نبود که گفته اند * منظومه *

چو خواهی مستخر کنی کشوری ز گنجی کن آراسته لشری

دلیر تهی دست هنگام کار چو بازی است بی بال و پر در شکار

هر بریکه چنگال و دندانش نیست ببر بیان زور میدانش نیست

در بحر اندیشه غواص فکرت را غوطه ور ساخت مشیت ایزدی یابوری نمود و در ثمین تدبیر که هم سنگ و جفت لولوه تقدیر تواند شد بدستش افتاد یعنی وقار محمد خان ولد صفدر محمد خان که برادر زنش می شد و او داماد بیگلر خان نزد والدۀ و مادر زنش از اندوخته های آنها واقف بود مصحوب معتمدی گفته فرستاد که اگر اتفاق نماید سید اچهن را بر آورده صفدر محمد خان را که در صوبۀ تهته آواره دشت ناکامی است طلب داشته بدستور سابق بحکومت مستقل سازیم - وقار محمد خان که خجالت زده از دست رفتن قلعه و محکوم دیگری بین الخوف و الرجا زندگانی می نمود و متعلقان صفدر محمد خان که نوید آوردن او را شنیدند با او همدستان گشته تعهد سرانجام اخراجات که درین کار صرف شود نموده قوی دل ساختند چون علی نواز خان ازین ممر

(۱) بست بفتح اول و سکون سین مهمله بمعنی سد است ۱۲ - برهان *

وقوعی پنداشته در چاره جوئی و بهانه سازی افتاده با خود میگفت * منظومه *

مباش ایمن از دشمن کنیبه جوی اگر چه بود خورد خوردش مگوی

اگر حضم خاری بود در رهی تواند که در پا خلد ناگهی

اتفاقاً روزی حافظ مسعود خان بغایر تفرج تفرّجات و سبزه دامن صحرا که هنگام رسیدن غلات نورس بود و خوردن درملّ بروزن بلبل که کرکن نیز گویند و باصطلاح اهل گجرات پونک نامند با جماعه حبشیان و همراهیان بیرون شتافت سید اچهن ظهور این معنی را از مساعدت وقت و یاری بخت تصور نموده به صلاح و صوابدید خیراندیشان عنان حزم و احتیاط را از دست داده مستحفظان دروب حصار شهر پناه را به الذسداد ابواب و منع در آمدن او مصحوب یک سواری اعلام نمود و او همه جا تازان بر دروازه که میر سید امر به تعلیق می فرمود و فوراً حافظ مسعود خان آگهی یافته به سرعت تمام رجعت قهقری نموده برگشت چون بدروازه رسید بروی خویش بسته یافت رویدر دیگر آورد تا آنکه بدروازه بریاد وقتی رسید که در کار بستن بودند و او سبقت بسته خود را بدرون انداخت و بخانه خویش آمده از سید اچهن استفسار و باعث این حرکت نمود و او گریختن کنیزی را متمسک ساخته عذر بدتر از گفاه گفت امارف شهبه و دغدغه که در دل حافظ مسعود خان جا گرفته بود زائل نه گشت و در محافظت و حراست خود بیش از پیش پرداخت و نهائی تخم نفاق در مزرع سینه اش کاشت از آنجا که ایام اقبال سید اچهن رو باد بار داشت و روزگار غدار طریق بیوفائی پیموده هر تدبیری که می اندیشید نتیجه بالعکس می بخشید و هر نردیکه می باخت کعبتین مراد بر خلاف خواهش او می افتاد و مهره منصوبه اش را به مردار خانه می برد و خال زیاد نا کامی بر چهره مقصودش می نشست - * بیت *

تدبیر چو کعبتین و تقدیر چو نقش

در دست تو هست لیک در دست تو نیست

درین ولا به خاطرش خطور نمود که ولی الله و کالی نامی را که در ایام حکومت تیغ بیگ خان مصدر امور خیر و شر بود دستگهی بهمرسانیده اند در معرض

برانگیخته شدن گرد باد فتنه و فساد در بندر سورت
 فیما بین سید اچهن و علی نواز خان و طلب
 داشتن صفدر محمد خان بامر حکومت
 و متصرف شدن حافظ مسعود خان حبشی
 قعله را و رفتن سید اچهن به مبنی

سابقاً روانه شدن صفدر محمد خان به صوبه تهنه و متمکن گردیدن سید اچهن
 در امر حکومت بندر مبارک سورت و مقرر گشتن علی نواز خان به نیابت و قرار
 یافتن سوم حصه در آمدنی حاصل در عوض تنخواه به حافظ مسعود خان حبشی
 مشروحاً رقم زده کلک بدایع سالک گشته چندیکه روزگار ناپایدار مساعدت نموده در
 سکنه آنجا قرار و آرامشی از ممر هنگامه قتال و جدال بی قیل و قال دست بهم
 داد فلک دوار و گردون دون کجرفتار را رشک گردیدان گیر گشت و از راه غیرت
 سپند آسا بیقراری نموده بر بام فیروزه حصار منجذیق نفاقی مرتب ساخته سنگ
 فتنه در آرامش سکان آن گل زمین انداخت و بزرگ خویش به سر گردانی
 مبتلا گردانید -
 * بیت *

فلک را غیر ازین خود نیست کاری که یاری را جدا سازد ز یاری
 و هر کجا مجمعی دید پراکنده ساخت شهادین مقال آنکه سید اچهن رتق
 و فتق مهمات متصدی گری را بکف اختیار و قبضه اقتدار علی نواز خان نهاده
 خود در قلعه به عیش و کامرانی تعیش می نمود جمعی از خوشامد گوینان تازه
 روزگار و نیرنگ سازان غدار بنابر پیش آمد خود تمهیدی بسته از در خیر سگالی
 در آمده سهیم و شریک بودن حافظ مسعود خان را که بنابر رفاقت گزینی در بر
 آوردن صفدر محمد خان و ممدو معارن بودن او رشدی پیدا کرده و جمعیتی گرد
 آورده از تنگ ظرفی مغتی می نهاد بنوعی دیگر ملبس ساخته خاطرش را
 از و منحرف کرده و دشمنش بقلم دادند سید اچهن اظهار امر موهومی آنها

سایر بلده موسومۀ جوان مرد خان و بنام نیک عالم خان ده هزار روپیه از محصول پرگنه بهروچ ورود فرمود جوان مرد خان را از رسیدن احکام والا آگاه ساخت از آنجا که از ابتدای سرپر آرائی حضرت قدر قدرت حکمی بنام او شرف نفاذ نیافته بود غوۀ شهر جمادی الاولی به عنوان تعظیم و تکریم به خانۀ راقم آمدۀ گرفت و اراده داشت که به انقیاد حکم اشرف پرداخته آن وجه را بدهاند اما بنابر اغوالی مغویان شیاطین الانس به عمل درنیامد و حسب الحکمی که نامزد نیک عالم خان بود فرستاد جواب رسید که پس ارتحال آصف جای پرگنه تعلق بناصر جنگ پزیرفته اجازت او مطلوب است چون بنابر نفاق ارکان دولت که با خودها نزاع داشته گاو به خرمن یکدیگر می بستند و غلبۀ مرهتۀ رو داد و هنر عظیم و ضعف جسم در تسلط سلطنت بهم رسید اذعان احکام والا بالکل از میان برخاست و باز پرسی نه شد همدران اوان جوان مرد خان شادی ختنه سوزان پسران خورش در پیش نموده به لوازم شادی پرداخته برسم مبارکباد بار دیگر اخیالی بدعت اشرفی بیوه نمود و محصلان تعیین فرموده بمعرض ایصال رسانید و محمد جنگ گهواره قصباتی در بلدۀ پٹن مصدر فساد گشته آنجا را قبض نمود جوان مرد خان بذایر اصلاح بدان صوب شتافتند بدو بست کرده برگشت و فداءالدین خان که از چندی در موضع انتر سوینده قیام داشت از بودن آنجا و صحبت نا جنس که عذابی است الیم ملول گشته از جوان مرد خان استدعای آمدن بلده نمود چون او راضی نه گشت و حق دیرینه را فراموش کرد لاچار به بهروچ رفته سکونت ورزید و سیوکرام نامی به نیابت کهاندی راو در بلده آمد و جناردن پندت با فوجی بموضع کهره رسیده دو هزار روپیه به صیغۀ کاه و دانه گرفت و به صوب پرگنه بهیل واکنه دیگر به تشخیص و تحصیل حصۀ مرهتۀ راهی گشت جوان مرد خان بنابر اظهار بعضی منافع الخیر محال کرایه دکاکین را که از ابتدای آبادی بلده در تذخوۀ فقرا و مساکین مقرر بود موقوف ساخت و منادی بر آورده سد ابواب خیرات مبرات نموده که دیگر مفتوح نه گشت و عبد الحسین خان چون معطل بود بسبب امری از احمد آباد بر آمده به صوب بروده و از آنجا تا بهروچ رفته روانۀ دارالخلافه گردید *

کشته می شود و استماع آواز جوان مرد خان که اصرار بالفهدام قصر و جودش داشت نموده از حجاب شبهه بر آمد و گمانش به یقین پیوست و دانست که مطلبش چیست و مقصودش کیست در را کشوده با شمشیر آخته دست از جان شیرین شسته بر آمد و سخت گوئی آغاز نهاد - هر که دست از جان بشوید هر چه در دل دارد بگوید - و رو بسوی فراهم آمدگان که بنابر از پا در آوردن او جمع شده بودند آورد و آنها بیکدفعه از هول جان کوچه داده درمیان گرفتند و یکدوئی بزخمش مجروح گشتند که از هر چهار طرف هجوم آورده از پا در آوردند -

* بیت *

پشه چو پر شد بزنند پیل را با همه مردی و صلابت که اوست
و لاش او را کشیده از دریچه باغ در ریگ رود بار سابرمتی انداختند و هنگام خفتن در بیرون دروازه خان پور مدفون گردید جمعی که در باره نین پور بودند این واقعه را شنیده هر کسی راه خود گرفته کناره کشید و اسپ و یراق و پالکی با اثاثه آنچه بود جوان مرد خان به ضبط در آورده از روی حزم و احتیاط مسرعی فرستاده صفدر خان و زور آور خان برادران را که بموضع اونجه اناوه معموله پشن رسیده بودند از صورت رسیدن آگاه ساخت و نوشت که چون نظام خواهر زاده شهباز مقتول با همراهیان در اردو است مبدا ازین سانحه واقف گشته مصدر امری شود آنها به مجرد اطلاع به محافظت خویش پرداخته در همان قریه جا گرفته نظام را گفته فرستادند که جدائی گزیده بهر جا که خواسته باشد برود و او از وقوف این معنی هراسیده رفت و صفدر خان و زور آور خان پیلده در آمد *

ورود احکام والا در باب ابتیاع جنس ملبوس خاص و ارسال سر رشته ها و سوانحکات آن سال

همدران سال از پیشگاه عظمت و جلال احکام قدسی بمهر وزیر الممالک در باب ابتیاع جنس ملبوس خاص بیست هزار روپیه بنام فدوی درگاه و حسب الحکم در باب رسانیدن ده هزار روپیه منجمله آمدنی محالات

صدد انتقام و دفعش در آمد و با مخصوصان قدیمی که از بد معاشی او دلگیران بودند طرح کنگاش انداخت و گفت - * منظومه *

بر آنم که ترک مدارا کنم بر او دشمنی آشکارا کنم

مرا خار خار است از وی بسی چرا خار در پا گزارد کسی

اکنون هنگام آن است که مرهمی بر جراحات سنان زبانش که بر دل است نهم و از تف و گزاف و تقاضایش را رهم و رایها بران قرار گرفت که او را به بهانه طلب داشته از میان بردارند و در او آخر روز دوشنبه چهار دهم شهر صفر که شام غروب آفتاب هستیش بر سر دیوار نیستی رسیده زد گشته بود پیک اجل که برای طلبش رفت گریبان گیر گشته در بهدر آورد و بر سر در رسانید و او جمعی را چون گرگان تشنه بخون مسلح و مکمل نشسته یافت عند الاستفسار معلوم نمود که برای تقاضای طلب نشسته اند و او تمویه را نه فهمیده مقصد طلبش را بدان حمل نمود و خیال بست که بنابر استمالت و گفت و شنید این جماعه خواهد بود چون پا به گورستان صحن اندرون گذاشت دلیر بانی همراهی محمد مبارز سروانی بسان قضاء آسمانی زره پوش که بدین امر مقرر شده بود اجل وار باستقبالش آمد و شمشیری بر او انداخته مجروح ساخت و او ازین حرکت حیرت زده شمشیریکه در دست ملازمش بود کشیده رو بدو آورد و او کناره گرفت شهباز بگمان اینکه جوان مرد خان بیرون است آنچه شدنی است بحضورش شود بهمان حالت قدم پیش نهاد جارج و مجروح متعاقب یکدیگر راهی گشتند درین بین جمعی دیگر را مستعد و آماده مشاهده نمود و جوان مرد خان را دران جمع نیافت دغدغه بخاطرش خطور نمود به تصور اینکه شاید همین جماعه بی مرضی او هنگامه آرا شده باشند خود داری نمود با دو نفر روهیله که با او بودند به حجره در آمده در رابست از آنجا که جوان مرد خان از روی حزم و احتیاط بر پشت بام با چندی نشسته ترغیب و تحریر مردم به قتلش می نمود و بندوقی چند بر در حجره خالی گشت چون تختۀ در نازک بود گزاره شده یکی را به مطموره نیستی فرستاد شهباز از مشاهده این حالت که رایگان

گشت بنیاد بدمستی و خود سری آغاز نهاده از خود حسابی برگرفت * بیت *

باده پر خوردن و هشیار نشستن سهل است

گر بدولت رسی و مست نگردی مودی

و روز بروز در اسباب تجمل و تکبر افزوده بر آراستگی دکان خود نمائی می افزود
و عود کبر در مجمر قلب قلبش بر اخگر پندار می سوخت و رایحه بخور^(۱) خیلا
از گریبان بلند پروازی بمشام جان می رسانید تا آنکه زانغ اسود سودا در کاخ
دماغش آشیانه بست و مغزش را پریشان ساخته بفضل غرور که مذموم ترین
خصائل ناپسندیده و دلائل ترین شیوه نکوهید است ملوث ساخت و پیوسته
در محافل صدر نشینی و بالا دستی را می جست - * بیت *

کاکل از بالا نشینی رتبه حاصل نه کرد زلف از افتادگی پهنونشین ماله شد
و بنظر حقارت در همراهیان جوان مرد خان از اعالی و ادانی می نگرست
و در محاورات و مکالمات عنان زبان بیهوده گویش در کف اختیار نماند و از جاده
طریق ادب دور افتاده یارا از اندازه گلیم فرا ترک نهاد - * لمولفه *

هر آنکو نهسد پا ز اندازه بیش بزودی بسر آرد ایام خویش

از آنجا که مبلغهای رسوماتش بالا رفته جوان مرد خان بمقتضای وقت تلخی
معاشرت او را گوارا ساخته تحمل می ورزید و موقوف بروقت داشته گفتار
و کردار ناهنجارش را نادیده و ناشنیده می انگاشت و بدر تغافل زده در لوزینه
سیرش میداد و این معذی را اقتدار خود تصور می نمود - * بیت *

شراب غرورش چنان برد هوش که بودی یکی نزد او نیش و نوش

و کارش بحدی انجامید و سر خود سروش بنوعی خارید که هنگام بر آمدن صفدر
خان بذایر بندوبست که او را تکلیف همراهی شد سر باز زده امتناع ورزید و گفت
که اگر مرا به سر خودی به این کار مامور سازند فرمانم پذیرام و گرنه با دیگری
همراهی نمی نمایم و نظام خواهرزاده اش را باهمراهیان تعیین ساخته خود
با معدودی بامر فوجداری اقامت کرد جوان مرد خان که او را تنها یافت در

(۱) خیلا بالفتح تکبر کردن ۱۲ *

آنها با مسلمین در مقام انتقام اند و عناد کلی دارند بتائید الهی و اقبال
بادشاهی از اراده باطله آنها که این شهر اسلام را چون ناکور و جالور ضمیمه
زمینداری ماروار نمایند و مسلمین را مستاصل گردانند مصون و محفوظ ماندند
درین ولا از اشتها یافتن صوبه داری صوبه گجرات از پیشگاه خلافت و جهانبانی
به بخت سنگه برادر ابهی سنگه مسلمین و غیره سنگه شهر در گرداب حیرت
افتاده اند و دل بر ترک وطن مالوف نهاده اند لهذا امید داریم که برای
رضاء ارحم الراحمین و خاتم النبیین رحم بر احوال ما جماعه مسلمین و غیره سنگه
این شهر نموده این ملتمس را به مهر و شهادت خود مرزین سازند که بحضور
بار یابان درگاه سلاطین سجده گاه برتبه اعتبار رسیده تلاش آنها درجه پزیرائی
نیابد که میان باطمینان خاطر در شهر اسلام سکنی ورزیده بدعای دوام دولت ابد مدت
حضرت قدر قدرت شاهنشاه دین پرور معدلت گستر مواظبت می نموده باشیم
انتهی - اما مهاراجه پیش از رسیدن محضر فسح عزیمت این صوب نموده بود
در سال هزار و صد و شصت و دو چند سراپ عربی و برخی تعائف از بندر
سورت که برای وزیر الممالک می بردند در بروده کهندیر او کشیده گرفت هر چند
که درین باب نوشتهجات وزیر بنام او و پیشوا بالاجی راو رسید فائده نه بخشید *

به قتل رسیدن محمد شهباز روهیله

از جمله سوانحات این سال به قتل رسیدن شهباز روهیله است مفصل این
مجمعل بر سبیل اختصار آنکه او در ایام حکومت نجم الدوله با دوسه سراپ
و چندی از پیادگان افغانه وارد این دیار گشته در زمرة سایر ملازمان تا آبخورش
مقدر بود مانده بر طرف گشت و در همین ملک در ایدرو امکنه دیگر نوکری
نموده چند راس اسب و سرانجامی بهم رسانید و در هنگامه آرائی رینکوجی
نزد مفتخر خان آمد و شریک کار گشته مصدر تردد گردید و با او چندی رفقت
گزیده آبروئی و مکنتی از حطام دنیوی بدست آورد به حسب اتفاق باسی
صد نفر روهیله از سوار و پیاده وارد احمد آباد شده بود در اندک فرصتی و کمتر
مدتی ساغر حوصله اش از باده مائی و منی لب ریزو از شراب نخوت مالا مال

راو مدار علیه راجه ساهو بجای پدرش بتعلقه پیشوائی مستقل گشت کسان خود را فرستاده رینکوجی را که کهاندی راو باز داشته بود خلاص کرده بردند و مرزا لهر اسپ خان سوانج نویس از ممر بیحصای تعلقه که ارباب تحریر را کسی نمی پرسید پریشان حال بود باستماع خبر وصول امیر الامراء به جودهپور نظر بر سابقه و معرفتی که با او داشت مراد بیگ را برای نام نائب مقرر ساخته روانه گشت - جوان مرد خان از تقرر صوبه بمهاراجه بخت سنگه از راه عاقبت اندیشی علاج واقعه را پیش از وقوع بمخاطر آورده صورت حال و محضری بمهر و دستخط سادات عظام و مشایخ کرام و اعیان و اشراف و سرگروه تجارت پیشگان مسلم و هندو مرتب ساخته بدرگاهه معلی ارسال داشت *

نقل محض

آنکه حضرت ظل الله خلد الله ملکه التماس جمهور مسلمین از سادات عظام و علمای ذوی الاحترام و متصدیان خدمات پادشاه دین پناه آنکه در عمل صوبه داری مهاراجه ابهی سنگه در بلده احمد آباد و برگذات مضاف صوبه گجرات آنچه از نهیب و غارات امتعه و اموال غریبا و حفر خانها به خیال دینه و هتک حرمت اسلام و ناموس مسلمانان و تحریب مساجد و اماکن بزرگان و افشاء مراسم کفر و بطلان و خرید و فروخت خمر و خنازیر در هر کوچه و بازار بر سبیل اعلان بظهور رسیده بر احدی از ادانی واقعی مخفی و پوشیده نیست و راجپوتان همراهی ایشان بعضی از نساء مسلمات را به طمع و ترغیب و بعضی را با کراه و ترهیب از دین متین سید المرسلین بازداد گرفتار کرده بماروار برده اند و عظیمه مصیبت در اسلام آن است که آن زنان مسلمة تا حال دران دیار زنده اند و مسلمین چاره استخلاص آنها از دست این کفره ندارند در هنگام محاصره بلده وضع و شریف مسلمین دل از خانمان برداشته و مال و متاع بآنها وا گزاشته بامثال حکم پادشاهی و حمیت دین خیر الانام علیه السلام از شهر بر آمده شریک جهاد یا لشکر اسلام شده ازین جهت

داران وجه پیشکش و نذرانه بحضور پر نور ارسال میداشته باشند فدوی نیز بندوبست صوبه نموده ارسال می داشته باشم - ششم برای انفصال مقدمات و معاملات شرعی داروغه عدالت مسلمان نگاهدارم یا از حضور مقرر شود امیر الامرا مهلکا را بجانب اقدس از نظر انور گزرانید و چهاردهم از پیشگاه عظمت و جلال بهاراجه بخت سنگه بعلی خلعت شش پارچه بطور خاص و سرپیچ و شمشیر قبضه مرصع تفویض صوبه داری احمد آبک از تغییر فخرالدوله سر بلندی یافت و به همراهی امیر الامراء بنابر بندوبست صوبه دارالخیر اجمیر و جودهپور رخصت گشت و نهانی معتمدان را بنابر دریافت حقیقت و حالت صوبه و مرهده فرستاد و آنها بر نقیر و قطمیر واقف گشته رفته ظاهر ساختند - * مصرع *

آن مصر مکرمت که تو دیدی خراب شد

* بیت *

دران چمن که تو دیدی گلی به بار نماند
خزان در آمد و سر سبزی بهار نماند

چون طاقت عهده برآئی در خود ندید اراده این صوب نکرد همدوان اوان جوان مرد خان محمد شهباز روهیله را که مصدر ترددات گشته خلعت و یکرنجیر فیل در عوض طلب داده بنابر بندوبست پرگنه کروی رخصت فرمود در همان روزها در بین راه فیل سقط گشت و خوشحال چند نگر سیئه که پیمانه عمرش لبریز شده بود ودیعت حیات مستعار به قابض ارواح سپرد و محمد شهباز از ضلع کروی فراغ حاصل نموده آمد چون ایام درود حصاد مرزوعات رسیده بود صفر خان بنابر تشخیص و گرفتن پیشکش ضلع دریای سابر بر آمد و راگهو شنکر نامی به نیابت کهاندی راو در بلده در آمد و از دکن خبر رسید که آصف جاه نظام الملک رخت هستی از جهان فانی به عالم جاودانی برد و بسرداری دکن ناصر جنگ خلف ارشدش تمکن یافت و فخرالدوله از اسماع تقرر صوبه بهاراجه بخت سنگه درنگ و توقف را مناسب حال ندیده رشته امید امر موهوم را منقطع ساخته برآه گودهره عازم خجسته بنیاد گردید از آنجا که بالاجی راو ولد باجی

صوبه داري مهاراجه بخت سنگه و به تمشيت امور نظامت جوان مرد خان و ديواني فدوي درگاه آسمان جاه

مهاراجه بخت سنگه برادر مهاراجه ابهي سنگه متوفى زميندار جودهپور
كه چندى پيش ازين بموجب حكم حضرت فردوس آرام گاه با جمعيت همراهي
خوديش بحضور آمده در بندگانى درگاه والا حاضر بود پس از ارتحال آن حضرت
بملازمت اقدس فائز گشت چون در ايام حكومت برادرش در احمد آباد آمده
و از صوبه واقف گشته بود درين ولا بذريعه امير الامراء سادات خان التماسي تقرر
صوبه بنام خوديش كرد از انجا كه امير الامراء از جور و تعدى مارواريان كه دران
وقت به عرصه ظهور آمده اطلاع داشت مشروط بشرط چند كه بطريق مچلكا
نوشته بحضور اقدس سپارد برسانيدن درجه پزيرائي را متعهد گشت و او
نوشته داد *

شرح مچلكا

آنكه فدوي درگاه از راه فضل و كرم بخدمت نظامت صوبه گجرات سرفراز
شده اقرار مي نمايم كه بشرح ذيل در تقديم خدمات بادشاهي موافق ضابطه
پردازم و خلاف آن به عمل نيارم - **اول** محالات خالصه شريفدارا تصرف كنم
عاملان را دخيل داشته امداد و اعانت مى نموده باشم - **دوم** اهل خدمات
بادشاهي را موافق ضابطه بتعلقه خدمات دخيل و از حسن سلوك خود هر كس را
راضي دارم - **سوم** منصب داران كه جاگير در صوبه گجرات تنخواه دارند
تصرف جاگير آنها كنم و راضي نامه بحضور والا ارسال ميداشته باشم - **چهارم**
مسلمانان سکنه صوبه گجرات را از حسن سلوك خود راضي داشته باشم بى موجب
كسى را آزار و ايدا نرسانم - **پنجم** آنچه در عهد حضرت خلد مكان صوبه

قرار یافت امرایان ذوی الاحترام و کافه انام از لشکری و شهری پیشکشهای لائق
پیش کشیدند و نثارها بر فوق فائق از زر و جواهر ریخته زبان بحمد و سپاس الهی
و تهنیت کشاده رطب اللسان و عذب البیان گشتند و آداب بجا آورده بموقف
عرض رسانیدند - * منظومه *

که شایسته بخت شاهي توئي سزاوار ظل الهي توئي

گل طرف باغ قراخان توئي چراغ قرا چار نویان توئي

پدر بر پدر شاه و شهزاده جوان و جوان بخت فرزانه

بود دست با جمله در دامن همه بندگانیم پیروامن

دو جا دست بخدمت بهر نیاز یکی پیش تو دیگری در نماز

تفضلات خسروانه شامل حال بار یابان محفل قدس گشت و برهان الملك
ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ را بخلعت خاصه و چهار قب و سرپیچ وجیغه
با پر کلکی و قلمدان مرصع تفویض وزارت اعظم و دستوری معظم بر فواخته وزیر
الممالک ساختند و بمرحمت خلعت خاصه و سرپیچ وجیغه و شمشیر قبضه
مرصع و سپر تکریمیر بخشی و امیر الامرائی سادات خان بهادر ذوالفقار جنگ
سرفرازی یافت و رتق و رفق مهم سلطانیت برای صائب وید اقتدار مقرب
الحضرت جاوید خان تجویز فرموده بخلعت خاصه قامت قابلیتش را سر بلند
بخشیدند و به رای رایان ناگرم خلعت فاخره سرانجام مهم دیوانی خالصه
شریفة و دیوانی تن عطا گردید و سایر بندگان درگاه معلی فراخور رتبه و منزلت
به عنایات بادشاهی از خلایع و جواهر و اسب و فیل بهره ور و کامیاب گشتند
چون خبر سریر آرائی به احمد آباد رسید جوان مرد خان بنواخت نوبت
شادمانی امر نمود و مغربی امن و امان بغام نامی بلند آوازه ساخته رعایا و برایا
را آگاه گردانید و خطباء بلاغت شعار پایة منبر را بالقاب همایون مرتبه بر تری
دادند و در دارالضرب وجوه اشرفی و رویه عبارت سکه مبارک احمد شاه بهادر
بادشاه غازی تازه روئی گرفت *

خبر موخش بعرض رسید فسخ عزیمت فرموده به ماتم و سوگواری پرداخته
 عیان موکب ظفر توامان را بصوب دارالخلافه معطوف داشتند و در مقام
 لوندرة تعلقه پانی پت بروز مبارک سه شنبه غره شهر جمادی الاولی بر تخت
 موروثی جلوس اول فرموده برهان الملک صفدر جنگ چتر سلطنت بر سر
 آنحضرت افرشته آداب بجا آورد و متوجه پیش گردیدند پس از ورود به سواد
 دارالخلافه لاش آن محفوف رحمت الهی را متصل مزار حضرت نظام الدین
 اولیا بخاک سپردند و بموجب حکم اشرف آن حضرت را فردوس آرام گاه بر
 صفحه روزگار مثبت ساختند -

دوام ملک و بقای قدیم کس را نیست
 خدای راست بقای قدیم و ملک دوام

سلطنت حضرت ابو النصر مجاهد الدین احمد شاه
 بهادر بادشاه غازی و صوبه داری فخرالدوله
 و تمشیت بامور نظامت جوان مرد خان
 و دیوانی فدوی درگاه

چون سواد دارالخلافه مضرب خیام فلک احتشام حضرت قدر قدرت کیوان
 رفعت ظل ظلیل اله احمد شاه بادشاه گردید امرایان عظام و ارکان دولت و روز
 افزون خان ناظر و مقرب الحضرت جاوید خان با تخت روان و چتر و سائبان
 زرنگاری و افیال کوه پیکر و اسپان باد رفتار بعزم آستان بوس و استقبال شتافته
 شرف اندوز ملازمت گشتند و آنحضرت بسواری تخت روان و از چتر سلطنت
 و جهانداری بر فوق همایون افرشته با کوکبه و حشمت متوجه قلعه ارک
 دارالخلافه و دولت خانه مبارک شدند و بروز فرخنده پنجشنبه ششم شهر
 جمادی الاولی که ساعت مختار انجم شناسان بود بر اورنگ خلافت و فرمان
 روانی آبا و اجداد بالارث و الاستحقاق جلوس ثانی چون حق بمركز و سکه بررز

در چنین هنگامه از معروضه مذهبیان دارالسلطنت لاهور بذروه عرض بار یابان حضور فیض گنججور رسید که احمد شاه ابدالی با فوج گران از دارالملک کابل گزشته متوجه این صوب است حکم معلی شرف نفاذ یافت که افواج قاهره بسرکردگی وزیر الممالک قمرالدین خان و ابو المنصور خان صفدر جنگ میر آتش و سادات خان ذوالفقار جنگ و امرایان کرام و بخشیان عظام و راجه ایسر سنگه زمیندار آنمیر بالو از مع توپ خانه و ادوات و آلات نبرد بمقابله و مدافعه شتابند ارکان دولت فرمان پزیر گشته به ساز و سامان یساق اشتغال ورزیدند و در اندک فرصتی از پیشگاه جناب خلافت مآب دستوری یافته متوجه گشتند و بر دوسه منزلی رسیده بنابر دعوی همسری و همچشمی که اطاعت یکدیگر شاق بود محفل کدگاش آراستند و رایها بران قرار گرفت که از جناب اقدس درخواست اجازت بادشاهزاده جهان و جهانیان احمد شاه بهادر نمایند که در رکاب ظفر انتساب بوده بالضرام مهم پردازند - سادات خان بدارالخلافت آمده التماس امرایان را بعرض رسانید درجه استحسان و پذیرائی یافت و بادشاهزاده را رخصت فرمودند از آنجا که طبع اشرف مائل و راغب سیر مملکت قدس گشته بود هر چند اطباء صادق به تدابیر لائق مداوا نمودند سودمند نیامد -

* بیت *

چون قضا آید طیب ابله شود آن دوا در نفع خود کمره شود

چون شب بیست و ششم شهر ربیع الثانی سال هزار و صد و شصت و یک هنگام اذا جاء اجلهم لایستأخرون ساعة ولا یستقدمون در رسید داعی حق را لبیک گفته طائر روح مقدس بآشیانه فردوس برین پرواز نموده پردگیان تنق عزت و سداق عصمت برعایت صیانت ملک و مال ارتحال آن حضرت را تا و رود رایت ظفر آیات بادشاهزاده جوان بخت مخفی داشته مسرع سریع السیر نزد وارث تخت و نگین روانه ساختند و این ناعی در هنگامی رسید که در نواح سرهند با فوج شاه ابدالی تلاقی فریقین دست بهم داده و بدفعات معارک جنگ صف آراسته گشته و بقضای الهی بگول توپ وزیر الممالک جان فثار شده روز دیگر ابدالیان شکست خورده رفته بودند بادشاهزاده اراده تعاقب داشت چون این

سراگزاشتنی و شربت ناگوار مرگ از پیمانۀ اجل چشیدنی و درین قضیه نا مرضیه
 شاه و گدا و غنی و فقیر مساوی و چاره و درمانی ندارد - * منظومه رباعی *
 این خورد و بزرگی که بنام انسانند در دست زمانه همچو انگشتانند
 امروز اگر بلند و پستی دارند فردا چو بخوابند همه یکسانند
 و شاه راهی است مسلوک که هیچ آنی از آنات و وقتی از اوقات شبانه روزی
 نیست که از ره روان ملک عدم از صغیر و کبیر خالی و خللی داشته باشد *

* منظومه *

ز مادر نژاد آنکه آخر نمرد بخود هیچ نازد و چیزی نبرد
 اگر مدت نوح خویش آیدت بآخر همیسی حال پیش آیدت
 نرفت آفتابی بر اوج کمال کز آنجا نیفگندش آخر و بال
 همین منزل است این منقش رباط که گسترد آنجا فریدون بساط
 همان است این بر کشیده رواق که بنشست داراش در زیر طاق
 غرض ازین تمهید غم اندوز و بیان جگر سوز وقوع واقعه ناگزیر ارتحال خداوند
 تخت و تاج و انتقال ستاننده باج و خراج محمد شاه بادشاه است که چون
 آن حضرت آخرین سواری بنابر تنبیه و تادیب علی محمد روهیله که از جاده
 فرمان پزیری منحرف گشته بادیه پیمای طریق ضلالت شده بود فرموده رایت
 ظفر آیت بر افراشته تا مسکن او قدم رنجه داشته حلقه اطاعت در گوشش
 انگنده به شاه راه هدایت رسانیدند و هم عنان فتح و ظفر چون خورشید خاوری
 رجوع به بیت الشرف دارالخلافت شاه جهان آباد فرمودند از آنجا که هنگام نوازش
 طبل رحیل ازین دارفانی بملک جاودانی قریب رسیده بود و فراش غیبی جهة
 انتقال آنحضرت در عالم قدس سریر آرائی می نمود فتوری در مملکت وجود
 شریف و آشوبی در عنصر لطیف بوجود آمده انحرافی از جاده اعتدال در مزاج
 همایون طاری گشت - * قطعه *

کوس رحلت چو کوفت دست اجل ای دو چشم وداع سر بکنید
 ای کف دست و ساعد و بازو همه تو دیع یکدگر بکنید

بدو پرداختند و پای استقامت او از جای رفت به سعی و کوشش تمام ازان
 و رطه خون خوار رو به پناه حصار نهاد بار گیران به دنبال شتافته چندی را کشته
 و خسته تا دروازه همراهی نموده رسانیدند بالجمله چون مدت محاصره بطول
 انجامیده بود و در آذوقه و مصالحه جنگی فتور راه یافته جماعه مارواریان
 همراهی راجه رای سنگه و گجراتیان و رفیقان شیر خان و مردم متفرقه پیادگان
 و عمله و فعله توپ خانه بیدلی آغاز نهاده بدرخواست مرسومات زیاده از مقرری
 کار به سماجت و لجاجت رسانیدند لاجار رینکوجی ملجاء گشته پیام آشتی
 و سپرد آن قلعه بیرون فرستاد - شیر خان و راجه رای سنگه به کفالت محمد
 شهباز روهیله که عبارت از بهاندهری باشد بر آمدند و شیر خان به باره سینور و راجه
 بایدر شتافت و رینکوجی و فخرالدوله یا کهاندیراو ملاقی گشتند و او فخرالدوله
 را مدد خرچ بقدر قلیل مقرر داشته روانه پتلاد نمود و رینکوجی را دستگیر ساخته
 نگاهداشت و آقا محمد حسین و محمد شهباز کومکیان را خلاع داده رخصت
 فرمود از سنوح این سانحه فدائ الدین خان که در قصبه امرتیه به دلگرمی
 رینکوجی اقامت داشت توقف را صلاح حال ندانسته به کپربنج انتقال نمود
 و از انجا بموضع انتر سونبه مسکن جیتا زمیندار آمده سکونت گرفت *

افراشته شدن رایت ظفر آیت بادشاهزاده جوان

بخت وارث تاج و تخت احمد شاه بهادر

بمقابله احمد شاه ابدالی و رحلت حضرت

فردوس آرام گاه محمد شاه بادشاه

ازین سپنجی سرا به مملکت

جاودانی

چون در عالم کون و فساد مشیت ایزدی بدان تعلق پزیرفته و عادت الله
 بران جاری گشته که هزنی حیاتی را جهان فانی پدرود کردنی و این سپنجی

و او چهار حصه صوبه گجرات را به نیابت داماجی برادرش از تغیر رینکوجی بدو تفویض نموده مرخص گردانید - کهانندی راو از هنگامه آرائی رینکوجی و افتزاع قلعهچه بورس از هریا پسر خوانده اش و دخیل کار گشتن جناردن پندت به نیابت او در بلده واقف گشته مسارعت را از برق و باد استعاره نموده عازم این صوب گردید رینکوجی بر قصدش اطلاع یافته با فخرالدوله و شیر خان و راجه رای سنگه با فوج آراسته مقابله و مدافعه را با خود تصمیم داده در سواد قصبه پتلاد رزم طلب آمد و از و خامت عاقبت صلاح کار در جنگ میدان علمی رؤس الاشهاد و به ظاهر با او هم چهره شدن و انبایر پاس ادب داماجی مناسب حال ندانسته معاودت به چهار دیوار حصار بورس نموده در آمد کهانندی او جلد و چسپان در رسید چون جمعیت چندانی با او نرسیده بود از مومن خان متصدی بندر کهنیاپت که از رینکوجی غبار آلود خاطر بود و جوان مرد خان استمداد و استعانت خواسته نوشت مومن خان آقا محمد حسین را با چند ضرب توپ و جزائر با جمعیت سوار و پیاده فرستاد و جوان مرد خان محمد شهباز روهیله را با همراهیان و جمعی دیگر مصحوب جناردن پندت رخصت فرمود کهانندی او به عزم بورس آمده به محاصره پرداخت و رینکوجی را محصور ساخت و قریب پنج ماه متوالی بجنگ توپ و تفنگ بسر آمد روزی دران ایام آکوجی برادر رینکوجی با جماعه دکهنیان از یک جانب و از سمت دیگر راجه رای سنگه با مارواریان و همراهیان باراده میدان داری و جنگ صف از تنگنای قلعهچه بر آمدند کهانندی او نیز کمر مقابله و مدافعه و سر راه گرفتن حریف را چست بسته به تسویه صفوف پرداخت و جماعه از یکه تازان و جوانان رزم طلبان بار گیران خوش اسبه را بتاختن مقابل آکوجی مامور ساخت و انها دفعه جلوریز به ترکنازی در آمده رو بدر آوردند آکوجی بنابر عادت مستمره دکهنیان که جنگ در گریز دارند رو گردان شد بار گیران دست از تعاقب او باز داشته بر سر راجه رای سنگه که فیل نشان را در پیش انداخته به تجمل و آراستگی از یک جانب می آمد عطف عنان نموده ریختند و فیل نشانش را در حمله نخست گرفته

کومک محصوران پردازد و او شبگیر نموده بیخبرانه هنگام درخشندگی علم
 زنگاری روز از افق شرقی گرم و گیرا رسیده بر فرودگاه آنها ریخته بجنگ در
 پیوست عبد الواسع و همراهیاناش که از وقوع این واقعه و سنوح این سائحه غافل
 و بیشتری در مورچال محاذی قلعه‌چ معتین و اکثری هنوز از خواب خرگوش
 سر بر نداشته و برخی برفع احتیاج بشری می پرداختند که این نازله ناگهانی
 مانند قضای آسمانی فرود آمد - سید میثا ولد سید نور الله و سید فقیر الله ولد
 سید قاسم که از روی تهور و جلادت عار فرار را بر خود روا نه داشته چون فرصت
 اسب سواری نه یافتند پیاده قدم جرأت پیش نهاده با یکدیگر گفتند - * بیت *

یا بر مراد بر سر گردون نهیم پا یا مردوار در سر همت کنیم سر

و به مدافعه و مقابله در آمده سر را بر حریف گرفته بجنگ کوتاه یراق داد مردی
 و مردانگی داده عرصه نبرد را بخون رنگین ساخته بسرخ روئی چهره‌ها بر افروخته از
 پا در آمدند و دست تطاول مرهته بر غارت بته و ادوات حرب چیره گشت رفقای
 عبد الواسع را توفیق فراهم آمدن و به مقابله پرداختن رفیق نه گشت و هرکه هرجا
 بود من نجابر اسه فقدریج بر خوانده ازان معرکه هولناک رو به بلده نهاده هنگام
 شام (۱) باعفیق منکسره و عذان گسسته و دهل شکسته در آمدند - * بیت *

بود مرگ خوشتر ازان زندگی که آرد بروی تو شرمندگی
 و این واقعه هجدهم ماه صفر المظفر روی داد و بهگوان با غنیمت طبل عود
 کوفته برینکوجی پیوست *

مقرر شدن کهان‌دیر او از تغیر رینکوجی

و رسیدن او و محاصره نمودن بورد

و دستگیر شدن رینکوجی

ازانجا که آومان بانی باجل طبیعی در گزشت انباکا بانی زوجه بابو
 راو سیفاپتی پسر او ملن متکفل امور گشته بود کهان‌دی را و بدو توسل جست

چون ماهی بی آب بی تاب شده به قطع علائق مساکن آبا و اجداد جلالی
 وطن گزیده آواره بادیه ناکامی گشتند و قافله بقافله بصوب مالوا و اطراف و اکذاف
 راهی شدند و حسابی و شماری از ره روان عالم فانی نه ماند قریاتی که ازان وقت
 ویران و بی چراغ گشته تا حال صورت آبادی نه گرفت و احدی از رفتگان باوطن
 بر نه گشت و این حالت تا هنگام نزول رحمت سال آینده امتداد یافت تا
 آنکه ارحم الراحمین فضل خود را شامل حال باقی ماندگان فرموده به مصداق
 مضمون صداقت مشحون و الله انزل من السماء ماء فاحیا به الارض بعد موتها
 فرمان داد و آب حیاتی به حلق تشنه کامان و جان بلب رسیدگان وادی
 حرمان چکانیده ازین بلیه رهائی بخشید - * رباعی *

هر چند بدیم ما نکوکاری تو هر چند گنه کنیم غفاری تو
 از باطن زشت ما کسی آگه نیست اینها کل آست که ستاری تو
 و در سال هزار و صد و شصت و یک چون خبر ارتکال نجم خان متصدی بندر
 کهنبایت معروض پایه سریر خلافت مصیر گشت از پیشگاه فضل و عطا حسب
 الحکم بنام مومن خان بمهر وزیر الممالک مرحمت شد و او بامر حکومت آن
 جا اشتغال ورزید *

تعیین نمودن جوان مرد خان شیخ عبد الواسع
 بخشی را با فوج جهت استخلاص قلعه

جتیلیور و برگشتن او بی نیل مقصود

سابقاً به تصرف رفتن قلعه موضع جتیلیور معموله پرگنه حوبلی بدست
 کسان مرهته و بر آمدن عنبر حبشی رقم زده کلک بدیع سلک گردیده درین ولا
 جوان مرد خان جهت انتزاع و استخلاص آنجا عبد الواسع بخشی را با فوج
 و چند ضرب زنبورک و جزایر تعیین فرمود و او بدانجا شتافته بامر محاصره و بستن
 مورچال اشتغال ورزید و بنکوجی که بتقریبی در سواد قصبه پتلاد آمده بود ازین
 معنی آگاه گشته بهگوان نامی را با جمعی از دکنیان رخصت کرد که به

است و تنکیا کن یعنی قحط گیاه که بفارسی خشک آخور گویند اشتهار دارد که در از منته (۱) بالیه و قرون خالیه و مجدبه سالفه چنین جد بی اتفاق نه شده که قطره آبی از آسمان بزیر نیامد و پر گیاهی از زمین سر بر نزد تا به مزروعات چه رسد علاوه حوادث و (۲) عاهات دیگر گشت - * لمؤلفه *

چنان خشک سالی در آمد پدید که هوش از سر خلق عالم پرید
در آسمان سر بسر بسته شد نه بیخ گیاه از زمین رسته شد
فغان از که و مه بگردون رسید بریدند از زندگانی امید
جوان مرد خان با جمهور انام از خاص و عام سه روز متوالی (۳) باستسقا
بر آمد و جویمای اشک از چشمه سار چشم روان گشت و جز عرق (۴) انفعال
و ندامت اثر اجابت ظاهر نشد و هر چند نظر انتظار بر چار سوی آفاق چار
گشت سوای سواد دود آه حسرت لکه ابری مرئی نه گشت و غیر نعره غلازه گان
صدای رعدی بگوش نرسید روز بروز پله تسعیر غلات و کفّه نرخ حبوبات بالا رفت
و سه آثار و چهار آثار به میزان تلاش سنجیدگی یافت حالتی غریب و وحشت
عجیب پدیدار گشت عوام الناس قریات که بخوردن بیخهای گیاه اطفای فائز
جوع می نمودند گروه گروه راه نور وادی عدم می گشتند حیوان بی زبان برشت
کاری بنی انسان گرفتار آمده از بی کاهی کاهیده گله گله بچراگاه نیستی می
شتافتند اکل میته مباح و حلال گشت تالاب ها و آبیار چون کاسه گدایان
و مفلسان خشک و خالی ماند قحط آب بر گرانی غلات افزود رود سابرمی
جدولی بیش نماند که وضوی دست از جان شستن به تیمم ادا می گشت
و مظهر کریمه یا ارض ابلعی صاوک و یا سماء اقلعی و غیض الماء جلوه ظهور نمود
کافه رعایا و عامه بر ایای پرگذاشت و قریات خصوصاً از ضلع پشن از ممر بی آبی

(۱) بالیه کهنه خالیه گزشته مجدبه باول مضموم و دال مکسور سال تنگ معیشت

و سال قحط ۱۲ *

(۲) عاهات جمع بمعنی آفت است ۱۲ *

(۳) استسقا طلب آب نمودن یعنی باران خواستن *

(۴) انفعال شرمندگی شدن ۱۲ *

چنانچه گزارش یافت - کیدار را و بنی عم داماجی گایکوار تعلق دار پرگناب سرکار بندر سورت را بقرار دادن سه لک روپه بجانب دارایی خویش طلبداشته بود و انجام کار صفدر محمد خان به نهجی که نگارش پذیرفت به عرصه ظهور در آمد و سید اچهن در امر حکومت مستقل گشت کیدار را و قابو یافته مصدر شورش و فساد گردیده پیغام داد که اگر صفدر محمد خان دخل می یافت وجه قرار داد میداد اکنون که امر حکومت بر او قرار یافته آن وجه را بدهد و چندی درین هنگامه طرق و شوارع آمد و رفت تجار و متردین مسدود ماند چون از سید اچهن تدارک به عمل در نمی آمد لچار تن به قضا داده سوم حصه آمدنی محصول بندر را تا ایصال آن وجه تنخواه نوشته نائب کیدار را و طلب داشته دخیل و سهیم کار ساخت و پس از استقرار و باوجود ایصال زر بسبب بعضی حوادث که روی نمود بیدخل نتوانست شد و مجموع حاصل بندر به سه قسمت منقسم گردید حصه ازان متصدی و بخشی در وجه تنخواه حافظ مسعود خان نائب یاقوت خان دندار اچپوری و بهره سوم از مرهقه مقرر گشت همدان ایام پروانه بمهر وزیر الملک اعتماد الدوله در باب دخیل کار ساختن گماشته بدیع الدین خان وقائع نگار کهتره پارچه و سایر بنام فدوی درگاه و رود فرمود و به عمل در آورد همدین سال در عرشه دوم ماه شعبان المعظم قریب به نصف النهار زمین لرزه که درین مدت اقامت راقم دریندیار گاهی نشده بود واقع گشت و مانند وزیدن نسیم در گذشت که بعضی را محسوس نگشت *

وقوع قحط سالی شدید که در عوام گجرات

به تر لوتره اشتهار یافته

از جمله سوانحات عبرت افزای این سال که به شامت افعال و ذنوب ما مردم مانع نزول (۱) غیث السماء گشته وقوع قحط شدید که در افواه اهل گجرات به تر لوتره که عبارت از سفوفت هزار و هشت صد و سه بکر ماجیت

(۱) غیث باران و باران باریدن ۱۲ *

فرستاد مستر لام که پیش روی قلعه مترصد آمدن عمده التجار بود به مجرب بیرون آوردن بلا توقف به خانه خویش فرستاد خود به دربار آمد و با علی نواز خان نائب متصدی رفته به مقتضای وقت گفت و شنیدی نموده برگشت و خانه خود را استحکام داده نشست و روزی چند گزرا نید عمده التجار را به تبدیل لباس براه کشتی بمبئی رسانید و او همانجا سکونت ورزیده از اندیشه گرفت و گیر و راست *

قرار گرفتن حصه مرهته در بندر مبارک سورت

چون از ابتدای فساد مرهته درین صوبه که در نواحی بندر سورت بسر کردگی پیلاجی گایکوار به عرصه ظهور آمد از آنجا که چندان قدرت و مکنتی نداشت متصدیان آنجا به مقابله و مدافعه می پرداختند چنانچه در محل خویش سبق ذکر یافته تا آنکه به مرور شهر و سنین که جمعیتی بهم رسانید دست تطاول به تاخت و تاراج پرگنات آن ضلع دراز ساخت که رستم علی خان با فوج آراسته در ایام حکومت خود سال به سال بمقابله و مدافعه او بر آمده تعاقب می نمود پس از شهادت رستم علی خان که خار سر راه پیلاجی بود تمامی پرگنات آن طرف دریای مهندی و سرکار بندر سورت بلا شرکت غیر بتصرفش بلا تشویش در آمد و بهرام خان را قدرت و مکنت مدافعه و مقابله او دست بهم نداد اما چون غلات پرگنات سورت که سوای آنجا به فروخت نمی رفت و رعایا از خوف متصدی خائف و هراسان بودند به صلاح و تکلیف آنها با متصدی طریق سلوک مسلوک ساخته قرار داد حصه نمود که رعایا میسرانیده باشند و به فراغ بال و جمعیت خاطر در مساکن خودها آباد بوده بذایر معاملات و فروخت غلات به کشاده پیشانی در بندر آمد و رفت نمایند و این صورت تا رویداد نزاع سید اچهن و صفدر محمد خان گورت دوم به کج دار مرزب استمرار داشت و نظر بر ممانعت حصار و وفور مصالح توپ خانه مداخلت مرهته در بندر نمیتوانست شد چون سید اچهن ملهاری نامی را از برده بقرار حق الاعانه به شرط اخراج صفدر محمد خان بمعانیت طلب داشت و او گشته افتاد و صفدر محمد خان خزانه اشرفی بدست آورده در حصار عالم پناه مورچال بشهر پناه بجنگ در پیوست

نوشته عمده التجار با اجمیری خان دستوری یافته در عین گرمی هنگامه آرائی صفدر محمد خان که بار دوم برپا نموده بود رسیده شریک آن معرکه گشتند بالجمله چند ماه که بجنگ توپ اندازی و معرکه آرائی منقضي گردید و صورت فتح الباب سورت چشم نه کشود چون جمعی از مردم کاری و اعتمادی همراهی صفدر محمد خان مثل حسین بیگ خان و میر عبد لصدره نورده شهرستان عدم گشته بودند و موافقت تجار و عموم سکنه بممانعت مشاهده گردید پیشرفت کار ندیده دست منازعت کوتاه ساخته برکوب جهاز بمبئی و از انجا به صوبه تهته راهی گشت همداران اوان چون متواتر و متوالی واقعات صدر از معروضه اخبار نویسان و دیگران بعرض اقدس اعلی رسید بذریعه صفدر جنگ میر اتش که از هنگام آمدن از وطن مالوف وارد بندر سورت گشته از صادق علی خان واقف بود حسب الحکم اعلی متصدیگری آنجا بنام او که در احمد آباد اقامت داشت فرستاد - صادق علی خان نظر بر حسن معاشرت و قدم ارتباط به حافظ مسعود خان و دیگران کیفیت را نوشت جواب رسید که چون عهد و پیمان با سید اچهن موکد به ایمان گشته است معذوریم درین بین محضر و عرضی آصف جاه و مهم سازی سید اچهن بارکن دولت عائد گشت سزد متصدیگری بنام سید معین الدین خان عرف سید اچهن باضافه منصب و خطاب بهادر و عطیات بارگاه والا و سند قلعه داری به سید حفیظ الدین خان پسرش مرحمت گشت پس از چندی اجمیری خان فرستاده آصف جاه باجل طبیعی در گزشت و همراهیانش به دکن شتافتند روزی چند فیما بین سید اچهن و عمده التجار صحبت به موافقت و (۱) مخاوت که بسر آمد بنابر امری غبار کدورت از تفاع یافته به عداوت و مخاصمت مبدل گردید سید اچهن عمده التجار را به تمهیدی در قلعه طلب داشته باز داشت مستر لام کپتان انگلیس نظر بر هم پیشگی واسطه گفت و شنید او شده تدبیری اندیشیده برای بعضی مقدمات که بالمشافه عمده التجار در دربار تنقیح نماید حضور او را مستدعی گشت سید اچهن فریدش را خورده بیرون

از طرفین بره نوردی عدم به نگه‌دار آمدند، حافظ مسعود خان حبشی و کیل یاقوت خان دنداراجپوری و تجارت پیشگان عرب و رومی و جماعه کلاه پوشان انگلیس و ولندیس و فرنسیس به اندیشه این که چون سید اچین را هنوز اختیاری و در کار خودش اقتداری دست بهم نداده مبادا مغلوب گشته تن بمصالحه در دهد و پاس منادی نام آصف جاه که بگوش شان رسیده بود ملخوط داشته مراعات آن را بنظر در آوردند و از مخاطره آنکه اگر احياناً صفدر محمد خان بار دیگر تمکن یابد چه سلوک درپیش نماید و سید اچین نیز از آنها استمداد و استعانت درخواست داشت لهذا باتفاق یکدیگر عهد و پیمان را به عتاق و طلاق موکد و موطد ساخته قرار دادند که من بعد صفدر محمد خان یا غیری را در امر حکومت نگزارند و بقدر مقدور و میسر و به ممانعت و مدافعت پردازند و این معنی را مسجل ساخته اسامی خودها را ثبت نمودند چون مستر لام کپتان انگلیس که در (۱) تخنیم لبت و درنگ داشت ثانی الحال بتکلیف و سماجت جمهور که تخلف نتوانست نمود متختم ساخت و هر کدامین با مصالح جنگی و ادوات و آلات حرب الذک و بروج حصار را قسمت نموده به عهده و اهتمام خویش گرفته بمحافظت و جنگ در پیوستند و نیز صورت حال را که محضر گویند مشعر بر رضامندی حکومت به سید اچین بذابر ارسال بارگاہ والا مرتب ساخته سپردند و او روانه نمود آصف جاه که از نوشته سید اچین و نایب فوجداری بهرچ از رویداد صدر آگهی یافت عمده التجار ملا فخرالدین را که از ممر عدم موافقت با تیغ بیگ خان و صفدر محمد خان که از چندی از خان و مان آواره دشت ناکامی بامیدواری برگشت بوطن مالوف به همراهی او بسر می برد خلعت و یک زنجیر فیل داده با اجمیری خان نام جماعدار رخصت فرمود و به سید اچین خصوصاً در استقلال و نوید معروض داشتن درباب عطای اسناد درگاهی و به سادات عظام و مشائخ کرام و اعیان و اشراف و حافظ مسعود خان و تجاران و کلاه پوشان عموماً در امداد و اعانت و مراعات سید اچین

(۱) تخنیم مهر کردن ۱۲ *

پناه به عزم روانگی نزول کرد و به سرانجام سفر و ادای وجه مرسومات سپاه اشتغال درزید سید اچهن دم از استقلال و استبداد زده علی نواز خان خواهرزاده خود را که هم داماد صفدر محمد خان بود به نیابت متصدیگری مقرر ساخته به دربار فرستاد و او بمحافظت برج و باره و دروب شهر پناه پرداخته به معتمدان مردم کاری سپرد و باشاره خالویش منادی باسم آصف جاه بر آورده سید اچهن به فراغ بال در قلعه جایی گرفت صفدر محمد خان بذایر اخراجات لایبدی ما یعرف خود را آنچه همراه آورده بود در معرض بیع و تفسخواه سپاه در آورد و انیال را سید اچهن خریداری نموده گرفت باوجود آن عهده برائی نداشت و آنچه نزد متعلقانش بود دستش نمیرسید لهذا قرین اندوه و ملال گردید مفتاح نام حبشی غلام تیغ بیگ خان که معتمد و محرم راز بود و در رفاعت بیرون برآمده به صفدر محمد خان ظاهر ساخت که در هنگام تعمیر این باغ از فوط کیا ست و عاقبت بینی تیغ بیگ خان در تحت فلان حوض مبلغ کلی را ز سرخ بودیعت نهاده چون چشمه آبکیوان در ظلمات ارضی پنهان است و من ازان مطلع ام ازانجا که گفته اند که زر سفید برای روز سیاه است کدام وقت زیاده ازین متقاضی صرف آن خواهد بود صفدر محمد خان بدالالت او حفر نمود و گفتار او را مقرون به صدق یافت ظهور این معنی آبی بر روی کار آورد و فسح عزیمت سفر نموده کمر همت بر استقرار مرکز اصلی خویش چست بسته بفراهم آوردن سپاه و بستن مورچال بر حصار شهر پناه اشتغال ورزید - * منظومه *

دگر باره آهنگ جنگ ساز کرد در بسته فتنه را باز کرد

فرو برد سر در گریبان فراغ فرو مرد آسودگی را چراغ

سوی باره جنگ آوزان تاختند به تدبیر دیوار پرداختند

و از هر دو جانب آتش در نهاد توپ های روئین تن افتاد سکنه بندر را که هنوز از صدمه اولی آسایشی و از سوگواری در گزشتگان معرکه نخست آرامشی پیدا نه شده بود که بار دیگر فتنه خفته که چشمش گرم نگشته سر از بالین برداشت و ناثره حرب را مشتعل ساخته هوش از کله شان خیر باد گفت و هر روز جمعی

اچهن جمعی از شجعان و مخصوصان را همراه نموده باراده گرفتن دربار و زدن سرورچالها بر آورد متعینان که از کوچه و محلات واقف جماعت مرهته را همراه گرفته بکوچه که سر دیگرش به دربار اتصال داشت در آمدند اتفاقاً در وسط کوچه خانۀ که محمد بیگ نام فرستاده نادر شاه بنابر ابتیاح و ساختن چند منزل جهاز پیش ازین وارد گشته با قریب چهار صد نفر مغلیه همراهی فرود آمده و از مشاهده هنگامه پیوسته مردم خود را مستعد داشته به محافظت خانۀ خویش می پرداخت و کاری از مزاحمت عمرو و زید نه داشت درین وقت که آن گروه بنابر عادت مستمره مرهته که بر اکثر خانها سر راه دست اندازی نموده می آمدند رسیدند و او بممانعت برخاست و جنگ تیر و تفنگ در پیوست قضا را تیر و تفنگ از کمین گاه اجل به ملهار سردار مرهته رسید رسیدن همان بود و تسلیم شدن همان - دکهنیان لاش او را برداشته رجعت قهقری نمودند چون جماعته مرهته بی سردار شد بمکان اصلی شتافتند و از طول انجامیدن این واقعه چه خانه خرابیها از اتلاف مال و جان تجار و سکنه رو نمود و چه عمارات دلکش که از صدمات گولۀ توپ با خاک رۀ یکسان نگشت و چه داکین و انبارها مشحون از امتعه واقمشه اطراف و جوانب بلاد متعدده بغارت و سرختن در نیامد باقی ماندنها بزبان حال این مقال می گفتند -

* نظم *

به صلح از فروزند شاهان چراغ بود شهری و لشکری را فراغ

وگر رو بمیدان کین آورند بلا ز اسمان بر زمین آورند

جمهور سکنه از صغیر و کبیر و ضیع و شریف به ستوه آمدند صفدر محمد خان از مشاهده این حالت چون بدست آوردن قلعه بالقوه خودندید از وخامت عاقبت که تجار و اعیان بندر از هنگام نیابت تیغ بیگ خان با او غبار آلود خاطر اند و درین مدت هنگامه احدی به معاونت نپرداخته تقاعد دارند اندیشید که مبادا در بلای بلوی عام نیفتد بالضرورة پیام گرگ آشتی بمیان آورده متعلقان را بخانۀ دیگر گزاشته دربار را خالی نمود و خود با جمعی از مخصوصان در محمندی باغ احداث کرد تیغ بیگ خان واقعه اندرون حصار عال

نهاد در گزشت و این تمنا را با خود بخاک برد - گویند که از ممر شر مساری
از آصف جاه که نه چشم دیدن رویش در خود میدید و نه زبان عذر خواهی را
با خویش می یافت سَمی قاتلی به کار برده از خجالت برآمد سید اچهن
نظر بر اقتدار آصف جاه و حصول رضامندی او پیوسته در انتظار فرصت و قابو
میگزرا نید تا آنکه بشامت افعال ناپسندیده و اعمال نکوهیده مردم امر مرهونه
از گرو وقت بر آمد و مشیت ایزدی با تلاف جان و مال سکنه آنجا تعلق
پزیرفت و قضا (۱) امضا یافت - بروز موعود سید اچهن با جمعی از مخصوصان
رو به قلعه آورد از آنجا که پیوسته بنابر قربت و تقریب امر بخشی گری بی
ممانعت و مزاحمت آمد و رفت داشت در آمده دروازه قلعه را به کسان خود
سپرد و گرم و گیرا رفته و قار محمد خان قلعه دار را گرفته حبس فرمود * مصرع *

دران قلعه کین کهن تازه کرد

و رویه مکن حاکم نشین که به دربار اشتها دارد توپ اندازی آغاز نهاد - صفدر
محمد خان را که ظهور این واقعه هرگز در مخیله اش نمی گزشت در بحر تحقیر
افتاده لاچار به بستن مورچال و (۲) سیبه و جنگ امر نمود و از راه اتحاد پیغام
فرستاد -

حق فراموش مکن بدولت نو زانکه در دست گذر است گرو
و قریب سه ماه بآتش فشانی شبانه روزی چار دیوار بندر سورت مانند کوره
حدادی التهاب پذیرفت چون پیشرفت کار از هیچ سو بنظر در نیامد سید اچهن
تدبیری اندیشیده ملهاری نام مرهونه را که از قبل داماجی به نیابت برده قیام
داشت بقرار دادن یازده لک رویه به صیغه حق الا عانه و تا ایصال آن وجه از
آمدنی محصول سوم حصه میگرفته باشد بمعاونت خویش دعوت نمود از آنجا
که آن جماعته واقعه طلب و خواهشمند این قسم امور اند اجابت کرده آمد
و از راه رود تپتی و درپچه با چهار صد سوار جرار دکهنی به قلعه در آورده سید

(۱) امضا بکسر اول روان گردایدن فرمان ۱۲ *

(۲) سیبه بکسر اول بمعنی مورچال و دهمده است ۱۲ *

خود را به تقدیم این کار ترغیب و تحریص نماید سید مثنیٰ سمعنا و اطعنا گفته و بالراس و العین خوانده بحسب ظاهر اشتیاق ملاقات برادر را دست آویز ساخته رو براه آورد و وارد بندر سورت گشت تیغ بیگ خان نظر بر اخوت سید اچهن در تکریم و تعظیم پرداخته مهمان پذیر گردید و او در خلوت مکنون ضمیر مرکوز خاطر آصف جاه را با برادر در میان آورده چندی متوقف بود آنجا که هر امری در گرو وقت خویش است سید اچهن را جرأت نشد و هر چند در این امر بنابر پاس خاطر برادر و فرموده آصف جاه در بحر اندیشه دست و پا زد ساحلی بدست نیارود سید مثنیٰ چون پیشرفت کار بنظرش نیامد معاودت بمركز اصلی نموده کیفیت را بآصف جاه ظاهر ساخت و مضمون لکل اجل کتاب بر خواند و گفت -

بر آید در زمان خویش هر کار بوقت خود دهد هر میوه بار
توان شد بر همه مقصود فیروز مگر روزی فردا خورد امروز
آصف جاه را که این حکایت خلاف خواهش و مرضی بگوش رسید مرا عائی
که سابق با سید مثنیٰ مرعی بوده خلل پذیرفت تا آنکه (۱) برید اجل تیغ بیگ
خان در رسید و نامه طلب حضور رسانیده از شهرستان هستی بیرون برد - و صفر
محمد خان بامر حکومت متهکن گردید و بدستور پیش در امر بخشی گری
و صاحب اقتداری سید اچهن مستقل ماند آصف جاه کره دوم سید مثنیٰ را
تکلیف نمود و او بنابر تقدیم رسم فاتحه و تعزیه متمسک گشته آمد و برادر او را
انصرام فرموده آصف جاه به مبالغه تمام می گفت چون هنوز چندی در
امضاء تقدیر آسمانی و مشیت یزدانی در مکن غیب (۲) لبث و درنگ
مثبت بود کشتش و کوشش را فائده نداشت -

* بیت *

تا در نرسد وعده هر کار که هست سودی نه دهد یاری هر یار که هست
سید مثنیٰ که روی باز گشت نداشت لاچار مترقف مانده پهلوی بر بستر ناتوانی

(۱) برید باول مفتوح و رای مکسور قاصد و رسول ۱۲ *

(۲) لبث باول مفتوح درنگ کردن ۱۲ *

وقوع هنگامه بندر سورت و بر آمدن صفدر محمد خان متصدی آنجا و مداخلت سید

معین الدین خان عرف سید اچهن

همدرین سال شترنچ باز فلک دوار و شاطر روزگار غدار بساط خصومت و منازعت فیما بین صفدر محمد خان متصدی بندر سورت و سید معین الدین خان عرف سید اچهن گسترده طرح جنگ انداخت و عرصه نبرد آراست تفصیل این اجمال و تبیین این مقال آنکه چون صفدر محمد خان از انتقال تیغ تیگ خان از پیشگاه خلافت و جهانبانی بامر حکومت بندر سورت مفتخر گشت سید اچهن را که در حین حیات تیغ بیگ خان به مهمات بخشی گرمی مقرر بود بدستور سابق مستقل داشت چندیکه قلم تقدیر بر اتفاق شان رقم زده بود بسر بردند -

این مردم پر نفاق چون روغن و آب جوشند به یک جا و نه سازند بهم از آنجا که در حین حیات تیغ بیگ خان بنابر بعضی جهات و مصالح ملکی نظام الملک آصف جاه را نظربه نظام عمدة التجار و امور دیگر بیدخل ساختن او بخاطر خطور نمود و این معنی را در پرده خفا میخواست بجلوه ظهور در آرد پیوسته با خود کنگاش داشت سید مثنیٰ برادر مهین سید اچهن را که در اصل متوطن دارالسور برهان پور و در زمره اصحاب عمایم -

* بیت *

با ریش و فش و پشم و عصا مسواک
اینها همه بود و آنچه می باید نیست

منسلک بود در نظر آورده چون از قرابت سببی برادرش با تیغ بیگ خان و بخشی بودن او آگاهی داشت این راز سر بسته را بدر سپرد و در کتمان آن مبالغه فرمود -

* مصرع *

مصلحت نیست که از پرده برون آید راز

و او را بنابر تمشیت این امر رخصت بندر سورت نمود که بدانجا شتافته برادر

که او نزد راجه رای سنگه در ایدر نوکر بوده رخصت نموده که او را مستمال ساخته به معاونت و شریک کار گشتن آورد - شهباز رفته معتمد راجه را برای تعیین مدد خرچ و گفت و شنید همراه آورد چون هنگام جدائی گزیدن از فخرالدوله وعده دادن یک زنجیر فیل بمیان آمده و به عمل درنیا مده ایفای آن و رسانیدن روز مره را جوان مرد خان متعهد گشته فرستاده را رخصت فرمود رینکوجی که در ضلع موضع ولاد در اندیشه دخیل کار ساختن فخرالدوله که دست نشاندۀ او باشد چاره جو بود راجه رای سنگه حسب الطلت جوان مرد خان می آمد کسان خود را بسر راه او فرستاده به مواعید دل پذیر بسوی خود دعوت نمود و او اجابت کرده شامل گشت از ظهور این معنی قوی دل شده عزم را تصمیم داد و شیر خان را نیز طلت داشت و او هم آمده ملحق گردید و کمر بر محاصره بلده چست بست -

* مصرع *

هرچه تدبیر است جز باز بچه تقدیر نیست

درین بین خبر کشته شدن نائب او که در پتلاد بود رسید که هریا نام پسر خوانده کهاندر او که بامر قلعه داری بور سد می پرداخت در سواد قصبه پتلاد آمده دست تپاول دراز ساخت نائب رینکوجی که به مقابله و مدافعه او برآمد برسیدن تیر بندوق بادیه پیمای والی عدم گشت چون مشیت ایزدی پیوسته بود اراده نالایق او را عائق گشت و به عزم گرفتن قلعه بورس و نصب نائب دیگر رو بدانصوب نهاد و قلعه بورس را محاصره نمود هریا تحصن بسته بجنگ توپ و تفنگ اشتغال ورزید از آنجا که بعضی از متحصنان با رینکوجی موافق بودند در ایام معدود کسان او به سازش آنها نردبانها گذاشته برآمدند و قلعه مفتوح گشت و هریا بدر رفت چون زبانی خبر تقرر نیابت مرهته بدستور سابق به کهاندر او اشتهار داشت جوان مرد خان علی رغم رینکوجی جفاردن پندت را که به نیابت تعلقه نریاد از طرف او می پرداخت طلب داشته در بلده دخیل کار ساخت و گماشته رینکوجی را بیرون کرد -

* بیت *

طاس حمام است این دنیای دون هر زمان در دست ناپاک دگر

کهنذنی آن ضلع نموده به قصبه بن تهلی پیوست و آنجا را محاصر نموده به سعی و کوشش مفتوح ساخته غارت کرد فخرالدوله از تذک ظرفی تسخیر آنجا را بر خود بسته بنابر شهرت و آوازه کلیدی از طلا و عرمداشت با بیست و یک اشرفی نذر بدرگاه والا ارسال داشت و از نظر اشرف گزشت بالجمله چون هذگام باز گشت مرهته رسیده بود کانجی او را به دهولقه رسانید محمد جانباز قصباتی آنجا که به نیابت فوجداری می پرداخت بی دخل شده به بلده آمد و کسان فخرالدوله باتفاق مرهته قبض و متصرف گشتند رینکوجی از امرته خود را به سرعت تمام رسانیده ملحق گشت چون دران ایام بر تفاوت حصه پیوره و صادرات با جوان مرد خان گفت و شنید داشت و کار بناخوشی انجامیده بود رسیدن کانجی و فخرالدوله را از مغتلمات وقت و مساعدت بخت شمرده باتفاق موضع سازند معموله دهولقه شش گروهی بلده را بتاخت در آورد و ناطق و صامت آنجا را غارت نموده منزل گزید - جوان مرد خان بدریافت این خبر با فوج آراسته و لوازم توپ خانه به قصد شبخون از رود بار سابر گزشته بر آمد و پاسی از شب گزشته چون صلاح کار ندید عنان عزیمت را به بلده معطوف ساخته در آمد کانجی فخرالدوله را سپرد رینکوجی کرده خود روانه مسکن شد و او فخرالدوله را همراه گرفته بموضع بنجر چهار گروهی بلده بر ساحل دریای سابر فرود آمد از آنجا که قریات پرگنه حویلی حصه مرهته بموجت قرار که سبق ذکر یافته در تحت جوان مرد خان بود - اکنون مصادقت به مخاصمت تبدیل یافت محصلان شداد و غلاظ بر تمام پرگنه تعیین نموده چشمه تحصیل هر چهار حصه جاری ساخت و از آنجا به موضع عیسن پور دو گروهی دائره کرد جوان مرد خان نیز به اراده مقابله و مدافعه در باره نین پوره اقامت ورزید و هر روز فوجی از طرفین به مقابل یک دیگر نموداری کرده به جنگ توپ و تفنگ می پرداختند از آنجا که رینکوجی را از بدست آمدن فخرالدوله خیال نصب او در سر بود در تدبیر آن در آمده تشخیص و تحصیل کذلان ربه قریات دیگر آورد - جوان مرد خان از مکنون ضمیرش آگاه گشته محمد شهباز روهیله را نظر بر سابقه

فرود آورد مفتخر خان خلف نجم الدوله که بخطاب مومن خان مفتخر و مباهی گشته بود باراده دارالخلافه نقل مکان داشت از سنوح این سالک فسخ غریمت نموده به حفظ و حراست معموره بندر پرداخته و آقعه ناگزیر را به پایه سرپر خلافت مصیر معروض داشت - فداالدین خان که از سابق رنجیده در موضع دهبان مسکن ظالم جالبه کولی اقامت داشت از استماع این قضیه نا مرضیه بنابر فاتحه و تعزیه باز ماندگان که آمده بود از ممانعت در آمدن رجعت قهقری نموده رفت و بیش از پیش بر آزدگیها افزود -

نماید یک نفس زخم سندان دشمنم بر دل
ولی از دوست گر خاری خلد بسیار می رنجم

پس از چندی که از بودن دهبان و مصاحبت کولیان دل تنگ و متغیر گشت به رینکوجی نوشته با قبائل به قصبه امرتیه آمده جای گرفت و او به مراعات و دل جوئی بسر میبرد و همدران ایام شقه حضور پر نور متضمن فرمایش روشن وی زور ماردین و روشن د اسپک^(۱) که از بلاد فرنگ می آرند حواله وکیل فدوی درگاه آسمانچاه شده بود ورود فرمود بتلاش تمام روشن و اسپک بقدر قلیل که میسر آمد با عرضداشت فرستاد و از نظر اقدس گزشت و از راه فضل و عطا بمرحمت خلعت فاخره سرفراز شد و جوان مرد خان بنابر بندر بست ضلع دریای میسره که ناسردار نامی کولی متمرود سر به شورش برداشته مصدر فساد بود محمد شهباز روهیله را با فوج تعیین فرمود و او چندی با او به زد و خورد پرداخت و ناسردار کشته افتاد *

معاودت نمودن کاناجی تا کبیر با فخرالدوله از
ضلع سورهنه و وقوع ناخوشی فی مابین
جوان مرد خان و رینکوجی بنابر تفاوت
حصه و مصدر هنگامه شدن او
و بدست آوردن قلعه بورد

کاناجی تا کبیر که با فخرالدوله بصوب سورهنه رفته تشخیص و تحصیل

(۱) د اسپک لغت فرانسه بمعنی سنبل که در هندی بالچهر می گویند *

درگذشتن بیلگرخان عرف گدا بیگ خان قلعه دار بندر مبارک سورت ازین فیروزه حصار و غرق شدن زورق وجود نجم خان متصدی بندر کهنبایت در گرداب فنا و سوانحاتی که دران اوان رو داده

همدرین سال که ایگ خان که پس از ارتحال بیلگر خان برادرش از پیشگاه خلافت و جهانبانی از انتقال او بخطاب و قلعه داری آهنی اساس بندر مبارک سورت سرافراز بود چندیکه بدان امر اشتغال نمود ناگاه سنگ قضا از منجنیق فلک دوار بر شرفه اساس وجود خاکیش رسید و حارس هادم اللذات فرمان قدر تو امان عزل دژ نشینی پیکر هیولائی آورده بیست و یکم شهر صفر از دربند عناصر اربعه بیرون ساخته به کوتوالی تنگنای لحد نصب نموده فرستاد و مصداق آیه کریمه یدرکم الموت و لو کنتم فی بروج مشیده هویدا گشت - * منظومه *

قضا بر نگرود ز در بستنت بود فی المثل گرد ز از آهنت
چو تقدیر از عرش آید فرود ندارد بلندی دیوار سود
ازانجا که در حین حیات و ثبات عقل چون ایام ار زل العمر را دریافت و روز اسقاط
قوای جسمانی و استیلائی ضعف و ناتوانی را در خود مشاهده نمود از راه
عاقبت اندیشی - کیاست و دانشمندی را به کار برده بارسال پیشکش بارگاه
فلک اشتباه پرداخته قلعه داری را پس از ارتحال خود بنام وقار محمد خان
ولد صفر محمد دامادش التماس نموده سند درگاهی حاصل ساخته بنابران
اویه حراست و محافظت قلعه سرگرم کار گشت و نیز دران اوان (۱) سَنَبِک آمال
و امانی نجم خان متصدی بندر کهنبایت به لنگرگاه محیط نا پیدا کنار
ادریکه الغرق عدم دهم شهر ربیع الاول پیوست و از چار موجّه تلاطم حوادث روزگار
به ساحل ممات رسید و بار خانه اعمال و افعال را در فرضه جزاء بما کانوا یعملون

(۱) سَنَبِک بضم اول و سکون ثانی و ضم ثالث کشتی کوچک را گویند *

عبرت است که کرد که نیافت -

* قطعه *

تا بدانی که داده ایزد کس نیارد بکوشش از تو ربود
 ورنخواهد عالمی چه شود خواست او بی خلاف خواهد بود
 بالجمله محبران دیوانی را با دفتر از خانه قائم قلی خان طلب داشت و را
 گذاشت جمیع خدمات بدین وسیله شده هشتم ذی الحجه که یوم الترویبه بود
 به تمشیت امور متعلقه خویش سرگرم گردید و معاند سیه بخت و حاسد
 پست فطرت اسود الوجه فی الدارین گشت -

* قطعه *

بمیر تا برهی ای حسود کین رنجی است
 که از مشقت آن جز بمرگ نتوان رست
 پنداشت ستمگر که ستم بر ما کرد
 بر گردن او بماند و بر ما بگوششت

اتفاقاً همدران اوان رونه مال که بمهر احمد و محمود کرده داده بودند در بندر
 سورت منظور نه گشته چون کالای بد بریش خداوند برگشت بجنسه آن را
 در دفتر خانه والا سپرد که یادگار باشد و رونه دیگر بمهر خود کرده داد و در سال
 هزار و صد و شصت جوان مرد خان بدست آویز بر آوردن حسب الحکم اخیالی
 بدعت اشرفی پیوره نموده بمعرض ایصال در آورد و رینگوجی بنابر بعضی امور
 در نزدیکی موضع اسلالی چهار کروهی بلده آمد و جوان مرد خان قائم قلیخان
 و راقم را همراه گرفته رفته ملاقی شده معاودت کرد و رینگوجی رفت - اله داد
 قصباتی نائب فوجداری دولقه که بایکی از قصباتیان آنجا رنجشی داشت
 کشته شد و قصباتیان قصبه گری نائب فوجداری آنجا را نیز بد و ملحق ساختند
 از آنجا که فوجداری گری به صفدر خان تعلق داشت بلجمعیت شایسته بد آنجا
 شتافته به تنبیه پرداخته اخراج نمود و محمد منور الدین خان صدر صوبه از ممر
 بیگاری و عدم مداخلت روانه دکن گردید چون خللی از فساد کولیان در برگرفته
 مونده و محمود آباد رویدا ده بود محمد شهباز زرهیله بر آنها تعیین گشت و او
 بندوبست نموده آمد *

او احکام را بجوان مرد خان ظاهر ساخت و نظر بر قدم ارتباط که مکرر سبق ذکر یافته گله این امر بقول آنکه گله از دوستان می باشد آغاز نهاده گفت * قطعه *

جوانمردی دو چیز است ای جوان مرد
به سویم گوش نه تا گویمت راست
یکی آن کز رفیقان در گزاری
اگر هر لحظه بینی صد کم و راست
دوم کز تونیاید هیچ گاهی
چنان کاری که باید عذر شان خواست

آخرین قسم مغلظه یاد نموده عذر خواه گشتند که ما را هرگز سودای این کار در سر و خیال این عمل در دل نبود قدیمی و نمک پروده شما بدین امرنا بالیست رهن شده از راه برد پاسخ داد که ان شاء الله تعالی در اسرع اوقات سزای کردار و پاداش این کار خواهد یافت -

* بیت *

این تلافی فلک با و بکند نکند گر فلک نمک بکند

از آنجا که او سبحانه تعالی منتقم حقیقی در اندک فرصتی انتقام از او کشید که در اواخر واصل گردیدن بدرکات جعیم مرگ دختر و ناخلف مهینش و پسرزادها و دخترزادها یتیم بی پدر و مادر بدیده بی بصیرتش دید و اندوخته های کسب حرامش بباد رفته پریشان شده بآنها ملحق گشت - * وحید *

نمک و سوده الماس شبیه اند بهم به غلط هر که نمک خورد بر از عمر نبرد

* قطعه *

جهان پیمانه را ماند بعینه
که چون پر شد تهی گردن به هر بار
کنون کز مرگ آن ملعون تهی گشت
نه پندارم که پر گردد دگر بار

هر چند که این همه در از نفسی موجب ملال خاطر ناظران گشته و باعث صداع سامعان شده چون دل پر داشت بدین وسیله خالی نمود و نیز مکان

متصدی بنذر کهنیابت و سیاهه بداروغه کهنه پارچه رکاب سعادت به لمعان ظهور
رسید که رونه مال بیوپاریان و تجارت پیشگان که بدون مهر علی محمد خان امین
باشد منظور نه کنند و محصول دوباره باز یافت نمایند و احکام صدر به راقم رسید
چون موسم روانگی امتعه تجارت پیشگان دارالخلافه و بنادر قریب بود باظهار
این معنی نپیداخته با خود گفت که هرگاه ابلاغ حکم مقدس بداروغه کهنه
پارچه رکاب سعادت شده گماشته های تجاران آنجا نوشته باشند بخودی خود
بروز خواهد کرد از آنجا که به خط خاص مزین شده بود که بدیوان صوبه نیز بنویسند
محرران دفتر خالصه شریفه حقیقت دیوانی را که طالب علی خان بدیوانی سر
افراز بود و از شروع خدمت به تعلقه نرفته و در حضور فوت شد دیوانی آنجا به
کسی مقرر نیست از نظر انور گزرائیدند چون خواهش ایزدی بدان پیوسته
بود که بدین تقریب این کار براقم تعلق پذیرد حکم شد که در عهده امین نمایند و
حسب الحکم اشرف اعلی بمهر وزیر الممالک در تمشیت امور دیوانی حواله وکیل
گردید و سرآیه وانی هدایه عسی ان تکرهوا شیئاً فهو خیر لکم - * منظومه *

ای بسا کارها که در عالم رود و عالمی زند برهم
در نظر آن بد و گران باشد خیر کلی همه دران باشد

واضح و مضمون - * مصرع *

عدو شود سبب خیر گر خدا خواهد به ظهور پیوست
چون در عرض شدن مقدمه دیوانی و مرتت گشتن حسب الحکم قریب سه ماه
کشید هنگام روانه شدن قافله دارالخلافه در رسید و از نوشته جات آنجا کیفیت
صدور احکام بداروغه کهنه پارچه حضور و متصدیان بنادر مشروحاً به تجارت پیشگان
و خداوندان بضاعت احمدآباد منکشف گشت و آنها به جوان مرد خان ظاهر
ساخته چاره جو شدند سوای وا گزاشت تعلقات علاجی و درمانی ندید میثبا
لعل صوبه نویس را بنابر تحقیقات صدق و کذت احکام فرستاد درین بین حسب الحکم
دیوانی ور و د فرمود - * نظم *

فرو رفت شب روز روشن رسید شب آهنگ را صبح صادق دمید

از آغاز بختم سبک خیز شد نشاط سخن بردام تیز شد

امریست ناممکن که صورت بستنی نیست و در قفایم میخندید از استماع این مقالات که آتش در نهادم می انداخت بآبیاری مضمون این منظومه منطقی میساخت -

* نظم *

به هنگام سختی مشو نا امید کز ابر سیه بارد آب سفید
در چاره سازی بخود در میزد که بسیار تلخی بود سود مزد
و آن ابلیس سراپا تلخیص سالوس^(۱) لآخوس بعد چندی به عذر خواهی ملبس
به لباس مکروتزو یر شده از در خیر سگالی در آمده به طنازی گفت که اگر
چیزی به عنوان رشوت برای صفدر خان متعهد شوند شاید بدین وسیله امینی
را بدهانم و کوروائی که ازان دیگرست و سپرد دارند نمی تواند شد پاسخ داد
که حق کسی را غصب نه کرده ام و عاریتی نپیدزفته ام جای پدر خود را گرفته
ام بحالی که بدادن رشوت و منت باشد گردن باین مذلت نخواهم نهاد
و اهب العطایا که رازق العباد است بهتر ازین را عطا خواهد فرمود * صائب *
ده در شود کشاده اگر بسته شد درمی انگشت ترجمان زبان است لال را
و در اندیشه کار متامل گشته با خود گفت -

* بیت *

گرد دیوار خانه گشتن چند فتح در را کلید باید جست

و هاتف غیبی و سرش لاریبی بگوشت میخواند -

* بیت *

گر بشد گل ز چمن بیش منال ای بلبل

که درین هفته بصد برگ و نوا باز آید

و تمهیدی به خیال آورده تسوید نموده برای رام ناراین وکیل دربار جهان مدار
و بسنت خان محلی بچکانه بهروز خان را نوشته قاصد را رخصت کرد از آنجا
که تدبیر موافق تقدیر بود بمجرد رسیدن رقایم سابق ولاحق که آنها چشم انتظار
بر شاعر چار داشتند محلی فرد حقیقت را بنظر اقدس گززانید و بخط خاص
مزین گشت و حکم محکم شرف صدور یافت که بدیوان صوبه نیز به قدغن بلیغ
یرلیغ نویسند و احکام والا بنام تیغ بیگ خان متصدی بفدر سورت و نجم خان

ظاهری و ضمناً بدریافت اینکه درچه خیال و اندیشه است آمد و رفت داشت احکامی که ورود فرموده بود نموده گفت که بظاہر اتمام حجت صفدر خان را از احکام آگاه باید ساخت و تقریب و گزاشت باید کرد آن شقی که از در کوشتن بهروز خان واقف گشت از آنجا که موش خانگی و از جمع جهات مطلع بود و خاریکه از ممر امداد و اعانت بهروز خان در سینه پر کینه اش می خلید دفعه بر آمد و سهام مرام را به هدف مراد پیوسته یافت بحسب ظاهر همراهی نموده نزد صفدر خان آمد و احکام را ظاهر ساخت و او گفت که به جوان مرد خان گفته جواب خواهم داد حیلہ درپیش آورد و آن کم ظرف بد اندیش که درپیش رویش نشسته احکام در دست داشت بخوش آمد گوئی لب را کشود و از روی طنز استخفاف گفت که درین وقت سلطنت کجا مانده و احکام شاهی را که می پرسد تفقدات خان را درخواست نمایند از استماع این گفتار ناهنجار زیاد از دهنش راقم را عیان حوصله از دست رفت و عالم را در چشم تیره و تار دید احکام را از دست واجب القطعش کشیده گرفت و گفت که اگر در نزد چون تونا اهلی اعتبار ندارد اما ما را بغایت عزیز و موجب افتخار است * * قطعه *
گر نه بیند بروز شب پره چشم چشم آفتاب را چه گناه
راست خواهی هزار چشم چنان کور بهتر نه آفتاب سیاه
و برخاست و اخر روز جوان مرد خان را دیده از احکام واقف ساخت و گفت
مبارزان جهان قلب دشمنان شکند
ترا چه شد که همه قلب دوستان شکنی

از آنجا که او را نیز از وجوہات چند خاطر نشان نموده رخنه در قواعد مصادقت و مخالفت افکنده حقوق دیرینه اسلاف و اخلاف را به حقوق مبدل ساخته بود اثر پذیر نگشت و جوابی که مطابق سوال باشد حاصل نه شد و آن مزور مد بر از ممر شماتت با کار پردازان دیگر که پاس نمک خواری داشته با راقم بودند سرّاً و جہراً میگفت که اکنون بچه توقع و کدام امید مانده اید کسی که محل اعتماد و اعتبار بود از میان رفته بحالی خدمات را مگر در خواب دریا بید هیبات هیبات

و فروغی از صدق نه دارد * رباعی *

مرد تمام آنکه نگفت و بکرد و آنکه بگفت و بکند نیم مرد

و آنکه بگفت و نکند زن بود زن به از آن کس که بگفت و نکند

بالضرورة رویداد او را به مقرب الحضرت بهروز خان نوشت قضا را پیش از رسیدن این سانکه او را شخصی در حضور گشت از آنجا که اکثر خدمات حضوری در تعلق داشت حکم معلی صادر شد که از دفتر خالصه نوشته از نظر اقدس بگزیند محرر آن بعد ترقیم تعلقات حضوری امینی و کورائی که پاره پاره احمد آباد را که از واسطه عرض معروض بود نیز درج کرده گزیندند و حضرت ظل سبحانی هر یک از تعلقات را منصوب بیکی از بچکانه های او بدستخط مزین فرمودند چون بنام احقر رسیدند حکم شد که بدیگری تجویز نمایند مقرب الحضرت و الخاقان جاوید خان و رای رایان ناگرم که شرف اندوز حضور بودند بذروه عرض رسانیدند که امینی بنام علی محمد خان مرحوم و درین ولا به پسرش که بخطاب پدر سرفراز است مرحمت گشته تعلق به بهروز خان ندارد مگر واسطه او بوده و از خانه زادن مورثی شاه اعلی رضوان جایگاه است و کورائی که به محسن خان است چون هنگام تقرر خدمت پیشکش سرکار والا قبول کرده و برعایت بهروز خان واصل نه ساخته محرران نوشته اند هرچه حکم بصاد خاص مزین فرمودند و حکم والا به شرف نفاذ پیوست که حکم استقلال امینی بدهند و کورائی را نیز در سپرد امین نمایند که وجه پیشکش را از لوازم خدمت به ضبط در آورده ارسال حضور نماید و دو قطعه احکام قدسی بمهر وزیر الممالک از دفتر خالصه که مرحمت شده بود درین وقت رسید از آنجا که آن پیر گفتار غدار و آن (۱) دیوث (۲) لئیم (۳) عتل (۴) خنار از راه خدیعت و مکاری به مراعات

(۱) دیوث بفتح و یای مشدد مرد بی غیرت و بی ننگ و بی حمیت ۱۲ *

(۲) لئیم بغیل و ناکس ۱۲ *

(۳) عتل - باول و ثانی مضمون و لام مشدد ستم گر و سخت گو ۱۲ *

(۴) خنار - بالفتح مع تشدید تا عذر کننده یعنی بیوفائی کننده ۱۲ *

برده اجازت حاصل ساخته از روی تزویر صورت عذری اندیشیده و قضیه مکرر
پیش نهاد ضمیر خود نموده رخساره حیا را به نیل حرام خواری مخضوب کرده
و دیده احوال بی بصیرتش را به میل بیوفائی مکتول و معیوب داشته - * بیت *
نه از خلق شرم و نه ترس از خدا نه اندیشه کرده ز روز جزا
با جودیکه نا خلف مهینش را پیشکار به تعلقه کورائی مقرر داشته بود لیکن
بقول آنکه - * مصرع *

گدای دوربین فرزند خود را کور می سازد
خود پیام گزار این معنی شده چند صفت و بوم کردار برقع حیا دریده غار بی
آرزمی بر رخ رسوائی مالیده آمده چون خروس بی هنگام به ترانه برداشته
و تمهید بسته خودش بصوت ان انکر الاصوات لصوت الکمیر شهیق و نهیق بلند
کرده سرائیدن و رنجاندن سامعه آغاز نهاده ظاهر ساخت که صفدر خان با قائم قلی
خان نقاری دارد و نه میخواهد که مکنون ضمیرش بر ملا افتد و این عقده بکشاید
اراده دارد که داروغگی کهنه پاره را از تحتش بر آرد بذاتر مصلحت کورائی
که ازان دیگر نیست و در سپرد شما و از دیگر تعلقات نفعی و ضرری متصور نیست
امینی را که از قدیم دارند بعد انقضای یک ماه وا گزارشت خواهد کرد چون
چاره بجز اذعان نداشت سکوت ورزید و آن (۱) هماغز مشاء (۲) بنمیم موجب
رضا دانسته رفت و روز دیگر که غره شهر جمادی الاولی بود جمیع تعلقات را
ضبط نموده نا خلف دریمی را پیشکار ساخت که پیوسته با شیخ رضی در
مقابل دکانی چیند - مسور اوراق تا یک ماه و نیم مهر خموشی بر لب
زده بانتظاری ایغای وعده گزرایند روزی او را طلب داشته گفت که چرا بموجب
قرار به عمل در نمی آید (۳) مهمل و نا مربوط چند از رطاب و یابس گفته رفت
و ظنم به یقین پیوست که گفتار واهی پریشان بی مغزش پا بر جانپسب

(۱) هماغز بول مفتوح و تشدید ثانی از پس مردم عیب کننده و سخن چینی کننده ۱۲ *

(۲) نیم سخن چین ۱۲ *

(۳) مهمل بول مضموم و نیم ثانی مفتوح ضائع بیکار و بیهوده ۱۲ *

* نظم *

بر سر رم لشکر جفا آورد حق نان و نمک بجای آورد
 نیست بد اصل را وفا و تمیز اصل پاک است مایه همه چیز
 و کمر عداوت به نطق شقاوت و (۱) حشانت چست بسته در صد عزل خدمت
 امینی که با راقم بو در آمده تمهید راست مافندی بسته باغ سبزی به صفدر خان
 نموده به طمع در انداخت که از محال کثره پارچه که کرورائی نظامت آنجا از
 طرف سرکار به شیخ رضی مقرر است تغلب و تصرف او معلوم نمی شود و در
 سلطنت چه اقتدار باقی مانده که با متصدیان بادشاهی باشد دیوانی صوبه
 و داروغگی که کثره پارچه را که از عبدالکسین خان انتزاع شد که پرسید اگر داروغگی
 و امینی و کرورائی و مشرفی و تحویل داری و مقیمی که با مردم است ضبط
 نموده بیکی از آن خود حواله شود از وجه لوازمه مبلغی عاید و از معاملات
 شیخ رضی خاطر جمع میگردد اگرچه صفدر خان پاسخ داد که امینی از مدت ها
 با خان مرحوم و اکنون با فلانی یعنی راقم تعلق دارد و کرورائی که به محسن
 خان و او در حضور و در سپرد ایشان امینی را نمی توان گرفت و مناسب
 نیست از آنجا که آن ملعون (۲) افسار اهرمن کردار را اصل مدعا (۳) معارفت
 و معطل ساختن و کشیدن انتقام کینه دیرینه راقم بود شعبده به کار بردن به دمیدن
 دمدمه و افسون عقداللسان پرداخته چشم و هوشش را بسته گفت که اگر به ضبط
 در نیاید دیگران آزاده میگردند اگر بخاطر برسد آینده و گزاشت می توان کرد
 و بدین وسوسه آن (۴) خناس (۵) کناس (۶) نسناس بصورت ناس او را از راه

(۱) حشانت بکسر اول کینه ۱۲ *(۲) افسار بر وزن رفتار یعنی افسون *(۳) معارفت باول مضموم کسی را پیروی کردن و معاش بر کسی سخت کردن ۱۲ *(۴) خناس بالفتح و التشدید دیوسر در کننده و وسوسه کننده ۱۲ *(۵) کناس - جاروب کش ۱۲ *(۶) نسناس باول مفتوح ثانی زده نوعی از خلق که به یک پای بر میجهند ۱۲ *

که رهنما باشد بود طلب داشت و او از وخامت عاقبت متامل گشته از راه
مقاومت که آینده بالمره خاطر مفکورش مطمئن باشد گفت که بدون اجازت
و رخصت علی محمد خان که قدیمی ایشانم و در پیش نجم الدوله نیز به
سفارش ایشان بودم برای کار اقدام نمی توانم کرد درین ضمن منظور نظر دیده
بی بصیرتش آنکه اگر احياناً صحبت در نگیرد و در سیاه (۱) چال بلائی افتد
یا بگمان شتر بچه به سخره گرفتار آید بدستکاری حمایت برآید و برهد - صفدر خان
بتعلیم آن معلم ابالسه پیغام کرد و خان مرحوم او را که برین تمهید حاضر آمده بود
فرستاد -

* بیت *

مکن تربیت بدگهرزاده را به بدمست هندو مده باده را
و او به کشاده پیشانی در سرانجام امور خیر و شرفته رفته پیش آمد کرد و تصرف
در مزاج صفدر خان بهم رسانید سر پر شورش خریدن آغاز نهاد -

* بیت *

سراز نخوف جاه بدتر شود چو گردد قوی مار از در شود
به (۲) تسع صغیر و کبیر قدیم و جدید کار پردازان صفدر خان در آمد و در خانه
براندازی سکنه بلده هادی طریق ضلالت و گمراهی گردید و کار بجائی رسانید
که در او آخر جمیع حقوق سابق و حق را نسیاً منسیاً و هباء منثوراً انگاشته
در یک دو امر سهلی خان مغفور را آزاده و مکدر ساخت و با راقم فرد دغا باخت
و فتوری در مواد اخلاص و اتحاد با جوان مرد خان و برادرش انداخت * رباعی *

بد اصل و گدا چو خواجه گردد نه نکو است

مغرور شود نداند از دشمن و دوست

گردائرف کوزه ز گوهر سازی

از کوزه همان بیرون تراود که در و است

بالجمله پسر ارتحال والد مغفور بیش از پیش متوجه حال باز ماندگان شده
به پاس نمک خواری دیرینه پرداخت -

(۱) چال بروزن شال مفاک را گویند ۱۲ *

(۲) تسع گردیدن مارو کردم ۱۲ *

گشت -

* بیت *

آن سرکه سزای تیغ باشد شربت دهیش دریغ باشد
و آن گندم نمای جو فروش معرفتی بازوجہ نجم الدوله بهم رسانیده به نمودن
باغهای سبز کفایت بتصور حمایت متکفل سز انجام قریات تعلقه ارشد پس
ارتحال نجم الدوله و آن مرحومه فداء الدین خان و مفتخر خان در گرفت
و کیش کنگاش داشتند قضا را حاوی اوراق که در انجا حاضر بود به نفرس
دریافته او را آگاه ساخت و او عیال خود را کنار نموده خود در (۱) کنف خان
مرحوم پناه گرفت -

* بیت *

نکوئی با بدان کردن چنان است که بد کردن به جای نیک مردان
تا آن که مقدمه خوانین بخویکه سبق ذکریاقت فیصل گشت و بساط حکومت
شان در نور دیده شد و فراش روزگار فروش امر نظامت برای جوان مرد خان
گسترانید و صفدر خان برادرش بر چار بالش نیابت تکیه زده به رتق و فتق
مهمات مالی و ملکی مامور گردید آن (۲) محتال (۳) مختال در مآل کار خود
انشید که هم وسیله روزی و از ممر مواخذه و مصادره محفوظ و مصون بوده
باشد چون در ایام حکومت مبارزالمک و دیوانی خان مغفور مبرور از نقیر
و قطمیر امور نظامت واقف و صفدر خان و کار پردازانش ازین معامله
عاری -

* مصرع *

گیرم که خدا جامه دهد کو اندام

* بیت *

هر نظری را که بر افروختند جامه باندازه تن درختند
بایکی از اخوان شیاطین در ساخت و او پیش صفدر خان تقریب کار پردازی
و واقف کاری او را به کوشش کوشید از انجا که او خواهشمند این چنین کس

(۱) کنف جانب و پناه ۱۲ *

(۲) محتال مکر کننده ۱۲ *

(۳) مختال متکبر و فریبند ۱۲ *

شایدی از هم کاران گوی سبقت می ربود و از سالهای دراز در سرانجام مهم
پیش والد راقم پیش آمد نموده بامر پیشدستی می پرداخت و در اعیان و هم
چشمان رشد و آبرویی پیدا نموده معروف و روشناس گشته - * نظم *

سر ناکسان را بر افراشتن و زیشان امید بهی داشتن
سر رشته خویش کم کردن است به جیب اندرون مار پروردن است
از آنجا که کار فرما را بذاته نیک ذات دید بازار بد ذاتی را کسد و بضاعت مدالست
را فاسد ساخته بمداملت طریق سلامت می پیمود اما گاه بیگاه که حوصله اش
تنگی می نمود به مضمون کل شیئی یرجع الی اصله رجوع نموده موشکی می
دوایند - * بیت *

پرتو نیکان نگیرد هر که بنیادش بد است
تربیت نا اهل را چون گردگان بر گنبد است
و بمقتضای کثر طبعی به نیشکی میرنجانید - * بیت *

نیش عقرب نه از ره کین است مقتضای طبیعتش این است
و با راقم که برداشت نمیکرد موافقت نبود بالجمه پس از عزل مبارز الملک
والد مغفور چون کاریکه فراخور حال او باشد نداشت سفارش نموده در سرکار
نجم الدوله نوکر ساخت تا آنکه نوبت حکومت و امر نظامت به نجم الدوله
رسید و او به کورائی نظامت کهنه پارچه و سایر مأمور گشت و از بد افعالی
و زشت اعمالیش عالمی متغیر به حسب اتفاق فداء الدین خان بنابر امری با
او (۱) چپ افتاد و نجم الدوله در معرض باز پرس و صدد گرفتن مصادره در
آمده بمحصلان غلاظ و شداد بسرهنگی عبدالوهاب بیگ سپرد و کار به شکنجه
و زدن و بستن انجامید آن کفتار مکار به عجز و انکسار دست افتقار بدامن
استشفاع خان مغفور زد و ایشان نظر بر آنکه از من گفته می شود و بنام من
شناخته اند به شفاعت پرداخته مفت پذیر گشت و نجم الدوله و فداء الدین
خان بیاسداری خاطر ایشان از سرجرمه اش در گزشتند اما از خدمت معزول

(۱) چپ افتادن کنایه از بد شدن است ۱۲ *

و (۱) طاحونه فلک که چندی بمرامش گردش نمود در آخر کار دانه وجودش را در هم سائید -
* نظم *

جهان آسیائی است مردم ربا که بر خون همی گردد این آسیا
دو سنگ زیر آن را به بین یکی آسمان است و دیگر زمین
تواند میانه یکی دانه بخود باش گرم و سرد فـرزانه
که ناگه بگردد همین آسیا کفد استخوان ترا توتیا
و صفدر محمد خان برادرش که بامر نیابت می پرداخت بعد انفراغ ماتم
و سوگواری به حفظ و حراست و استمالت سکنه آنجا کیفیت واقعه نا گزیر را
معروض پایه سرپر خلافت مصیر گردانید و هفت سراسپ عربی نژاد باد رفتار
و ده هزار اشرفی تمام عیار بذایر پیشکش بارگاه والا روانه نمود - و محمد هادی
وکیل او بذریعۀ صفدر جنگ مبرانش از نظر اقدس گزانید خلعت و فیل و اضافه
منصب و خطاب بهادر و سند متصدیگری بندر از پیشگاه فضل و عطا مرحمت
شده حواله وکیل گشت *

تعلق پذیرفتن دیوانی صوبه به راقم از انتقال طالب علی خان

اندرین سال دیوانی صوبه از انتقال طالب علی خان بذایر تقریبی بر اقام
تعلق پذیرفت مفصل این مجمل آنکه برهنمونی و اغوای ملعون دیو خصلتی
ابلیس فطرتی - عفریت طلعتی - دون همتی - غول کرداری مردم آزاری از فوقه
هنود کم اصلی - بد نسلی - شعبده بازی - دمدمه سازی -
* نظم *

کافر بد خصال بی پیری همه مکاری تمام تزویری
همچون غولی دراز با لائی زشت روئی کریمه سیمائی
بد کنش بد گهر عجب ملعون همه چیزش حرام الا خون
از آنجا که جربرت جبلی در طینت خبیثش آغشته بود در هر امری از امور به

بسو معموله پتلاد هفده گروهی بلده رسید و گنگادهر با فخرالدوله رفته بدو پیوستند و داماجی چندی درانجا مقامات ورزیده کهاندر او برادر خود را به دادن پرگنه نریاد و نیابت بروده راضی و مستمال ساخت و بموجب درخواست او قلعه بورد را نیز بدو وا گذاشت و رفع مغایرت و خصومت گشت فداءالدین خان که از روز ناخوشی با مفتخر خان از کهنبايت برآمده در دهوان اقامت داشت درین ولا که داماجی و دیگران فراهم آمدند برای حصول بعضی مرام خویش آمد و فائده نه بخشید داماجی از بسو کوچ نموده بموضع کو کلیچ ده گروهی بلده آمد بعضی گفت و شنید معاملات با جوان مرد خان نموده کا توجی تاکبیر را با فوج مرهته فخرالدوله را همراه داده بصوب ضلع سورتهه رخصت کرده خود بعزم مسکن برگشت و رینکوجی و فداءالدین خان تا دریای مهندری به (۱) مشایعت پرداختند و فداءالدین خان به دهوان شتافت و رینکوجی بامر ماموره اشتغال ورزید ازانجا که قلعه بورد مکان بودن رینکوجی در تحت کهاندی راو ماند قصبه امرتهه را که برسی گروهی بلده واقع است برای سکناى خویش در نظر آورده اساس قلعه طر ح انداخته به تعمیر آن جمعی را گزاشته بنابر تشخیص به دهولقه آمد *

ارتحال تیغ بیگ خان متصدی بندر مبارک

سورت ازین خاکدان و تقرر متصدیگری

آنجا به صفدر محمد خان برادرش

اندرین سال کشتی هستی مشحون متاع عیش و کامرانی تیغ بیگ خان متصدی بندر سورت روز سه شنبه بیست و یکم شهر شعبان المعظم از تذ باد مخالف پیش روی اجل طوفانی شده درهم شکست و طغاب باد بان املش گسسته در گرداب محیط فنا افتاد -

* بیت *

درین ورطه کشتی فرو شد هزار که پیدا نه شد تخت بر کنار

(۱) مشایعت پی روی کردن و در اصطلاح بعثت رسانیدن مسافر است ۱۲ *

میسور و مقدور نمی گشت هر کدامی به چاره جوئی ملجاء گشتند قضا را ملهار هولکر فرستاده باجی راو بنابر تشخیص و تحصیل صوبه مالوه فوج کشی نموده از نواح پرگنه کودهه و دودخ میگزشت درینوقت که رسیده بود و زمیندار لونا واره که با قصبه بیرپور نزاعی در میان داشت جهت حصول مرام خویش او را آورده بیرپور را تاخت چون از کپر پنج قریب المسافت بود رینکوجی واقف گشته سرگزشت خود را به ملهار هولکر نوشته استمداد نمود و او پاسخ داد که اگر دو لک روپیه نقد و دو زنجیر فیل بشرط بودن یک ماله بطریق حق الاعانة سپاه مغفور خاطر نشان نماید می آیم - رینکوجی پذیرفته آکوجی برادر خود را با چندی از معتمدان شیر خان به صیغه یرغمال فرستاده طلب داشت فخرالدوله و گنگا دهر و گوساجی ازین تهمید آگاه گشته چون تاب مقاومت آن فوج گران نداشتند دست از محاصره باز داشته آب ندیده موزه کشیده دوازدهم شهر صفر طبل باز گشت کوفته رفتند - اتفاقاً پیش از رسیدن فرستاد های رینکوجی ملهار کوچ نموده رفته بود و اتفاق ملاقات دست بهم نداد - رینکوجی ظهور این معنی را از فتوحات غیبی و امداد لاریبی پنداشته از تنگنای چار دیوار بر آمده متوجه کار خویش گردید فخرالدوله را دکهنیان برداشته راه دهولقه پیش گرفته آمدند و محمد عظمت فوجدار آنجا را بیرون ساخته متصرف گشتند - چون از هنگامه آرائی کسان کهاندی راو و برپا نمودن فخرالدوله داماجی آگاه گشت بنابر رفع مناقشه و نیز از چند سال اتفاق آمدن این صوبه نه شده بود کهاندیر او را همراه گرفته به بروده آمد و رینکوجی را نزد خود طلب داشت - گنگا دهر و گوساجی از رسیدن داماجی با اتفاق کهاندی راو شنیده فخرالدوله را همراه گرفته از دهولقه بموضع جتیلپور معموله پرگنه حوبلی هفت کروهی بلده که قلعه دارد و در حصه مرعته بود و درین ولا به نصف جوان مرد خان در آمده و عنبر حبشی از جذب او باجمعی از سوار و پیاده تعیین کرده بود منزل گزین شدند و حبشی تاب استقامت در خود ندیده بر آمد و گنگا دهر کسان خود را به محافظت آنجا تعیین نمود درین بین داماجی از بروده کوچ نموده به موضع

به مقابل فخر الدوله به صفوف پردازى و معرکه آرائى پرداخت * * بيت *
 دوصف را مسافت چو نردیک شد ازان چشم خورشید تاریک شد
 و مبارزان و رزم طلبان هر دو جانب بر روی یکدیگر بترکتازی میدان داری به
 جولان در آمدند * * بيت *

دواندند بر یکدیگر بارگی صلاح از میان رفت یکبارگی
 و در حمله نخست باندک زد و خورد قواعد استقامت قصباتیان همراهی شیر
 خان متزلزل گشت و رخنه در بینان پایداری دیگران افکند و تاب مقاومت
 نیاورده رو گردان شده میدان را به حریف سپردند * * نظم *
 گریزان برفتند زان رستخیز بود رسم قصباتیان در گریز
 کور که زنان را شد از کار دست زهم چرم بگسست و چوبک شکست
 بهم هر دو لشکر در آویختند شب و روز را در هم آمیختند
 از مشاهده این حال عرق حمیت شیر خان بحرکت آمده عار فرار را بخود
 روا نداشته - * * بيت *

پیچیده بر خود چو پیچیده مار برآورد شمشیر زهر آب دار
 و در عرصه کارزار استقامت ورزیده بیا مردی تهو و جلالت قدم جرأت پیش
 نهاده بمدافعت پرداخت اما از تن تنها چه خیزد اگرچه رستم وقت باشد و از
 یکه چه آید هر چند که روئین تن بود درین بین مرکبش به تیر تغنگ از پا در
 آمد و او که زره پوش عرق آهن بود پیاده رو براه آورده حریف از یمین و یسار ش
 در آمد نردیک بود که از پشت بارکی هستیش نیز فرود آرند که سقای او جرعه
 آب حیاتی که سرمایه زندگیش بود رسانید یعنی ایسپ خود را پیش کشیده
 خود را وقایه او ساخت و با آبرو کشته افتاد شیر خان سوار گشته ازان ورطه
 خون خوار و مهلکه جان سپار بیرون آمده باتفاق رینکوجی در چار دیوار حصار
 کپرنج تحصن جست و از طرفین به مورچال بندى پرداخته بجنگ توپ
 و تفگ در پیوستند در سال هزار و صد و پنجاه و نه ازانجا که چندی محاصره
 قصبه کپرنج بطول انجامید و از هیچ ممری پیشرفت کار درونیان و بیرونیان

مدعا آنکه پرگنات را بتصرف در آورده باحمد آباد باید پرداخت و از جوان مرد
خان داد دل باید خواست * مصرع *

تا درمیان خواسته کردگار چیست

و دو روز گفت و شنید و عهد و پیمان سپری شد شیر خان در مرافقت
و مجانیت متردد خاطر و دودله بود که نوشته رینکوجی مشعر برسیدن خود
در نواح باره سینور دفعه رسید و شیر خان از تردد بر آمده در کتمان این راز کوشید
چون قصبه کهر بنج که در تصرفش بود از آنجا قریب المسافة واقع شده هنگامی
که چشم و گوش طرف ثانی در نوم غفلت غفود * بیت *

چنان خفت از روی غفلت خراب که بیداری خود ندیدی بخواب
بی خبرانه خود را به کهر بنج رسانید مبعگاهی که حاجب سلطان روز حجاب
نقاب را از رخ شب تاری برداشت و شخص مذم از کاشانه دماغ غفودگان
بستر بی خبری کناره کشید فخر الدوله و دیگران از شب روی شیر خان و رسیدن
رینکوجی با خبر گشتند و پاشنه کوب به تعاقب پرداختند اما بگردش نرسیدند
و در سواد قصبه کهر بنج که شیر خان معسکر آراسته بود آمده بجنگ تیر و تفنگ
ناثرو جدال و نیران قتل باز دیگر بر افروختند روز دیگر رینکوجی نیز رسیده شامل
شیر خان گردید و از بی دخل ساختن گماشته کپاندی را و واقف گشته بنابر
مداخلت نائب خویش مرار نامی را که در بلده اقامت داشت بمواعید
دلپذیر بجوان مرد خان نوشت از آنجا که بتقریبی از (۱) حاوی اوراق معاملات
نصف پرگنه حویلی حصه مرهته در عوض پرگنه پلاد شنیده بخاطر داشت
درین وقت قابو یغته درخواست نموده پاسخ نوشت رینکوجی را که بهر نوع
در ملک پای خود را قایم کردن مد نظر بود بالضرورة پیروفته و گذاشت و جوان
مرد خان مرار را به نیابت او در محالاب بلده دخیل کار ساخت و بالجمله
رینکوجی باستظهار و اتفاق شیر خان روز دوم * بیت *

دم صبح کین شاه ز زمین حشم ز مشرق بر آورد طبل و علم

(۱) حادثی گرد کننده و فرد گیرنده *

مرد خان ظهور این معنی را به فال نیک گرفته علی رغم پوتاجی نائب کهندی را و او را از بلده بی دخل ساخت و آمدنی محالات و برگنه حویلی به ضبط در آورد پوتاجی برصرافت آمده کوساجی و گنگدهر با فوج دکنی و جمعی از قصباتیان را که بنام فخر الدوله نوکر گرفته بود برای تشخیص و تحصیل و بدر ساختن عمل جوان مرد خان برگنه مونده و امنده دیگر که هر چهار طرف متصرف شوند رخصت نمود و فخر الدوله را مانند (۱) عروس که آراسته سر فوج گردانید رییکوجی را که با شیر خان اخلاص بهم رسیده بود نوشت که تا رسیدنش فوجی را فراهم آورده منتظر و متروک او باشد شیر خان از اطراف و جوانب سپاه را طلب داشته نوکر ساخت و چشم انتظار بر شارع آمدن رییکوجی چار کرده در سواد قصبه کپربیع نشست از آنجا که او از راه خاندیس متوجه این صوب شده بود یک گونه توقف روی داد و شیر خان بنابر اخراجات سپاه مضطرب گشته قریات چند برگنه مونده و نریاد را بتاخت در آورد چون هنوز خبر واقعی پیوستن رییکوجی نداشت به مقتضای وقت از راه عاقبت اندیشی محمد امام بدیع را جهت سلسله جذباتی امر موافقت و یگانگت نزد پوتاجی پتیل فرستاد و خود بعزم کپربیع معاودت نموده بموضع کندهال آمد - فخر الدوله که با فوج مرهته دران نواح رسیده بود بطریق شب خون بر شیر خان رسیده بجنگ تیر و تفنگ در پیوست و معدودی از طرفین کشته و خسته گشتند چون صبح قریب بود دست از جنگ کشیده بمقابل فرود آمد درین بین محمد امام بدیع که با پوتاجی ملاقی گشته ابواب موافقت با شیر خان مفتوح ساخته با معتمدی از او رسید و فخر الدوله و سرداران مرهته را ازان واقف ساخته سرداران هر دو جانب را ملاقات داد فخر الدوله به شیر خان گفت که الماضي لایذکر اکنون بمددگاری بخت و یاری وقت مرهته طریق موافقت و موافقت پیموده ممد و معارن است کمر همت چست بسته بتدارک مافات پردازند و آب رفته بجو باز آرند - خلاصه

(۱) عروس که کنایه از صورتی باشد زشت و مهیب که طفلان را بدان ترسانند ۱۲ برهان

برادران را بجای او رخصت نماید لهذا قاسم علی را مقرر نمود که بعد از بعین
در آنه گشت و نجم خان فرضه را بدو سپرد همدین سال شدت نزول باران تزلزل
قبه قواعد اکثر عمارات افکند و جوان مرد خان نیابت فوجداری دهولقه را از تغیر
قایم قلبی خان به محمد عظمت کرانی تفویض کرد و محمد شهباز روهیله را با سه
صد نفر از سوار و پیاده نوکر ساخت و کسان او مان بانی رینکوجی را از حبس
بر آورده بنزدش بردند و کهاندر او نیز متعاقب او نزد او مان بانی شتافت *

برپا نمودن پوتاجی پتیل فخر الدوله را بنابر ونجش

جوان مرد خان و مقرر گشتن نیابت داماجی

برینکوجی بدستور سابق و رویداد

جنگ شیر خان با فخر الدوله

و رسیدن رینکوجی

از آنجا که بنابر مقدمه تفاوت حصه وجه بیوره که دران ایام بر اقوام سکنه
بلده تفریق یافته بود و زیاده و کمی بخش مصادرات فیملین جوان مرد خان
و نائب مرهته کار به خشونت و ناخوشی انجامیده بود و او شکوه این معنی را
به پوتاجی پتیل که دران اوان سر فوج و راتق و فاتق مهمات کهاندر او شده در
ضلع پرگنه پتلاد رسیده قیام داشت تمهیدی نموده فخر الدوله را که در قلعه موضع
غیاث پور باز داشته بودند پالکی سواری و فیل نشان و خیمه تعیین ساخته برای
نمود جوان مرد خان و حصول مرام خویش مانند (۱) متوس و (۲) خواسته
برپا نمود و درین ضمن خبر بکالی رینکوجی به دستور سابق شایع گشت جوان

(۱) متوس بفتح اول و ثانی و سکون را و سین بی نقطه صورتی را گویند که مزارعان

در کشت زار سازند بجهت دفع جانوران زبان کاره ۱۲ برهان *

(۲) خواسته بفتح اول و بر وزن نواسته صورتی باشد که در فالیز و زراعتها نصب کنند

تا وحوش و طیور از آن ترسیده آسیبی به کشت نرسانند ۱۲ برهان *

و محمد هادی خان و راقم را همراه گرفته از ضلع دریای و اترک و سایر و پرداخته
بسواد قصبه بیلنگر که در تصرف زور آور خان برادرش بود روزی چند مقامات
ورزید مسود اوراق از استماع کسل مندی اخوی اسمعیل محمد خان که در
کهنابیت بود عازم بلده گردید و نزدیک موضع پیته پور با کولیان قطاع الطريق
جنگ رو نمود و چندی کشته و خسته گشتند چند تیر براقم رسید از آنجا که حفظ
او سبحانه تعالی شانه شامل بود کاری نیامد * بیت *

اگر تیغ عالم بجذب ز جای نبرد رگی تا نخواهد خدای

و بروز عید الضحی داخل بلده گشت و برادر او را از کهنابیت طلبداشت
جوانمرد خان پیشتر کوچ نموده تا رادهن پور رفته صفدر خان را مستمال ساخته
رفع کدورت نمود و هفدهم شهر ربیع الثانی سال هزار و صد و پنجاه و هشت
بلده در آمد و صفدر خان نیز در همان ایام رسید کهانندیر او که بضلع سورتیه شتافته
بود معاودت نموده وارد قصبه دهولقه گشت و نیابت بلده را از تغیر مور و پندت
بنام ترمک پندت مقرر کرده روانه بروده گردید از آنجا که پیمانۀ عمر اخوی اسمعیل
محمد خان لبریز گشت سوم شهر شعبان بجوار رحمت ایزدی پیوست هفوز
از غم و الم والد مرهوم نیاسوده بود که این داغ بالای داغ سوخت و جگرها را
کباب ساخت * بیت *

هر دم زمانه داغ غمی بر جگر نهد یکداغ نیک نا شده داغ دگر نهد

افسوس از جوانی او چون امر نا گریز را چاره و درمانی بجز صبر و شکیبائی
نیست لاجرم بدعای طلب مغفرت اشتغال ورزید * بیت *

ما لعبت کانیم و فلک لعبت باز از روی حقیقی نه از روی مجاز

با زیچه همی کنیم بر نطع وجود رفتیم بصندوق عدم یک یک باز

چون از ایام نجم الدوله بداروغی فرضه بذکر کهنابیت می پرداخت و از حسن
سلوک تجار را راضی و شاکر و نجم خان را نقش خیر خواهی او بر لوح سینه
ثبت و مرتسم بود و پیوسته بصلاح و صوابدید او کار میکرد از استماع این قصبه
نا مریضه متاثر گشته برسم متعارف تعزیه براقم نوشته استدعا نمود که یکی از

از مسکن با اراده ای منصوب بر آمده درین ولا به بروده رسید و گرفتاری فخر الدوله و غارت اردویش را شنیده بلا توقف و اهمال بذاب فراهم آوردن اسباب منزهه از آب رود بار مهندری گزشت و رینکوجی را که در قلعه بورس بود همراه گرفته هجدهم شهر رمضان بر تالاب چندرله در سواد بلده رسید و تمامی اموال و اثاثه مغروه را گرد نموده به تصرف در آورد از آنجا که از رینکوجی خاطرش غبار آلود کدورت بود بدست آویز باز خواست محاسبه با چندی از پندتان و کار پردازان او را دستگیر ساخت و چون قرار ملاقات با جوان مرد خان داشت در باغ نگینه واقع تالاب کانکره از هر دو جانب آمده عهد و پیمان و تواضعات متعارف به عمل آورده بوداع یکدیگر پرداختند و روز دیگر کهاندر او مقام ورزیده فخر الدوله را با متعلقان به سواریهایی بی حفاظ همراه گرفته روانه گشت * نظم *

چنین ست رسم سرای فریب گهی در فراز و گهی در نشیب

ازو شادمانی وزو مستمند گهی بر زمین و گهی بر بلند

و از قلعه بورس ناطق و صامت رینکوجی ضبط نموده نائب خود نصب کرده رینکوجی را بدر سپرد که محبوس دارد و فخر الدوله را در قلعه تهاه دار نشین موضع غیاث پور که بر ساحل دریای مهندری واقع و مکان متین است مستحفظان گماشته باز داشت و خود کوچ نموده به ضلع سورته شتافت جوان مرد خان پس از کوچ کهاندر او دروب حصار را کشاده دم از استقلال و استبداد زده شاد و خندان به فراخ بال به تمشیت مهام سرگرم کار گشت *

زمان خوشدلی دریاب دریاب که دائم در صدف گوهر نباشد

از آنجا که با عبد الحسین خان نائب دیوان صوبه بسبب نوشتن بعضی امور با فخر الدوله که برخلاف مرضیش بود و بجنسه بدست آورده نیابت دیوانی و جاگیرات را از تغیر او به قایم قلی خان سپرد و پس از چندی صفدر خان از برادرش بذاب امری رنجیده برادرهن پور شتافت جوان مرد خان جهت تشخیص برگذات و تحصیل پیشکش و گرفتن ضامنی زمینداران و کولیان قایم قلیخان را به نیابت بلده گزاشته بیست و یکم شهر شوال برآمد و صادق علی خان

که اکنون انجام کارش بدینجا کشید بالجمله روز دیگر که زنگی شب از شبخون
 و پرداخته رو برتافت میرفقیر الله بخشعی فخر الدوله با جماعه کثیر از فرفه
 سپاه و تجارت پیشگان غارت زده زخمی عربان و فالان رو به شهر نهاده در آمدند
 و در مسجد جامع بدان حال اقامت گرفتند سکنه بلده از راه خدا ترسی و خبر
 گیری و بیمار حال پرداخته برسانیدن نان و کسوت و مایحتاج بشری کسب نکرد
 نامی دینوی و ثواب و اجر اخروی حاصل نمودند - زوجه و طفل فخر الدوله
 جوان مرد خان آگاه گشته حاجی نور الله را با رتبه سواری فرستاده آورده محترم
 داشت درین بین فرستاده گنگدهر با خواجه سرای فخر الدوله که بنابر تفحص
 و تجسس او بر آمده بود به بلده آمد و او را برد و مبلغهای کالی از زر و جواهر
 و اقمشه و اسپان ترکی و فیلان کوه پیکر و تمامی ساز و سامان امارت و ایالت
 که لکوک را ارزش داشت با اسب و شتر همراهیان و بعضی تجارت پیشگان که
 بامید منافع تخته هلی شال برداشته آورده بودند بدست مرهقه افتاد و جزری
 به جوان مرد خان رسید *

* بیت *

سنگ بد گوهر اگر کاسه زرین شگند قیمت سنگ نیفزاید و زر کم نه شود
 شاخ کدو هرچند دست در دامن سرو سہی زند آسمان داند که کدام سرسزاوار
 سوری است و گیاه اگرچه با ز مرد دعوی برابری کند و لیکن * * مصرع *

این یکی را به نگین دان برند و آن را بجوال *

آمدن کھاندیسر او بنابر فراهم آوردن مال مغروته فخر
 الدوله و قید نمودن رینکوجی و ملاقات
 نمودن با جوان مرد خان و همراه
 بردن فخر الدوله و نگاه داشتن
 او در قلچہ غیاث پور

کھاندی را و برادر داماجی را که او مان بائی به نیابت او مقرر کرده بود

که در آنجا بود بیگانه را دیده شمشیری انداخت و اندک جراحاتی به گردش
رسانید بالضرورة برگشته ببار در آمد و گفت *

دیروز چنان وصال جان افروزی و امروز چنین فراق عالم سوزی
افسوس که مستغرق دیوان قضا آنرا روزی نویسد و این را روزی

شیر خان تا هنگام فرو هشتان نقاب نیایی برخ روز در باغی که یوسف کوتوال
نجم الدوله در پای دیوار حصار مابین دروازه اسلویه و رای پور احداث کرده توقف
ورزیده روانه باره سیفوز گشت و سپاه متفرق که تازه جمع شده بودند طریق
مخلصی بسته گذاره کشیدند فخر الدوله با جمعیت همراهی خویش باره را
قام نموده نشست صفدر خان که از سمت پورجات با فوج به چنگ توپ
و تفنگ می پرداخت و از طرف دیگر دکهنیان معرکه آرائی داشتند از سَنُوح
این سانحه جرات کرده پیش آمدند و مرکز را احاطه کرده بجنگ در پیوستند
تا وقت شام که طلوع سپاه زنگ نمودار گشت نائز جدال و قتال ساعه بساعه زیاده
می کشید و محصوران در مدافعه باقصی الغایات بافداختن بندوق و شُهب
بان بجان می کوشیدند چون طرف ثانی جمع کثیر و آنها شرذمه و قلیل بودند
قریب پاسی از شب گذشته شب چهاردهم ماه رمضان عرصه تذکی پذیرفت
و دست تطاول دکهنیان بغارت ناطق و صامت دراز گشت و چهار طرف ریخته
دستگیر ساختند *

* مصرع * شیری که اسیر سگ شود هم ز قضا است * بیت *

چو ماهی به کام نهنگ افتاد ضرورت دل و جان ببردن نهاد
از آنجا که قبائل خود و متعلقان پسران جمع کثیر از اناث و ذکور صغیر و کبیر همراه
داشت و بدین قسم گرفتار مصیبتی نه شده بودند از خدا بی خبران مرهته
پیرایه زنان را از دست و گردن آنها گرفتند و طرفه حالی که خدا نصیب هیچ
دشمنان نکند بر آنها گزشت دران هنگام داروگیری از ازواج فخر الدوله از
بیم جان با طفل هفت ساله از دیگران جدا افتاد و بخانه یکی از ساکنان
سید پور که دران نزدیکی بود پناه گرفته متواری گشت *

* بیت *

بر بیکان و ریحانی دل فروز بسر برده با خوشدلی چند روز

از رفاقت کند و جوان مرد خان را بر اراده خویش آگاه ساخته هنگامی که سپاه شام بر لشکر مملکت نیم روز تاختن آورد قریب نصف شب جدائی گزیده بدرواز سارنگپور آمد - جوان مرد خان بدانجا شتافته بر خورد و او را بوعده فرستادن یک زنجیر فیل در پاداش این عمل مسرور ساخته رخصت نمود فخر الدوله چون چندان فوجی از خود نداشت و اکثر سپاه بی روزگار فراهم آمده نوکر شده بودند و بآنها خرج نمی رسید که نه حالت ماندن و نه روی باز گشتن داشتند در گرداب حیرت فرو ماندند *

* نظم *

بهر لشکری چون بلائی رسد	ز نادانی پیشوائی رسد
اگر بایدت شوکت خسروی	دل و دست شمشیرزن کن قوی
کسی کو ندارد ز تو سر دریغ	تو باید نداری از زر دریغ
بتوروز رزم انگه یکدم بود	باو گز جهانی دهی کم بود
دلیر تهی دست هنگام کار	چوبازی است بی بال و پر در شکار

جوان مرد خان جدائی گزیدن راجه و بیدایی دیگران از مساعدت وقت و یاری بخت یافته بنابر بودن شیر خان که اکثر جماعداران نو فراهم آمدگان چشم بر و داشتند تهنیتی که سنگ تفرقه در آنها افتد اندیشیده از راه برادری به شیر خان گفته فرستاد که کهندیر او با فوج گران متوجه این صوب است عفریب می رسد و حسن معاشرت فخر الدوله را معاینه نمودند ترک مرافقت او اولی است - از آنجا که از شنیدن پاسخ رای سنگه که همان مثل در بتو میگویم دیوار تو گوش دار قطع رشته امید یافتن مدد خرج کرده در کار خود متکبر بود این ترانه را شنیده نهادن منت بر بنی عم اندیشیده عذر عسر اخراجات را بگوش فخر الدوله کشیده روزانه با همراهیان خویش و اکثری جماعداران که مرافقت او را گزیدند رو به پناه حصار بلده آورد و از رویداد این سانحه فخر الدوله آگاه گشته خود سوار شده خواست که بدلیری پرداخته از آن حرکت باز دارد چون او از مکان خود رفته بود پی برداشته به سرعت به تاختن در آمد چون فوات بود به غلطی تا نزدیک درواز اسلوریه یکم تاز آمد و او را نیافت دین بین شخصی از حصاربان

گنگدهر و جماعة دکنیان با چند ضرب توپ و آلات و ادوات حرب تعیین ساخت که پیش شتافته در بین طریق قابو یافته بمقابله پردازد او باستعداد تمام رو برآه آورد و بر سه چهار گروهی نموداری کرده جنگ در انداخت فخر الدوله به پا مردی و استقامت بسینه زوری رو برآه آورد و میگفت *

من امروز کاری کنم بی گمان که بر نامداران سواراید جهان

بر آنم که گردن فرازی کنم به شمشیر با شیر بازی کنم

همه جا بمداغه پرداخته زد و خورد کنان بر اچپور در سواد بلده پیوسته مکان مناسبی بنظر در آورده مور چال بندی نموده فرود آمد و صفدر خان پرده ظلمانی شب را پیش رو دیده معاودت کرد و دکنیان به فرودگاه خردها رفتند تا فردا از پس حجاب غیب چه رخ نماید روز دیگر چون ز ورق آفتاب بر روی سپهر آب گون روان شد و مهر بلند رایت را بادبان ساخته از ساحل مشرق بر کشید چون باره نین پور مکان فوجدار نشین را کسان جوان مرد خان قایم داشتند و بر اچپور اتصال داشت فخر الدوله مور چال را پیش انداخته عزم بدست آوردن آنجا نمود و نائره حرب در گرفت صفدر خان و قائم قلیخان به کمک پرداختند و دکنیان نیز به ترک و تاز در آمدند از آنجا که حیطان مساکن پور جات به یکدیگر پیوسته کسان فخر الدوله در پناه آنها همه جا در آمده به توپ اندازی و بر قندازی مورچال را بباره رسانیده او اخر روز به تصرف خود آوردند و فخر الدوله بدانجا در آمده با قبائل استقامت گرفت و تدبیر بستن مور چال بر حصار شهر پناه در پیش نمود بنابر دروب بلده مسدود گردید و جنگ توپ و تفنگ از فراز برج و باره سمت دروازه اسلوری و رایپور در پیوست و تا پنج شبانه روز با حصار و فوج دکنیان باتش افزونی جدال و معرکه آرای قتال بسر آمد راجه رای سنگه به ضابطه نجم الدوله درخواست مدد خرچ همراهیان نمود فخر الدوله نظر بر ضابطه بادشاهی گفت که پرگنات در جاگیردار و بر کار سرکار والا درخواست مدد خرچ بی حساب است و ندانست که از مدتی آن قانون تقویم پاریس گشته و آن دفتر را گو خورده رای سنگه از استماع جواب صاف بیدلی آغاز نهاده دل

سرا راه دربارهٔ سیف‌نور اقامت داشت با جمعیت موجودی باستقبال شتافته در بیدر
پور ملاقی گشت فخر الدوله بنابر تالیف قلوب خلعت شش پارچه و سرپیچ
مرصع و یک زنجیر فیل تواضع نموده با خود رفیق ساخت از آنجا که غرور و پندار
و درشتی طبع و بدمعاشی او که اشتها تمام داشت نظر بر قرابت سببی
روشن الدوله برادرش که صبیح او با ناصر جنگ خلف آصف جاه منسوب بود
با کهاندیر او راه سلوک نه پیموده به سینه زوری متوجه این صوب شده به سعی
خیر اندیشان که مکتوبی به او نوشته مبنی بر اظهار سرکشی و تهور و جلالت
خود بود چون مرهٔ را که درین صوبه اقتدار بیشتر گشته از وقوف این معنی
اندیشیده غبار - کدورت و وحشت بردلش پاشیده گردید * * نظم *

درشتی همه نیش چون خار بن سراپاش فاسد چو ریش - کهن
ز یک گفتنش جمله شورنده کار بسی فتنه بر خلعت از هر کنار
جوان مرد خان که از و اطمینان نداشت در تدبیر مآل کار خود محفل کنگش
آراسته در ظاهر بنابر استقبال و در ضمن به تهیه و استعداد مدافعت و ممانعت
بیست و چهارم شعبان در فضایی موضع اساروه یک گروهی بلده داخل خیمه
گشت و قایم قلیخان را نزد کنگجی مدار کار کهاندیر او که در نواح پتلاد با فوج
دکهنان رسیده بود رخصت نموده از و امداد خواست قائم قلی خان با و گفت
و شنید در میان آورده به مقرر داشتن هزار رویه روز سه خورج سپاه گرفته غره شهر
رمضان رسید و در موضع عیسن پور فرود آورده - جوان مرد خان از مرافقت
مرهٔ قوی دل گشته کمر همت بست و جمعی دیگر از گجراتیان را فراهم آورده
آمادهٔ مدافعت گردید - فخر الدوله از بارهٔ سیف‌نور شیر خان را به هراولی با پسر
خویش تعین ساخته عازم پیش گردید و راجه رای سنگه را از ایدر طلب داشت
و او در نزدیکی قصبهٔ کپربنچ ملاقی شده خلعت شش پارچه و یک زنجیر فیل
تواضع یافت و برفاقت شیر خان در هراولی مقرر گشت و از آنجا کوچیده به
قصبهٔ بهیل دوازده گروهی، بلده رسید و هفتم به غزم احمد آباد رایت عزیمت بر
افراشت جوان مرد خان داخل بلده گشته صغیر خان برادرش را با فوج با تفق

و احوال مسئلت می نمایند - برای چنین روز است اراده او بزیارت اماکن مشرفه و رسیدن متعلقان به بندر سورت بوده و خواهش الهی باین قسم به ظهور آمد بالفعل صلاح و فلاح کار دران است که وقوع این واقعه را به مقرب الحضرة و الخافان بهروز خان که واسطه حضور پرنور است اطلاع باید تا چه جواب رسد همه ها را این معنی پسند آمد و کیفیت نوشته شد بهروز خان آگاه گشته نظر باتحاد و اخلاص آن مرحوم داشته حقیقت را معروض بارگاه والا گردانیده منصب و خطاب و خدمت امینی و جاگیر خان مغفور را بنام راقم و در دست خلعت ماثمی یکی ازان به اسمعیل محمد خان که از پیشگاه فضل و عطا مرحمت گشت با اسناد خدمت و جاگیر و اضافه و خطاب حواله وکیل فرموده بدل گرمی تمام که شیوه بزرگان است تعزیه نوشت چون دازوکی فوضه بندر کهنابایت از وقت نجم الدوله به اسمعیل محمد خان مقرر بود بالضروره بعد از بعین بدانجا شتافت همدران سال پهاد خان جالوری فوجدار پالن پور رخت هستی بریست و محمد بهادر عمویش مکان را متصرف گشت * * بیت *

یکی چون رود دیگر آید بجای جهانرا نمانند بی کد خدای

و کهاندر او که نزد او مان بای شتافته بود به برادرش داملاجی بدین صوب مقرر شد و از طرف او رامچندر نامی به نیابت بلده رسید درین ضمن خبر آمد آمد فخر الدوله اشتهار یافت و فرقه سپاه بی روزگار بذابرتش نوکری دسته بدسته و گروه گروه رو براه آورده روانه شدند *

رسیدن فخر الدوله بسرحد صوبه و ملاقی گشتن

شیرخان بابی و راجه رای سنگه و پیوستن

او بباره نین پور در سواد بلده و

گرفتار شدن بدست مرهته

از پیشگاه خلافت و جهانبنانی فخر الدوله دستوری یافته به عزم احمدآباد برآمد و پس از قطع منازل و طی مراحل بسرحد صوبه پیوست شیرخان که

و لا يستقدمون ثبت گشته بود از یثخاکدان بریاض روضه جنان انتقال فرمودند
و باز ماندگان را بدر فراق و بوعده دیدار بقیامت مبتلا ساختند * * بیت *

بر آمدن بر از دریای اندوه فرو بارید سیلی کوه تا کوه

چون امری ناگزیر بود زبان به کلمه ترجیع انا لله و انا الیه راجعون کشوده بامر
تجهیز و تکفین پرداخته بخاک سپرد امید که او سبحانه تعالی بذور مغفرت
ببیمارزد چنانچه ایشان نسبت بحال فرزندان شفقت پدری مبذول داشتند
الله الحمد که از آنها راضی ازین سه پنجهی سرای انتقال فرمودند و اهدب بی
عفت اولاد و احفاد ما را نیز توفیق رفیق دارد و عواقب امور شان را بخیر گرداند
بمنه وجوده * * بیت *

بماند آن فرخ آئین پسر که سازد فروزان چراغ پدر

از آنجا که غمخوار و خیر خواه خلایق و مجوز ایذا و اضرار احدی نبود سکنه بلده
عموماً آشنا و بیگانه قرین اندوه و ملال گشتند * * بیت *

نیک و بد چون همه ببايد مرد خنک آن کس که گوی نیکی برد

بعد فاتحه و رسوم روز سوم راقم که بحسب حال سبقت داشت برادران را جمع
نموده به دالاسا و تسلی پرداخته گفت * * رباعی *

دنیا چو رباط و مادر و مهانیم تا ظن نبری که ما درو می مانیم

آن خالق ذوالجلال میماند و بس باقی همه کل من علیها فانیم

و به یقین که هردی حیاتی را شربت ناگوار مرگ چشیدنی و رخت هستی به
عالم فیستی بر بستنی است و این غم و اندوه تا بقیه حیات مستعار فراموش
شدنی نیست * * بیت *

این ابرنم گرفته ز دریای بیکران دود دل من است در و اشک من نهان

اکنون تدبیری باید اندیشید و چاره باید جست که نام و نشان آن مرحوم بر صفحه
اوراق ایل و نهار به نیکی ثبت و یادگار بماند * * بیت *

روانش روشن و فرخنده بدارا اگرچه مرد نامش زنده بادا

و فرزند خلف را که باتیات صالحات است مردم از درگاه مجیب الدعوات بالعدو

ارتحال خان مغفرت نشان علي محمد خان امين کثیره پارچه ازین خاکدان بروضه وضوان

از جمله سانحات غم فزای این سال که عالم الکزن راقم بود رحلت والد مرحوم مغفور است از آنجا که او سبحانه تعالیٰ او را رقیق القلب و خدا ترس آفریده بود از مشاهد حوادث زمانه و اطوار ادرار دوران و خرابی این ملک تاب استقامت درین دیار در خود ندیده دل کنده شد و اراده عاقبت بخیری بخاطرش خطور نمود که متعلقان صغیر و کبیر را در بندر سورت به حفظ و حمایت حافظ حقیقی سپرده خود را شرف اندوز کونین اماکن مشرفه سازد چون از مدتی احمدآباد مسکن قرار یافته بود پیوسته در تدبیر این معنی اندیشیده اسباب زیادتى برطرف ساخت و سرانجام و استعداد سوارها و باربردار پرداخت و بنابر حصول دستکاهدارى مرهته از دیوجی تا کبیر نائب داماجی و آگهی عزم خویش به تیغ بیگ خان متصدی بندر سورت نوشت و جواب با صواب از هر دو رسید و قصد ایشان تصمیم یافت و اراده الله که بر همه غالب است بنوع دیگر تعلق پذیرفت جوان مرد خان آگاه گشته با صفدر خان برادرش و قائم قلی خان آمده به دل جوئی و فسق عزیمت به مبالغه تمام بجد گشت و راضی نه شده مقرر فرمودند که راقم تا قسمت باشد به تعلقه امینی بماند و بیعانه به مکاریان داده دهم شهر جمادی الاولی حرکت را تعیین کردند - اتفاقاً صبیح خورد سال راقم که ایشان الفت تمام باو داشتند تب نموده جدی بر آورد و اراده لایق را عائق گشت چون پیمانه عمرش لبریز شده بود در ایام معدود در گزشت و غم شدید عارض حال ایشان گردید که روز سوم او خود تب کردند و روز بروز مرض اشتداد پذیرفت از دریافت حالت خویش اسمعیل محمد خان برادر راقم را که در کهنبلایت بود طلب داشتند آخر الامر کار حیطة تدبیر و تدایوی و معالجه بیرون رفت دوم شهر جمادی الثانی بروز دوشنبه قریب بدو ساعت از روز بر آمده که در دیوان قضا اذا جاء اجلهم لا يستأخرون ساعته

و در سال هزار و صد و پنجاه و هفت صفدر خان بعد تشخیص پیرگنات و پیشکش زمینداران ضلع دریای سابر معاودت نموده به بلده در آمد و کفاندیر او نیز از سورتبه که هنگام برگشت رسید رینکوجی را نائب مستقل گزاشته به مسکن خویش شتافت رینکوجی به قصبه اهر ماتر بر ساحل جویبار و اترک دوازده کروهی بلده آمده بذایر بعضی گفت و شنید ملاقات بجوان مرد خان نوشت و او قائم قلی خان و اقام را همراه به موضع کهنه که از فرودگاه رینکوجی قریب بود رفت و یکدیگر را دیده به تبدیل دستار عقد مواخات بسته آمد و کشانجی از تغییر مرار نایک به نیابت حصه مرهته به بلده رسیده دخیل کار گردید همدران اوان فخر الدوله پس از رسیدن نوشته جات و وکیل جوان مرد خان خلعت شش پارچه که مصحوب خان محمد خان و وکیل او فرستاده بود رسید و بدعت بیوره که چندی رفع گشته بود درین و لا به عنوان سر شماری ذکور اهل حرفه و قوم به قوم مسلم و هندو فی نفر سه نیم روپیه که ازان مبلغی به عمل آمد گرفته شد و حسن ظن عامه رعایا و کانه برایا به ان بعض الظن سوء مبدل گشت و چشم داشت هم وطنی که داشتند نتیجه بالعکس بخشید و خوشی به اندوه انجامید *

چنین است دستور چرخ کهن که چون سر بر آری برآرد زن
 درین لاجوردی سرای دو در ز دنبال مطرب رسد نوحه گر
 چنانچه قریب چهار هزار روپیه به دو دفعه از سید فاضل سجاده نشین امام الدین که در موضع کرمته آسوده اند و به دو دفعه از محمد عبدالواحد بازرگان قوم بواهر قریب شصت هفتاد هزار روپیه جبرا قسرا حبس نموده گرفت از انجا که در حکومت نجم الدوله آن مظلوم مبلغی به طریق مصادره داده و درین ایام که از همه بیشتر شادان و فرحان بود گریان و نالان به ذکر هی اکبر من اختها متکرر گشته فرار نموده به بندر سورت شتافت و ده هزار روپیه جنس ابریشم شیخ حسن عرب ز ورقی تجارت پیشه را که در خانه اش گذاشته به کهنجایت رفته بود بر آورده گرفت و بنیاد گرفت و گیر و اخذ و جر گزاشته گردید *

به فخر الدوله فخر الدین خان بهادر شجاعت جنگ که به منصب هفت
 هزاره ذات هفت هزار سوار سرافرازی داشت به گزرا نیدن دو لک رویه به
 عنوان پیشکش سرکار والا مقرر و مفوض گردید و به مرحمت خلعت خالصه و سر
 پیچ و جیغه مرصع و یک زنجیر فیل مفتخر و مباحی گشت از انجا که کیفیت
 کشته شدن مقبول عالم به حضور فرسیده بود او سند نیابت بلا قید اسم نزد
 سیتارام نام صراف که از سابق با او معرفتی داشت فرستاده نوشت که از
 منصب داران متعینه هرکه لیاقت نیابت داشته باشد و عهده بر آ تواند شد نام
 او را مندرج ساخته برساند و رسیدن سند به جوان مرد خان که متولد خاطر بود
 واضح گشت و نیز کسی که مصدر این امر تواند شد نه بود لهذا جوان مرد خان
 که تا حال نائب مقبول عالم بود این معنی را از مساعدت وقت تصور نموده
 سند را گرفته بنام خویش معوم نمود هرچند که ضابطه استقبال این قسم
 نوشته جات معمول نبود اما بنابر اعلان و اشتهاار بیست و چهارم شهر ذیحجه
 الحرام بد غ شاهی رفته بر سر بسته داخل بلده گردیده مذکور باسم فخر الدوله
 بر آورد و وکیل را با عرائض روانه کرد از انجا که در عهد حضرت فردوس مکانی و ایام
 حکومت و نظامت وکلای خلد مکان بتخانه چننا من احداث نموده
 ستیداس جوهری را به امر آنحضرت آثار شرعی گزاشته مسجد ساختند و موسوم
 به قوه الاسلام گشت چنانچه در محل خویش سبق ذکر یافته اصنامی چند را
 که منصوب بهارس ناتیه معبود قوم سراوکان از سنگ مرمر مرتب کرده در
 انتظاری روز معین نصب آنها بود که از تقدیرات فلکی بیت الصنم بیت الصمد
 گردید از انجمله دو بیت را که هر یک بقدر صد من باشد به حیل شکستن محفوظ
 داشته در زمین دفن نمود درین وقت ورنه او ضعف اسلام و حمیت دین را از
 قلوب زائل و طبائع را بحطام دینوی راغب و مائل دیده به ایثار رشوت رخصت
 حاصل کرده بر آوردند علی رؤس الا شهاد به حمل عرا بهادر بلده آورده در بتخانه
 که در زیر زمین از قدیم داشتند و از خوف اهل اسلام نهانی دران نهانخانه به
 پرستش اشتغال می ورزیدند نصب نموده بت پرستی را آشکار ساختند

گشت و به دیوجی پیوست - باوجود این حالت به تصور آنکه خود را به بهروچ که قریب است رساند کوچ نموده به موضع پانولی چهار کروهی بهروچ رسید و عرصه بر او تنگ گردید زخمی شده از فیل براسپ سوار گشت و صفوف مرهته را برهم شکافته با معدودی بر ساحل رود بار زبده خود را رسانید چون بدون کشتی عبور امکان نداشت و کشتی‌ها را نیک عالم خان که او نیز از و اندیشه ناک بود و چه باشا دیوجی بند داشت لهذا اسپ را بر آب زد که به شناوری گزاره شود ناگه اشپش در و حل فروماند که جماعه مرهته رسیده در گزرا نیدند و فتحیاب خان که دستگیر گشت به قتل در آمد و این واقعه در بیست و یکم شهر ذیقعد الحرام آن سال روی نمود و سنوح این سائحه به جوان مرد خان واضح گردید از آنجا که مقدمه سلطنت که در آن وقت فی الجمله به تسلط بود مآل کار خود اندیشیده خیال عهد و پیمان با مفتخر خان بذو عیکه سابق خواهمند بود که او نائب مستقل باشد بست *

* بیت *

بیا که نوبت صلح است و دوستی و ارادت بشرط آنکه نگویم از آنچه رفت حکایت اما بنابر گفته غرض گوین که از و چه اطمینان تواند شد دودله ساخته گفتند *

* بیت *

چو بد کردی مباش ایمن ز آفات که واجب شد طبیعت را مکافات
باوجود آن دو سه دفعه نوشت و خواند این معنی در میان آمد که درین بین خبر
تقرر صوبه به فخرالدوله از نوشتجات دارالخلافه رسید و گفت و شنیدها موقوف ماند *

صوبه داری فخرالدوله فخرالدین خان

بهادر شجاعت جنگ و مقرر شدن

نیابت به جوان مرد خان و دیوانی

عبدالحسین و قایم قلی خان

چون رویداد صدر از معروضه اخبار نویسان و عرائض مفتخر خان به عرض
عاکفان بارگاه سلاطین پناه رسید از پیشگاه عظمت و جلال صوبه داری احمدآباد

فداء الدین خان و مفتخر خان به عبدالعزیز خان عرف مقبول عالم که به قلعه داری جنیر می پرداخت رسید باستعداد فراهم آوردن سپاه و لوازم توپ خانه سرگرم گشته چند ضرب توپ و مصالح از قلعه فرود آورد و به نگهداشت پرداخته رستم را و نامی از جماعت مرهته را نیز نوکر گرفت و فتحیاب خان قلعه دار ملیه را را که اخلاص مند بود برفاقت دعوت نموده باتفاق و سرانجام رو برآه آورد * بیت *

کبوتری که دگر آشیان نخواهد دید

قضا همی بردش تا بسوی دانگ و دام

القصة اول عزم بدست آوردن بندر سورت را پیش نهاد همت خود ساخت - متصدی آنجا از وقوف این معنی به حفظ و حراست و استحکام برج و باره پرداخته مستعد ممانعت نشست باوجودیکه از ضلع سوهن گده بالیست گزشت مخاطره مرهته را بخاطر نیاروده و طریق مصالحه و التیام به آنها که در صوبه اقتدار دارند نه پیموده باستقلال تمام ازان ضلع گزشته به موضع براچه رسید دیوجی تا کبیر نائب داماجی راو که از سیغه زوری او واقف و به عنوان خودسری رفتن او را دیده به خود اندیشید که اگر به احمدآباد رسیده متمکن گردد چه سلوک درپیش خواهد نمود - لهذا به متصدی بندر سورت نوشت که به استقلال به مدافعه کوشد که از بیرون به مقابله می رسم عبدالعزیز خان از وقوف این معنی گرفتن بندر را بوقت دیگر موقوف داشته عنان عزیمت به سمت احمدآباد معطوف ساخت - دیوجی تا کبیر سد راه گشته به مقابله پیش آمد و او جنگ کنان از بسیاری مخالف نیندیشیده قطع طریق می نمود هرروز جمعی از طرفین کشته و خسته می گشتند از آنجا که رستم راو در ایام سابق مکرر به صیغه نوکری با داماجی راو بوده دیوجی او را تطمیع نموده بجانب خود مائل ساخت روزیکه مقبول عالم متوجه منزل موضع کبیر کهنه گره گردید جنگ صعب بوقوع آمد - کمی آذوقه و مصالح سرب و باروت و کشته شدن جمعی از جماعته داران و علی میان نام که هراول بود زخم کاری برداشته در همان شب در کزشت رستم راو که با دیوجی ساخته بود چندی از جماعه داران دیگر را اغوا نموده رو گردان

این امر بود حمل بر نفاق او نموده منجر بآزدگی ساختند و او رنجیده باقبائل بموضع دهوان که مسکن ظالم جالبه کولی است رفته سکونت گرفت جوان مرد خان پس از انفصال معاملات مرهته و کوچ کهاندر او از نگینه باغ داخل بلده گشته به تمشیت مهام پرداخته زورآور خان برادر خود را به نیابت بلده پتی فرستاده فوقه سپاه نجم الدوله که اسباب و اثاث البیت او را در تذخوای طلب خودها گرفته بودند بعضی از راه خوشامد که امیدواری نوکری داشتند و از اکثری آنچه را خواهش نمود از خیمه و فروش طلب داشته گرفت و از همان خیام بر سرش افراخته و بساط در زیرش گسترده گشت و خدم و حشم بخدمت قیام نمودند فاعتبروا یا اولی الابصار - * بیت *

چنین است آئین گردنده دهر که بخشد به مهر و ستاند به قهر
و از اسپان و افیال دو زنجیر فیل یکی مکنه و دوم ماده فیل شیر خان و یک زنجیر جوان مرد خان و یک زنجیر زور آور خان از جماعه داران به نیمه بها خریدند و قریب سی صد جزائر که جزائر چیان در عوض خودها نگاه داشته بودند آنها را نوکر ساخت و در آخر کار جزائرها را کشیده گرفت و هفتاد پنج ضرب توپ از خورد و بزرگ و مصالح سرب و باروت از آن نجم الدوله را به تصرف خود در آورد و صفدر خان برادرش را نائب مذاهب و راتق و فاتق مهمات مالی و ملکی ساخته بنابر تشخیص و گرفتن پیشکش با فوج به ضلع پرگنه کری رخصت نمود - نظر علی خان و محمد زمان بیگ و مومن علی خان و محمد قلی خان صلاح و فلاح حال خود را در ماندن احمدآباد ندیده دو از دهم شهر ذیقعدة الحرام به عزم دارالخلافه روانه شدند و طالب علی خان دیوان صوبه که در حضور بود همدران ایام باجل موعود در گزشت *

روانه شدن عبدالعزیز خان از قلعه جنیور به عزم

احمدآباد و کشته شدن او در بین طریق

چون نوشته جات جوان مرد خان مبني بر مداخلت صوبه و برآمدن

باینچانمی انجامید اکنون آنچه خدمت کزاری از دست من بر آید کوتاهی
نخواهم نمود - * بیت *

بدی را بدی سهل باشد جزا اگر مردی احسن الی من اسا
خیمه و سرانجام ضیافت فرستاده فرود آورد از آنجا که معاملات صوبه با مرهته
درست شد صفدر خان یک زنجیر فیل ماده بابت تواضع مفتخر خان را همراه
گرفته با رینکوجی ملاقات نموده داد و مژار نایک نامی به نیابت مرهته در بلده
مقرر شده آمد شیر خان روانه باره سینور گردید و کهاندیرو و کاناجی از بنجر
کوچ نموده بدولقه رفت و رینکوجی را رخصت پنداد نموده به ضلع سورتیه
شتافت فداالدین خان به رینکوجی ظاهر ساخت که از حضور صوبه تغیر نه شده
و احکام دیگر هم مجدداً در استقلال ورود فرموده اند اگر مرافقت نمایند
و آب رفته بجو آرند می تواند شد او گفت آنچه ما یعرف من بود به طفیل
شما به غارت رفت اگر برای خرچ سرانجام نمایند حاضرام و او بنابر تدبیر این
معنی به کهنایت روانه گردید چون رینکوجی را گرفتن نیمه حصه آنجا که در
عوض بیرم گام نجم الدوله در و بست داشت در پیش بود بدانجا شتافته بر
تالاب نارنگسر فرود آمد مفتخر خان و نجم خان ملاقی شده نائب او را دخیل
کار نمودند و بنابر تمشیت مداخلت صوبه که فداالدین خان سلسله جنبان
شده بود محفل کنگاش آراستند پس از گفت و شنید قرار یافت که عجاله
لک روپیه اگر سرانجام یابد کمربسته می کرد و خوانین در تدبیر آن شده آنچه
ته بساط نجم خان و جمع دیگر از مذسویان و اقربا و از گرفتن نقد و جنس
تجارت پیشگان بهر نوعی که توانست شد در عرض یک ماه هشتاد هزار روپیه
و اصل ساخته در تدبیر باقی ساعی بودند - رینکوجی را که مدعا از مداخلت
حصه بندر کهنبایت و گرفتن زر بود گفت که من به بورس که ده کروه از
کهنبایت است رفته باستعداد مهم می پردازم هرگاه بقیه وجه مقرر را گرفته
بیایند باتفاق بدان امر قیام نموده شود و خود به بورس شتافت و منکشف
گشت که گفتار و کردار فروغی از صدق نه دارد چون فداالدین خان باعث و بانی

کهاند یر او و رینکوجی کوچ نموده بموضع بخرسه کوهی بلده بر لب دریای
 سابرم منزل گزیدند جوان مرد خان بر تالاب کانیه داخل خیمه گشت و قایم
 قلی خان با جمعی برفاقت بر آمد روز دیگر راقم نزد جوان مرد خان رفت
 معلوم نمود که بلیداس بذابر پیش آمد خود امور چند خاطر نشان او کرده
 مزاجش را بجانب خویش مائل ساخته با نرهر پندت و کشناجی علحده در
 خلوت اند چون از آمدن راقم آگاهی یافت گفته فرستاد که اندک توقف نمایند
 می آیم دانست که چه آش در کاسه شده و واسطه کاری این قسم مقدمات را
 که مناسب حال خود نمی دید و هرگز خواهشمند نبود بذابر پاس خاطر
 رینکوجی که خواه نخواه بجد و باعث گشته بود رفته این معنی را از
 خدا خواسته پای خود را کشید و از مقدمه نصف پرگنه حوبلی که دیگری اطلاع
 نداشت خود را آشفته ساخت بلیداس دوسه دفعه در فوج مرهته آمد و رفت
 نموده قرار مصالحه را بروا گذاشتن پرگنه پتلاد بلا عوض درست نمود درین اثنا شیر
 خان بابی به رینکوجی حسب الخواش فداء الدین خان پیغام نمود که میخواهد
 نزد او بیاید اگر بموضع سر که هیچ خود بیایند من او را آورده می رسانم و ملاقات
 یکدیگر نیز بعمل می آید رینکوجی پزیرا گشته به میعاد گاه آمد و شیر خان
 فداء الدین خان را با خود بر فیل سوار ساخته و رتبه های زنانه همراه گرفته در
 ساعت از شب گزشته بسیت و چهارم شهر رمضان از دروازه را یگهر لب سابرم آمد
 مستحفظان که ایستادگی داشتند منع پزیر نگشته برینکوجی رسانیده معاودت
 کرد رینکوجی فداء الدین خان را به فرود گاه خویش آورد و از سلوک گزشته
 گله آغاز نمود -

چو شرمند شد طعنه بروی مزن بیک جادو خنجر پیایی مزن
 بآزدگان وحشت انگیزختن بود بر جراحت نمک ریختن
 مزن طعنه شرمند خویشت را به نشتر مکن بیشتر ریش را
 و گفت که اگر چه من بد کرده بودم اما از شما بد تربیه و قوع آمد عاقبت
 اندیشی را با وجود عجز و الحاح به خاطر نیاروند اگر اتفاق می بود کار

که فتنه برپا شود - چون پردهٔ ظلمانی شب مانع بود - جوان مرد خان فوجی را مقرر ساخت که قبل از دمیدن تباشیر سفید صبح رفته به ممانعت پردازند و در شهر آورده تا هنگام انفصال معامله مرهٔ نگاهدارند از آنجا که او آخر شب فرستاد های رینکوجی رسیده و او با قبائل و محمد شهباز که رفاقت ورزیده بود روانه گشت این معنی صورت نه بست - مفتخر خان قریب شامی وارد لشکر مرهٔ شد و رینکوجی به مراعات پرداخته خیمه علحده برپا نموده فرود آورد و بعضی گفت و شنید با او کرده روز دیگر جمعی را همراه نموده بصوب کهنابایت گسیل ساخت بالجمه ازان مقام مرهٔ کوچ نموده بموضع کو کلیع منزل کرد و رخصت صادق علی خان و دیگران در میان آمد - رینکوجی بتواضع پارچه پوشیدنی به ضابطهٔ دکن پرداخته نرهر پندت و کشنابی و هری پندت را همراه داد و هنگام وداع از راه خصوصیت به گوش راقم گفت که در پرگنهٔ پتلاد حلاوتی نه مانده چنانچه سال گزشته پرگنهٔ عمده به هشتاد هزار روپیه که آن نیز در وجه مصارف سه بندی صرف شد رسیده نوع نمایند که در و بست به ما وا گزارند که مقدمهٔ صلح صورت گیرد راقم پاسخ داد که هر چند کمی مداخل باشد لیکن عمدگی پرگنه که مشهور و معروف است نرفته همین که یک دستی شد باز همان است که بود اگر در عوض نصف پرگنه حویلی احمدآباد حصهٔ مرهٔ را وا گزارند که در و بست به حصهٔ مغل قرار یابد سعی می تواند نمود و شاید صورت گیرد - گفت هرگاه جمیع مقدمات درست شود من از گفته بیرون نخواهم رفت از اتفاقات باید اس بد اساس خناس که از وقت نجم الدوله چاشته خور معاملات مرهٔ بود و مبلغها را از هر دو جانب مواضع چند بصیغهٔ خدمتانه در انعام داشت و بموجب گفتهٔ فداء الدین خان بنابر گفت و شنید با کهنادیراو به پتلاد شتافته بود چنانچه سبق ذکر یافته هنگام مراجعت بموضع کهنیره رسیده رویداد احمدآباد را شنیده متوقف بود از استماع آمدن راقم و دیگران چون ماهی بی آب بیتاب گشته که مبادا کار از دست برود براقم پیغام نموده همراه به احمدآباد آمد الحال تا دو روز نرهر پندت نزد والد آمده به گفتگوی معامله پرداخت درین ضمن

احکام واقف گرداینده نوکر ساخت و احکام قدسی را نزد جوان مرد خان فرستاده از راه ملاطفت سلسله جذبان مصادقت شده پیغام نمود که الماضی لایذکر که اکنون صلاح و فلاح کار دران است که بدستور قدیم از راه دوستی و مخاندن در آمده بهدر را خالی نمایند و برادر و از رفاعت گزیده نائب با استقلال باشند جواب حسب المدعا حاصل نه گشت و حقوق سوابق و لواحق به عقود مبدل گردید و عهد و پیمان موطن بایمان بر طاق نسیان نهاده آماده پیکار گشت و گفت -

* بیت *

حسابی که با خود بر انداختی چنان نیست بازی غلط باختی
و صبح روز چهارم شهر رمضان المبارک کسان را بمکاسه تعیین نمود و جنگ در گرفت درین هنگامه خانه محمد باقر خان و میرزین العابدین و محمد تقی سرو قد که سرا و نزدیک بود بغارت رفت درین وقت مفتخر خان قائم علی خان را هر چند تکلیف مر افقت و موافقت نموده قارع باب آشتی شده گفت که بالفعل آب رفته بجمومی آید با جماعه که با خود رفیق ساخته شریک شود هر چند بیشتر گفت بتصور آنکه هرگز فیما بین التیام و اتحاد نخواهد ماند کمتر شنیده تقاعد ورزید - کسان جوان مرد خان از چهار طرف هجوم آورده خانه را مرکز وار محیط گشته بجنگ در پیوستند - مفتخر خان نیز بقدر مقدور و میسر به مدافعه می پرداخت بعضی از گجراتیان که درین معرکه شریک شده بودند از طرف ثانی متوهم گشته جدائی گزیدند محمد شهباز باهمراهیان و جمعی از مخصوصان پابی استقامت فشرده زد و خورد داشتند چون عرصه تنگی پذیرفت مصلحان خیر اندیش در میان آمده طرفین را از منازعت باز داشتند و قرار یافت که مفتخر خان از بلده بر آمده در رحمت پور تا سر انجام راه توقف نموده برود و او بر آمده به رینکوجی کیفیت سر گزشت را نوشته جمعی را طلب داشت که همراهی گزیده بیاید درین ضمن بعضی از مخصوصان جوان مرد خان دور اندیشی را کار فرموده خاطر نشان او نمودند که چون هنوز عهد و میثاق و معاملت با مرهته صورت نه گرفته اگر مفتخر خان به کهاندیر او و رینکوجی ملحق گشته احکام استقلال خود را ظاهر سازد یحتمل

معاملت نمود - لهذا عجب سنگه پیشکار را همراه راقم و صادق علی خان رخصت کرد - مدعی رینکوجی از طلب راقم بذابر سلوکی که با او و پندتان او نموده بود میخواست که درین معاملت واسطه باشد القصه دران مقام ملاقات دست داد و گفت و شنید استقرار بالمناصفه صوبه با عجب سنگه که مدار کار بود بمیان آورد *

رسیدن حسب الحم اعلی در باب استقلال صوبه بنام مفتخر خان و وقوع خانه جنگی با جوان مرد خان و بر آمدن مفتخر خان از احمد آباد

پس از کناره گیری فداء الدین خان و بجیرام پیشکار که او نیز دخیل شیرخان شده و قابو یافته هنگام شبی به تبدیل لباس به دار الخلافت شتافت تهامی فرتقه سپاه بر مفتخر خان هنگامه آرا شدند بالضرورة از ناطق و صامت آنچه در تحت او بود حواله سپاه نمود که درین بین چون واقعات صدر بذریع حکیم الممالک بعرض اقدس رسید احکام والا بنام مفتخر خان بمهر و زیر الممالک لمعان صدور یافت که از پیشگاه خلافت و جهانبانی صوبه به عبدالعزیز خان مرحمت نه گشته باستقلال تمام بامر نظامت قیام نمایند و بنام جوان مرد خان در باب دست باز داشتن مصحوب قاصدان سریع السیر رسید مفتخر خان از وقوف این معنی با چندی مشورت درمیان آورد قرار یافت که چون در مکانی که می باشد قریب به قلعه بهدر و جای مستحکمی نیست اگر اعیانا از اظهار احکام طرف ثانی انقیاد امر نه نماید کار به ناخوشی انجامد توان خود داری نمود خانه شجاعت خان که بالفعل عبدالعسین خان می باشد و جای بارسعت و متین است انتقال نموده به تدبیر کار باید پرداخت و بدان جا آمده محمد شهباز و هیله و جمعی دیگر را که با خود موافق میدانست طلب داشته بر مضامین

را سوار ساخته یک راست بخانه شیرخان آمده جا گرفت و در او آخر شب که مردم به خواب غفلت غمزه بودند کسان شیخ عاقل هادی خان را بر آورده بردند صبحی که سپاه سراز بالین برداشت از فداءالدین خان و محمد هادی خان نشانی نیافتند به بکر تکبیر فرو رفته به تجسس و تفحص در آمدند هر چند بیشتر جستند کمتر یافتند و بعد سه روز که سراغ یافتند چون دست نمی رسید بر مفتخر خان جمع شدند صفدر خان برادر جوان مردخان حسب الطلب از راه دهن پور آمد اما جی و غیره پندتان رینگوجی چون از جوان مرد خان اطمینان خاطره داشتند از والد راقم درخواست نمودند که آنها را روانه سازد لهذا به رخصت جوان مرد خان هر کدام را پارچه پوشیدنی به ضابطه دهن داده یک منزل رتبه و یک راس اسب برای سواری مقرر کرده مرخص ساخت و آنها رفته بر رینگوجی ملحق گشته سرگشت را ظاهر نمودند آقا محمد حسین که بامر قلعه داری پلاد و جنگ با مرهه داشت رینگوجی چون رخنه نمی یافت به حفر نقب و انباشتن باروت زیر دیوار قیام ورزیده مرتب ساخت که درین بین خبر داخل شدن جوان مرد خان در بهدر و بر آمدن خوانین رسید چون با آقایی مذکور تعارف داشت پیغام نمود که این همه ایستادگی و مردم شکنی برای کسی که بود در میان نیست مقدمه احمدآباد آن صورت یافت صواب آنست که دست جنگ کوتاه ساخته بخاطر جمع با احوال و اقبال بهر جا که خواهند بروند و قلعه را تسلیم نمایند باوجود این معنی به محمد قلی خان برادر خودش که در بلده بود نوشت که اگر کومک و مصالح جوان مرد خان بفرستد استقامت می توانم ورزید چون به عمل در نیامد الصالح احمد بر خوانده باستقلال تمام بر آمده به کهنایت شتافت و قلعه پلاد بتصرف مرهه رفت رینگوجی جهت امتحان که قصد انهدام قلعه در نظر داشت نقب را آتش داده پراپند و ما بقی را منهدم ساخت و به سرعت تمام برای استحکام امور خود به عزم احمدآباد کوچ نموده بموضع بیوته سه کروهی در لقه رسید و مصحوب کشالجبی بجوان مرد خان پیغام فرستادن معتمدی از خود و راقم و صدق علی خان بنابر

گردید -

* بیت *

نه خاکی بخون کس آغشته شد نه یک مور در زیر پا کشته شد
 اعیان بلده از سادات عظام و مشائخ کرام و سرکروهان بواهیر و هندو فرقه به فرقه آمده
 به تهنیت پرداختند سکنه بلده عموماً به تصور و خیال اینکه الحال ناظم هم
 وطنی شده خوشیها نموده به کسب و پیشه خودها مشغول گشتند و خصوصاً
 جمعی که از خوف گرفت و گیر در پرده خفا مستور و محجوب می بودند بر
 آمده شکرها بجا آوردند که آینده از دامن بیوره و مصادره رهائی یافتند * مصرع *

زهی تصور باطل زهی خیال محال

بالجملة فداء الدین خان قریب ده دوازده یوم در اندرون خانه نشسته در ظاهر
 به تدبیر وجه طلب سپاه و در ضمن که به هیچ قسم عهده برائی نخواهد شد در
 کناره گرفتن و نجات خویش وسیله هامی انگیزخت زوجه شیر خان که با قبائل
 فداء الدین خان اخلاصمندی داشت درین وقت روزی بجهت ملاقات
 آمد فرقه سپاه بقول آنکه مارگزیده از ریسمان الجه می ترسد بگمان اینکه میبادا
 مثل رینکوجی به عمل آرد نه گزاشتند که فرود آید و او برگشته رفت شاید در
 خفیه پیغام شده باشد - القصه شب پانزدهم شهر مذکور فداء الدین خان به
 قصد بر آمدن از کلبه خویش رفتن به خایه شیر خان که پرده نیلگون شب
 جهان را تیره و تاریاخت دیوار خانه را شکافته انتظاری فرو نشستن هنگام آمد
 و رفت مردم داشت زوجه محمد هادی خان که مادر زن فداء الدین خان باشد
 و او نیز در اندرون بود ازین معامله که تا صبح دم نخواهد ماند شوهر خود را
 نهانی آگاه گردانید که او نیز تدبیر خلاصی خود اندیشده کناره کشد هادی خان
 شیخ محمد عاقل جماعه دار را نزد خوانده مکنون ضمیر را در میان آورد و وجه
 طلب او که قریب بیست هزار روپیه می شد ادای آن بر ذمه خود گرفت که
 ازین ورطه بر آورده بخانه خود نگاهدارد و پس از نشان وجه مذکور مرخص سازد
 و عهد و پیمان برین معنی بسته شد فداء الدین خان قابو دیده از راه نقب
 با قبائل بر آمده بخانه صادق علی که قریب بود رفت و به رتبه سواری او قبائل

امری رو دهد بحماییت پردازد شیر خان بابی که در باره سینور اقامت داشت از
استماع سوانحیات صدر قصبه کپر و نج و پرگنه تهامة را متصرف گشته بکسان خود
سپرد و با قبائل بلحمد آباد آمد از آنجا که فرقه سپاه را امید قوی بر قایم قلی خان
که مرغ زرین می پنداشتند بود و از دست شان رفت و حالت قدرت مقتضی
خان که در عذقوان جوانی سواى فیل و اسب و گاو و شتر اسباب و وشکخانه
و فراش خانه اثاثه ظاهری نجم الدوله دسترس نه داشت بر فداء الدین خان
تقید و تشدد بیش از پیش در پیش نمودند چون حوصله اش برداشت نمی کرد
او نیز بدشتمی از جا در می آمد *

نه آن کرد با مردم از مردمی که آید در اندیشه آدمی
و روزی چند به سختی که نصیب هیچ دشمنی مباد گزرانیده تدبیری با خود
اندیشیده به جوان مردخان پیغام نمود بدین نوع که فرصت آب خوردن و دم
کشیدن و سرخاریدن ندارد عهده برائی نیست اگر نظر بر روابط سابق در میان
آمده وضعی قرار دهند که تواند تدبیر و سرانجام نمود اولی خواهد بود * بیت *

چنین است تدبیر این زال پیر که زهرت دهد چون چشایید شیر
بنابران جوان مرد خان او آخر روز آمده بعد گفت و شنود و قیل و قال با
جماعداران مقرر گشت که به عوض فداء الدین خان محمد هادی خان را به
طریق یرغمال نگاه دارند و او را رخصت رفتن اندرون بدهند که رفته تدبیر نماید
چنانچه باندرون شتافته روز دیگر پاره پیرایه طلای مرصع و نقره آلات و اقمشه زر بقی
و غیره فراهم آورده در معرض تشخیص قیمت در آورده نمود روزی چند بدین
منوال گزشت جوان مرد خان نیابت دیوانی صوبه را به عبد الحسین خان
بدستور سابق سپرده محمد اسد الله را بی دخل ساخت و بروز جمعه پانزدهم
شهر صدر که ساعت مختار بود با تجمّل و آراستگی سوار شده بمسجد جامع
ستافته نماز جمعه ادا نموده خطبه طیبه شنیده بخطیب خلعت داده بلا تعب
و عنا که هرگز در مخیله اش نمی گزشت شادمانه نوازان داخل قلعه میرو

خان و مفتخر خان نزد آنها قایم قلیخان بدست ما باشد و نخواهیم آورد
و مستعد پر خاش گردیدند القصه جوان مرد خان گردش چرخ را بحسب مرام
خود دیده دم از استقلال و استبداد زده گفت *

* بیت *

هر شادی که چرخ ز ما فوت کرده بود آنرا بیگ لطیفه قضا کرد روزگار
و کسان خود را همراه رعایای موضع غیث پور داده از هرجا که مواسی آنها بود
مسترد گردانید و جمعی را بر دروازه بهدر قائم ساخت و بنابر خالی نمودن قلعه
پیغام و بار بردار فرستاد بالضرورة فداء الدین خان و مفتخر خان بموجب تکلیف
فرقه سپاه بر آوردن احوال و اقبال را آغاز نهادند و بودن قبایل و اسباب فداء الدین
خان در خانه محمد بیگ خان واقعه خان پور که خریده بود و متعلقان و اثاثه
مفتخر خان بخانه حاجی امیر حسن که نجم الدوله از وقت بهنداری در گور
داشت و متصل بخانه فداء الدین خان است و قایم قلی خان اشیاء و وابسته
های خود را بخانه محمد زمان بیگ شوهر همشیره اش که در خانه مهر علی خان
می بود مقرر نمودند جماعداران کسان خود را همراه داده رسانیدند و هم شهر مذکور
هر یک از خوانین را فرقه سپاه برده فداء الدین خان را در بنکله باغی که در پیش
خانه خود ساخته بود و مفتخر خان را بخانه حاجی امیر حسین و قایم قلیخان
را پس از بر آمدن آنها به مخاطره هنگامه آرائی دیگران که دندان طمع بر او
تیز داشتند سید مهر علی و مارواریان قریب پانصد کس از سوار و پیاده مسلح
و مستعد شده قریب دو پاس از روز نقاره نوازان از راه میدان بازار بخانه محمد
زمان بیگ رسانیدند و کسان جوان مرد خان بلا وسواس در قلعه در آمده به رفت
و روپ پرداختند و مستحفظان بر دروب قایم گشتند قایم قلی خان بموجب قرار
داد وجه طلب مهر علی و مارواریان را اقساط بندی نموده در سرانجام رسانیدن
پرداخت و آنها بر دور خانه مهر علی خان به طریق مورچال شب و روز قائم
گشتند و جوان مرد خان در باطن اینکه چون صحبت با خوانین موافق نیست
در رفقت او خواهد بود و آنچه لازمه خدمت گزاری است بجا آورده عذرهای
خواسته خواهد شد پیغام نموده حامی و با خود متفق ساخت که احیاناً اگر

دستی بدر آر و هرچه خواهی بریا
وین خانه تاریک چراغش مرده است

روز دیگر هنگامه بیشتر گردید درین ضمن راماجی و غیره پندتان رینکوجی که در حبس بودند رهایی یافته بر آمدند چون رویداد صدر به کهاندر او که بامر محاصره قلعه پلاد و جنگ آقا محمد حسین می پرداخت رسید به فداء الدین خان و مفتخر خان بر جناح اسعجال نوشت که بالفعل بجهت سپردن قلعه پلاد که در محاصره داریم نوشته بفرستند و خود داری نمایند که به سرعت رسیده رفع هنگامه نموده مستقل می گردانیم چون آنها بی اختیار شده بودند و بعضی جماعه داران باین معنی راضی نبودند جواب نرفت درین اثنا همشیره قایم قلی خان کوچ نجم الدوله که از چندی بیمار بود محتضر گشت و قایم قلی خان بنابر وداع آخرین و دیدار واپسین از جماعداران رخصت درخواست نمود اول راضی باین معنی نگشته آخر قرار یافت که سید مهر علی جماعدار و ماروایان بطریق یتاقیان بر در حاضر باشند که او اندرون رفته بیاید اتفاقاً بمجرد رسیدن آن ضعیفه ودیعت حیات مستعار سپرد و قایم قلی خان بنابر تجهیز و تکفین بیرون بر آمده بدان امر قیام نمود و قریب پاشی از شب گذشته در جنب نجم الدوله به خاک سپرده معارفت کرد و بر دروازه محل سرا میان مستحفظان نشسته به امر ماتم داری پرداخت و در همان شب ازان جا که گمان لکوک بود جماعداران به قایم قلی خان گفتند که طلب از وقت نجم الدوله و مال اوست بالفعل مخلفات آن مرحومه را قلم بند نموده زیر مهر مایان نگهدارند و او بلا عذر بعد ملاحظه صنادیق و حجرات را مقفل ساخته مهر آن ها نمود و پیرایه را تفصیل نوشته سپرد قایم قلی خان کردند همدران شب او طریق مخلصی برای خود اندیشده به تقبل ادای وجه طلب آنچه از روی حساب بر آید با سید مهر علی و ماروایان در ساخت و قرار کرد که تارفع هنگامه فی نفر چهار آنه روز مره میرسانیده باشد و عهد و پیمان را مؤکد و موطند بایمان ساخته با خود رفیق و همدستان نمود روز دیگر که جماعداران بنابر آوردن قایم قلی خان پیغام فرستادند مهر علی و غیره بجواب پرداختند که شما و ما ها همه طلب گرانیم فداء الدین

وعدۀ فردا نموده میخواست باندرون رود از اجتماع وعدۀ فردا گمان شان بحدیقین پیوست که آنچه خیرسگالان جوان مرد خان شنیده اند مقرون به صدق است و پیش از آن که شب تیره در آید کاری باید کرد یکی از آنها دست به کمر فداء الدین خان زده نه گزاشت که برود و آورده نشانید برین قال مقال مقتدر خان و قایم قالی خان که بنابر دریافت هنگامه مضطربانه بیرون آمدند آنها را نیز در پهلوی نشانیدند و مابقی جماعه داران و عرب و روهیله سوار و پیاده بحالی و بر طرفی از رویداد آگاه گشته رو به قلعه نهاده هجوم واقع شد و عجب هنگامه برپا گشت جمعی برای آوردن نظر عالی خان بخانه اش شناقتند و او فرصت یافته بجوان مرد خان پناه برد و محمد زمان خلف فداء الدین خان را بار گیران در خانه اش باز داشته جماعداران پنج زنجیر فیل از آن نجم الدوله و فداء الدین خان و بارگیران اسپان را کشیده بخانه های خویش برده بستند بالجمله قریب پاسی از شب گذشته جوان مرد خان که وقوع این واقعه را بروفق مراد و خواهش خود دید بحسب ظاهر بنابر محافظت بلده که مبدا درین هنگامه که مستحفظان دروب و گذرها و چبوتره کوتوالی برخاسته رفته اند اجامره و او باش قابو یافته دست اندازی نمایند سلیم جماعدار عرب نوکر خود را به عمارت کاریز واقعه میدان بازار فرستاد و او جمعی را بر در سرای اعظم خان که سرب و باروت در آنجا بود تعیین نموده به قبض در آورد - از اطلاع این معنی فداء الدین خان نزدیک نیم شبی راقم را طلب داشت رفته ملاحظه نمود که طرفه هنگامه حشرو نشر برپا شده و فرقه عرب نهایت به شدت پیش آمده الحاصل که جوان مرد خان بدون اذن و بجا آوردن قرار داد کوتوال تعیین نموده منع باید کرد، چون گفت او متمسک به محافظت بلده گشت از آنجا که کار تمام شده بود آخر همان شب سلیم منادی بنام مقبول عالم گردانیده خود در چبوتره کوتوالی نشست و گذر بانان و مستحفظان جابجا تعیین نمود *

* رباعی *

امشب که فلک شعله داغش مرده است

نور مه و مهر در دماغش مرده است

رفتند *

* بیت *

که داند که فردا چه آید پدید مگر آنکه فردا هم او آفرید
 فدائ الدین خان قهر درویش بر جان درویش انگاشته فوج خود را که بر تالاب کانگریه
 افتاده بود به (۱) با شلیقی محمد حسین برادر زاده مستعد ساخته بر موضع
 غیاث پور سه گروهی بلده که از ابتدای حکومت در تعلق خود داشته و باغی
 احداث کرده بود فرستاده مواشی آن جا را رانده آورد مزارعان و رعایا بدنبال
 دریده گریبان خاک بر سر ریزان به بلده در آمده نزد جوان مرد خان مستغاثی
 گشتند و او ظهور این معنی را از مساعدت وقت و یآوری بخت تصور نموده
 تیر تمنا را به هدف مقصود رسیده یافت و خود از تعیین فوج و تاخت مواضع
 به در تغافل زد * مصرع *

همان رسم دیروژه را کار بست

الحاصل جماعه داران از خلوت دیروژه و آوردن مواشی به شبهه افتاده از فدائ
 الدین خان استفسار قرار مدار نمودند و او از ساده لوحی آنچه بیان واقع بود
 گفت و به یقین پیوست که ایشان دست از صوبه کشیدند و بعضی از متوسلان
 جوان مرد خان که با آن جماعه قرابت یا اخلاص داشتند از خلوت دیروژه از راه
 پخته کاری بنابر حصول مدعا و انداختن سنگ تفرقه و از راه بردن بدین تمهید
 کل را باب دادند که فدائ الدین خان اراده نموده که از راه دریاچه باغ واقعه بهدر
 با قبایل به کنه‌بایت برود و جوان مرد خان متکفل رسانیدن شده امشب یا فردا
 به عمل خواهد آمد و نیز چندی را نوید نوکری و بیش قرار دادند و بخاطر
 آنها مرتسم گشت یکدیگر را آگاه ساخته او اخر روز جماعداران سایر و توپ خانه
 در قلعه رفته فراهم آمدند و قریب دو ساعت از روز مانده که فدائ الدین خان بر
 آمد آنها متقاضی گشته سختی در پیش کردند چنانچه حوصله اش برداشت
 نکرده بجواب درشت پرداخت *

* بیت *

درشتی و بد خوئی آغاز کرد در فتنه بر روی خود باز کرد

(۱) با شلیق لغة ترکی سردار را گویند *

خان که دوستدار و رفیق است تعلق پذیرد و لیکن طلب سپاه را که جماعه داران
 جمع آمده اند تدبیر نمایند و رایها بران قرار گرفت که فردا جوان مرد خان در قلعه
 بهدر آید و خیر اندیشان فراهم آمده چون مبلغهای خطیر است عهده برآئی
 معلوم مگر به تدبیر که عقله دران خوض نموده وضعی مشخص و معین سازند
 و این معنی را مصکوب بجیرام پیغام نموده هر کسی بوثاق خویش شتافت
 که شب آبستن تا سحر چه زاید - جوان مرد خان ازین گفت و شنید که در
 مخیله اش نمی گزشت شجر امیدش را مثمر دید و غنچه گل مرادش
 را متبسم یافته استشمام رائحه مرام به مشام جان رسانید و گفت * * بیت *
 آن وعده که تقدیر همی داد ادا شد آن کار که ایام نمیی خواست بر آمد
 الحاصل صباح روز دیگر بموجب وعده دوشینه راقم حروف چون جوان مرد خان
 را دید و او مستعد گشته گفت که من بر سراره در انتظام هر گاه علی محمد خان
 بیاید همراهی می نمایم و راقم معاودت نمود و نزدیک بخانه با فداء الدین خان
 که فی الجمله در مزاجش اضطراب مخمر بود می آمد و در چار شد و او نزد
 والد آمده گفت که باتفاق بخانه جوان مرد خان رفته بناهی گزاریم - راقم گفت
 که رفتن بخانه اش صلاح و مناسبت ندارد پاسخ داد که همین جا هم خوب است
 چون اصرارش را مشاهده کرد بجوان مرد خان پیغام نمود و او آمد چون
 جماعه داران و دیگران از رفتن فداء الدین خان و آمدن جوان مرد خان آگاه گشتند
 جمعی از آنها بنابر استطلاع انجام کار حاضر آمدند و فداء الدین خان و والد راقم
 و محمد قلیخان با جوان مرد خان علحده نشست و گفت و شنید تدبیر طلب
 سپاه در پیش گشت از آنجا که مبلغ کلی بود از جوان مرد خان که به حسب
 ظاهر فائز شخص دیگر است عهده برآئی معلوم بعد گفت و شنود قرار یافت
 که باتفاق یکدیگر مواضع چند از قرب و جوار که گنجایش داشته باشد بتاخت
 در آورده ناطق وصامت آنها گفته به طلب گاران بدهند و سی هزار روپیه را
 بر پرگنه حوبلی که هنگام حصاد و ارتفاع غلات است تنخواه نمایند و مقرر شد
 که فردا مبعی فوج از هر دو جانب بدین امر پردازند و برخاسته بمنازل خویش

ساخته کنگاش درمیان آوردند چون قضا کار خود را کرده بود در پیش فدائ الدین که همه چشم را برو دوخته و گوش را به گفتارش کشیده بودند احدی به لا و نعم لب فکشد *
* نظم *

قضا دستی است پنچ انگشت دارد چو خواهد از کسی کاری بر آرد
دو بر چشمش نهد دیگر دو بر گوش یکی بر لب نهد گوید که خاموش
و او که خود را از دست تقاضای سپاه عاجز میدید و پیوسته گوشه عافیت می جست و باندیشه ایفکه آنچه دارد به فراغ بال به صرف آرد -
* بیت *
به نیک و بد بسر آید جهان همان بهتر که زندگانی با طبع شادمانه کند
و نظر به همین پیش از ورود نوشته جات گفت و شنید نیابت با جوان مرد خان چنانچه سبق ذکر یافت درمیان داشت بتصور باطل و خیال محال * مصرع *
تقدیر چنان بود چه تدبیر توان کرد

گفت که در صوبه چه حالات است و ملک به تصرف مرهته رفته اگر جوان مرد خان تدبیر طلب سپاه بر ذمه خود گیرد ما از خدا میخواستیم که این بلا از سرما رفع شود *
* بیت *

برداشتیم دل ز امیدى که داشتیم بر برداشتیم ز تخته‌ی که کاشتیم
چون فدائ الدین خان را همه کس بزرگ خود می پنداشتند هرچه که این معنی برخلاف رای مردم بعید الفکر بود عین صلاح و فلاح کار دانسته مهر خموشی بر لب نهادند *
* بیت *

خدای عز و جل را به ضمن هرچه کند لطیفها است که کس را از آن خبر نه بود
و قریب به شام هنگام عزل رومی روز و نصب زنگی شب علی محمد خان و محمد قلی خان و راقم و بجیرام را بنابر اظهار این معنی نزد جوان مرد خان رخصت فرمود
* بیت *

هر آنکو مهیا بود دولتی را اگر او نجوید بجویدش دولت
آنها رفته با او گفت و شنید درمیان داشتند که رقعہ بدستخط فدائ الدین خان که نام اشخاص اربعه مندرج ساخته بود رسید که ازین چه بهتر که صوبه با جوان مرد

نشده چه از مقرر شدن صوبه از انتقال نجم الدوله يا از تغير معرا است و محل سخن و اندیشه است چون در هنگام تسويد اين اوراق نقل آن موجود نبود كه بجنسه مندرج مي ساخت تا ارباب بصيرت و اصحاب دانش در يابند - بالجملة باوجود اظهار اين مراتب از آنجا كه فداء الدين خان تا غايت حال به يادري اقبال ديگري كار ميكرد و او از ميان رفت و دست قضا نازل از مشاهده چهره صواب اورا مكشوف البصر ساخت *

* بيت *

ملك را هنگام آن آمد كه چون مواز خمير

از كف نا مستعدش زود بيرون مي برند

و فوراً مفتخر خان و علي محمد خان و محمد هادي خان و نظر علي خان و محمد قلي خان و صادق علي خان و قايم قلي خان و بجيرام پيشكار را طلب داشت و به راقم گفت كه تا فراهم آمدن آنها متوقف باشند و مضطربانه سرور حبشي جماعه دار عرب و دفعه دار شهباز روهيله و پيشكار محال دار الضرب را كه مدار كارش بود خوانده ساعتی به سرگوشي پرداخت احقر قياس كرد كه شايد جماعه عرب و روهيله را مستعد ساخته جوان مرد خان را پيغام بيرون بر آمدن از بلده خواهد داد و في الواقع اگرچنين به عمل مي آورد او ميرفت كه آخر روز رقعۀ جوان مرد خان بر اقم رسيد كه سرور حبشي و روهيله در دار الضرب رفته قريب سه هزار روپيه كه امروز مسكوك شده بود جبراً قسراً متصرف گشتند و تمامي عمله و فعلة آنجا باستغاثة و تظلم آمده اند بايد گفت كه اين امر مناسب نيست آن وقت كشف به عمل آمد كه سرگوشي چه بوده و بجنسه رقعۀ را به فداء الدين خان و مفتخر خان و محمد هادي خان كه حاضر بودند نموده گفت كه همين حركت بيجا خود را بدست خود معزول ساختن و تيشه بر پاي خود زدن است مفتخر خان نيز تصديق قول نمود اما فداء الدين خان را بخاطر نه گزشت و از وقوع اين واقعه بر خاص و عام رفع شبهه عزل گشت *

* بيت *

چو خواهد قضا سر نگوننت كند بگردار بد رهنموننت كند

بالجملة آخر روز كه طلب شد گان گرد آمدند نقل حسب الحكم را نقل مجلس

و مصادرات متنوعه به ستوه آمده بودند - * رباعي *

ستم مکن که بدین کشت زار زود زوال
بداس دهر همان بدروی که می کاری
دهقان سال خورده چه خوش گفت با پسر
کای جان نازنین بجز از کشته ند روی

به نذکار و تکرار آن محافل پرداخته بترنمات غیر مکرر سرانیدن آغاز نهادند تا آنکه قال قال ازین نغمه نوایی و ازان سرود صدائی گوش زد فداءالدین خان و مفتخرخان گشت و از تقاعد ورزیدن جوان مرد خان شبهه ناک گشته مفتخرخان بخانه اش آمده او را نزد فداءالدین خان که در نیکبه باغ فرود آمده بود برد چون عذر نرسیدن وجه مدد چرچ درمیان آورد مبلغی از نزد محمد هادی خان دهانید و او بظاهر بهانه تا ایصال آن رخصت شده باز به شهر در آمد و از گفتار بعضی که نقل حسب الحکم و نوشته مقبول عالم را برای العین معاینه کرده بودند و تقریر علی رؤس الاشهاد که به شد و مد آب داده مردم میگفتند و بهانه جوئی جوان مرد خان را دیده فداءالدین خان بنابر تفتیح و تشخیص صدق و کذب این معنی جریده داخل بهدر گشت مسود اوراق را نظیر ارتباط قدیم و هم محکمی خیال استکشاف این امر مبهم و استعلام راست و دروغ گفتار مردم در سر افتاد صبح روز یکشنبه شهر شعبان المعظم سال هزار و صد و پنجاه و شش بعنوان دیدن رفته ملاقی گشت و تقریت نمود و او نقل را با نوشته مقبول عالم ظاهر ساخت - راقم از راه یگانگت باظهار اینکه نوشتجات را به نظر والد رساند و باز فرستد گرفته با خود آورده نمود و از راه خلوص اتحاد کیفیت را به فداءالدین خان اعلام کرد و او گویا که منتظر و مشتاق بوده بلا توقف بآمدن و آوردن اشاره فرمود قریب به نصف النهاری رفته ظاهر ساخت که نوشته و نقل را به بهانه نمودن والد آورده است اگر او را گفت و شنید مد نظر بوده باشد مصحوب کسان خود خواهد فرستاد و نیز آگاه ساخت که از مضمون نقل حکم صریحاً ساخته و جعلش پیدا و هویدا است که به ضابطه مستمره درگاه والا ثبت

رسیدن نوشته عبدالعزیز خان عرف مقبول عالم
 در باب نیابت صوبه با نقل حسب الحکم والا
 بمهر قاضی جنیر مشتمل بر تقرر صوبه
 گجرات نزد جوان مرد خان بابی
 و هنگامه نمودن سپاه و نشانییدن
 فدائ الدین خان مفتخر خان
 و قایم قلی خان را جهت
 طلب خودها و تصرف نمودن
 جوان مرد خان صوبه را

عبدالعزیز خان عرف مقبول عالم که از جانب آصف جاه به قلعه داری
 قلعه جنیر قیام داشت از دریافت خبر ارتحال نجم الدوله و اختلال اوضاع این
 دیار تمهیدی نموده نقل حسب الحکم بمهر وزیر الممالک اعتماد الدوله بمهر
 قاضی جنیر مرتب ساخته و نیابت صوبه را بنام جوان مرد خان تجویز نموده
 نوشت و مصحوب دو نفر ملازم خویش فرستاد و او آنها را بعد در آوردن بلده
 و اطلاع بر مضمون مرقومه بذایر مصلحت و تقاضای وقت چندی در یکی
 از خانهایش باز داشته از در آمد و بر آمد و بر خورد مردم منع فرمود و بتدبیر
 و گنگاش دخل با خیر اندیشان پرداخته و برای فراهم آمدن جمعی شهرت داد
 که زمیندار کهچ با رساله سوار و پیاده به معاونت خود خوانده بدین دست آویز
 جهت نگاهداشت مردم را خبر نمود و باظهار نرسیدن مدد خرچ معین از سرکار
 فدائ الدین خان در شهر آمده تقاعد ورزید اما رسیدن فرستادهای مقبول عالم در
 افواه جمهور والسنة عوام افتاد از انجا که عامه رعایا و کانه برپا از دادن بیوره

آگاهی یافت که کهاندیر او و رینکوجی بمحاصره قلعه پتلاد پرداخته و جنگ توپ و تفنگ در گرفته است بموجب درخواست آقا محمد حسین فوجدار آنجا بد و دفعه سرب و باروت مصحوب چهاران بدانجا فرستاد و بلیداس مقدم را بذابر گفت و شنید امر مصالحه و شکوه و شکایت رینکوجی نزد کهاندیر او رخصت فرمود و مبلغی به صیغه بیوره و مصادره بر تجارت پیشگان بلده مقرر نموده تنخواه سپاه کرد از آنجا که فداء الدین خان مرد آرام طلب بود تدبیریکه آنجا مش روي بهبود نداشت بخاطرش خطور نمود -

* بیت *

بسا دولت که آید بر گزر گاه چو مرد آگه نباشد گم کند راه

گفت و شنید نیابت صوبه با جوان مرد خان در پیش کرد و بچیرام پیشکار با عجب سنگه مدار کار او رد بدل بمیان آورد - خلاصه مدعا آنکه محالات باده و پرگنه حویلی را در وجه مصارف خوانین وا گذاشته طلب سپاه از سابق و لاحق و تشخیص و تحصیل پرگنات و پیشکش و فوج کشی را بر ذمه خود گرفته مختار گردد -

* بیت *

بدست تو شاید غفلان را سپرد

همت پایی مردی ست و هم دست برد

و غافل ازین که در مکمن غیبی چه مستور است روزی چند به تنقیح این معاملات بسر آمد -

* قطعه *

چرخ میخواست تا کند ضرری لیکش مکنت و مجال نبود

آخر الامر آنچه خواست بکرد بر طریقی که در خیال نه بود

درین بین خبر صوبه داری عبدالعزیز خان عرف مقبول عالم شهرت یافت - از آنجا که در نوشته جات دار الخلافت فروغی از صدق نداشت از جمله اراجیف تصور گمدید و چندی ازین نه گزشته بود که دو نفر ملازم مقبول عالم با مکتوب او و نقل حسب الحکم تقرر صوبه نزد جوان مرد خان فرستاده بود رسیدند و در بیرون از روی حزم و احتیاط متوقف گشته جوان مرد خان را از آمدن خودها اعلام نمودند *

بصوب باره سیفور بدر زد و متعاقب او حلیله اش باجارت فداءالدین خان با چند منزل رتبه و پالکی رینکوجی بر آمد - گویند که مبلغها ظروف طلا و نقره و اسباب دیگر از آن او که بطریق حق الاعانت داده با خود متصرف گشته در تحتش ماند و العهده علی الراوی - رینکوجی که از موضع سر کهیچ چون مرغی که از تگگنای قفس رهائی یابد بیا وری بال بختش پرداز نموده یک راست خود را باآشیانه بفرستد رسانید و مکتوبی بنام فداءالدین خان و مفتخر خان و بعضی اعیان مشتمل بر این که لکوک را نقد و جنس خانه به غارت برده اند و این همه از آن داماجی است باز خواست آنها بر ذمه خویش دانند و فراهم آورند اما از خوانین جواب نفرت بالجمله تا مقدور به ضرب و شتم و شکنجه و شلاق از اندام بد سر انجام که ماده و مصدر این مفسده بود آنچه بعمل آمد گرفته بنابر عبرت و پا داش کردار نا هنجارش چار ضرب برایش و بر و تش زده گوش و بینی را بگز لک سیاست از صفحه رویش حک ساخته خر سوارش کردند - * مصرعه *

وان گذه را این عقوبت همچنان بسیار نیست

و بگرد شهر و محلات تشهیر نموده در پیش چپوتو کونوالی شکمش را پاره ساختند و از فتنه انگیزیش رستند - * نظم *

جزا نلسزا گوی را ناسزا ست ز کس هر چه آید همانش سزا است
به بد طیفنتان نیک خوئی مکن با فعی و عقرب نکوئی مکن
به عبرت محاسن ز رویش سترد دران انجمن آبرویش ببرد
میان دو کس اتش افروختن نه عقل ست خود در میان سوختن
پس از پرش جرم دیرینه اش بکشتند و رستند از کینه اش
پانزدهم شهر جمادی الثانی فداءالدین خان باتفاق جوان مرد خان مفتخر خان را جهت تمشیت مهام بلده گزاشته به عزم تشخیص و تحصیل پرگنات و گرفتن پیشکش بصوب پرگنه بهیل بر آمده قریب یکماه بدان امر اشتغال ورزید که خبر وصول کهاندیر او برادر داماجی و عبور نمودن دریای مهندری و ملحق گشتن رینکوجی را شنیده معاودت نموده بر تالاب کانگریه واقع سواد بلده آمده

را پنهان ساخته اند یوسف کوتوال را با فوج مقرر نمود که تمام شب کوچه بندی نموده محله او را پاسبان دارد و تا بامدادی که زان شب تاریک چهار از صدمه جره باز مهر پریدن گیرد و شعشعه روز جهان افروز عرصه روزگار را محیط گردد دور خانه و محله شیر خان کوچه بندی نموده قائم گردند که شاید از گم شدها نشانی یابند و به مکان شان پی برند شیر خان تمام شب در اندیشه که شخص منام به چشمش آشنائی نمی گرفت و از (۱) تلواسه پهلویش از بستر استراحت کناره داشت بنابر حفظ آبرو مردم خود را مستعد ساخته شب زنده داری نمود نزدیک بود که آتش جنگ در گرفته خشک و تر را باهم سوزد والد راقم که بدیدن فداء الدین خان رفته و احقر در خانه که در یک محله واقع است آگاه شده ازین سانکه والد را اطلاع داد و ایشان فداء الدین خان را ازین حرکت و کاوش مانع آمدند و به تصدیق قول شیر خان پرداختند که فی الواقع ازین واقعه او را خبری نبوده و محمد هادی خان همراه خود گرفته برای استمالت و رفع شر نزد شیر خان آمدند و جماعه که کوچه بندی نموده بودند برداشتند و دست شیر خان را گرفته بخانه خویش آوردند و این فتنه فرو نشست و شیر خان تا شام متوقف بوده بخانه خود رفت اما مقرر گشت که پندتان رینگوجی را به سپارد و بار گیران و سپاه پیشه او را از شهر بیرون نماید چنانچه قریب شصت نفر پندتان را کسان فداء الدین خان گرفته در خانه سید عقیل خان باز داشتند و بار گیران را بیرون کردند و از پندتان نیز راماجی و کشناچی را با دوازده کس که معتبر بودند در بهدر طلب داشته قید نموده دیگران را از شهر بدر ساخت بحسب اتفاق قریب بیست کس از ذکور و اناث دکنی منسوبان کشناچی در خانه راقم بودند کسان فداء الدین خان که برای بردن آنها آمدند بنابر ممانعت که راقم متکفل شد و گذاشتند و زوج شیر خان زنان رینگوجی را قابو کرده به تبدیل لباس بر آورده به بورس فرستاد و شیر خان قریب ده روز در خوف و رجا در حجاب تشویر گزانیده صلاح بودن را ندیده بهانه شکار نموده

(۱) تلواسه بر وزن چلپاسه و تلوسه بر وزن وسوسه اضطراب و بی قراری و بی آرامی *

نگریست ابواب مفر و (۱) مناص را مغلق یافت با ضروره دست ضراعت و استکانت
 بدامن زوجۀ شیر خان که صبیحۀ سردار محمد خان غورنی بود زد که مکر
 او مردانه در استخلاصش قدم گزارد و به تطمیع حال و مواعید استنبال و بگردن
 افکندن قلادۀ امتنان و احسان پرداخت و آن مخدرۀ پزیرا گشته انگشت قبول
 بر دیده نهاد و به تدبیر این کار در آمد قضا را دران ایام عرس بابا علی شیر قدس
 سره که در موضع سرکپیچ آسوده اند اتفاق افتاد و اهل گجرات از راه اعتقاد از زن
 و مرد بمنابر زیارت و فاتحه بروز عرس بدانجا شتافته بسیاری بیدتوت می نمایند آن
 مستور بدست آویز رفتن آنجا رینکوجی را در حجاب رتبه زنانه با خود بیرون
 برد و از آنجا پیش راهی کرد و قبائلش را در محلی که غیرا اطلاع نباشد پنهان
 ساخت و نوعی این عمل نمود که شوهرش واحدی بدان راه نبرد و مصداق
 آن کید کن عظیم جلوۀ ظهور نمود -
 * ابیات *

ز کید زن دل مردان دو نیم است زنان را کیدهای بس عظیم است
 عزیزان را کند کید زنان خوار به کید زن بود دانا گرفتار
 ز مکر زن کسی عاجز مبادا زن مکاره هرگز خود مبادا
 بروز دوم که دوازدهم آن ماه بود این راز سر بسته کشوده گشت و شیر خان
 و دیگران آگاه شدند قضا را در همان روز فدای الدین خان در باغ ضیافت
 جوان مرد خان داشت و از شیر خان نیز وعده گرفته بود اما او بمنابر تفحص
 و تجسس چگونگی رفتن رینکوجی و از ممر خجالت از غفلت خویش متقاعد
 گشته متردد خاطر بود بروقت و عده نیامد و او اخر روز با جمعیت همراهی
 آمده ظاهر ساخت و خدا را بگواه میگرفت که از رفتنش مخبر نبودم و به گفت
 و شنید بعضی تقریبات برای بدست آوردن قبائل رینکوجی بخانه آمد
 فدای الدین خان نیز قریب یکپاس از شب گزشته در بهدر آمده بواسطت
 جوان مرد خان پیامهای خشونت آمیز داده گفت که البته قبائل رینکوجی را
 باید سپرد او هر چند بیشتر جست کمتر یافت فدای الدین خان بگمان اینکه آنها

بر آمدن فداءالدین خان به عزم تشخیص پرگنات و گرفتن پیشکش در باغ شاهي و رفتن رینکوجي در پردهٔ خفا ببورسد و روانه شدن شیر خان بباره سینور و سرانکات دیگر

چون فیما بین فداءالدین خان و مفتخر خان و جوان مرد خان عهد و پیمان
مؤکد بآیمان بمیان آمد دوم شهر جمادی الاولی فداءالدین خان به عزم تشخیص
پرگنات و گرفتن پیشکش و بندوبست زمینداران و کولیانی که هنگام ارتفاع غلات و حصاد
مزروعات رسید و میدان را از خلل افیاض خالی و بیخار دیده گفت - * بیت *

چنان گشت گیتی که ما خواستیم

خدایاتو از چشم بد دور دار

* رباعی *

تا گردش گردون فلک گردان است بس عاقل پرهیز که سرگردان است
تو غره مشوز شادمی که داری در هر شادی هزار غم پنهان است
فرصت را از مغذمات وقت و یاری بخت دانسته به باغ شاهي فروز آمد
و بنابر سرانجام توپ خانه و بر آمد سپاه چندی توقف ورزید - شیر خان مکرر
در باب رینکوجي گفت که چه باید کرد جواب شافی حاصل نه گشت رینکوجي
از استماع این معنی از انجا که جوان مرد خان از وقت نجم الدوله از و گرافتی
خاطر مضمر داشت در بحر اندیشه مآل کارخویش در گرداب تدبیر افتاده چاره
جو گردید و بتصور آنکه بر شیر خان هم چه اعتماد شاید بمراعات جوان مرد خان
بنی عمش با فداءالدین خان دست یکی شده امری را اندیشند که در معرض
هلاک افتد بیش از بیش خوفناک گشت - هر چند به نظر (۱) تعمق و (۲) تنوُّق

(۱) تعمق در شدن در چیزی ۱۲ *

(۲) تنوُّق نیک نگریستن در کاری ۱۲ *

فداءالدین خان مرعی میداشت و فیما بین شجر مخالفت که از پیشتر در ضمیر
 ریشه دوانیده بود برخلاف خود تصور نموده بخیال امر موهوم بالعل داس
 و کیل جوان مرد خان نظر بر آنکه او چون مرهون احسان و عواطف نجم الدوله
 است جانب داری او را و مراعات او را منظور و ملحوظ داشته بدانچه استقامت
 و استقرار حکومتش باشد ممدومعارن خواهد بود و ندانست - * مصرع *

کز یار جفا به که از اغیار حمایت

مخفی بارسال رسل و رسائل پرداخت و قرار یافت که یک زنجیر فیل
 و اسپ تواضعاتی که با شیر خان به عمل آمده بود بمیان آمد - * بیت *
 هزار نقش بر آرد زمانه و نبود یکی چنانچه در آئینه تصور ماست
 و او با زور آور خان برادر و قبایل باظهار فاتحه و تعزیه نجم الدوله از پتن راهی
 گشته بیست و ششم شهر ربیع الثانی ببلده در آمد و باخوانین ملاقات نموده
 بخانۀ شیخ الاسلام خان نزول کرد و بموجب قرار غره جمادی الاولی او را به
 ضیافت موعود ساختند و تواضعات و عقد عهد و میثاق باخوانین از طرفین برداشتن
 قرآن پیمان را موکد و موطن گردانیدند - * بیت *

از عهده عهد اگر برون آید مرد از هرچه گمان بری فزون آید مرد

و هنگام رخصت پارچه پوشیدنی و یک زنجیر فیل ماده و یک راس اسپ به جوان
 مرد خان و پارچه پوشیدنی و یک سراسپ به برادرش تواضع به عمل آمد -
 همدران ایام عبد الحسین خان که سابق به سونگده رفته و باداماجی ملحق
 گشته و در جنگ بابو نایک شریک شده بود چون بعد از ان داماجی بصوب
 ستاره گده روانه شد او برگشته کهنبایت آمد و روزی چند در آنجا بوده درینوالا
 به احمد آباد بذابر فاتحه نزد مفتخر خان رسید همدران اوان سید راجو صاحب
 سجاده حضرت قطب العالم قدس سره واقع موضع بنوه از سرای فانی به عالم
 باقی انتقال نمود *

خود نوشته بدهد که قلعه بیرم گانم و بورد کسان او خالی نموده سپارند -
 رینگوجی به مقتضای وقت که اجا مره و او باش از چهار طرف در آمده دست
 به غارت کشوده اند مبادا کشته یا دستگیر شود آنچه گفتند شنیده از شیر خان
 نویسانیده داد و اورینگوجی را با قبائل و پندتان و بار گیران بخانه خودش
 آورد - کشنا جی با متعلقان خود از راه اخلاص که داشت بخانه راقم
 که قرب جوار با مسکن شیر خان است آمده سکونت گرفت و خانه
 رینگوجی و منسوبانش را کسان خوانین و عوام الناس خوان یغما ساخته بردند -
 سجان سنگه هزای که پناه به شیر خان آورده به دهان نیدن قبض طلب وقت
 نجم الدوله او را مرخص ساخت و آتش هنگامه فرو نشین گشت
 فداء الدین خان دم از استقلال و استبداد زده محالات بلده پرگنده حویلی حصه
 مرهته به ضبط در آورده به محمد هادی خان سپرد و فوجداری کرد را بقایم
 قلیخان داده یوسف را از تغیر حاجی مسعود بدستور سابق کوتوال ساخت مرزا
 لهر اسپ خان را به تعلقه سوانج نویسی بحال فرموده و بلا شرکت غیر بامر
 حکومت و تمشیت نظامت پرداخته آقا محمد حسین را بفوجداری پتلاد
 رخصت نمود و چهار صد روپیه روز مره همراهیان شیر خان مقرر ساخت و روزی
 چند رسید همدران ایام عطیات بارگاه والا که قبل ازین برای نجم الدوله مصحوب
 زین العابدین خان گرز بردار مرحمت شده بود چون باودیپور رسید خبر ارتحال
 نجم الدوله را شنیده متوقف گشته حقیقت را بحکیم الممالک نوشت بعد
 معروض قدسی حکم شد که به مفتخر خان پسرش برساند او از انجا راهی گشته
 بیرون بلده رسید مفتخر خان اطلاع یافته بیست و دوم آن ماه باتفاق فداء الدین
 خان و شیر خان و اعیان بآراستگی تمام بعزم استقبال شتافته رو به درگاه گیتی پناه
 موافق ضابطه آداب بجا آورده گرفت و شادیانه نوازان داخل بلده گشت افند
 رام که حواله بجیرام شده بود قریب پنجاه هزار روپیه از نقد و جنس که در مدت
 پیش آمد خود با نجم الدوله از ممر رشوت فراهم آورده بود به تهدید و زجر
 و توبیخ از او به عمل در آمد از انجا که مفتخر خان شیر خان را که جانب داری

مرد گرم و سرد روزگار چشیده و بقول آنکه آنچه پیر در خشت پخته می بیند
جوان را در آئینه معاینه نمی شود احقرا خوانده فداءالدین خان را پیغام
داد که اکنون صلاح کار دران است که با رینکوجی از در مصالحه در آمده بنوعی
که خاطر به همه ابواب جمع گردد عهد و پیمان گرفته او را ممنون و مرهون
احسان خود سازند - * نظم *

بدشمن فکونی کن ای نیک کیش که آخر نکوئی کند کار خویش
چو عاجز شود خصم پیش کسی به از انتقام است عفوش بسی
چو دشمن شود زیر پای تو پست به شکرانه آن بگریش دست
و از خامت عاقبت خصومت با داماجی که اختر بخت مرهقه در اوج
است و ازان عهده بر آئی متصور نیست باید اندیشید که این عداوت
و مجاهرت بکجا سرایت میکند و زیاده برین مجوز خرابی و اهلاک او و برباد
دادن خانه اش بتا راج غارت گران نبا شد که آن ها می برند و (۱) رنج بد نامی
حاصل می شود - * بیت *

من آنچه شرط بلاغ است با تو می گویم

تو خواه از سخنم پند گیر خواه ملال

مسود اوراق حسب الامر ایشان در عین هنگامه خود را رسانیده به تبلیغ رسالت
پرداخت که ماعلی الرسول الا البلاغ چون مقدر نبود بخاطرش نرسید بالجمله
فداءالدین خان انند رام مایه فساد را به گمان اینکه نگریند از رینکوجی طلب
داشت و او مروت را کار فرموده جواب داد که کشته شد اما پندت آن دکهنی که
ازو دل برداشتند گرفته سپردند و فداءالدین خان دستش را برکتفش چنبر
ساخته به خفت و اهانت تمام کشان کشان در بهدر فرستاد - * قطعه *

زمانه چو باد است و باد از نخست نقاب از رخ گل بعزت کشد
پس از هفته همدران انجمن تنشش را بخاک مذلت کشد
انجام کار رینکوجی بران قرار یافت که حواله شیر خان باشد و اوضامنی بهمر

سابر متی بر آمده بدر زدند درین بین - * بیت *

شبی را که روزش نبوده پدید به یکبار صبح سعادت دمید

و جهان از پرتو شعاع پرچم زر تاری شاه کشور نهاری مجلی و محلی گشت
خوش حال چند سیئه و بلیداس مقدم که در قید رینکوجی بودند درین
وقت که او بحال خویش در مانده بود فرصت را غنیمت شمرده بر آمدند
و فدء الدین خان با شیر خان نزدیک دیوار خانه محمد بیگ خان که بخانه
رستم علی خان که رینکوجی بود اتصال داشت و بدست کسان او مانده از
پناه جدور بانداختن تفنگ می پرداختند رسیده امر به شگفتن دیوار و یورش
نمود و جا بجا رخنه افکنده باندرون در آمدند - رینکوجی در خانه رستم علی
خان محصور گشته بجنگ تیر و تفنگ در پیوست از آنجا که مرزا لهر اسپ
خان بامیر اسمعیل پسرش بنابر ناخوشی نجم الدوله در پناه او بسر می برد
و او به مراعات و خبر گیری می پرداخت و در رفقت بود - رینکوجی چون
عرصه را بر خود تنگ دید بنابر گفت و شنید پیام مصلحت پیرون فرستاد -
فدء الدین خان او را رخصت انصراف داده نزد خود نگاهداشت - الحاصل
دو ضرب توپ را از طرف دریای سابر بمقابل خانه اش بسته نرزل در نبیان
استقامت محصوران افکندند - رینکوجی با همراهیان بر سر دروازه و بامش که
بریک کنار بود کفاره گیر شده بجنگ در پیوست - * نظم *

بلا چون در آید ز دیوار و بام به دروازه بستن چه سود اهتمام

فرود آمد از آسمان چون گزند چه حاصل که دیوار باشد بلند

و اجا مره و او باش از دیوار و بام سرا بالا آمدند - * نظم *

ز هر گوشه چندی ز چاپک روان بدیوار آن خانه بالا دوان

گرفتند پی کا و دیوار و در باین دست مته بآن یک تبر

یکی کرده از رخنه دیوار پست زده در گریبان آن رخنه دست

دو پنجه یکی در هم انداخته و زان پایۀ نردبان ساخته

چو کار بدین جا انجامید والد راقم از راه دور اندیشی و عاقبت بینی که

چون تقدیر آسمانی بذوق دیگر پیوسته بود در جواب گفت
عهد کردم که دگر عهد تو بار نه کنم

و برخاست - و کشناجی قزوین یاس از راهی که آمده بوده برگشت بالجمله
آقا محمد حسین که قریب سه ساعت بروز مانده سوار گشته رو به صوب کهریزه
نهاد عوام الناس تماشا بین از هر کوچه و محله قریب هزار کس به دنبال بر
آمده روان گشتند هنگام چراغ شام نزدیک بچپوتره گذر کهریزه رسیدند - * نظم *

شبا نگاه کین مهر فرخنده چهر
فرو شد به گرداب نیلی سپهر

خروش یلان نبرد آزماي
ز سر هوش می برد و قوت ز پای

تزلزل بجان مخالف فتاد
گریزان خس و خوار از تند باد

مورچالیان آنجا کثرت عظیم و شور و غوغای جسیم را دیده و شنیده تشخیص
و امتیاز سپاهی و تماشاگران نکرده آب ندیده موزه کشیدند و فرار را بر قرار
گزیدند - حامیان بیضه اسلام بهمان گرمی و های و هوی پاشنه کوب به تعاقب
پرداختند - پایی مستحفظان دروازه سارنگپور نیز بر جانمندان بفراریان چپوتره
پیوستند و باستماع خبر غلبه جمع کثیر از سپاهی و اجا موه و رجاله شهر به توقع
دست برد و عنوان تماشا رسیده ملحق گشتند و رو بدروازه رای پور و اسلوریه
نهادند از آنجا که پرده ظلمانی شب جهان را تیره و تاریاخت مخالفان از سایه
خودش هراسان گشته و آشنا و بیگانه را نشناخته بی جنگ و درنگ بدر رفتند
و بی ممانعت اهل اسلام به دروازه جمال پور پیوستند و از جانب میدان بازار
پیش روی قلعه بر خانه سید عقیل خان و دروازه خارو به توپ اندازی نائره حرب
را مشتعل ساختند - سچان سنگه هزاری و دیگران از اطلاع رسیدن فوج بدروازه
جمال پور که قریب بمکن رینکوجی بود پایی ثبات و قرار شان در لعزش در آمد
روی اقبال را بادبار مبدل ساخته رفتند و کسان خوانین تعاقب کنان تا خانه
التفات خان رسیدند و از هر دو سو غلبه نموده کار به محاصره رینکوجی انجامید
و اکثر خانهای منسوبان او که دران نواح بود به غارت رفت و قریب به صبح بعضی از
دکهنیان که فرصت یافتند آنچه توانستند گرفته از دروازه خان جهان مشرف جویبار

عاقبت بینی کشود (۱) لاشه تدبیرش را از هم پاشیده دید و اوضاع اندیشه را مختل و پراگنده یافت بالضرورة (۲) نبینی ازان به کار پردازان دهنی که تا غایت حال در پیش افند رام رنگی نداشتند ظاهر نموده چاره جو گشت کشنجی برادرزاده بهاسکر که بعد از کشته شدن او بامر وکالت و آمد و رفت می پرداخت بواسطت بجیرام از راه ریگ جویدار سابر در بهدر آمد که باصلاح ذات البین کوشیده رفع هنگامه نماید و رسیدن او و راقم قریب بیکدیگر بوده و با فداءالدین خان ملاقات نکرده انتظاری خلوت داشت که درین بین شیرخان رسید و در مکن بودن قلمی خان محفل کنگاش و تدبیر انعقاد یافت و عهد و پیمان موکد بایمان بدست رسانیدن قران درمیان آمد درین وقت خبر آمد که کسان رینکوجی پیش قد می نموده دروازه سازنگ پور را گرفته و به چبوتره گذر کهاربه را مورچال قایم می نمایند فداءالدین خان آقا محمد حسین را با فوج مامور ساخت که بر آنها شتافته برادر چون کشنجی که با راقم ربط داشت و قریب دو پاس در انتظاری فرصت مانده پیغام نمود که اگر اتفاق ملاقات با فداءالدین خان در خلوت رو دهد بعضی مراتب که موجب رفع فساد است گفته شود - احقر بعد اظهار در محل غیر از اغیار او را طلب داشته ملاقی ساخت و او زبان به عذر خواهی کشود که هرگز رینکوجی را خیال باطل در دل و سودای این کار در سر بنوده افند رام مانند ابلیس بوسوسه و اغوای او پرداخته از راه برده بود اکنون از کرده خویش نادم و پشیمان است بهر نوع که مرکوز خاطر و اطمینان حاصل شود عهد و پیمان را به تجدید درمیان آورده روانه بورد می شود و آشتی به همه حال بهتر از جنگ است هر چند او مبالغه و فروتنی (۳) دندان سفید کرده بیشتر گفت کمتر شنید

(۱) لاشه بر وزن ماشه آدم و اسب و خراغر و پریزون و مرده جمیع حیوانات هم

گفته اند ۱۲ برهان *

(۲) نبذ باول مفتوح چیز اندک و بفتحین گذرندگی ۱۲ *

(۳) دندان سفید کردن کنایه از عاجزی و فروتنی نمودن است ۱۲ برهان *

پشت جدور و حیطان بانگدنن توپ و تفنگ پرداختند - شیر خان بابی که جواب بر خلاف مدعا از رینگوجی یافت قطع امید از و نموده به سلسله جنبانی طرف ثانی پرداخته محمد فرید کرانی معتمد خود را نزد مفتخر خان فرستاد که اگر قرار مدد خرج سپاه معین شود درین وقت آمده شریک شوم - چون مفتخر خان از روز بد و این سانحه مسرعی به طلب فداءالدین خان فرستاده بود و او شباشب عازم این صوب گشته جواب داد که درین وقت شریک کار بادشاهی شدن موجب نتایج نیک است باید آمد و قرار داد اخراجات هرگاه بر سند بصوابدید فداءالدین خان که بر آمده و میرسد بالمشافهه تفقیح خواهد یافت شیر خان با جمعیت قریب چهار صد کس از سوار و پیاده از دولقه هفتم آن ماه بموضع اکوچرب آن طرف دریای سابر فرود آمد - صبح روز دیگر که نطعی پوش زرین کلاه باهنگ مملکت نیم روز توسن شتاب روی بر انگیخت فداءالدین خان با فوج متعینه بندر کهنبایت و آقا محمد حسین فائز فوجداری پتلاد مسارعت را از برق و باد استعاره نموده در رسید و تدبیر آوردن شیر خان در پیش گشت نظر بر سابقه روابط دیرینه والد راقم حروف را تکلیف نمود که رفته بیارد و قایم قلی خان را همراه کرد احقر که حاضر بود به مقتضای وقت مجوز تصدیع ایشان نشده باتفاق قایم قلی خان رفت و شیر خان را دید قایم قلیخان باظهار اشتیاق و انتظار خوانین پرداخت از آنجا که او از در آمدن بلده بنابر بعضی امور درنگی داشت اشاره براقم نموده به پیشکار خود گفت که اگر ایشان متکفل شوند مضایقه نیست درین بین والد راقم را که فداءالدین خان بار دیگر بجد و باعث شده فرستاده بود رسیدند چون آب آمد تیمم برخاست و شیر خان بلا و نعم لب نکشوده سوار گردید راقم پیشتر از که از دروازه خانپور می آمد از دریاچه باغ به قلعه در آمده باخبر نمود از آنجا که رینگوجی از رسیدن فداءالدین خان و آمدن شیر خان بطرف ثانی و درین دوسه روز جنگ که پیشرفت کار بنظر نیامد و خیر سگالیهایی انند رام نتیجه بالعکس بخشید در فکر مآل کار افتاد و از گران خواب غفلت بیدار گشته چشم

پایش رسیده عذر لنگی بهم رسانید درین وقت راماجی که سابق رینکوجی از راه حیلۀ او را برای چنین روز بیرون فرستاده بود و او بموضع جیپور در هفت کروهی اقامت داشت از استماع در گرفتن آتش پیکار در بلده با فوج جلیوریز خود را رسانید و میر محمد زمان جماعه دار که او نیز داخل بر طرفی ها بود سر راه سرای خیاطان را گرفته نمی گذاشت که احدی مخالف ازان سو بگذرد ازانجا که مشیت ایزدی بنوع دیگر پیوسته بود بمضمون اذا اراد الله شیئاً فیهئاً سبابه درین وقت محمد شهباز رو هیله با دو صد نفر از افغانه که سابق دست از نوکری نجم الدوله کشیده چندی در سورتیه و ایدر گزانیده درینولا حسب الطلب رینکوجی در بهرام پور آمد و بنابر زیاده و کمی علوفه نوکری او صورت نه بست و رینکوجی بتصور باطل آنکه جمعیت بسیار فراهم آمده و اکثر دروب حصار بلده در تصرف است و مفتخر خان باشردمه قلیل در قلعه ارک است تا چند قلعه گیر خواهد ماند اغماض نمود به همین خیال محال شیر خان را که بدهولقه رسیده و انتظاری طلب ثانی داشت بصوابدید اندر ام که اکنون در بدست آمدن چه باقی مانده که بیگانه را سهیم و شریک باید ساخت لهذا منع نوشت بالجمله مفتخر خان از رسیدن محمد شهباز خان و صورت نه بستن نوکری او آگاه گشته ابراهیم نام روهیله را که نزدش نوکر بود پیش او فرستاده بقسمی که او را ضی گشت نوکر ساخت و عجالة هزار روپیه نقد داده قرار گرفت که فردا پگاهی چون دروب این ضلع بلده بتصرف رینکوجی رفته از دروازه دریا پور که دست مخالف ازان کوتاه است در آید و او بدان موجب عمل نموده گرم و گیرا از گرد راه رسیده مورچال بتوة سیدنورا برداشته بر مورچال عمارت کاریز مانند بالی ناگهانی و قضای آسمانی ریخت و جمعی را کشته و خست درینوقت جزایر چیان بام سه دروازه فرصت یافته بانداختن جزایر دست را کشادند و میدان پیش رو را از خس و خاشاک مخالف پاک رفتند - و محمد شهباز عمارت کاریز را بدست آورده قایم گشت - کسان رینکوجی مدرسه سیف خان و دروازه خارو و خانه سید عقیل خان را گرفته از

پرداخته نگذاشت که چبوتره را تصرف نمایند آنها عمارت کاریز را قائم نموده
 بجنگ تفنگ با او و بر دروازه بهدر نائره حرب را مشتعل ساختند - کسان
 رینکوجی دست به غارت داککین راسته بازار کشوده بابنوه سیری و دروازه سلاح
 فروش جابجا در آمدند - و سجان سنگه با همراهیان خویش بخانه سید عقیل
 خان متصل میدان بازار به پشت گرمی آنها مورچال کرده نشست و از هر
 دو طرف جنگ توپ و تفنگ در گرفت - اتفاقاً چندی از جزایر چیان که
 نجم الدوله از روی حزم و احتیاط اینچنین روز که اکثر با مرهته خانه جنگی
 روی میداد بر بام سه دروازه تعیین نموده بود که شب و روز در انجا اقامت
 داشته باشند چون کسان رینکوجی اراده بام نمودند بجنگ پیش آمدند
 از انجا که تمام میدان و عمارات و داککین پیش روی بهدر را گرفته بودند مشروط
 باینکه تا یکسو شدن هنگامه آنها بانداختن جزایر نپردازند و اینها نیز متعرض
 نگردند از یک دیگر خاطر جمع ساختند بالجمله رینکوجی سواران و پیادگان را
 بجهت ضبط دروب حصار شهر پنجاه برداشتن مستحفظان آنجا تعیین نمود
 و دروازه اسلوریه و رایپور را بتصرف در آورد محمد عاقل جماعدار که بر طرف
 بود و جمعی دیگر از فرقه سپاه که همدر او با میدواری گرفتن طاب نشسته
 بودند شریک مفتخر خان گشته فراهم آمدند و باسط الله پسر محمد عاقل
 با همراهیان بر چار سوی راسته بنکود آمده ایستاد که درین بین جمعی از سواران
 گجراتی که نزد رینکوجی نوکر شده بودند وقت کار آمد از خانهای خویش
 مسلح شده باراده رسانیدن پیش او بدانجا رسید و باسط الله سر راه بر آنها گرفته
 نگذاشت که از انجا قدم فراتر نهند و صادق علی خان و سید نور الله با چندی
 از قلعه بهدر بر آمده بر دروازه سلاح فروش که کسان رینکوجی داشتند ریخته
 بدر ساخته خودها قایم گشتند و نظر علی خان با همراهیان بر چبوتره نخاس
 به پشت گرمی حاجی مسعود کوتوال رسیده توپها را کشیده بمقابل بست
 و بتوپ اندازی آتش تنور حرب را افروخت محمد جعفر خلف محمد هادی
 خان که به محافظت دروازه بهدر می پرداخت از شکاف در تیر بندوقی بر

و دیگران برای العین معاينه نمودند ظهور این امر موجب توقف در سواری شد و حقیقت عذر و مکیدت از حجاب شبهه بر آمده کچه کل کرد و آنچه در سینۀ رینکوجی مستور بود بروز نمود و تا حال که این معنی روایت بود بدرایت منجر گردید در فکر محافظت خویش و سرانجام حراست قلعه بهدر افتادند رینکوجی که پیوسته جاسوسان در بهدر داشت که از نقمیر و قطمیر باو خبر می رسانیدند همان دم حقیقت عزم آمدن و موقوف گردیدن از گرفتن فیل بدو رسانیدند و او ازین حرکت بی موقع نادم و پشیمان گشت که صید در دام آمده رمید و فی الفور فیل را واپس فرستاده گفت که کسان سجان سنگه که داعیه فساد در سردار از او این فعل ناشایسته به عمل آمده او را مورد عتاب و خطاب ساخته برطرف نمودم و بیرون می نمایم اصلا و قطعا غبار ملال را پیرامون جبین خیال نگذارند که من بر عهد و پیمان خود قائم هستم چون طشت تفضیح از بام افتاده بود فائده مترتب نه گشت و رینکوجی نیز دانست که اکنون این درز رفو پذیر نیست و این زخم بخیه گیر نه توقف و تامل درین کار در کار نیست -

* مصرع *

که آفتهاست در تا خیر و طلب را زبان دارد

الحال که حریف با خبر گشت فرصت دم کشیدن و مجال سرخاریدن نباید داد در شب دوم سرب و باروت بمردم تقسیم نموده مقرر ساخت که هنگام طلوع صبح و نمایش پیکر نور بخشش روز همین که دروازه بهدر کشایند بی خبرانه یورش نموده در آیند و قریب دو پلس از شب رفته مخبر صحیح القول مفتخر خان را خبردار نمود و او به مستحفظان دروب بهدر قدغن کرد که بی رخصت دروازه را نکشایند و جمعی را که حاضر بودند بمحافظت ابواب تعیین کرد که ناگاه -

* بیت *

دم صبح کین قاتل بسی دریغ ز مشرق بر آمد بکف طشت و تیغ

کسان رینکوجی بموجب قرار یورش آوردند و در میدان پیش روی قلعه در آمده بر چپوتره کوتوالی ریختند حاجی مسعود کوتوال با همراهیان بمقابله و مدافعه

نزد مفتخر خان بجلوه در آورد و او را فریفته متاع خود ساخت و بنوعی مایل و راغب گردانید که به تعمیر خانه او که نجم الدوله مسمار ساخته بود کار پردازان خود را امر فرمود رینکوجی بساط خدیعت و مکیدت گسترده گاهی با قایم قلی خان و گاهی با بجیرام باظهار اخلاص و یک جهتی اختلاط گرم جوشیها پرداخته به مواعید تعیین مکان چون صحبت با خوانین موافق نیت بسوی خود می کشید و بدین حیل رخ آفتاب را به گل اندودی و ماهتاب را به گز پیمودی که درین بین شیرخان بابی بموجب نوشته رینکوجی که امیدوار نیابت صوبه ساخته بود با جمعیت شایسته از جونه گده برآمده در فواحی دولقه رسیده بانتظاری طلب ثانی توقف نموده دوقریه چوراسی کهنبایت را بتاخت در آورد رینکوجی را بجمعیت جهات خاطر جمع گشت و جمعیت خوبی فراهم آمد و بذابر رفتن اکثر سپاه بحالی و برطرفی که به همراهی خود فداءالدین خان با میدواری تدبیر طلب به کهنبایت برده و در آن جاجنس ابریشم تجارت پیشگان را به ضبط در آورده و برسکنه آنجا بصیغه بیوز و مصادره وجهی معین ساخته بدان امر اشتعال داشت فرصت را غنیمت شمرده کسان خود را اشاره نمود که در امکنه سرکوپها و راسته بعنوان مورچال فرود آیند و تدبیری اندیشید که چون بتازگی عهد و پیمان درمیان آمده و صفای قلوب حاصل گشته مفتخر خان و قایم قلی خان و محمد هادی خان را بدست آویز مشورت طلب داشته دستگیر سازد که بلا درک سربی صدا و ندا کار صورت خواهد گرفت و فی الواقع درست دیده بود اما چون تقدیر با تدبیرش مساعدت نداشت پیشرفت نه شد - بالجمله بذابر تکلیف و خواهشمندگی او که مکرر گشت پاس خاطر او را مقدم داشته او اخر روز غره شهر ربیع الثانی مفتخر خان و محمد هادی خان مستعد گشته به مکان قایم علی خان که مشرف بر ساحل جویبار سابر متی بود آمده به انتظاری کمر بستن او به تفرج دریا می پرداختند اتفاقاً فیلان را بآب دادن آورده بودند که سواران یکه تاز رینکوجی رسیده فیلبان را کشته یک زنجیر فیل را پیش انداخته بردند و مفتخر خان

دمدمه عزایم عقداللسان چشم گوش و هوش را بست و حسب المدعی
خویش رهنمون گشت و غول صفت کول زده بخانه اش رفت فداءالدین
خان از ساده لوحی بالکل مطمئن خاطر گردیده آن گندم نمایی جو فروش و آن
دشمن بظاهر دوست را در پرده ظلمانی شب سپیده فجر کاذب دمیدن صبح
صادق انگاشته ازان غافل گشت که گفته اند - * نظم *

حذر کن ز آنچه دشمن گوید آن کن که بر زانو زنی دست تغابن
گرت راهی نماید راست چون تیر ازان بر گرد و راه دست چپ گیر
الحاصل روز دیگر هنگامیکه شبرنگ عیار پیشه شب از مکر و حیلت خود را
پرداخته در نهانخانه حجاب (۱) نطع شب روی را از برکنده متواری گشت
و یکه سوار صبح به عزم راه نوردی عرصه روزگار هودج زرین بر ناله فلک بسته رو برآه
آورد فداءالدین خان با جمعی از سپاه بر طرفی و بحالی باراد بذر کهنبایت
روانه شد و بدر خانه صادق علی خان و سید نورالله که سر راه بود رسیده گفت
که تا مراجعت در بهدر شب و روز پیش مفتخر خان بوده با خبر باشند آنها
که معطل نشسته بودند هر کدامین با شاگرد پیشه و برادر و برادرزاده بنابر
پاس حقوق نمک خوارگی رفته اقامت گرفتند از باب بصیرت و اصحاب
خبرت از ملاقات دوشینه و خلوت طولانی که دیگر را اطلاع حاصل نه گشت
و روانه شدن دفعی فداءالدین خان را در گرداب حیرت فرو رفته بمکیال قرینه
و قیاس تمهید و تدبیر غفلت اندازی و خالی ساختن میدان را سنجدند -
اندر رام که تیر تدبیر خویش را به هدف مرام رسیده دید بتازگی (۲) معاونت
و (۳) مدالست را در پیش نموده دکان فریت و تزویر کشود و اجناس اقسام
حیله وری و اقمشه انواع دمدمه سازی منسوج و منقوش که برای چنین روز
آماده و مهیا داشت بآمد و شد صبا و مسا در خلا و ملا تازه بتازه و رنگ برنگ

(۱) نطع جامه چرمین که عیاران و دزدان پوشند ۱۲ *

(۲) معاونت روبا بازی کردن و حیلت کردن ۱۲ *

(۳) مدالست فریب دادن ۱۲ *

گشته و نزد تدبیرشان در مردار خانه افتاده بود چندان اثری سوای نرفتن باتفاق بخانه او مترت نمی گشت - * مصرع *

چو گوش هوش نباشد چه سود حسن مقال

انند رام در ظاهر قارع باب خیرخواهی و دل سوزی گشته شعیده تازه برپا کرده در لباس دوستی به دشمنی پرداخت و در یک پرده دو نوا سرانیدن آغاز نهاده به فداءالدین خان و مفتخر خان گفت که چون درین ایام بذابر رفع تقاضای سپاه و اخراجات زر مطلوب است خوش حال چند سیئه و بلیداس مقدم نریاد که در وقت نجم الدوله در جمیع امورات جزوی و کلی و باب دادن کل خیر بیوز و مصادره مدخل کلی داشت در معرض بیان در آورد که اگر بدست رینکوجی گیرانیده شوند آنچه به صیغه مصادره از آنها به عمل آید بموجب قرار مستمره برادر بخشی قسمت شود بد نامی عاید حال رینکوجی میگردد و باغهای سبز نموده خاطر نشان کرد که آنها حسن و قبح این کار را نه فهمیده با او همداستان گشتند و او که در ضمن این عمل اقتدار و انمود غلبه خود اندیشیده بود هر دو را رینکوجی طلب داشته قید نموده محصلان غلاظ و شداد برگماشت و از هر یک صد رویه بطریق محصلانه جبراً قسراً میگرفت و محمد هادی خان که دران ایام در سرانجام مهم می پرداخت هر شب کسان خود را فرستاده نیمه وجه محصلانه باز خواست می نمود تا آنکه رفته رفته پرده حیلست رینکوجی دریدن آغاز نهاد و (۱) بخیه تزویرش بر روی کار افتادن شروع گردید و خوانین را مظنه بدرجه یقین پیوستن گرفت - انند رام تفرس این معنی نموده به چاره جوئی انسداد رخنه عذر و درز دوزی چاک گویدان مکر رینکوجی را او آخر روز در قلعه بهدر آورده خیمه شب بازی برپا کرده با فداءالدین خان و مفتخر خان محفل خاص آراست و خلوت را از غیر بپرداخت و تایک پاس از شب گزشته به شعبدهای گوناگون و انواع تسویلات و عهد و پیمان موکد و موطن بایمان زور درمیان آورد و بدمیدن

(۱) بخیه بر روی کار افتادن کنایه از رسوائی است ۱۲ *

دست آویز سخن چینیان است در قواعد یک جهتی تزلزل نباید افکند و خانه مرا خانه خود دانسته بدستور سابق از آمد و رفت منور و از ملاقاتها مسرور دارند و رخصت شده رفت و با خود قرار داد که این دفعه اگر فلک به کام دل بگردد گذر آنها به مقام ما افتد بی تامل مرام خویش حاصل نموده فارغ البال گروم خوانین را که با و یک رو کردن و ^(۱) مجاهرت نمودن قرین صلاح نبود چون قرار یافته بود که هر دو یکجا بخانه اش نباید رفت مفتخر خان به تنهایی سوار گشته عازم خانه او گردید و از زبانی جاسوسان خبر آمدن او را بوحادث شنیده عذر ملاقات گفته فرستاد مفتخر خان از عرض راه برگشت و مکنون ضمیرش آنکه فداءالدین خان و او هر دو یکجا خواهند آمد قضا را همدران اوان حاجی بکر جماعه دار عرب که او نیز از جمله طلبگاران سنواتی نجم الدوله بود حسب اشاره رینگوجی از نزد شیر خان بابی باظهار بر طرفی و تلاش نوکری با چهار صد عرب رسیده در بهرام پور فرود آمد فداءالدین خان آگاه گشته بر نینگوجی پیغام نمود که او را از راه دروازه‌های متعلقه خود رخصت در آمدن بلده ندهد اما او منع پزیر نگشته از دروازه جمال پور در آورده به حسب ظاهر در خانه شیر خان فرود آورد و در ضمن مورچال قایم ساخت و در جواب فداءالدین خان عذری که بدتر از غذا باشد گفته فرستاده که چون متعلقان حاجی بکر در شهر و پس از مدتی وارد گشته مچلکا گرفته‌ام که تقاضای طلب از شما نکنم بنابراین راه داده‌ام روزی چند بطرفی خواهد رفت اگر بر خلاف ظاهر شود به عذف می توان بیرون ساخت خاطر را جمع دارند هر چند که نزد بعضی از اصحاب بینش و از باب دانش آغاز صدور اطوار ناهنجار و تحکم و گرفت و گیر مردم بمصادره که بخود سری و خود رایی میگرد و چه از تقریر کسانیکه درین هنگامه نوکر شده بودند و دریافت مدعاء او نموده زمانه سازی او را روباه بازی می انگاشتند و صریحا به کرات و مرات که او نزد و غا می باز و بخوانین از راه خیر سگالی ظاهر می ساختند از آنجا که بچرب زبانی افسون اندازد رام مسحور

(۱) مجاهرت باکس دشمنی آشکارا کردن ۱۲ *

دیگر صید بدام افتاده رمیده شود روزی چند به دل جوئی و گرم جوشی گزرانیده رام ساخت و با رینکوجی فرار نموده جمعی را در خانه مسلح ساخته در کمین باز داشت و تبقر ییکه بعض مشورت در پیش است خوانین را بخانه اش برد و آنها خالی از ذهن رفتند اتفاقاً راقم نیز دران محفل برفاقت حاضر بود چون خدانمی خواست دران روز جرأت نکرد و خوانین برگشته آمدند از آنجا که مردم گجرات که از قدیم الایام با والد منوط و مربوط بودند بعضی ازان کمین نشستگان بر تندبیر او آگاه ساختند و صوتی ازین معنی گوش زد خوانین کرد به مقتضای وقت در ظاهر خودها را بآن آشنا نساخته قرار دادند که من بعد هر دو یکجا بخانه او بناید رفت انقدرام که پیوسته آمد و رفت داشت دریافت نموده از سرنو بنیاد رام نمودن صید رمیده و آوردن به (۱) تله نهاد رینکوجی از دست برداشتن صید بدام افتاده دست ندامت بدست تاسف می سود تمهیدی دیگر بست و پیغام نمود که بذابر فراهم آمدن مردم که به پلس آبروی خود است ظاهر بینان را دست آویزی شده که هر روز صوتی تازه که موجب ملال و خدشه خاطرها ست بر می آرند - * بیت *

بعذر تو به توان رستن از عذاب خدای و لیک می نتوان از زبان مردم رست باندیشه اینکه مبدا از استماع این اراجیف و شهرت بی اصل خللی و رخذه در بنیان مصادقت افتد و موجب نفرت و وحشت یگانگت گردد لهذا تمامی سپاه نو نگهداشت را بیرون رخصت می نمایم و در باطن بخيال این که راماجی با جمعی بیرون رفته بر هفت هشت کروهی بلده اقامت گزیند و بخاطر جمع به نگهداشت قصباتیان پرداخته گوش بر آواز باشد که هنگام طلب بلا توقف خود را رساند او را بیرون فرستاد و رینکوجی به صوابدید انقدرام دو دفعه در بهدر آمده بالمشافهه مجدداً به مصقل زبان باعتقاد خود موریانده سجنجل قلوب را ز دوده مصفا ساخته گفت که از تقاعد ورزیدن دید و باز دید که باعث

(۱) تله بفتح اول و ثانی غیر مشدد مطلق آنچه جانوران دران بقید در آیند و در هندی

* بیت *

نه بیند مدعی جز خویشتن را که دارد پرده پندار در پیش
 سجان سنگه را که نزد او نوکر بود بدست آویز درخواست طلب سوخته
 سنواتی به فراهم آوردن سوار و پیاده و بی اسپه فرقه سپاه گجراتی و آفاقی
 مامور نموده (۱) چوب پشت در دسک روی یخ ساخت و از جریرت خاطر
 نشان فداء الدین خان و مفتخر خان می نمود که اگرچه او را اراده فاسد و خیال
 باطل تقاضای طلب در سر است اما من نخواهم گذاشت که از قوه به فعل
 آورد - رینکوجی - اندر رام را که بانی مبانی این امر بود پالکی و اسپ
 و خلعت و آفتابی داده پیشکار و راتق و فاتق مهمات گردایند و او به استقلال
 و توزک تمام به کشاده پیشانی دو هفته نزد خوانین آمد و رفت نموده دریافت
 اوضاع و اطوار میکرد از آنجا که روز بروز شجر نفاق را به ثمر عدم و فاق بار وردید
 ابلیس صفت بگوش هر یکی عند الغرضت افسونی تازه میخواند و رینکوجی
 را خیر خواه بقلم میداد و گاهی سبب نگاهداشت را بدین ترانه مترنم کشته
 زمزمه می نمود که بنابر خوف داماجی است که هنگام طلب بروقت نرسیده
 شریک کار نه شده و مبلغها بر ذمه او باقی است بلکه استظهار و استمداد از
 شما چشمداشت دارد و هر صبح فصلی تازه انشا نموده میخواند و هر شام
 تصنیف نوی در آهنگ دو گاه بر بسته در یک پرده دو نوامی سرانید از آنجا
 که بین العوام از اجتماع مردم مکنون ضمیر رینکوجی اشتها یافته بود خوانین
 شبهه ناک گشته چندی پای خود را از آمد و رفت خانه او کشیده داشتند
 اندر رام بتفرس دریافت از راه حيله انگیزی و دمدمه سازی دو سه دفعه غول
 کردار از راه برده با رینکوجی ملاقی ساخت و او نیز نقشی که منسوج و بر بسته
 اندر رام بود برخ کار آورده در اطمینان خاطر و بزنگ زدائی مرأت ضمیر از
 غبار وحشت و بیگانگی به ایمان زور پرداخته اندر رام از اندیشه اینکه مبادا بار

(۱) چوب پست در دسک روی یخ کنایه است بمعنی اینکه به نام دیگری باشد و مدعای

خود حاصل سازد چنانچه در محاورات متعارفی مصطلح است ۱۲ *

کلی داشت و در سال گذشته او را مورد تقصیری ساخته نظر انداز نموده و او خوف برداشته قرار بر فرار گزیده رفت خانه اش را نجم الدوله منهدم گردانید از آنجا که عجب مایه فتنه و فساد فطرتی داشت درین وقت قابویافته با رینکوجی سازش نموده نزد او آمد و از مشاهده اوضاع و اطوار و بیدلی اهل کاران و نفاق خوانین باغوالی رینکوجی پرداخته دیو کردار در رگ و پوست او دریده بانتزاع ملک از راه برد و به تمهیدات و تسویلات دوراز کار رهنمون گردیده او را با خود همدستان ساخت -

* نظم *

زنا بخردی راه طغیان سپرد رهی آن چنان مرد نادان سپرد
کسی را که برگشت روز بهی نگرود نصیبش بجز گمراهی

رینکوجی به طمع افتاده شب و روز سرگرم تدبیر گشت و باعتبار ظاهر بانداختن مغلطه در ارتحال و تاسف نجم الدوله و دلداری و خیر سگالی فداء الدین خان و مفتخر خان افزود و در باطن بتالیف قلوب آشنا و بیگانه بجانب داری خود اوقات شبانه روزی را مصروف ساخت خوانین نیز به مقتضای وقت طریق سلوک و مدارا می پیمودند که -

* بیت *

درشتی نه بیند ز کس نرم گوی بغیر از ره نرم گوئی مپویی
و می اندیشیدند که -

* بیت *

ازان سهمگین ازدهای دمان بافسون بیا بیم شاید اسمان

از آنجا که سینه اش از بغض و نفاق ممثلی گشته بود از او جز ظاهر داری که رایحه وفاق به مشام اهل خبرت ازان نمی رسید به ظهور نمی آمد و (۱) مسامحت و (۲) مسالمت خوانین را که از راه (۳) مساهلت اکثر برای دیدنش میرفتند حمل بر اقتدار خود و ضعف طرف ثانی پنداشته دور دوران فلک را به مرام خود می اندیشید -

(۱) مسامحت فرو گزار کردن و نرمی کردن *

(۲) مسالمت با کسی آشتی کردن *

(۳) مساهلت آسان گرفتن *

الممالک در استمالت و بحفظ حراست صوبه پرداختن باتفاق بنام فداءالدین خان و مفتخر خان شرف صدور یافت و هفتم شهر صفر المظفر رسید خوانین بشرائط استقبال پرداخته موافق ضابطه رو به درگاه معلی آداب بجا آورده گرفته مضمون آنرا به گوش خلص و عام رسانیدند *

نقل حسب الحکم

آنکه شهبامت و امارت پناهلن بسالت دستگاهان فداءالدین خان بهادر و مفتخر خان بهادر مورد مراحم والا باشند عرضی مرسله از نظر انور گزشت و کیفیت رحلت نجم الدوله بهادر مرحوم معروض مقدس گردید چون رضای الهی است چه چاره در هر حال سلامتی بندگان حضرت را خواهان باشند از آنجا که تفضل و عنایات جناب سلاطین مآب شامل حال فدویان و دولت خواهان است به متقاضی خانه زاد پروری و تفضلات بی پایان و تفقدات نمایان نسبت بحال آن شهبامت پناه و خلف الصدق عوالمی نشان مفتخر خان مرعی و مبذول گردید - حکم والا صادر شد که آن بسالت دستگاه در مقام تربیت و دلداری خلف الصدق آن مرحوم بوده مراسم کمال دلبری و دل جوئی بتقدیم رسانیده عنایات جناب خاقانی را نسبت بحال خودها روز افزون دانند و تا صدور حکم مجدد باتفاق یکدیگر از قرار واقع در حفظ و حراست ملک بادشاهی پردازند لهذا قلمی میگردد که حسب الحکم اعلی در جمیع امور تعلقه صوبه دقیقه از دقائق حزم و کار پردازی فرو نگرانند چون اسم فداءالدین خان مقدم بر نام مفتخر خان مندرج و در ظاهر به سن و سال و رتبه بمنزله عموی مفتخر خان می شد لهذا فداءالدین خان حکم را بر سر خود بسته باتفاق یکدیگر بر یک حوضه فیل سوار گشته شادیانه نوازان داخل بلده گردیدند و این معنی باعث آبیاری تخم نفاق که کاشته شده بود گردید و روز بروز رو به سرسبزی آورد و فیما بین به سوره مزاجی و مخالفت نهانی خوشه بست و در افواه و السنه خاص و عام افتاد اند رام که در نزد نجم الدوله در اکثر امور خیر و شر مدخل

که باصلاح هند زیارت گویند اعیان و اشراف بلده و ارکان فوق سپاه از نوکر و بر طرفی از سیاه تا سفید فراهم آمدند پس انغراغ فاتکه سرداران جماعته داران که نوکر بودند فداءالدین خان و مفتخر خان هریک را فراخور رتبه باستمالت و دلدهی پرداخته بنویذ بکالی بدستور سابق خوشدل ساخته رخصت نمودند اما روز بروز تسلط و رعبی که از نجم الدوله در دلها جا داشت رو بانعطاط آورده یکباره از میان برخاست و هر فردی از احادالذلس حسب المدعی خویش نقشی بسته بی محابا باظهار پرداخته در انجام آن کار بلکاجت و سماجت میرسانید طلب کاران سفواتی سابق ولاحق که مهابت نجم الدوله سر بگردان گمنامی فرو برده در انتهاز فرصت و قالو چنین روز میگزرانیدند به طمع اخذ مرسومات ماضیه خیال بسته جابجا فراهم آمدند فداءالدین خان که در حین حیات نجم الدوله صاحب اختیار و صارف مصروف مهم مالی و ملکی بود درین ولا نیز باقتدار تمام بانصرام مهمام متوجه گشت بعضی خدمات و تعلقات را که تغیر و تبدیل نموده به مستسبان خود مقرر کرد ظهور این معنی بر اکثری گران آمده تخم نفاق در مزارع وفاق کشته شد از انجا که بالفعل مبلغی در وجه مصارف مطلوب بود و بذابر خشک سالی از پرگنات چندانی به عمل در نیامده فداءالدین و مفتخر خان گاهی بخيال گرفتن چیزی از قایم قلی خان و همشیره اش کوچ نجم الدوله و گاهی بتفریق پیش کاران و اهل کاران که اسم نویسی آنها را بقید مبلغ مرسوم می ساختند و هر روز گنگاش به عمل می آمد تا آنکه کار پردازان ازین تمهید واقف گشته اتفاق نموده بخانه ریگوجی پناه برده بهاندر طلب گشتند چون کار بی آنها بند بود لاچار والد راقم و صادق علی خان را کفیل گرفته آمدند ظهور این معنی نیز علاوه بیدلیهای آنها گردید همشیره قایم قلیخان از مشاهده این اطوار بر مآل کار خود اندیشیده ما یعرف خود را از نقد سوای پیرایه بتدریج بخانه محمدم زمان بیگ شوهر همشیره اش فرستاده سبکبار شد الحاصل چون خبر رحلت نجم الدوله بذریعه حکیم الممالک معروض بارگاه فلک اشتباه گردید از انجا که خانه زاد پروری شیوه این دودمان والا شان است حسب الحکم اشرف اقدس به مهر وزیر

بود لهذا در بورس توفیق داشت از استماع آمدن و بیماری نجم الدوله در ظاهر بعنوان عیادت به احمدآباد آمد و در دفعه اتفاق ملاقات شد همدرین سال قده
ارباب کمال و اسوه اصحاب مقال - * بیت *

خرد به مکتب او همچو طفل در ابجد

هنر بحضرت او همچو بچه در مکتب

مولانا نور الدین بعد طی نمود و یک مرحله از مراحل زندگانی فهم شهر شعبان روز سه شنبه وقت زوال روی به عالم قدس نهاد شخصی از طلبه وارث اهل بیت تاریخ یافته *

ارتحال نجم الدوله از سپنجی سوا به دارالبقا و رسیدن

حسب الحکم اقدس بنام فداءالدین خان

و مفتخر خان و بهم رسیدن مخالفت

با یکدیگر و جنگ رینکوجی

در سال هزار و صد و پنجاه و شش چون مرض نجم الدوله از تداوی و معالجه در گزشت - * نظم *

نبود اندران درد امید شفا ندانند اجل را طیبیان دوا

چو ز اندازه بگزشت سوء المزاج فرو ماند عاجز طیب از علاج

هشتم شهر محرم الحرام رخت هستی بدیار نیستی قریب یکپاس و نیم از روز بر آمده بر بست و در اوائل شب در مقبره رستم علی خان که در بلده واقع است مدفون گردید - * قطعه *

با یار گر آرمیده باشی همه عمر لذات جهان چشیده باشی همه عمر

در آخر عمر وقت رفتن ز جهان خوابی بود آن که دیده باشی همه عمر

فداءالدین خان و مفتخر خان این سانچه را به حکیم الممالک معصوم علی خان

نوشته عرضی بجناب اقدس نمودند و بامر ماتم و سوگواری قیام ورزیدند روز سوم

از وقت بهرام خان واقف کار این مرز بوم است هراول و ^(۱) صارف مصروف
 انفصال معاملات مقرر ساخته بصواب دید به صوب کولوار و کهوکه بازه کوچ
 کرد و فوجداری پرگنه پتلاد را از تغیر مفتخر خان به فداالدین خان تفویض
 نمود و او آقا محمد حسین را به نیابت خویش فرستاد الحاصل غره شهر رمضان
 به لولیانه دایره شد و از انجا بکوچه‌های متواتر بکهوکه رسیده پیشکش بهاوسنگه
 زمیندار و چندی دیگر سیهور را انفصال داد از انجا که شیر خان بندر
 کهوکه را که تابع بندر کهنیبت است متصرف گشته بود نائب نصب
 نموده بقیه ماه صیام را در انجا مقام ورزید دوم شهر شوال المکرم متوجه
 کاتبیار شده پیشکش گیران بصوب هالار و اسلام نگر عرف نوانگروی آورد قریب
 بیست روز با زمیندار انجا جنگ توپ و تفنگ بمیان آمد آخر الامر پنججاه هزار
 روپیه پیشکش مقرر گشت و سلخ شهر ذیقعدة الحرام کوچ نموده رایت مراجعت
 باحمدآباد افراشت از انجا که از سابق عارضه جسمانی نجم الدوله بالمره بصحت
 مبدل نگشته بود روبه اشتداد نهاده منجر بمرض استسقا گردید در هنگام غیبت
 او نظر علی خان و بجیرام زور آور خان را همراه گرفته بصوب کولیان پرگنه بهیل
 بر آمدند و چندی در آن طرف بگرفتن ضامنی و پیشکش قیام داشتند روزی
 کولیان در اثنای طریق بشوخی پیش آمده دست اندازی بر اردو بازریان نموده
 آنچه بقابوی آنها در آمد کشیده بردند شهاب الدین خان خالوزاده زور آور خان
 که بکومک پرداخت کشته افتاد و چیر دستی شان بیش از بیش گشت لهذا
 العود احمد بر خود خوانده باحمدآباد آمدند نجم الدوله در هنگام مراجعت از
 زمینداران سر راه پیشکش گیران هجدهم شهر ذیحجة الحرام که مرض بدرجه ^(۲)
 چهارم پیوسته بود داخل بلده گشته پهلو بر بستر ناتوانی نهاده صاحب فواش
 گردید - ریغکوجی که به عزم روانگی نزد داماجی جدائی گزیده رفته بود پیش
 از عبور دریای مهندری فیما بین بابو نایک و او جنگ بوقوع آمده و نایک برگشته

(۱) صارف مصروف یعنی مختار دخل و خرج ۱۲ *

(۲) هرگاه مرض بدرجه چهارم رسد مهلك است ۱۲ *

قریب یکماه درنگ نمود چون دولقه به قایم قلی خان تعلق داشت در بین گفت و شنید معاملات پرگنده اورنجیده هنگام شب بیخبرانه بر خاسته با حمدآباد شتافت مرزالر اسپ خان باستماع خبر تغییری تعلقه از بلده آمده دریافت انحراف مزاج نجم الدوله بنابر مظنه رهنمونی عبد الکسین خان را که دریافت نمود از بیکرمیتی خویش اندیشیده پناه به رینکوجی برد - عبد الکسین خان که در بورسد بود از رینکوجی مایوس گشته روانه سوهن گده نزد داماجی گردید همدران سال بجیرام پیشکار نجم الدوله بنابر آسایش و رفاه خلق الله ما بین دروازه جمالپور و دروازه بند که در انجا نیز مثل پنچ کوه بسبب مجاورت آب خندق آب چاهها فی الجمله خوب است باولی احداث نموده مرتب ساخت -

نمرد آنکه ماند پس از وی بجای پل و مسجد و چاه و مهمانسرای
 بالجمله نجم الدوله و رینکوجی باتفاق یکدیگر از مقامات دولقه بکوچههای متواتر بلیمری پیوسند چون آنجا تعلق بیرم کام داشت رینکوجی انفصال تشخیص قریات متعلقه زمیندار آنجا در پیش کرد و گفت و شنید در میان بود که نوشتجات داماجی بمزید تاکید و قدغن شدید بنابر هنگامه آرائی بابونایک که بر او فوجکشی نموده می آمد رسید و اوبه عجلت تمام کار را معطل و مهمل گزاشته از نجم الدوله رخصت گشته راهی گردید نجم الدوله با کار پردازان خویش محفل کنگاش آراسته گفت که امسال بنابر امساک باران نقصان کلی در مرزوعات و گرانی حبوبات در بلده رویداده که فیروپیه بهفت هشت آثار پیوسته است و طلب و تذخواه سپاه را عهده برآئی نیست و از اتفاقات حسنه امسال میدان از خلل وجود مرهته چون سیئه صافی دلان خالی و مصفا است که داماجی بحال خود در مانده فرصت را از مغنمات وقت باید شمرد و کمر همت چست بسته چندی در ضلع سورتبه که از ابتدای حکومت اتفاق نشده باید گزانیید و چیزی بهمرسانیده به سپاه باید داد بنابران محمد قلی خان را که

سال بیست و پنجم جلوس معلی قلمی شد بالجمله موسی خان روزی چند در پتلاد مقامات ورزیده به رینکوجی از در مصالحه در آمده نوشت و پس از آمد و شد سفراء چون بورس مکان بودن او که از پتلاد به فاصله پنج کروزه واقع شده خدائالدین خان و مفتخر خان بنابر ملاقات و رسانیدن پیام زبانی فرستاد و آنها بر خورد نموده قرار ملاقات نجم الدوله گذاشته همان روز معاودت کردند نجم الدوله روز دیگر از پتلاد روانه بورس گردید رینکوجی که دو کروزه باستقبال بیرون آمده ملاقی شد او را با خود در حوزه نشانیده بر تالات آنجا فرود آمد از آنجا که خیمه و سرانجام جریده همراه داشت رینکوجی چند منزل خیمه و بعضی از اسباب ضروریات فرستاده درخواست نمود که تا هنگام توقف درین محل مهمان خواهند بود و روز مره در وجه مصارف آن معین ساخته فرستاد و هر روز دو وقته صبا و مسا ملاقات نموده مجانبیت را به مخادنت مبدل گردانید روزی حسب خواهش رینکوجی برای ملاحظه قلعه بنا نهاده او رفت رینکوجی بتواضعات پارچه و اسب با سر افسار نقره به همین نهج به خدائالدین خان پرداخت و چند کس دیگر را پارچه به ضابطه دهن داد نجم الدوله بنابر استمالت و جذب قلوب قریات چند که رینکوجی خواهش داشت از چوراسی بندر کهنبایت و پرگنه پتلاد در و بست بلا شرکت غیر با و نوشته داد و قرار یافت که بر هنگام حصاد و خصان مزروعات بانفاق یکدیگر به ضلع سورتبه شتافته باخذ پیشکش پردازند و از آنجا کوچ نموده به کهنبایت آمد حاجی مسعود را از تغیر یوسف به کوتوالی بلده رخصت کرد همدران او ان عارضه مرض جسمانی عارض حالش گردید بالضرورة قریب یک ماه و نیم دران جا اقامت ورزیده چون فی الجمله مزاجش بسرحد اعتدال گرائید کوچ نموده بموضع بسو آمد و رینکوجی بموجب وعده در آنجا با فوج خود ملحق گشت و چندی بنابر^(۱) نکس وعود کسالت مقام نموده بکوچهایی متواتر به دولقه آمد و یک زنجیر فیل ماده بابت خرید نجم الدوله که از اودیپرر آورده بودند برینکوجی داده به تشخیص پرگنه دهولقه متوجه گشته

(۱) نکس باول مضموم عود کردن بیماری *

آداب رفته شادیانه نوازان بخانه آمد و زور آور خان برادرش را چندی در احمدآباد گذاشته به پتن شتافت بالجملة مومن خان از محمود آباد کوچ نموده به تصبه نریاد رسیده به تمشیت مهام آنجا مقامات کرده به پتلاد راهی گشت همدران او ان از پیشگاه خلافت و جهانبانی مومن خان باضافه منصب که از اصل و اضافه شش هزاری ذات شش هزار سوار و خطاب نجم الدوله مومن خان بهادر دلاور جنگ و عطای خلعت خاصه شش پارچه و سر پیچ مرصع و یک زنجیر فیل و ماهی مراتب سر فرازی یافت و درین باب فرمان والا شان که بشرف صدور پیوسته بود مصحوب قاصدان قمر سیر فرستاده حکیم الممالک معصوم علی خان رسید مومن خان خیمه بیرون قصبه نصب نمود از آنجا که ضابطه معین است که سوانح نویس که هم داروغه داک است فرامین و احکام والا را می رساند چون از حرکت عبد الحسین خان که باغولی میرزا لهر اسپ خان سوانح نگار خالوی او میداندست خدمت سوانح نگاری را به محمد قلی خان تجویز نموده خلعت داد و فرمان را بدو سپرده پیش فرستاده و خود بنابر استقبال و تقدیم آداب شتافته گرفت *

نقل فرمان والا شان

آنکه شجاعت پناه بسالت دستگاه مورد اعطاف مظهر الطاف لائق العنایت قابل المرحمت مومن خان بهادر بنوازش بادشاهی امیدوار بوده بداند که درین زمان میمنت قرین بهجت افزا فضل و کرم خسروانه از راه بنده نوازی و عاطفت گیری آن قابل المرحمت را به عطای خطاب نجم الدوله دلاور جنگ و ماهی مراتب و خلعت و فیل و بعنایت اضافه منصب که از اصل و اضافه شش هزاری ذات شش هزار سوار که از ان جمله دو هزار سوار دو اسبه باشد سرمایه اندوز مفاخرت و مباهات ساخت شکر این نوازش مقدس معلی بجا آورده در تنبیه و تادیب مفسدان شقاوت نشان سعی و کوشش به کار برد و این معنی را باعث مجرا در جناب خلافت عظمی شناسد تحریر یازدهم شهر ربیع الثاني

کلیک بیان گشته اگرچه بنابر بعضی امور احکام بیاضی بنام عبدالکسین خان نیز ورود یافته اما هر گاه پروانجات ثبتی ضبطی جاگیرات با امور دیگر موافق ضابطه از دفتر خالصه شریفه به صدور می بیوست بنام طالب علی خان بوده و در حسب الحکم اقدس دیوانی که بنام راقم ورود یافته چنانچه در محل خویش اندراج خواهد یافت ان شاء الله تعالی - از انتقال او ثبت گشته لهذا عبد الکسین خان را دیوان مستقل مندرج نه ساخت درین ولا بنابر بعضی جهات گرد رنجشی و غبار کدورتی فیما بین او و مومن خان مرتفع گردید باوجود یککه قریب بیست هزار روپیه را در سالی مداخل داشت باران بی فائده و خیالات دور از کار از احمدآباد بر آمده در باره نین پور در ظاهر به عزم روانگی خجسته بنیاد فرود آمد مومن خان محمد اسد الله پسر عم خود را به نیابت طالب علی خان در امور دیوانی دخیل کار ساخت عبد الکسین خان پیش راهی گشته بموضع بورسد که سر راه واقع است پیوست و با رینکوجی ملاقی گردید از آنجا که هر دو درد مند ز از مومن خان دل گرانی داشتند شکوه و شکایت آغاز نهاده خیالات صوبه داری بر بستند رینکوجی دستاویزی بدست آورده بنابر برآمد و حصول مرام خویش چیزی بعنوان مدد خرج مقرر نموده متوقف ساخت و او سلوک این جاده را بپای همت آسان شمرده و سهل انگاشته با کسانی که در حضور راه نوشت و خواند داشت درین باب نوشته بانتظاری جواب نشست و قال قال این مقال در افواه زبان زد خاص و عام گشت مومن خان نظر بر مآل اندیشی که -

* بیت *

زمانه به نیک و بد آبتن است ستاره گهی دوست گه دشمن است
بعنوان سیر و شکار نزهتگاه محمودآباد جریده فداءالدین خان مفتخر خان
و مومن علی خان را همراه گرفته نظر علی خان را در بلده گزاشته بر آمده
و از آنجا بنابر تالیف قلوب به جوان مرد خان که برای شادی برادرش به احمدآباد
آمده بود تجویز اضافه منصب و خطاب بهادر و عام و نقاره و مهر کننده بهادری
مصحوب به جیرام که تعینات شهر شده فرستاد و او بیاف شاهی باستقبال و تقدیم

گشته آمد چون صورت مداخلت ندید بی نیل مقصود (۱) رجعت قهقری نموده
رفت و راجه اندک سنگه برادر رای سنگه را در ایدر با مرهته جنگ شد و او کشته
افتاد و رای سنگه برادرش رخصت گشته بدان جا شتافت *

روانه شدن عبد الحسین خان نایب دیوان صوبه
بنابر رنجش با مومن خان و سپرد شدن نیابت
دیوانی به محمد اسدالله به نیابت طالب علی
خان و متوقف گشتن عبد الحسین خان در
بورد نزد رینکوجی و بر آمدن مومن
خان و ملاقات نمودن با رینکوجی
و راهی گشتن بعزم گرفتن پیشکش
ضلع سورتمه باتفاق یکدیگر
و معاودت نمودن رینکوجی
بموجب نوشته داماجی
و پیشراهی گشتن مومن
خان و سوانحاتی که
در آن سال روداده

سابقاً تفویض دیوانی صوبه از انتقال عبدالغنی خان در پیشگاه عزوجل به
طالب علی خان نبسه او و دخیل کار بودن عبدالحسین خان خالوش رقم زده

(۱) رجعت قهقری او را گویند که چون آفتاب در سه ماه سه برج طی کرده باز
مراجعت نماید آن را رجعت قهقری گویند ۱۲ *

ماء و نیم منقضی شد از آنجا که در اوائل وجه معینه بلانغه براجہ میرسید پس از چندی امروز را بفردا کم و زیاد گردید رای سنگه که اخراجات بیشتر داشت کفاف نمی شد و نیز چشمش از گران خواب غفلت بیدار گردید که مجانبت و مخاوذت ناظم صوبه و جانب داری رینکوجی شایان شان او نموده است فام و پشیمان گشت و در چاره جوئی این امر در آمده به نظر علی خان برادر زاده مومن خان که مربوط بود از مانی الضمیر آگاه ساخت و او عم خود را ظاهر نمود و قرار ملاقات بمیان آمد بهفدهم شهر ذیحصجة الحرام مومن خان در باغ جگدیو کوتوال مهاراجه ابھی سنگه که متصل دروازا سارنگپور اندرون بلده واقع است رفت و راجه رای سنگه در کمال خجالت سر شرم ساری بیزر انداخته ملاقی گشت مومن خان بدالجوئی و گرم جوشی از حجاب تشویر بر آورده به همراهی خود آورد و بر تواضع پارچه و جواهر و یک زنجیر فیل ماده و تجویز تہانہ داری انملیارہ پرگنہ موراسہ و میکریچ و احمد نگر و ہرسور پراتیچ در جاگیر مشروط دادہ پروانہ عہدہ از دفتر دیوانی بہ دادن مچلکی رجوع اسناد درگاہی بہ میعاد دو سال دہانیدہ در خانہ نظر علی خان فرود آورد درین اثنا جگ جیون پوار در رسید بیست و سوم آن ماء کسان مومن خان بر مورچال رینکوجی (۱) مغادات نمودہ ریختند و جنگ در گرفت قریب دہ روز از ہر دو جانب باتش فشانی توپ و تفنگ تنور حرب افروختہ ماند و جمعی ہر روز از طرفین کشتہ و خستہ گشتند و اکثر خانہای مردم درین حادثہ بباد فنا بہ غارت رفت رینکوجی صرفہ در جنگ شہر ندیدہ باظہار رنجیدگی غرہ محرم الحرام سال ہزار و صد پنجاہ و پنج راماجی را بدستور سابق بہ نیابت بلده گزاشتہ بیرون بر آمد و دو روز متوقف گشتہ باتفاق جگ جیون پوار روانہ بورس کہ قلعچہ دران جابنا نہادہ و مصالح جنگی فراہم داشت بخیال اینکہ در پرگنات بتلافی پردازد ہمدران اوان جیونداس نام بدست آویز سند عاملی و فوجداری پرگنہ دہولقہ بمہر آصف جاہ کہ پیش ازین از حضور بدستور سابق بجاگیرش بحال

گردیده بیستم شهر رمضان رسید همدران سال از پیش گاه فضل و عطا مومس خان
 با سال خلعت و یک زنجیر فیل مصحوب موسوی خان گزر بردار مفتخر
 و مباهي گشت - تا بیرون بلده باستقبال و آداب پرداخته آورد و فوجداری پتلاد
 از تغیر محمد هادی خان به مفتخر خان مفوض نمود - شهر رجب المرجب
 این سال مخلص خان که بمنصب سه هزارى ذات دو هزار سوار و جاگیر دارى
 محمود آباد سر فرای داشت در گزشت و سید فیاض خان که به منصب
 هزارى دو صد سوار و فوجدار جاگیردار احمد نگر ممتاز بود بیست و ششم شهر
 شعبان رخت هستی بر بست *

روئداد خانه جنگی با رینکوجی

از آنجا که رینکوجی به مقتضای وقت دست از هنگامه آرائی و معرکه
 پیرائی کوتاه ساخته در ظاهر از راه مخاذنت گرگ آشتی بمیان آورده بود اما
 باطنش که غبار آلود بعضی جهات ماند به تدبیر فراهم آوردن سپاه و رفیق ساختن
 بعضی در بلده در آمده می پرداخت سچان سنگه هزارى را که از چندی
 آمده نوکر گشته بود به سلسله جنبانی رفاقت گزینی راجه رای سنگه بمواعید
 دلپذیر رخصت نمود و او که مرض کینه دیرینه در سینه مزمن داشت به ایدر
 شتافته باغواى و اضلال او پرداخته باجمعیت شایسته آورده در اکرم پور فرود آمد
 رینکوجی ظهور این معنی را عظم شان خود پنداشته باستقبال شتافت و در کمال
 تعظیم و توقیر بر خورد و بنابر بودنش خانه سید مظفر عرف سید مستورا که سر
 راه و در معنی مورچال بود معین ساخته به همراهی خویش بدانجا آورده
 رسانید و دقیقه از احترام و اعزاز مهمان عزیز خود معاف نداشته مبلغی روز مره
 به عنوان مدد خرج سپاه همراهیش مقرر ساخته میسرانید و انتظاری آمدن
 جنگجویان پوار مرهته که با فوج داماجی حسب الطلب او رخصت کرده بود
 میکشید مومس خان نیز بر اراده اش آگاه گشته از راه حزم و احتیاط جا بجا در
 مقابل و سر کوچها کسان خود را تعیین ساخت و از طرفین به طریق مورچال
 بندى به ظهور آمد و شبانه روز نظر بر یکدیگر دوخته پاس میداشتند قریب یک

شتافته با او ملاقی گشت و قرار یافت که در یک مکانی که مناسب باشد رینکوجی و فداءالدین خان به خورد نموده بالمواجهه به تنقیح معاملات پردازند و مرخص گشته نیم شبی به پتلاد آمد و روز دیگر باتفاق محمد هادی خان به مقام سوجیتره رسیده کیفیت را ظاهر ساخت چون رینکوجی را خیال هنگامه آرائی در سر بود براماجی نائب بلده نوشته که بنگاهداشت سوار و پیاده پرداخته فساد برپا کند مومن خان از قصد او واقف گشته فداءالدین خان را آگاه ساخت لهذا از سوجیتره حرکت را بر توقف راجع دانسته بی آنکه صدائی و ندائی از کوس رحیل بر آید کوچه غلطی داده به صوب کهنبایت رایت عزیمت برافراشت مله‌ار که دران نزدیکی بود آگاه گشته جمعی را مامور ساخت که جلوریز به تعاقب دارند و آنها نزدیک موضع نار نمودار شده بجنگ در پیوستند چون شرمه قلیل بودند باز دگ زد و خورد عطف عنان نموده رفتند و فداءالدین خان بر تالاب نارنگسر واقع سواد بندر کهنبایت فرود آمد و خود جریده داخل گشت روز دیگر مله‌ار بر موضع جله موبه دو گروهی بندر بقصد معرکه آرائی آمد - فداءالدین خان محمد حسین برادر زاده اش و زور آور خان و آقا محمد حسین بخشی را با لوازم توپ خانه بمقابل و برداشتن آنها مامور ساخت و بجنگ توپ و تفنگ با آنها همه جا جنگ کنان به قصبه پتلاد رسیدند درین ضمن راماجی نائب رینکوجی در بلده شوخی آغاز نهاده بهانه جوئی می نمود مومن خان نیز مورچال بسته مستعد بود و از راه نائره افروزی کوتوال رینکوجی در آمده با یوسف کوتوال مومن خان گفتگو نموده و معدودی از طرفین زخمی شدند یوسف او را دستگیر ساخته در بهدر فستاد - رینکوجی ازین ماجرا واقف گشته باتماسی فوج رو با حمدآباد نهاده در اکرم پور بیرون بلده فرود آمد و بموجب نوشته مومن خان فوجیکه بتعاقب دکهنیان به پتلاد رسیده بود در یک شب خود را به شهر رسانید مومن خان از رینکوجی دریافت ما به الفزاع نموده روز دیگر خود رفته او را مستمال ساخت و با خود بر یک حوزه فیل سوار کرده در بهدر آورد و تکلفات و تواضعات متعارفی بجا آورده رخصت فرمود و او به خیمه خویش شتافت فداءالدین خان که در بهدر کهنبایت متوقف بود عازم بلده

و دور محمد هادي خان را محييط گشته بچنگ در پيوست چون قريب بود فداوالدين خان مخبر شده نقره كوچ بنوازش در آورده بافگندن خيمه و بار بندي امر نمود راقم حروف كه در خيمه خويش و از موضوع و محمول قضيه اطلاع نداشت شتافته استفسار نمود و كاشف به عمل آمد به مقتضاي وقت گفت كه تا بار بندي و رو براه آوردن كار محمد هادي خان تمام است هنگام مقتضاي كوچ نيست اگر كومك تعيين شود اولي است كه او را از ان معركه هولناك رهائي بخشند آنگاه هرگاه كوچ نمايند مختار اند بچيرام پيشكار و ديگران اين معني را مستحسن شمرده بآقا محمد حسين كه بنابر خرم و احتياط قرب و جوار فوج مرهته از آخر شب با جمعي بيرون دائره گاه اقامت داشت امر نمود كه به سرعت به كومك پردازد جواب آمد كه همراهيان از صداي طبل رحيل در فكر خرو بار خودها به لشكر آمده اند تنها با معدودي مانده ام لهذا فداوالدين خان بدميدن كرناي مقام پرداخته فوج را به كومك فرستاد اما در بين كوس كوچ و كرناي مقام اكثر اردو بازاريان كه سردار را مضطرب حالديدند بساط بر چيده بعضي بموضع بسو و برخي به سوجيتره كه قريب بود مامون طلب گشتند القصه بعد كشتن و خستن دو سه نفر قصبائيان همراهي حمزه كاكر كه او نيز زخمي شده بود برگشته رفتند محمد هادي خان در بين طريق به كوليان ملحق گشته رسيد روز ديگر مقام ورزيده بموضع سوجيتره دائره نمود و برينكوجي نوشت كه فرستادن محمد هادي خان بنابر بعضي مطالب بود كه در راه اين ماجرا گزشت جواب آمد كه از نادانستگي امري واقع شده به ملهار نوشته ام بلا وسواس ايشان را بفرستند محمد هادي خان بجهات چند راضي برفتن نمي شد و كار به خشونت و سخت گوني انجاميد - آخر الامر راقم و بچيرام را همراه داده رخصت كرد از انجا كه ملهار سرازه بود اتفاق ملاقات شد و بعضي گفت و شنيد معاملات بميان آمد - بچيرام صلاح رفتن خود ندیده از همانجا برگشت و محمد هادي خان با راقم به پتلاد رسيد و متعلقان خود را كه در انجا داشت در پرده ظلماني شب كه چشم اغيار پوشيده شد به كنپهايت فرستاد روز ديگر رفتن خود را نزد رينكوجي صلاح ندانسته راقم را تكليف نمود لچار بنابر پاس خاطرها به بورد

متوجه گشته رسید و جنگ سخت در پیوست و چندی از طرفین کشته و خسته گشتند آخر الامر آقا محمد حسین بخشی رساله فداء الدین خان قدم جلالت و تهو پیش نهاده آن وحشی صفقان را بدر ساخته مساکن آنها را آتش داد - * لمولفه *

گریزان ازان جایگه کولیان گرفتند از بیم خس در دهان

درین زد و خورد زخم تیر بنزدیک بناگوش آقا رسید چون کولیان فرار را بر قرار گردیدند مومن خان به چرانیدن و بریدن مزروعات رسیده و نا رسیده آنها نمود آنها زهار خواه گشته رجوع آورده پیشکش و ضامنی عدم تمود دادند از انجا که در ایام پیشین تهانه دار در انجا می بود محمد شتاب و مهتاب جماعه داران را با جمعیت آنها در انجا تهانه دار ساخته فداء الدین خان را پیش رخصت فرموده خود ببلده مراجعت نمود فداء الدین خان بصوب پرگنه هر سول روانه شده تشخیص کنان بموضع ساتیمه و از انجا به باره سینور و در ضلع پرگنه تهاسره بگرفتن پیشکش اشتغال داشت که از نوشته محمد هادی خان فوجدار پتلان واضح گردید که فیما بین او و رینکوجی که دران هنگام در قلعه بورد بنا نهاده خویش اقامت داشت چند روز پیش ازین در مقدمه معاملت پرگنه گفتگو واقع شده و جمعی از طرفین کشته و زخمی شده اند و اکنون فوجی را فرستاده کار تشخیص و تحصیل را بند ساخته و نیز نوشته مومن خان بقدر رسید که بدان صوب شتافته آنچه مقتضای وقت باشد به عمل آرد لهذا بآن سمت متوجه گشت و از راه موده در نواح پتلان رسید - ظاهر شد که ملهار نامی با فوج فرود آمده مصدر شورش است محمد هادی خان فوجدار آنجا محمد جعفر پسر خود را در قلعه به محافظت گذاشته بذایر ملاقات و گزارش احوال آمد - از انجا که ملهار سبقت نموده از اندیشه قرب رسیدن فداء الدین خان جمعی را مستعد بر سر راه داشته بود محمد هادی خان و بذاری مقدم که بجهت بعضی مصالح رخصت کرده بود و بموضع مهلا و رسیده چندی برای استراحت و خوردن آب در تکیه فقیری مکث داشت همراهیان غافل و پراگنده هر یک سایه درختی را گرفته بعضی بدفع احتیاج بشری اشتغال داشتند دفعی فوج مرهته رسیده حمله آورد

نقل فرمان والا شان

آنکه شجاعت پناه بسالت دستگاه مورد اعطاف مطرح الطاف لائق العنایة قابل المرحمت مومن خان بهادر بنوازش بادشاهی امیدوار بوده بداند که عرضی متضمن شورش و فساد اشقیای که ببارگاه عظمت و اعتلا ارسال داشته بود از نظر انور اطهر ضیاگستر گزشت و فرمان والا شان بنام دانای رموز سلطنت عظمی واقف اسرار خلافت کبری سرخیل یکرنگان وفادار سالار یک جهان حق گزار زبده خوانین منبع الشان قدوة امرای بلند مکان مخلص یکرنگ بلا اشتباه عمده فدویان خاص نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار آصف جاه که بآن ناحیت نزدیک است در باب اعانت و امداد آن مورد اعطاف والا صد و ریافت باید که باستقلال تمام در تقدیم خدمت بکوشد و این معنی را منتج نتایج نیک داند *

نقل فرمان والا بمهر و وزیر الممالک در باب مرحمت الوش و صدور فرمان والا شان

آنکه امارت و ایالت نشان سمی امکان گرامی قدر مورد مراحم والا باشند درین ولا حضرت شاهنشاه آفاق خرموزهای ولایتی برای بندگان حضرت قدر قدرت فرستاده بودند حضرت خدیو دین و دولت به مقتضای بنده نوازی و یاد فرمائی خرموزه بطریق الوش مع فرمان والا شان بآن بسالت نشان تفضل فرموده اند می باید که آداب و استقبالی عظیم بر قانون قاعده بجا آورده عرضداشت متضمن شکر عنایات در جواب منشور قدر توام ببارگاه فلک جاه مرسل دارد در سال هزار و صد و پنجاه و چهار مومن خان به قصد فوج کشی و تشخیص پرگنات و بندوبست و گرفتن پیشکش و ضامن زمینداران و کولیان بیاض شاهی در آمد و بنابر سرانجام توپخانه و بر آمدن سپاه روزی چند متوقف گشته فداءالدین خان مرافقت و همراهی نمود - و فداءالدین خان کوچ نموده بموضع دبهوره وارد گشته معسکر آراست کولیان آنجا باستظهار ز قوم زار و کربوه بجنگ تیر و تفنگ مبادرت نموده پیش آمدند روز دیگر مومن خان از استماع خیرگی کولیان خود

* قطعه *

بتوان دران مشاهده کردن بچشم سر کیفیت کواکب و اشکال آسمان
 جاسوس اختران شود و ناظر ملک بر سطح او بمدت نزدیک دیده بان
 بریک جانبش دریای نوبده که به بحر عمان پیوسته و در شبانه روزی دو دفعه جزرش
 بمدمی انجامد و بی پامودی مراکب خشبی گزشتن ازان متعذر بل نا ممکن
 داماجی به پیش بودن مورچال و بردن نقب اشتغال ورزید نیک عالم خان که اکنون
 از قبل آصف جاه به فوجداری آنجا می پرداخت بجنگ توپ و تفنگ بمدافعه
 پرداخته کیفیت حال را بآصف جاه نوشت و ایام محاصره مدت سه ماه با متداد
 کشید درین بین دوله خان نامی از نزد آصف جاه با نوشته جات بذایر ممانعت
 رسید داماجی را که بدست آمدن حصار بجنگ و قتال تیسر پزیر نبود پاس
 خاطر داشت آصفجاه را مقدم داشته دست کشید و به مسکن خود شتافت
 همدران سال مومن خان عاملی و فوجداری پتلاد را از تغیر صادق علیخان
 بمحمد هادیخان مقرر ساخت و فیما بین قائم قلی خان فوجدار دهولقه و نائب
 رینکوجی خانه جنگی واقع شد قائم قلیخان غالب آمد و مرهته را دستگیر نمود
 که بموجب اظهار رینکوجی مومن خان نوشته با یکدیگر التیام داده بدستور
 دخیل کار گردید از آنجا که علی حامد خان داروغه داک کوکه حضرت اقدس در
 جنگ نادر شاه به همراهی امیر الامراء جان نثار گشت داروغگی بحکیم الممالک
 معصوم علی خان مرحمت شد و لهر اسپ خان خالوی عبدالحسین خان که
 رشته قرابت با مومن خان داشت از تغیر راقم بتعلقه سوانح نویسی مقرر گشته
 رسید همدران اوان از پیشگاه فضل و عطا مومن خان بارسال فرمان والا شان و الوش
 خربزه و فداء الدین خان تهانه دار صندل پور و خان پور از اصل و اضافه بمنصب
 سه هزار ذات دو هزار سوار و خلعت فاخره و شمشیر و عطای علم و نقاره
 و خطاب بهادر امتیاز یافتند و عطیات که مصحوب خواجه اسد الله خان گرز بردار
 ارسال یافته بود رسید خوانین بشرائط استقبال و تقدیم آداب رو بدرگاه عرش اشتباه
 پرداخته گرفتند و از باغ شاهي شادیانه نوازان داخل قلعه ارک شدند *

مهندري نموده روبرو ضلع کنار جویبار سابر نهاده موضع مانسه را محاصره کرد
زمیندار آنجا بمتانت ابنوهي ز قوم زار و حصانت جنگل و کثرت راجپوتان
و گولیان سپر ممانعت بر سر کشیده دست مدافعه درپیش نمود و بجنگ توپ
و تفنگ از هر دو سو پرداختند از آنجا که در حوالی آبادي و دائره لشکر آب
کمي داشت داماجي بحفر چاه امر فرمود در اندک فرصت چاه متعدد کنده
شده و اهتمام کلي در تاخت آنجا پیش نهاد همت ساخته آغاز جنگل بری
و پیش بردن مراحل و مورچال نمود و قریب یک ماه زمیندار پای استقامت
نفسوده چون دیگر در خود تاب مقاومت ندید مکان را خالي نموده بدر رفت
و داماجي آنجا را بآتش قهر سوخته و ز قوم زارها را از بین کنده حیطان و جدران
مساکن نکان آنجا را مسمار ساخت و به ضلع سورتهه راهي گشته باخذ پیشکش
زمینداران آن صوب پرداخت *

معاودت نمودن داماجي به سوهن گندهه و محاصره

نمودن بهروچ و سوانکاتی که دران سال

روی داده

چون داماجي از ضلع سورتهه و پرداخته متوجه سوهن گندهه مسکن خویش
گردید از آنجا که بهروچ سر راه واقع شده و از دیر باز پیلاجي را تمنای بدست
آوردن آن مکنون ضمیر بوده آرزو را با خود برد و داماجي پسرش را که مکنت
و قدرت کمال درین صوبه بهم رسید اراده تسخیر آنجا را بخود مصمم ساخته هنگام
بر گشت بامر محاصره قیام نمود چون قلعه آن جا بر فراز تپه خاک بسیار
مرتفع که - * بیت *

از بلندیش فرق نتوان کرد آتش دیده بان ز نور زحل

که اندیشه بلند همتان به حضيض آن نمی رسید و هم دور بینان از ادراک
پایگان قاصر باره رفیعش مخیم غمام جهان پیمای و دامن شور منیعش ملتمع برق
آتش پای -

و موافقت مرئی گشت با اجازه به تعلقه خودها رفتند مومن خان و رینکوجی از بندر کهنابیت به عزم بیرم کانم کوچ نمودند والد راقم از عرض راه رخصت شده با حمدآباد آمده پس از پیوستن بیرم کانم بتعین مورچال و بستن مرحله و دمدمه اشتغال ورزیده جنگ توپ و تفنگ در گرفت و قویب یکماه که بدین و تیره بسر آمده و صورت تسخیر آنجا در مرات فتح الباب مرئی نگشت مومن خان را که طلب سپاه بالا رفت دیگر پیش ازین توقف را صلاح حال خود ندانسته جدائی گزید و به سمت پرگنده کری و بیجاپور به تشخیص و تحصیل مال واجب و پیشکش راهی گشت - رینکوجی بامر محاصره قیام داشته جد و جهد بیش از پیش بکار برد محصوران که باوجود روانگی مومن خان خللی در اساس بنیان عزم او مشاهده نکردند جماعه عرب و رو هیله از و خامت عاقبت اندیشیده متقاضی طلب گردیدند اگرچه بهادو سنگه از روی خرم و احتاط دور بینی را کار فرموده از جنس غله و کاه و آنچه مایحتاج بشریت باشد آذوقه فراهم آورده آنچه بایست میداد آنها را که بهانه جوئی منظور بود خواهش زر نقد که دران وقت سرانجام نمی توانست شد کرده هنگامه در پیش نمودند - بالضروره قارع باب مصالحه گشت مشروط باینکه قلعه پاتری را با چند قریه باو وا گزارد تا بیرم کانم را تسلیم نماید رینکوجی راضی گشت - دیسائی باندهران معتبر را کفیل گرفته برآمده به پاتری شتافت و بیرم کانم بدستور سابق به تصرف مرهه در آمد مومن خان تشخیص و تحصیل کنان بموضع مانسه هفده گروهی بلده رسیده بود که خبر آمدن داماجی با فوج ده هزار سوار بر ساحل رود مهندری شنید لهذا از آنجا بکوچ طولانی دوازدهم شهر رمضان بیاغ شاهی خود را رسانید فداءالدین خان و اعیان رفته ملاقی شدند دو روز در آنجا اقامت ورزیده بلده در آمد همدران اوان شخصی ظاهر نمود که در چاه واقعه محمود آباد که آنرا چاه نوکمن می نامند گنجی از آن سلاطین گجراتیه چون آب حیوان دران چاه ظلمانی پنهان و مستور است مومن خان جمعی را به جستجو و کندن و بدست آوردن آن تعیین فرمود هر چند بیشتر جستند و کاوند کمتر یافتند داماجی عبور دریای

بندر کهنبایت در باغ موضع غیاث پور سه کروهی بلده منزل نمود درین اثنا خبر
 تغییری ملهار و تقرر نیابت داماجی به رینکوجی بدستور سابق واضح گشت بنابراین
 گماشته‌های ملهار را از محکلات بلده بی دخل ساخته گفت که وجه حصه
 مرهته را بامانت نگاه دارند و فدائ الدین خان را به نیابت گزاشته والد و اسمعیل
 محمد خان برادر راقم را به مرافقت همراه گرفته به کهنبایت رسید و به تمشیت
 مهام پرداخت چون از نارسائی داروغه در محصول فوضه کمی فاحش روی داده
 بود اسمعیل محمد خان را بداروغگی مقرر نموده که نظر بر حسن سلوک دیرینه
 تجار را مستمال ساخته بجبر نقصان پردازد و در واقع درست دیده بود که در
 اندک مدت بمركز اصلی در آمد و قریب دو ماه که در آنجا مقام داشت
 رینکوجی مسارعت را از برق و باد استعاره نموده به پتلاد ده کروهی کهنبایت
 رسیده از آمدن خویش با بعضی پیغام معاملات معتمدی را بذابر اخبار و اظهار
 اختیار کرده نزد مومن خان فرستاد و مکرر پیام آوران طرفین آمد و رفت
 نمودند و کار بذناخوشی انجامید مومن خان روزی چند بر تالاب نارنسر متوقف
 گشته بر رینکوجی نوشت که کدورت و تفتیح معاملات موقوف بر حضور
 و مواجهه و ملاقاتها است و او بلا توقف آمده و مخاطمت بمخادنت مبدل
 گردید چون در بین عزل ملهار و نصب رینکوجی بهادر سنگه دیسائی بیرم کانم
 که از بد معاشی گرو مرهته بستوه آمده آنجا را به تصرف خود در آورده
 و جمعی از عرب و روهیله را نوکر ساخته در حصار را بری دیگری بسته باستحکام
 برج و باره پرداخته مستعد به مقابله و مدافعه نشسته بود قرار یافت که مومن
 خان و رینکوجی باتفاق برو شتافته آن جا را مستخلص سازند و برج دو طبقه
 متصل دروازه جمال پور مشرف بر مکان بودن نائب مرهته نواحداث گشته طبقه
 بالا را برداشته بدستور سابق نگاه دارند گوپال سنگه کوتوال رینکوجی با نوشنه
 مومن خان رسیده دخیل کار گشت و بموجب قرار داد طبقه اعلی برج برداشته
 شد جوان مرد خان و راجه رای سنگه که حسب الطلب مومن خان نظر بر نا
 چاقی صحبت با رینکوجی با حمدآباد آمده توقف داشتند چون صورت التیام

پور را دو طبقه بسرکاری عبدالوهاب کوتوال مرتفع ساخت که سر کوب خانه رستم علی خان باشد و توپی پله رس بر فراز آن نصب فرمود القصة قریب یک ماه و نیم فداء الدین خان و ملهار مکرر ملاقات نمودند چون تفهیم بعضی جهات تعلق بحضور مومن خان داشت فداء الدین خان و مادھو پندت نائب ملهار که همدان روزها از بلده آمده بود در او اخر ماه صیام باحمدآباد آمد و انفصال معاملات شد همدان سال مومن خان صبیغه محمد باقر خان خلف مومن خان دیوان پیشین را جهت مفتخر خان پسرش خواستگاری نموده بزیب و زینت تمام کدخدا ساخت بلیداس مقدم نریاد که دران اوان در انجاء معاملات و بنای امور بیوره و مصدرات و واسطه کاری مرهغه پیش آمد نموده مبلغها را بافت و رعایت داشت صد اشرفی بعنوان نذر مبارکباد شادی به مومن خان پیش آورد از راه خوش آمد و پیش آمد رهنمون گشته بر کار پردازان دیگر فراخور حالت و بدین صیغه اشرفی بیوره بر سائر فرق سکنة بلده از صرافان و تجارت پیشگان و گروه بگروه و فرقه بفرقه و بر قریات پرگنه حویلی و عمال پرگنات مقرر و محصلان تعیین شده بمعرض ایصال در آورد و این بدعت کار خیر علاوه بدعات سابق گردید و فوجداری کرد از تغیر محمد زمان خان به مفتخر خان تفویض شد *

شتافتن مومن خان به صوب بندر کمربایت و رسیدن
رینکوجی از تغیر ملهار خونی به نیابت داماجی
بدستور سابق و روانه گشتن مومن خان
باتفاق رینکوجی بعزم بیرم گانم و معاونت
نمودن باحمدآباد

چون هنگام نزول باران منقضی گشت و طغیانی رود بارها فرونشست در سال هزار و پنجاه و سه مومن خان بنابر بعضی مصالح امور ملکی و اصلاح کار

راه نزدیکی موضع کینچ محمد قلی خان از احمدآباد با بعضی از پیامهای زبانی مومن خان رسیده همراه گشت محمد حسین برادر زاده فداءالدین خان را که بعد روانگی او مومن خان نظر بر قصد هنگامه آرائی ملهار با جمعت قریب هزار کس از سوار و پیاده با سه چهار ضرب توپ و یک زنجیر فیل بصوابدید انذام که هوس فوج کشی در سرش افتاده بود به سمت مونده فرستاد و دو روز قبل از ورود فداءالدین خان بموضع کپیره آمده مقام داشت ملحق گشت چون ملهار خونی بر موضع بهوج که از انجا قریب است رسیده بود فداءالدین خان از پیوستن خود به کپیره و خواهش ملاقات پیغام نمود و روز دیگر باتفاق محمد قلی خان که ملهار نیز از فرودگاه خود پیش آمده بود برخورد نمودند و قرار یافت که در سواد قصبه پتلاد مقدمان و رعایا را طلب داشته به صلاح یکدیگر به قطع و فصل و تفتیح معاملات پردازند فداءالدین خان کوچ نموده در ساخت زیر قلعه فوجدار نشین دائره نمود و صادق علی خان فوجدار آنجا مهمان پذیر گشت ملهار نیز بایغای وعده پرداخته رسید و گفت و شنید در پیش گردید و بنابر گزارش بعضی مقدمات بجیرام نزد مومن خان رخصت شد اتفاقاً دران اوان کولیان ضلع پرگنه بهیل سر بفساد برداشته مصدر شورش بودند مومن خان عبدالکسین خان و بجیرام را بایک زنجیر فیل و فوجی همراه داده بنابر تنبیه و تادیب آنها رخصت فرمود و یک دو مکان را آتش دادند از انجا که جمعیت قلیل بود کولیان فراهم آمده به خیرگی زد و خورد پیش آمدند بجیرام اندک زخم تیر برداشت چون پیشرفت کار ازان شر ذمه قلیل بنظر بر نیامد با حمدآباد برگشت و نظر علی خان حسب الطلب مومن خان از پتلاد جریده آمد و محمد حسین با فوج همراهی خویش بصوب پرگنه مونده و از انجا به سمت بیجاپور شتافته بمقتضای حالت وقت تشخیص و پیشکش گرفته بعد ورود فداءالدین خان با حمدآباد وارد گردید و فوجداری کرد از تغیر محمد باقر خان به محمد زمان خان ولد فداءالدین خان مقرر گشت از انجا که در سالی یک دو دفعه با نائبان مرهته خانه جنگی رو میداد مومن خان برج پهلوی دروازه جمال

و کولیان نیز برگشته رفتند روز دیگر وجه پیش کش و ضامنی فیصل گشت و در ضلع ماندوده کوچ نموده مقام کرد و کلای زمیندار آنجا رجوع آورده به کم و بیش ذمه خود را بری ساختند چون قصبه کپر بنج قریب بود رفته دایره نمود و تشخیص مال واجب به عمل آمد باراده نهیب و غارت قریات پرگنده بپر که زمیندار لونا واره متصرف بود نهضت نموده به باره سینور و از آنجا بدو کوچ بر ساحل رود بار مهندری دایره گشت و چندی بنابر آمدن سلطان سنگه مدارکار زمیندار لونا واره توقف روی داد که در این اثنا نوشته جات مومن خان متضمن اینکه ملهار خونی تمامی غلات پرگنات را زیر قرق داشته از رعایا درخواست اضافه دارد چون بدون صلاح و استرضای عمالان طرفین تشخیص صورت نمی گیرد کار تحصیل بندگانست و اراده پرخاش مکنون ضمیر دارد لهذا بزودی مراجعت نموده خود را با حمد آباد رساند از آنجا که مقدمه زمیندار لونا واره فیصل نه گشته انتظار رسیدن سلطان سنگه داشت دو روز دیگر درنگ ورزید که او نیز آمده دو راس اسب و سه هزار رویه به صیغه نذر خاطر نشان نمود و فداء الدین خان به موجب مزید تاکید به تعجیل تمام به کوچ طولانی به باره سینور و از آنجا به قصبه کپر بنج آمد و بگمان اینکه پس از ورود آنجا گماشته ملهار که در کپر بنج است بمجرود وصول لشکر بجهت اطلاع او نوشته باشد و او که سر پرخاش دارد اگر بین طریق دو چار شود چه رخ نماید از راه حزم و احتیاط داروغه توپخانه جنسی را قدغن نمود که آخر شب توپها را از دیاری مهروز که در زیر قصبه جریان دارد بگزارند و جتیا زمیندار آنتر سونیه و کولیان ماندوده را نوشت که بر گزر کهلواره ساحل رود و ترک بنابر محافظت و گزرانیدن اردو حاضر شوند و خود دو ساعت به شب مانده بی آنکه صدائی از کوس رحیل بر آید که مخالف آگاه شود کوچ نموده گرم رفتار گردیده به قصبه بهیل پیوست در بین راه نوشته مومن خان مبنی بر آنکه چندان اضطراب نیست به خاطر جمع از جائیکه رسیده باشد به صوب پرگنده پتلاد که دران نزدیک ملهار اقامت دارد رفته به قطع و فصل تشخیص باتفاق او پردازند لهذا اطمینان قلب حاصل کرده به دو کوچ بموضع کهپرا آمد و در اثنای

ساخته بکسۀ مبارک رسانند تا رفع بد نامی گردد آنها در باب غش و محصول دارالضرب ظاهر نمودند لهذا تا مدت یک سال محصول از مغشوشه معاف و مرفوع القلم ساخت با وجود آن تا حال در بیرونات بالمره رفع بد نامی ضرب احمد آباد نه شده و خدمت امینی و فوجداری پرگنۀ پتلاد از تغیر محمد هادی خان به صادق علی خان و فوجداری کرد از تغیر محمد حسین به محمد باقر خان تفویض نمود *

تعیین نمودن مومن خان فداءالدین خان را با فوج بنابر تشخیص پرگنات و اخذ پیشکش زمینداران و گرفتن ضامنی کولیان و سوانحات دیگر که دران سال روی داد

ازانجا که هنگام ارتفاع غلات و حصاد و خساد مزروعات و موسم فوج کشی تشخیص و گرفتن پیشکش و ضامنی زمینداران رسید مومن خان فداءالدین خان و نظر علیخان را بدین امر مامور ساخت چون هر سال جوانمرد خان با وجود تصریف پرگنۀ پتن و پرگنات دیگر هرگاه حسب الطلب می آمد مبلغی بعنوان مدد خرچ همراهیان روز مره میگرفت و این اخراجات گرانی مینمود - درین ولا زور آور خان برادرش را به قرار مدد خرچ قلیل مقرر نموده به همراهی فداءالدین خان رخصت فرمود - فداءالدین خان کوچ نموده بر موضع دهبوره معموله چوراسی بهیل دائره کرد کولیان آنجا سپر ممانعت بر سر و دست مدافعت در پیش نموده تا در روز بجنگ تیر و تفنگ پرداخته وجه پیشکش و ضامنی دادند و ازانجا بر موضع انتر سونبه منزل گزید و سه روز به گفت و شنید انفصال پیشکش متوقف گشت در اثنای آن شبی کولیان بر مقدمه لشکر بر توپخانه آمده شوخی آغاز نمودند - نظر علی خان با همراهیان خویش بکومک رسید اتفاقاً تیر بندوق پوست مال روی سینۀ او را خراشیده رفت

مومن خان و داء الدین خان و بجیرام پیشکار را پیشوا فرستاد و او بسیت و پنجم شهر جمادی الاولی آمده با مومن خان ملاقی گشته خلعت و سرپیچ مرصع و اسب با سه افسار نقره و قریب پنجاه دست خلاع به همراهیان تواضع گرفته به خانه رستم علی خان که محل اقامت نائب مرهته قرار گرفته فرود آمد مومن خان که پس از روز چند باز دید نمود او نیز بتواضع اسب و پارچه پرداخت چون هنگام ارتفاع غلات قریب رسیده بود ملهار چندی در بلده توقف نموده مادهو نام پندت را نائب مقرر ساخته بنابر تشخیص پرگنات حصه خود بر آمد چون در مقدمات بیوره و صادرات و قطع و فصل معاملات کار پردازان مومن خان حصه قرار واقع به گماشته مرهته نمی دادند کش مکش و گفتگو واقع شد - مادهو پندت چون از خود جمیعتی نداشت محمد اله دین غورنی و جمعی از گجراتیان را نوکر گرفته به گرفت و گیرکسانیکه مقدمات شان انفصال یافته بود بنابر تحقیقات مقدار کم و بیش حصه خود پرداخت - کسان مغل به ممانعت پیش آمدند و از طرفین کار بمورچال بندی و خانه جنگی منجرگشت چندی از جانبین آماده و مستعد رزم و پیکار بودند که مصلحان خیر اندیش رفع هنگامه نمودند و کار بچنگ و جدال نرسید اما در ضمن این هنگامه چند روزه خانه واقعه پیش بازار قلعه ارک که منسوب بجگدیو کوتوال مهاراجه که او زمینی را از شارع گرفته عمارت کرده و در روز داخل شدن مومن خان بدست مرهته افتاده بهاسکر نام وکیل آنها در اینجا می بود چون قریب به چوبتره کوتوالی بدروازه بهدر بود مومن خان داشتن آن را مناسب ندانسته مضمار ساخت همدران سال زور آور خان برادر جوان مرد خان که بطریق یرغمال ملهار نزد جماعه گوسائین ضلع اودیپور بوده درین ولا که ادای وجه نموده خلاص گشت و به پتی رسیده و از اینجا بنابر ملاقات با احمدآباد آمد چون در ایام حکومت مهاراجه کار پردازان او در محال دارالضرب طلا و نقره را مس آمیز نموده به سکه رسانیده بودند اشرفی و روپیّه ضرب احمدآباد بد نام و تاراج گشته درین ولا مومن خان صرافان و عمله و فعله آن محال را گفت که زرهایی مغشوش را گداز نموده تمام عیار

شب او را در کنف حمایت خویش جای داده صباح روز دیگر از دروازه خان جهان متعلقه مرهته بیرون نمود و او به ایدر شتافت و این واقعه در بستان و سوم شهر صفرا مظفر رو نمود از آنجا که نادر شاه در بستان شهر صفران سال روانه ایران دیار گشت و سلطنت بذات حضرت اقدس استقرار پذیرفت احکام قدسی مشتمل بر روانگی او و استقلال بنام ناظران و دیوانیان ممالک محروسه صادر گردید مومن خان پس از ورود حسب الحکم موسوم و خویش روز جمعه بمسجد جامع شتافت خطیب خطبه طیه را موشح بالقاب اقدس اشرف اعلی به سمع اعلی و ادانی رسانیده منخل گشت و در دارالضرب سکه بنام همایون مسکوک نموده چهره اشرفی و رویه تازه روئی پیدا کرد زرهایی مسکوک نادر شاه چون در احمدآباد چندانی به سکه نرسید بود شکسته شد اما در زرهای ارگانی که اکنون از سمت دکن آورده رائج ساخته اند و باقسام سکه قدیم و جدید هر دربار مخلوط است به عنوان ندرت از آن بنظر می آید همدران اوان محمد باقر خان ولد مومن خان دیوان پیشین که در ایام حکومت مهاراجه بدارالخلافة شتافته بود آمد و مومن خان فوجداری کرد را از تغیر صادق علی خان به محمد حسین برادر زاده فداءالدین خان مقرر ساخت *

معادرت نمودن داماجی را و گایکوار از ضلع سورتهه

باراده مسکن خویش و مقرر ساختن

به نیابت بلده بمهارا خونی از تغیر

رینکوجی

همدران سال که داماجی از چندی به ضلع سورتهه شتافته به گرفتن پیشکش اشتغال داشت درین ولا که از آن وادی و پرداخت باراده مسکن معادرت نمود رینکوجی که بنابر ملاقات رفت به همراهی خویش برد و ملهار خونی را از تغیر او از برده به نیابت مقرر نمود و او به موضع عیس پور دو کروهی بلده رسید

* بیت *

بقصدش گرم سعی سستی کند مبادا که او پیشدستی کند
 اتفاقاً روزی بر سرخانه شخصی بایکی از برادری هزاری گفتگو واقع شد و او نزد
 مومن خان داد خواه گشت مومن خان به سجان سنگه گفته فرستاد که
 مردم خود از تعدی و ستم بی چارگان باز دارد که دست از مزاحمت خانه کوتاه
 سازند و او از راه نخوت که دود پندار در کاخ دماغ بی مغزش پچیده و حدت
 جوانی که شعبه از جنون است از نیک و بد نیندیشیده جواب بی موقع داد
 که حوصله اش برداشت نکرد -

* نظم *

چو دانست کن زخم خورده حریر نباشد رفورا تدارک پذیر
 جفا دیده از خار خارش بسی چرا خار در پا گزارد کسی
 چون ماده از سابق پخته شده بود سر را نمود و (۱) کچه کل کرد بجماعه عرب
 و بارگیر بزدن و بستن متعدیان امر کرد و کسان هزاری به حمایت او پیش آمدند
 و چندی از طرفین زخمی گشتند و جنگ و مناواعت از آنها سرایت به سجان
 سنگه نمود کسان مومن خان زور آورده در خانه اش که در میرزا پور می
 ماند محصور ساختند و جنگ توپ و تفنگ در پیوست رام سنگه هزاری
 کشته افتاد و یک شبانه روز بزد و خورد گزشت و بر سجان سنگه عرصه تنگی
 پزیرفت -

* بیت *

بد اندیش دیده ز اختر گزند که شد بند در حلقه شهر بند
 در چاره جوئی بدست آوردن (۲) مناصی تا آخر روز دوم استقامت بجنگ
 ورزیده چون کار از کار گزشت و کار دش با ستخوان رسید عهده بر آئی را بخود
 ندیده با جمعی از سواران خوش اسبه با شمشیرهای آخته از یک جانب بر
 آمده همه جا تازان خود را بخانه رینکوجی رسانیده دخیل او گشت
 و اثاث البیت سابق و لاحق از صامت و ناطق بتاراج رفت - رینکوجی آن

(۱) کچه کل کردن کنایه از ظاهر شدن و فاش گردیدن خبرهای نهانی باشد ۱۲ *

(۲) مناصی باول : فنوح کریم کلاه *

فادر شاه که تا بودنش در دارالخلافه در بعضی بلاد هند بدین مضمون موزون
بروجوه در اهرم و دنانیر زده بودند -
* سکه *

هست سلطان بر سلاطین جهان شاه شاهان نادر صاحب قران
و برخ دیگر خلد الله ملکه ضرب فلان مکان در دار الضرب احمدآباد شانزد هم شهر
محرم الحرام سال هزار و صد و پنجاه و دو نیز روپیه و اشرفی چندین
مسکوک گردید *

وقوع خانه جنگی با سجان سنگه هزاری و بر آمدن او از بلده

همدران اوان فلک شعبده باز معرکه تازه آراست خلاصه کلام آنکه سجان سگه
هزاری و رام سنگه و گودر سنگه همراهیان بهنداری رتن سنگه که از جدائی
گریخته در احمدآباد مانده با جمعیت قریب هزار سوار نزد مومن خان به شرح
بیش قرار نوکر شدند از آنجا که مبلغها طلب آنها افزوده بالا رفت به پشت
گرمی کثرت برادری و جمعی دیگر که گروه اور امشاهده نموده شامل او گشته
بودند از راه غرور و پندار خود را فراموش ساخته و پا را از اندازه گلیم فزاید
به درشتی و سخت گوئی به تقاضای آن میپرداخت -
* بیت *

کسی کو نهد پای ز اندازه پیش به بید سرخویش در پای خویش
مومن خان به مقتضای وقت به ملائمت و ملاطفت استمالت داده به
دفع الوقت می گزرانید -
* بیت *

بنرمی شود سهل کار درشت توان شعله آتش از آب کشت
و او از تذک ظرفی روزی در بهدر برادری خود را مستعد ساخته به هنگامه آرائی
نشست و کار را بجائی رسانید که آتش فتنه درگیرد مومن خان از راه
دور بینی به قسمی که او را ضی گشت میعاد و اقساط ادای طلب او مقر
ساخته بآب یاری زبان شیرین و سخنان سحر آفرین رخصت نمود و در تدبیر دفع
او در آمده می اندیشید و بهانه جوئی داشت و با خود می گفت -

خان بابی شرح دستخط البته نوشته بدهند اما بموجب قرار داد روزی چند گزرا نیده در بیرون و اندرون همان آش در کاسه شد که بود راجه رای سنگه که از چندی در احمدآباد بود - بعزم روانگی ایدر رخصت شد - مومن خان بتواضع پارچه و جواهر و اسب پرداخته مرخص ساخت و همدران اوان محمد مومن بخشی و برادرزاده مومن خان به منصب و خطاب نظر علیخان سرافراز گردید *

طغیانی رود سابو

همدرین سال رود سابومتی طغیانی نموده در معموره بده در آمد و موج حادثه بدان صفت استیلا یافت که اندیشه بدفع آن محیط نمی شد از تقریر اکثر معمرین واضح گشت که از طغیانی ایام حکومت مهابت خان در عهد حضرت خلد مکان که بدان افراط در ایام ماضیه و قرون خالیه گاهی اتفاق نه شده بود از آن یک درجه پیشتر است و بعضی جافصیل شهر از پا در آمد و اکثری از حیطان و جداران عمارات تزلزل پذیرفته چون شهرستان سبا از سیل عرم قواعد بنها منهدم شد و عالیها سافلها مرئی گشت و چندین قریات سواحل را خرابی رسانیده و در شهر ذیحصه الکرام آن سال که از اتفاق گردش فلکی و مرور ایام و لیالی و تصاریف شهر و سنین نو روز جهان افروز در روز عیداضعی جلوه ظهور نموده مجمع عیدین در محفل بهاری دست داد و برید صبا این مژده را ببوستان رسانید نرگس که همواره در انتظار این بشارت چشم امیدوار کشوده بود جامه طشت زر بدو بخشید و شاهنشاه نادر شاه که از ایران دیار به عزم سیر بهارستان هندوستان با فوج گران بر چهل گروهی دارالخلافه رسید و پس از وقوع جنگ سلطانی کار به مصالحه انجامید - مخالفت به مخادنت قرار گرفت و در بادشاه را چون شمس و قمر اجتماع واقع گشت و باتفاق یکدیگر بدار الخلافه وارد گشته در اسد برج قله ارک چندی قران السعدین به عرصه ظهور آمد اگرچه سوانحات آنجا و ممالک دیگر را مدخلی به تسوید این اوراق که منحصراً بر روئداد صوبه گجرات است نداشت بنابر تقریب سکه

نقل قرار نامه

آنکه اول در تمام شهر و پورجات محصول و غیره به قرار نصفانصف باید گرفت و بوجهی من الوجوه تفاوت و تجاوز بمیان نیاید شرح دستخط مومن خان آنکه ان شاء الله تفاوت نخواهد شد پندت هم در بیرون نکند دوم آنچه شد آمد در شهر آدم این جانب بود قائم باشد و بردار از جمال پور و دروازۀ خان جهان چوکی هر دو نباشد شرح دستخط آنکه چوکی ما نخواهد بود سوم آنکه ساهوکاران و اهل حرفه شهر و پورجات از ابتدای عمل در هر دو طرف آمد رفت میداشتند چند روز است بموجب منع ناظم نزد اینجانب نمی آیند چنانچه بدستور قدیم پیش متصدیان این جانب آمد و رفت داشته و اگر احیاناً کسی عذر پیش آرَد مردمان این جانب طلبیده بیارند کسان نظامت متعرض نباشند شرح دستخط آنکه کسی مزاجم نه خواهد شد بدستور آمد و رفت خواهند کرد تفاوت نیست چهارم آنکه بر چوبتوبۀ کوتوالی هر کاریکه بابت فروعی و غیره باشد کوتوالان هر دو سرکار باتفاق انفصال دهند تفاوت یک دام نه نمایند اگر تفاوت ظاهر شود تحقیق نموده به عمل آرند و بر پندت خانه مردمان هر دو سرکار برابر بوده اثامی را به ضبط داشته ضامنی و مچلکا و غیره موافق نصفان نصف به عمل آرند شرح دستخط آنچه باثبات برسد البته به ضامنی به هر دو بدهند بر پندت خانه بدستور مردم باشند پنجم آنکه در کچهری نظامت و عدالت داروغهای هر دو طرف یک جا نشسته تشخیص معاملات فروعی و غیره بلا تفاوت به عمل آرند و کسی را که بطلبند از هر دو طرف آدم بروند و بر پندت خانه مردمان هر دو جانب باشند شرح دستخط هر دو داروغه یکجا کار نمایند ششم آنکه این جانب از شهر به ملک گیری برود نظر بر قلیل جمعیت بر نائب این جانب بسبی ثابت کرده با نائب جزو کل عمله و فعله کاوش نه نمایند و احیاناً اگر برای جواب و سوال معاملات برگذات از عاملان طرفین فساد شود در شهر با نائب بدسلوکی به عمل نیارند مفسله ذیل را درین باب در میان بدهند فداوالدین خان عبدالحسین خان علی محمد خان صادق علی خان زور آور

چند صعودی و عروجی بهم رسانیده بود از آنجا که هنوز از کلف و زور و وبال اعمال نکوهیده بر نیامده و به سهم السعادة نه پیوسته استقامت داشت و جرم جرم تیره بختی پرتو صفا و انجلا نپذیرفته که به نکوست راجع گشته در حجاب محاق افتاد و بتدریج در برج نکبت بدرجه احتراق و تقاطع پیوست که تأثیرش احیای بدعت سابقه و لاحقہ بعرض ظهور آمد و لک رویه را بیوره مقرر گشت و بازار ساعیان چغل و خبیث طفیتان جعل که فی الجمله کسادى داشت رواج گرفت و چه خانه بر اندازها که نکردند و چه برجس تهمت و افترا دامن شان را آلوده نساخته رخنه در بیت المال انداختند ستم دیدگان که هنوز از صدمه اولی و رنج آوارگی نخست در بیوت خودها نیاسوده و نفس راست نه کرده بودند که محصلان شداد و غلاظ وجه تحصیل بیوره تعین گشته جبرا قهرا در اندک فرصتی بمعرض ایصال در آمد و بنای اخذ و جرو گرفت و گیر گزاشته شد و فرح و شادی رعایا به اندوه و غنا مبدل گشت این همه از شامت اعمال زشت ما است اعمالکم عمالکم - * نظم *

نماند اندرین شهر بخشایشی نه در شهر و در شهری آسایشی

خراشیده از کینه‌ها سینه‌ها شده عصمت از قفل گنجینه‌ها

بالجمله چون در تقسیم بالمناصفه وجه بیوره و صادرات که ستم شریکی به عمل آمد ریخنکوجی محصلان تعین نموده از بعضی مظلومان وجه تفاوت را به ضرب چوب و شکنجه باز خواست نمود آن‌ها از ادای دو باره به فریاد و فغان آمدند و کار پردازان مومن خان به ممانعت پرداختند بنابراین از طرفین کار بنا خوشی انجامیده منجر به خانه جنگی گشت و در شهر مورچال بسته نائره توپ و تفنگ التهاب یافت و قریب بیست روز بحرمن سوزی اجل رسیدگان و به غارت رفتن خانهای دور و حوالی معرکه ستم دیدگانرا داغ بر بالای داغ سوخت مصلحان خیراندیش میانجی گاری نموده در عوض تفاوت یک چیزی قرار داده اطفای آن نمودند و برای رفع مناقشه آینده و استحکام مواد مصلحه ریخنکوجی به طریق قرار نامه که مشتمل بر شروط چند مندرج بدفعات ساخته بود درخواست کرد چنانچه از نقل آن واضح و لائح میگردد *

رای سنگه رجوع آورده بده هزار روپیه انفصال داد فداء الدین خان از انجا کوچ نموده بفاصله چهار کوهی ایدر دائره نمود راجه رای سنگه رخصت ایدر و وعده ضیافت گرفته رفت روز دیگر فداء الدین خان و جوان مرد خان و محمد مومن برادر زاده مومن خان باعیان همراهیان به ایدر شتافته بعد ضیافت رای سنگه یک راس اسب به فداء الدین خان و یک راس به جوان مرد خان و یک راس به محمد مومن تواضع نموده بخیمه گاه برگشتند و از انجا به دو کوچ به قصبه بد نگر که به جوان مرد خان تعلق دارد رسید او نیز به لوازم ضیافت و مهمانداری و تواضعات اسپان پرداخت و کوچ نموده به قصبه ببسلنگر پیوست - چون جاما سر گره کولیان کا کریچ که بوفور کولیان متمدن اشتهار داشت دم نخوت زده از جوان مرد خان نمی اندیشید و به سرخودی و خیره سری دست تظارل به قریات پتن دراز ساخته به موضع پالیسا نه افتاده بود بذابر درخواست جوان مرد خان متوجه تنبیه و تا دیب او گشت و او تاب مقاومت نیاورده رو به مسکن خود نهاده رفت و آن جا را بتاراخت در آورده معاودت نمود و از نزدیکی قصبه کری جوان مرد خان رخصت پتن شد و فداء الدین خان با حمد آباد مراجعت کرد همدران اوان قاضی نظام الدین خان با یک زنجیر فیل عطیات بارگاه والا داخل بلده گشته مومن خان را دید *

مقرر گشتن بیوره برسکنه بلده و اخیای بدعت
مصادره و رویداد خانه جنگی با رینکوجی
بنابر ستم شریکی زیاده و کمی حصه و طغیانی
رود سابرمتی و اتفاق نوروز جهان افروز
بروز عید اضحی و به سکه رسیدن روپیه
و اشرفی بنام ناجر شاه

چون نیر بخت عامه رعایا و کافه برایا در حوض هبوط مذلت از کسف
عقده ذنب و راس مارواریان بد اساس بارج غرت و فرح اقبال ناظم نوروزی

خان به ضابطه و قانون مقررہ مستمرہ به لوازم استقبال پرداختہ و رو به دارالخلافه
آداب بتقدیم رسانیده گرفت و عبدالکسین خان نائب دیوان و چندنی دیگر
را کہ مصدر تردوات بودند مختل ساختہ شادیانہ نوازان داخل بہدر گردید اعیان
و اشراف و سرگروہان و رئیسان ہر گروہ و ہر فرقہ آمدہ رسم تہنیت بجا
آوردند - خلعت جوانمرد خان چون در پٹن بود مصحوب همان گرز بردار
روانہ نمود و بہ تمشیت مہام و انتظام امر نظامت متوجہ گشتہ صادق علی
خان را از تغیر حاجی مسعود و رام سنگہ سی ہفت ہزار روپیہ سالانہ سہ
بندی بالمقطع مقرر نمودہ بہ فوجداری کرد تعین ساخت و پرگنہ موندہ را
در وجہ سہ بندی تفخواہ کرد - چون ہنگام از تغاع غلات و حبوبات رسیدہ
بود خود در بلدہ اقامت ورزیدہ فداءالدین خان را بامر تشخیص و تحصیل
پیشکش و گرفتن ضامنہ عدم تمرد و عصیان کولیان ضلع رود سابر مامور
ساخت و جوان مرد خان کہ حسب الطلب از پٹن آمدہ بود راجہ رای سنگہ
را با فوج آراستہ بہ ہمراہی او رخصت فرمود فداءالدین خان تشخیص کفان
و پیش کش گیران بہ موضع چرارہ رسید اتفاقا دران اوان موضع پان مول
معمولہ بیجا پور در جاگیر اقامت تجویز یافتہ بود - بہ تقریب تشخیص آن جا دران
مقام بہ لشکر ملحق گشت و فداءالدین خان بہمراہی خویش تا ہنگام معاودت
نگاہداشتہ رخصت انصواف نداد و از معاملت پرگنہ بیجاپور را پرداختہ
بصوب احمدنکر کوچ نمود و از انجا بر سر جیت سنگہ زمیندار موہن پور رنلسن رہبر
رسیدہ بعزم تاخت انجا متوجہ گشت و جنگ در پیوست و از ہنگام صبا تا قرب
مسا بفائزہ افروزی توپ و تفنگ تنور حرب مشتعل گردید و قریب دو صد کس
از سوار و پیادہ کشتہ و زخمی گشتند و بذابر قلبیت مکان از ان طرف چہرہ فتح
در آئینہ ظفر نمودار نگردید روز دیگر کہ خسرو شرقی برین قبہ زبرجدی خیمہ
ز نگاری برافراشت فداءالدین خان جہت غربی آن جا را کہ احتمال پیشرفت
کار در نظر آوردہ بود فرود آمدہ توپہا را نصب کرد - زمیندار سوای ادای وجہ
پیشکش مخلص و مغری در خود ندیدہ بواسطت جوان مرد خان و راجہ

و پشیمان گشته خود را خود مغرول ساخته بیرون رفت و جونا گده بی ممانعت و شرکت غیر در تصرف شیر خان در آمد اتفاقاً در آن اوان میر هزبر خان در حضور بقضای الهی در گزشت و شیر محمد خان و معمور خان که در امیدواری مداخلت و رسیدن سند مجدد متوقف بودند بتصدیعات گزانیده به دارالخلافه برگشتند و فوجداری سورتبه از انتقال هزبر خان در پیشگاه عز و جلال به همت علی خان برادر زاده مومن خان که در حضور بود مرحمت گردید و او برای فرستادن نائب به عم خویش نوشت نظر بر هنگامه هر ساله مرهته در آن ضلع و گمان ایستادگی شیر خان موقوف بر وقت ماند - داماجی بر هنگام برگشت از سورتبه معارفت نمود چون کولیان پته چنوال که مفسدان مقرری اند تبذیه و تادیب آنها را لازم شمرده بر موضع چهنیار مسکن کاناجی سرگروه آنها شتافت کولیان فراهم آمده بجنگ پیوستند دکنیان نیز به پیش بردن مراحل جد و جهد موفوره به کار برده روزی چند تفور حرب را گرم ساختند و تباخت در فیامد لهذا داماجی مومن خان را بنابر فرستاده کومک باچند ضرب توپ نوشت و او فداءالدین خان را با جمعیت شائسته و توپ خانه تعیین فرمود در روز دیگر کولیان پای استقامت فشرده هنگام شب جارا خالی ساخته بدر رفتند و آن جا باتش قهر سوخته گردید و فداءالدین خان رخصت شده به احمدآباد آمد و داماجی به وطن رفت و رینکوجی را از دریای مهندری بدستور سابق به نیابت بلده اجازت برگشت داد *

رسیدن عطیات بارگاه والا مصحوب زین العابدین خان گرزبردار و استقبال نمودن مومن خان بهادر و سوانحات دیگر

در سال هزار و صد و پنجاه و یک خلع و عطیات بارگاه والا که سابق مرحمت گشته بود درین والا مصحوب زین العابدین خان گرزبردار بیرون بلده رسید مومن

مستخفطان دروب حصار و کوتوال قدغن نمود که احدی از لشکریان را بی اجازت در بلده نه گزارد و فداء الدین خان و اعیان بلده رفته ملاقات نموده آمدند دیوجی به عزم روانگی ضلع سورتبه به دولقه رسیده پیش راهی گشت از آنجا که هنوز شیر محمد خان نائب فوجداری جونا گدهه بنابر سرانجام روانگی توقف داشت که معمور خان سند آنجا را آورده نایبان نزد مومن خان نالش این معنی نمودند در جواب گفت که هر دو به صاحب خدمت نویسند سند مجدد هر که برسد دخیل شود چون دیوجی از دولقه به سورتبه شتافت مومن خان به عزم بندوبست کنار دریای واترک در موضع عیسن پور دو کردهی بلده روز چند مقامات ورزیده به موضع کیولیچ بر کنار آن رود فرود آمد و کولیان آن ضلع بنابر ادای پیشکش و ضامنی رجوع آوردند همدران اوان بیست و هشتم شهر شعبان المعظم سید محمد سجاده نشین حضرت شاه عالم قدس سره رحلت نمود و در جنب مزار آباو اجداد خویش مدفون گردید مومن خان صاحب سجادگی آن جا را به سید حسین عمومی او تجویز کرد و بعد چندی که سند تولیت از حضور به سید عبدالشکور برادر زاده سید محمد رسید سجاده نشینی نیز بر او قرار گرفت و مومن خان به دریافت خبر رسیدن داماجی از سوهن گدهه و عبور دریای مهندری و پیوستن بموضع ازاس از موضع کیولیچ طبل عود کوفته داخل بلده گشت و داماجی بدولقه رسیده به صوب اولکه سورتبه شتافت و شیرخان بابی بدستوری مومن خان بکوهکه محال جاگیر روانه گردید از آنجا که میر دوست علی به نیابت میرهزیرخان در جونا گدهه اقامت داشت و جمعی از گجراتیان را که طلب آنها افزوده بود و در تقدیم نوکری محیلی داشتند تقاضا درپیش کردند آن بیچاره که بدام حیلۀ حواله آنها گرفتار آمد بنابر رهنمائی بعضی که در باطن با شیرخان دست یکی بودند بقرار بالمناصفته او را طلب داشت که باتفاق تشخیص و تحصیل نموده از دست سپاه خلاص شود او بدین معنی راضی شده آمد و چندی به مقتضای وقت گزانیده نوعی سلوک در نشست و برخاست در پیش نمود که آن مرد ساده لوح پریشان

برادران مهاراجه ابهی سنگه آمده ملاقی شده پیشکش زمینداران موهن پور در تاسن که تعلق ایدر دارد انفصال داده تا سرحد تعلقه خودها همراهی گزیدند انند سنگه رخصت شده بایدر شتافت و رای سنگه برادرش بنابر تکلیف مومن خان که فراخور حالت مدد خرج برایش مقرر کرد همراهی اختیار نمود همداران ایام شیر محمد خان نامی از تغیر میر دوست علی به نیابت فوجداری جوئا گدهه از طرف میرهزبر خان به بلده رسید فداءالدین خان نائب صوبه را دید از انجا که راماجی نائب رینکوجی بر دیهات و راضی مدد معاش سادات بتوة و رسول آباد و دیگران کاوش و درخواست چیزی داشت - آنها بروز جمعه در مسجد جامع فراهم آمده به ممانعت ادای صلوٰۃ و خطبه برخاستند فداءالدین خان واقف گشته باستمالت پرداخته گفت که راماجی را از حرکت بیجا باز میدارم نماز و خطبه خوانده شد و صیغه گرفتن وجهه مقطع که بدعت ناظمین پیشین بود جاری گردید و فیما بین کوتوال طرفین برزیاده و کمی حصه مصادرات گفتگو واقع شد و سه چهار کس از جانبین زخمی گشتند و منصب قضای بلده از انتقال مستفید خان به محمد نظام الدین خان خلف فضیلت و کمالات دستگاه مولانا نورالدین که دران اوان در حضور بود مرحمت گشت و صدرالحق خان برادر زاده اش دخیل کار گردید چون مومن خان پیشکش گیران به ضلع پالن پور پیوست پهاد خان فوجدار آنجا بذریعه شیر خان بابی ملاقی شد که دران اوان خبر آمدن دیوجی نا کبیر با جمعیت دو هزار سوار در نولاهی بروده بوضوح پیوست لهذا معاودت نموده بموضع بسی دایله بست گروهی بلده رسید و پهاد خان را رخصت انصراف داد و جوان مرد خان بنابر بندوبست پتن برادر خود صفدر خان را گزاشته اجازت گرفته رفت و معمور خان نامی به فوجداری جوئا گدهه به نیابت میرهزبر خان به بلده رسید - سند را بنام خود ظاهرساخت و دیوجی نا کبیر از دریای مهندری عبور نمود و مومن خان چهاردهم شهر شعبان از موضع حاجی پور بژاوی هفت گروهی کوچیده به سواد بلده در باغ سید حسین خان عرف سید خان متصل بهرام پور فرود آمد و به

که به نیابت خود مقرر کرده بود رخصت گردیدند همدران اوان قاضی مستفید خان که بمنصب هزارى ذات یک صد سوار و از چندی پہلو بر بسر نا توانی داشت بیستم شهر جمادی الثانی ربه محکمہ عقبی نهاد و در جنب آبار اجداد خویش در باغ مدفون گردید مومن خان خبر رحلت او را شنیده تجویز نامہ منصب قضا از انتقال او موافق ضابطہ بنام خواجہ نورالدین احمد پسرش فرستاده دخیل کار گشت و کوچ نموده بموضع مانسر دائره کرد و زمیندار آنجا رجوع گشت اگرچه روزی چند نیر طالع و اختر بخت اهل گجرات از حسیض نکبت باوج عزت صعود کرده از وبال و محاق گرفت و گیرهائی داشت درین ولا کم و بیش در چبوترہ کوتوالی بدعت مصادره و مواخذہ احیا پذیرفت و ہر شب کولیان سر عصیان برداشته در پورجات دست اندازی و بردن کالا و اسیر و روزانہ بہ قطع طریق متروک دین دراز ساختند مومن خان پیشکش گیران بموضع سوچا معمولہ کری رسیده بنابر تشخیص پرگنہ بیجاپور مقامات نمود - رینکوجی بہت ستم شریکی کہ اہل کاران مومن خان در حصہ مغل نہانی زیادہ از نصف متصرف می شدند و او در ظاہر بدست آویز ایام دسہرہ را آکوجی برادر خود را با جمعی گزاشته بہ بلدہ آمد ہمدران اوان راماجی بتی از سنگ خارا تراشیدہ در سلطان پور بتخانہ برایش احداث نموده نصب کرد و فرقہ ہنود ہنگامہ پرستش را آراستند و یک گونه کاوش فیما بین فوجداران و عمال مغل و مرہٹہ در زیادہ و کمی حصہ در پرگنات بمیان آمد - رینکوجی بدستور سابق راماجی را بہ نیابت بلدہ گزاشته بارادہ اینکہ علحدہ سر خود پیشکش گیرد بصوب بیرم گانم و ضلع سواتہ برآمد و آکوجی برادرش چندی نزد مومن خان بودہ جدائی گزیدہ بر نیکوجی ملحق گشت مومن خان پس از انقراغ معاملات بیجاپور ربه سمت پرگنہ ایدر نہادہ از زمینداران مومن پور در تاسن کہ آنہارا رہبران گویند بہ تشخیص پیشکش پرداخت و پرتہی زمیندار موضع مانسہ کہ در فوج بود بیست و سہ ہزار روپیہ و زمیندار برسورہ ۵۰ ہزار روپیہ پیشکش قبول نموده یرغمال دادہ رخصت شدند مومن خان چون بہ نواحی ایدر رسید انڈ سنگہ و رای سنگہ

مزروعات در رسید مومن خان به عزم بندوبست و تشخیص مال واجب مال گزاران و پیشکش زمینداران و ضامنی عدم تمرد و عصیان کولیان ضلع دریای سابر در سر انجام لوازم توپخانه و نگاهداشت فرقه سپاه پرداخته به شیرخان و جوان مرد خان بابی نوشت که آمده شریک کار بادشاهی گردند و سجان سنگه هزاری و گو در سنگه را با جمعیت هفت صد سوار و شیخ عاقل و میر محمد زمان را با پانصد سوار و جمعی از مازاریان را که از بهنداری جدائی گزیده در احمدآباد توطن گرفته بودند نوکر ساخت و رینکوجی را تکلیف مرافقت با فوج دکهنیان نموده غره شهر جمادی الثانی متصل باغ محمد امین خان بر ساحل جویبار سابر معسکر آراست رینکوجی نیز بر تالاب کانکریه فرود آمد و جوانمرد خان که حسب الطلب از پیش بر آمده بود رسید از آنجا که رینکوجی در رفاعت گزینی تغافل و تساهل داشب مومن خان فداءالدین خان را فرستاده به صفای قلب پرداخت و او از کنار تالاب متصل موضع رکھیل دائره نمود و پنج هزار روپیه بدست آریز امری بر عمله و فعله محال دارالضرب مقرر ساخته به قدغن تمام بمعرض تحصیل در آورد مومن خان پیش خیمه خود را به موضع ادالیه معموله حویلی پنج کروهی بلده روانه نمود و گنگ داس سر گروه ابریشم فروشان را که از وقت بودن مهاراجه گرانی خاطر داشت و نیز بنابر اظهار خوش حال چند نگرسیته گفت که در احمدآباد نباشد و او بر آمده بصوب اودیپور شتافت بالجملة مومن خان روز دیگر باتفاق فداءالدین خان بدیدن رینکوجی رفت و او یک راس اسب تواضع کرد چون ذکر ملحق شدن به لشکر درمیان آورد در روز مهلت در خواست - مومن خان سوار شده عبور دریای سابر نموده در پیش خیمه داخل گشت و جوانمرد خان را به هراولی فوج و انفصال پیشکش مقرر ساخت و شیر خان بابی که از باره سینور آمده پیوست بار گفت که باتفاق جوانمرد خان در هراولی باشد - رینکوجی در روز درنگ نموده با جمعیت دو هزار سوار و پیاده بموجب وعده به مومن خان ملحق گردید هتی سنگه زمیندار پتهاپور که قریب بود رجوع آورده وجه پیشکش قبول نمود و از مقام ادالیه فداءالد خان به نیابت بلده و رینکوجی راماجی را

گزشتن عرضداشت با نذر مرسوله مومن خان از نظر
 اشرف اقدس اعلی و سرافراز شدن او باضافه
 منصب و خطاب بهادر و عطای خلعت و سر
 پیچ مرصع و علم و نقاره و صدور حکم پالکی
 جهالدار و برآمدن مومن خان بنابر
 بند و بست و اخذ پیشکش زمینداران
 ضلع دریای سابر متی

چون عرض داشت بانذر مرسوله مومن خان مبنی بر فتح احمدآباد معروض
 عاکفان پایه سرپر خلافت مصیر گشت از پیشگاه فضل و عطا باضافه یک هزار
 ذات هزار سوار که از اصل و اضافه بمنصب چهار هزار ذات و دو هزار سوار باشد
 و خطاب بهادر و علم و نقاره و مرحمت خلعت خاصه و سرپیچ و جیغه مرصع
 و شمشیر قبضه نه نشان و یکنجیر فیل و حکم پالکی جهالدار و صدور حسب
 الحکم والا در تکسین و آفرین و بند و بست نمودن صوبه احمدآباد سرافرازی یافت
 و عطیات موصوفه با چند دست خلاع فاخره جهت جوانمرد خان و همراهیان که
 درین (۱) یساق مصدر تردد شده باشند مصحوب زین العابدین خان گرز بردار
 مرحمت گردید و امیرالامراء مصمام الدوله پس از تکسین فراوان نوشت * مصرع *
 این کار از تو آید و مردان چنین کنند

ازان جا که ایام باران منقضی گشت و هنگام ارتفاع غلات (۲) و حصاد (۳) و خصاد

(۱) یساق لغة ترکی بمعنی مهم است ۱۲ *

(۲) حصاد بفتح اول بمعنی درودن *

(۳) خصاد بفتح خاء معجمه بمعنی پاک کردن درخت است از خار ۱۲ جامع *

میکردند و چون در صوبه جات دیگر اکثر جنگ صف و میدان به تخصیص محاربه دکنیان دارد و آنها نه ورزیده عهده برآئی مقدور شان بنود اگرچه اکنون از آنها یک گونه نامی و نشانی داشتند بمرور ایام از ممر بیکاری و ضبطی مزارع و به قتل و غارت در آمدن بر طرف شدند و معدودی که مانده اند از اسباب ظاهری عاری بنان شب محتاج نظر بر چرخه زنی زنان و کنیزان دارند و بجای آنها ارذل و گمنامی چند که سپاه گیری را بد نام ساخته بر سر پا آمده و از ننگ و نام بی خبر بعنوان بارگیری نوکری می نمایند -

* بیت *

در کسوت خاص آمده عامی چند بد نام کنده نگو نامی چند
و برخی از آنها که به ضرورت جرأت را کار فرموده بکرات و مرات باطراف رفته
فصیب آزمائی کردند بحال تباة پیشان گشته آمدند -

* بیت *

گرمین را با آسمان دوزی ندهند زیاده از روزی
اگر اطمینان خاطر از حکام جفا کار و بندوبست و امینت طرق و شوارع بهم رسد
و وسیله روزگار و اجرای کسب و صنعت خدا بدهد در اندک فرصت احتمال
آبادی متصور است یمکو الله مایشاء و یثبت و یرانی و خرابی بحدی انجامید
که در پوره رسول آباد مکان مزار حضرت شاه عالم قدس سره که مسکن سادات شاهیه
و بمثابه شهری آباد بود شیری آمده مصدرا ایذا و اضرار آدم و حیوان گشته جای
گرفت مومن خان آگاه گشته با فوج سوار شده شکار نمود و شرآن سبع را کفایت
کرد - اکنون در بلده چون بیشتری عمارات درین مدت آفات خصوصاً به تجدید
منهدم گردیده و بر روی یک دیگر غلطیده خرابه ها گشته شغال و روباه و چکا شه
و وحش و طیر جنگلی مغاره و آشیان ساخته اند - چنانچه اکثر اوقات برای العین
مشاهده می شود -

* رباعی *

آن قصر که جمشید دران جام گرفت روبه بچه کرد و شیر آرام گرفت
بهرام که گور میگرفتی دائم بنگر که چگونه گور بهرام گرفت

هر روز قافله های تازه بتازه دسته بدسته با میدواری تمام و شغف مالا کلام که بعد این فرج شدتی و پیش ازین فرح کدورتی و پستر ازین عسریسری نخواهد بود - و غافل ازین که چه مصیبتها و رنجها و ضیق مقدر شده شاد و خندان رسیده به کسب و پیشه خودها اشتغال ورزیدند و باز از سرفرو نقی و نزهتی در بلده پدید آمد - مخفی نماند که باوجود رویداد حوادث متواتره که برین دیار وارد گشته اگر مکانی دیگر باشد و کسی که از تصدیعات آنجا رهائی یافته و به مأمنی چندنی بسر برده باشد کمتر خواهش رجوع آن جایی نماید برخلاف اهل گجرات که شب و روز بیاد آنجا متذکر می باشند و علت غائیش اینکه اکثر بل بیشتر اهل کسب و حرفه شعر با فند و بذابر عدم موافقت آب و هوا از قرب و بعید بحرافت و صناعت خویش که به بها و رونق احمد آب از قسم کمخاب و قطنی و الحجه بجای دیگر نمی توانند پرداخت لاچار اند حتی المقدور بر آمدن از احمد آباد گویا نزع روح آنها است و در ایام سابقه که اقمشه و امتعه لکوک خرید و فروخت می شد آن جماعته مرفه و آسوده حال و از گرفت و گیر مصادره و تفریق بیوره فارغ البال بودند و تجارت پیشگان صاحب ثروت از هر جنس مبلغهرا در خانه معد و آماده داشتند - از سنوح سانحات و رویداد حوادث که مشروحاً سبق ذکر یافته با میدواری بهبود امروز و فردا اندوخته های آبا و اجداد شان بریاد رفته و بمرور ایام کار شان به فلاکت و افلاس انجامید اکثری بر طرف شدند -

* بیت *

هر کسی روز بهی می طلبد از ایام مشکل اینست که هر روز بتر می بینم و فرقه سپاه پیشه که جمع کثیر و جم غفیر در بلده و آن طرف جوی بار سابر و قصبات سکزی داشتند و در همین ملک در ز قوم زارها و کربوه باکولیان مصدر تردد می توانستند شد و در تاخت قری و راندن مواشی و رهبری و تعهد وجه پیشکش زمینداران به همراهی ناظران به علوفه کم قرار هنگام فوج کشی که روزی چند نگاه میداشت و با فوجداران و تهانه داران بوده پارچه نانی بهم می رسانیدند و بعضی به علف و دانغ مزروع خویشت مدار گزاری

بآنها داشت وگذاشته بیرون رفتند رینکوجی با معدودی از مخصوصان که درخانه
 رستم علی خان بود در اندیشه آنکه اگر کار بدینجا رسد بیرون برآمده بتلافی
 و تدارک پردازد مومن خان از عاقبت بینی و مآل اندیشی که از بیرون رفتن
 او فساد عظیم متصور است فداءالدین خان و معتمدان صلاح اندیش را فرستاده
 بمقتضای وقت به سخنان دلپذیر استمالت داده گفت که باشندگان شهر اکثر
 سپاهی و از اعیان اند از خوف بیحرمتی خود این معرکه برپا نمودند و مارا
 با شما نزاعی نیست - آینده به دکهنیان تقید داشته باشد که مصدر ایذا و اضرار
 کسی نگردند و رفع هنگامه شد - دکهنیان که بی محابا بخانه هر کسی در می
 آمدند تجربه حاصل نموده پارا باندازه گلیم خویش دراز ساخته بخانه‌های دور
 و نواح خانه رستم علی خان قانع شدند و دروازه خانجهان و دروازه جمال پور بنابر
 قرب جوار بتصرف خود نگاهداشته ما بقی را وا گذاشته همدران اوان راقم که بعد
 عاشوراء بنابر دیدن برادران به کهنبایت رفته بود به همراهی مخلص خان که از
 چندی دران جا توقف داشت ببلده رسیده سعادت اندوز خدمت با برکت والد
 گردید - از اتفاقات ایشان را عارضه جسمانی که مقتضای بشریت است روی نمود
 لهذا متعلقان را از کهنبایت طلب داشت و در اندک فرصتی ناخوشی طبع به
 صحت مبدل گشت جوان مرد خان که قریب یک سال در رفاقت مومن خان
 بود درین ولا رخصت روانگی پشن و درخواست برگشته کهرالو که ازانجا قرب
 و جوار بود در عوض برگشته پرانیتج در جاگیر زور آور خان برادرش نمود مومن خان
 سند و تجویز نامه بمهر خود داده رخصت فرمود چون خبر برآمدن مارواریان
 و در آمدن مومن خان به دور و نزدیک رسید گروه گروه از اطراف و اکناف رعایا
 و برایا و تجارت پیشگان که از جو رو تعدی آنها بتدریج آمده در قریات و پرگنات
 و بندر سورت و کهنبایت و تا خجسته بنیاد هر کسی به مامنی پناه جسته مترصد
 و منتظر وقت بسر می بردند حب الوطن گریبان گیرشان گردید و روبه احمد آباد
 و مسکن آبا و اجداد خویش آوردند -

* رباعی *

حب الوطن از ملک سلیمان خوشتر خار وطن از سنبل و ریحان خوشتر
 یوسف که بمصر بادشاهی میکرد میگفت گدا بودن کنعان خوشتر

و غضب مرهته را نیا ورده یک دو کس را مجروح ساختند دکنیان به^۱ هنگامه
آرائی فراهم آمدند - * نظم *

ز یک فتنه انگیز شوریده کار بسی فتنه برخاست از هر کنار
ز هر سو سپاهی بجوش آمده چو سیل دمان در خروش آمده
بگفتند باهم بیانگ بلند تحمل ز مرگ ستمگار چند
و گر سر به شمشیر خونی دهیم ازان به که تن در زبونی دهیم

خویش و اقوام سید افضل و اکثر از جماعه داران گجراتی و آفاقی و کسانیکه
به همین درد مبتلا و گرفتار بودند دست از خانمان شسته شریک گشتند - دکنیان
نیز چون کلاغ به یک صدا جمع شده بجنگ تیر و تفنگ در پیوستند - درین
زد و خورد سید صدر جهان برادر سید فیاض خان و محمد همت داؤد زنی به تیر
بندوق بدرجه شهادت فائز و جمعی دیگر کشته و زخمی گشتند و از دکنیان
جماعه بمطوره نیستی شتافتند و آتش فتنه مشتعل گردید - مومن خان اگرچه
صریحا سخن را به لب آشنا نمی کرد و خود را بری الذمه میداشت لیکن کسان
خود را که بنابر قرابت با ارتباط آشنائی و شرم هم وطنی که جوق جوق به
معاونت رفته شریک شده بودند مانع نبود بلکه برمز و کنایه بترغیب و تحریص
آنها می پرداخت بخيال آنکه هر چند خیره سران مرهته مغلوب و منکوب شوند
و چشم شان بترسد اولی است که آینده پیرامون بی حرمتی و این چنین جرأت
و جسارت نگردند و از مردم آزاری که خاصه آنهاست سر حساب بوده محترز باشد
و در کوچه و بازار مورچال بندی و صفوف آرائی پدید آمد و این معامله تا سه شبانه
روز بطول انجامید و جمعی از طرفین بخاک هلاک افتادند و خانهای مظلومان
و ملهوفان که قرب و جوار معرکه بود بغارت رفت و آنچه از دست مارواریان
باقی در بساط داشتند در باختند بقول آنکه هر چه از درد ماند فال گیر برد -
بالجمه چون جنگ مرهته در اسپ تازی و میدان داری و فراواست و در کوچه
و بازار که ترکناز نمی توانستند کرد و از هر طرف هجوم عام گشت خیریت خود
را در بر آمدن از شهر دیده خانها را خالی نموده و دروب شهر پناه را که تعلق

بکف اختیار خویش گرفت و بر محالات کهوۀ پارچه و سایو پتۀ نخاس و دار الضرب و جواهری بازار و دربنۀ برگ تنبول و روغن مندوی و سبزی مندوی و کزرها و چکلات نائبان و حواله داران و فوجداران و تہانہ داران دور و نواح تعین نمودہ گفت کہ در جمیع محالات با نائبان ناظم کہ رائق و فاتق مهمات اند در مهمات مرجوعہ مالی و ملکی بعنوان حکومت بالمناصفتہ می پرداختہ باشند - از انجا کہ از ہنگام ابتدای فوجکشی بادشاہزادہا و امرايان عظام بہ دکن دکنیان آنها را مغل می نامند اکنون شریک و سپہم کار گشتند حصہ مغل و حصہ مرہتہ زبان زد گردید و این ابتدای دخل مرہتہ در بلدہ است - * مصرع *

غوغا بود دو بادشہ اندر ولایتی

رویداد خانہ جنگی فرقہ سپاہ اہل گجرات با رینکوجی بنابو تعدی و زیادہ سری مرہتہ بر مساکن آنها

دکنیان را کہ ہرگز این روز در مخیلہ شان نمی گزشت و در خواب ندیدہ بودند ناگہان رخ نمود - از راہ تعجب ہر زمان از جائی جستہ و ہریک چشمہا را مالیدہ می گفت -

* مصرع *

اینگہ می بینم بہ بیداری است یارب یا بخواب

و از راہ نخوت و خود سری و غرور برای فرود آمدن ہر جا و مکانیکہ پسند خاطرشان آمدی بہ قہر و غلبہ در آمدہ قبض می نمودند و از ممانعت صاحب خانہا منع پذیر نمی گشتند و کار از گفتگوی زبانی بہ سنگ و چوب و مشت و پیشانی می انجامید ستم دید گانی کہ ہنوز از صدمہ بیدادی مارواریان و آوارگی خانمان در خانہ خودہا نیاسودہ و نفسی راست نہ کردہ بودند بدین بلیہ ناگہانی گرفتار آمدند از انجا کہ خانہ سید مظفر عرف سید مستو کہ مکان با وسعت و عمارت مرغوب و تعلق سید افضل و سید نصراللہ برادران سید مدثر داشت آنها تاب تعدی

داخل شدن مومن خان ورینکوجي متعاقب یکدیگر در بلده احمد آباد و فرود آمدن

ورینکوجي در خانه رستم علي خان

بروز مبارک جمعه چهاردهم شهر صفر المظفر که ساعت مختار انجم شناسان بود مومن خان و فداءالدین خان و جوان مرد خان بر فیلان کوه پیکر باتفاق مستفید خان قاضی و عبدالکسین خان نائب دیوان صوبه و علي محمد خان و مومن علي خان و محمد قلي خان و باقر محمد خان و محسن خان و صادق علي خان و سید نورالله با دیگر جماعه داران گجراتي و آفاقي و فوج آراسته و توپخانه پیدارسته از باره نین پور که اقامت داشت شادیانه نوازان از راه دروازه رای پور به بلده در آمد و بمسجد جامع شتافته نماز جمعه ادا کرده خطبه طیبه شنیده خلعت به خطیب داده داخل قلعه ارک بهدر گردید و فداءالدین خان نائب و بجیرام را به پیشکاری نظامت و حاجي مسعود باتفاق رام سنگه هزاري به فوجداری کرد تجویز نموده منادی امن و امان و ابطال ظلم و عدوان باسم حضرت قدر قدرت بلند آوازه کرده که احدي مرتکب ایذا و اضرار عامه رعایا و کافه برایا نگردد - اعیان بلده از سادات عظام و مشائخ کرام و بندهای بادشاهی و سر گروه ها و سیهه هر طائفه و هر قوم فراخور حالت به پیش آوردن نذورات تهنیت و مبارکباد گفته لب بدعای توفیق کشوده مرخص شدند - رینکوجي که از روزي چند پیش ازین بذابر ملاقات داماجي راو که از ضلع سورتهه معاودت نموده به مسکن خود مي شنافت رفته و او را تا دریای مهندري رسانیده به دولقه آمده و بذابر بعضي جهات دران جا متوقف بود - مومن خان فداءالدین خان را باستمال و عنوان استقبال فرستاد و او نیز با فوج دکهنیان بآراستگی تمام به بلده در آمده بخانه رستم علي خان که بر لب آب جوي سابر و برای بودنش مقرر گشته بود فرود آمد و بموجب قرار داد تقسیم دروب شهر پناه بر دروازه رایگهر و خان جهان و جمال پور و دروازه بند و اسلوریه و رای پور کسان خود را نشانیده بست و کشت و آنها را

گشتن فداء الدین خان و محمد مومن نزد بهنداری بطریق کروگان باشند که
بلا وسواس بر آمده بلده را تسلیم نماید مقرر گشت - * نظم *

چو هنگامه آشتی گرم شد دل سخت کین آوران نرم شد
نکردند شب پاسبانان چراغ نهادند سرها بخواب فراغ

و قرار داد صلح بمهر و کفالت سرداران طرفین مسجل گردید از آنجا که صوبه با
مرهته بالمناصفه منقسم گشته بود سرانجام نقد و جنس نیز بهمان نهج تقسیم
یافت بهنداری در استعداد و سرانجام روانگی در آمده توپهای قدیم و جدید با سرب
و باروت باقی مانده که مبارز الملک فراهم آورده گذاشته رفته بود چه مهارجه به
جودهپور فرستاد و چه تا حال به صرف در آمده و چند ضرب توپ که از خرید مهارجه
از سورت به کهنایت رسیده و مومن خان آورده بود گرفته و موازی پنجاه ضرب
توپ آهنی و ناکاره را گذاشته ششم شهر صفر او اخر روز بر آمده بیرون دروازه ایدر
متصل باره حاجی پور ربه جودهپور فرود آمد و مفتاح دروب را تسلیم نمود در همان
شب محمد یوسف از طرف مومن خان به کوتوالی بلده مقرر شده باتفاق کوتوال
رینکوجی داخل بلده گردید و به حفظ و حراست پرداخته دروازه اسلوربه رائپور را
بنابر آمد و شد مردم مفتوح ساخت - بهنداری روزی چند به سرانجام بار بردار
و ایصال وجهه مقرر متوقف گشته با اموال ظهیری فراهم آورده خانهای مردم
و اثقال فراوان و بال و مظلومه برگردن گرفته روی ادبار به ملواری نهاد - * بیت *

نماید ستمگار بد روزگار بماند برو لعنت کردگار

و مومن خان بنابر رسیدن ساعت مختار درنگ ورزیده کیفیت را بپا نه سریر
خلافت مصیر با نذر عرضداشت و مشروحا حالات را بامیر الامراء مصصام الدوله
نوشته مصحوب مسرعان قمر سیر ارسال داشت و به جمیع فوجداران و عمال فتح
نامه ها نوشت - سکنه بلده از روز فتح ابواب درهای شادمانی بر روی خودها
کشوده شادان و فرحان بخانه در آمده از بردن اثاث البیت و کندن دفینه
اندرهناک گشته کسانی را که دسترس بود شروع به تعمیر و جبر نقصان کردند *

* بیت *

خسروا در عشق بازی کم ز هندیوزن مبلش

کز برای مرده سوز زنده جان خویش را

و مورچالیان اطراف را توفیق حمله آوری به سمتی نه شد مگر محمد رضا داروغه جنسی رساله فداالدین خان که بطرف دروازه خانجهان تعیین بود پای جرأت پیش نهاده خود را بر دیوار احاطه آنجا رسانیده بدرجه شهادت فائز گردید - مومن خان را یقین حاصل گشت که بیای مردی این سپاه فتح حصار به یورش صورت پذیر نیست و کشاد کار را منکسر بر انسداد طرق رسد دانسته باهتمام پرداخت و کوشیدن آغاز نموده به مستحفظان قد غن بلیغ نموده و آنها نیز -

برفتند از دیدها خواب شب بشستند آئین خوردن ز لب

شب و روز را در هم آمیختند خشک دره خواب و خور ریختند

بهنداری هر چند بزجر و تهدید و آزار محمد مجاهدالدین خان پرداخت دامی به عمل نیامد لهذا مرخص ساخت و او با قبائل بیرون بر آمد القصه چون از بیرون تمام اوقات مصروف انسداد رسد بود دانه و کاه در بلده وجود عثقا بهم رسانید - باوجود آن مارواریان سگ جان قریب یک ماه و نیم بهر صورت گزرا نیدند و کار بر حصاریان به کمال صعوبت پیوست - بهنداری پتوتان و سرداران را جمع نموده صلاح طلب و چاره جوگشته گفت که نه ماه کامل در نگاهداشت بلده آنچه شرط حصار داری بود بعرضه ظهور آمد و از مهارجه سواي احکام که انقیاد امر نشد کومکي و خزانه سرانجام نیافت و موسم نزول باران نزدیک رسیده و حالت بلده و آذوقه و مصالح جنگی ظاهر است بموجب صلاح پتوتان و اهل مشورت پیغام صلح مشروط با آنکه چون مبلغی طلب سپاه بالا رفته و به سرانجام بار بردار که بیشتری چار پایان بچراگاه عدم شتافته اند در اواخر ماه محرم الحرام سال هزار و صد و پنجاهم بیرون فرستاد و پس از گفت و شنود و آمد و رفت میانجیان لک رویه نقد و قلیلی از بار بردار تا ایصال نقد و جنس و راهی

* نظم *

دلیران و شجاعان کار آزمائی بر آن پشته بالا نهادند پای
هژ بران شتابان بسوی فراز همه تیز دندنان بکین (۱) گراز
نکردند اندیشه از سنگ و تیر گزشتند چون باد از انجا دلیر
مارواریان که بنابر حزم و احتیاط چنین روز چون بر فسیل از صدمه گولغ توپ پناهی
نمانده بود در پس دیوار خانها بمحافظه می پرداختند بمجرد بالا بر آمدن
چندی را به تیر تفنگ غلطانیدند -

* بیت *
کسی را که جرأت بود بیشتر شود کشته در معرکه پیشتر
چون توپ اندازی بسبب رسیدن اهل یورش موقوف گشته بود مارواریان گرم
و گیرا در پناه بروج هر دو جانب در آمده بر جمعی که مانند مور در کار بالا بر آمدن
و (۲) درنا قطار متوجه بودند بانداختن سنگ و تفنگ پرداختند - * بیت *

فرو ریختند از سر باره سنگ نهادند آتش بگوش تفنگ
و قائم علیخان و میر ابوالقاسم آن دو سید عزیز را با چندی از مغلیه و هندوستانی
شریت خوشگوار شهادت چشانیدند و بابو راو نیز در غلطید دیگران را پای از فراز
کشته بلغزیدن در آمد و خود داری نتوانستند نمود - در فکر جان بر آوردن ازان ورطه
خونخوار افتادند و بنابر در آمدن به سلامت کوچه ها که هریک بر دیگری
سبقت داشت هجوم واقع شد و جمعی کشته و خسته گشتند - * نظم *

یکی را در افتاد از سر کلاه دگر را تن افتاد بر خاک راه
دهل زن فراموش کرد از دهل بگردن دوالش بگردید غل
بسی کشته گشتند ز بالا و زیر همه از یورش جان شان گشته سیر
قائم علی خان و میر ابوالقاسم را در جنب مزار ابراهیم شهید پیش روی باره نین پور
بخاک سپردند و زوجه بابو راو همراهی شوهر گزیده خود را سوخت -

(۱) گراز بکاف فارسی بضم اول بروزن گراز بمعنی خوک نر باشد که جفت خوک ماده

است ۱۲ برهان *

(۲) در نا ترنا لغة ترکی کلنگ را گویند ۱۲ *

و آماده برین امر کمر بندی نموده گوش بر آواز صدای شلک توپخانه فراز دمدمه
سر سلامت کوچه باشند که بمجرد آن فرد بانهارا پیش انداخته بمقابل خود حمله ور
گردند اگر توانند بالا بر آیند و در آیند و الا نه حریف را سراسیمه با خود مشغول
دارند تا به کومک و معاونت یکدیگر نتوانند پرداخت - * نظم *

ز هر دفتری نکته گفته شد ز هر لجه گوهری سفته شد
که فردا بود روز ناموس و نام تن آسودگی باشد آنجا حرام
ز دنیا غرض نام و ننگ است و بس چه به زانکه نامی بماند بکس
و فراهم آمدگان پذیرفته رخصت شده به قرار گاه خودها شتافته باستعداد آلات
و ادوات حرب اشتغال ورزیدند - * نظم *

در اندیشه گردن کشان یک بیک که فردا به کام که گردد فلک
همه شب هژ بران ناموس و ننگ در اندیشه کار سازی جنگ
ز آئینه تیغ ز نگار گون به صیقل زدودند ز نگار خون
کمان کیانی یکی کرد زه دگر یک صلا داد خود و زره
روز دیگر هنگام صبحگاهی که ترک زرین خود با خنجر گزاران خطوط شعاعی از
تنگنای سلامت کوچه خط استوا بقصد یورش دژ نشینان شامی حصار فیروزه سر
بر آورد مومن خان به پشت گرمی حامیان حوزه اسلام و رینکوجی با دکهنیان
و جماعته با ننگ و نام قریب به سلامت کوچهها نشسته امر به شلک توپخانه
فراز دمدمه ها نمود - * نظم *

شد از آتش توپ هنگامه گرم سرو مغز از سنگ عراده نرم
ز دودش جهان ابر آهنگ بود چه ابری که باران آن سنگ بود
و بر نهجی که مقرر شده بود قائم علی خان و میر ابوالقاسم با جمعی از دلاوران
مغلیه و هندوستانی و از یک طرف دکهنیان بسرداری بابر او علی رغم یکدیگر
بطریق معهود در سلامت کوچهها در آمده برق آسارها را در خندق بر آورده بهمه
جلدی و چابکی پا بر پشتهای سنگ و کلوخ جدور منهدمه چنگ بحبل المین
عروة الوثقی زده جمعی بر فراز دیوار آمدند و دیگران در کار بر آمدن -

یورش نمودن مومن خان و رینکوجی و به شهادت
پیوستن قائم علی خان و میر ابوالقاسم و پیشرفت
نشدن کار و تقید نمودن در انسداد طرق
رسد و صلح نمودن بهنداری و بیرون بر
آمدن او و در آمدن کوتوال مومن خان
و رینکوجی در بلده

چون ضیق معاش محصوران و تنگي عرصه متحصنان چنانچه سمت
گزارش یافت بدرجه کمال پیوست و محاصره پردازان سلامت کوچه‌ها را که
بدان اهتمام داشتند بکنار خندق رسانیدند و قواعد بنیان برج و باره و شرفات
مایین دروازه بند و اسلوریه بذایر اشراف دمدمه و نصب توپها بضرب گوله متزلزل
گشته انهدام یافت و از برافتادن سنگ و کلوخ مانند (۱) کتل راه سربالایی که به گام
زنی و پایی مردی دلیری و دلوری بمعراج مراد عروج و به سلم مقصود صعود
توان نمود بهم رسید مومن خان رینکوجی و سرداران خود و دکنیان را طلب
داشته محفل کنگاش آراست و گفت و شنید چگونگی یورش بمیان آورد - دلوران
و گردن کشان طرفین هریک بقدر حوصله و مقدار تهور و جلالت خویش رای زد
و قرار یافت که جمعی از بهادران اسلام و شجاعان با ننگ و نام با قائم علیخان
بخشی رساله فداء الدین خان و میر ابوالقاسم از یک سلامت کوچه و دکنیان
همراهی رینکوجی از کوچه دوم در آمده بخندق حصاره گزار شوند و قدم دلوری
پیش نهاده بر فراز پشته بر آمده در آیند و بقوت بازوی شجاعت و جلالت
قتل و اسیر سیه درو نان ماروار پرداخته بلده را مسخر سازند و جوان مرد خان
و مورچالیان دیگر از چهار دور حصار که مرکز وار درمیان دارند هنگام سحر مستعد

(۱) کتل بر وزن جعل بمعنی تل بلند که پشته خاک باشد ۱۲ *

تنگ گشت از طرف اکل و شرب که موافق مزاج میسر نمی شد و از مشاهده سلوک بهنداری با مجاهدالدین خان هر چند که بحسب ظاهر عهد و ایمان بمیان آورده چون روز بروز کار بر او دشوار می گشت و رشته امید بودنش بریده می شد بر قول و فعل او چه اعتماد و بقول آنکه الغزینق ینشبث بکل حشیش -
* نظم *

نبودی امید وفا زان دو رنگ خواص فرشته نجست از پلنگ
نبود ایمن از مکر او یک زمان نمی داشت از وی امید امان
چو زان زهر طیفنت نبوده امید که بر مار افعی که کرد اعتماد

مبادا تهمت و افتراي بسته اگر خود نباشد دیگر را رهنمون گردد خدانخواستہ خلل در آبرو و عاقبت کار به کجا انجامد لهذا باظهار کشیدن تصدیعات ماکول و مشروبات درخواست اجازه رفتن بیرون نمود و او به کشاده پیشانی گفت که هرگاه اراده نمایند از هر دریکه خواهند رخصت است چون در صورت بر آمدن به علانیه نیز از سگ صفتان ماروار متیعنه دروب چندی خیالات و اندیشه دور و دراز بخاطر میگزشت از آنجا که رفتن را گوش زد او نموده و او نیز سر رضا جذبانیده بنابراین با مستحفظان دروازه را یکهر که قریب بخانه و یک گونه ربط و اعتماد بهم رسیده بود در هنگام انجمن آرائی انجم برین چرخ طارم بر آمدن را مقرر کرد و مومن خان را آگاه ساخته جهت فرستادن دو راس اسپ که در نزدیکی باغ غازی الدین حسین آن طرف جوی سابر بروقت میعاد که شب بیست و چهارم ماه ذی قعدة الحرام بود نوشت والد و راقم حسب القرار بر آمده قریب نیم شبی نزد مومن خان رسیدیم - روز دیگر بهنداری واقف گشته رقعہ نوشت که عذر رخصت نکرده بیخبرانه رفتن موجب تصدیع شده باشد بهر حال چندی در همین نزدیکی توقف باید داشت تاجه رخ نماید و میر محمد زمان و قریب بیست نفر پیاده که در خانه بودند آنها را بنابر محافظت تاکید نمود *

پدر باز داشتند و به تهدید و تقید در تشخیص وضع بتصدیع آن مرد پرداختند و در خانه اش هرچند بیشتر جستند کمتر یافتند - لهذا چندی بدست شقاوت پیشگان ماروار گرفتار ماندند گویند که این نیز گل خیر کاشته رحیم یاور خان بوده است بالجمله چون نرخ حبوبات بدو آثار پیوست و کاه بهای زعفران بهم رسانید از سنگه بلده که بتصدیعات بعضی بنابر نگاهداشت خانها یا از ممر دیگر مانده بودند از انات و ذکور یکباره قطع امید کرده و دست طمع از جمیع جهات برداشته و ده بیرون نهادند و چه مستورات صاحب عفت و عصمت که گاهی از مدت العمر پا از دهلیز خانه بیرون ننهاده و صورت و صوت نا محرمی ندیده و نشنیده علی رؤس الا شهاد چادر بر سر و طفل در بغل گریان و نفرین کزان جوعان گویان که از جور فاقه کشی طاقت شان طاق گشته بصد تشویش و هزاران تشویر افتان و خیزان بر آمدند و از دست و دهان سگان و گربه که لقمه از دست می ربودند کجا بمخلوق خلق میرسید عجیب حالتی و غریب وحشتی عائد حال گردید مصر بدان عظمت و کثرت خلق بنوعی خالی و بی چراغ گشت که لیس فی الدار غیره دیار صادق آمد -

* نظم

در آمد به بنیاد مردم کمی بری شد درین ناحیت آدمی
ز قحط آتش دیگدانها بمرد چه قحطی که آتش از انجا نبرد

اما به حسب اتفاق معدود یکه مانده بودند و مارواریان کم و بیش غله بدست می آوردند اگر کسی بسر وقت میرسید و استدعا می نمود مروت بکار برده سپیم خویش ساخته بدو هم میفروختند والد راقم که تا حال بامید رفاة امروز و فردا استقامت داشت اگرچه از ممر پای بندی ناموس که بر آورد رهایی یافته اما بنابر خواسته های اکثر آشنا و بیگانه مسلم و هندو که هزاران را مالیت بود و از خوف مارواریان آورده تمامی حجرات خانها را مملو و مشحون ساخته هر کدام اسم خود را بران ثبت نموده بیرون رفته بودند بنابر حفاظت آنها که بعون و حفظ آلهی پس از رفع هنگامه بهر کدام سالم رسید توقف داشت از انجا که عرصه بغایت

رسانید و او در باب طلب تمهیدیکه یافته و پرداخته بود توطیه نموده برداشته گفت که مجاهد الدین خان که با قاضی مستفید خان قرابت دارد و با یک دیگر سازش نموده مستحفظان در پیچه زیر بنیان دیوار حصار را بوعده بدل مال و نوکری بیش قرار مومن خان خودها متکفل گشته با خود همداستان ساخته بودند که از آن راه جمعی را از بیرون در بلده در آورده معرکه آرا شوند و چون با خبر گشته به تبدیل مستحفظان پرداختم عزم شان باطل و اراده شان فاسد گردید اکنون او را بنابر توبیخ و تشذیع این ادا طلب داشته شما را آگاه ساختم که با وجود بودن در شهر چنین خیالات دور از کار در سر دارد که موجب خرابی عالمی است و بدین کلمات روی اندود و سخنان منکول باثبات تهمت و افترا پرداخت - راقم دریافت مکنون ضمیرش نموده از راه شوخی و یکتادلی در آمده گفت که باعث این همه تکلف در سخن آراستن و معانی پیراستن ندارد غرض مفهوم گشت -

* بیت *

بر آنی که ترک مدارا کنی برویش در دشمنی وا کنی

گمانیست بر غلط و نقشی است بر آب - آن دفتر را گاو خورد وجود ظاهریش
حبابی است بی مغراز و چیزی به عمل نخواهد آمد خود را و دیگری را آنچه
ساختن کاریست بی حاصل - چون دانست که به هیچ مدعا رسیده متبسم گشته
گفت که کمتر از یک روپیه چه خواهد داد و شمارا بدین کارها کاری نباشد رخصت
شده بروند هر چند مبالغه نمود که نهایت بی مروتی و کم فطرتی است که او را
گذاشته بروم وقت دیگر او را تنها باید طلبید فائده نه بخشید -

* بیت *

چو از خار به شکست میبای سست بستاندی کس نگرود درست

بهنداری بر خاسته باندرون رفت و راقم آمده مجاهد الدین خان را از ماجرا آگاه
ساخت که در این اثنا فقیرا یساول که بر فقیر و طمیر گفت و شنید واقف بود از
راه مدالست آمده گفت که بهنداری می طلبد و بدین مخالفت راقم را از آنجا
بر آورد و مجاهد الدین خان را به محصلان غلاظ و شداد سپرده یتاقیان قرق
و خانه اش فرستاد و پسرش را که در سن هفت هشت سالگی بود آورده نزد

و حجره‌های اموال بادشاهی را وا نموده آنچه از دست حامد خان باقی مانده بود سواى چوب و تخته شکسته - چیزه نگذاشت *

نشانید بنهداري محمد مجاهدالدين خان نائب بخشي و وقائع نگر بمظنه زردارى

از انجا که سراج الدين برادر شينخ الاسلام خان که در اوائل ايام حکومت مبارزالملك رخت هستي بر بسته بود و در عهد حضرت خلد مکن مبلغ خطير سرکار والا را تصرف نموده ملبس به لباس فقرا ساخته زر بسيار در امور خير مانند ساختن مساجد و رباط و چاه صرف نموده بهنداري از تقرير بعضي خانه بر اندازان بر کمای حالات او واقف گشته بگمان اين که از مخلفات او نزد محمد مجاهدالدين خان پسرش مبلغی خواهد بود در اندیشه و تدبير دستگیر نمودن و مصادره کردن او باخود کنگاش داشت و بتصور انیکه اگر در ظاهر چندي را فرستاده گیرانیده دوستاق^(۱) سازد مبداا غيرت را کار فرموده ايستادگي نماید و جمعي با او مرافقت گزيده هنگامه آرا شوند و چه رو دهد و اگر تنها طلب دارد شاید عذر اندیشیده عذر آرد - آخر الامر ايش بران قرار گرفت که راقم را و او را به طلبد که او نیز بلا تشويش خواهد آمد و مصحوب یک کس گفته فرستاد که امر ضروری در پيش است بايد آمد راقم خالي از ذهني به قلعه رفته بهنداري را که در اندرون بود از آمدن خويش آگاه ساخت و او را که آمدن ديگري منظور بود گفت مي آيم که درين بين مجاهد الدين خان هم رسيد راقم فقير ايساول را که محرم راز بهنداري بود گفت که اکنون ما هردو حاضر ايم اگر امروز فرصت نباشد وقت ديگر او رفته آمده بگويم گفت که اندک صبر نمايند که شمارا رخصت ميدهانم ازین سخن دريافت نمود که ازین احضار و طلب مطلوبش کيست و قصد مقصودش چيست درين بين کس بهنداري به طلب راقم آمد و به محلیکه نشسته بود

گویند از تختها دو طبقه طرح انداخته می ساخت چندی را مهلت خواست چون داماجی را قریب دو ماه از آمدنش منقضی گشته بود رنیکوجی را با جمعی دیگر گذاشته خود روانه ضلع سورتبه گردید راقم بعد از چهار روز رفتن او برای حصول اجازت متعلقان نزد بهنداری شتافت اتفاقاً در همان روز خانه یکی از هفود صاحب ثروت را و نموده اثاث البیت و دفینه را بدست آورده در کمال شغف نشسته یافت باظهار مدعا پرداخت و او بلا توقف و اهمال دستوری دروازه را می پور داد فوراً بخانه آمده سواری زنانه را در دلی ها که باندازه دریاچه دروازه ساخته بود سوار کرده رو بدروازه نهاد از آنجا که موسم زمستان از پوشش و ضروریات دیگر که انسان را از آن گریزی نیست همراه بود یکی از مستکفطان دروازه اسباب را بنظر ظاهر بینی مال پنداشته خیرخواهی بهنداری بخاطرش خطور نمود به بهانه گرفتن اجازت بالمواجهه رفته از آن مطلع ساخت و جواب شنید که فلانی یعنی راقم که در انجاست هرگز برون نماید یا هرچه باشد مانع نه شود منفعلی و خجالت زده آمده دریاچه را کشود و سوارها و اسباب از خود و دیگران که همراهی را وسیله نجات و بیرون بر آمدن دانسته آمده بودند از آشنا و بیگانه همه را بر آورد اتفاقاً همدران اوان متعلقان مومن خان از بندر کهنایت آمده واکثر سوارها و بار بردار زیادتی بدانجا میرفت بهمان سوارها به کهنایت نزد اخوی اسمعیل محمد خان که از چندی باقبائل سکونت داشت رفته به فراغ بال نشستند و یک گونه انشراح قلب از آن ممر حاصل گشت بالجمله مومن خان بعد داماجی باهمتمام تمام باتمام رسانیدن سلامت کوچه ها بخندق و مشرف ساختن دمدمه ها و انسداد طرق آمدنی کاه و دانه بیش از پیش سرگرم گشته و بجنگ شبانه روزی توپ و تفنگ نمی آسود - متکصنان نیز از پشت جدار پای کمی در مدافعه و خبرداری نمی آوردند و داد مردی و مردانگی میدادند و درین زد و خوردها -

تهی شد ز سودا دماغ بسی نماند آتش اندر چراغ بسی
بهنداری بنابر رسانیدن روز مره لشکریان از هر جا و هر که بود گرفته میرسانید

که موجب این همه تشویش خاطر است از دو صورت بیرون نیست که پیشرفت شد یانه اگر مدعا حاصل است صوبه داری را دیگری خواهد کرد و اگر قضیه نتیجه بالعکس بخشد جان و خان و مان در معرض تلف است - * بیت *

بسی رفته سه در سر دشمنی نباید کشادن در دشمنی

هرگز ما را این سوا درس و این خیال در خاطر خطور نمی کند - چون سرشته کلافه سخن بدینجا کشید و حرف آشنا بگوشش رسید - * بیت *

سخنهای سنجیده و هوشمند بیفتاد آن بی خرد را پسند

ملایمیکه در پیش روی ایستاده بود از حجره بیرون کرده دست به کمرم زده جمده را بر آورده گفت که اگر آنچه مذکور شد مقرون به صدق است بیاد کردن قسم و برداشتن حمد هر بالکل خاطر پریشان مرا جمع نمایند و مکنون ضمیرش بروز کرد - پاسخ گفت که هر گاه بیاد کردن ایمان که موجب تسکین قلب شما است ما را بر قول و فعل شما چه اطمینان - بنابراین بهنداری قسم یاد نموده جمده را برداشته گفت که از من بدی و مکر دهی عائد حال شما نخواهد شد راقم نیز بهمان نهج سوگند خورد - چون از طرفین مواد باطنی سروا کرد و خلشهای نهانی زائل گشت از اینجا که گفته اند که تا تنور گرم است نان می گیرند گفت بنابراین کثرت عیال و گرانی تصدیع کمال و عهده بر آئی نمی تواند شد - اگر رخصت نمایند قبائل را بیرون بمامن فرستاده خودها باشیم گفت بالفعل داماجی با انبوه کثیر در بیرون است و خداوند که چه رخ نماید و مقدمه ناموس نازک - لهذا چندی صبر لازم که او بطرفی بروی رخصت میدهم - سرانجام سواری مهیا دارند و صفقه دست که با صلاح قول گویند گرفته آمده ماجرا را بخدومت والد گزارش نمود - و خلش طلب بهنداری رفع شد اما بنابر آوردن متعلقان که موجب پای بندی و تشتت خاطر بود بانتظاری روانگی داماجی می گزشت القصة از رسیدن مورچال پیلای دیوار حصار داماجی مکرر پیغام نمود که بیک دفعه از چهار طرف یورش باید نمود شاید از سمتی فتح الباب و صورت مراد جلوه گر گردد - مومن خان به بهانه مرتب شدن مرحله روان که با صلاح همدن کده

و لشکرها فراهم آورده و اخبار هر روز ببلده از ضیق معاش و فقدان کاه و دانه و بیرون شتافتن بسیاری از مارواریان و نوکران چگونه عقل باور کند که بمحض گفتن و فهمانیدن این همه معرکه را برهم زده خواهد رفت - چون لا جواب بود گفت راست است و مرام گمان نمی رود چون دید که فریدش اثرپذیر نه گشت و تمهیدش خام بر آمد - بر اندیشه پخته ملتوی گزاشته بنا بر غلط اندازی گفت که بدستخط و مهر ایشان درین باب رقعہ بنام مومن خان نویسانده بفرستند که مصحوب آدم خود فرستاده جواب طلب خواهم داشت و عذر در پیش آورد که دیشب بر مورچال بیدار بوده خسته ام الحال رخصت شوند و برخاسته بدرون حجره راهی گشت که درین اثنا گویا ندای غیبی سروشی بگوش هوشم رسانید و او سبحانه تعالی میخواست که از شرآن ظالم مختال در حفظ و امان خود دارد ملهم ساخت -

* بیت *

بسی قفل کاثر نباشد کلید کشایفده ناگاه آید پدید

چون مکنون خاطرش هویدا بود بر زبانم جاری شد که در خلوت چیزی گفتن است طبیب و در حجره دوید و نشست -

* بیت *

باو لب کشادم ز راه صفا بخواندم برو داستان وفا

که اگر قصد و عزم است که بصورت شریعت پناه به حیلہ سازی با دو گوش و بینی ما را برآرد امری است محال و خیالی است باطل - * مصرع *

زهی تصور باطل زهی خیال محال

و بدون بردن متعلقان و ناموس کشتن و کشته شدن را بر خود گوارا ساخته ایم -

* رباعی *

گفتم که مگر تخم هوس کاشتنی است

نی نی غلطم که جمله بگذاشتنی است

بگذاشتنی است کار عالم یکسر

الا عزت که آن نگه داشتنی است

و اگر بمطافه اینکه مبدا بجانب داری منصوب اراده هنگامه در ضمیر داشته باشیم

بر ابدلی جنسی و هم مشربی و تعارف دیرینه مومن خان اگر مصدر هنگامه شود
 قباحته عظیم و وقاحت جسم متصور است خاری به دلش خلیده رنجه داشت
 اگر چه از سابق همین خیال مرکوز خاطر او بود و موقوف بر وقت می داشت
 درین ولا که طاقتش ازین اندیشه خطرناک طاق گشت قیاس مستفید خان کرده
 شعبده بازی آغاز نهاده روزی حسب الحکمی بمهر عمده الملک امیر خان بر آورده
 ایشان را طلب داشت که بعضی مشورت در پیش است و موقوف بر حضور شما
 است اتفاقاً یوم پنجشنبه چون صائم بودند عذر آوردند پس از دو روز دیگر که طلب
 نمود به بهانه خوردن منضج و مسهل گزرانیدند از آنجا که از بر آوردن قاضی و
 خرابی باز ماندگان معانیه شده عبرت کلی یافه بودند از آمد و شد کس بهنداری
 نهایت به بحر تفکر فرو رفتند - * رباعی *

در دهر همیشه مرد دانا زار است
 پیوسته نصیحت ز فلک آزار است
 نیکو بنود هنر بگیتی آری
 خون میخورد آن تیغ که جوهر دار است

احقر التماس نمود که عذر آوری هر روزه موجب زیادتی وحشت و مخاطره
 بهنداری میگردد مبادا کار بنا خوشی انجامد - اگر صلاح و رخصت باشد رفته
 از مافی الضمیر او اطلاع بگیرد و آنچه مناسب وقت باشد جواب دهد * بیت *

اگر زمانه بگرگی دهد ممالک را ز بهر روز سلامت سالم باید کرد

این معنی مستحسن افتاد و نزد بهنداری رفته تقریب طلب والد را در میان آورد
 بهنداری دیگران را خیال مستفید خان کرده لب پاسخ به تمهیدی که درین باب
 اندیشیده و طلسمی که برین امر بسته بود کشوده گفت مرا یقین حاصل است که
 ایشان رفته مومن خان را بفهمانند البته او ازین هنگامه آرائی دست خواهد
 کشید و نیز حکمی بمهر عمده الملک رسیده است در جواب گفت اگر این معنی
 محقق است ازین چه بهتر که موجب رفاه عالمی است منت بر جان دارد اما
 خود را منصف ساخته تصور نمایند که درین مدت که محاصره بطول انجامیده

نه کس را مجالی که ببندد دلیر ز پایان ببالا ز بالا بزیر
 ز آمد شد سنگ و تیر تفنگ زمین آسمان هر دو گشتند تنگ
 کسی کو سر از پاره کردی برون به تیر تفنگ آمدی سر نگون
 وزان سو همه مارواری نژاد ز غیرت زده آتش اندر نهاد
 همی داشتند جای خود استوار برزم مقابل ز پشت جدار
 ز پایان جو سر برزدی از حبر به سنگی پریشان شدی مغز سر

تا آنکه خندق انباشته شد و مورچال بپای جدار حصار پیوست - بهنداری آگاه
 گشته پناوتان عمده و جوانان کار که نزد او می بودند تعیین نموده خود نیز
 همانجا مستعد به مدافعه نشست - دکنیان به طمع نهب و غارت زیاده از مقدور
 و میسوهمت بر تسخیر بلده که بپای دیوار رسیده بودند گماشته سعی موفوره به
 کار می بردند - مومن خان از چیره دستی مرهته از راه دور اندیشی که مبادا
 دکنیان رخنه یافته به قهر و غلبه در بلده در آیند و قتل و غارت بمیان آید شهر تلف
 خواهد شد و خدا داند که پس از پرده غیب چه بعرضه ظهور آید و این معنی را
 در ظاهر بلب آشنا نمی نمود اما در باطن مردم خود که برفاقت آنها مامور بودند
 گفت که با انداختن توپ و تفنگ و های و هوی و جوش و خروش ظاهری
 معرکه گرم داشته از در آمدن بلده پرهیز و احتراز دارند و کار را بدانجا فرسانند که
 دکنیان در بلده راه یابند و آمد و شد مردم را از بلده که پیش ازین مسلوک بود
 مسدود ساخت مارواریان را خیال برداشتن مورچال زیر دیوار بسر افتاد و از راه
 دریاچه پایان بنیان جدار که راه بخندق بیرون ساخته بودند بر آمدند چون آنها غافل
 نبودند چندی کشته گشته و خسته جسته خائب و خاسر منکوب و مخدول برگشتند
 همدران اوان که کار محاصره به تعسر انجامید وجد و جهد مومن خان و دکنیان
 بیشتر از بیشتر واضح گشت بهنداری را که از طرف مستفید خان قاضی خاطر جمع
 گشت از والد راقم که بفضل ایزدی نامی و نشانی درین دیار دارد و بخيال اینکه
 میر محمد زمان جماعه دار نوکر او نسبت سببی دارد و جماعه پر دیسیان و جمعی
 از گجراتیان که ملازم اویند با ایشان مربوط درین وقت که کار بدشواری پیوسته نظر

مناذی بر آورد که اگر احدی متصدی امر تعدی و ربودن چیزی خواهد شد
 خوشش^(۱) هدر است فی الجملة اطمینانی حاصل گشت مارواریان از آمدن داماجی
 و اثر نه بخشیدن افسون بهنداری بر او که رفاقت مومن خان را قائم داشت
 و فراهم آمدن سپاه گجرات نزد مومن خان که من حیث المجموع قریب پنجاه
 هزار سوار و پیاده شده باشد نهایت اندیشه ناک و هراسان گشته بدستیاوری بدرقه
 کولیان بدو سه دفعه بعضی از بیدلان ماروار که قریب سی صد کس از سوار و پیاده
 باراده جان به سلامت بردن به وطن بر آمده بودند چون شب و روز یناقیان بیرون
 به تقید تمام بانسداد رسد غله و علف می پرداختند گرفتار شدند و نرخ حبوبات
 بچهار آثار که گندم و جورا بیک بها می فروختند رسید بهنداری ابواب لب آب را
 که جهت آبگیری خشت چین نه کرده بود مسدود ساخت و قحط آب نیز علاوه
 گردید بعد روزی چند داماجی بنابر باز دید مومن خان درباره نین پور آمد یک
 زنجیر فیل و یک راس اسب و جواهر و چند خوان اقمشه و چند دست خلاع
 به همراهیان تواضع او را گرفته مذکور و مشورت تسخیر بلده درمیان آورده به خیمه
 گاه خویش رفت ورنیکوجی را امر نمود که باتفاق محمد مومن و متعینان
 مومن خان بساختن دمدمه و نصیب کردن توپها و پیشین بردن مورچال تقید
 بکار برد چنانچه داکین دورویه رسته بازار واقع بیرون دروازه جمال پور و بیوت آنجا
 را خواب ساخته مورچال را به کنار خندق رسانیدند و شروع به ابناشتن نمودند
 دکنان پیوسته پشتارهای ز قوم و سبدهای یراز خاک و خاشاک بر سر کشیده
 می انداختند و توپی چند بمقابل دروازه آورده بگوله افگنی اشتغال ور زدند
 و از طرفین جنگ سخت در پیوست که شب و روز خورد و خواب پیرامون شان
 نمی گشت -

* نظم *

بکار نبرد آستین بر زدند تن آسودگی را قلم در زدند
 چو مژگان خوبان دو صف رزم ساز یکی در نشیب و یکی در فراز

(۱) هدر باول و ثانی مفتوح و باول مفتوح و ثانی رده و بدال مهمله باطل و هرهزه شدن

خون یعنی بی قصاص شدن ۱۲ *

نزدیک مزار حضرت شاه بهیکهن قدس سره بر ساحل رود بار سابر فرود آید مومن خان معاودت نمود - هزار روپیه نقد و اجناس لوازمه ضیافت فرستاد داماجی بنابر قرار بمکانیکه مقرر شد آمده نزول نمود - بهنداری از استماع رسیدن داماجی و کیفیت ملاقات و مداخلات مومن خان با بهنداریان و پتا و تان و خیر اندیشیان محفل کنگش آراسته امری را اندیشید که برهم زن اتفاق مرهنه با مومن خان شود و سنگ نفاق بر میخی و فاق زند لهذا مصحوب معتمدی بداماجی پیغام نمود که مومن خان بارینکوجی در صوبه سوای محالات بلده و بندر که بنیایت و پرگنه حویلی بالمناصفه قرار داده اگر جانب داری او را فرو گزارد در محالات بلده و امر حکومت تمام صوبه بالمناصفه مرا قبول است و بنابر خاطر جمعی پتاوتان نامی را کفیل میدهم که سرمو تفاوت بمیان نیاید داماجی این معنی را به مومن خان ظاهر ساخت و او به مقتضای وقت تن به قضا در داده بدان موجب راضی گشت و در عوض بندر که بنیایت پرگنه بیرم گانم بلا شرکت تعلق مرهنه ساخت و قریات پرگنه حویلی را بایک دیگر تقسیم نمود و در محال ضبط عشر مکس داران او را دخیل کار کرد و بدین تدبیر رخنه افکنده بهنداری را مسدود ساخت - روز دیگر داماجی بنابر غسل گزر دودیسه رود سابر متی که باعتقاد هنوز محال متبرک است و در نزدیکی شاهی باغ واقع شده سوار گشت و دیوار حصار شهر پناه که بسمت دریا است از دور ملاحظه کنان بدان گزر رسید و پس از انفراغ غسل هزار روپیه به عنوان خیرات بزار داران تقسیم نموده معاودت کرد و تمامی فوج خود را به همراهی رینکوجی بمورچال مقابل دروازه جمال پور تا دروازه بند تعیین کرد و بنابر پیش بردن مرحله و انباشتن خندق و اهندام دیوار حصار قدغن بلیغ فرمود از آنجا که اهل سوق و حرفه و مردم آبرو طلب با اهل و عیال بتدریج از شهر بر آمده در پورجات سکونت گرفته بداد و ستد سودا و معامله و به کسب و پیشه بفراغ بال در آرایش و پرایش داکین پرداخته بودند از آمدن دکهنیان بدان کثرت و اینوهی که شیوه غارت و کالا ربائی را معتاد اند خوفناک گشتند و این معنی به داماجی منکشف گردید لهذا در اردوی خود

* بیت *

همین دست افسوس بر دست سود بهر لحظه غم بر غمش می فزود
متعلقان شریعت پناه که حال بدین منوال دیدند هراسان شده در تدبیر استخلاص
و حفظ خودها و رفتن بیرون که برملا نمی توانستند رفت از خانه بر آمده بگوشه
و کفاره متواری گشتند و به سازش مورچالیان در لباس گمنامی شبی نیم شبی
چادر بر سر و بقچه در بغل لرزان و ترسان به تدریج بر آمدند - از آنجا که اهل
عفت و عصمت گاهی به چنین مصیبتی گرفتار نه شده و کوچه و بازار را ندیده
اگر در اثنای راه بیبکی از مارواریان دو چار شده اندک تهدید می نمود بقچه
انداخته می گریختند و او افکنده را غنیمت شمرده متصرف میگشت بالجمله
به سعی و مشقت تمام که حق تعالی هیچ دشمنی را نصیب نکند رفته
بشریعت پناه پیوستند *

رسیدن داماجی راو گایکوار با فوج گران در بلده

و ملاقات نمودن مومن خان وجد و جهد نمودن

در تسخیر حصار

همدران اوان داماجی راو گایکوار که از سوهن گرهه بقصد این صوب بر
آمده بود با فوج گران به قصبه نریاد رسید مومن خان بدریافت این خبر بنابر
تمهید ملاقات او بجیرام پیشکار خود را رخصت فرمود داماجی بیست و هفتم
شهر شعبان المعظم بموضع عیس پور بغاصله دو کروزه دائره نمود مومن خان با
فداء الدین خان و قاضی مستفید خان و عبد الحسین خان و مومن علی خان
محمد قلی خان و صادق علی خان و چندی دیگر بعزم ملاقات رفت - داماجی
نیز تا بیرون فرودگاه سواره در رسیده ملاقی گشت و بخیمه خویش برده دو راس
اسب و طره مروارید و پنج خوان پارچه و یازده دست خلاع به همراهیانش تواضع
نموده با مومن خان به تبدیل دستار باصطلاح هندی عقد مواخات بسته قرار نمود که

و منتظر ورود رقعۀ موعود تا شام نشست اثری پیدا نه شد روز دیگر تا نصف النهار چشم انتظار بر شارع چار ساخت دیده اش شفید گشت چیزی مرئی نگر دید شکی بدالش راه یافت و خواست که خود رفته بیارد بحسب اتفاق در همان روز خبر تولد پسر جوانمرد خان از پتن رسیده و جشنی و طوی و ولیمه بذافهاده فردای آن روز ضیافت مومن خان داشت و شریعت پناه را نیز^(۱) بشالمی وعده گرفت و او به طمع آنکه مدتی در بلده بخوردن نان جوار و باجری و برنج کز و روغن متعفن که آن هم بدشواری گاه گاهی میسر می شد بتصدیع تمام گزانیده اکنون ازین مائده آسمانی حظ وافر و تمتعی متکثر برای ذخیره روز نیک و بد وزله و اعتشاشی جهت عیال که رازق العباد از خوان غیبی کرامت فرموده باید برداشت و شکم را که مایه عیش آدمی گفته اند به تناول الوان نعمت اطعمه لذیذ و اقسام مسمنات و مشویات لحم طیر مما یشتهون و شرب انواع اشربه خوش اگوار لذة للشاربین که ضیافت بسی بتکلف خواهد بود یک دفعه از عذاب بر آرد و از جزاء بما کانوا یعملون غافل گشته رقعۀ مشتمل بر عذر نیامدن خویش بنابر اجابت دعوت جوان مرد خان نوشته نزد بهنداری فرستاد پاسخ آمد که در همانجا اقامت داشته هر روز ضیافت تناول می نموده باشند احتیاج تصدیعات کشیدن شهر نیست و نخواهند آمد و بالمره خاطر خود را از ممر اندیشه او فارغ ساخت شریعت پناه ازین جواب از غفلت بیدار گشته دانست که مقصد ازین روباه بازی چه بود در پس زانو قرین تاسف و ندامت مانند مجانین و آدم دیورده در بحر اندیشه فرو رفته پای درخت چه کنم نشست و بر نا بخردی و نا تجربگی خود زبان ملامت و نفرین کشود و نمی داد سود -

* بیت *

چنین است رسم سرای دغل که زهرت دهد چون چشاند عسل

و سرور و شادی واسطه کاری امر مصالحه باندوه و ماتم داری اهل و عیال و ناموس و مایعرف که در شهر است چگونه از چنگال ستم پیشگان ملواری سالم خواهد ماند مبدل گشت -

(۱) شالم مهمان طفیلی را گویند *

تشریف باید برد متعاقب راز سر بسته در رقعہ مختومه می رسد هر چند مکرر بسیار گفت او کمتر شغفت از استماع وعده اگر چه فی الجمله پنبه غفلت از گوشش بر آمد اما بگمان آنکه شاید این دروغ راست باشد و بدون رفتن چاره نداشت بین الخوف والرجاء بیستم شهر شعبان سوار گشته سبحان الذی سخر لنا هذا و ما کذا له مقرنین را بر خواند و رو بر آه آورد و بمجرد پا از دروازه شهر بیرون نهادن آدم بهنداری که بمشایعت آمده بود فی الفور به مستحفظان آنجا گفت که اگر شریعت پناه باز گشت نمایند در آمدن نه دهند و او پیش زاهی شد از آنجا که هنگام سحری سرش غیبی ندای لاریبی مژده در چار شدن^(۱) مخلّاة پر جو و آخور آگنده از گاه بشرط خواجه بده رسانی بگوش آن ستور خوانده بود جانی بامید تازه کرده بران مژده جان فشانی و گام زنی آغاز نهاد و بهزاران جان کندن بتگمشی در آمد -

* بیت *

بود روز کوتاه و منزل دراز بمنزل رسم گر گم ترکتاژ

بصد تشریش افتان و خیزان تگاپو نموده لنگان لنگان به لشکر گاه مومن خان رسانیده به کام و مراد دل رسید - و لشکر نعمای الهی بجا آورد در تمام شب سر به سجاده گاهی به سجود گذاشته تا سحر بر نداشت - شریعت پناه چون گل خندان و فرحان با دل شادان با مومن خان ملاقی شده حسب الحکم را رسانید و افسونیکه بتازگی یاد گرفته بود تکرار نمود - چون حسب الحکم خوانده شد بهمان مضامین سابق که مکرر رسیده ظاهر گشت و چون فیک نگرستند از تاریخ تکوینش مدت سه ماه رفته تقویم پاریس گشته لهذا اصحاب خبرت و ارباب دانش از قرین و قیاس استنباط فرمودند که بهنداری از راه گریزت بنابر آردن و آواره ساختن شریعت پناه دست آویزی بدستش داده دست بسر نموده و وعده رسیدن رقعہ موعوده فروغی از صدق ندارد و حضرت قاضی را با وجود فضل و کمال آن غول بیابان ماروار^(۲) گولش زده از راه برده است الحاصل شریعت پناه مترصد

(۱) مخلّاة توبه *

(۲) گول با کاف فارسی بر وزن غول بمعنی مکر و فریب *

شش رسیدی یا مهره کبریا بنظرش در آمدی به مناسبت اسمی بتمنا عرق طمع
بحرکت آمده دل در سینه اش پرواز نموده تپیدی و گر بقدر جوی نام جو شنیدی
خرمن خرمن بالیده دندان توقع تیز ساختی *

* نظم *

سن بسی بیش از گمان دارد شیر مرگ در دهان دارد
کشته زانو دست لاغریش در کف آئینه سکندرش

پا چار دست و پای رفاق عنکبوتی که از ضعف با یکدیگر می سود کمری دم
خیز زمین گیر مانند تصویر تشریح اعصاب و عروق و مفاصل عظام بزر پوست
دقیق نمایان *

* لمولفه *

مصور گر کشد تصویر آن شبدیز لاغرا ز بار خامه نقاش پوید راه محشورا
و از شدت جوع یال و دم خود را جادیده غریب شکلی و عجیب هیئتی بهم رسانیده
بازین (۱) قوبوس شکسته و سر افسار و عنان از هم گسته با پار دم پاره پاره که بران
حیوان گرانی میگرد *

* نظم *

گر به پشتش کشند صورت زین تا بگردن فرو رود بزمین
کس میبندد خانه زینش ز آنکه مهمان کش است آئینش
بر نیاید ز فرط چسپانی از تنش تنگ چون سلیمانی

بهر قدم سکندری خردی و بهر گامیکه به کار فرمائی مهمیز بر داشتی بسر در
آمدی اندک مسافتی که به سعی و دشواری نور دیدی جای گرفته نفس سرد
بر آوردی بزبان حال آن بی زبان بر بی مروتی راکب نفرین نمودی بنابر رکوب
قدره از باب شرع که اسب و گاو سوارش را بیرون کرده بود بهزار جرثقیل
بمواعید و موافق جو و کلاه کشان کشان آورده حاضر ساخت و تکلیف سواری که
اجازت بر آمدن از دروازه رای پور داشت نمود شریعت پناه پیغام کرد که اگر
بموجب وعده بر مضمون نوشته نهانی که اصل مدعا و علت غائی این حرکت
است مطلع سازند بهتر خواهد بود - پاسخ آمد بالفعل ساعت سعد است

(۱) قوبوس بفتح اول و ضم بای ابجد بر وزن محسوس کوهه زین اسب را گویند و آن
بلندی پیش زین اسب است و با بای فارسی نیز آمده و بضم اول نیز دیده شده ۱۲ برهان *

نبود بهنداری محمد نور الله و محمد شهریار منصبداران را بدین امر مامور ساخت که در رکاب شریعت پناه روند القصه هنگام مراجعت بخانه با خود گفتگو داشت که بالجزم و یقین که مهاراجه از در مصالحه در آمده و برای تمشیت این امر مرا مامور ساخته از مساعدت بخت و موافقت وقت است * * لمؤلفه *

اگر صلح گیرد بدستم قرار بسی سود بینم درین روزگار و شب را بنظاره طلوع و افول ثوابت و سیار (۱) صدی بسان (۲) زیچ بندان همه چشم گشته به ستاره شماری و تکرار و تذکار این مصرع زمزمه می نمود * * [مصرع *

امشب عجب شبی است که فردا نمی شود

خواب را حرام ساخته به (۳) تلواسه زنده داشته بیایان رسانید و هنگام در آمد پیک صبا در بن طارم اعلی و بز آمدن طارقان مساء از گبند خضراء که طنطنه زرین کوس رحیل خسرو شرق برخاست معد و آماده شده میان را چست بست و چشم انتظار بر شارع طلب بهنداری و امیدواری شفقن سر مکنون سراپا گوش گشته نشست * * لمؤلفه *

بسی دامن گوش کرده فراخ که از راز سر بسته یا بد (۴) سماخ که ناگاه آدم بهنداری با یک راس اسپ که از جور فاقه کشی شکمش بر پشت چسپیده خشک و قاق و در فراق علیق مانند کاه گاهیده و از جدائی جو طاقتش طاق و چشم انتظارش سپید گشته اگر بتقریبی از کهکشان و کاه ریز صوتی به گو

(۱) رصد باول مقنوع ثبانی زده چشم داشتن و راه را نگاه داشتن و در شرفنامه است که چبوتره به بلندی هفت صد گز که حکما بجهت دانستن اسرار فلکی ساخته اند و جملگی ثوابت را یک هزار و بست و دو کوکب مرصود کرده اند ۱۲ *

(۲) زیچ بکسر اول و سکون ثانی و جیم ابجد مغرب زیک است و آن کتابی باشد که منجمان احوال و حرکات افلاک و کواکب را ازان معلوم کنند ۱۲ *

(۳) تلواسه بر وزن چلیاسه اضطراب و بیقراری و بی آرامی و میل به چیزی داشتن ۱۲ *

(۴) سماخ و سماخ بکسر اول هر دو معنی سوراخ گوش و بر سوراخ گوش رسیدن ۱۲ *

هنگامه صریحا به جبر بیرون کردن را بمقتضای وقت صلاح و فلاح کار نمیدانست و میخواست که از راه مخادنت و مخاالت و مداملت (۱) این کار صورت گیرد و چندی پیش ازین که دفعه ثانی بدست آویز احکام بیرون می فرستاد آنها دریافت ما فی الضمیر او نموده برقعہ نویسی و جواب طلبی از خود رفع کرده بودند درین ولا که خبر بر آمدن داماد جی با فوج گران از سوهن گرهه و رو بدین صوب نهادن رسید نظر بر افعال و اعمال شذیعۀ خود که صغیر و کبیر و برنا و پیر از و به ستوه آمده اند بیشتر از پیشتر از ممر آنها مشوش و پراگنده خاطر گشته در چاره جوئی این کار افتاد و از راه تدلیس و تزویر آن ابلیس تمهید نومی و خیال تازه بسته و بلباس ظاهری آراسته برخ کار آورد که بدان وسیله سنگ تفرقه دران جماعه افتد و هریک را جداگانه باید برآورد *

فسونگر فسون نومی ساز کرد سر حقۀ دمدمه باز کرد
و حسب الحکم به مهر امیرالامراء بنام مومن خان که مهاراجه چندین احکام فرستاده بود ظاهر ساخت و قاضی و ارباب تحریر را طلب داشته خواجه مستفید خان را مخاطب ساخته گفت که مهاراجه حکمی فرستاده و بدسخط خود نوشته که مصحوب شما بفرستد و نهانی بسرگوشی *

فسون دگر خواند در گوش او بدر کرد گوئی ز سر هوش او
دمدمه را به کار برده دمید و گفت که مهاراجه فقره که استشمام بومی مصالحه ازان بمشام توان رسانید مرقوم و حوالۀ آن مخصوص به شما کرده امروز که مجمع است افشای راز مناسب نیست فردا عند الذهب گفته خواهد شد و بنابر نمود ظاهری حسب الحکم را سپرده نزد مومن خان رخصت کرد - شریعت پناه از استماع افسون آن افسار که سریع الاثر بود در رگ و پوستش دریده از جادۀ مآل اندیشی به صد فرسنگ دور انداخت و از خوشی در پوست نه گنجیدۀ دهان را لبریز تبسم ساخته انگشت منت بر دیدۀ قبول نهاد و به شغف تمام و امید مالا کلام مرخص گشت از آنجا که در شریعت غرا باثبات مدعا بی گواهی عدلین جائز

(۱) مداملت با کسی نرمی کردن در کاری *

در خانهای بی صاحب بفراغ بال سرای خود انگاشته در آمده هرچه بدست
شان می افتاد متصرف می گشتند و شبها به نقب زدن و بردن کالاهای پراختند
چون ایام زمستان بود بساسقف عمارات را کنده سوختند * بیت *

نظر بر در خانه هم دوختند بردند زنجیر و در سوختند

غریب حالتی و عجیب وحشتی بر باقی ماندگان بلده که لاچار بودند میگزشت -
روزانه خوف گرفت و گیر بهنداری و شب هراس کولی از خورد و خواب افتادند
و طرفه تر اینکه چون بردن خانها بنام کولیان اشتها داشت مارواربان نیز بآن امر
اشتغال ورزیدند الحاصل چندی عالمی بدین منوال ته و بالا شده کشتی صبر و
قرار شان در چار موج حوادث و گرداب بلا افتاد بالضرورة بهر نوعیکه صورت
میگرفت به سازش مورچالیان درون و بیرون آنچه قابل بردن با خود بود گرفته
بدستیاری ریسمان از دیوار حصار بدروازه از کشمکش و بیم و هراس شبانه روزی
و می رستند اما آنچه از مسی آلات و ظروف برنجی و اثاث البیت که نقل و
تحویل آن دشوار بود برجا می ماند که بهنداری و کولیان خداوندی می
نمودند * بیت *

نمافد آشکارا ز چیزی نهان نهان دان تهی ماند نیز از نهان

نرخ مس فی من شاه جهانی بدوازه رویه رسید لیکن خریدار کجا - مسهرا
مسکوک نموده به تنخواه سپاه میداد *

بیرون شتافتن خواجه مستفید خان قاضی بدست

آویز حسب الحکم بفسون گری و دمدمه

سازی بهنداری

از آنجا که بهنداری پیوسته از بودن خواجه مستفید خان قاضی و دوسه کس
بندهای بادشاهی که آنها بنابر کثرت متعلقان و عیال باری در حرکت و نقل
لاچار بودند خاطر او نا جمع و حواس خسته اش پراگنده و از اندیشه برپا شدن

و بهنداری را یک گونه تسلی خاطر گشت همدران اوان کانوجی ناکبیر مرهته
فرستاده داماجی را و با دو هزار کس از سوار و پیاده بموضع بقوه سه کروهی بلده
رسید مومن خان فداء الدین خان و مومن علی خان را باستقبال فرستاد و او آمده
شامل ریگنو جی فرود آمد - مومن خان بارسال لوازمه ضیافت از نقد و جنس
پرداخت درین بین سه قطعه حسب الحکم اقدس بمهر و زبرالمالک بهمان مضامین
احکام سابق بنام مهاراجه و مومن خان و بنام جمیع بندهای بدشاهی که حسب
الخواجهش مهاراجه نوشته شده بود رسید چون دفعه نخست فرستادها بحسب اتفاق
در شهر آمده بودند پس از ورود احکام بهمان نهج قاضی و دیگران را جمع نموده
تکلیف رسانیدن احکام نمود از اندیشه اینکه درین بار بالجزم باندرون راه نخواهد
داد در جواب گفتند که در رفتن مضائقه نیست و آمد و شد مکرر بعمل آمده این
دفعه یکی از معتمدان خود را همراه نمایند که آنچه گفت و شنید بمیان آید
بگوش خود بشنود قرار یافت که رقعہ مبنی برآمدن و آوردن احکام به مومن خان
نویسند جواب رسید که اگر برای خالی کردن حصار است بیایند والا احتجاج
نیست - بهنداری از استماع جواب صاف دم بخود کشید و در اندیشه دیگر افتاد
بالجمله چون قلت کاه و دانه بیشتر گردید و برگ سبزی و خشکی بر درخت
و پر کاهی بر چیر نماند مارواریان شترانرا به اقلبه رانی بسته بکنار دریا و سرچاهها
کوری که قسمی از غله نامتعارف است کاشت نمودند که بجای کاه و دانه
اسپان کافی باشد و از راه اضطرار بهنداری جماعه کولیان موضع بهوه و حاجی پور
و تپه چنوال را بقول و باندهری طلب داشت که هنگام شب بآوردن غله و کاه
پردازند و قابو دیده بعضی از بیدلان ماروار و اسپان را از مستحفظان بیرون گزانیده
به مامنی رسانند - آن گروه شقاوت پزوه که پیوسته خواهشمند فساد و هنگامه
و قطاع الطریق اند اینمعنی را از یاور ی طالع منحوس انگاشته آمدند و شبها
دزدانه کم و بیش بآوردن کاه و دانه و رسانیدن اسپ و شتر بعضی مارواریان
می پرداختند و اکثری بدام طلایه و اهل اسلام افتاده جان و مال را می سپردند
روزانه کولیان به کشاده پیشانی علی رؤس الاشهاد کوچه بکوچه و محله بمحله

خان که مدعی دیگر مضر داشت امتناع ورزیده درشتی و تند خوئی آغاز نهاد -
 راقم حروف را نیز حوصله برداشت نکرده از جا در آمد و در مقابل بجواب پرداخت
 و صحبت به (۱) مصارمت انجامیده منغض گشت درین بین خوشحال چند
 سیه که در انجا بود از مشاهده مکالمات حسب الاشارة مومن خان جمعی از رعایا
 آورده شروع بداد خواهی و تظلم نموده گفت که رافعان از خانمان برآمده
 آواره و سر گردانیم اکنون که بندهای بادشاهی جانب داری بهنداری را منظور
 داشته گفت و شنید می نمایند تا وضع ما را مشخص نه کنند نخواهیم گزاشت
 که نزد او روند - الحاصل باکراه تمام او آخر روز مرخص ساخت و بدروازه اسلوریه
 رسیده بانتظاری اجازت در آمدن درنگ شد - از اتفاقات فقیر انام یساول محل
 اعتماد بهنداری که بنابر خبرگیری دروب و بروج حصار و قدغن مستحفظان
 برآمده بود بدانجا پیوست و خالی از ذهن رخصت در آمد داد چون وقت
 تنگ بود برای ادای صلوٰه به مسجد دستور خان گجراتی متصل باندرون دروازه
 در آمدند درین بین هرگاه فستاده بهنداری با رقعہ رسیده گفت که از گذر بهرام پور
 در لشکر رسیده چون از انجا برآمده بودند پی را برداشته درینجا رسیدم خلاصه
 مضمون مرقومه آنکه روز چند نزد مومن خان متوقف باشند که احکام دیگر
 که متعاقب میرسد جواب انرا نیز گرفته خواهند آمد و منکشف گردید که چون
 یک گونه از بودن این جماعه خلشی دارد اکنون که بیرون اند همانجا باشند
 لهذا منع آمدن نوشت و آنچه را راقم تصور کرده بود از حجاب شبیه بیرون آمد -
 بالجمله در جواب پیغام نمودند که رقعہ پس از در آمدن شهر رسید والا نه هانجا
 توقف می ورزیدیم بالضرورة بهنداری طلب داشته بابهی کرن و کههرام و
 چندی از خیر سگالان بکناری نشسته بر سر گزشت مطلع گردید و از وقوف
 وقوع ناخوشی که با راقم در باب رخصت بمنطوق این کریمه عسی ان تکرهوا
 شیئا فهو خیر لکم بمنصه ظهور آمد *

خداى عز و جل را بضمن هرچه کند لطیفها است که کس را ازان خبر نبود

احکام ورود یافته این ها مثنی آنها است و جواب همان است که احکام ولی نعمت بر سر و چشم تابع امرام هرگاه رتن سنگه قلعه ارک را که مکان نائب نشین است خالی نموده بر آید و ابهی کرن در امور نظامت سر گرم کار شود و فدءالدین خان داخل شده باستمالت رعایا و بر ایا پردازد و ارباب شرع شریف مستقل گردند و سکنه بلده که بنا بر جور و ستم بیرون بر آمده اند بخانه خودها به طیب خاطر آباد شده راضی نامه بدهند فدوی درگاه آسمان جاه معاودت نموده به کهنبایت خواهد شتافت درین ذکر و مذکور قریب نیم شب گزشت چون معاودت صورت نمی بست همان جا ماندند مومن خان بنابر نیک ناسی رحیم یار خان سزاول جاگیرات را گفت که تمامی جاگیر جاگیر داران واگذاشت است نایبان آنها بر محکالت بروند مزاحمت نیست و روز دیگر به فرستاده ها گفت که بالفعل آنچه در جواب گفته شد بهنداری را نوشته اطلاع دهند تا چه پاسخ رسد از انجا که نورالدین احمد خلف قاضی مستفید خان که داماد محمد مجاهد الدین می شد و محمد پناه پسر رحیم یار خان که هر دو به طریق نوکری همراه مومن خان بودند بنا بر دیدن آنها و بر آمدن بعضی مطالب توقف را بر قتن شهر ترجیح دانسته سکوت ورزیدند راقم حروف از راه دور اندیشی بحضور خوانین بخدمت والد که مدعا می نداشت ظاهر ساخت که سابق مکرر این قسم جواب در میان آمده اکنون به تکرار آن پرداختن و انتظار پاسخ داشتن تکصیل حاصل است و از (۱) مخاللت مارواریان دور نیست که پس از رسیدن رقعہ جواب نویسد که همان جا باشند چون ناموس هر یک در شهر و شهر نیست پر آشوب درین صورت قباحت عظیم و وخامت جسیم متصور است اگر رخصت رفتن شود مناسب خواهد بود این معنی پسند خاطر همه ها شد و قرعہ حصول اجازت بنام راقم انداختند رحیم یار خان را که محل اعتماد بهنداری بود بنابر گواهی با خود نبرده ظاهر ساخت که صلاح در رخصت است اگر حسب المدعا جواب حاصل خواهد شد بار دیگر آمدن دور نیست مومن

و حیف و میل باحدی عائد نگردد و در امور شریعت غرا ارباب شرع شریف مستقل باشند می پرداخته باشد و شہامت و عوالی پناه مومن خان از جائیکہ رسیده باشد بہ کهنہبایت مکان خدمت معاودت نماید و بہ سبت استغاثہ مردم بلدہ ایالت مرتبت مومی الیہ رتن سنگہ را پیش خود طلب داشتہ بجایش دیگری را مقرر می نماید تا رسیدن او آن تہور پناہ بہ بندوبست امور نظامت پردازند باید کہ مطابق یرلیغ قضا تبلیغ بہ عمل آوردہ از قرار واقع و بندوبست پرداختہ در آبادی و پرداخت رعایای آنجا مساعی جمیلہ بہ ظہور رسانند اندرین باب تاکید دانستہ بہ عمل آورند و سہ لغافہ احکام کہ بنام مومن خان بود سپرد خوانین نمودہ برسانیدن آن و پیام اطاعت و انقیاد حکم اقدس نزد مومن خان فرستاد آنہا کہ مجبور بودند از راہ دریچہ دروازہ اسلوریہ بہ بیست و چہارم شہر جمادی الثانی قریب دو پیر بر آمدہ بعد اخبار و رسیدن رخصت گزشتن از مور چال او اخر روز ملاقی شدند و احکام بہ مطالعہ در آمد چنانچہ بہ مطالعہ تحریر نقل یکی از انہا کہ مضمون واحد داشت پرداخت *

نقل حسب الحکم اعلیٰ بہ مہر وزیرالممالک اعتماد الدولہ

آنکہ رفعت و عوالی پناہ شہامت و معالی دستگاہ مومن خان مورد مراحم والا باشند حکم جہان مطاع عالم مطیع پیرایہ صدور یافت کہ صوبہ داری احمد آباد با مارت و ایالت مرتبت راج راجیر مہاراجہ ابہی سنگہ بدستور سابق بحال و نیابت بلدہ بستور اکبر آباد برفعت پناہ فدائالدین خان کہ با یک صد سوار و دو صد پیادہ در شہر بہ محافظت و استمالت کہ بوجہی من الوجوہ حیف و میل وجور و تعدی نسبت بحال سنگہ بلدہ عائد نگردد پردازد و در اجرای امور شریعت غرا ارباب شرع شریف مستقل باشند و آن معالی پناہ برطبق حکم معلیٰ از جائیکہ رسیده باشد بہ کهنہبایت متعلقہ خود کہ مالی است معاودت نمایند مومن خان در پاسخ گفت کہ سابق بہ همین مضمون

نه گزاشته غافل و عاطل نبود - جماعه مارواریان که یک گروه و یک ذات بودند سلامتی خود را از چنگال اهل اسلام و دکنیان در نگاهداشت چار دیوار حصار دانسته در شبهای تاریک ماه بر بروج دور حصار تمام شب با فروختن چراغان و مشعل و گفتن خبردار باش و هوشیار باش همدیگر را آگاهانیده شب زنده داری می نمودند و مور چالیان بیرون بامید در آمدن خانهای خود در تدبیر فتح الباب و سیله و چاره جوئی داشتند چندی بیگناه را العلم عند الله به تهمت خدعه و سازش با بیرونیان به سعایت ساعیان و خوشامد گویان از خدا بی خبر دست و پا و گوش و بینی و جان از شکفتن مارواریان برباد رفت و بدین نهج در بیرون بمظنه رسانیدن اخبار و رسد غله باندرون چندی را ره نورد وادی عدم ساختند همدران اوقات قاصدان از نزد مهارجه با شش قطعه احکام قدسی و مهر اعتمادالدوله وزیرالممالک و امیرالامرا مصصامالدوله و مظفر خان در استقلال و بحالی صوبه مهارجه و گزاشتن فداءالدین خان و معاودت مومن خان به کهنبایت سه قطعه بنام ابهی کرن و سه لغافه بنام مومن خان رسید بهنداری مستفید خان قاضی و علی محمد خان و محمد مجاهدالدین خان نائب بخشی و فدوی درگاه و رحیم یاور خان سزاول را طلب داشته احکام موسوم ابهی کرن را بمطالعه در آورد - چون همه بیک مضمون بود بتحریر نقل یکی از آنها پرداخت *

نقل حسب الحکم بمهر اعتماد الدوله وزیر الممالک

آنکه تهر و جلالت دستگاه ابهی کرن مورد مراحم والا باشند حکم محکم مبرم قدر توام شرف صدور یافت که صوبه داری صوبه احمدآباد بامارت و ایالت مرتبت راج راجیسر مهارجه ابهی سنگه بدستور سابق بحال و نیابت بدستور اکبرآباد برفعت پناه فداءالدین خان که با یک صد سوار و دو صد پیاده در شهر بوده بمحافظت و استمالت سنگه بلده که بوجهی من الوجوه جور و تعدی

بر آورده به مقام فراغت و غنا میرسائیدند مارواریان خانها را بی خداوند خالی یافته به بهانه جستجوی غله و کاه چیرهها در آمده مال مفت و دل بی رحم آنچه یافتند برده مالک شدند در همان ایام محمد باقر خان ولد معتمد خان که در بندر سورت سکونت داشت با جمعی از سوار و پیاده و چند بیرق عرب آمده به مومن خان پیوست و صادق علی خان با محمد طاهر برادرزاده اش با جمعیت خوبی از جوانگده رسیده شریک کار گشت و کثرت و انبوهی فوج اسلام زیاده و افزون گردید و در انسداد طرق و شوارع که پرگهی وجهه از حبوبات بدرون شهر نرسد بحد و جبهه اهتمام ورزیدند و روز بروز کار بر متحصنان دشوار و عرصه تنگی پزیرفت اکثر از سواران آفاقی و مارواری ملزم بهنداری نظر بر حال ضیق معاش و اتلاف اسپان بی اجازه به زبردستی از دروازه خان پور بیرون شتافته مورچالیان مقابل را آگاه ساخته نزد مومن خان رفته نوکر گشتند - کار حیوانات بچرانیدن برگ درخت و آخور افکنده شلته^(۱) و مزبلیها^(۲) رسید دیوار حصار سمت مور چال جوان مرد خان که در مقابل سجان سنگه هزاری داشت و از صدمه گولهای توپ انهدام یافته خواب گشت که مکان جا گرفتن مستحفظان نماند و از افتادن خشت و خاک مانند سر بالایی که پیاده توان صعود کرد پدید آمد بهنداری صادق چوبی از خانهای مردم طلب داشته بنخاک انباشته بجای شکست و ریخت قائم نموده پناهی مرتب ساخت و بدین منوال دیوار متصل دروازه بند که که به همان شکل و صورت شده بود از آن جا که جدور دور مردم نزدیک دیوار حصار منهدمه بلکه از آن در ارتفاع بیشتر به نظر درآمد سوراخها کنده کلوخ انداز ساخته در پشت آن پاسبانرا جای داد و از آن نعم و خواب اجتناب و احتراز نموده شب و روز دقیقه از حزم و هوشیاری و خبرگیری دمی نامرعی و مهمل

(۱) شلته بول مفتوح و سکون ثانی و فتح فوقانی جای مردار و ناباک را گویند یعنی وضع که دران سرگین و پلیدی و خاکریزه و امثال آن ریزند و بهندی او کرله گویند *

(۲) مزبلیه بول مفتوح آبریز *

بر مورچال مقال ریخته دست برد نمایند چنانچه مکرر مارواریان چون موش از سوراخ سر بیرون نموده بدان امر اشتغال ورزیدند و جمعی را کشته و مجروح ساختند و میخهای آهنی در گوش توپها زده کار نامه‌ها به عرصه ظهور آوردند از آنجا که بمقتضای مصالح امور ملکی باعتبار ظاهر بنابر استمالت و پاس خاطر مهاراجه که در حضور بود از پیشگاه خلافت و جهانداري احکام مطاعه در استقلال و بحالی صوبه به مهاراجه و در گزاشتن فداء الدین خان باصد سوار و دو صد پیاده به طریق قلعه دار و معاودت به کهنبایت بنام موسی خان چون از تعدی رتن سنگه بهنداري رعایا نالش داشتند تا مقرر شدن نائب دیگر از طرف مهاراجه در حفظ و حراست بلده و نیابت نظامت بنام ایهی کرن پٹاوت بمهر امیر الامرا مرحمت گشت و مهاراجه فرستاده بود - بهنداري مستفید خان قاضی و ارباب تحریک را طلب داشته نمود و رقعہ بمهر ایهی کرن با حسب الحکم موسومہ موسی خان فرستاد و او در جواب نوشت که حکم ولی نعمت بر سر و چشم هرگاه رتن سنگه که مصدر ایذا و اضرار حق است از احمدآباد بر آید فدوی درگاه فداء الدین خان را در قلعه گزاشته میبرد از استماع این پاسخ که موافق مزاجش نبود سکوت ورزید و شب و روز آتش حرب از هر دو جانب التهاب یافته نخل حیات چندی را از طرفین می سوخت و یوماً فیوماً تسعیر و غلات حبوبات و (۱) علیق بالا رفت کافه انام از خاص و عام را پای استقامت از جای لغزید اکثری از انات و ذکور دست عیال و اطفال خورد سال را گرفته جوغان گویان به فغان در آمده بارادۀ بیرون شتافتن بر دروب شهر فراهم آمدند مارواریان این حالت را رفاه حاصل خودها ینداشته سابق برین که مانع بودند و گزاشتند اما بشرطیکه احدی از نقد و جنس مالیت دار با خود بیرون نزد لکن اکثری از نقد و جنس پنهانی به سازش مستحفظان برده در پورجات سکونت گرفته فارغ از اندیشه می گشتند و هر روز دسته بدسته بدین منوال از مضائق شدت و مهله و اراسته بیرون بر آمدند و از مقابل احدی متعرض احوال آنها نشده از ورطه عذا و محنت

یافته و سیل ادای آن نشده درین ولا مومن خان نظر برفاقت گزینی برادرش پرگنده پراتیچ را در جاگیر زور آور خان تجویز نمود که تحصیل مال واجب آن جا را در وجه مقرره می فرستاده باشد و به مردم مورچال گفت که در هر جا که قابل بردن نقب و ساختن سلامت کوچه بنظر آید شروع نمایند در دو سه مکان محاذی دیوار و بروج حصار نزدیکی دروازه بند بدان امر اشتغال ورزیدند و فوجی را آراسته به شب گشت که کولیان کاه و دانه برای جلب منفعت در پرده ظلمانی شب به بلده می بردند مقرر ساخت که تمام شب پیش روی باغ شاهی که محل آمد و رفت آنها است خبردار باشند و نگزارند که پر کاهی و دانه غله به محصوران رسد باوجود آن کولیان که جان گران بها پیش آنها قدری و منزلتی ندارد نظر بر منافع کلی جان بازی نموده بهرحیل می آوردند و کسی را که قضای آسمانی گردبان گیر می گشت بدست مستحفظان می افتاد - سرش را با بار به مشتری اجل داده تش را سبکبار می ساختند و نرخ غله و کاه روز بروز بالا رفت که در غره شهر جمادی الثانی پشتاره کاه که یک اسپ را کافی باشد بدو روپیه رسید مارواریان در شب هلی تاریک ماه فراهم آمده مزروعات حوائی پورجات در دیده می آوردند مومن خان نیز به درویدن باقی امر کرده میدان را پاک ساخت و فهم نامی که با جمعی از پیاده نوکر بهنداری در نورنگ پور آن طرف دریای سابر اقامت گرفته هنگام شب به معاونت کولیان برسانیدن کاه و دانه می پرداخت مومن خان فوجی را تعیین فرمود که در آنجا بوده در انسداد طرق پردازند و آنها بی خبرانه شتافته فهم را دستگیر ساخته قائم گشتند - بهنداری بدریافت خبر بردن نقب و سلامت کوچهها درستی که گمان رسیدن نقب بود در اندرون خندق عمیق کنده پر آب نمود از آنجا که قرب انقضای ایام برشکال بود بذایر نمناکی زمین نقبی چند از خود خراب گشت و دو سه را که بهنداری سراخ یافت باطل ساخت و یک دو مکانی را که بنظر آورده در زیر نیبان دیوار حصار سراخ نموده به خندق بیرون رسانید و دریچه هلی مستحکم گذاشته مردم کاری را تعیین کرد که در هنگام فرصت و غفلت طرف ثانی

بیرون دروازه سارنگ پور را منهدم ساخت و باراده کندن مسجد سنگی مقبره افضل خان بنیانی گجراتی بیلدران فرستاد - ملک جهانمو متعینند مورچال آن طرف آگاه گشته سرعت خود را رسانیده مسجد را بتصرف خود در آورد که سالم ماند از آنجا که تجارت پیشگان اقسام اقمشه و انواع امتعه بابت فروش هر دیار و مصر و اطراف و اکفاف ممالک در خانه‌ها معد و موجود داشتند از مشاهده هنگامه بپای بندی آن جان و مال خود را در معرض خطر میدیدند به وا نمود ایصال وجه بیوره که بدرون بیرون فرستادن مال و فروختن صورت نمی گیرند از بهنداری اذن حاصل نموده در محال کثرت پارچه محصول ادا ساخته بر آوردند و در بیرون مومن خان عمله و فعله ضبط عشور مقرر ساخته دو باره حاصل میگرفت و خداوندان بضاعت را ازین که مال شان به سلامت میرسد و بر هنگام موسم جهازات بفروش می آید به طیب خاطر محصول دو باره دادن گرانی نمیگیرند و بتدریج بدین وسیله سبکبار گشتند - عمله و فعله محال دارالضرب از ضرابان و تارکشان از خوف بیوره و گرفت و گیر قابو یافته بدر زدند و مومن خان مستمال ساخته کار خانه را جاری نمود و عوام الناس و اهل حرفه و بازار از مسلم و هندو بمروار ایام بر آمده در پورچات در مساکن آنجا که در انوقت فی الجملة آباد و شکست و ریخت عمارات نشده بود سکونت ورزیده به کسب و پیشه خودها پرداختند چون بنابر طغیانی آب رود سابر مورچال بدان صوب تعیین نیافته درین ولا که آب روبه کمی آورد و مزروعات رسید مارواریان هنگام فرصت در دیده می آوردند مومن خان واقف گشته فوجی را بزدن و بستن آن جماعة مامور ساخت - چندی از آنها زخمی و دستگیر شدند دران ایام قریب نصف النهار که هنگام غفلت است مورچالیان بیرون مابین دروازه بند واسلوریه جنوب رویه بلده فرصت یافته مکان را از مستحفظان خالی انگاشته نردبانها بر دیوار حصار گذاشته بالا بر آمده بر شرفات صعود نمودند که حصاریان واقف گشته بمدافعه پیش آمدند و چندی کشته و خسته روی به هبوط نهاده برگشتند از آنجا که زور آور خان برادر جوانمرد خان بطریق یرغمال نزد مرهته بود چنانچه در محل خویش سبق ذکر

لهذا رنجیده از حضور بر آمد ارکان دولت از راه دور اندیشی که مبدا او باحمدآباد رفته غبار انگیز فننه و فساد شود از پیش گاه مجدد و اعتلا مظفر خان شتافته مستمال ساخته بملازمت اقدس فائز گردانید و احکام مجدد مشتمل بر تهدید و تخویف در عدم اطاعت حکم اقدس در معاودت به کهنایت و دست باز داشتن از هنگامه و استقلال مهاراجه باعتبار ظاهری بغام مومن خان نوشته دادند امیرالامراء از اندیشه اینکه از طلب داشتن مهاراجه بحضور که بذات مصلحت وقت بود بهنداری بنوعی دیگر ظاهر ساخته مومن خان را بیدیل سازد و خلل در عزمش افکند حسب الحکم در استمالت و ترغیت بر اراده او چنانچه از نقل آن واضح میگردد فرستاد *

نقل حسب الحکم

آنکه شجاعت و عوالی پناه جلالت دستگاه مومن خان مورد عنایات بادشاهی باشند درین ولا کیفیت رسیدن آن عوالی پناه با وفور جمعیت و توپ خانه بر دروازه کروهی بلده و متوقف بودن بر ساحل دریا بسبب طغیان آب معروض عاکفان عتبه سپهر رتبه گردید از آنجا که امارت و ایالت مرتبت مهاراجه ابهی سنگه از حضور پر نور به آزدگی روانه وطن شده بود بموجب مرضی مقدس معلی امارت مرتبت مظفر خان بهادر او را بملازمت اقدس آورده بنوازشات خسروانه مستمال گردانیده حسب الحکم اعلی قلمی میگردد که اگر اعیانا نائب مهاراجه این معنی را دست آویز ساخته شهرت بحالی و استقلال ظاهر کند آن عوالی پناه قابل اعتبار ندانسته بخاطر جمع به عجلت تمام خود را به بلده احمدآباد رسانند و بهر عنوان نائب مهاراجه را بر آورده به مداخلت و بندوبست صوبه قرار واقع پردازند و رویداد مفصل معروض دارند درین باب از پیشگاه عظمت و جلال تاکید اکید شناسند - الحاصل بهنداری بانهدام داکین و جدور و در که قرب و جوار به دیوار حصار داشت باندیشه اینکه چون فوج اسلام محاصره دارد و در پیش آوردن مورچالها سعی اند مبدا بآنجا رسیده پناهگیر شوند چنانچه داکین

بدو کوچ متوالی بر کنار تالات کانگریه که در سواد بلده واقع است رسیده خیمه زد و باره نین پور مکان فوجدار نشین را که مارواریان خالی کرده بودند بتصرف در آورد و فوجداران و عمال در پرگنات باتفاق مکاس داران رینگوجی تعیین نموده گفت چون هنگام (۱) ارتفاع و حصاد غلات رسیده بزودی تحصیل مال واجب نموده بلا تأمل جهت مصارف لشکر می فرستاده باشند و به تقسیم مورچال و محاصره و بستن مرحله‌ها و اسباب قلعه کشائی در مقابل دروازه کالو پور جوان مرد خان و در مسجدیکه بنام سیدی بشیر اشتها دارد و مکانی دروازه سارنگ پور میر ابوالقاسم و برابر دروازه اسلویه سید نور الله و در افضل پور ملک چها نمو واز دروازه جمال پور تالب آب سابرمی بعهده محمد مومن بخشی و رینگوجی هر کدام را با جمعیت شائسته و مصالح جنگی از توپ و جزائر بندوقچیان و سرب و باروت با ماکن مقرر کرد و آنها قائم گشتند بهنداری نیز پتاوتانرا به محافظت دروب و برج و باره و نصب نمودن توپ و گذاشتن (۲) فدرونک چوبی و سنگی بر (۳) شرفات (۴) النگ حصار و خشت چین نمودن دروازه‌ها گماشت و در همان روز جنگ توپ و تعنگ بر دروازه اسلویه شروع گشت درین اثنا بجیرام که به سوهن گدده بنابر استحکام نبیان امر مصالحه و قرار داد به داماجی راو و آوردن سپاه رفته بود محمد عمرو قادر و چندی جماعه داران با جمعیت شایسته از سوار و پیاده آورده شامل فوج شد و باعث تضعیف سپاهی و انبوهی لشکر گردید و پس از ترتیب یافتن مرحله و ساختن دمدمه توپهای روئین تن را نصب فرمود و آن ازدها پیکران آتش فشانی و دیوار افگنی آغاز نهاده دمی ازوا ماندگی حرارت نفس سرد بخود نمی کشیدند و کیفیت منع پذیرنه گشتن و رسیدن مومن خان به کهپوره از نوشته بهنداری بمهاراجه بدرجه ایضاح انجامید

(۱) ارتفاع بند شدن و از جا بر آمدن و غله و دانه که از مزارع بردارند ۱۲ *

(۲) فدرونک بر وزن زنبورک سنگی را گویند که بر کنگره‌های قلعه و حصار گرانند چون

دشمن بیای دیوار آید بر سرش اندازند بهندی متواله خوانند ۱۲ - برهان *

(۳) شرفات جمع شرفه بمعنی کنگره است ۱۲ *

(۴) النگ بروزن پلنگ بفتح اول بمعنی پناه دیوار ۱۲ - برهان *

چون بدروازه جمال پور رسیدند مستحفظان آنجا بدر آمدن اجازت طلب گشتند -
 بالضروره در بهرام پور توقف نمود بهنداری را آگاه ساختند - رحیم یاور خان را که
 خیر خواه خود میدانست طلبداشتند عبد الحسین خان را گفته فرستاد که بعلت
 قرابت مومن خان بودنش در شهر مناسب نیست - متعلقان خود را گرفته بهر
 طرف که خواهد بود و او که ایمانی را خواهش مند بود از مساعدت بخت
 دانسته متعلقان را به کهنیایت روانه نمود و خود به مومن خان ملحق گشت
 از آنجا که فرستادن حال محض بر آوردن عبد الحسین خان بود از محمد مجاهد
 الدین خان نائب بخشی و راقم به گرفتن عهد و پیمان که مصدر امری نه شوند
 طلب داشت همدران ایام میر دوست علی نامی به نیابت میر هزبر خان به
 فوجداری جونا گده از تغیر محسن خان رسیده روانه شد بالجملة مومن خان
 از موضع بسو کوچ نموده بر ساحل رود و اترک مکادی موضع کهنه دوازه کروهی
 بلده بنابر طغیانی دریا و شدت باران که دران سال بافراط بود قریب یک ماه
 توقف ورزید بهنداری که قطع امید بودن احمد آباد کرده بود در مقرر کردن بیوره
 و انواع مصادرات و کندن خانها و گرفت و گیر و از قرار واقع اشتغال ورزید که
 دقیقه از دقائق ظلم و تعدی فوت و فرو گزاشت نمی کرد و چه خانها که به
 سعایت ساعیان خدانا ترس خانه بر انداز بباد فنا رفت آتش ظلم التهاب یافته
 ترو خشک را می سوخت - اگر بتحصیر کلیات و جزویات پردازد از مقصد باز ماند
 چون بهنداری پیوسته بنگارش حالات و کوچ و مقام و اراده مومن خان می
 پرداخت مهاراجه در حضور استدعای احکام مشتمل بر استقلال خود و بنام مومن
 خان در فسخ عزیمت و معاودت بذکر کهنیایت می نمود و ارکان دولت بمراعات
 ظاهر داری برطبق خواهش او نوشته می دادند لیکن از آنجا که امیر الامراء
 مومن خان را نوشته بود نظر بران از اراده خویش باز نمی آمد الحاصل چون
 ایام برشکال پر اشکال منقضی گشت و طغیانی رود و اترک که موجب توقف
 بود فرونشست مومن خان غره شهر جمادی الاولی باتفاق جوان مرد خان
 ورینکوجی با فوج آراسته و توپ خانه پیراسته از آنجا برخاست و عبور نموده

باطن نوشته جات امیر الامراء بمومن خان رسید که هر چند بذایر مصلحت وقت در ظاهر احکام برسد منطاط اعتبار ندانسته از عزم خویش باز نماند و بسعی مسوفاة دست تعدی مارواریان را از سرستم دیدگان احمدآباد کوتاه سازد - الحاصل بعد شیوع خبر تغییری بهنداری و رسیدن نوشته جات طلب مومن خان به نزدیک و دور فرقه سپاه که در امیدواری چنین روز شبی بروز می آوردند و بذایر پاس آبرو کفاره گیر بوده منتظر فرج بعد شده داشتند شادان و فرحان بدل خوشی رفتن وطن و سکناى مسکن و نوکری با وجود نزول شدت باران و طغیانی رودها و ناله هر روز جوق جوق و فوج فوج پیوستند مومن خان قریب یک ماه و نیم بر تالاب نارنگسر باستعداد توپ خانه و فراهم آمدن سپاه متوقف بود درین بین محمد قلی خان و آقا محمد حسین برادرش که با شجاعت خان ورستم علی خان و بهرام خان مصدر ترویات بودند با جمعی رسیده ملحق گشتند و نیز خبر حرکت جوانمرد خان که از پتن بر آمده نزدیک رسید کوچ نموده بموضع سوجیترة ده کروهی بندر نزول نمود و همدران مقامات جوان مرد خان با جمعیت شایسته شامل شد از استماع خبر کوچ مومن خان و رسیدن سوجیترة و اجتماع سپاه بهنداری یقین حاصل کرد که او عزم مصمم دارد عبد الحسین خان را که رشته قرابت با مومن خان دارد بخیل آنکه مبدا مراعات خویشی نموده در صورت بودن در شهر قابو یافته مصدر کاری شود و از افعال شنیعه خود می دانست که کافه رعایا و عامه برایا همه تشنه خون اویند باندک صدائیکه بلند شود بلوای عام بر خیزد ارباب تحریر و رحیم یاور خان بار دیگر تکلیف نموده بعضی از پیامهای بی سروپا که یافته بود زبانی حواله کرد -

* بیت *

ز نا گفتنیهای بیهوده گفت گهروار خومهره بسیار سفت

و نزد مومن خان روانه نمود هر چند که نزد ارباب خرد واضح و لائح بود که ازین پیغام رسائی تحصیل حاصل است چون چاره نداشتند در عین شدت باران به سوجیترة رسیده ظاهر ساختند مومن خان دو روز دیگر مقام ورزیده کوچ نموده بموضع بسو معموله پتلاد هفده کروهی بلده دائره نمود و فرستاده را رخصت کرد

رفتار نزد مهاراجه که در دارالخلافه بود روانه کرد و خود با پتاورتان و بهنداریان و خیر سگالان بمشورت شبانه روزی محفل کنگاش آراسته چندی در اندیشه و تدبیرگار گزرانید - چون مارواریان بدو دفعه سابق هنگام عزل به مذلت و خواری برآمده بودند اکنون نیز نظر بر بدمعاشی خود بیشتر از بیشتر اندیشه ناک بود - هر چند به نظر تامل و تعمق بحال سکنه بلده نگریست احدی از منصبداران و اعیان و سپاه پیشه صاحب استعداد که سرزنده و اسمی داشته باشد و مصدر امری تواند شد سواى چندی از بندهای بادشاهی از نایب دیوان و قاضی و ارباب تحریر و متصدیان محال کهنه پارچه که برای نام بر تعلقات مانده و آنها نیز به علت عیال باری و عدم استطاعت نقل و حرکت به کم و بیش ساخته می گزرانیدند چون صریحا بر آوردن آنها را مناسب ندانست تمهیدی که در ظاهر خوش نما باشد خیال کرده به عنوان گزارش پیام عبد الحسین خان نایب دیوان و مستفید خان قاضی و علی محمد مجاهد الدین خان نایب بخشی وقائع نگار فدوی درگاه و رحیم یاور خان سزاول را خواهی نخواهی رخصت نمود و باعتقاد خود خلش را از دل بیرون کرده مطلع را صاف ساخت - پیغام آنکه مومن خان را فہانیده بگویند که بالفعل دست از هنگامه آرائی و انداختن خلل در بندوبست کوتاه نموده فسح عزیمت نماید چون مهاراجه در حضور و حقیقت حال را نوشته است بنوعیکه جواب برسد به عمل خواهد آمد فرستاده‌ها که مجبور بودند لچار به بندر کهنجایت شتافته بقول آنکه نقل کفر کفر نمی باشد پیام گزار شدند و قریب یک هفته در اینجا توقف روی داد درین ضمن جواب مهاراجه نزد بهنداری رسید که صوبه از پیشگاه خلافت و جهانبانی بدستور بحال و بقرار است متعاقب احکام استقلال میرسد بهنداری از راه ظاهر بینی این معنی را کمال استقلال پنداشته و مقدمه مومن خان را قیل و قال انگاشته صلاح بودن بندهای بادشاهی را که مصالح امور نظامت دانست بآنها نوشت که اگر جواب با صواب حاصل کرده باشند بهتر والا پای بندان نبوده بزودی عازم این صوب شوند از آنجا که ناموس آنجماعه در شهر بود تقاعد و تخلف را مناسب ندانسته آمدند اما در

اعلان و اعلام و یافتن شهرت به نزدیک و دور به نواختن نوبت شادمانی امر
 نموده نقل حکم اقدس را بهمر قاضی کهنباییت و نزد عبد الکسین خان نائب
 دیوان و مستفید خان قاضی و ازباب تحریر ارسال داشته نوشت که باتفاق یکدیگر
 بهنداری را واقف گردانند - شیر خان از استماع رویداد صدر از دهکام کاروه
 تعیناتیان بهنداری را رخصت انصراف داده خود دست از مرافقت طرفین کوتاه
 ساخته در باره سینور رفته تقاعد ورزید غره شهر صفر المظفر مطابق سال هزار و صد
 و چهل و نه مومن خان بر تالاب نارنکسر در سواک بندر داخل خیمه گردیده
 مسرعان سریع السیر نزد رینکوجی که دران نواح باشاره او متوقف بود فرستاده
 نزد خود طلب داشت و فدائ الدین خان عمه زاده راتق و فاتق مهمات
 و محمد مومن برادر زاده را بخشی و محمد زمان بیگ همزلف را داروغه
 توپ خانه مقرر نموده به نگاهداشت سپاه از سوار و پیاده مامور گردانید
 و نوشته جات طلب جماعه داران با طراف و جوانب فرستاده جوان مرد خان
 را نوشت که با جمعیت شایسته خود را ملحق سازد و از اتفاقات همدران
 اوقات چند ضرب توپ هفت جوش ازان جمله دو ضرب پله رس که هریک
 مقدار بست آثار پخته شاهجهانی تیر داشت و معتمدان مهاراجه از بندر سورت
 خریده بنابر سهولت بکمل کشی روانه بندر کهنباییت کرده بودند رسید مومن
 خان این معنی را امداد غیبی و فتوحات لاریبی تصور نموده بساختن ارابه
 و لوازم مصالح آنها اشتغال نمود و رینکوجی حسب الطلب آمده ملاقی
 گشت و گفت و شنید معامله بمیان آورد - قرار برادر بخشی بالمناصفه صوبه
 سوای محالات بلده و پرگنه حویلی و بندر کهنباییت بشرط رفاقت و اخراج
 مارواریان به عهد و پیمان و موافقت مؤکد بایمان افتاد و بصلاح طرفین بجیرام پیشکار
 مومن خان باتفاق معتبری از رینکوجی نزد داماجی راو بنابر تاسیس و تشدید
 اسلح و استحکام مواد قرار داد مقرر و برای نگهداشت جمعی از سوار
 و پیاده دکهنی رخصت شد - بهنداری بمنجور مشاهده نقل حسب الحکم
 و رسیدن خبر بر آمدن مومن خان حقیقت حال را با نقل مصحوب قاصدان تیز

گردید و پهبان خان نایب راجه بخت سنگه را از مضمون حکم آگاه ساخته تکلیف خالی ساختن مکان کرد چون ایستادگی داشت باندک زد و خورد بدر رفت و جوان مرد خان آن جا را قابض گردید ظهور این معنی موجب بی استقلالی فوجداران دیگر گشت و بهنداری را خلش هر دو بهم رسید جوان مرد خان کیفیت بدست آوردن و مداخلت را به مومن خان نوشته آگهی داد و او که چشم انتظار بر شارع چار داشت حسب الحکم موسوم خود را ظاهر ساخته بدستور معهود و ضابطه معمول به شرائط استقبال و تقدیم آداب پرداخته گرفت و مضمون را به سمع حاضران رسانید *

نقل حسب الحکم بمهر امیر الامراء

آنکه شجاعت و عوالی پناه جلالت و معالی دستگاه مومن خان مورد عنایات بادشاهی باشند از چندگاه اقسام و انواع ستم و فراوان اخذ و جور گوناگون تعدیات نایب ناظم صوبه احمدآباد و کندن خانهای مردم برای مال مدفونه و تحصیل زر سر مردم از باشندگان شهر بدفعات و کرات معروض جناب والا گردیده هر چند از حضور اقدس با مارت مرتبت مهاراجه ابهی سنگه تاکید بلیغ و قدغن شدید بعمل آمد فائده نه کرد لهذا از پیشگاه سطوت و جلال صوبه داری احمدآباد از مهاراجه تغیر شد و حکم اعلیٰ لمعان صدر یافت که آن عوالی پناه تا مقرر شدن صوبدار منصوب از بندوبست صوبه خبردار باشد و نایب مذکور را از شهر بر آرند و نگذارند که بدریافت خبر عزل دست جور و ظلم بیشتر در از نماید و احدی را اذیت رساند تا رسیدن صوبه دار منصوب محافظت بلده و مردم سکنه بعهده خود دانسته قرار واقع در حفاظت سعی نمایند و به تسلی و استمالت رعایای ستم دیده و بتلافی مافات پردازند - چندی را نایبان مهاراجه به طمع اخذ و جر عقید کرده اند خلاص گردانند و با مراهنه منتشره نواح صوبه سلوکی که مناسب وقت است مسلوک دارند بالفعل مصلحت درین است باید که برطبق حکم والا بعمل آرند بتاریخ دهم شهر محرم الحکرام سنه هیژدهم جلوس والا قلمی شد و بنابر

از اینجا که هر امری در گرد وقت خویش است قضا را بذابر امری که ذکر آن
مناسبت بدین او راق ندارد امیر الامراء از مهاراجه برنجیده گشت و مقلب
القلوب و الابصار دل و دیده اش را از مراعات جانب او بر گردانید در صدد عزلش
در آمده می اندیشید - ستم دیدگان گجرات اردوی معلی ظهور این لطیفه غیبی
را از مساعدت وقت و یاروی بهمت تصور نموده تیر مراد به هدف اجابت رسیده
یافته دلاکین را تخته کرده بستند و دست از داد و ستد سودا و معامله کشیده به
هئیت مجموع بدرگاه معدلت پناه تظلم و بیداد نمودند و اذا اراد الله شیئا فیهنا
اسبابه درین ضمن که امیر الامراء در تجویز منصوب بود نوشته شکایت آمیز
مومن خان از بدمعاشی بهنداری و قصد او از سابق و لاحق که کمر بر انداختن
او را بسته و شیر خان را روکش ساخته رسید امیر الامراء پاسخ نوشت که اگر عهده
بر آئی تواند کرد حسب الحکم اعلی در امر نظامت عطا میگرد مومن خان در
تدبیر این معنی شده جوان مرد خان را بجهاتی که سبق ذکر یافته از بهنداری
که مطمئن خاطر نبود و در اندیشه تقاضای سپاه و استخلاص برادر متکبر در
قصبه بدنگر کثارة گزین بود به نیابت فوجداری پتن و صدور حکم اقدس مستظهر
ساخته و بمواعید دلیپذیر امیدواری وعده نموده برفاقت خود در انتزاع حکومت
از مارواریان و اخراج آنها دعوت نمود و او که پیوسته مترصد و منتظر چنین
لطیفه غیبی بود بقول آنکه کورچه میخواهد در چشم بینا منت داشته اجابت
کرد - مومن خان در باب صدور حسب الحکم در امر نظامت بنام خود و حکم
تقرر فوجداری پتن بشرط رفاقت و سرانجام مهام بادشاهی بنام جوان مرد خان
بمضمونی که التماس نمود در اسرع اوقات مصحوب قاصدان قمر سیر رسید مومن
خان از راه پخته کاری حکم موسوم خود را مخفی داشته بذابر خلل افگندن
و دودله ساختن مارواریان حسب الحکم فوجداری را نزد جوان مرد خان فرستاده
ترغیب و تخریص بمداخلت پتن نمود و خود گوش بر آواز نشست تاجه صدا
بر خیزد - جوانمرد خان بمجرد ورود حسب الحکم جمعی را فراهم آورده بسازش
محمد جنک کهوکر قصباتی شبگیر نموده ببلده پتن در آمد و قصباتی شریک او

صوبه داري مومن خان كه بعد از گرفتن دخل
 باضافه منصب و عطای خلعت و خطاب بهادر
 و حكم پالكي جهالردار و در او اخرايام حكومت
 به و الارتبه منصب شش هزاري ذات
 و خطاب نجم الدوله مومن خان بهادر
 دلاور جنگ و صدور فرامین سر
 بلندي يافت و ديوانی طالب
 علی خان نيابت عبد الحسین
 خان و محمد اسد الله

بعد رویداد مقدمه بهرام خان آتش ظلم و عدوان ماواران کمال التهاب
 پذیرفت که خشک و تررمی سوخت و فوید و فغان مظلومان غم دیده و ناله
 ملهوفان ستم کشیده در گنبد چرخ اثير پیچد اشرار ماوار از ممر غرور و پندار
 و استظهار قوت و مکنت مهارجه که دران اوان بحضور انور اقامت داشت
 و مرنی بودن امیر الامرا که رائق و فاتق مهمات سلطنت بود تصور عزل و خیال
 تغییری در مخیله شان نمی گزشت ماوار به (۱) لسع جمهور سکنه بفراغ بال
 اشتغال داشتند که (۲) لدیغ شان جز جان و مال سپاری ترباتی نداشت و صرافان
 معتبر و تجارت پیشگان صاحب ثروت گجراتی که در اردوی معلی بسودا و
 معاملات می پرداختند به ملاحظه جانب داری امیر الامرا خون دل را خورده
 جرأت کشودن لب به شکوه و شکایت و تظلم که پیشرفت نخواهد شد نداشتند

(۱) لسخ باول مفتوح گردیدن مار و کژدم ۱۲ *

(۲) لدیغ بفتح اول و کسر ثانی و عین معجمه مار و کژدم گردیده ۱۲

خود ندیدند - به کار بردن سم قاتل یا افگندن چاه و آب انبار سپردن نقد زندگانی را می رهنایند نوعی و ا همه غالب آمد که بعضی بگمان و اندیشه اینکه شاید نوبت گرفت و گیر بدو سرایت کند بسکه درین باب متحیر و متفکر گشت از خور و خواب افتاد مندرجه جنون شده در گزشت - * نظم *

رعایای مسکین به تنگ آمدند ز تنگی به کام نهنگ آمدند
ز ظلمش فغان ستم دیدگان شب و روز میرفت بر آسمان
بسکه ناله مظلومان و فریاد ملسوفان بلند گشت گوش کروییان ملای اعلی راگر
ساخت ظلم جفا پیشگان ماروار بعدی انجامید که هیچ چشمی ندیده و گوشي نه شنیده بود از آن جمله اندکی از بسیار و مشتکی از خروار آنکه مسکینی بدست ظلم شان گرفتار آمده قید گشت آن سنگین دلال محصلان فرستاده زن بچه اش را کشیده به قلعه می آوردند - چون آبستن بود - هنگام بر آمدن سنگ بست در قلعه از خوف اسقاط حمل آن ضعیفه ملسوفه گشت - بعضی از عاقبت اندیشان مارواری که بعنوان تجارت و صرافی وارد این دیار شده بودند از مشاهده بدمعاشی بهنداری از مآل کار اندیشیده دست از داد و ستد و معامله کشیده در فکر سر بسلاصت بردن خودها افتاده قریب دو هزار کس روبه ماروار نهادند بالجمله مومن خان باستماع رسیدن شیر خان به کهنه چشمه نگاهداشت سپاه جاری ساخته باستعداد توپخانه پرداخته باجمعیت قدیم و جدید از کهنبایت به پتلاد آمد اتفاقاً رینکوجی که به عزم روانگی بروده دران نواح رسیده بود کسان خود را فرستاده با خود موافق ساخت و گفت که چندی در همین ضلع متوقف باشد تا از پس پرده غیب چه به عرصه شهود آید شیر خان که بموضع دهکام کاروه آمده اقامت داشت بانتظاری عبور رینکوجی از دریای مهندری درنگ ورزید - بهنداری نیز بدربافت خبر مومن خان با فوج در پتلاد استعداد سپاه و توپ خانه نموده عزم مصمم شنافتن به پشت گرمی شیر خان گوش بر آواز روانگی رینکوجی می کشید مومن خان باستحکام قلعه پتلاد و محافظت قصبه بتعین ساختن مردم کاری خاطر جمع نموده به کهنبایت برگشت و عبد الحسین خان رخصت شده به احمدآباد آمد *

پرداخته رخصت کرد و او نوزدهم شهر ذی‌حجه الکرام در رحمت پور بنابر فراهم آوردن سپاه و پیوستن تعیناتیان دو روز مقام ورزیده بموضع کهنه شتافت - مومن خان از استماع این معنی بهنداری را نوشت که برگذ پتلاد از روزیکه بعد از گردیده مبلغ کلی به صرف سپاه و تعمیر قلعه در آورده از صدمه آنت دکهنیان مصون و محروس داشته اکنون که قبل از انقضای مدت متعده اجاره شیر خان را مقرر نموده است اولی آنست که معتمدی را تعیین نمایند که از وجه اخراجات و تحصیل مال واقف شده واصلات بالمواجه رعایا مرتب ساخته دخل بدهاند لهذا بهنداری سبها چند نامی مارواری را بدین امر مامور ساخت و عبد الحسین خان نائب دیوان صوبه بتقریب ملاقات مومن خان باتفاق او روانه شد همدران اوان پهاد خان جالوری که در پشن به نیابت راجه بخت سنگه به فوجداری می پرداخت بنابر امری سید میر و سید محبوب نام قصباتیان آنجا را به دغا کشت و در سال هزار و صد و چهل و نه پرتاب راو برادر داماجی راو از ضلع سورته که از گرفتن کهنه‌نی و پرداخته به عزم روانگی مسکن خود که ایام برگشت رسیده بود معاودت نمود و در بین طریق بیمار گشته جدی بر آورد و به موضع کانکد معموله دهولقه پیوسته رخت هستی بر بست بهنداری که بر مردم آزاری و خانه بر اندازی کمر شقاوت چست بسته سوای اخذ و جربه تهمت دروغ و بستن افترا و گرفتن بیوره بانواع متنوعه که گاهی به صیغه سرشماری و قوم به قوم و فرقه بفرقه که هرگاه بیک نوعی از انواع مختلفه وضع و اختراع نموده محصلان شداد و غلاظ تعیین نموده بمعرض ایصال در می آورد - لوحی از سنگ را که باصطلاح گجرات پاتیه گویند منقش به منخرفات و دروغ چند از ایمان مغلط که آئنده بدین صیغه تکلیف نخواهد شد در ساحت مانک چوک بنابر فریب مردم نصب می نمود و الواح متعدده تا حال محل شاشه سکان است و مبلغی بعنوان باندهری بیوره سال به سال از جماعه صرافان و تجارت پیشگان و جمعی دیگر را اسم نویسی نموده به طریق استمرار معین ساخت و عالمی از ظلمش بستوه آمده جلالی وطن گزیدند و برخی چون سبیل وجه مصادره یا بیوره که طاقت عهده برآئی در

و دکهنیان بصوب بهیل مال راه ماروار پیش گرفتند و پرتاب راو ور نیکوجی از دهندوخته به کولوار و کاتپیا وار راهی گشت - همدین اوان خدمت کرور محال کثرت پارچه بموجب سند حضور بنام نظام الدین خان خلف مولنا نورالدین مقرر گشت بعد اظهار بهنداری نائب او دخیل کار گردید و محمد پهاد خان جالوی به نیابت راجه بخت سنگه به فوجداری بلده پتن سرگرم کار شد از انجا که مقدمه چوتبه درست نه شده بود پرتاب راو برگشته به دولقه آمد درین ولا بعد آمد و شد پیا مبران مری بعد اخری و گفت و شنید قرار چوتبه افتاد و نهر نام پندت بوکالت و اخذ چوتبه پرگنه حویلی بموجب قرار در راجپور آمد پرتاب راو و رینکوجی از ممر استقرار چوتبه خاطر را پرداخته بعزم بروده تا کنار دریای مهندری رسیده بودند درین ضمن بنابر نوشته داماجی به غلع سورته شتافتند چون راه سلوک با مرهته مسلوک شد فوجداران و عمالان را بهنداری به تعلقات آنها رخصت نمود - رعایای سنگه پورجات بنا بر ادای وجه بیوره که دران ایام بتازگی مقرر شده بود عملاً عمارات را فروخته ادا می ساختند و اکثری دست از خانمان کشیده فرار بر قرار گزیدند -

* بیت *

ز خانمان بطریق جدا شدند که عقل در و بماند بحیرت سپهر علی را
بهنداری منادی بر آورد که احدی عمله خانه خود را بدون حصول اجازت فرود
نیارد و این بدعت نیز از و بیادگاری صورت استمرار یافت - زنا داران هشتاد
و چهار قوم جمع شد بعضی سرها شکسته و کار و خنجر گرفته مستعد به خود
کشی بنابر مزاحمت بیوره هنگامه بر پا نمودند بهنداری از بلوای عام اندیشیده
بیوره زنا داران را دست برداشت همدران اوان شیر خان بابی حسب الطلب
بهنداری بموضع کهییره رسیده بود باحمدآباد آمده ملاقی شد از انجا که با مومن
خان سوء مزاجی داشت او را به نیابت تحصیل پیشکش و فوجداری پتلاد از
تغیر مومن خان و پرگنه نریاک و لهر ماتر و مونده مقرر ساخته روکش نمود و شینم
محمد عاقل و میر محمد زمان جماعة داران را با جمعیت پانصد سوار تعنیات
نموده بتواضع پارچه و قبضه شمشیر و به شفر داس پیشکش بدادن خلعت

اثاث البیت که اکثر اندراس یافته چندان مالیت به نظر نیامد بدلاالت رحیم یاور خان معظم الدین حسین خان را در خانه خودش نشانیده - * بیت *

پاکیزه گهر سرشته تقدیس است نا پاک اگر ملک شود ابلیس است

و محصلان شداد و غلاظ بر گماشت و به عنف و خشونت تمام به ده هزار روپیه که واصل سازد مخلفات شیخ الاسلام خان حواله او نمود که بمعرض بیع در آورده آنچه از آن به عمل آمد واصل ساخت تتمه را از خود داده ابرای ذمه نمود -

بالجمله رینکوجی از تفنگهای حصار بیرگنم بر آمده باستقبال پرتاب را و شتافته ملحق گردید و از زمینداران ضلع دریای مهندری کهنندی گیران بر ساحل رود و اترک دوازده کروهی بلده رسیده مواضع چند را بتاخت در آورد - بهندری چون از مومن خان قطع رشته امداد و اعانت کرده بود بجوان مرد خان که از سال گذشته بنابر عدم ایصال وجه تفخواه داران و خسارت کشی دکنیان در بدنگر کفاره داشت نوشت که احدی از تفخواه داران مزاحم احوال نخواهد شد بخاطر جمع آمده شریک شود اما او از راه دور اندیشی که قول و فعل مارواریان اعتماد را نشاید عذر آورد پرتاب را و تمامی ضلع و اترک را به تحصیل در آورد و فوجدار بهیل هرا سیده به بلده پیوست پرتاب راو در پرگنه حویلی احمدآباد در آمده بموضع ولاد و از آنجا بصوب پتیهاپور و جهاله رفته بدولقه معاودت نمود و پیغام تقرر چوتبه مصحوب محمد اسمعیل ساکن آنجا نزد بهنداری فرستاد و بدفعات گفت و شنود بمیان آمد صورت نگرفت لهذا پرتاب راو قریب دو هزار سوار در قصبه دولقه گذاشته به دهنده شتافت همدران او ان کتلهاجی که همراهی باجی راو گزیده بود باملهار هولکر برآه ایدر تا سرحد دافته رسیده آن جا را بتاخت در آورد و اکثر سکنه زنار داران و متمولان بدنگر و قصبات دیگر که از چندی دران جا سکونت داشتند از آمد آمد دکنیان که به شعاب جبال گریخته پناه برده بودند برهنمائی رهبران رسیده دست اندازی نمودند و قریب ده لک روپیه از نقد و جنس آنها بتاراج بردند و متوجه پالن پور گشته به نهیب و غارت پرداختند پهاد خان جالوری فوجدار آن جالک روپیه کهنندی قبول نموده یر غمال داد

نزدیکی موضع سرکپیچ رسیده بعضی از پرتال و عقب ماندگان و امید سنگه راجپوت را که زخمی در پالکی می آوردند گرفته بردند بهنداری از رسیدن پرتاب راو باستحکام برج و باره و محافظت دروب حصار پرداخته بگرفتن پیوره و مصادره بنابر جبر نقصان ایام محاصره باهتمام تمام بیش از بیش در آمد کافه انام از وضع و شریف از ظلم و ستم بستوه آمده قابو بسته دل از مسکن و ماوالی آبا و اجداد خویش برکنده راه فرار پیش گرفتند اندران سال شیخ الاسلام خان که در هنگام بغی حامد خان توفیق جبری حج بیت الله الحرام زاد الله شرفا و تعظیما یافته معاودت کرد از وقوع آشوب و فتن که یوما فیوماً در احمدآباد به ظهور پیوست از خوف آبرو در بندر سورت کفاره کشیده گوشه عافیت اختیار نموده بسرمی برد فوت شد و لاش او را بنابر بخاک سپردن در صحن مدرسه بنا کرده او باحمدآباد آوردند محمد مجاهد الدین خان برادر زاده اش نائب بخشی و قانع نگار اجازت در آوردن تابوت در بلده از بهنداری حاصل نموده مدفون ساخت - از آنجا که شیخ الاسلام خان از عهد حضرت خلد مکن و بعد آن بخدمات و سپرد جاگیرات امرایان عظام می پرداخت چنانچه مکرر سبق ذکر یافته علاوه آن تمول و زرداری و از قدیم الایام شهرت تمام در خاص و عام داشت - بهنداری بوا نمود ظاهری تمهید نموده نائب دیوان صوبه و قاضی و ارباب تحریر را طلب داشته و معظم الدین حسین خان همشیره زاده شیخ الاسلام خان را که در هنگام کار پردازیها رتن و فتن مهمات اکثر با او بوده برهنمونی و کاشتن گل خیر رحیم یاور خان با چندی از معتمدان خود همراه نموده به ضبطی اموال و قلم بند ساختن ااثک البیت فرستاد تا سه روز متوالی که سواى فرش و خیمه و مسی آلات و چینی و کتاب خانه از طلا و نقره مسکوک و غیر مسکوک چیزى ظاهر نه شد نوشتند - گویند که بهنداری هنگام شب که ملاحظه طومار تفصیل می نمود از ظروف مسی آنچه مرغوب او بود در پرده شب متصرف می گشت چون در اسباب ظاهری آنچه منظور و مرکوز خاطرش بود به منصبه ظهور نیامد بگمان دینه بکفر یک دو مکن که ظن آن می رفت پرداخت هر چند که بیشتر کافت کمتر یافت و از

نداشت بدفع الوقت مي گزرايد روزی در ايام محاصره مرهته جاسوسی نموده مکلان بودن بهندراي را در نظر آورده هنگام نصف النهار که هوا گرم بود و اکثر مورچالان بخيمه گاه بنابر ضروریات بشري رفته فرصت را غنيمت شمرده قريب پانصد سوار از حصار جلوريز تاختن آوردند بهنداري که با چندي از مخصوصان نشسته از رسيدن اين بلائی ناگهاني دست از پا خطا کرده يکی از بتخانهایکه در دور تالاب موهن سراسر متواري گشت جماعه مرهته چون او را نيافتند بلا توقف عطف عنان نموده در پناه حصار در آمدند الحاصل قريب یک ماه بامر محاصره آنجا پرداخته نقبها را بزير برج و ديوار حصار رسانيد و در تدبير انباشتن باروت و زدن آتش بود که نوشته جات مومن خان مخبر بر رسيدن پرتاب راو برادر داماجي و ديوجي ناکير با جمعيت قريب ده هزار سوار رسيد - بهنداري اولاً اين معني را حمل بر تمهيد او که در عزم خلل اندازد نمود که ثانياً جواسيس او رسیده در تصديق قول مومن خان گواهي دادند که پرتاب راو عبور دريای مهندي مي نمايد ديگر صلاح وقت در توقف و درنگ ندیده دست از محاصره باز داشت و در انتصاف الليل دفعه توپ خانه و اراده بار کشي و اردو را بسمت احمدآباد کسيل ساخت و خود هنگام رواو شب تار و آمد آمد روز در ديوار و براه آورده مسارعت را از برق و باد استعاره کرد همراهيانش که او را به عجلت تمام ره نورد شتاب زدگي مشاهده نمودند دست بگردن و يال بارکي زده بگفتن جانم^(۱) بوز و جانم کهر از يکديگر گوی سبقت مي ربوند -

یکی جامه افکنده تاجان برد کله آن دگر تا سر آسان برد

و یک جلو آخر روز هنگام اصفرار شمس با احمدآباد رسيد - رينکوجي چون خبری از رسيدن پرتاب راو نداشت به تصور خدع مارواريان درنگ در تعاقب نمود پس از محقق شدن ماجرا جمعی از يکه تازان خوش اسبه را بدنبال فرستاد و آنها در

(۱) بوز و کهر رنگهای اسب است بوز معروف و کهر بفتح اول و ثاني بروزن سفر رنگ

کرده بارادۀ مقابله بر سر رینکوجی شتافت از آنجا که با او جمعی قلیل بود به
 ضابطۀ مستمرۀ مرهتۀ جنگ در گویز نموده بسواد قصبۀ دهولقه راهی گشت
 بهنداری نیز بدنبال او بدانجا پیوست - رینکوجی بصوب بیرم گام رفت -
 بهنداری دیب چند مارواری را به فوجداری و عاملی آنجا نصب کرده مقامات
 ورزید و جواسیس بنابر خبر گری رینکوجی فرستاد و ظاهر گردید که او بموضع
 مکهبان اقامت دارد - بهنداری رویدان صوب نهاد او به مقتضای وقت خود را
 در پناه حصار بیرم کام کشیده تحصن جست بهنداری چند ضرب توپ از بلده
 طلب داشته متوجه آنجا گردید - رینکوجی باتفاق بهار سنگه بمحافظت برج
 و بارۀ پرداخته و توپی را بنزدیکی عیدگاه و تالاب موهن سر که سر کوب بنظر در
 آمد باجمعی از دکنیان بیرون حصار بطریق مورچال قائم ساخت - نوزدهم شهر
 جمادی الاول بهنداری رسیده بر تالاب گنگا سر مقابل حصار دائره نموده توپها را
 بست و تغور حرب به شعله افروزی توپ افروخته گردید درین بین پانصد سوار مرهتۀ
 از بروده که بعنوان کومک رینکوجی بر آمده بودند هنگام آمدن تهانه دار موضع باریچۀ
 معمولۀ پرگنه حویلی رازده بر آوردند و دست اندازی بدانجا نموده بصوب بیرم
 گام شتافته قابو بسته بحصار در آمدند چون از صدمۀ گولۀ توپ مورچال عیدگاه که
 پیوسته بردائره گاه بهنداری کشاده میگشت اکثر زخمی و راه عدم می پیمودند
 مارواریان رفع شرآن را اهم دانسته یورش نموده ریختند از دکنیان جمعی کشته
 گشته و بقیته السیف راه فرار پیش گرفتند و از حدت تیغ خون آشام خود را در تالاب
 موهن سر انداخته غرق بکرفتند و توپ و جزائر و صندوق بدست مارواریان
 در آمد - بهنداری آنجا را مناسب مورچال دیده خود قائم گشت و به ساختن
 مرحله و بریدن نقب پرداخت - همدران ایام فوجی از مرهتۀ که در قصبۀ سر
 تال عرف تها سره جا داشتند با کولیای آن صوب اتفاق نموده بر قصبۀ کپرنچ
 هجوم آوردند - نائب فوجداری آنجا باندک زدو خورد که تاب مقاومت نیارود
 باعانت قصباتیان بر آمد و آن جا بتصرف مرهتۀ در آمد بهنداری هر چند
 بمومن خان بنابر آمدن بمزید تاکید نوشت او چون از کیدش اطمینان

مارواریان بر خود می ترسید روز و شب در اندیشهٔ مآل کار افتاد از استماع تقریر چوتنه و آمدن داماجی به دهولقه نهانی معتمدی را فرستاده با او سازش نموده طلب داشت داماجی که خواهشمند این قسم امور بود بدان صوب شتافت و هنگام شب که نزدیک حصار پیوست بهاوسنگه دیوار مکان بودن خود را شگافته مرهته را باندرون گرفت و دولت محمد تانک قصباتی را که صاحب (۱) ثمن و برادر قاتل پدرش که در او آخر حکومت مبارز الملک کشته بود گیرانیده بقتل رسانید و قصباتیان دیگر را اخراج نمود و کلیا عامل و فوجدار مارواری را بنابر مصلحت وقت شفاعت نموده رهانید و او آمده آنچه دید و بر سرش رفت بهنداری را ظاهر ساخت - چون حصار بیرم کانم بتصرف در آمد داماجی را و جمعی را بصوابدید دیسائی بمحافظت آنجا گزاشته خود به ضلع سورته رفت و تا رسیدن ایام برگشت به اوطان مبلغها به صیغهٔ کهنذنی گرفته معاودت کرد و رینکوجی را که مصدر ترددات نمایان شده بود مورد تحسین و آفرین ساخته فوجی را به همراهی او تعیین نمود و بنابر استحکام مداخلت چهارم حصه گزاشته به مسکن خویش شتافت و در سال هزار و صد و چهل و هشت بعد از روانه شدن داماجی چون استقرار چوتنه بدون اذن بهنداری صورت پذیر نبود رینکوجی در موضع باوله معموله دهولقه که عمدهٔ برگذات است استقامت گزیده در گرد و نواح بلده گرد فتنه و فساد بر انگیخت و دست به نهیب و غارت کشاده هر روز سواران مرهته بنابر قزاقی و ترکنازی در نزدیکی بلده در آمده بزدن و بستن و قتل و غارت مترددین پرداختند - بهنداری تنبیه و تادیب او را پیش نهاد همت ساخته بر آنبا تالاب آن طرف دریای سابر دائره کرده بنگهداشت سپاه و سرانجام توپ خانه روزی چند متوقف گشت - سواران مرهته تا نزدیکی فرودگاه تاختن آورده بزدن و بردن کهی لشکر بیش از پیش هنگامه آرا گشتند - بهنداری کوچ

(۱) تومن باول و ثانی مجهول رسیده و میم مقتوح بنون زده قصبه را گویند که صد پاره ده در تحت آن باشد بعضی گویند لغت ترکی است و در اصطلاح مقرر شده که شخصی که جمعی همراه او باشد آن را صاحب تومن گویند و بعضی گفته اند که ده هزار سوار یک تومن است ۱۲ *

اردوی خویش نمود - چون قریب المسافت بود باندک زد و خورد خود را رسانید - از آنجا که توپی چند فیتله بند در پیش روی منزل گاه چیده بود بر مرهقه خالی گشت و سنگ تفرقه در جمعیت آنها افکند و مانند بذات الفعش پراکنده ساخت رینکوجی از ظهور این معنی در همان نزدیکی منزل گزیده روز دیگر گفت و شنید استقرار نائب چوتبه بمیان آورد - مومن خان بمقتضای وقت از در مصالحه در آمده پیروفت و تسلط افتدار رینکوجی بیش از پیش گردید و چوتبه این طرف دریای مهندری بر داماجی مسلم گشت و او نیز در همان زودی با فوج گران در رسید - صفدر خان بابی که بنابر رویداد هنگامه دکنیان در پرگنات متعده به تشخیص و تحصیل مال واجب چنانچه بایست نتوانست پرداخت و خسارت کلی دیده دست کشید و بنابر اظهار احوال باحمدآباد آمد و تنخواه داران بهنداری متقاضی گشتند چون عهده بر آن بود برای حفظ آبرو جمعی از گجراتیان نوکر نموده در خانه خود متقاعد گشت و چندی بوعده و وعید گزرانیده روزی بدست آویز شکار سوار شده به رادهن پور شتافت - الحاصل رینکوجی به داماجی راو ملحق گشته بقصبه دهولقه آمد از آنجا که فوجدار پرگنات بدون اذن بهنداری به گماشته های او بر چوتبه دخل نمی دادند مصدر شورش و فساد گشت و اکثر فوجداران از خوف به شهر آمدند *

رفتن قلعه بیرم کانم در تصرف مرهقه و بر آمدن

بهنداری بمقابلۀ رینکوجی و تحصن جستن

او در حصار بیرم کانم و محاصره نمودن

بهنداری آن جارا و برگشتن بی

نبیل مقصود

مقرر شدن کلیا نام با جماعه مارواریان از تغیر شیر خان بابی به فوج داری بیرم کانم درین اوراق سبق ذکر یافته از آنجا که بهار سنگه دیسائی از در آمدن

رینکوجی مستعد گشته راهی شد اتفاقاً رینکوجی نیز به همین اراده بر او می آمد که در بین طریق تلاقی فریقین دست داد رینکوجی از گرد راه رسیده و از کم و بیش نیدیشیده سرکن پرکن خود را بر حریف زد - * نظم *

دو رویه ستوران برانگیختند جوانان بهم از دو سو ریختند

به شمشیر هندی و نوک سنان بهمدیگر آویختند دکنیان

قضارا پسر کنتهاجی در حمله نخست از پا در آمد و چندی کشته گشته و برخی خسته بسته بر آمدند - کنتهاجی تاب مقاومت نیاورده شکست فاحش خورد و افتان و خیزان بپای قلعه فوجدار نشین پتلاد نظر بر سابقه که با مومن خان داشت آمد - مومن خان که باستماع هنگامه آرائی رینکوجی از کهنبایت بدانجا آمده بیرون قصبه اقامت داشت بمقتضای وقت نزل (۱) فرستاده به سلوک ظاهری مستمال ساخت و او شب را گزافیده روز دیگر رو بمسکن نهاده رفت و نقش رینکوجی ده چند نشست - مقدمان و رعایای پرگنات اطراف و قریات رجوع آوردند و بذابر تعیین (۲) مکاس دار پتلاد بدان صوب آمد - مومن خان که از استماع آمد آمد او بعزم مدافعه از خیمه گاه خویش بفاصله سهلی ایستاد بود جمعی از سواران خوش اسبه که هول سوار گویند سیاهی نمودند فدوی خان بخشی مومن خان با چندی از گجراتیان نیز جلوئی نموده باراده گرفتن سر راه آنها تاختند - تاختن همان بود و جنگ در گرفتن همان - از قضای آسمانی گوله تفنگ بغدوی خان رسیده در غلطید همراهیان لاش او را گرفته روی بگریز نهادند رینکوجی که ملصق بر پشت آنها کمین داشت به تعاقب فراریان در آمده خود را به مومن خان رسانید - بعضی از بیدلان همراهی او نیز بمتابعت لاش که از رسیدن مرهته پای استقامت شان به لغزش در آمد بدر رفتند برخی از آنها تا در بندر کهنبایت جاوید نه کشیدند بالضرورة مومن خان باجمعی از باقی ماندگان بجنگ تیر و تفنگ در پیوست و جنگ کنان قصد

(۱) نزل بضم نون و سکون زای منقوطه آنچه برای مهمان مهیا سازند ۱۲ *

(۲) مکاس بکسریم جمع کردن خراج و خراج گرفتن و باج گرفتن *

دارای مومن خان منقضى گشت صفدر خان بابی بطریق اجاره متعهد شده شتافت چون بهنداری را از طرف بهرام خان اطمینان قلب حاصل گشت کلال چند نام معروف بکلیا را که در زمره سائرناس بود از انجا که درس (۱) مدالست و (۲) تللیس را از ابلیس تعلیم داشت از تغیر شیر خان به فوج دارى بیرم گانم جمعی از مارواریان همراه نموده فرستاد و شیر خان بر آمده بارادۀ باره سینور محال جاگیر بموضع کهنه آمد و سند نیابت فوجداری سورته از انتقال بهرام خان بقام محسن خان خالوی او رسید و مخلص خان جاگیردار محمود آباد بنابر ملاقات مومن خان به کندهایت شتافته چندی اقامت ورزید *

مقرر نمودن اومان بآئی چوته این طرف دریای
 مهی را از تغیر کنتهاجی کدم بنام داماجی
 گایکوار و آمدن رینکوجی به نیابت او
 و جنگ نمودن با کنتهاجی و شکست
 دادن و وقوع جنگ با مومن
 خان در سواد قصبه پتلاد

همدرین سال اومان بآئی چوته این طرف دریای مهندری را از تغیر کنتهاجی کدم به ضمیمه چوته آن طرف به داماجی گایکوار مقرر ساخت و رینکوجی نامی به نیابت او با فوجی از آب مهندری گزشته بارادۀ مداخلت در آمد و بنابر بندوبست و برداشتن گماشته های کنتهاجی بزد و خورد و تاخت قریات پرداخت کنتهاجی نیز جهت ایستادگی دخل بسرعت هرچه تمامتر خود را بموضع انند موگری معموله پتلاد رسانید و بارادۀ مقابله و بر آوردن

(۱) مدالست باول مضموم فریب دادن *

(۲) تللیس بعیله کاری کردن *

اثری از (۱) بنه وارنوی بهرام خان باقی نه گذاشته بمنزل گاه خویش آمدند از آنجا که پناوتان و بهنداریان متمکن گردیدن بهرام خان را در سورتیه مغل خود می دانستند و آنچه در مخیله شان نمی گزشت با سهل ترین وجهی صورت گرفت جمعی از آنها از راه دور اندیشی گاو بخرمس مومن خان بسته تمهید نمود بهنداری را ظاهر ساختند که او نظر بر انبلی جنسی و همقومی اول سند عهده پایبانی را فرستاده کمر بهرام خان بست که کار باین جا انجامید و این معرکه نیز با اشاره او بر پا گشته بود صلاح کار این ست که به همین گرمی او را از میان باید برداشت که دیگر کسیکه سرزنده داشته باشد درین صوبه نیست و درین باب با صرار و مبالغه کوشیدند بهنداری که بهره از عقل و یک گونه با مومن خان اتحاد داشت و نیز خبر حیات و ممات بهرام خان مشخص نه گشته دور اندیشی را کار فرموده باین حکایت همدستان و هم آواز نه گشت اما این راز سر بسته نماده زبان زد خاص و عام گردید چنانچه بیشتری از اجاصره ماروار صریحا در راسته و بازار بافشی آن پرداخته باسمه بدین ترانه مترنم گشته به عنوان ناشایسته می سرائیدند تا آنکه رفته رفته این نغمه گوش زد مومن خان گردید - (۲) تشنت خاطر بهم رسانیده (۳) تمارض نموده و از بهنداری رخصت حاصل کرده بصوب کهنباییت شتافت - همدران ایام که امتزاج فصلین بود راقم بذابر انکراف مزاج از جاده اعتدال باحمدآباد آمد و بهنداری تا التیام پذیرفتن جراحات قریب دو ماه در آنجا مقامات ورزیده پس حصول صحت چون هنگام آمدنی مرهته قریب بود به سمت دیگر متوجه نگردیده به بلده معاودت نمود و بیشتر از پیشتر از راه نخوت و غروری که در فتح کامیابی بر بهرام خان بهم رسانید باخذ و جر و گرفت و گیر که مهاراج نائیش در هنگام غیبت دست کمی نیاورده بود آستین ستم بالا شکست پرگنه مونده راز هر مانز و نریاد که ایام اجاره

(۱) بنه بضم اول بار و جای آن *

(۲) تشنت پراگندگی *

(۳) تمارض بیماری نمودن بی بیماری *

معارک شریعت ناگوار اجل چشیدند بهرام خانی باقی بود که بر طرف شد - * رباعی *

ای چرخ فلک شکار کردی همه را دل برده روزگار کردی همه را
نامی بنهادی و مرادی دادی خوش یک یک بر گزار کردی همه را

سید نور الله و جماعه داران و لشکریان که پس از گزشتن آب از سر از نوم غفلت بیدار شده مستعد رزم و پیکار رسیدند عرصه نبرد را از وجود سردار خویش تهی و از مخالف پرورده هر کدام پیش و پس بنه و اردو را بر جا گذاشته به فکر سر بسلامت بردن ازان مهلکه دل گسل افتاده بدر رفتند مارواریان را که این گمان نبود چون میدان را یک باره از وجود حریف خالی دیدند دست به نهیب و غارت اردو از ناطق و صامت در از ساخته مانند خوان یغملی توکان در ربودند رتن سنگه بهنداری از روی حزم و احتیاط که لشکر مخالف عطف عنان داشتند مبدا درین ضمن حيله باشد با پتوتان نامی و مرد مان کاری در میدان ایستاده در تفحص و تجسس مآل کار بهرام خان که خبری نداشت بود که ناگهان یک سواری ^(۱) پلارک هندی آخته - * بیت *

ز بغض و نفاقش دورای و در روی زبان آشتی خواہ و دل جنگ جوی
چون برق خاطف و ریج عاصف اسپ تازان بصوت رسا مؤده فتح گوین مانند
قضای آسمانی برابر بهنداری رسیده چابک دستی بکار برده مره بعد آخری به
دو زخم منکر نمایان یکی بر ناصیه و دیگری بر شانه نواخته به تهنیت و مبارکباد
پرداخت حاضران او را در میان گرفته بر خاک هلاک انداختند و معلوم نه شد
که چه کس و از کدام فرقه بوده هر چند بیشتر جستند کمتر یافتند گویند که پس
از پراگندگی چهره او را بآتش سوزانیده بودند که تشخیص نه شود بالجمله
بهنداری پتوتان را بجای خود تا وا پرداختن مردم از نهیب و غارت گذاشته
زخمدار به خیمه برگشت و نزدیک به یک پاس و نیم از روز بر آمده مارواریان

شد و هنگام تافتن شهسوار زرین سپهر روز و رو بفرار نهادن سیاهئی شب بر مورچال پیش رو درانید از آنجا که اکثر لشکریان و جماعه دران که بذابر عسرت خرچ برفاقت گزینی منت عظیم بر بهرام خان داشتند چندان وقعی بسردار نگذاشته اطاعت پزیر نبودند مورچال هارا خالی گذاشته بعضی در خانهای قصبه که فرود آمده بودند و برخی در خیمه که نزدیک بود پاره ازانها که طوائف مغینه برای عسرت همراه داشتند باستراحت می پرداختند و بهنداری و مارواریان را کم جوأت پنداشته وقوع اینواقعه بخواب و خیال شان نمیگرفت و چندی از جزائر چیان و پیادگان برفنداز که آنها نیز بقول آنکه -

* مصرع *

آلو چو بآلو نگر دنگ بر آرد

به غفلت و بیخبری در مورچال بسر می بردند از رسیدن ناگهانی مارواریان سراسیمه از خواب بر جسته حرکت المذبحی نموده سرپا برهفته رو بفرار نهادند بهرام خان در بیرون خیمه با چندی از مخصوصان و هم صحبتان اقامت داشت از مشاهده این سانکه دفعی از روی جلالت و تهور ذاتی از قلت موافق و کثرت مخالف نیندیشیده بلا توقف بد معدودی که حاضر بودند سوار گشته در میدان مبارزت بجولان در آمده سر راه بر حریف گرفت و بجنگ کوتاه یراق در پیوست از آنجا که شرمه قلیل بودند مارواریان ماروار بدورش حلقه زده بزد و خورد پرداختند ابو تراب ولد ملتفت خان و پسران مهر علی خان و میر غلام عالم جماعه دار و چندی بدرجه شهادت فائز شدند و خود نیز زخمهای کاری شمشیر و نیزه برداشت محمد قلی خان که حسب الطلب از کهو که با جزوی سرب و باروت و خرچ همان شب وارد شده بذابر هنگام شب و بیگاه در قصبه متوقف گشته بود با معدودی از استماع برپا گشتن هنگامه به عجلت در وقتی که بهرام خان زخمی شد رسید چون کار از کار گزشته و عرصه را تنگ دید او را که امید جان بری نداشت برداشته به صوب سیهور راهی گشت که پس از یک دو ساعت تسلیم شد شباشب او را بدانجا رسانیده بخاک سپرد واحدی از آشنا و بیگانه برحیات و ممات و بردن بهرام خان اطلاع نیافت و از سلسله کاظم بیگ که همه از

روزگاری و آوارگی خانمان از بد معاشی مارواریان به ستوه آمده بودند برپا شدن این معرکه را از مساعدت وقت و یاورى بخت تصور می نمودند از استماع این مقال که باعتبار ظاهر بوی بی دلی وجبن بمشام شان می رسید حمل بر عجز طرف ثانی نموده امر موهوم غلبه خود را وقوعی پنداشته متفق اللفظ بجوش و خروش در آمدند و باظهار تهور و جلالت پرداخته گفتند - * نظم *

که تابیم گر روی ازین رستخیز	شود خرمن ما بباد ستیز
هزیمت نمائیم گرزین بلا	شویم از وطن ها به کلی جدا
جدائی وطن سخت باشد بسی	کجا آورد تاب آن هر کسی
درختکه شد کنده از جای خویش	نه بیند در آنجا دگر پای خویش
جدا گشت هرگه که تیر از کمان	شود از کمان دور تر هر زمان

که هیچ یک ازین مقالات در وقت کار از قوه احدی به فعل نیامد چنانچه از سوق کلام آینده بوضوح می پیوندد - القصه بهرام خان که در عین جوانی سرد و گرم روزگار نه چشیده و تجربه حاصل نه کرده بود از استماع گفتار واهی بیوده گویان قوی دل گشته راضی به صلح نه گردید و قرار بجنگ افتاد فرستادهای بهنداری معاودت نموده آنچه دیدند و شنیدند گفتند بهنداری نیز دل نهاد رزم و پیکار گشته از آنجا برخاسته بفاصله پلگ توپ بمقابل حریف فرود آمد و از هر دو جانب با فروختن نائو توپ تنور حرب را گرم ساختند بهرام خان که پشت به قصبه دهند و قه خیمه زده بود از رویکار گشتن جنگ بفاصله سهلی از اردو (۱) شامیانه نصب نموده شب و روز استقامت گزید و تا سه روز متوالی توپها دمی از آتش افشانی نیاسودند که از لشکر بهرام خان شقه مشتمل بر رسیدن نقل سند نیابت صوبه داری که فروغی از اصل نداشت رسید و بدین شهرت دهل بشارت زد و کوس شد مانی بنوازش در آورد بهنداری آخر شب روز چهار شنبه غره ماه جمادی الاولی آن سال به کمر بندى فوج امر نموده باتمامی سپاه که قریب شش هفت هزار سوار مارواری و گجرات بود مکمل و مسلح شده بقصد برداشتن مقابل سوار

(۱) شامیانه لغت ترکی بمعنی سایه بان ۱۲ *

آمد و رفت نمایند همراه گرفت و محمد اشرف غورنی که عذر لنگ درد زانو مزمن داشت با جمعی مدد خرج مقرر نموده نزد مهراب نام پیشکار که بجای خود در بلده نصب کرده بود تعیین فرمود که در قلعه ارگ به محافظت پردازد از آنجا که کولیان چاشته خور شده بودند در همان ایام جاسوسی نموده شبی از جانب دیوار مشرف دریا فرد بانی از شاخ درختان درست نموده به قلعه در آمدند و از مکانی مکانی که محمد اشرف فرود آمده بود دکان صراف مارواری را به ضرب تبر شکافته کیسه چند از زر نقد بردند و احدی مانع و مزاحم آنها نه شد - الحاصل بهنداری کوچ نموده به قصبه دهولقه و از آنجا موضع کوته را بناخت در آورده منزل کرد - روزی چند بنابر گرد آوری جنس غله منسوبه مقامات ورزید که خبر پیوستن بهرام خان را به دهندوقه که قریب پانزده کروزه فاصله داشت شنیده کوچ نمود و بموضع هواله بتفاوت هفت کروزه از بهرام خان دائرا کرد و بنابر ملحق گشتن مومن خان و شیرخان و صفدرخان که از مکن خودها بر آمده بودند توقف ورزید و آنها در همان منزل پیوستند کوچ نموده بموضع دمولی معموله دهندوقه چار گروهی فرود آمده با تپاوتان و بهنداریان و همراهیان خویش محفل کنگاش آراسته در صلح و جنگ و (۱) مخاوندت و (۲) مکاشحت (۳) مطارحه نمود رایها بران قرار یافت که مومن خان و صفدر خان بابی و نائب دیوان صوبه و ارباب تکریر را بنابر رفع مخاصمت و قرار مصالحت و معاودت مشروط بر اینکه چون حسب الحکم اقدس در باب استقلال مهاراجه ورود فرموده امسال دست از مزاحمت و مغایرت بهرام خان باز دارد و در سال آینده بهر که حکم مجدد به شرف صدر پدید بی ممانعت بامر مداخلت پردازد باید فرستاد - خوانین بعد اخبار بهرام خان شتافته در بیرون خیمه گاه ملاقی شدند و آنچه بآنها حواله بود بادای رسالت پرداختند از آنجا که فرقه سپاه گجرات از ممر بی

(۱) مخاوندت با کسی دوستی داشتن *(۲) مکاشحت با کسی دشمنی کردن *(۳) مطارحه بول مضموم با کسی سخنی بر افگندن *

شریفه تعلق پذیرفته بود برهان الملک که مرئی بهرام خان و علی رغم امیر الامرا
 رشد و پیش آمد او را منظور و مرعی میداشت سند آنجا بقام او از دفتر
 خالصه حاصل نموده فرستاد و احکام والا بمهر وزیر الملک در باب اعانت و باز
 داشتن بهنداری نایب مهاراجه از مخالفت و تقاضای سه بندی بقام مومن
 خان و دیوان صوبه و بخشی وقائع نگار و فدوی درگاه شرف و رود یافت بهرام خان
 نقل سند را بنابر ملاحظه بهنداری فرستاده خود به تهیه گرفتن دخل پرداخت -
 بهنداری پس از اطلاع این معنی از آنجا که بعکست اتفاق دران سال آفت
 موش خوری مزروعات در تمام صوبه و خرابی بسیار رویداده بود آنرا دستاویز
 نموده به تمهیدی مقدمه عزل بیرم گانم را از ارباب تحریر رسانیده به حضور روانه
 ساخت و بعرض اقدس رسید حکم والا بشرف صدور پیوست که امیر الامرا و رسد
 و او برخلاف برهان الملک حسب الحکم بمهر خود در استقلال و بحالی بیرم
 گانم بقام مهاراجه نوشت و در داک که نزد راقم و رود یافت به بهنداری رسانیده
 رسید گرفت بهنداری بمجرد وصول حکم که حسب الخواهش او بود نقل آن را
 بمهر مستفید خان قاضی نزد بهرام خان فرستاد و او بجنسه پیش برهان الملک
 ارسال داشته حقیقت حال را نوشت - برهان الملک ازین معنی بر آشفته
 در حضور اشرف اعلی با امیر الامرا درین مقدمه گفتگوی خشونت آمیز نموده
 به بهرام خان پاسخ بقلم آورد که بجمع جهات خاطر جمع داشته بهر نوع که داند
 و تواند در مداخلت بیرم گانم کوشد بهرام خان به پشت گرمی آن در اندک
 فرصت قریب سه چهار هزار سوار و پیاده از قدیم و جدید تجنید نموده چند
 ضرب توپ و لوازمه حرب سرانجام داده صادق علی خان را به نیابت جونا گده
 گزاشته بر آمد بهنداری نیز آگهی یافته فوج مارواری که در پرگنات بود و مومن
 خان و شیر خان و صفدر خان بابی را طلب داشت و بنگهداشت سپاه باقی
 ماندگان گجراتی و مرمت توپ خانه پرداخته بعزم مقابله بر آمد و عبد الحسین
 خان نایب دیوان صوبه و محمد مجاهد الدین خان بخشی وقائع نگار و راقم
 حروف و رحیم یاور خان سزاول را بخیال اینکه اگر به گفت و شنود کار انجامد

خوابا نیدند که تا دمیدن نفخ صور یوم الفشور بیدار نشود و رام جفی چون وقتش نرسیده بود زخمی گشت و شهرت دادند که او باشان یا اژهه شهریان او که انکار از افعال نکوهیده او داشتند بدین امر اقدام نمودند - تیغ بیگ خان خانه اش را بدست آویز بدن مال بهرام خان به ضبط در آورد و بمبلغ خطیر متصرف گشت - چون از ممر چلیی خاطر او پرداخته اطمینان قلب حاصل کرد در صدد انهدام نبیان قصر حیات سید علی واعظی که اکثر اوقات امری را دستاویز نموده هنگامه آرائی می نمود چنانچه بدفعات سبق ذکر یافت بعد چندیکه خون چلیی پایمال گشت جمعی از افغانه مهدویه را که سید در باب مذهب آنها طعن داشت برگماشت - آنجماعه فرصت نموده شبی بخانه اش در آمده بحسام خون آشام پاره پاره ساختند - تیغ بیگ خان به کلی از فتنه انگیزان و راقعه طلبان خاطر خود جمع نموده مطلع را صاف ساخت و به فراغ بال دم از استقلال و استبداد زده بامر حکومت اشتغال ورزید صفدر محمد خان که بامر نیابت می پرداخت چون در سیمای ملا فخرالدین پسر کهنتر عمده التجار رشادت و جوهر ذاتی مشاهده می کرد مکرر تیغ بیگ خان را جهت ملحق ساختن او به پدرش ترغیب و تحریص می نموده و می گفت که افعی را کشتن و بچه اش نگاهداشتن کار خردمندان نیست اما تیغ بیگ خان مجوز این معنی نمی گشت و از اندیشه این که مبادا برادرش بی اطلاع آواسیبی رساند به منصبی رخصت کرده فرستاد و او چندی در انجا بوده به دکن نزد آصف جاہ شتافت *

مقرر شدن فوجداری بیرم گانم عرف جهالوار از

خالصه شریفه به بهرام خان و رسیدن او

به دهندوقه بعزم مداخلت و بمقابله

شتافتن بهنداری و رویداد جنگ

و کشته شدن بهرام خان

دیگر از سوانحات این سال کشته شدن بهرام خان است تبیین این مقال

بر سبیل اجمال، آنکه برگشته بیرم گانم عرف جهالوار که در عوض دولقه بخالصة

کمی در امر تجارت از عمده‌التجار ملا محمد علی نداشت و پیوسته قریب دو هزار کس از عرب و رومی باری بودند و در بر انداختن بهرام خان و عمده‌التجار ساعی گشته و درحین بر آمدن بهرام خان دست اندازی بر اموال او نموده چنانچه بالا گزشت تیغ بیگ خان او را بقیه امر شر و مایه فتنه و فساد تصور نموده مطمئن خاطر نبود در تدبیر دفع او با خود می اندیشید از آنجا که چلیپی مرد عیاش و به تکلیف ایام جوانی چنانچه شاعر گوید -

* نظم *

جوانی جلوه دارد دل افروز که هر صبحش بود چون عید نوروز
جوانی فصل عیش و کامرانی است نشاط افزای دل فصل جوانی است
به شرب باده ارغوانی و پیمودن جام ربکائی اقدام داشت و باری مغذیه که باصطلاح هند رام جزی گویند تعلق خاطر بهم رسانیده شیفته و واله آن نگار و بدام زلف آن غزال گرفتار -

* نظم *

دو چشمش دو آهوی مردم شکار دو ابرو دو سرفتنه روزگار
زمین سوده گیسوی عنبر لقب در آویخته ز افتابی دو شب
اکثر اوقات با معشوقه خود به ضیافت طبع بمضمون آنکه -

* بیت *

گل بی رخ یار خوش نباشد بی باده بهار خوش نباشد
به عیش و طرب و کامرانی و کشیدن ساغر یک شب و دو شب (۱) بیتوتت نموده
داد عشرت می داد - اتفاقاً عمارت باغ مشرف بر لب رود تپتی واقع شده چون
از راه خشکی جماعه عرب و رومی ملازمان او به (۲) کشیک می پرداختند تیغ بیگ
خان را تدبیری که با تقدیر موافقت داشت به خاطر آمد و در شبی که بدستور
معهود چلیپی سر گرم نشاط بود جمعی را کشتی سوار فرستاد که از دریچه عمارت
جانب دریا که از پاسبانان خالی است بالا بر آمده او را مستانه به نهانخانه عدم
فرستند قریب نصف شب فرستادهها بدانجا رسیده بدستگیری کمند بالا بر آمدند
و چلیپی را که مست لا یعقل معشوقه در بغل در محفل خلوت سرگران خواب
غفلت یافتند بلا تشویش و تأمل بچند زخم متوالی کاری به مضجع نیستی

(۱) بیتوتت شب در جائی بودن *

(۲) کشیک لغه ترکی بمعنی پاسبانی *

دیده و شنیده بودند ظاهر ساختند و معاملات در پیش شد پس آمد و شد و قیل و قال بسعی تمام یک لک و هفتاد پنج هزار روپیه بطریق مقطعی قرار یافت چون زری در میان نبود - عجله بیست و پنج هزار روپیه را اسپ و شتر خود و همراهیان بدادن تمسک قیمت نموده داد و در عوض باقی زر آرد خان برادر و عجب سنگه پیشکار و اکرا کولی و امرا کولی را که با جمعیت خودها به طمع بردن غنیمت و تاخت بر فاقه آمده بودند تا ادای آن به عنوان پرمال سپرد و بموجب قرار بدیدن و رخصت سرداران دکهنی و راهی شدن شتافت آنها بتواضع پارچه و اسپ و یک زنجیر فیل ماده پرداخته مرخص ساختند جوان مرد خان بقصبه بدنگر رسیده قرین اندوه و ملال نشست تقاضای طلب سپاه از سابق و لا حق و وجه قیمت اسپ و شتر علاوه افکار سبیل وجه باقی خلاصی برادر گشت -

* مصرع *

ای وای که به نشد بتر شد

و در سال هزار و صد و چهل و هفت محالات انتقالی جاگیر شرف الدوله و دیگران به عهده برادر راقم که دران اوان به منصب پانصدی ذات پنجاه سوار و خطاب اسمعیل محمد خان نو سرافراز شده مقرر گشت و از دفتر خالصه شریفه اسناد و احکام والا بمهر وزیر الممالک رسید چون هفتاد و پنج هزار روپیه منجمله تنخواه بهنداری عوض جاگیر منصبداران بر مومن خان بوصول در آمده و رحیم یاور خان بحضور فرستاده بود حکم شد که از وجه باقی تنخواه محصول سی و چهار لک دام محصولات موصوفه حواله اسمعیل محمد خان نمایند که ارسال دارد از انجا که دیگر دامی بمعرض ایصال نرسید به عمل در نیامد *

کشته شدن احمد چلی تاجرو سید علی

واعظ و روانه شدن ملا فخرالدین به

مبنی از بندر سورت

از جمله سوانحات این سال کشته شدن احمد چلی تاجرو سید علی واعظ در بندر سورت است شرح این حکایت بر نهج اختصار آنکه احمد چلی که پای

دیگر پیوسته بود به غفلت افتاد - روز دیگر که سلطان روز با علم زر تازی تاخترن آورده زنگی شب را به تحت الثری محصور ساخت ناگهان گرد عظیم علامت فوج جسیم نمایان گشت -

* نظم *

فرو شد دران تیره گرد آفتاب بدان سان که در خاک شوریده آب
زمین در تزلزل ز سم ستور ز گرد سپه آسمان را فتور
که دکهنیان جلوریز مانند مور و ملخ زیاده از چند و چون مانند بلای ناگهانی
و قضای مبهم آسمانی رسیده قلعه را نقطه وار درمیان گرفته حلقه زدند و مانند
دریای خون خوار محیط گشته حصاریان را در گرداب حیرت انداختند و حقیقت
عذر از حجاب شبه بیرون آمد -

* بیت *

ز جوش سواران دران ناحیت گزرگاه شد تذگ بر عافیت
عقل از سرها خیر باد گفت و دست از پا گم گردید اعلی و ادنی مرگ خود را
برای العین مشاهده نموده از جان و مال مایوس گشته بماتم داری خودها
نشسته -

* نظم *

گرفته یکی مرگ برخویشتن وصیت نوشت به فرزندان
هوس داشت آن دیگری داری ز اندیشه مزد و منت ببری
چون ازان ورطه خونخوار و لجه نا پیدا کنار بر آمدن امکان نداشت لچار دل نهاد
مرگ شده به ضابطه و شعار راجپوتیه که در چنین هنگام کسوت خود را در زعفران
رنگین ساخته می پوشند که باصطلاح کیسریه گویند و این علامت اظهار کمال تهور
و شجاعت است و کسی که کیسریه درین وقت شود بجز کشته شدن رهائی ندارد
لهذا جوان مرد خان با چندی از مخصوصان و دلیران ملبس بدان لباس شدند
مرهقه از روی پخته کاری و حزم و هوشیاری پندتان چند را بدر یافت احوال و کم
و کیف لشکر و نام و نشان سردار متحصنان بعنوان گفت و شنود پیغام گزار فرستادند
و آنها آمده با جوان مرد خان ملاقی شدند دران بین بموجب اشاره بنابر نمود
فرستاده دو سه اسپ و شتر را بعضی از سپاه پی زده بی زبان چند را از پا در آوردند
و این معنی را باصطلاح هند جوهر نامند که نیز نشان دل نهاد شدن مرگ است
پندتان مانع آمده کار پردازان جوان مرد خانرا همراه نزد سرگروهایی خویش برده آنچه

سپاه تنخواه داران بدادن تمسکات بوعده خود را از تقاضای بهنداری خلاص ساخت و روانه مونچپور و سمی محال جاگیر خویش گردید و طلب سپاه علاوه نقصان اجاره داری گشت که به هیچ قسم عهده بر آئی ازان در خود نمی دید لهذا تدبیری با خود اندیشیده که اگر موافق تقدیر باشد پیرگنه ایدرا را از اندک سنگه و رای سنگه برادران مهاراجه که قبل از تقرر نظامت در جاگیرش مرحمت گشته و او در عوض حصه زمینداری بآنها داده بود انتزاع نموده امکان چند را که گنجایش داشتند بتاخت در آرد برین عزم مصمم گردید و اکرایی کولی موضع کنهوسن را بامیدواری دستبرد و غنیمت با جمعی از کولیان به همراهی خود دعوت نمود و او به طمع در افتاده اجابت کرده مرافقت گزید و در بین راه امر اکولی زمیندار موضع ایلول کانره معموله احمد نگر را به همان نهج همراه گرفته بر سه کروسه ایدر که قلعه مستحکمى دارد و چهار طرف میدان وسیعی است اقامت ورزیده همت بر تسخیر آن جا و تاخت قریات گماشت - برادران مهاراجه وسع و طاقت بمداغه و مقابله می پرداختند از قضای آسمانی درین ضمن ملهار هولکر و رانوجی سندهیه مرهته با انبوه کثیر فرستاده باجیراو که هر سال بصوبه مالوه از نزدیکی قصبه دوحه بدان صوب می شتافتند بدانجا پیوسته بودند راجه اندک سنگه ازان اطلاع یافته چون ازان ناحیت قریب بودند فکر بر اصل نموده مسرعان سریع السیر به تقبل مبلغی چون خود به تنهایی عهده بر آئی نداشت نزد ملهار را و فرستاده بمعاونت خویش و برداشتن حریف استمداد و (۱) استنجد کرد دکنیان این معنی را از مساعدت بخت و مغنمات وقت تصور نموده در یک پرده دو نوارا شنیده گرفتن وجه متقبله و تاخت و غنیمت بقول آنکه یک گز در فاخته دانسته رویدان صوب آوردند و چندی برین ماجرانه گزشته بود که یک روز پیش از رسیدن آنها افواة این خبر زبان زدگشته به جوان مرد خان رسید - حمل براراجیف و شهرت بی اصل دادن طرف ثانی بذیر مصلحت و انداختن سنگ تفرقه و تدبید در فیضان عزم خود تصور نمود - چون مشیت ایزدی بنوعی

(۱) استنجد یاری خواستن و قوی شدن بعد از ضعیفی و دلیر شدن ۱۲ *

در ایذا و اضرار بهندرایان همه دیو سیرت همه افعیان
 (۱) ابهارون همین دم بوعده کذند بدین لفظ حیلہ حوالہ کذند
 نہ بر قول و بر فعل شان اعتماد همه کندہ نارہل من مزید
 احمد را استقلال افزوده به کار مردم آزاری و خانه بر اندازی پرداختند - چندی
 برین قضیه نہ گزشتہ بود کہ احمد بیمار شدہ در گزشت و در مقبرہ بیرون شهر
 مدفون گشت خوش حال چند از استماع این خبر خوشحالی چند نموده
 بسکہ با او عداوت قلبی داشت شب جمعی از کولیان را برای نیش قبر و بیرون
 انداختن او فرستاد و آنها بر آورده رویش را به نجاست آلودہ یکدستش را بریدہ
 بدست آویز نزد خوش حال چند بردند - * بیت *

ای دوست بر جنازہ دشمن چو بگری

شادی مکن کہ بر تو همین ماجرا رود

الحاصل بهنداری پس از فوت احمد ابوبکر داماد او را سرگروہ بولہیر و سیٹہ کل
 مقرر ساختہ خلعت داد و از متوسلان احمد کہ با نئی امور بودند اجرای کار ابواب
 شر نمود - خوش حال چند مدتی در مکان کولیان با میدواری بودہ چون هنوز
 وقت نرسیدہ بود بر آمد کار ندیدہ بہ کهنیایت شتافت و چندی در انجا
 درنگ درزیدہ نزد بہرام خان بہ جونا گدہ رفت *

فوج کشی نمودن جوان مرد خان بنابر انتزاع ایدرو

در محاصره افتادن مرہتہ و دادن زور آور خان

برادرش در عوض مقطعی بطریق یر غمال

جوان مرد خان بابی کہ پرگنہ کری و بیجا پورا را بالمقطع باجاریہ گرفتہ
 بود و سال آخر گشت در محالات خسارہ کلی داشت حسب الطلب بهنداری
 بنابر سبیل بقایای وجہ متعہدہ باحمد آباد آمد و چندی متوقف گشتہ قبوض

ساخته حاضر نمود چون طلب شد گان فراهم آمدند: باشارهٔ بهنداری بنابر پاس مرضی او احمد و سرگروهان هر فرقه نالاش خوشحال چند را بمیان آورده زبان به نظام کشودند چون در صورت فرستادن فوج و محاصرهٔ جوهری واره و گرفتن خوشحال چند که دست اندازی و خرابی بر دیگران سرایت می کرد به صوابدید خیر اندیشان با تمام حجت در آمد و محمد مجاهد الدین خان نائب بخشی و قانع نگار و راقم حروف و بجرام پیشکار مومن خان و عجب سنگه پیشکار جوانمرد خان و رحیم یاور خان را با چندی از مارواریان نزد او فرستاده پیغام داد که همین امروز از شهر بر آید در صورت ایستادگی هرچه خواهد دید از خود خواهد کشید فرستاده رفته بادای رسالت پرداختند از آنجا که پشت گرمی از خوانین داشت به جست و خیز و جوش و خروش در آمده از بر آمدن سرباز زد راقم که صوتی از دلدھی آنها شنیده بود و بالفعل که برخلاف مشاهده می نمود خوشحال چند را مخاطب ساخته گفت *

مزن بی تامل بگفتار دم

اگر درین باب بمشورت پاسخ داده شود خوب است که عجلت و شتاب زدگی موجب ندامت و پشمانی است با بجایام و عجب سنگه و دیگری که محل اعتماد خود داند بکناره نشسته کنگاش نماید انسب است آنها که در حضور مردم از خوف افشای راز نهانی از لای نعم لب را گرفته بودند متفق اللفظ گشته گفتند بسیار بموقع است و دست خوشحال چند را گرفته در خلوت شدند بمقتضای وقت که از خوانین اعانتی نمی توانست بعمل آمد صلاح و فلاح حال او را در بر آمدن دادند و او همان وقت در استعداد بر آمدن پرداخته نزدیک آفتاب زرد بیرون شهر در نور الله پور فرود آمد و روز دیگر بموضع پتھا پور و از آنجا در موضع باسنه دله را نا مسکن کویلیان رفته اقامت ورزید و این فتنه فرونشست چون منحل از میان برخاست بانفراغ خاطر مارواریان بیداد گرو بهنداریان جفاپیشه -

* لمؤلفه *

همه زشت طینت همه زشت کار باضرار مردم همه ماروار
همه بد سرشتاری همه بد گهر همه تخم شیطان پدر بر پدر

* رباعي *

از جرم حفیض خاک تا اوج زحل کردم همه مشکلات عالم را حل
 بیرون جستم ز بند پر مکرو حیل هر بند کشاده شد مگر بند اجل
 و یسارل بیافتن انعام زیاده از حوصله اش رضامند گشته بترانه که یادش دادند
 مترنم گشته رفت *

بر آوردن بهنداری خوش حال چند سیئه را از بلده بنابر نا موافقت احمد سیئه و فوت احمد

سابقاً رسیدن خوشحال چند سیئه بدست آریز پروانه از دارالخلافه
 بهمراهی راجه بخت سنگه و قیام نمودن بامر سٹیہی سمت گزارش پذیرفته
 از انجا کہ باز گرفتن مصادره از گنگا داس و مغرول ساختن او از سٹیہی احمد
 نامی سر گروہ بواہیر را کہ در امور گرفتن بیورہ و صادرات و ابواب ممنوعہ
 باسترضای خاطر بہنداری می پرداخت لہذا مرجع جمہور گشتہ خوش حال
 چند را استقلالی بدست نمی آمد و پیوستہ در اکثر معاملات بیورہ و مقدمات
 مصادره با احمد کشمکش و ممانعت می نمود بہنداری با ظہار احمد کہ او مخمل
 کارها است مورد عتاب و خطاب ساخته در صدد ایذا و اضرار رسانیدن خفت
 با قید داشتن و بیرون کردن در آمد خوش حال چند بتفرس دریافت مکنون
 ضمیر او نموده از آمد و رفت متقاعد گشت و جمعی از عرب را نوکر ساخته
 بر دروازہ جوهري واره و دور خانہ خویش نشانیدہ بمحافظت پرداخت و بدستور
 کپور چند بہنسالی مانع گرفت و گیر مردم شد اتفاقاً دران ایام مومن خان
 و جوانمرد خان بتقریب امری در بلده قیام داشتند نہانی اشارہ ہنگامہ آرائی
 بخوش حال چند کردہ بودند او بتقویت خوانین پیش از پیش جوش
 و خروش داشت - از سنج این سانکہ بہنداری مجمعی منعقد ساختہ مومن
 خان و جوانمرد خان و قاضی و ارباب تحریر و احمد و گنگا داس و سرگروہ صرافان
 و تجارت پیشگان مسلم و ہنود را طلب داشت و فوج را با توپ خانہ مستعد

ساخته بامر تجارت مامور فرمود عمدهٔ التجار در تدبیر و اندیشه کار خود و نجات از تنگنای زندان شب و روز ببقرائی داشت تا آنکه با یکی از پاسبانان طرح اختلاط انداخته بدادن انعام و امیدواری آینده سازش نموده اسباب کثابت بدست آورده و عندالفرصت عرائض مشتمل بر حالات و سرگزشت خویش به مقرب الحضرة و الخاقان حافظ خدمتگار خان بحضور و بأصف جاه که در دکن بود پنهانی فرستاد و بذابر مزید احتیاط بدفعات بتک را این معنی پرداخت چون آصف جاه از بندرسورت قریب بود يساول تعیین ساخته در استخلاص عمدهٔ التجار به تمهید و تهدید تیغ بیگ خان را نوشته قدغن نمود يساول رسیده زبانی نیز آنچه بدو حواله بود ظاهر ساخت تیغ بیگ خان در ظاهر با ظهار انقیاد و نفاذ امر در آمده روزی را جهت خلاصی و ساعتی برای رهائی عمدهٔ التجار معین ساخت و بترتیب خلعت گران بها و اسپ^(۱) بتیجاق بذابر تواضع و مغدرت عمدهٔ التجار به کار پردازان خود امر نمود و این معنی زبان زد خاص و عام گردید و در ضمن به اندیشه اینکه مار رازخمی گزاشتن کار خرد مندان نیست اگر او رهائی یافته نزد آصف جاه شتابد از^(۲) نفیر و^(۳) قطمیر سرگزشت و ما یعرف خود آگاهی داده تظلم نماید مسترد باید ساخت چون دشمن قوی است چه فتنه ها که بر پا نشود و خدا داند که انجام کار به کجا منتهی شود اگر وجودش از میان برداشته شود اولی است لهذا سم قاتل و زهرجان گسل در کارش کرده مسموم گردانید گویند که سه دفعه اثر پذیرنه گشت بالاخرش در شبی که فردای آن روز موعود خلاصی بود^(۴) مخنوق گردید و شهرت دادند که شادی مرگ شد و لاش او را بر پالکی انداخته بخانه اش فرستاد -

(۱) بتیجاق لغت ترکی اسپ عراقی را گویند ۱۲ *

(۲) نفیر بول مفتوح در لغت جامک خورد که بر پشت استخوان خرما می

باشد ۱۲ *

(۳) قطمیر بول مکسور پوستک باریک که بر استخوان خرما می باشد ۱۲ *

(۴) مخنوق یعنی ریسمان در حلق کسی کشیده شد ۱۲ *

باستعداد و نگاهداشت پرداخته تا رسیدن قریب یک ماه و نیم نائره قتل اشتغال داشت الحاصل شیر خان از باره سینور رویدان صوب آورده از دریای مہی عبور نمود مهماجی آگاہ گشته سر راه بستن حریف را اہم دانستہ جمعی را بہ محاصره و حفاظت مور چال قائم داشتہ بغرم نائره افروزی و معرکہ آرائی آمدہ مقابل گشت - شیر خان با ہمراہیانش داد مردی و مردانگی دادہ اکثری بدرجہ شہادت فائز شدند و اسب او نیز زخم شمشیر برداشت چون مردم کاری و محل اعتماد از میان رفتند و کثرت طرف ثانی مشاہدہ کردہ عطف عنان نمود و بنابر باز دید تدراک بہ بارہ سینور شنافت مومن خان کہ برای کومک آمدہ بود درین طریق رویداد را شنیدہ بہ کذبایت برگشت حصاربان برودہ از امداد بیرون مایوس گشتند بہ مقتضای وقت پیغام مصالحہ درمیان آورده بہ عہد و پیمان بر آمدند و آن جا بتصرف دکہیان از افروز رفت کہ تا حال بلا شرکت گیری دارند - از آنجا کہ با دیسائی بیرم گانم و جوان مرد خان بسبب دستگیر نمودن او صحبت برہم خوردہ بود چون او مدار کار پرگنہ واقع شدہ موجب برہم زنی کارہا می شد بہنداری شیر خان را کہ حسب الطلب آمدہ بود نیابت آنجا کہ از ہنگام صلابت محمد خان یک گونه با دیسائی موافقت داشت مقرر نمود جوان مرد خان پرگنہ کری و بیجا پور را بالمقطع در ذمہ خود گرفتہ شنافت و دھنروب بہنداری فوجدار پٹلا فوٹ شد و پرگنہ نریاد و ارہر ماتر و پٹلا و موندہ را مومن خان بلجارہ گرفت *

مسموم گشتن عمدۃ التجار ملا محمد علی و ارتحال او بعالم دیگر

کیفیت گرفتاری عمدۃ التجار ملا محمد علی و ضبط گشتن اموال او و بہ حبس داشتن در قلعہ سبق ذکر یافتہ ہمدران ایام جہازیکہ ملا محمد حسین پسر عمدۃ التجار راکب بود از بندر جدہ رسید تیغ بیگ خان بآنچہ از خانۃ عمدۃ التجار بر آمد اکتفا کردہ بہ اموال جہازات و بنادر مزاحم نہ گشتہ پسرانش را مستمال

روانۀ بلده کرد از آنجا که هنگام تقرر فوجداری و در آمدن جوانمرد خان باند هیران قوی در میان گرفته آمده بود از اطلاع این معنی باند هیران کشتن و کشته شدن را برای حفظ آبرو بر خود قرار داده با جوان مرد خان بدرشتی و خشونت پیش آمدند چون او خود را در معرض خطر دید لاچار از اثنای راه برگردانیده حوالۀ باند هیران کرد سابقا آمدن رحیم یار خان سزاول و گذاشت جاگیرات رقمزده کلک بیان گشته درینولا بهنداری یک لک و بیست و سه هزار روپیه را تنخواه عوض جاگیر منصبداران حضور منجمله محصول بندر کفبهایت که بعده مومن خان بود داد *

محاصره نمودن مهماجی برادر پیلاجی گایکوار بروده را و به تصرف در آوردن آنجا

از جمله سوانحات این سال رفتن بروده بتصرف مرهته است شرح این اجمال بر سبیل اختصار آنکه شیر خان بالی از انتقال سردار محمد خان خسروش به نیابت فوجداری بروده می پرداخت محمد سر باز پسر عم و متعلقان خود را در آنجا گزاشته بذابر بندر بست پرگنه باره سینور محال جاگیر رفت مهماجی برادر پیلاجی گایکوار که پرگنه جموسر را در تصرف داشت و از بروده قریب واقع شده برهنمونی دلا مقدم پادری که از شنیدن مقدمۀ دیسائی بیرم گام از خدع و مکر مارواریان شب و روز در اندیشه دور و دراز بسر می برد درین ولا شیر خان به باره سینور شتافته وقت فرصت و قابو دانسته او را بر پله محاصره بروده آورد مهماجی با جمعیت سوار و پیاده با استعداد و اراده تصرف بروده آمد و داماجی را و نیز از سوهن گدشه مسکن خویش فوجی بمعاونت این کار فرستاد محمد سر باز دروب چهار دیوار حصار استوار ساخته بمحافظت برج و باره پرداخت و هر روز جنگ توپ و تفنگ در پیوست - شیر خان بدریافت این خبر از بهنداری استمداد نمود او بذابر کومک و اعانت بمومن خان نوشت که هرگاه شیر خان بر گزر دریای مهندری برسد شریک او شده بمدافعه دکهنیان پردازد شیر خان

بود بهرام خان حاجي محمد ربیع را جمعی همراه نموده با قتراع و مداخلت آنجا مامور ساخت و او بامر محاصره و جنگ تیر و تفنگ پرداخته در اندک فرصت به زد و خورد شیر زمان را ازان بیشه بر آورده دخیل کار گشت و کیفیت حسن تردد و گرفتن گهوگه حاجي محمد ربیع از روی افراد سوانح مرسله فدوی درگاه معروض پایه سرپر خلافت مصیر گردید چون برهان الملک مرئی بود قابو یافته شطری از جوان مردی و تهور بهرام خان و همراهیانش را به عنوان شایسته به عرض اقدس رسانید از پیشگاه فضل و عطا حاجي محمد ربیع بمنصب هفت صدي ذات یک صد سوار و خطاب محمد قلی خان سرافرازی یافت از آنجا که نائب میرهزیر خان پیوسته بنگارش شکایت بهرام خان از بابت تحصیل و تشخیص مکالات پایباقی و اسکنه دیگر به موکل خود نوشت و امیرالا مرا مصمام الدوله اظهار گله این معنی را با برهان الملک داشت درین ولا برهان الملک نیابت فوجداری جونا گده را خود متعهد وجه اجاره گشته سند بنام بهرام خان گرفته فرستاد و او که جمعیت خوبی بهم رسانیده بود بلا توقف و اهمال روبرو جونا گده نهاد میر اسمعیل نائب معزول را که یک گونه ایستادگی در ضمیر داشت فرصت نداده جبر اقرا بر آورد و او که از دست طلب سپاه عاجز آمده بود برای کشتی بسمت تهنه رفت و بهرام خان دخیل کار گشته به مهام مرجوعه و فرستادن فوجداران و تهانه داران متعلقه خویش سرگرم کار گردید - چون خبر تقرر فوجداری سورتیه به بهرام خان به نزدیک و دور شائع گشت سپاه بی روزگار را وسیله روزی بدست آمد و از جانب رودان صوب نهادند و در سال هزار و صد و چهل و شش چون بهاؤ سنگه ولد اودی کرن دیسائی مقتول که پس از گزشتن پدرش مدار کار پرگنه بیرم گام شده بود بهنداری که از دیر باز تمول و زرداری او را در نظر داشت و پیوسته در انتهاز قابو بود درین ولا تدبیری اندیشیده جوانمرد خان را که به نیابت فوجداری آنجا می پرداخت تطمیع نموده به گرفتن و فرستادن دیسائی نوشت و او به تمهیدی دستگیر ساخته مسلسل و مغلول نموده در رتبه انداخته با معتمدی چند

غارت نمودند و از بهنداری سوامی مردم آزاری و اخاذی امر دیگر متمشی نمی گشت و بفوجداران که در تدارک این معنی می نوشت چون آنها نیز بدان امر اشتغال داشتند بعمل در نمی آمد *

مقرر شدن فوجداری گهوگه باره محال تیول نواب قدسیه و بهرام خان و تعلق یافتن نیابت فوجداری سورته بعد از آن

چون بهرام خان از بندر سورت بر آمد و متعلقان او بد و پیوستند چنانچه سمت گزارش یافته چندی که در بهاونگر تعلقه بهاو سنگه زمیندار سیهور متوقف گشت زمیندار نظر بر سابقه اسلاف او به لوازم خدمت گزاری می پرداخت و بتدریج اعوان و انصار و ملازمان آمده ملحق گشتند لهذا تدبیر یک سر مایه اوقات گزاری باشد اندیشیده بمومن خان نوشت که اگر سند محالات پایبانی اولکه سورته به طریق عهده از دفتر دیوانی برسد روزی چند بدان اشتغال ورزد تا از پردۀ غیب چه به ظهور آید مومن خان حسب الخواش سند بمهر عبد الحسین خان نائب دیوان حاصل کرده فرستاد - بهرام خان بدست آویز آن بقدر ضرورت نگاهداشت نموده سید نور الله را که از بندر سورت بر آمده بود طلب داشت و متوجه تشخیص و محال پایبانی گردید و در ضمن اکثر پرگفت زور طلب را نیز متصرف می گشت - چون حقیقت سرگزشت خود را از سابق و لاحق که بدان مشغول بود به برهان الملك اطلاع داد از آنجا که پرگنه گهوگه باره از انتقال صلابت محمد خان بابی در تیول و کلاهی نواب قدسیه مقرر و شیر خان بموجب تجویز مهاراجه در تصرف داشت و تجویز درجه پذیرائی نیافته برهان الملك آن محال را بنا بر پرداخت بهرام خان سند از دفتر خالصه شریفه بنامش حاصل ساخته فرستاد چون ایام شیر خان به تمشیت مهم نیابت فوجداری برده اشتغال داشت شیر زمان برادر کترش در گهوگه

بیست هزار سوار بدر یافت خبر روانگی مہاراجہ بذابر استقرار چوتہ با بہنداری
 نائب صوبہ تاخت کڈان و کھذنی گیران بسواد بلدہ پیوستہ در فضای باغ شاہی
 فرود آمد بہنداری از گجراتیان سپاہ پیشہ نو نگہداشت نمودہ بسرعت تمام
 مومن خان را طلب داشت و او شباشب با جمعیت ہمراہی خویش رسید
 بہنداری دروب حصار شہر پنڈا را مسدود ساختہ بمردم کاری سپرد و مورچالہا
 و برج و بارہ را استحکام داد محمد الہ دین غورنی را رسالہ دادہ بمعارفت فوجدار
 کرد و محافظت پورجات تعیین فرمود و دکنیان کہ گروہ گروہ بر پورجات ہجوم
 می آوردند بدفعات جنگ توپ و تفنگ بمیان آمد و قریب یک ماہ کہ برین
 قضیہ گزشت بہنداری معتمدی را فرستادہ مابہ النزاع باوجود وقوع مصالحہ با
 ارمان بائی را استعالم نمود چون او را ہمین مدعا بود قرار چوتہ بدستور سابق
 بمیان آوردہ بہ ضلع سورتہ شتافت و ہنگامہ فرونشین گشت - جادوجی از
 زمینداران سورتہ کھذنی گیران بر ایام بر گشت بمسکن خود شتافت از انجا
 کہ کولیان باوجود بودن مہاراجہ با فوج گران کہ گاہی بہ تنبیہ و تادیب آنہا
 نپرداختہ و ضامن عدم تمر نہ گرفتہ گردش فلکی را بروفق مرام خویش دیدہ
 از ہر طرف سربفساد و قطاع الطریق برداشتہ ہنگام شب بہ ہیئت مجموع
 بخاطر جمع در پورجات بر آمدہ بہ شگفتن خانہا بہ ضرب تبر و نقب زنی و بردن
 دکانین و در بلدہ نیز قابو یافتہ بدان امر پرداختہ کالا و اسیر می بردند و شبی
 نبود کہ فریاد و فغان بیچارگان بر فلک اثیر نمی رسید واحدی بہ داد شان نمی
 پرداخت -

* بیت *

جہانی پر از فتنہ و شور بود ز فریاد چون نفخہ صور بود

روزانہ بگرفتاری مواخذہ مارواریان ماروار و شبانہ از دہشت کولیان سلطان منام
 بچشم شان آشنائی گشت - نقش ناظم بر جماعہ کولیان کہ ریشہ و فساد بنیاد
 این دیار اند درست نہ نشست آمد و شد قوافل بی بدرقہ آنہا صورت نمی
 بست شیوسنگہ پٹاوت کہ برخصت بہنداری روانہ وطن شدہ بود در نواحی
 موضع داؤد بہاند و معمولہ پٹن کولیان ریختہ جمعی را کشتہ و زخمی ساختہ

دارالخلافت از راه جودهپور وطن مالوفه خود رتن سنگه بهنداري را نائب صوبه مقرر نموده بر آمد و مكادي باغ شاهي آنطرف رود سابرمتي فرود آمد همدران اوان خدمت سوانه نويسي صوبه از تغير غلام محمد خان برقم حروف از حضور مفوض گرديد و سند بمهر علی حامد خان داروغه داک رسيد پس از ملاحظه بهنداري و مداخلت در تعلقه روزيكه ديوان صوبه و بندهای پادشاهي را مهاراجه رخصت مي نمود ملاقي شده خلعت يافت و مهاراجه کوچ نموده پيشتر راهي گشت مومن خان باستماع بر آمدن مهاراجه بنابر رخصت از كهنبايت روانه شده والد راقم كه پس از معاودت سفر حجاز در انجا متوقف بود برفاقت مومن خان آمده بر مقام موضع كلول دوازده كروهي بلده ملحق گشتند و دو روز ديگر همراهي گزيده رخصت انصراب حاصل گشت هنگام معاودت بر شش كروهي بلده باوجوديكه با مومن خان جمعيت سوار و پياده بود كوليان چواليه به شوخي پيش آمدند چنانچه صالح علی خان از همراهيانش بدرجه شهادت رسيد - مومن خان روزی چند در بلده توقف ورزيده به كهنبايت شتافت و غلام مكی الدين خان فوجدار سورتهه در حضور به قضای آهبي فوت شد و فوجداري آنجا به ميرهنر خان از انتقال برادرش مرحمت گشت رتن سنگه بهنداري پس از روانگي مهاراجه دم از استقلال و استبداد زده بامر حكومت وزر كشي باخذ بيوره و اقسام گرفت و گير بيموجب به تهمت و بستن افترا پرداخت و خانه بر اندازان خدا نشناس گجرات برهنموني پيش آمد نموده گار بخرمين اين و آن بستند و به همين نهج کوتوال در بلده و فوجدار در پورجات پايدا و اضرار كافه رعايا و بيرايا كه الناس علی دين ملوكهم بانواع متنوعه بمصادرات دست تپارول در از ساختند *

آمدن جادوحي متبناي اومان بائي و سوانكاتي
كه دران سال به ظهور آمده

همداران سال بر هنگام آمدني مرهته جادوحي متبناي اومان بائي با

بامانت سپرده بودند بنابر دفن از بروده به بلده آورده برخست مهاراجه اندرون
 حصار متصل خانه او در طویله بخاک سپردند همدران سال فرمان و الاشان با
 خلعت خاصه شش پارچه و سرپیچ و جیغه مرصع و یک زنجیر فیل برای مهاراجه
 و خلعت فاخره جهت مومن خان مصکوب خواجه اسد الله خان گرز بردار که
 از پیشگاه فضل و عطا مرحمت شده بود رسید مهاراجه مومن خان را همراه گرفته
 بشرايط استقبال و تقدیم آداب سوار شده خلعت سرافراي پوشیده و رو بدرگاه
 فلک بارگاه آداب بجا آورد و مومن خان نیز مخلع گشته نیاز مندی بتقدیم
 رسانید بعد چندی مومن خان و جوان مرد خان هر کدام رخصت یافته بتعلقات
 خودها شتافتند میر غازی الدین ولد نظام الدین خان محتسب معسکر حضرت
 خلد مکان را بعلت زرداری به سعایت رحیم یاورخان کسان مهاراجه دشتگیر
 ساخته در چپوتره کوتوالی باز داشتند و مبلغی مصادره داده خلاص شد رحیم
 یاور خان بنابر واگذاشت جاگیرات منصب داران آمده روزینه از سرکار مهاراجه
 می یافت اما بنابر پیش آمد خود چندین خانه خرابیها از و بظهور آمد
 سیمیدار قبائل و عشائر شیخ الاسلام خان روسیاهی ابدی حاصل ساخت - از انجا
 که حق تعالی منتقم حقیقی است پاداش دینوی را عاجل نمود که در اواخر
 بنان شب محتاج گشته به مظموره نیستی شتافت و جزای عذاب اخروی آجل
 را برایش ذخیره نهاد *

روانه شدن مهاراجه باتفاق راجه بخت سنگه

بدارالخلافت و تعیین نمودن رتن سنگه

بهنداري به نیابت صوبه و تعلق

پذیرفتن سوانح نویسی به

فدوي درگاه

در سال هزار و صد و چهل و پنج مهاراجه باتفاق راجه بخت سنگه به غرم

و شبانه گولیان بکندن و بردن و سوختن دقیقه از دقائق نامرعی و مهمل نه گزاشتند و مالکان را بخاک ناکامی نشانده کباب ساختند ازان وقت پوره رسول آباد و پورجات دیگر متعلق درگاه ویران بی چراغ گشت و تسلط مرهته که پس از کشته شدن پیلاجی قدری زائل شده بود بتازگی رنگی بهم رسانید - چون از ممر فوج جیوراج خاطر شان جمع گردید بمقابل رتن سنگه بهنداری که در ریگ سابر متی متصل باغ غازی الدین حسین قیام داشت در آمده از هر دو سو جوانان یکه تاز بجوانان در آمده مبارزتها می نمودند لیکن بنابر خوف رسیدن گولاه توپ از بروج حصار دروازه خان جهان که محاذی بود جرأت ریختن و آوردن حمله به هئیت مجموع نمی یافتند - مهاراجه بنابر وقوع خرابی بسیار که عهده برآئی جنگ مرهته در مارواریان نمی دید و از خود سوای تماشا بینی از دور کاری بر نمی آمد بزه نملی خیر اندیشان تن بمصالحه در داد و ابهی کون پثارت و جوان مرد خان را نزد اومان بائی فرستاده سلسله جنبان امر مصالحه گشت -

به از مرد بیدل زن پر جگر بود شیر ماده به از گاونر و آنها تا سه روز درانجا متوقف گشته پس از گفت و شنید به هشتاد هزار روپیه به صیغه مال امائی که کهنی باشد و استمرار چوتبه و سر دیسمکھی صوبه صورت صالح نمودند و اومان بائی که بنابر کثرت خرج فوج ته بار طلب سپاه شده بود رسانیدن وجه مقرره را به عهده جوان مرد خان که برساند سپرده بصوب بروده کوچ کرد - مهاراجه بر پرگنه بیرم گام تغذوا نمود فوجداری آنجا را به جوانمرد خان داد که بتحصیل مال پرداخته برساند و او بمرو فرستاد منجمله آن بست هزار روپیه که باقی مانده بود نرسانیده خود متصرف گشت الحاصل اومان بائی بکوچهایی متواتر چون به سواد بروده پیوست شیر خان نائب فوجداری آنجا برج و باره را استوار ساخته مستعد بمداغه و پر خاش گشت او مان بائی که بتازگی با مهاراجه صالح نموده بود باستمالت او پرداخته بنابر ملاقات طلب داشت و مکس دار چوتبه از طرف دامالاجی لایکوار همراه نموده رخصت انصراف داده بمسکن خود شتافت - کسان سردار محمد خان لاش او را که

پرداختند میر ابو القاسم و چندی که در اجل شان تاخیر بود ازان معرکه زخم دار
بر آمدند - آنها را برداشته هنگام شب معاودت نمودند و رتی سنگه در زیر دیوار
قلعه ارک به خیمه خویش در آمد - در ایام گزشته هنگامه شورش مرهته عامه رعایا
و کافه برایا سکنه پورجات و قریات نزدیک که عبرت کلی از مشاهده خرابی و پا
مالی پورجاب آن طرف دریا در هنگام بغی حامد خان یافته بودند با عیال
و احمال و اطفال حصار شهر پناه را وقایه خود ساخته درمیان آمدند درین ولا
جیو راج که نظر بر جلادت و بازی خویش غره بود مانع حرکت آنها شده جبراً
قهرماً نمی گزاشت که احدی به شهر در آید از استماع خبر کشته شدن او از غلبه
دعب و هراس دست از پاگم کرده خانهای ما لا مال را گزاشته سرا سیمه با دو
گوش و بیفنی دست عیال را گرفته رو بشهر آوردند - صباح روز دیگر که شهبسوار
زین کلاه دست بغارت زنگبار کشاده عرصه روزگار مصفا و منور ساخت دکهنیان که
از چیره دستی دیروز خیره شده بودند دست تطاول بغارت اماکن و بیوت
و دکاکین مساکین پورجات آنطرف کشادند -

* نظم *

فتادند بیداد گر دکهنیان ز هرجانب آن سمت غارت کنان
گرفتند از خانهها آنچه بود چه از مسلم و چه ز قوم هندو
پس آنگه زکین آتش افروختند تر و خشک با یک دگر سوختند

خصوصاً پوره رسول آباد مسکن سادات شاهیه اولادواحفاد حضرت شاه عالم قدس
سره که منازل دلکش و باغچههای سرسبز داشت و بنابر پاس ادب و حرمت
درگاه کسی متعرض نبود از خدا بی خبران مرهته یکباره ریخته دست به نهیب
و غارت در از ساختند - سادات عظام بنابر حفظ ناموس^(۱) دفاع را واجب دانسته
بمدافعه پیش آمدند از انجا که انبوه کثیره بود عهده برانشدند بعضی کشته
گشته و برخی خسته بسته دست مستورات اهل عصمت را گرفته باطفال خورد
سال نالان افتان و خیزان متوجه بلده شدند و اماکن آنها و اسباب درگاه و کتاب
خانه عالی که در آنجا بود بباد فنا رفت غرض در عرض یک هفته روزانه دکهنیان

(۱) دفاع بالکسر باز داشتن و دور کردن * ۱۲

متعلقه خود کماینبغی کوشیده دم از تهور و جلالت میزد درین هنگامه مهاراجه او را در چار توره متصل راج پور فروز آورده و حفاظت پورجات آن طرف بعده او گزشته بود مستعد و آماده پیکار و مدافعه مرهته از روی خرم و احتیاط گوش بر آواز خبر آمد آمد آنها می بود روزی بحسب اتفاق بدیدن سیاهی جمعی از سواران دکهنیان که باصلاح آنها هول سوار گویند چون گاهی جنگ با مرهته اتفاق نه شده بود بلا تامل و اندیشه بمقابله و مدافعه شتافت و آنها بعبادت مستمره خود بمیدان دادن و کشیدن حریف در قابو در آمدند جیو راج ظهور این معنی را غلبه خویش و مغلوبی آنها پنداشته بی اختیار عنان خرم و هوشیاری را از دست داده جلوریز به تعاقب پراخت و بسر خودی پا از اندازه فراترک نهاد که نگاه -

* نظم *

بر آمد یکی تیره گردی چو دود کز انجا مجال گزشتن نه بود
بجنبید کوهی باهنگ جنگ دران جنگجو صد هزاران پلنگ

از مشاهده این حالت عقل و هوش از سرش پرید تا بخود جنبید که در نرغه دکهنیان افتاد و آنها از چهار طرف مانند مور و ملخ هجوم آوردند و راه رسیدن کومک و سرب و باروت را مسدود کرده باندک زد و خورد کارش را تمام ساختند - چندی از دلاوران کشته و برخی خسته گشتند و اسب و یراق مقتولان و زخمیان و توپ و جزائر و علم و نقاره بدست مرهته افتاد - بهنداری رتن سنگه که با فوج گران نزدیک بآن معرکه بود با وجود اطلاع جنگ و تاکید مهاراجه بکومک بظاہر حسدیکه از پیش آمد جیوراج داشت تعطل و اغماض صریح نمود و پس از گزشتن آب از سر و خرابی بصره بمومن خان و جوانمرد خان گفته فرستاد که استقامت از دست نداده بخبرگیری پردازند و خود بطرف بهرام پور آمد از انجا که از شاهی باغ تا پوره حضرت شاه عالم قدس سره که پلگ دور است بدر ساعت از روز مانده در وقتی رسیدند که دکهنیان مشغول گرفتن^(۱) اولجه بودند لهذا چار دیواری پوره را گرفته بسر دادن جزائر و بان و هلی هوی

فرود آمد هر چهار طرف افواج را بتاخت و تا راج قریات پرگنه حویلی و پورجات مامور کرد مومن خان و جوان مرد خان حسب الطلب مهاراجه شباشب با همراهیان خویش رسیدند و آنها را به سمت باغ شاهي بمحافظت پورجات آن طرف و افواج مارواریان را با پتواتان و بهندرایان با طرف و جوانب دیگر مقرر نموده آماده رزم و پیکار گشت - همدران اوان راجه بخت سنگه که بناگور شتافته بود با فوج آراسته رسیده با برادر ملاقي شد و خوش حال چند جوهری سیئه که در ایام حکومت مبارز الملک چنانچه سبق ذکر یافته بدار الخلافت شتافته بود بدست آویز پروانه بمهر امیر الامرا صمصام الدوله در باب نگر سیئهی حاصل نموده به همراهی او آمده مهاراجه را دید و پروانه را نمود *

نقل پروانه بنام مهاراجه

آنکه عنایات حضرت ظل سبکاني قرین حال ستوده مآل امارت و ایالت مرتبت حشمت و بسالت منزلت زبده نوئیان و الاشان عمده راجهای هندوستان باد خوش حال چند ولد سنیداس از پیشگاه معلی نگر سیئه احمدآباد مقرر شده بمرحمت خلعت و گوشواره مرورید قامت افتخار برافراخته مامور برای رفتن آنجا گردید بعد رسیدن او به کارپردازان اجازت شود که در امور تعلقه او را دخیل ساخته اظهار مقدمات خیر خواهی خلأق و آبادی شهر و رفاهیت کافه سکنه را مقرون باصلاح دانسته از تمشیت آن تقید نماید که خلأق باطمینان بکار و پیشه خود مشغول باشند بتاریخ پنجم شهر ربیع الثاني سنه یانزدهم جلوس والا تحریر یافت مهاراجه او را بامر سیئهی فرقه هفود بدستور سابق خلعت داده مامور ساخت القصه دکهنیان سر به شورش و فساد برداشته به نهیب و غارت دست کشادند رتن سنگه بهنداری نائب صوبه با فوج آراسته از بام تا شام در ریگ دریای سابر متصل باغ غازی الدین حسین و بهرام پور اقامت ورزیده مترصد نموداری مرهته می بود جیوراج بهنداری که جمعی از سوار و پیاده گجراتی و مارواری همراهی او که به تفسیق بعضی ممالکات زور طلب

آمد از آنجا که مبلغهای خطیر بدست تیغ بیگ خان آمده بود به بدل اموال و زرپاشی ارکان حضور را راضی گردانید و سند و خطاب بهادر بنام خویش حاصل ساخته مستقل گشت - صفدر محمد خان برادر خود را نائب و راتق و فاتق مهمات مالی و ملکی گردانیده به عیش و کامرانی شب و روز داد عشرت میداد و این واقعه در اوائل سال هزار و صد و چهل و پنج روی نمود - همدرین سال دهم شهر جمادی الاولی سردار محمد خان غورنی در بروده باجل طبیعی در گزشت و همانجا بنابر نقل با حمدآباد امانت بخاک سپردند و بیستم همان ماه ابوالمفاخر خان صدر صوبه رخت هستی بر بست - مهاراجه نوشته استقلال فوجداری بروده بنام شیر خان بابی فرستاد که بخاطر جمع خبردار باشد و شیخ محمد شاه خلف شاه علی رضا سرهندي گنبد بر مضجع پدرش بنا نهاد *

آمدن اومان بائی زوجه کماندی را و دباریه متوفی سیناپتی راجه ساهو و محاصره نمودن احمدآباد و صلح نمودن مهاراجه و بتاخت آوردن بعضی پورجات

اومان بائی زوجه کماندی راو دباریه سیناپتی راجه ساهو که عبارت از بخشی کل مرهته باشد پس از فوت شوهرش بنابر صغر سن پسر که از انتقال پدر سیناپتی مقرر شده بود و چوتنه صوبه گجرات بدو تعلق داشت خود متکفل آن امر بود باوجودیکه پسرش جوان گشته چون جوهر ذاتی نداشت او بامور سرداری و نوکر گیری و فوج کشی بسواری پیل و اسب می پرداخت - بدریافت خبر کشته شدن پیلاجی بخدعه مارواریان چون مار بخود پیچده کمر انتقام چست بست و برهنگام آمدنی مرهته باسی چهل هزار سوار و کهنالجي و داماجی راو پسر پیلاجی مقتول که نوکران او بودند جوشان و خروشان رو بصوب احمدآباد آورد و متصل موضع فیض آباد عرف شاهباری سه گروهی بلده بر لب جویبار سابرمتمی

عمدة التجار دل شکسته شده در کمال یاس باندیشه مآل کارخودها افتادند - که پیام تیغ بیگ خان رسید که اگر هنگامه آرائی باشاره عمدة التجار بوده او خود گرفتار گشت بالفعل اگر خواهش نوکری دارند بیاورید والا نه بهر جانب که بروند مختارند کسی متعرض آنها نیست سید ولی درخواست چند منزل کشتی برای روانگی نموده بهرام خان را در پرده خفا با برادران خود بگهواره رسانیده در بهاونگر استقامت گرفت و سید نور الله نوکری قبول نمود تیغ بیگ خان را دید چون آتیه از وجود اغیار خالی گشت تیغ بیگ خان اسباب و توپ خانه از صامت و ناطق در آورد و اکتفا بدان نکرده خشت و سنگ و چوب حصار و عمارات آنجا را کنده در معرض بیع رسانید که اثری و علامتی در آنجا باقی نماند و با خاک راه برابر ساخت فاعتبروا یا اولی الابصار چون حاجی ربیع از رفقای بهرام خان که پیوسته بحسن سلوک معاش کرده در بندر بگوشه عافیت کناره گیری داشت تیغ بیگ خان تکلیف مرافقت و همقسمی با خود نمود او امتناع ورزیده دیگر بودن خود را در آنجا صلاح وقت ندانسته گفت که اگر متعلقان بهرام خان را رخصت نمایند آنها را بدر رسانم تیغ بیگ خان مضایقه نکرده مرخص ساخت و او برای کشتی برده رسانید - چون واقعات صدر از روی معروضه ارباب تحریر و تجاران متواتر و متوالی بعرض مقدس معلی رسید بنابر رفع هنگامه حکم شد که مومن خان به متصدی گری بندر سورت و تیغ بیگ خان از تغیر او بحکومت بندر کنبهائیت سرافراز باشند - چنانچه مومن خان بمرحمت خلعت فاخره و یک زنجیر ماده فیل امتیاز یافت و حواله و کیل شد که برساند و سند مصحوب قاصدان در حینیکه مومن خان بهمراهی مهاراجه بصوب دهبوئی بود رسید و او بنسی دهرنامی را بانقل سند رخصت نموده به سید نور الله نظر بر سابقه آشنائی بنابر مداخلت نوشت و او باظهار این معنی پرداخته جمعی را فراهم آورد و درخواست دخل نمود تیغ بیگ خان او را به ملاطفت و ملایمت مانع آمد چون منع پذیر نه گشت کار بجنگ و جدال منتهی گردید و چندی از طرفین زخمی شدند سید نور الله عهده برانداخته بر

ملاحظه چون لا جواب بود باصد تشویر سر انفعال در پیش انداخته خموشی
گزید - * مصرع *

که کس مباد ز کردار نا صواب خجل

درین بین درجن سنگه زمیندار چهر مندوی که از جمله کمین نشستگان بود از در
حجره دست فراز کرده خنجر مرصع از کمر عمده التجار گرفته در پهلوش نشست
و دیگران بدورش حلقه زدند از انجا که عمده التجار مرد ضعیف البینه و کوتاه بالا
بود مانند عصفوری گرفتار چنگال شاهین قضا گردید و در قفس حجره محبوس
گشت - * بیت *

چنین است آئین این کهنه کاخ که گه بر تو تنگ است گلهی فراخ
همراهیان او را به شدت و عنف از دربار بیرون کردند و هیچ یک را توفیق رفیق
نمی گشت که درنگی برایش نماید بالضرورة همقرین یاس و ندامت باعناق
منکسره بر آمدند و هر کسی سر خویش گرفته بدر رفت تیغ بیگ خان یثاقیان
بر خانها و انبارها تعیین نموده ز یر مهر قرق در آورد و قریب هشتاد لک رویه نقد
سوی اموال و اجناس به ضبط در آمد - * بیت *

دادۀ خویش چرخ بستاند نقش الله جاودان ماند

بعد دو سه روز عمده التجار را در دولی انداخته به قلعه فرستاد - چون دست از
زحی آبا و اجداد خود برداشته بود اندوخته سالهای در از آنها برپاد داد - * نظم *

کسی کو باندازه اش پا نهد تواند کزان پای بالا نهد
چو داند کسی قدر و مقدار خویش پیشمان نگردد ز کردار خویش
بسی آرزوها که در دل بماند بسی پای امید در گل بماند

تیغ بیگ خان بر رای صائب خود آفرینها گفته بفر اقبال و استقلال تمام تکیه بر
چار بالمش حکومت زد و از مساعدت بخت آنکه بعضی از حق ناشناسان
و نمکحرامان که محکوم کارخانجات عمده التجار بودند بظایر حفظ آبرو و حراست
ما یعرف خویش که از دولتش بدست آورده بودند از راه خوشامد گوئی در
آمده به نشان دادن دفائن پیش آمد نمودند سید نور الله و سید ولی از گرفتاری

و سلامه علیه و آله در رسید بروز دوازدهم طعام نذر آنحضرت ترتیب داده - * بیت *

گر بهمانی قدم در کلبه ما میزنی

لطف میفرمائی و بر دیده ام پامی نهی

و او اجابت کرد و ندانست - * مصرع *

کین سیه کاسه در آخر بکشد مهمانرا

و بروز موعود باظهار شهرت دروغی نموداری مرهقه لشکر خود را مستعد و حاضر ساخت و جمعی زره پوش در حجره بام نشیمن در کمین و انتظار فرصت نشانید -

عمدة التجار بظاہر و عده از منزل خویش اراده سواری نمود خیر سگالان و دور اندیشان که استعداد فوج را دیده شبیه بخاطرشان میگذشت در کمال خوف باظهار آن و موقوفی سواری بمعرض بیان در آوردند از آنجا که دست قضا نازل دیده بخت او را از مشاهده چهره صواب^(۱) مکفوف ساخته بود از راه غرور التفات بجواب نکرده باجمعی از مخصوصان بیای خویش بگورستان شتافت - * مصرع *

صید را چون اجل آید سوی صیاد رود

تیغ بیگ خان صید را در دام خود دیده به کشاده پیشانی در کمال تواضع به تعظیم و اجلال مهمان عزیز پرداخته دهن را لبریز تبسم ساخته به بشاشت تمام خیر مقدم گویان چون دل در پهلوی خویش جا داد و هر کسی به مکان و رتبه خود قرار گرفت و فیما بین اختلاط گرم جوشی ها بمیان آمد تا هنگام کشیدن مائده در رسید تیغ بیگ خان از راه جریرت باظهار اینکه درین محل کثرت است ما و عمدة التجار علیحدہ طعام خواهم خورد و دستش را گرفته برخاست و بر بام بر آمد و غیری بدان محفل مخصوص راه نیافت بعد فراغ از اکل تیغ بیگ خان نوشته جات را با هندویات بدست او داده گفت همان قرآن که در میان داده بودی گیر ایمنده است بمطالعه در آرند و بچشم عبرت نگرند عمدة التجار بعد

(۱) مکفوف نابینا و باز داشته شده ۱۲ *

(۲) جریرت معرب کریرت بمعنی مکر و حيله است ۱۲ *

کس از سوار و پیاده فراهم آورده و بهرام خان را بیرون نمود دود نکوت و پندار که مذموم ترین خصائل ردائل است به کاخ دماغش پیچیده نور بصیرت عقل مآل اندیش را ضائع ساخته و از جادۀ روش اسلاف دور انداخت - چون اسباب شوکت و حشمت را فراهم و آماده دید مضمون آن الانسان لیطغی ان راه استغنی صادق آمد بدستور امرایان به تعیین بخشی و عرض بیگی و دور باش و عرض و معروض پرداخت -

* بیت *

زاغی روش کبک دری می آموخت

آن دست نداد و راه او رفت ز دست

و بخاطرش خطور نمود که یکی از پسران خود را در سلک بزدگی درگاه والا منسلک سازد - فخر الدین پسر کهترش را که بجوهر ذاتی آراسته و به صفات پسندیده پیراسته بنظر در آمد درخواست منصب سه هزار و خطاب فخر الدین خان و سند متصدیگری بندر سورت بلا قید اسم و حسب الحکم اقدس بنام خویش متضمن اینکه عمدة التجار هر کرا قابل و لائق حکومت آنجا داند و راضی باشد نام او را درج نموده مستقل سازد و به مقرب الحضرة و الحاکمان حافظ خدمتگار خان که دران ایام راتق و فاتق مهمات سلطنت بود بدرجه پذیرائی رسانیدن نوشت و بذابر اخراجات این امور شصت هزار روپیه را هندی مرسول نموده از آنجا که تدبیر برخلاف تقدیر بود قاصدان با نوشته جات در نواحی بهروج بدست کسان تیغ بیگ خان گرفتار آمده آوردند و او پس از وقوف مضامین یاری بخت خویش انگاشته از راه پخته کاری قاصدان را بمکانی که دیگری را مجال اطلاع بر آنها نباشد نگهداشت و بتصور آنکه یک دفعه که او را برپا نموده چون کبیده خاطر گشت بهرام خان را باز متمکن ساخته چنانچه سبق ذکر یافته تا وجود عمدة التجار باقی است مطمئن خاطر بر حکومت ماندن محال عقلی است از کمال کیاست و درایت در تدبیر علاج واقعه قبل از وقوع با خود می اندیشید و بحسب ظاهر در مراعات و حسن سلوک و خاطر جوئی او می افزود تا آنکه ماه ربیع الاول که ایام متبرکه مولود مسعود حضرت سید کائنات صلوة الله

که در حضور بود اطلاع داده و از انجا بنام تجار عموماً و به عمدة التجار خصوصاً نوشته برهان الملک متضمن اینکه ازین فتنه انگیزی اگر آسیبی یا چشم زخمی به بهرام خان خواهد رسید از انها انتقام کشیده خواهد شد - قاصدان حامل نوشته گرفتار عمدة التجار گشته بودند و او از در یافت مضمون که مشکون از تهدید و تخویف بود هر اسیده از و خامت عاقبت به بحر اندیشه فرو رفت - چون یک گونه از بودن بهرام خان در آتیه به طریق خفا اطلاع داشت سید نور الله و سید ولی را با معتمدی استمالت داده گفت که مصالح جنگی و آلات حرب همه معد و آماده است پیامردی خود بخاطر جمع استقامت را از دست ندهند که بار دیگر بهرام خان را به حکومت می نشانم - آنها دل گرمی یافتند و با میدواری قرار بمركز اصلي بيش از پيش جدوجهد نموده بكوشش در آمدند - چنانچه شبی هر دو سردار باجمعی از جوانان با نام و ننگ بطریق شبخون برکسان تیغ بیگ خان بجنگ می پرداختند - ریخته چندی را کشته و زخمی ساختند قضا در این زد و خورد ساگرام بخشی که سرگروه فوج تیغ بیگ خان بود کشته افتاد و خیمه و بنه را بغارت در آورده هم عذای ظفر معاودت نمودند اما سید ولی که شمشیرش خطا کرده بر آئینه زانو رسیده بود زخمدار گشت *

قید نمودن تیغ بیگ خان عمدة التجار ملا محمد علی را و رفتن بهرام خان بگمگه و سیهور و معروض شدن هنگامه مبارکه سلاطین پناه و تفویض متصدیگری بندر سورت بنام مومن خان و متصدیگری بندر کنبهایت به تیغ بیگ خان که هیچ یک به عمل در نیامد

از انجا که عمدة التجار ملا محمد علی درین معرکه آرائی قریب ده هزار

حینکه متعلقان بهرام خان نقل می نمودند چون خانۀ احمد چلیپی سر راه بود سه چهار منزل رتبه که جاسوسی نقدی در آن نشان داده بود او باظهار اینکه سرب و باروت می برند از عرض راه کشیده متصرف شد - الحاصل تیغ بیگ خان بموجب قرار دار بدربار داخل گشت عمدة التجار وجه قرار نقد حق الاعانة که با دیوجی مرهته بود باضافۀ خلّاع سرداران و تکائف دیگر خوشنود ساخته رخصت نمود - فوقۀ سپاه و تمامی رعایا و روستائیان با شاره و اغوای هنگامه آرایان بتقاضای طلب به شدت پیش آمده کار بیکرمتمی را بجای نازک رسانیدند و بعضی اهل کاران و رفقاء بهرام خان که از راه حکومت تعدی بحال بازاربان نموده جنس گرفته بودند بدست آنها به همین بلا مبتلا شدند - بهرام خان باندیشه اینکه مبادا از بد آموزی معاندان بی آبرو یا دستگیر شود بصوابدید محسن خان خالوی خویش هنگام شب به تبدیل لباس که سد ظلمانی میان مبصرات و عین انسانی حائل گشت خود را در شهر رسانیده ^(۱) متواری ساخت - روز دیگر اصطبل و افیال و اسباب از ناطق و صامت به ضبط تیغ بیگ خان در آمد - عمدة التجار بدست آویز طلب اخراجات حصول سند آنچه خواست از اثاثه به نیمه بها گرفت -

* بیت *

چنین است آئین گردنده دهر که بخشد به مهر و ستاند بقره
 بهرام خان سه چهار روز در شهر مخفی طور متوقف گشته صلاح بودن را ندیده به سازش یکی از پاسبانان بروج حصار با محسن خان نیم شبی بدستگیری کمند بر آمد و با آهوه شتافت و سید نور الله و سید ولی را که در آنجا بودند باخود موافق دانسته آگاه ساخت و آنها او را باندزون گرفته در پرده خفانگاه داشتند اما شهرت گرفت که بهرام خان در آهوه هست بنابراین تیغ بیگ خان فوجی تعیین نمود که سید نور الله و سید ولی را از آنجا بیرون نمایند و اگر بهرام خان را یابند بدست آرند از آنجا که بر حصار آهوه سرانجام توپ خانه مهیا بود سید نور الله و سید ولی به مدافعه پیش آمده بجنگ توپ و تفنگ در پیوستند اتفاقاً در روز مبدأ هنگامه آرائی عمدة التجار بهرام خان کیفیت را به امارت مرتبت برهان الملک

افشانی و گوله افگنی آغاز نهاده در طرفه العین برداشت - بهرام خان از مشاهده این حالت که دو تیغه بایست جنگید بالضرورة بمقابل قلعه مرحله و (۱) دمدمه بسته توپها نصب نمود و بجنگ هر دو سو پرداخت و قریب یکماه بدین منوال گزشت - خلقی کثیر از برنا و پیرو مسکین و غنی درین هنگامه از جان و مال رفتند از آنجا که بهرام خان از قدیم و جدید قریب ده هزار کس داشت - اما چون درکار خانه غیبی آب خورد او از آنجا بر خاسته و مشیت ایزدی بر عزلش پیوسته بود بعضی از بیم و هراس و برخی به شوم طمع امید موهوم از رفقای نامی بمشاهده طول انجامیدن هنگامه و اتفاق قلعه دار و تجاران از خامت عاقبت اندیشیده رو گردان شده به عمده التجار پیوستند و در مقابله و مقاتله شریک گردیده باظهار یکنوگی و پیش آمد بیش از پیش بکوشش در آمدند -

* نظم *

این دغل دوستان که می بینی	مگس‌انزد گرد شیروینی
تا طعامیکه هست می نوشند	همچو زنبور بر تومی جوشند
باز و قتیکه ده خراب شود	کیسه چون کاسه رباب شود
ترک صحبت کنند و دل داری	دوستی خود نبوده پنداری

و عوام الناس چه بارشاد پیر واعظی و چه از راه خوشامد هر طرف هجوم نمودند - با بهرام خان جمع قلیل از یاران جانی که بودند نظر بر تهور و جلالت ذاتی دست از قتال و جدال بر نمی داشت که دران اوان دیوجی نا کبیر مرهته باده هزار سوار حسب الطلب عمده التجار به کومک رسیده از بیرون ابواب آمد و شد و رسد غله و کاه را مسدود ساخت و این معنی علاوه گردید و از ممر فقدان آذوقه کار بهرام خان به تعسر انجامید - لهذا بنای امر مصالحه بمیان آمد و قرار گرفت که بهرام خان دربار را خالی نمود در باغ ملا فرود آید - بنابراین متعلقان را در خانه کامگار علی خان گذاشته بدانجا رفت و سید نور الله و سید ولی جماعه داران با همراهیان خود با تهوره رفتند و نائره حرب اطفای پذیرفت در

(۱) دمدمه بفتح اول برون زمزمه آنچه که سر کوب قلعه مانند برج از چوب و سنگ

و گل سازند و از آنجا توپ به قلعه اندازند - بوهان ۱۲ *

آدم قاضي فرستادند عوام الناس و اجامره بمتابعت پير ارشاد واعطی از گوشه و گذار حاضر آمدند - اعلام که به بهرام خان رسيد چون از سنج اين سانحه آگهي نداشت متامل گشت مير عبد الرحيم که وقوع اين واقعه بذابر شوم طمعی او و حاضر بود بمحور و قوف بر مضمون اعلام بلا توقف فوج را مستعد ساخته تعين فرمود که هنگامه آريان را بسته بيارند فرستاده قاضي آنچه را ديد و شنيد رجعت قهقري نموده علی رؤس الاشهاد ظاهر ساخت - عمدة التجار نیز کسان خود را بکوچه بندی و گرفتن سر راه آنها بر اطراف خانه خویش امر نموده و از طرفين جنگ تير و تفنگ در گرفت و آسیای حرب بگردش در آمد و پنج شبانه روز بدین منوال سپری شد و درین ایام غلبه از طرف بهرام خان به عرصه ظهور می آمد - عمدة التجار از مشاهده این معنی کشاد و پیشرفت کار را باعانت و امداد قلعه دار دیده معتمدان خود را فرستاده از بیکلر خان استمداد و استعانت نمود چون از مقدمات سابق که وفا به عهد خود نکرده خاطرش از عمدة التجار غبار آلود کدورت بود -

کسی کز وفا و مروت تهی است باو دوستی کردن از ابلهی است

بر خوانده باظهار اینکه بالفعل جمیعتی موجود نیست و آذوقه و ذخیره مصالح قلعه بصرف آمده مغدور دارند بار دیگر پیغام آمد که آنچه مایحتاج مطلوب است مهیا نموده میرسانم بیکلر خان خواهش حضور عمدة التجار کرد که بالمشافه باظهار ما فی الضمیر پردازند و او آمد و گفت و شنود و عهد و پیمان بقرار اینکه بعد اخراج بهرام خان متصدی تیغ بیگ خان باشد و حصول سند حضور ذمه عمدة التجار و این معنی را بایمان و درمیان آوردن قرآن مؤکد ساختند و قرار یافت که چون مورچالهای طرفین از فراز قلعه تشخیص نمی شود عمدة التجار بر مورچالهای خویش بیرقهای سفید برپا نماید تا آشنا و بیگانه و دوست و دشمن امتیاز یابد عمدة التجار بلا توقف و اهمال از قلعه بر آمده دو صد کس توپ انداز و آذوقه و سرب و باروت و بست هزار روپیه نقد از راه کشتی به قلعه رسانید و توپهای ازدها پیکر بر مورچال بهرام خان که سمت قلعه بود آتش

آمده ده هزار روپيه ديگر برسم حق الغيايه براي خود استدعا نمود - عمده التجار از انجا که مبلغی از سابق طلب داشت و درین ولا ديگر بایست داد و نیز یک گونه از تعیین ساختن فوجدار به آهوه و آوردن او در بندر اهانت و مذلت خود تصور می نمود از تقبل درخواست میر سر باز زده ابا و امتناع نمود - و کمر بر عزل و بر آوردن بهرام خان بست و تدبیری با خود اندیشیده هنگام شبی دو هزار روپيه به صیغه نذر نزد سید علي واعظی که مایه فتنه و فساد و جمعی کثیر از مریدان داشت فرستاده از اراده خود آگاه ساخت سید که نقد را به دیده سر دید بالراس و العین گفته و عدّه دمیدن صبح که ایس الصبح بقریب نمود عمده التجار که دو سه هزار کس از سوار و پیاده با خود داشت آنها را مستعد گردانیده روز دیگر هنگامیکه شیر صبح از پستان افق جوشیدن گرفت بخانقاه سید زین جانشین سید عیدروس آمد و سید علي و اعظی که در تمام شب بدین مضمون مترنم بود * بیت *

که ای شب گرنه روز رستخیزی چرا آخر سبکتر بر نخیزی .

فی الفور خود را رسانید و کسان عمده التجار قاضي و مفتی را حاضر ساختند و احمد چلیپی و تجاران دیگر حسب الطلب جمع گشتند - سید علي و اعظی که در صدر مجلس جا داشت پس از انعقاد اجماع سپند آساجستی نموده شمع کردار در وسط آن مجمع انجمن آرا گشت و قاضي و مفتی را مخاطب ساخته گفت که این از کجای مسلمانان و در کدام شریعت و کذاب جائز است که بهرام خان با وجود یک عمده التجار مبلغها طلب دارد درین ولا بيموجب درخواست دیگر می نماید و وجود عمده التجار که وسیله روزی جمع کثیر و هر ساله مبلغی کلي از عشور در سرکار بادشاهی واصل می شود از مغنمات وقت است و بهرام خان اراده استیصال او دارد و فقره چند مشتمل بر وعظ بد لائل عقلی و نقلی در معرض بیان در آورد -

* بیت *

صوفي نهاد دام و سر حقه باز کرد بنیاد مکر با فلک حقه باز کرد
و مقرر شد که قاضي اعلام نویسد و به هیئت اجماع از خانقاه برخاسته
بمسجدیکه احداث کرده و متصل به خانه عمده التجار بود رفته اعلام را مصحوب

اشتعال یافتن نائره نزع فیما بین بهرام خان متصدی
 بندر سورت و عمدة التجار ملا محمد علی
 و تعلق پذیرفتن حکومت بنام تیغ
 بیگ خان برادر بیگلر بیگ خان
 قلعه دار و روانه شدن بهرام
 خان به بهاونگر

چون بهرام به سعی و تلاش و سرانجام اخراجات عمدة التجار ملا محمد علی
 از تغیر مستفید خان بدستور سابق به متصدیگری بندر سورت بحال گردید به
 تمشیت امور و رتق و تنق مهمات پرداخت و میر عبد الرحیم نامی را نائب خویش
 گردانید از آنجا که عمدة التجار موضع آهوه را چنانچه سبق ذکر یافته ترتیب داد
 و خود رفته در آنجا سکونت ورزید و بندوبست را نوعی نمود که هر که پناه
 بدانجا می برد احدی یا رای باز آوردنش نداشت روز بروز رونق آنجا افزوده
 و بهائی در صورت بندر سورت نماند در حقیقت بندر علقده مخصوص خود
 گردانید اکثری نقدی و اموال آمدنی جهازت را بدون اطلاع و اجازت متصدی را
 از راه نخوت و خود سری که متصدی را دست نشانده خویش می پنداشت
 فرود می آورد و چندی بدین نهج گزشت بهرام خان تا مقدور مراعات را منظور
 داشته تغافل می ورزید چون کار از حد اعتدال گزشت و نقصان کلی محصول را
 معاینه نمود به صلاح و صوابدید نائب جمعی را به عنوان فوجداری آهوه تعیین نمود
 که به ضبط محصول پردازند به عمدة التجار پیغام کرد که در خانه قدیم در بندر آمده
 ساکن باشد و او به مقتضای وقت حسب الفرموده به عمل آورد و گفت و شنید
 محصول اموال که درین مدت بی اطلاع فرود آورده در پیش گشت و پس از قیل
 و قال باوجودیکه عمدة التجار وجه اخراجات حصول سند را درخواست داشت قطع
 نظر از آن نموده بر لک روپه انفصال داد میر عبد الرحیم نائب را عرق طمع بحرکت

وقوع قحط و وبا

همدران سال قحط شدید و سمیت در هوا و مرگ و میر در مردم بهم رسید و علاوه مکروهات بد معاشی مارواریان گشت پلنگ تسعیر غلات روز بروز بالا رفت و هزاران هزار از اعلی و ادنی به تب کردن دو سه روز که سده یرقان قبل سابع می شد ده نورد عالم دیگر می گشتند که فرصت تجهیز و تکفین نبود و عملة و فعلة موتی بدست نمی آمد و هر روز جمع کثیر رفتگان نهانخانه عدم را که و ارشی یا دستوسی نداشت در ریگ دریای سابر از کوچه و بازار کشیده می انداختند که طعمه کلاغ و کلاب می شد دو نفر را بربک جنازه که دو کس بر داشته می بردند راقم معاینه نموده فریاد و فغان کافه برایا در گنبد فلک پیچد از قریات و قصبات اطراف و جوانب گروه (۱) غلا زندگان از خان و مان آواره گشته کاسه گدائی در دست بذایر فروش اولاد و احفاد صغیر و کبیر اناث و ذکور رویه شهر آوردند -

* نظم *

شکمه فتاد از پیی خشک و تر چو (۲) انبان در یوزه گر دریدر
گرسنه شکم برنمد دوخت چشم که همسایه گوشت بود ست پشم

و راسته و بازارها پر گشت و بیک رویه و دو رویه فرزندان خود را در معرض بیع در آوردند - درین بلیه آسمانی اکثر زنان مسلمان و ابنای آنها از وضع و شریف را مارواریان بدادن گرده نان رشته رقبیت در گردن افکندند و بخوراندن سرگین ماده گاو و سوختن دانه چند از جو بر سرش باعتقاد خودها ترکیه نموده مرتد ساخته قافله ها روانه ماروار کردند و از راه شماتت می گفتند که چون در عهد حضرت خلد مکان از جوده پور آسرای ما را گرفته مسلمان ساختند این در مقابل آن است مہاراجه شیر سنگه پثارت و چترا مہته را باکثر احمال و اثقال را که فراهم آورده بود روانه ماروار ساخت *

(۱) غلا قحط *

(۲) انبان پوستی باشد دیبغت کرده که درست از گوسفند برآرند - برهان ۱۲ *

احمدآباد کوچ نمود فرقه کویان ساحل دریای مهبی که از کشته شدن بیلاجی و به تصرف در آمدن بروده مغلوب و ا همه گردیده مطیع شده بودند از بدست نیامدن حصار دهبوئی و بد قولی بادلا مقدم هنگام برگشت دست تطاول دراز ساخته شبها بر خیمه‌ها ریخته و زخمی ساختن مردم و بردن اسب و یراق می پرداختند چنانچه درین قسم زد و خورد شبی نزدیک خیمه جوان مرد خان بابی محمد شریف دوکر جماعه دار نوکر او کشته افتاد و از آثار غفلت و بی تدبیری بندوبستی که بخودی خود صورت گرفته بود برهم خورد القصة مهاراجه عبور دریای مهندری نموده میخواست که براه پرگنه پتلاد قریانش درین طریق و معبر واقع شده اند عازم احمدآباد شود مومن خان که پرگنه در اجاره اش بود بنابر پایمائی راضی نمی گشت و مبلغی بدین صیغه مجرا و محسوب درخواست داشت و این معنی موجب گرانی خاطر مهاراجه گشت و شنکر داس پیشکار سردار محمد خان را روکش نمود و او پرگنه را بقرار اجاره مومن خان بنام مؤکل خود متعهد گشت و مهاراجه را از راه پرگنه پتلاد گزانید مومن خان به کفبهایت رخصت شده رفت و مهاراجه کوچ کرده بر لب رود و اترک مقابل موضع کهنه محال وطن داری محمد بابی مقامات چند نموده بیست هزار روپیه به عنوان پیشکش مشخص ساخته باحمد آباد آمد محمد اشرف غورنی برادر سردار محمد خان چون او در بروده بود بنابر طلب شنکر داس از احمدآباد به پتلاد شتافت و غلام محمد خان از تغیرهای خان به سوانج نویسی صوبه از حضور رسید و دیوانی صوبه از انتقال عبد الغنی خان در پیشگاه خلافت و جهانداری به طالب علی خان نبسته او که در حضور بود مغضوب شد و او سند نیابت نزد عبد الحسین خان خالوی خویش فرستاد اما مهر و امور دیوانی را بنام طالب علی خان جاری نکرده خود بهمات پرداخت و بنابر قریتهای قریبه ممانعت بمیان نیامد اما وجه یومیه بیست و پنج روپیه که در عوض سایر قرار گرفته بود بهنداری موقوف نمود *

نموده بود مراجعت کرد و چندی که بنابر منازعت متصدیان در بندر سورت متوقف گشته بود درین ولا براه کشتی به بندر کذبایت رسید بالجملة مهاراجه هرچند همت بتسخیر دبهوئی گماشت از کثرت بارش و قحط غله پیش رفت کار ندید بعد ضائع شدن چار پایه بسیار و مقامات دو ماه از موضع بیهلو پور که بر کنار دریای دهار در مابین بروده و دبهوئی واقع است تطل بر گشت فرو گرفت و اراده دستگیر ساختن دلا مقدم موضع پادهره که مدار کار پرگنه بوده بعلت زرداری که بپاندهری تمام پتا و تان نامی و مومن خان و سردار محمد خان غورنی و شیر خان و جوانمرد خان بابی و سید فیاض خان آمده بود و در فوج قیام داشت با خود مصمم نمود بنابر کثرت بارش که تا دو هفته علی الاتصال بشدت کمال بود و علاوه آن قحط غله که بسبب انسداد طرق و شوارع از طغیانی رود بارها و گل ولای که نیم آثار پخته بیک رویه میسر نمی شد و کاه بمرتبه نایاب که اسپان بزرگ درختان گزران داشتند و بسیاری بچراگاه عدم شتافتند اتفاق مراجعت باضطراب که در عین طغیانی ناله ها بود جمعی که شتاب زدگی نموده براه نوردی در آمدند رخت هستی اکثری از انها و چار پایان به طوفان بلا رفت و بیشتری از ستوران در گل ولای از عدم طاقت پا برجا ماندند روز دیگر مهاراجه کوچ نمود و باراده گرفتار ساختن دلا مقدم او را به همراهی خود گرفته به بهانه دیدن حصار بروده در آمد و لشکریان و بیگانه را از در آمدن منع فرمود از بیرون ماندن باندهران دلا را حلوائی بی دود و عسل بی مگس پزنداشته سرشامی جمعی را متعاقب یکدیگر به طلبش فرستاد و او ازین معنی متوهم گشته براسپ ماده که گوی سبقت از باد می ربود سوار شد باوجود ممانعت یاسبانان دروازه بجهانیدن مرکب نجات یافته یک راست بمسکن خود شتافت و روز دیگر به مهاراجه نوشت که اگر سردار محمد خان را به نیابت فوجداری بروده نصب مینمایند استقامت دخل خواهد بود دالا فلا - بالضرورة او را بفوجداری گزاشت و حسب الخواهش سردار محمد خان شیر خان بابی را بقرار حکومت بالمناصفه مقرر کرده به سمت

کلامی معقول و ^(۱) منحول و کلمات روی اندود در سه روزی پرداخته هنگام شب که رخصت مقرر شده بود وقت بر آمدن یکی از آنها برگشته به عنوان گزارش مطلبی به سرگوشی در آمد و به دوزخ کاری جمدهر پی در پی پیام اجل را بگوشش رسانید - دکنیان قاتل را نیز برفاقت مقتول راهی ساختند و لاش پیلاجی را برداشته همان وقت روبه فرار نهادند و در نزدیکی قصبه سانولی آن طرف دریای مهبی سوختند بمجرد استماع این خبر مهاراجه که تدبیرش راموافق تدبیر دید بسرعت هرچه تمام ترکوچ نمود در عرض راه خبر رسید که عبد اغنی خان دیوان صوبه که از چندی بیمار بود غره شهر جمادی الاولی بقضای الهی فوت شد مومن خان بنابر رشتۀ قرابت از مهاراجه رخصت حاصل کرده و برای عبد الحسین خلفش خلعت ماتمی و تجویز نامه دیوانی از انتقال پدرش گرفته باحمد آباد آمد و بلازم تعزیه پرداخت و چهار روز متوقف گشته بمهاراجه ملحق گردید القصه مهاراجه بکوچهای متواتر عبور دریای مهبی نموده به ضلع بوده در آمد - دکنیان را که بیم و هراس غالب آمده بود بروده و پرگنات دیگر را خالی نموده پناه بحصار دهبوئی که جای مستحکم است بردند - مهاراجه جیوراج بهنداری را به ضبط غله و آذوقه و سرب و باروت و گرفت و گیر مالداران بروده تعیین کرد و او به تهمتهای دروغ و افترای امانت مرهته و دریعت آنها مصادرات نمود مهاراجه همت بر تسخیر حصار دهبوئی گماشت همدران اوان رحیم بارور خان سزاول را گذاشت جاگیرات منصبداران حضور و متعینه صوبه بدست آویز دستک و احکام بمهر امیر الامرا بفام مهاراجه از دارالخلافه وارد احمد آباد گشت و رتن سنگه بهنداری نائب صوبه را دید از آنجا که بهنداری حسب الطلب مهاراجه روانگی داشت برفاقت او روانه شده مهاراجه را ملاقات نمود والد رافم از سفر حجاز پس از انقراغ مناسک و زیارت در ماه صفر آن سال در عرض پنج ماه و نیم که باتفاق موسم آن وقت در جهازی که عزیمت آن صوب

(۱) منحول سخن برانته گفتن دروغی بکسوت راستی گفتن *

همدران اوان سند بحالی متصدیگری بندر سورت بسعی عمدة التجار ملا محمد علی از پیشگاه خلافت و جهانبانی به بهرام خان رسید و منصوب معزول گشت - مستفید خان زیر بار سه بندی آمده قرضدار و پریشان حال باحمد آباد مراجعت نمود چون در آن اوقات عبد الاحد خان پسرش ودیعت حیات سپرده بود از انتقالش بمنصب قضای بلدة سر افزای یافت *

کشته شدن پیلاجی گایکوار بخدع مارواریان
و رفتن مهاراجه باراده تسخیر بروده و محالات
آن طرف دریای مہی و فوت عبد الغنی
خان دیوان صوبه و تقرر دیوانی به
طالب علیخان نبسه او در حضور
و دخیل بودن عبد الکسین خان
بامور دیوانی

از آنجا که اومان بائی زوجہ کھاندر او دبارہ سیناپتی متوفی کہ چوتہ ملک گجرات بدو تعلق داشت درین ولا چہارم حصہ این طرف دریای مہی بہ ضمیمہ آن طرف از تغیر کننہاجی و پیلاجی گایکوار مقرر نمودہ رخصت کردہ بود و او با انبوة کثیر بنابر مداخلات آمدہ بموضع داگور معمولت تہاسرہ رسید مهاراجہ از استماع اینمعنی بہ عزم مقابله و مدافعة باستعداد فوج و توپخانه پرداختہ بیرون بر آمد و چندی از مارواریان را در ظاهر برسم رسالت و پیام رسانی و سلسلہ جنبانی امر مصالحہ نزد پیلاجی رخصت نمود و در باطن در سہ نفری از انہا را کہ مصدر خدعہ توانند شد و در ان جماعہ مردم این کار می باشند بمواعید دل پزیر و موافق موکد بایمان مستمال ساختہ گفت کہ هنگام ملاقات وقت قابو کارش را قمام سازند فرستادہا پذیرفتہ با او ملاقی گشتند و بہ چرب زبانی و شیرین

متصرف شدند با وجود آن متصدیان بادشاهی بدستور معمول و ضابطه معین دخیل کار بودند و حق التحریر می گرفتند مهاراجه با جاره بقالان ماروار در داد و آنها متصدیان را مخل پنداشته کاوش بیجا در پیش نمودند - متصدیان نیز از همیشگی و بد صحبت نا جنس آن خبیث طلعتان را عذاب‌ی الیم گفته تنفر و تقاعد ورزیدند و بفرستادن گماشته نویسنده اکتفا نمودند ازان باز بدو بست متصدیان ازان محال برخاست اگر مهر آنها بر داخل‌ی ادای محصول که بممالک محروسه می‌برند و بی مهر متصدیان بادشاهی منظور نمی‌شود نبود بدستور محکالات دیگر از سایر و دار الضرب و بته نخاس بی دخل می‌شدند چون مبارز الملک محال سایر را در وجه اخراجات سرکار معلی بعهده و اختیار دیوان صوبه واگذاشت کرده بود در عوض بست و پنج روپیّه یومیّه قرار داده از تحت دیوان بر آورده با جاره بقالان داد و اکثر ضوابط دیوانی که فی الجمله بقبضه دیوان بود بر آمد ازان جمله بیت المال که همیشه داروغه و کسان دیوان صوبه به ضبط می‌پرداختند در بلده کوتوال و در پورجات فوجدار گرد متصرف گشت و این بدعات صورت استمرار گرفت و در دار الضرب چون متصدیان بادشاهی بی دخل بودند طلا و نقوه مس آمیز گشته مسکوک گردید و بدین صیغه شنیعه مبلغی بر محاصل آنجا افزوده اشرفی و روپیّه ضرب احمدآباد که پیوسته بی غش و تمام عیار بود بدان علت بدنام گردید و سوای بلده در بیرونات رائج نمی‌گشت که تا حال با وجودیکه غش را بر طرف ساختند در بیرونات در بعضی امکنه بدنام است و بر مواضع و اراضی مدد معاش سادات عظام و مشایخ کرام و ارباب استحقاق به صیغه چّها من قرار داده عامل و تحصیلدار علیحدّه مقرر گردید که اکنون ارباب معاش را جز نامی باقی نمانده و به هزار سماجت و لجاجت دست برداشته بعضی را به عنوان گدائی چیزی میسر می‌شود و این جماعه نیز بذابر عدم وجه معیشت و جور فاقه کشی آواره هر دیار گشتند - سرب و باروت و مصالحه توپخانه که درین مدت مبارز الملک فراهم آورده و قریب بیست هزار روپیّه را می‌شد با توپهائیکه بدیوان صوبه سپرد کرده بود بتدریج روانه جودهپور ساخت

بهندریان خدا نشناس^(۱) و نَسَناسان ماروار احيای بدعات سابق و لاحق نموده اخذ و جر و گرفت و گیر و ضیع و شریف مسلم و هندو بنیاد نهادند و ابواب شر و ظلم کشف شده گشت بازار اسلام^(۲) کساد پیذیرفت گاو کشی منع گردید مساجد ویران^(۳) و کَنائس را رونق افزود و در ایام هولي اید و اهانت و هتک حرمت مسلمین را از مستحبات و مستحکسات گرفتند و احدی را یا رای آن نماند که گوید این چون و آن چرا است در هنگام روانگی مبارز الملک و ورود مهاراجه که کافه رعایا و بریا از تعدی معزول به ستوه آمده بودند اظهار سرور و شادمانی داشتند سیما گروه هندو که اکنون ناظم سرگروه آنها ست و مهاراجه و برادرش را نسبت به رام و لچهن که به معبودی او قائل اند داده بخوشی می سرائیدند از مشاهده معاشرت و سلوک آنها به مضمون رحمة الله علي نبائش الاول متذکر گشتند الحاصل اکثری از اعیان و اشراف از مذلت و خواری اندیشیده و از ریخته شدن آبرو هراسیده توقف و سکونت را مناسب ندیده به تدریج و مرور ایام باطراف و اکفاف متفرق شده گوشه عافیت گرفتند روز بروز کار خلق الله به صعوبت انجامیدن گرفت مارواریان در خانها ببردستی و^(۴) عنف فرود آمده غصب نمودند و چه خانه خرابیها که بعرضه ظهور نیامد *

چو خواهد که ویران کند عالمی نهد ملک در پنجه ظالمی

این همه از شامت افعال و اعمال نا شایسته ما بوده از ما است که بر ما است محال کثرة پارچه که بجهت اخذ زکوٰۃ شرعیة از عهد حضرت خلد مکل مقرر است و هند و را باین امر مناسبتی نیست و هیچ گاهی سوای اهل اسلام به تمشیت امور آنجا مامور نبودند چون از ایام بغی حامد خان محصول را ناظران

(۱) نَسَناس بول مفتوح ثانی زده نوعی از خلق اند که بیک پای بر میچهند و پای دیگر ندارند آورده اند که دیو مردم اند و در دودن از دو پا بیش میدوند ۱۲ *

(۲) کساد بول مفتوح بی رواج شدن *

(۳) کَنائس مساجد ترسایان مطلق بتخانه را گویند ۱۲ *

(۴) عنف بول مضموم درشتی کردن *

نقد و جنس مشحون بود (۱) یتاقیان گماشت و به ضرب و شکنجه دو لک روپیه برگذا داس و سه لک روپیه بر خوش حال عم زاده اش و ما بقي بر ديگران به قدر حالت هریک مقرر نموده نه لک روپیه را بقدر غن تمام و تشدد ما لاکلام در اندک فرصت بمعرض ایصال در آورد از سنوح این سانحه موجب پریشانی اندوه کثیر و جم غفیر از برنا و پیرسکنه گشت خصوصاً عمله و فعله کارخانجات متعدده ابریشم فروشان از چرخ تا بان و (۲) صباغان و (۳) نساگان که اصناف منفرد متعدده دارد گردید و نقصان کلي در محصول محال صدپیچ بابت ابریشم در بنگاله و باز رسیدن احمدآباد که اقسام و انواع اقمشه مشهوره معروفه ترتیب یافته باطراف و اکثاف بلاد هند و سنده و روم و فرنگ و عرب و حبش و ایران و توران تجارت پیشگان براری و بحار می بردند روی نمود و فرقه ابریشم فروشان ازان وقت که گروه علحده بودند بر طرف شدند اکنون مردم متفرق کم و بیش می آرند مهاراجه احمد نامی را از قوم بواهیر جماعه کلان که دران هنگام تازه به عرصه آمده و سیئه قوم خود مقرر گشته بود سیئه کل نمود همداران ایام بدست آویز خون حسن مقتول آهن فروش بوهرة جماعه خورد که مبارز الملک سه لک روپیه ازان فرقه بدین جهت گرفته بود چنانچه سبق ذکر یافته درین ولا یکی از ورثه او که پیراهن خون آلود آن مقتول را داشت برپا نموده نزد مهاراجه داد خواه گشت مبلغی بران جماعه مصادره قرار داده گرفت و آنها چون از صدمه نخست هنوز نیا سوده بودند بهر نوع ادا ساخته پایمال گشتند و جلاى وطن گزیده در اطراف و جوانب رفتند که اکنون ازان جماعه کسی نمانده که حالی داشته باشد مگر جمعه برای نام که وجود و عدم شان مساوی است خواهند بود - از انجا که در صوبه از منصبداران و اعیان که اسمی و رسمی داشته باشد نمانده میدان را خالی یافته

(۱) یتاقی بفتح اول بوزن مذاقی پاسبان و نگاه دارنده و محافظت کننده باشد

و بضم اول هم آمده است برهان ۱۲ *

(۲) صباغ رنگوبز ۱۲ *

(۳) نسا باند ۱۲ *

مخلص خان را از جمیع مراتب آگاه ساخت و او روزی گنگ داس را طعنه داشته حسب الحکم را نموده نشانید و او ابھی کرن باندھر را از ماجرا پیغام نمود ابھی کرن را عرق حمیت بحرکت آمد چون از موضوع و محمول مقدمه واقف نه بود با جمعیت همراهی خویش مستعد پرخاش گشت - مومن خان با همراهیان آمده شریک مخلص خان شد ابھی کرن بمہاراجہ پیغام نمود کہ چون من باندھر گنگ داس ام بذابر استخلاص او بہر نوعی کہ باشد با مخلص خان پرخاش خواہم کرد مہاراجہ او را نزد خود طلب داشت از راہ (۱) مدالست و (۲) مخادنت بذابر نمود او بخوافین وجہ و باعث نشانیدن گنگ داس را گفتہ فرستادہ استفسار کرد و آنها در جواب احکام را بجنسہ فرستادند مہاراجہ و بہنداریان متفق اللفظ از روی (۳) مخاتلت (۴) مجاربت پرداختند کہ کفالت و باندھری از جانب مہاراجہ بودہ و این مقدمہ از پیشگاہ خلافت و جہانداری است مخالفت حکم و الا نمی تواند شد ہرگاہ بندھای پادشاھی بموجب حکم او را گرفتہ باشند سخنی بومن و دیگری نیست و در باطن او را بمواعید دلپذیر از جوش و خروش باز داشتند و او نیز بہ طمع در افتاد *

طمع را سہ حرفست و ہر سہ تہی از ان نیست مرمطمعان را بہی از انجا کہ در گجرات مقدمہ باندھری نازک است ابھی کرن مطعون خلق گردید الحاصل مہاراجہ فرد رسید بمہر خود نوشتہ داد و در همان شب گنگ داس را در بہدر طلب داشتہ حبس نمود و اقربای او و جماعہ ابریشم فروشانرا دست گیر ساخت و برای (۵) قرق خانہای آنها کہ مبلغا را از جنس ابریشم و اثاث البیت

(۱) مدالست - فریب دادن ۱۲ جامع *

(۲) مخادنت رویا بازی کردن و حیل کردن ۱۲ *

(۳) مخاتلت با کسی فریب آوردن *

(۴) مجاربت باول مضموم کسی را جواب دادن *

(۵) قرق لغت ترکی بمعنی محافظت ۱۲ *

جمع تواند ماند - مهاراجه بر عایت وقت و تالیف قلوب حسب الخواهش او نوشته بمهر خود و کفالت عدم تعرض بمهرابهی کرن ولد درگ داس را تهور که سرگروه پٲوتان بود داد گنگا داس بر اعتماد باندهری که متعارف این دیار است اطمینان قلب حاصل نمود پس از رویداد امر مصالحه فیما بین معزول و منصوب صرافان و تجارت پیشگان و سر گروهان رعایای بلده را همراه برده مهاراجه را دید و استمالت و تسلی ظاهری بالمشافهه گرفته بامر سیٲھی قیام می نمود - اما مهاراجه در باطن در صدد قید و گرفتن مبلغها از و در نظر در آورده در انتظار فرصت بود از انجا که باندهر قوی درمیان داده جرأت نمی کرد و اندیشه این خیال را با بهنداریان و مشاوران مخصوصی جانقی داشت چون در امر مصالحه مبارز الملک مومن خان را با بهنداری رتن سنگه یک گونه خصومیت و تعارفی بهم رسیده بود و او نیز بنا بر خواهش اسپ ترکی که مبارز الملک به گنگا داس داده و او عذر نموده نه داد رنجیدگی داشت بهنداری مومن خان را از مکنون ضمیر مهاراجه آگاه ساخته کنگاش طلبید و او تمهیدی بخاطر آورده گفت دو قطعه حسب الحکم اعلیٰ بمهر امیر الامرا صمصام الدوله باید ساخت یکی بنام مخلص خان بمضمون اینکه چون گنگا داس در حکومت مبارز الملک مصدر اخذ بیوره متعدده و مصادرات سنگه احمدآباد گشته است او را دستگیر ساخته مسلسل و مغلول بدرگاه و الا بفرستد و اگر مهاراجه برین معنی ایستادگی نماید سپرد نموده رسید بمهر او گرفته بحضور ارسال دارد و دریمی بنام مومن خان مشعر بر اینکه در گرفتن و قید ساختن گنگا داس که بمخلص خان حکم شده با جمعیت همراهی خود شریک شود و در (۱) جلدوی این کار مقرر نمود که پرگنه محمود آباد چون نصف در جاگیر مخلص خان است و نیمه دیگر در ضبط نظامت که بدستور معزول مهاراجه نیز تمام صوبه را به تحت و تصرف خود در آورده بود بمخلص خان در و بست و اگزارد - مهاراجه پذیرفت - مومن خان احکام را مرتب ساخته

(۱) جلد و لغت ترکی بضم یکم و سوم انعامی که بامرا دهند و در عرف هر عطیه

دست مرهته از تصرف آنجا کوتاه بود چون مهاراجه دخیل کارگشت او از راه عاقبت اندیشی رجوع بآصف جلا آورده استدعای سند نیابت نمود و از آنجا سند و تجویز منصب و خطاب نیک عالم خان بد رسید و بدین دستاویز خود را متوسل او ساخت و در سال هزار و صد و چهل و چهار مهاراجه از راه دور بینی نامه مشتمل بر اظهار یگانگی بآصف جلا نوشته مصحوب محمد شاه خلف قدوة الواصلین شاه علی رضا سرهندی که روابط و تعارف با آصف جلا داشت سرانجام زاد و راحله داده فرستاد و بعد چندی مصطفی خان فامی که سابق با رستم علی خان بوده در جواب با نامه مودت آمیز و پارچه پوشیدنی و بعضی پیامهای زبانی آمده مهاراجه را دید و قریب سه ماه توقف نموده روانه گشت همدران سال امانت در خان بخشی و قانع نگار که به منصب هزارای ذات یک صد و پنجاه سوار سرافرازی داشت و دیعت حیات سپرد و بعد معروض قدسی از انتقال او غلام حسین خان در حضور بخشی مقرر گشت و سند نیابت خود نزد محمد مجاهد الدین خان فرستاد و او سر گرم کار گشت *

مصادره نمودن مهاراجه گنگا داس سیئه و گروه ابریشم فروشان را و سوانحاتی که در آن سال روی داده

همدران اوان به تهمیدی مهاراجه نه لک روپیه بطریق مصادره از گنگا داس سیئه و ابریشم فروشان جبرا قهراً گرفت مفصل این مجمل آنکه چون سابق در ایام حکومت مبارز الملک خوش حال چند سیئه از امر سیئه معزول گردیده روانه دارالخلافه گشت و گنگا داس سیئه کل مقرر شد چنانچه در ضمن سوانحات ایام حکومت او اندراج پذیرفته گنگا داس باستقلال بسرانجام مهم پیوره و او امر دیگر حسب الخواش مبارز الملک می پرداخت - هنگام آمد آمد مهاراجه از راه دور اندیشی کسان خود را پیشتر فرستاده درخواست نوشته جات استمالت میفی بر کفالت پثارتان عمده که باصلاح گجرات باندهری گویند نمود که بخاطر

توپ و تفنگ در گرفت برین ماجرا چندی نه گزاشته بود که ناگهان جوایسیس باجی راو که بنابر خبر آوری در فوج آصف جاه داشت بجناح استعجال رسیده ظاهر ساختند که آصفجاه بدریافت خبر رفتن او بصوب احمدآباد از مساعدت وقت و قابو دانسته جریده و سبکسار شده بعزم رزم و پیکار برگز دریای نروده بطریق ایلغار آمد و اینک به دنبال ما رسیده داند باجی راو از اطلاع این معنی مضطرب گشته همان ساعت فوج مهاراجه را رخصت احمدآباد نمود و دست از محاصره کشیده سراسیمه بسرعت هرچه تمامتر که از برق و باد استعار کرده بود چون تیرقضا از شست جسته رو بمسکن خویش نهاد آصف جاه که ازان طرف بجلندی و چابکی متوجه بود در نواحی بندر سورت رسیده معلوم نمود که باجی راو باندک فاصله درین نزدیکی از طریق غیر مسلوک جنگل کنار دریای شور گزشته - آصف جاه بلا توقف و اهمال پاشنه کوب پی را برداشته بدنبال او شتافت و چندی از پرتل و چار پادان که در عقب مانده بودند بدست لشکریان افتاد ازانجا که صیدرمیده گشت معاودت نموده بنابر آسودگی بموضع کوله کامریج بربل دریای تپتی هفت گروهی بندر سورت چندی اقامت ورزید - متصدیان بندر از منصوب و معزول هریک باظهار مدعا و استدعای امداد و فرستادن تحف و هدایا پرداختند مستفید خان که در بیرون بود رفته ملاقی گشت - آصف جاه بمقتضای وقت هریک را مستمال ساخته عازم دکن گردید راجه بخت سنگه برخست برادرش روانه ناگور محال زمینداری خویش شد - سید عظمت الله خان چون بر آمد کار ندید بدار الخلافت رفت - باجی راو که بمسکن خود شتافت و بدون مصالحه مرهته پیش رفت کار نبود - کتھاجی که دران ایام وارد صوبه گشت مصدر شورش و فساد گردید مهاراجه مومن خان را بنابر سابقه وقت مبارز الملک سلسله جنبان تقریر چوتنه بدستور سابق نموده مقرر ساخت و پرگننه پتلاد باجاره مومن خان قرار گرفت ازانجا که پرگننه دولقه و بهررج و جمو سر و مقبول آباد باصف جاه بحال شده بود چنانچه سمت گزارش یافته عبد الله بیگ که از جانب مبارز الملک در بهررج قیام داشت و بنابر قلبیت مکان که

دریای مهبی بد و پیوسته همراه گشت و بکوچهای متواتر بر تالاب چند وله با انبوه کثیر و (۱) جم غفیر فرود آمد گردهر داس و رتن سنگه بهنداریان و کارکنان مهاراجه بدفعات بگذاشت پیام و استحکام بنای صالح آمد و رفت نموده روزی چند به لیت و لعل که خاصه ذات مارواریان است گزرانیده بنای ملاقات با مهاراجه گذاشتند و مهاراجه بباغ شاهي رفت دوسه روزی در آنجا نیز بدفع الوقت گزشت آخرهای روز چهارم باجی را و آمده مهاراجه را دید و عهد و پیمان بمیان آورده معاودت کرد و قرار یافت که بجیراج بهنداری با فوج مارواریان و سردار محمد خان و سید فیاض خان رسالداران سپاه گجرات باستظهار و اتفاق باجی را و رفته بروده را از کسان پیللاجی انتزاع نموده مستخلص سازند و سید عظمت الله خانرا دخیل کار نمایند چون او از خود استعدادی و سرانجامی نداشت اهل گجرات جمعی از مسلمین و هندو بتوقع نیابت عالمی و نوکری مانند مگسان گرد شیروینی فراهم آمده از توجه فوج مهاراجه و باجی راو امر موهوم مداخلت را وقوعی پنداشته بنابر سرانجام ضروریات و اخراجات بعنوان قرض و گرفتن تمسکات لَمْ یَصِلْ و نامزد ساختن تعلقات بنام خودها که صورت دخل نه پذیرفت مبلغی سربراه شد و متعاقب بجیراج و باجی راو عازم بروده گردید درین بین خبر رسید که میر فخرالدین که بفوجداری جوته گدده شتافته بود میر اسمعیل نائب غلام محی الدین خان بدریافت خبر باستعداد مقابله بر آمده در نزدیکی امریلی تلاقی فریقین رویداد و میر فخرالدین باه میر قمرالدین ولد سید عقیل خان که بزفاقت دیگر بودند به تردوات نمایان داد مردی و مردانگی داده کشته افتادند الحاصل باجیر او بجیراج و رساله داران و سید عظمت الله خان بکوچهای متواتر متوالی از آب مهبی گزاشته بروده را محاصره نمودند بر ماجی برادر پیللاجی که در آنجا بود با استحکام برج و باره پرداخته توپهایی که از جنگ کاه رستم علی خان بدست آورده بود نصف نموده تحصن جست فرستادهای مهاراجه بمحاصره اشتغال ورزیده مورچال بستند و از طرفین جنگ

خان نگاه داشت سپاه نموده بمورچال بندی پرداخته بامید فتح الباب نشست و مبلغی بعنوان قرض بدادن تمسکات بدفعات از پیلاجی گلیکوار گرفته بصرف در آورد فوجداری پتن که بر اجه بخت سنگه تعلق داشت نائب خود فرستاد و میر فخر الدین از همراهیان مبارز الملک بیخبرانه از اثنای طریق جدائی گزیده با حمد آباد آمد و بمعرفت روپ سنگه بنهداری ملاقات مهارجه و کار سازی نموده نیابت فوجداری جونه گدهه و گرفتن عمل و دخل آنجا را به عهده خویش گرفته روانه شده محمد بهار ولد کریم داد خان جالوری فوجدار پالن پور حسب الطلب مهارجه آمده ملاقی گشت و تجویز نامه فوجداری از انتقال پدرش حاصل ساخت - همدران ایام محمد باقر خان خلف مومن خان دیوان پیشین که به نیابت دیوانی عبد الغنی خان عم خویش می پرداخت آرزو خاطر گشته با خانه کوچ عازم دارلخلافت شده بود در راه کولیان موضع دوا بهاند غارت نمودند و او به مشقت تمام بر آمده بیلده پتن رسید و از آنجا سرانجام نموده روانه شد جوان مرد خان بابی تجویز اضافه منصب و وطن داری قصبه بدنگر بدادن یک زنجیر فیل از مهارجه حاصل ساخت *

آمدن باجی را و مدار کار راجه ساهو و ملاقات کردن با مهارجه

از آنجا که مبارز الملک چندی پیش ازین بنابر بعضی امور باجی را و مدار کار راجه ساهو را نوشته راغب آمدن اینصوب ساخته بود و پیش از رسیدن او مقدمات صدر بعرض ظهور در آمد و مبارز الملک روانه شد باجی را و برای استحکام و استقرار چوته از طرف خود با منصوب راهی گشته در نواح بروده آمده سلسله جنبانی طریق سلوک نموده نوشت مهارجه سید عظمت الله خان فوجدار بروده و بهرچ را بنابر (۱) تشدید میبانی اصلاح فرستاد و او در نزدیکی

(۱) تشدید بمعنی استحکام داری است ۱۲ *

بخیمه گاه رفت همدران اوقات یک زنجیر فیل از لشکر مبارز الملک در اثنای راه
 بدمستی نموده گریخته با حمدآباد آمد و فیلبانان مهاراجه دستگیر کردند - کرم
 داد خان فوجدار پالن پور که همراهی مهاراجه گردیده حسن خدمت بظهور آورده
 بود بقضای الهی و دیعت حیات سپرد و لاش او را به پالن پور بردند شیر خان
 بعد فوت صلابت محمد خان بابی و دخیل کار شدن میر اسمعیل به نیابت
 فوجداری جوناگدهه چون از انتقال پدرش کهوکه باره و محکالات دیگر در حضور
 اقدس در تپول و کلاهی نواب قدسیه والدہ حضرت اقدس علی قرار یافته و به
 نیابت سید مرتضی خان فامی وارد احمدآباد گشته بود بذابری بکال جاگیرات
 و دیدن مهاراجه با جمعیت شایسته آمد و بوساطت سردار محمد خان غورنی
 بذریعہ راجه بخت سنگه مهاراجه را دید و سه زنجیر فیل و چند راس اسب
 و جزایر از نقد و جنس پیشکش نمود و یک زنجیر فیل و جزوی نقد براجہ
 بخت سنگه داده تجویز نامہ اضافہ منصب و خطاب بہادر و بحالی جاگیرات
 انتقالی پدرش حاصل ساخت کہ بدرگاہ فلک بارگاہ بعرض رسانیدہ بدرجہ پذیرائی
 رساند - مومن خان فداء الدین خان را به نیابت متصدیگری بندر کذبہایت
 رخصت نمود و بندرگاہ با پرگنہ چوراسی در تنخواہ مهاراجہ قرار داشت بالمقطع
 بعہدہ خویش گرفت کہ بموجب اقساط می رسانیدہ باشد مهاراجہ کہ بذابری
 سرانجام بعضی ضروریات روزی چند بیرون متوقف بود داخل بلدہ گردیدہ بہ
 تمشیت مهمات مالی و ملکی پرداخت والد راقم مبارز الملک را تا فواحي
 او دیپور رسانیدہ معاودت نمود و مهاراجہ را دیدہ بہ عزم سفر حجاز رخصت شد
 و از کذبہایت کشتی سوار بہ بندر سورت شتافتہ غرہ شہر رمضان آن سال راکب
 جہاز شدہ بہ مقصد راہی گشت مستفید خان متصدی بندر سورت چون از
 طریق خشکی مخاطرہ مرہتہ داشت کشتی سوار از کذبہایت بہ بہرہ رسید -
 جرأت عبور از دریای نریدہ نمی کرد لہذا توقف ورزیدہ با پیلجی گایکوار بمواعید
 دلپذیر تقدیر چوتہ آنجا راہ سلوک مسلوک ساختہ بسواد بندر سورت پیوست -
 بہرام خان متصدی معزول بممانعت پیش آمده در را بر رویش بست مستفید

چنانچه راقم همراه امر سنگه بفرو دگاه مهاراجه رفت و بعد ملاقات خلعت و استمالت یافت بالجملة مبارز الملک بذابر سرانجام بار بردار و ایصال وجه مقرره که امر سنگه متعهد بود توقف ورزیده دو صد و هفتاد و سه ضرب توپ از خورد و کلان سپرد - عبد الغني خان دیوان صوبه در سرکار والا نموده رسید گرفت چون بیست هزار روپیه باقی بود امر سنگه باظهار اینکه متعاقب می‌رسانند ذمه گرفت اما نرسانید - مبارز الملک کوچ نمود هنگام رحیل راقم حروف بذابر وداع والد و اخوی محمد اسمعیل و مرخص شدن از مبارز الملک رفت بعد خواندن فاتحه که او فیل سوار ایستاده بود رخصت الضراف داده گفت که به نیابت من در روضه حضرت قطب العالم قدس سره واقع موضع بتهوه و حضرت شاه عالم و درگاه شیخ احمد کتھو قدس سرهما در موضع سر کھنچ هرگاه اتفاق شود فاتحه می خوانده باشد غریب اعتقاد درین هر سه مکان متبرک داشت که تا ایام حکومت پانصد روپیه در ماهه بسادات بتهوه و همان قدر بسادات رسول آباد و بروز اعراس این بزرگان هزار روپیه سال بسال و چون از شیخ احمد کتھو خلافي نبود هر سال بر عرس هفت صد روپیه میداد و بقریات متعلقه درگاه و مدد معاش سادات عظام و مشائخ کرام بهیچ وجه من الوجوه مزاحمتی از عمال نمی رسید سبکхан الله اکنون کار آنها به کجا انجامیده که بنان شب محتاج و دامی نمی یابند القصة مبارز الملک کوچ نموده بقصبه مورا سه پیوست و در انجا سید نوازش خان دامادش که مریض بود به سفر عالم دیگر جدائی گزیده رفت و در همان قصبه مدفون گردید بالضرورة یک مقام نموده بکوچه‌ای متواتر پیش روانه گشت - مهاراجه از مکان مقامات برخاسته متصل باغ شاهي آمده تا رسیدن ساعت مختار در آمدن بلده توقف ورزیده عبد الغني خان دیوان صوبه و ابو المفاخر صدر و عبد الاحد خان قاضي و امانت دار خان بخشي و قانع نگار و هادي خان سوانح نویس و اهل خدمات و اعیان و سر گروه بواهر و رئیسان هفود ملاقي شدند بعد چندیکه روز دهن تیرس و باعتقاد هفود ساعت نیک بود مرادف بیست و ششم شهر مذکور مهاراجه با برادرش جریده داخل شهر گشته ساعت چند در قلعه بهدر توقف ورزیده

حضرت شاه بهکپهن قدس سره^(۱) چادر زد روز یکه وعده آمدن مهاراجه بود از غدر و خدع دغدغه بخاطر آورده قیاس بنفوس خود نمود و بعضی عذر بد تراز گناه خواست آن روز در خلف وعده بآخر رسید روز دیگر قریب سه بهری مبارز الملک اسپ سواره بلا وسواس و اندیشه با جمعیتی قلیل متوجه خیمه مهاراجه گردید مارواریان مستعد و غرق آهن صفها آراسته چه از روی احتیاط و چه بنظاره اهل اسلام ایستادند -

توگفتی که دیوان صف بسته اند و یا چون درخت از زمین رسته اند مبارز الملک بصحن خیمه در آمد و مهاراجه تا پیش سرا پرده استقبال نموده همدیگر را در کنار گرفتند و منصوب و معزول برادر وار پهلوی یکدیگر نشسته وحشت و بیگانگی بالغت و یگانگی مبدل ساختند چون وقت تنگ بود به تبدیل دستار عقد مواخات بسته بوداع یک دیگر پرداختند - مبارز الملک بفروگاه خود که همان روز متصل باغ محمد امین خان مقرر کرده اسباب و قبائل را فرستاده بود شتافت - بخت سنگه برادر مهاراجه بنابر عارضه تیر که در رزمگه رسیده بود ملاقی نه گشت و گویند مهاراجه دران روز بذهر حفاظت نهانی زره جامه پوشیده بود بالجمله روز دیگر چهاردهم شهر ربیع الثاني جگ دیو نام از طرف مهاراجه برخصت مبارز الملک همراه فداء الدین خان عمه زاده مومن خان بکوتوالی بلده در آمده دخیل کار گشت و روز دوم رتن سنگه بهنداری فائب نظامت مقرر شده داخل قلعه بهدر گردید از انجا که والد راقم داعیه سفر حجاز مصمم داشت چنانچه سبق ذکر یافته مبارز الملک تکلیف نمود که تا اودی پور همراهی گزیده رخصت شوند و راقم را مصحوب امر سنگه او داورت که کفیل امر مصالحه بود نزد مهاراجه فرستاده گفت که علی محمد خان امین کثیره پارچه از حضور معلی رخصت حج بیت الله الحرام حاصل کرده و برای رسانیدن من تا او دیپور همراه بودن او ضرور است چون نیابت تعلقه از پیشگاه خلافت و جهانبانی بنام حسین محمد خان پسرش مقرر شده او را دخیل کار دارند

(۱) چادر لغت ترکی که بمعنی خیمه است و بجای دال تالی فوقانی هم آمده ۱۲ *

فرستادن مهاراجه مخلص خان و مومن خان را نزد مبارز الملک و قرار یافتن صلح و ملاقات با یکدیگر و روانه شدن مبارز الملک و در آمدن کوتوال مهاراجه در بلده

از آنجا که مهاراجه چشم مارواریان را از جنگ ترسیده دید به مشورت خیر اندیشان مخلص خان جاگیردار محمود آباد و مومن خان بخشی وقائع نگار فوج و متصدی بنذر کنیهایت را بنابر هم جنسی و ارتباط سابقه تکلیف سلسله جنبانی امر مصالحه نمود مخلص خان رقعہ مبني بر اظهار اشتیاق و خواهش ملاقات نزد مبارز الملک فرستاد بعد رسیدن جواب با صواب او آخر همان روز آمده ملاقی گشت بعد گزارش رسمیات متعارفی و احوالات سر رشته (۱) کلافه سخن را بمدعا رسانیده مقضي المرام هنگام شب رخصت شده رفت -

* بیت *

کارها راست کند عاقل کامل به سخن که به صد لشکر جرار میسر نشود
روز دیگر مخلص خان بنابر جسامت جثه و سال خوردگی از تردد آمد و شد متعذر بود مومن خان و امر سنگه او داوت پثارت عمده مهاراجه آمده گفت و شنید مصالحه بقرار لک روپیہ نقد خرج و سرانجام بار بردار از شتران و اراده و بنای ملاقات دید و بازدید میان منصوب و معزول بدین نهج گذاشتند که هر کدام از دایره گاه خود خیمه علیحدہ بفاصله نصب نمایند و اول مهاراجه دیدن کند و روز دیگر مبارز الملک باز دید بجا آرد چنانچه مبارز الملک خیمه متصل باغ غازی الدین حسین برپا کرد و مهاراجه در پیش روی فرودگاه خویش برابر مقبره

(۱) کلافه بروزن و معنی کلابه باشد و آن ریسمانی است خام که از دوک بر چرخه

بدرجه ایقان پیوسته بود مضطرب شده در صدد کمر بندی و ریختن بر دروازه شهر و کشادن در آمد و از ممانعت عاقبت اندیشان که خبر احتمال صدق و کذب دارد منع پذیر نمی گشت چون والد راقم هم سایه و ربط قدیم داشت از راه اخلاص مکرر کسان خود را فرستاده استفسار حیات و ممات مبارز الملک می نمود و والد آنچه بیان واقع اطلاع داشت در جواب گفته از آن حرکت بی موقع منع فرمود و او ابرام و لجاجت داشت که قریب نصف شب گذشت بار دیگر پیغام نمود که اگر با لغرض و التقدير مبارز الملک زنده باشد اما زخمهای کاری داشته جان بر نخواهد بود چون حافظ حقیقی کسی را که نگاهبان باشد اثر زخم به فیلبان و او و کسی را که در خواصی بود به هیچ یک نرسیده صحیح و سالم در (۱) کَفَّ عز و اقبال بود بالضرورة آدم معتمد او را طلب داشته با یکی از طرف خود همراه نموده در قلعه ارک فرستاد که از فراز دیوار قلعه مشرف بر فردگاه مبارز الملک به نشیب برده نمود که مانند شیر شریزه در خیمه نشسته سر گزشت روزانه را با یکی از مخصوصان تقریر می کزد بعد آمدن او سردار محمد خان از اراده خود باز ماند روز دیگر که زان شب از آشپان پرواز نمود خیر تندرستی مبارز الملک بمهاراجه رسید و چون پهلوان زرین کلاه بر توسن سبک تگ روز سوار شده رو بمیدان روزگار نهاد سر جنگ جویان و رزم طلبان دیروزه از خواب در آمد و کمر بندی نموده پیشتر بنابر رفع خجالت و حرکت بی موقع گزشته بتدارک و تلافی مافات مهیا و مستعد رزم و پیکار گشتند *

همه مرده بودند و برگشته روز بدر زنده گشتند و گیتی فروز مبارز الملک گوش بر آواز اراده طرف ثانی داشت که (۲) منهبان ظاهر ساختند که مهاراجه امروز عزم سواری و صف آرائی ندارد بنابر آن وارثان مقتولان عرصه نبرد و بخاک غلطیدگان دشت ستیز از هر دو جانب جهت برداشتن لاشها شتافته بایکدیگر در نبردگاه دوچار شدند و بی ممانعت و نزاع باتفاق هر کس غریق بحر فزای خود را از آن لجه خونخوار بر آورده راهی گشت *

(۱) کَفَّ بول و ثانی مفتوح جانب و پناه - ۱۲ جامع *

(۲) منهبان جمع منهبی که بمعنی اعلام کننده باشد ۱۲ جامع *

بالجمله چون خبر میدان گزاشتنی مهاراجه بیدلان ماروار به لشکر گاه خود رسانیدند عجب قلق و اضطراب در مردم بنده راه یافت - پای استقلال از جای رفته در فکر خرو بار و کندن خیمه و افکندن چپنده بادل پر بیم و هراس که ماروار دور است گویان به بار بزدی اشتغال ورزیدند و اکثری از فرقه سپاه گجرات و قصابات بقریات گرد و فواح و تا دولقه جلو بارگی نه کشیدند و بیشتری در خانهای پورچات هر کسی که با کسی سابقه و راهی داشت پناه برده ما من طلب گشت که هنگام نماز خفتن مهاراجه از رزم گاه معاودت نموده بفرو گاه پیوست فی الجمله اطمینان بقلوب رسیده و دلهای تپیده پیدا شد و کسانیکه بگوشه عافیت کناره گزین و چون دور نرفته بودند در پرده ظلمانی شب که قوت باصرا را از مشاهده اشخاص و مطالعه اجسام معزول کرده بود در لباس عار و خسار با اعتناق منکسره بقرار گاه خودها آمدند مبارز الماک تا غروب آفتاب در میدان شادیاغه فتح نوازان ایستاده بود *

شد آن سهمگین بانگ کوس جدل بصوت خوش شادیلانه بدل
و با همراهیان گفت که خیمه و خرگاه را همین جا طلب داشته دائرة باید نمود
* مصرع *

شب آبستن است ناچه زاید سحر

محمد امین ظاهر ساخت که آنچه مرکوز خاطر بود بعون الهی بعرضه ظهور در آمد - صوبه را که همیشه مستعفی از ان بودند نمیخواهند تیمار احوال مجروحان و استمالت باز ماندگان در گزشتگان لازم - صلاح و انساب انست که بسمت بلده مراجعت کرده شود لهذا برگشته در فضای زیر دیوار قلعه ارک بر کنار دریا قریب سه ساعت از شب گزشته فرود آمد لیکن گجراتیان را از سالم آمدن مبارز الماک بارور نمی گشت - خصوصاً سردار محمد خان را که سند نیابت رسیده و وجه خرچ را بصرف در آورده جمعی را فراهم آورده در خانه خویش در انتها ز فرصت و قابو می بود پس از استماع ^(۱) آراجیف که نزد کوتاه خردان

هر جانب تیر و تفنگ مانند زاله ریختن گرفت مبارز الملک با آن جمع قلیل
استقامت ورزیده بشیپه تیر که کم خطا میکرد مرغ روح مارواریان را از قفس تن
می پرانید * * نظم *

عقاب خدنگش گزشتی بخشم چو شاهین قدرت نمودی بچشم
به هرکس که تیوش پرافشان رسید چو تیر او هم از خانه زمین پرید
بر آورد تیوش ز دشمن دمار کمانش یکی بود و قربان هزار
دمادم ازان عرصه داروگیر به بدخواه پیغام می بود تیر
چو بحر خروشان در آن داروگیر هوا موج می زد ز پرواز تیر

الحاصل درین بین فیل نشان که بعلامت لواء مبارز الملک ازان اله یار بود نمودار
گشت محمد امین بیگ و او فدائی وار در رسیدند و بار دیگر کور که و کوس
در ماتم نو گزشتان بفریاد و فغان در آمد مارواریان بقیاس ایفکه مبارز الملک الحال
در میدان آمد تلاش موفوره بجا آوردند جنگ سخت پیوست * * بیت *

چنان آتش جنگ گردید تیز که گفتی پدید آمده رستخیز
اله یار بزخم تفنگ رخت هستی بر بست مبارز الملک مبارزتهای مردانه
و جلاذتهای رستمانه نموده دفعه دیگر مارواریان را پیش انداخته تا نزدیکی موضع
سر کپیچ سه کوه درانید و آنها چون از دیو لحول گریزان مانند حروف تهی پریشان
شدند از آنجا که از مطلع فلق تا مقطع شفق آئین جدال و قتال قائم بود - هنگام
اصفرار شمس طرفین دست از جنگ باز کشیدند * * بیت *

چو شمع شبستان گردون نشست عیان شب تار آمد بدست
مارواریان را خوف و رعب در دلها جا گرفت ظهور این معنی محض تأیید الهی
و اقبال بوده که یکی از بندهای درگاه آسمان جاه باوجود قلت جمعیت و
حالت عزل با چنین زمیندار عمده سر آمد راجهای هندوستان با فوج گران و منصوب
جنگی که از آن داستانها رانند نموده غالب آمد اگر جمعی از فدویان آستان فلک
بنیان بانتزاع ملک زمینداری و اخراج اوبدستور عهد حضرت خلد مکن مامور
شوند چگونه خواهد بود لهذا از ایستادگان بارگاه و الا زمینداران حساب ها بر گرفتند

عابد علي خان برادرش در يك حوضه فيل سوار بودند سيد عابد علي خان بزخم تير بندوق حب شهادت نوشيد سيد جمال الدين علي خان برادر را بر فيل با جمعي از كشته و زخمي همراهيان خود روانه شهر كرد و باسپ تازي در آمد و بدین طويق سيد قائم و ترني خان را از معركة برداشت به هئيت مجموع رو به شهر نهادند برخی از بيدلان همراهي اصحاب ممات را وسيله حيات خویش پنداشته از ان وادي هولناك كه نمونه يوم يفر المرء من اخيه بود بر آمدند ظهور این معني موجب كمی فاحش در سپاهي لشكر اسلام پديد آمد لهذا بعضی از مردم بعيد الفكر درین وقت خرد را كار فرموده به ظاهر بيني كمی موافق و كثرت مخالف زنده بر آمدن مبارز الملك را از ان وادي خونخوار و عرصه گیر و دار از محالات عقلي تصور نموده كشته و مرده انگاشته رو به شهر نهادند و از رویداد این سانحه و گفتار بی خردانه ظاهر بینان آن شهرت بی اصل كه محض بتصور باطل و خیال امر موهوم اهل جین بود قریب سه بهری روز در شهر شیوع یافت محمد امین بیگ و اله یار كه بمحافظت بلده قیام داشتند نظر بر نمك خوارگی بعزم جان سپاری با جمعیت موجوده بلا توقف و اهمال از راه دروازه خان پور بر آمده در میان آب دریای سابر متي با گروه انبوه از سوار و پیاده كه در پورجات متفرق بودند و چه از همواریان مقتولان و دور اندیشان معركة دو چار شدند اكثری از آنها از راه خیرسگالي و رفع بدنامی خویش گفتند كه رفتن آنجا تحصیل حاصل است شاید كار باتمام رسیده باشد بالفعل محافظت بلده كه ناموس آقا در آن جا است ازین عزیمت اهم خواهد بود آنها گوش بسخنان واهی بی مغز شان نداده بسرعت هرچه تمامتر از آب گزشته روانه گشتند و اهل فرار كه بدروازه شهر پیوستند بنابر بند بودن در و ممانعت لاچار پای دیوار حصار در میدان ریگ توقف نمودند بالجملة مارواریان كه رو به فرار داشتند از مشاهده قلت سپاه كه قریب چهار صد سوار شیر شكار با مبارز الملك باقی مانده و باستقلال تمام میدان را قائم داشت عطف عنان نموده بار دیگر قدم جرأت و جلالت پیش نهاده چپقلشهای صعب و تلاشهای بیش از پیش زیاده از مقدور و میسر نمودند و از

بدان گونه کم شد دران گرد مهر که می جست باصد چراغش سپهر
یکی گفت گویا قیامت رسید سرافیل صور قیامت دمید

از آنجا که اکثر بندوقچیان و جزائریان مبارز الملک که در پورجاب متفرق گشته
چندانی حاضر نبودند غازیان میدان رزم را بزم انگاشته گولگ جزائرو بندوق را نقل
آن محفل پنداشتند و در مقابل به کمانداری پرداختند و بسیاری از جانبین کشته
و مجروح گردیدند - رزم طلبان با فنگ و ناموس از هر دو سو بر یک دیگر تاختن
آورده باهم آویختند - مبارز الملک بگمان ایفکه مهارجه و برادرش چنانچه ضابطه
سرداری و سپه داری هذ است فیل سوار خواهند بود و غافل ازین که آنها در ان
معرکه از روی حزم و احتیاط که شناسا و علم نباشند ملبس بلباس سایر راجپوتان
اسپ سوار بودند از دور فیلانرا بنظر در آورد و از بسیاری مخالف نیندیشیده
بجولان در آمد و ماند برق و باد خود را بر ایشان زد و در صدمه نخست
صفوف را برهم شکسته به فیلان رسانیده بدست آورد - چون از فیل سواران
خالی یافت دو سه قبضه کمان که در عماري دید بیادگاري گرفته دست برداشت
و متوجه صید افگنی و شمشیرزنی گردید مارواریان نیز حیث المجموع حمله در
گردیده داد مردی و مردانگی میدادند اهل اسلام پای ثبات استوار ساخته
کارنامه‌های نمایان بعرضه ظهور رسانیدند که بهرام خون آشام بر فلک پنجم انگشت
تحیر بدندان گرفت و بدفعات حمله مخالف را گزرانیدند که از پرده غیب ماصدق
کریمه کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله جلوه ظهور نمود و نسیم فتح و ظفر
بر پرچم اسلام و زیدن گرفت مارواریان تاب مقاومت نیاورده پس پا شدند و میدان
را بحریرف سپردند *

ز هر دو طرف کوشش از حد فزود شکست آخر آمد بقوم هذود
مبارز الملک دو سه میدان اسپ تاختن آنها را پیش انداخته دوانید درین
د و خورد سید قائم با چندی از پسر و اقربا و همراهیان و بهمین نهج ترنی خان
افغان و جمعی دیگر از جماعة داران بدرجه شهادت فائز گشتند و بسیاری زخمهای
نمایان برداشته بسرخرورنی چهره ها بر افروختند - سید جمال علی خان و سید

مبازرالملک که (۱) ملصق بر پشت لشکریان می آمد توپها را گرفته بقلعه ارگ فرستاد درین جنگ که کمتر از قلعه گیومی نبود بسیاری از مردم کاری و شجاعان نامی اسلام بدرجه شهادت فائز و بیشتری زخمی شدند اگرچه از راه گزر موضع با دیج که متصل بآبادی پورجات و مورچل طرف ثانی نداشت بسهولت با لوازم توپخانه و توژک لشکر می توانست گزشت و آبادی پورجات را بدست چپ گزاشته در انطرف که میدان وسیع دارد معرکه آراسته می شد این همه سعی و مردم شکنی و تفرقه روی نمی نمود - مبازرالملک خود نیز از ان راه واقف و نیز خیر اندیشان هنگام یورش ظاهر کرده بودند از انجا که تقدیر چنین مقدر بود پاسخ داد که بنابر رسیدن گوله های توپ در محاسرائی واقعه قلعه ارک غیرت تقاضا نمی کند مجعلا چون از کوچه و بازار آبادی پورجات باید گزشت سر رشته ترتیب و انتظام فوج از هم گسیخته شد و رجاله جماعه بکسریه و اجامره دست بتاراج خانهای مردم که دران وقت آباد بودند و گمان وقوع این واقعه بدان طرف نداشتند دراز ساخته هر کسی چیزی گرفته راه خود پیش گرفت از ان تاریخ آبادی آن طوف دریا که بمثابه معموره شهری بود و از صدمه تاراج مرهته در هنگام بغی حامد خان که خرابی یافته بود درین مرتبه ویران بی چراغ گشت که اکذون آثار و علامات هم برجا نمانده - الحاصل مبازرالملک که پشت به پورجات داده بمیدان در آمده صف آرا گشت مهارجه با تمامی فوج که اکثر سواران قدر انداز برق بودند بعزم رزم پیش آمد *

یکی آتشین قلزم آمد بموج طپانچه زنان موج بر روی موج

در دریای لشکر در آمد بجوش ز جنگی نهنگان بر آمد خروش

و نائره قتال و جدال اولاً بتوپهای رعد کردار و صواعق محرقه بان آتشین بار التهاب یافت و برق آسا بخرمن جان اجل رسیدگان افتاد و ثانیاً چون کار از جنگ پله توپ در گذشت مارواریان کلهم اجمعین شلک زنان بگرمی رسیدند بهادران اسلام نیز بار گئی جلالت را بر انگیخته برهم آمیختند *

* نظم *

ز آواز اسپان و گرد سپاه هوا گشت چون روی زنگی سیاه

و در سه دفعه شلک توپخانه بر مورچال مقابل زده یورش نمود و چون برق
خاطف و ریج عاصف بسرعت از آب گزشت غازیان اسلام جنگ کفار را جهاد تصور
نموده و کشته شدن را درجه شهادت و رفع درجات پنداشته حمله های مردانه
و تلاشهای رستمانه بظهور رسانیدند - چون در مقابل میدان اسپ تاختن نبود
پیاده بپا مردی جرأت و دلاوری قدم جلالت بر بالا آمدن پشته ها و شگستن
مستحکمه ها را پیش نهاد همت بهادری ساخته دیدند و از جانب اجانب
از پشت دیوار و مرحله ها چون کار از پلنگ توپ گزشته بود تیر و تفنگ مانند
تگرگ آتشین باریدن گرفت کسانی را که وقت اجل مسمی رسیده بود کشته
و برخی خسته شدند آخر الامر بهادران دروازه خان پور را که بغایت استحکام
داده بودند و چون بر کفار دریا واقع شده و هنگام طغیانی آب (۱) کوره و (۲) کویر
و نشیب و فراز بسیار داشت افتان و خیزان رسیده بضرر باز و شکسته فتح الباب
نمودند بسیاری از لشکریان از راه نامتعارف غیر مسلوک چنگ بحبل المتین
عروة الوثقی زده بالا بر آمدند مارواریان و گجراتیان نیز پای استقامت قائم نموده
بمدافعه پیش آمدند و دلاوران طرفین مکافحت و مکاشفت بجنگ کوتاه یراق
کار از بیزه و شمشیر گزرانیده منجر بگرفت و گیر و یکدیگر افگنی و دست و گریبان
و مشت و پیشانی ساخته از خنجرهای خارا شکاف پهلوی همدیگر میدیدند
درین زد و خورد جمع از پناوتان نامی بخون غلطیده بمطموره نیستی غنودند
بقیه السیف تاب مقاومت نیارده توپ ها و لاش کشتگان گزاشته بمها راجه
* بیوستند *

* بیت *

ز گجراتی و مارواری سپاه برون رفت زان سهمگین جایگاه

(۱) کوره بفتح اول کاف تازی و ثالث زمینی را گویند که آنرا سیلاب کنده باشد *

(۲) کویر بکسر کاف تازی و تحتانی مجهول بر وزن دلیر زمینی باشد که باران باریده باشد

و مردم و حیوانات آمد و شد بسیار کرده باشند و آن زمین خشک و نا هموار شده باشد

که تردد و آمد شد بر آن دشوار بود ۱۲ برهان *

مورچال بخيال محاصره تعيين ساخت و در بقيه آنروز و تمام شب باستحکام و ترتيب مورچال و انداختن توپ از طرفين گزشت - مبارز الملک را نزديک شام اين خبر محقق گشت و بذابر نرسیدن روز همانجا متوقف گشته از راه حزم و عاقبت بيني جمعي را بمصالح جنگي و چند ضرب زنبورک و جزاير بمحافظت قلعه کالی که متصل فرودگاه بود و برپام مسجد ملک مقصود گجراتي متصل باغ شاهي که بذام ميان خان چشتي اشتها يافته چند نفر جزايرچي را گماشته روز ديگر -

* بيت *

دم صبح کين آتشیس آفتاب زد از چهره آتش به مشکين نقاب
کوچ نموده در ساحت برابر گزند دريا خان گجراتي که پيش روی آن باغ است
دائره کرد و چند ضرب توپ زيادتي و پاره سرب و باروت و برخی از اسباب
با جمعی از سوار و پياده به شهر فرستاد و آنروز را در انجا گزرانيد و در تمام
آن روز جنگ توپ باحصار شهر پناه جاري ماند - کسان مهاراجه درين فرصت
دروازه ها و گزره های پورجات را خشت چين نموده خندق های عميق کنده بخاطر
جمع از پشت مستحکمه ها به جنگ توپ و جزاير اشتغال ورزیدند از انجا
که بلندي زمين آن طرف بود اکثر گوله توپ و جزائر باين طرف خصوصاً در قلعه
ارک کار گر مي افتاد و بيشتر گوله های اين طرف بر پشته های خاک
مي نشست روز ديگر هشتم شهر ربيع الثاني که سپيده صبح از لجه تاریکي شب
بر ساحل افق افتاد -

* بيت *

بر آمد برين خنگ زيبا خرام بر آورده رخشنده تيغ از نيام
مبارز الملک قريب بدر سه ساعت از روز بر آمده بارده مبارزت و برداشتن
مورچال های مقابل سوار شده در ريگ ساير متي پشت بحصار بلده داده
بجولان در آمد و گفت -

* نظم *

به بينيم تا دور گردان سپهر کرا سر بر آرد ز پستي به مهر
و يا گردش چرخ نا پایدار کرا کرد خواهد درين کار خوار
به بينم تا خود به هنگام جنگ که باشد چوموم و که باشد چوسنگ

بلده منزل نمود روز دیگر از انجا نزدیکی موضع موجیر بر لب آب سابرمئی
 بفاصله یک کوه او اخر روز در پهلوی اردوی مبارز الملک مورچال قائم ساخته
 فرود آمد مبار الملک به دریافت این خبر فوجی را با چند ضرب توپ پله رس
 تعیین ساخت که از آب گزشته نزدیکی باغ محمد امین خان که محاذی و سرکوب
 دائره گاه مهاراجه است رفته توپ اندازی نمایند و شب همانجا قائم نگاه دارند
 چنانچه چند تیر توپ بر فرودگاه مقابل کار گرسید که روز آخر گشت - * نظم *
 فرو رفت خورشید جمشید اساس سیه کرد یکسر جهان را لباس
 دو لشکر در اندیشه داوری که بخت که فردا کند باوری
 در پرده ظلمانی شب از جانبین طلایه بر آمده بحزم و هوشیاری پرداختند -
 منصوب و معزول هریک در کنگاش طرح جنگ صباح با معتمدان و سرداران
 و گردن کشان شب زنده داری نمودند روز دیگر که سلطان شوق کوس زرین رحیل
 بجانب غرب در نوازش آورده بر خنک سبک تگ روز سوار گشت - مبارز الملک
 به عزم مبارزت مستعد شده انتظاری صف آرایی طرف ثانی داشت - مهاراجه
 در (۱) جاقی دوشینه صوفه جنگ و صفوف پردازی در آن مکان ندیده به
 رهنمائی گجراتیان براهی که آمده بود بر گشته دو سه کوه بالادفت و بسمت
 غربی بلده در محلی که سابق مبارز الملک متصل گنبد اعظم معظم فرود آمده
 بود آخرهای روز رسیده دائره نمود و دیوارهای خانهای پورچات آنطرف لب
 آب دریای سابرمئی که زمینش مرتفع و باین حصار بلده جوی آب فاصله
 دارد و پله جزایر رس است پناه گرفته بمقابل ارک و محاذی حصار طرف آب
 دروازه و معبرها پورچات را استحکام داده بطریق مورچال بندی بمردم کاری
 و پناوتان مارواری و جوان مرد خان و صفدر خان بابی سپرد و او اخر همان
 روز چند ضرب توپ بر قلعه بهدر خالی گشت و فوج دیگر را به سمت جنوبی
 بلده از آب گذرانیده متصل مقبره حضرت شاه بهیکهن قدس سره و بهرام پور
 و باره نین پور مکان فوجدار نشین بنابر تصرف نمودن پورچات و قائم نمودن

و دیهوتی و بهرچ بسید عظمت الله خان باره تفویض یافت و حکم شد که محصول مکالات موصوفه را در وجه مصارف رساله مهاراجه میرسانیده باشند و مخلص خان جاگیردار محمود آباد بنابر بندوبست جاگیر رخصت یافت مهاراجه جهت فراهم آوردن سپاه و استعداد فوج بوطن خود شتافته قریب بیست هزار سوار جوار ماروار و ناگور قوم راجپوت جمع نموده باتفاق برادر خود راجه بخت سنگه متوجه اینصوب شده بعد قطع منازل وطی مراحل در نواحی پالی پور رسید کریمداد خان فوجدار آنجا استقبال نموده همراه گشت مهاراجا از استماع اراده ممانعت در مداخلت مبارز الملک و بر آمدن به عزم مقابله خفیه سند نیابت باهندی بیست هزار رویه نزد سردار محمد غزنوی که در بلده اقامت داشت فرستاده نوشت که اگر تواند بلده را بتصرف در آرد و او جمعی از گجراتیان را فراهم آورده در انتظار فرصت و قابو نشست از آنجا که شاهنواز خان و محمد امین بیگ و اله یار با فوج آراسته دروب حصار شهر پناه را خشت چین نموده و برج و باره را بمردم کاری سپرده با مصالح قلعه داری از قرار واقع شب و روز از حزم و هوشیاری دمی غافل و عاطل نبودند سردار محمد خان را جرأت کاری اتفاق نه شد بالجمله چون مهاراجه بنزدیکی سیددهپور چهل گروهی بلده رسید جوان مرد خان و صفدر خان که بنابر مراعات صلابت محمد خان عم خودها با مبارز الملک در رادهن پور کفاره گزین بودند پس از استماع قوت او حقوق به (۱) عقود مبدل گشت بمقتضای وقت برقاات منصوب حرکت را بر تقاعد و تخلف راجه دانسته بتصور پیش آمد جمعی را فراهم آورده بمهاراجه پیوستند و اکثر فرقه سپاه پیشه روزگار گجراتی و قصابات بامیدراری نیز رفته شامل شدند محمد باقر خان پسر مومن خان دیوان پیشین بی اجازت عبد الغنی خان عم خود با سه چهار کس از رفقا بیخبرانه از بلده بر آمده نزد مومن خان که با مهاراجه بود شتافت و مهاراجه بکوچهایی متواتر بسوضع ادالیج پنج گروهی

(۱) عقود باول و ثانی مضموم نافرمانی کردن کسی را که حق گزاردن او واجب

صوبه داري مهارجه ابهي سنگه ورسیدن به صوبه
 و وقوع جنگ صف میان منصوب و معزول
 و صلح نمودن بایکدیگر و روانه شدن
 مبارز الملک و دیوانی عبد الغنی
 خان و طالب علي خان و نیابت
 عبد الحسین خان

چون آنچه مرکوز خاطر ملکوت ناظر حضرت اقدس و باعث عطاء مبلغهای
 خطیر بوده از مبارز الملک تمشیت نپذیرفت و نالش گرفتن بیورها و صادرات
 و گرفت گیر رعایا و برایا بدرگاه معدلت پناه مکرر معروض گشت و بنابر امری
 با امیر الامرا صمصام الدوله که رتق و فتق مهمات سلطنت بکف اقتدار داشت
 (۱) نقاری بمیان آمد و به سبب موقوف گشتن در ماهه رساله متواتر عرایض مبارز
 الملک که مشتمل بر استعفاي صوبه بحضور میرسید مزاج مقدس را ازو منحرف
 ساخت و برای متوسل ساختن باخود مهارجه ابهي سنگه راجه جودهپور را که
 با اعتماد الدوله مربوط بود از پیشگاه خلافت و جهانبانی بعطای خلعت خاصه
 و جواهر و یک زنجیر فیل و هجده لک روپیه از خزانه عامره در وجه خرچ رساله
 بهمراهی او سرفراز گردانید و پنجاه ضرب توپ از خورد و کلان با سرانجام عمله و فعله
 از سرکار والا تعیین نموده بامر نظامت صوبه احمد آباد از تغیر مبار الملک مرخص
 ساخت و دیوانی رساله همراهی مهارجه و متصدیگری بندر سورت از تغیر بهرام
 خان به مستفید خان که از منصب اقصی القضای معزول شده مقرر گشت
 و تعلقه بخشی و رتائع نگاری فوج رساله و متصدیگری بندر کفیهایت بمومن
 خان که برطرف گشته بدار الخلافت شتافته بود مرحمت شد و قوجداری بروده

بتعاقت یکدیگر آمده فرود آمدند چون حیات و ممات صلابت محمد خان مشخص نه گشته بگمان سکه هنگام شامی در شهر آوردند چون کار از تدبیر و علاج گزشته و وقت رحیل رسیده بود فائده مترتب نه گشت مبارز الملک روزی چند که سپاه و اسباب و آلات نبرد را سرانجام داد خبر وصول مهاراجه را بیالان پور پنجاه کروهی بلده شنیده کوچ نمود در نزدیکی موضع کالی دو کروهی جانب شمالی بلده آن طرف رود ساہر مقابل سر راه جودپور معسکر آراست - و منجمله چهار هزار سوار و همان قدر پیاده بر قنداز جماعه بکسریه و عرب پانصد سوار و هزار نفر پیاده با محمد امین بیگ و آله یار بخشی نزد شاهنواز خان پسرش به حفظ و حراست بلده تعیین نمود و قریب هفتصد ضرب توپ از خورد و کلان و قریب هزار جزایر و مقدار در هزار من سرب باروت و مصالح ضروری توپ خانه بر در لشکر زنجیر بند نموده مترصد و منتظر مهاراجه رزم طلب نشست در آن هنگام جمعی از خیر اندیشان که راه سخن داشتند استفسار نمودند که پیوسته استعفا صوبه بحضور نوشتن و اظهار بیزارى نمودن الحال که منصوب می آید آماده مدافعه و مقابله شدن را چه منظور است پاسخ داد که آنچه در معرض بیان آمد واقعی است از آنجا که مبلغهای خطیر طلب سابق و لاحق سپاه بالا رفته طاقت ادا و عهده برآئی آن ندارد و دیگر ارکان حضور در جناب اقدس بعضی سخنان نامناسب نسبت بمن عرض کرده اند بالفعل منصوب با همراهیانش از اسلام بیگانه اگر کشته شوم از تقاضای سپاه خلاص و بدرجه شهادت فائز میگردم و اگر قضیه منعکس گردد جمعی از کفار را کشته خواهم بود بر تقدیریکه فتح آسمانی ست مرا درین صوبه بودن نیست و سوای کشته شدن یا مظفر گردیدن وقوع امر دیگر را خبر واهی دانسته باور نخواهند کرد که مرا بجز ظهور یکی ازین دو صورت شق ثالث مدعا نیست همدران او ان میر اسمعیل بنیابت غلام محی الدین خان بفوجداری جوئه گدده شنافت و دخیل کار گشت و شیر خان بر آمد *

ازان روز دیگر کسی را جرأت اجتماع بر اظهار احوال نمی شود و این واقعه در چار دهم شهر محرم الحرام سال هزار و صد و چهل و سه رویداد - مبارز الملک عبد العزیز خان را از تغیر حسین الدین کوتوال بلده ساخت و از پیشگاه خلافت و جهانگیری راقم بمنصب هفت صدی ذات و یک صد سوار بخطاب حسین محمد خان سرفرازی یافت *

کشته شدن اودیگرن دیسائی بیرم گلم و بر آمدن مبارز الملک بعزم مقابله با مهاراجه ابھی سنگه و در گزشتن صلابت محمد خان از جهان فانی

از سوانحیات این سال کشته شدن او دیگرن و یسائی مدارکار بیرم گلم است بیان این مقال آنکه علی نام برادر دولت محمد تانک قصبائی آنجا بنابر امری با و خصومت بهم رسانیده بود فرصت یافته هنگام شبی بزخم جمدهر کشت صلابت محمد خان از استماع این قضیه چون نیابت فوجداری آنجا بدو تعلق داشت در بلده بود بنابر تغذیه و تادیب قصبائیان از مبارز الملک رخصت گرفته بموضع بالری آن طرف دریای سابر برای فراهم آوردن سپاه رفته متوقف گشت از قضای آسمانی بعد دو روز قریب پلسی از روز بر آمده هیضه نموده فجاً در گزشت اتفاقاً مبارز الملک همان روز پیش از رسیدن خبر فوت او در ظاهر عزم بیرم گلم را دست آویز نموده در ضمن برای استعداد و سرانجام مدافعه مهاراجه که در جالور رسیده بود دفعه بی تقریب جریده سوار شده از دریچه باغ بهدر که مشرف بر دریاست با معدودی از مخصوصان که حاضر بودند بر آمده بفرودگاه صلابت محمد خان رسید و حالت او را برای العین مشاهده نموده قرب گنبد اعظم معظم نزول نموده خیمه و سرا پرده و سپاه

نمود که کوچها و شوارع طرق آمد و شد مردم و در آمدن ان مجمع را مسدود سازند و نگزارند که احدی از ان جماعه و غیره در مسجد در آید و از قلعه بهدر سوار شده سه دروازه میدان گذشته بود که چندی از جهال عوام کالانعام بل هم اضل آنجماعه که (۱) کلپتره ولاف و گزاف شیخ رائی را برآستی در دل جا داده چون نقش کالجبر بر لوح سینه مرتسم ساخته بودند از مشاهده رسیدن فوج به پشت گرمی جنود غیبی پیشدستی نموده بر پشت بامهای داکین راسته بازار بر آمده بانداختن خشت و سفال دست جرأت کشودند - آله یار بذابرتادیب به همراهیان امر گرفتن و بستن آنها نمود بمجرد گرفتن و خدستن چندی دیگران از امداد جنود غیبی مایوس گشته کرامات گوئی شیخ را بر طاق نسیان نهاده راه فرار پیش گرفتند -

* بیت *

ز شهری مجوقوت لشکری شراره چگونگی کند اختری

و اکثری که فراز بام و دروازه مسجد و راسته چشم به نظاره کشاده بودند برفاقت فراریان بدر رفتند شیخ که در محراب بمخصوصان نشسته بود با شرمه قلیل ماند که آله یار بجلدی و چابکی امر به ضبط دروب مسجد نموده مردم را جهت دستگیر ساختن شیخ و رفتایش بدرون فرستاد و آنجماعه سپر ممانعت بر سر و دست مدافعه در پیش نمودند جمعی از یمن مقدم شیخ گوشه نشین بمطوره نیستی انزوا گرفتند و برخی خسته گشتند و جوی خون در مسجد جاری گشت بقیة السیف حسن بدهان گرفته رهایی یافتند و شیخ با چندی از معتبران و رئیسان آن قوم اسیر پنجه تقدیر گردید و کرامت و شیخیست سلب گشت و به نکوست شیخ اضعاف آنچه بایست داد بران جماعه مقرر شد و به اسرع اوقات بمعرض ایصال در آمد -

* بیت *

چرا آن کند عاقل هوشمند که از کرده خویش ببند گزند

(۱) کلپتره بفتح اول و بای فارسی و تلای قرشت و سکون تالی فوقانی سخنان بهوده

و کرامات نموده در صدر مجلس جا دادند و کمر متابعت بر میان جان چست بسته و غاشیه اطاعت بر دوش کشیده فرمان پزیر گشتند شیخ زراق که این چنین روزی را بدعاهای نیم شبی و سحری پیوسته خواهشمند بود ریش را پرباد کرده یال بست و بشارت امداد جنود غیبی داده باغوا و اضلال آن گروه پرداخته میفرمود که همین دم معزول را که موجب ایذا و اضرار است اگر از شهر بیرون نرود گرفته می آرند این حکایت که حکم نغظ بر آتش داشت آن بیخردان سست اعتقاد بارز نموده چون خروس بی محل در جوش و خروش در آمده متفق اللفظ به تسویلات شیخ سالوس گندم نمای جو فروش همدستان و بدان ترانه مترنم گشتند و یکدیگر را بطریق بشارت آگاه ساخته گفتند که * مصرع *

از کرامات شیخ ما چه عجب

از سمنوح این سائحه مبارز الملک عبد الغنی خان دیوان صوبه و ابوالمفاخر خان صدر و عبد الاحد خان قاضی و امانت دار خان بخشی وقائع نگار و هادی خان سوانح نویس را که از تغیر کبیر علی خان مقرر شده بود نزد خود طالب داشته مصحوب شیخ فتح الله برادر امانت دار خان مکرر پیام ملائمت آمیز نزد شیخ فرستاده گفت بنابر پلس خاطر ایشان وجه ذمعه بواهیرا معاف نمودم این جماعه بفراغ بال بخانهای خود بروند هر چند اظهار تملق و ملاطفت مره بعد آخری و کره بعد اولی شد خشونت و درشتی و تشدد شیخ مضاعف گردید بتصور آنکه سخنان زورش اثر بخشیده و تیر مراد بهدف اجابت رسیده در پیروان نه گنجید و نفس خبیشش بر عقل نفیس غالب آمد از راه عجب بر مرز اشاره ابرو و حرکت ریش بآن جماعه ظهور کرامت و خرق عادت وا نمود و بزه خند های زیر لبی گره برابر زده به سخت گوئی شهیق و نهیق بر کشیده سر که افشانی آغاز نمود و در پاسخ لاطائل و مهمل چند از نگرفتن پیوره از دیگران و خالی نمودن شهر گفت و بدین شعبده می خواست که گروه هفود هم فراهم آیند و حقی بر انها نیز ثابت ساخته مطیع و منقاد خود نموده متقدا و مصدر هنگامه باشد - مبارز الملک بعد اتمام حجت اله یار بخشی را با جمعی از سوار و پیاده مقرر

کشته شدن جمعی از بواهیر جماعه کلان در مسجد جامع و گرفتاری شیخ عبد الله از آن جماعه که از مدت سی سال از گوشه انزوا برآمده در آن مجمع حاضر گشته بود

از آنجا که بذایر محاصره بهج نگر لشکریان عسرت کشیده بودند و طلب های سابق و لاحق افزوده هنگامه تقاضای سخت درپیش کردند مبارز الملک برای رفع شورش سپاه تدبیر گرفتن بیوره از رعایا و برایا که بدفعات پیش ازین به عمل آمده بود وجهی را مقرر کرد چون از ابتدای سنوح این بدعت نا مرضیه و شیوه نا پسندیده بر قوم بواهیر جماعه کلان که اهل سنت و جماعه اند سوم حصه از آنچه بر گروه هذود قرار میگرفت معین بود محصلان تحصیل تعیین شدند چون خبر تغییری واقعی بود بذایران جرأت نموده و به هئیت اجتماع فرقه بواهیر در ظاهر باظهار عرض پیشانی احوال و عدم استطاعت ادای بیوره که مکرر واصل شده و در باطن بتصور آنکه چون خبر عزل بعد تیقن و تواتر پیوسته مبارز الملک از بلوای عام اندیشناک گشته ازین تکلیف در گذرد در مسجد جامع فراهم آمدند اتفاقا شیخ عبد الله نامی از آن جماعه که از دنیاداری گذشته و ملبس بلباس فقر و کسوة مرتاضان بود گویند که از مدت سی سال در گوشه خانه انزوا گزیده از معاشرت و مخالطت خلق نفرت داشت از انعقاد اجماع امت آگاه گشته حاضر شدن را در آن جمع از حسنات و مستحبات شمرده تخلف و تقاعد را در چنین امر خیر از سیئات پنداشته مجمع را بتشریف خود مشرف ساختند و زبان را به هذیان و هرزه کشوده فصلی از مزخرفات چند بگوش حاضران رسید - آنجماعه قدوم شیخ را که بعتة بعد سپری شدن چندین سال انزوا از تأییدات غیبی و الهامات لاریبی شمرده جمعی دیگر که دخلی باین کار نداشتند فی سبیل الله داخل اجماع شده سخنان بیمغز پریشان شیخ مزور را حمل بر کشف

کرده صبحی بآنطرف پیوست باوجود آن کار بسیاری از تشنگی بهلاکت انجامید و از آنجا که قریات تعلقه بهج نگرپیش آمدند دست به تاخت و تاراج کشاده آتش داده بنزدیکی حصار دایره نمود و مورچال تقسیم کرده بمردم کاری سپرد - و توپ خانه را نصب فرمود از جانبین به توپ اندازی شبانه روزی تغور حرب را گرم ساختند هرچند زمیدار وسیله صلح می انگیزخت اما از محال طلبی فائده بر آن مترتب نمی گشت لچار او نیز قریات اطراف و جوانب را ویران و آتش داده اثری از دانه و گاه باقی نگذاشت و هر روز سواران خوش اسپه قزاق را بیرون فرستاده طریق رسیدن غله و گاه را مسدود نمود از آنجا که جهت آوردن دانه و گاه و هیمة و سائر ضروریات اردو که باصطلاح هذد کهی گویند بمسافت بعیده بالیست رفت مبارز الملک فوج سنگین تعین می نمود اکثر اوقات سواران زمیدار آگهی یافته در تنگنای کوهستان بزدن و بردن از آنها می پرداختند و بدفعات بغایر گفت و شنود معاملات بخدیعت زمیداران بهانه پردازی نموده مقدمه را طول می داد و قریب یکماه و نیم که بدین منوال منقضی گشت قلت گاه و دانه در لشکر بدرجه اتم پیوست و احوال لشکریان و چار پایان یوما فیوما تباه گردید اکثر گاوان توپ کشی و ستوران بچراگاه عدم شتافتند درین اثنا خبر تغییری صوبه از نوشنه جات و کالی دربار جهان مدار دریافت نمود بالضرورة دست از محاصره کشید از راهی که بصوب رادهن پور و شور زار کمتر داشت طبل عود فرو کوفته برادهن پور رسید بغایر استمالات و تعزیه متعلقان جوان مرد خان که در آنجا بودند خود رفته به دلچوئی باز ماندگان پرداخته باحمد آباد آمد - همدین سال نوزدهم شهر صفر سید عقیل خان که به منصب سه هزاری ذات هزار سوار و بفوجداری گودهره سرافراز بود باجل طبعی در گزشت و بیستم شهر ذیقعدة الحرام قدوة الواصلین شاه علی رضا سرهندی بجوار رحمت ایزدی پیوست و در صحن خانه مسکن خویش که در عهد سلطنت جهاندار شاه از منازل نزول یافته بود مدفون گردید *

زمیدار کهچ که فیما بین سرحد گجرات و صوبه تہتہ واقع است و زمیدار آنجا بہ و فور تعلقات و قریات و افزونی مداخل و متانت حصار بہج کہ مشکور از لوازم توپ خانہ و مصالح جنگی و سر آمد زمیداران این ملک و اسپان کہچہ کہ شہر آفاق است دران سر زمین پیدا میشود راہی گردید زمیدار از وقوف قصد مبارز الملک پیشتر از ان کہ در تعلقہ او در آید و کلاء فوسنادہ تا دہ لک محمودی پیشکش قبول می نمود کہ از جائیکہ رسیدہ باشند معاودت نمایند پذیرا نشد بعضی زمیداران کہ باوی یک گونه (۱) نقاری و دعوی ہم چشمی داشتند بہ نمودن باغہای سبز و مبلغہای کلی برہم زن کار گشتند کہ باندک توجہ خاطر خواہ صورت خواہد بست - چون از بیابان شوز زار کہ باصطلاح گجراتیان رن گویند و بمسافت بیست و پنچ کروزہ بیابان است بی آب و علف مردم خوار ہوش رہا *

دران وادی نکس و صحرائی شوم غزال است غول و ہمایست بوم زمینی ز گوگرد بی آب تر ہوائی ز دوزخ جگر تاب تر از ممر طمع صعوبت و دشواری را کہ بومیان و واقف کاران این موز (۲) بوم ظاہر نمودند عزم را تصمیم داد *

رنج راحت دان چو مطلب شد بزرگ گردگلہ توتیالی چشم گرگ و جمیع مراتب را سہل انگاشت کہ بزرگان گفتہ اند *

نا بردہ رنج گنج میسر نمی شود

ہر کسی فراخور استعداد آذوقہ آب برداشتہ بذایر آسایش سر شب کہ سائبان نیلی درپیش طاق چرخ (۳) مقرنس کران تا (۴) کران کشیدہ گشت بارادہ عبور (۵) چول کوچ

(۱) نقار خشم ناک ۱۲ *

(۲) بوم زمین شیار نکرده و جاو مقام و منزل و ماوی را گویند *

(۳) کران بفتح اول بروزن امان بمعنی کنار کہ مقابل میان باشد و بمعنی انتہا ہم است برہان *

(۴) مقرنس بول مضموم و ثانی مفذوح عمارتیکہ آن را نقش کردہ باشند و در فرہنگ ابراہیمی بمعنی بنای مدور کہ بنردبان بالا توان رفت برہان *

(۵) چول بضم میم فارسی بروزن غول بیابان و جلی باشد خالی از آدم ۱۲ *

داشت و اهل حرفه و دیگران آمده آباد شدند و در اندک فرصت غریب رونقی در آبادی بظهور آمد و اموال جهازات خود را در آنجا فرود آوردن مقرر کرد و جهت رسم و ضابطه آدم متصدی در آنجا رفته سیاهه می نوشت آراستگی بنذر سورت روز بروز شکسته گردید از آنجا که والد راقم را اراده حج بیت الله الحرام زاد الله شرفا و تعظیما بخاطر خطور نموده تصمیم یافت بنابر حصول اجازت و تقرر نیابت امینی کثرت پارچه بنام راقم به مقرب الحضرت و الخاقان بهروز خان که وسیله عرض و معروضه بود نوشت و او به عرض اقدس رسانیده احکام والا بنام دیوان صوبه در باب دخیل داشتن فائب و بنام متصدی بنذر سورت جهت عدم مزاحمت حاصل ساخته فرستاد اما مبارز الملک و عدد سال آینده نموده رخصت نه داد و باراده لائق (۱) عایق گشت و در سال هزار و صد و چهل و دو مبارز الملک بنابر ظلم و تعدی زنبیل خان که از حد تجاوز کرده و طشت بد نامی از بام افتاده بود تغیر نموده به شیخ مجاهد داروغه توپ خانه و نیابت به دلیل الله متبانی او و کوتوالی بلده از تغیر محمد اشرف به شیخ محمد فاضل جماعته دار تفویض نمود و پس از انقضای ایام برشکال و ارتفاع و (۲) حصاد غلات که هنگام فوج کشی رسید بر آمده بصوب کولوا راهی گشت بهادر سنگه زمیندار سیهور رجوع آورده پیشکش ادا نمود و چندی همراهی گزیده رخصت شد مبارز الملک همه جا پیشکش گیران بموضع مادهو پور در نواح جوننا گده پیوسته آنجا را بتأخت در آورد چون مکان عمده بود غنیمت بسیار بدست آمد همداران ایام بنابر محاسبه پتلاد که سابق در عهده فداء الدین خان که درین ولا پس از ارتحال مومن خان دیوان چون آن خطاب در عهد حضرت خلد مکان از پدرش بود سرافرازی یافته با مبارز الملک کار بنا خوشی انجامید و از نوکری بر طرف گشت و از اثباتی راه جدا شده باحمد آباد آمد و بموجب نوشته مبارز الملک که در شهر نباشد عازم دار الخلافه گردید بالجمله مبارز الملک از مادهو پور بقصد گرفتن پیشکش

(۱) عائق باز دارنده *

(۲) حصاد بالكسرو الفتح درودن ۱۲ *

خفته سوران گشته همان روز اورا مختون ساخت و تابه شدن جراحت در قلعه نزد خود نگاهداشت و هفت هزار روپیه حواله صلابت محمد خان عمویش فرمود که بلوازم رسمیات پردازد اتفاقاً بعد چندی که فرزند نرینه بختانه صلابت محمد خان متولد شد پنج هزار روپیه جهت ولیمه مولود و شادی بدو داد که برسم ضیافت و سرور پرداخت *

تمکن یافتن بهرام خان باصر حکومت بندر سورت باعانت عمدة التجار ملا محمد علي

چون در سال گذشته عمدة التجار ملا محمد علي بهرام خان را بر آورد و قرار رسیدن سند مجدد بنام هرکه برسد افتاد چنانچه سبق ذکر یافته بهرام خان در باغ بیگم متوقف گشته جهت حصول سند به وکلای دربار جهان مدار نوشته انتظاری داشت از آنجا که گفته اند *

عدو شود سبب خیرگر خدا خواهد

عمدة التجار را که مقصد ازین هنگامه آرائی ساختن قلعه آتیه مد نظرش بود شروع به عمارت آنجا نمود بیلکر خان قلعه دار و تیغ بیگ خان باظهار آنکه از قدیم ضابطه نیست و حکم معلی نافذ است که احدی بی اجازت اقدس حصاری و قلعه احداث نکند مانع آمدند عمدة التجار که از آنها این چشمداشت نداشت آزاده خاطر گشت چون بدون رضامندی حاکم پیشرفت کار نبود با بهرام خان مشروط با نیکه در احداث قلعه مزاحم نباشد سلسله جنبلان گشت و او انگشت قبول بر دیده نهاده پزیرا گردید عمدة التجار قریب هشتاد هزار روپیه مهم سازی حصول سند استقلال خرچ نموده در اندک فرصت بدست آورد و بموجب قرار که شده بود پس از مدت ده ماه بار دیگر بهرام خان به حکومت متمکن گشت و عمدة التجار بفراغ بال به عمارت حصار آتیه اشتغال ورزیده حصن حصینی با برج و باره مشتمل بر راسته بازارها متعدد و عمارات بس بتکلف و آئینه خانه عالی مشرف بر دریای تپتی مرتب ساخت و قلعه دار و کوتوال و احتشام قرار داده توپهای ازدها پیکر بر بروج نصب فرمود و خود اکثر اوقات در آنجا سکونت

و اداء پیشکش از زمیندار بذریعۀ صلابت محمد خان رسیده بمبلغ بیست هزار
روپیۀ انفصال یافت چون موسم نزول باران قریب بود و علف چار پایان دران ضلع
کمی داشت لهذا آلود احمد بر خوانده معاودت نمود و از زمیندار اونیتمۀ و دیگر
آن که سر راه بودند پیشکش گیران بالحمد آباد در آمده بامور مرجوعه پرداخت و
نیابت متصدیگری بندر کنبه‌ایت از تغیر نورالدین محمد خان و فوجداری پتلاد
از انتقال جوانمرد خان به سید نوازش خان خویش خود تفویض نموده رخصت
کرد راج کشور داس که بعد ارتحال جوانمرد خان پرگنه پتلاد را عهدۀ خویش داشت
بنابر ادای باقی حوالۀ صلابت محمد خان شد بعد چندیکه ابراء ذمه نتوانست
نمود مبارز الملک در قلعۀ بهدر طلب داشته حبس کرد و از بی حرمتی و ریخته
شدن آبرو اندیشیده خود را مسموم ساخته در گزشت - کثمت‌هاچی که از ضلع سورتبه
برگشته عازم وطن بود در نزدیکی موضع ساند شش کوهی بلده رسیده و از نزدیکی
می گذشت اتفاقاً پیلان سرکار مبارز الملک را که برای آوردن چاره در سواد موضع
غیاث پور سه کوهی برده بودند با جمعی از یک تازان مرهته که باصطلاح آنها هول
سوار گویند و هنگام کوچ هر چهار طرف بنابر قزاقی ترکنازی می نمایند در چار
شدند سه زنجیر را پیش انداخته بردند از اطلاع این معنی مبارز الملک اول خود
ارادۀ تعاف نوده فوج را مستعد گردانیده جانقی داشت بالآخره محمد امین
بیگ دیوان والۀ یار بخشی و غلام حسین داروغۀ توپ خانه و سرداران دیگر را
رخصت نمود آنها بر جناح استعجال شتاخته هنگام شب به محمود آباد رسیدند
و قریب نصف شب بمبارز الملک خبر رسید که مرهته بعد از گرفتن فیلان از تعاف
هراسیده بجلدی و چابکی دو منزل یکی کرده رفتند لهذا همان وقت والد باقم
رخصت فرمود که پیش از طلوع نیر اعظم و عطیه بخش عالم بفوج رسیده از کیفیت
بدر رفتن مرهته مخبر سار و آنچه به صلاح وقت اقرب باشد بعمل آرند روز دیگر
فوج معاودت نموده آمد از انجا که ختنه زور آور خان پسر کهنتر جوان مرد خان
بنابر رسوم شادی که در میان آنها متعارف است اتفاق نه شده بود - روزی بحضور
مبارز الملک بتقریب مذکور شد از راه دلجوئی و تالیف قلوب خود متعهد جشن

قزوین اندوه و ملال در خیمه خویش تقاعد ورزیده بمانم و سوگواری پرداخت بعد
مضي ایام ثلاثه مبارز الملک چنانچه رسم است بتعزیه و استمالت او رفته خلعت
و شمشیر و جمدهر و اسپ^(۱) تپچاق و به سردار محمد خان غورنی نیز خلعت
و اسپ داده بهمراهی سواری هردو را بخیمه خود آورد و متصل بسراپرده خویش
خیمه برای بودن آنها تعیین ساخته روزی چند نزد خود نگذاشت و حسب
الاستدعای صلابت محمد خان تجویز نامهای منصب و جایگزینت بنام کمال الدین
پسر مهتر بمنصب هفتصدی ذات و خطاب جوانمرد خوان و برگنه سمي و مونچپور
و محمد انور پسر دوم منصب پانصدی ذات و خطاب صغدر خان و فوجداری
را دهن پور از انتقال پدر نوشته داد و کوچ نموده بموضع کنیج معموله حویلی
نه کوهی بلده دائره نموده ایام معدود مقام فرمود از آنجا که سرانجام خانگی
مبارز الملک بذایر نارسائی کار پردازان خاطر خواه صورت نمی گرفت بمبالغه جهت
اصلاح کار خلعت میرسامانی بوالد و نیابت به راقم مقرر ساخته کوچ کرد و قصبه
نویاد منزل گشت مقدمان عمل و فعله برگنه پتلاد که رسیده بودند بذایر تذقیح
معاملت آنجا مقامات واقع شد چون پتلاد را جوان مرد خان بالمقطع بر ذمه
خویش داشت درین ولا که او در گزشت رای کشور داس پیشکارش ادای وجه
اجاره را بعهده خود گرفته رخصت شد، و مبارز الملک کوچ بکوچ بر لب دریای
مهی دایره نموده بر موضع بهادر و تعلقه سردار سنگه زمیندار سواری فرمود فوج اسلام
از چهار طرف یورش آوردند چون مکان قلب است تمام روز جنگ توپ و تفنگ
ماند هنگام شام *

* بیت *

چو سلطان شب تخت شاهی گرفت

جهان را ز مه تا بماهی گرفت

مبارز الملک در همان میدان خیمه جلو برپا نموده فروز آمد روز دیگر که سلطان
خاوری از افق مشرقی علم زرین به تسخیر مملکت نیم روز بر افراشت بهادران کمر
همت به یورش و تاخت آنجا چست بسته مهیا شدند که پیغام اطاعت و انقیاد

(۱) تپچاق لغة ترکی بکنایه اسپ چاق و قریه را گویند ۱۲ *

وقت زر مطلوب بود گفت بصیغه فوجداری سرانجام دهد در فوجداری بدون اخذ و جرر مصادرت به عمل نمی توانست آمد انکار نمودند که مردم آزاری از من نمی تواند شد از انجا که مشیت ایزدی از افعال ناشایسته و اعمال ناپسیدیده خلق بتعذیب آنها پیوسته بود ایشان استعفاى تعلقات کردند ز نبیل خان از همراهیان مومن خان دیوان پیشین که فی الجملة در مزاجش قساوت و غلظت مخمر بود بلاضافه ده پانزده تعلقات را متعهد شده گرفت و او انواع ظلم و تعدی برعایا و برابری پرگنه و سکنه پورچات نموده مبلغها بجبر مصادره کرد چنانچه گرزها و معبرها را باجاری مردم خدا نا شناس داده گرفت و گیر می نمود چون در سالی یک دفعه و دو دفعه بیوره که گاهی بصیغه رسد تجارت و گاهی به عنوان سر شماری و خانه شماری گرفته می شد فرقه بواهیر جماعه خورد و بیشتری به تجارت جهازات و اطراف ممالک اشتغال داشتند و صاحب ثروت وجه بیوره که جبرا قهرا بر آنها معین می گشت طوعا و کرها بادای آن می پرداختند حسن نامی آهن فروش از آن جماعه که به سعایت و خانه بر اندازی گروه خود اهتمام کلی داشت و از دستش آن فریق به ستوه آمده بودند اتفاقاً هنگام شبی که بخانه اش میرفت در عرض راه کشته افتاد و ثقه مقتول نسبت قتل را بسرگروه خودها نمودند بزبیران مبارز الملک سرگروهان و تجاران عمده آنها گرفته قید فرمود و بضرب و شکنجه سه لک روییه مصادره مقرر کرده محصلان نلاظ و شداد به تحصیل تعین نمود - چنانچه یکی از سرگروهایی آنها بزیر شلاق هلاک شد و بدادن نقد و فروختن جنس و اثاث البیت و ما یعرف ابروا ذمه موجب پیشانی و خرابی حال آن فرقه گردید - همدران اوان که مبارز الملک بر تالاب جندوله مقامات داشت خبر رسید که جوانمرد خان فوجدار پتلاد که بر موضع بالور سواری نمود و جنگ تیر و تفیگ بمیان آمد از قضا گولگ بندوق بران چپ او رسید و زخمی گشت و پس از تاخت آنجا بقصبه پتلاد آمد - از انجا که پیمانۀ عمرش ابریز گشته بود بعد چند یوم در گذشت و لاش او را بزبیر دفن در مقبره آبا و اجدادش که در نزدیکی عیدگاه بلده است آورده اند. صلابت محمد خان برادر مهین او پس از سپردن بخاک

من المغرقین گردید تا سه شبانه روز بدین حالت ماند بهرام خان نان جهت مسلمین و نخود بریان برای هژود در کشتی ها بار کرده به باقی ماندگان بامها و شاخ درختان می رسانید و بعد در روز دیگر کمتر از آن آب آمده یک شبانه روز ماند و در سال هزار و صد و چهل و یک مبارز الملک امینی و فوجداری پشلاذ از تغیر فداء الدین خان به جوانمرد خان بابی و فوجداری کوی از تغیر تربختان بمیر فخر الدین و فوجداری کرد از تغیر محمد زمان بهمت دل خان مقرر ساخته به تعلقات رخصت فرمود از آنجا که تشخیص و تحصیل پرگنه حویلی احمد آباد بضمیمه فوجداری کرد بهمت دل خان تفویض یافته بود و او را با مقدمان و رعایا موافقت نشد لهذا فرار نموده کناره گیر گشتند و کار تشخیص و تحصیل مهمل و معطل ماند چون والد راقم را از هنگام تعلق بودن پرگنه حویلی در عهد سلطنت حضرت خلد منزل که در جاگیر بادشاهزاده جهان شاه بهادر بود و رعایا از حسن سلوک پیوسته راضی و شاکر از خارج این معنی به مبارز الملک واضح و لائح گشت لهذا تکلیف نمود که روزی چند درباره نین پور اقامت ورزیده مقدمان و رعایا را طلب داشته باتفاق همت دل خان باصلاح پردازند بنابراین روز و شب در آنجا مانده مقدمان را طلب داشت و رد و بدل تشخیص درمیان آورد تا آنکه روزی والد هنگام شام برای گزارش و اظهار معاملات پرگنه نزد مبارز الملک آمده بود در حین گفت و شنود بی تقریب مبارز الملک راقم و برادرش محمد اسمعیل را قریب دو ساعت از شب گذشته طلب داشت و خلعت فوجداری و امینی پرگنه حویلی بر اقم و برادرش را خلعت کروژائی نظامت محال کثره پارچه سایر و نخاس و دارالضرب داده رخصت نموده روز دیگر بتقدیم امور سرگرم کار گشتیم پس از انقضای مدت یک ماه کار تشخیص پرگنه سورت اجرا پذیرفت مبارز الملک بعزم بندوبست ضلع دریای مهبی بر آمده برتالاب چندوله نزول نموده چندی بنابر آمدن سپاه و سرانجام توپ خانه مقامات داشت که درخواست اضافه ده هزار رویه بر پرگنه حویلی نمود - والد راقم ظاهر ساخت که امسال در پرگنه گنجایش اضافه نیست اگر تکلیف نه شود سال آینده اضافه نمایان خواهد آمد چون در آن

که آن جزیره حشرات الارض بیشتر داشت خصوصاً افامی که آنجا را جزیره ماران توان گفت چندی ضائع شدند ما بقی جانی بسلامت بدر بردند هرچند به تدبیر دفع آن کوشید فائده مرتب نه گشت لهذا دل کفده شده موضع آتیه نیم کروهی بندر سورت بر لب رود تپتی را بنظر آورده بذای حصار ی گزاشت بهرام خان مانع آمد عمده التجار بزور زرداری و غروری که بهم رسانیده بود رنجیده کمر بر عزل و اخراج او بست و تمهیده اندیشیده نزد بیلکر بیگ خان قلعه دار رفته بر اخراج بهرام خان و متصدی گری به تیغ بیگ خان برادرش ترغیب نموده در نظرش جلوه داد بیلکر خان اول ازین معنی سر باز زده ابا و امتناع نمود با آخر به سماجت عمده التجار که عرق طمع به حرکت آمد بذای سر انجام و انصراف این کار بیست و پنج هزار روپیه نقد و سرب و بارود درخواست نمود - عمده التجار رسانیدن خواسته ها را پذیرفته بر آمده جمعی از فوج سپاه را نوکر ساخته نقد و جنس را محمول کشتی نموده از راه دریچه قلعه که جانب دریا است رسانید تیغ بیگ خان باظهار اینکه نقل سند متصدیگری رسیده توپ اندازی بدربار که مکان حاکم نشین است آغاز کرد عمده التجار نیز در شهر مورچال بذای کرده بمعارضت تیغ بیگ خان برخاسته بجنگ توپ و تفنگ در پیوست چندیکه نائره جدال و قتال افروخته گشت تجار و سکنه که جان و مال شان در معرض تلف در می آمد و چه باشاره عمده التجار که راس و رئیس آنها بود با اتفاق در میان آمده قرار دادند که حقیقت حال را بدرگاه گیتی پناه معروض دارند سند مجدد بنام هرکه صادر شود بی ممانعت دخیل باشد و تا رسیدن جواب بهرام خان دست از منازعت کوتاه ساخته دربار را خالی نموده در باغ بیگم واقع اندرون حصار عالم پناه استقامت ورزد از طرفین این معنی بکفالت تجار و اعیان مسجل گردید بالضرورة بهرام خان بباع رفت تیغ بیگ خان داخل دربار گشته به تمشیت مهام و متصدیگری و حکومت پرداخت همدان اوان در پامی تپتی طغیانی نموده در معموره بندر در آمد و کشتی ها در کوچه و بازار تردد نمودند اکثر مردم از خوف جان بر پشت بامهای عمارات مرتفع و درختان پناه بردند و مال و جان بیشتری کانوا

گشت و بندوبست متمردان آنجا و ساحل رود ساہر قرار واقعی نموده باحمد آباد مراجعت فرمود - همدین سال فرمان و الاشان مصحوب محمد جعفر گرز بردار و حسب الحکم مقدس معلی دروا گذاشت و عدم مزاحمت پرگنه دولقه و بهروچ و جموسر و مقبول آباد که در جاگیر آصف جاه بدستور سابق از روی مرحمت بحال گشته وزود فرمود مبارز الملک بضابطه معین بشرائط استبدال و آداب پرداخته گرفت اما نظر برکمی مداخل و افزونی متخارج و موقوفی وجه درماه سه بندی از حضور انور با وجود رسیدن عمال آصف جاه به عمل در نیارود و میر اسمعیل نامی از جانب غلام محی الدین خان فوجدار سورته بنابر تفکیح معاملات آنجا که شیر خان بابی متعهد بود از حضور رسیده اراده مداخلت داشت بنابر پاس خاطر صلابت محمد خان به سفارش مبارز الملک بعنوان اجاره نیابت فوجداری آنجا به شیر خان بحال ماند *

رویداد هنگامه بندر سورت و برآمدن بهرام خان

متصدی آنجا بنابر رنجش عمدة التجار ملا

محمد علی ولد ملا عبد الحی

ابن ملا عبد الفغور و طغیانی

آب دریای تپتی

همدران ایام عمدة التجار ملا محمد علی از ممر و فور زرداری دست از رویه ابا و اجداد خویش باز داشته بخیالات دور از کار که موجب خرابی او شد افتاد شرح این مقال بر سبیل اجمال آنکه او را خواهش بنای مکانی مستحکمی قلعه دستور و مرتب داشتن سرانجام و مصالح جنگی بخاطر خطور نمود - چندی به تعمیر جزیره پریم که در دریای شور قریب بندر گهوکه واقع است پرداخته حصارى و برج باره اساس انداخت و مبلغی بصرف در آورد و مردم را از هر جا و مکان ترغیب و تحریص به سکنى آنجا کرد جمعی فراهم آمده سکونت ورزیدند اما از آنجا

منشي جواب مسؤلات اورا مشروط به شروط چند برد چون حسب المدعا صورت پذيرنه گشت جمناجي دست تطاول به نهب و غارت دولقه و قريات كشاد - از انجا كه سكان قصبه اكثر سپاه پيشه اند جنگ صعب بميان آمد چون از قديم حصاری بدر آبادي نيست از چهار طرف مرهته مانذد مور و ملح يورش آورده بتاخت در آوردند و بيشترى قصبائيان بر سر ناموس و نام كشته و زخمي گشتند - آخر الامر مبلغ معتدبه بطريق كهندي گرفته دست از قتل و غارت كشيد و وجه مقرر را در ايام محدود بمعرض ايصال در آورده از راه گودهره و درود روانه مالوه شد و آن پركغات و قلعه چاپانير را متصرف گشته به كسان خود سپرد كه تا حال دارند - مبارز الملك بنابر بندويست و اخذ پيشكش به سمت رود و اترك بر آمده از لعل زميدار مانده بيست هزار روپيه و از كوليان ديگه بقدر حالت و مقرري پيشكش گيران و بندويست كنان بموضع بارنولي رسيد درين بين خبر پيوستن كنتها جي كه از آمدن جمناجي يك گونه شبه ناك بود به محمود آباد دوازده كروهى بلده استماع نموده بعزم مقابله بصوب محمود آباد كوچ كرده بموضع كونه موديع دائره داشت كه وكلاى كنتها جي رسیده گفت و شنيد چوتنه بعمل آورده رفتند - كنتها جي به ضلع سورته راهي گشت و مبارز الملك عطف عنان نموده باز متوجه بندويست و تذيبه و تاديب كوليان و گرفتن ضامنني عدم تمر و عصيان و ترك قطاع الطريقي همان ضلع گرديد كوليان از صدمات افواج كه بر دو رويه ساحل دريائى و اترك مساكن آنجماعته را بتاخت در مي آورد رو بفرار نهادند و قريات آنها بآتش قهر سوخته شد آن رويه صفتان همه جا گريزان و از سايه خويش هراسان باعيال و اطفال و رحل و ثقل در نزديكي موضع مهكال معموله پركنه پيلود كه جنگل و بيشه صعب دارد و طائرانديشه دران پرو بال مي انداخت پناه بردند بهادران شير شكار همه جا پي آنها را برداشته بدان بيشه سهم گين در آمده درميان گرفته جمع كثير و جم غفير را علف تيغ خارا شكاف گردانيدند و نقش واقعي در ان ضلع نشست كه تا اكنون در آن فريق قتل و كوشش آنروز ضرب المثل است مبارز الملك ممر خاطر را پرداخته بسمت موراسه و احمد فكر راهي

* قطعه *

زنان باردار ای مرد هشیار اگر وقت ولادت مبار زاینند
 از آن بهتر به نزدیک خردمند که فرزندان نا هموار زاینند

و در سال هزار و صد و چهل و پنجم عبدالغنی خان برادر مومنان خان دیوان پیشین از پیشگاه خلافت و جهانبانی از انتقال برادرش بوالا رتبه دیوانی صوبه بعلالی خلعت فاخره سرافرازی یافته باحمد آباد رسید و مبارز الملک را دیده هفدهم شهر صفر المظفر دخیل کار گشت و اسد قلی خان فوجدار جونا گده باجل طبیعی در گزشت در حین ارتحال که حالت خود را متغیر یافت صلابت محمد خان بابی را نائب مقور ساخته در گزشت و او سپرد شیر خان پسر خود نمود - چون خبر رحلت اسد قلی خان معروض بارگاه عز و جلال گردید غلام محی الدین خان پسرش از انتقال پدر بفوجداری آنجا سرافراز گشت و سغد نیابت بنام شیر خان فرستاد بعد چندی لاش اسد قلی خان به شاه جهان آباد نقل نمودند *

آمدن جمنا جی برادر بالا جی را و مدار کار راجه
 ساهو حسب الطلب مبارز الملک بنابر

استقرار چوتمه و موافقت نه کردن

معاملت و بتاخت رفتن دهولقه

و معاودت نمودن او

همدین سال بنابر بعضی محال امور ملکی مبارز الملک اراده مکرر نمودن چوتمه باجی را و مدار کار راجه ساهو بخاطر آورده نوشت و او که پیوسته خواهان و جویای این امر بود جمنا جی برادر خود را با فوج سنگین برای استحکام نپیان قرار داد رخصت احمد آباد نمود و او به سرعت تمام راهی گشته در اندک فرصت بقصبة دولقه درازده کروهی بلده پیوست و جهت گزارش پیام اوداجی پوار را با جمعی از پندتان نزد مبارز الملک فرستاد و ازین طرف رای نهمل

و فساد گشته بصوب ملک ماروار تا جالور بتاخت و تاراج ترکنازي مي نمود -
 همدرين سال عبد الله نام ناخلف خضريار خان منصب دار که بهم صحبتي ضائع
 روزگار و مخفئان طريق جهالت پيموده باداهای نا هنجار مي پرداخت و از
 خوف پدر که مرد ديرينه ولايت را بود بانفراغ خاطر و کشاده پيشاني درهم مشربان
 خود نمي توانست جوشيد چون آفتاب عمر پدرش که بسر ديوار رسیده بود انتظار
 فرو رفتن بنقاب تراب پيوسته مي کشيد و ظهور آن که احدی راه بدان نبرده در پرده
 غيب مستور است از انجا که الانتظار اشد من الموت گفته اند بوسوسه ابليس
 منشان از خدا بی خبر کمر قتل پدر بست و در انتها ز فرصت و بدست آمدن
 قابو مي بود *

نخست موعظه پير صحبت اينحرف است
 که از مصاحب ناجنس احتراز کند
 تا آنکه در او آخر ماه رمضان که پدرش طعام سحر خورده و هرکس بمقام
 خویش رفته در صدد استراحت بود که آن تبه روزگار با خنجر خونخوار بنقابي
 روی خود را پوشیده چون بلای ناگهاني بسر وقتش در رسيد خضريار خان هراسیده
 خواست که کناره گيرد که او چابکي نموده بدو زخم متوالی که بر پش و پهلويش
 زد آن پير مرد را از پا در آورد از انجا که هنگام کناره گيري چندی از شاگرد پيشه را
 خوانده بود آنها که مست خواب غفلت بودند بگوش شان نرسيد اتفاقاً غلام
 حبشی که بيدار بود وقتی در آمد که او کار خود را کرده مي خواست بر آيد حبشي
 بيگانه را در تاریکي شب بدان هئيت و اضطراب دیده شمشيري برو انداخت
 و کتفش را مجروح گردانيد و آن بدبخت بتگ پا بيرون رفته بر بام خانه پشت
 بديوار داده خود را پنهان ساخت چون مشعل آوردند خضريار خان که زخمهای
 کاري داشت تسليم شده بود و در آن وقت قاتل معلوم نه شد حبشي ظاهر ساخت
 که من او را زخمی نموده ام بدین علامت مي توان دانست بعد تفحص
 و تجسس چون صبح دمیده بود آن بی سعادت را در خانه زخمدار يافتند و
 بچيدوتره کوتوالي فرستاده بتجهيز و تکفين او پرداختند سه روز کوتوال در زندان
 شديد داشته بزجر تمام به جهنم فرستاد *

مغیلان سواره به صعوبت بد انجامی توان رسید به جنگل بری و خارسوزی پرداخته پیوست زمیندار آنجا تاب مقاومت در خود ندیده بکشتی در آمد و از راه دریا بمکان دیگر فرار نمود - چند ضرب توپ هفت جوش و اسباب و آذوقه که بذایر عدم فرصت نتوانست نقل نمود به ضبط در آمد مبارز الملک مقامات ورزید چون زمیندار رجوع نیارد بانهدام قلعه بیلداران و کلنگ برداران تعیین ساخت که شاید از خرابی پناه گاه اندیشیده از راه عجز و انکسار در آید فائده مترتب نه گشت - ثانی الحال بصلاح صواب اندیشان بترمیم شکست و ریخت و تعیین فوجدار امر نمود از استماع این معنی زمیندار رجوع گشت و یک لک و بیست^{۲۵} پنج هزار محمودی پیشکش نموده یرغمال داد - مبارز الملک طبل عود فرو کوفته برگشت در بین راه از آنجا که پرتاب سنگه زمیندار هلود که در قوم خود باصالت و نجابت اشتها دارد و سابق اکثر ناظمین پیشین بدو وصلت نموده اند صبیغه او را خواستگاری نمود و عروس را به لشکر طلب داشته در کلک ازدواج کشید و بذایر رعایت و مزید آبرو پرتاب سنگه را پیش کش معاف کرده به همراهی خویش باحمد آباد آورد پس از چندگاه خلعت و اسب و جواهر داده رخصت انصراف فرمود - چون جاگیرات اکثر امرایان و منصبداران ایستادگان درگاه معلی و متعین صوبه بدستور ایام بغی حامد خان مبارز الملک مصرف بود به کرات و مرات نالاش این معنی بجذاب اقدس بمیان آمد و مکرر بوکیل بذایر او گذاشت تاکید شد چون اثر پذیر نگشته بود در عوض جاگیرات قدیم بلا شرط او که در صوبه پنجاب داشت حکم معلی صادر گشت که تن نمایند و هر یک بقدر رسد تنخواه در آنجا گرفت - منصبداران متعینه صوبه که محکوم ماندند روز بروز احوال آنها به عسرت و پریشانی فاقه کشی انجامیده برخی بر طرف و اکثری برای تلاش پراکنده و جمعی که یارای رفتن نداشتند بنان شب محتاج گشته بتدریج راه نوردمی ملک عدم گزیدند - کنه‌های و پیلایی نائبان خود را جا بجا بر چوته نصب نموده با طمان شتافتند - کشنا متبذای^{۲۶} کنه‌های قلعه چانپانی را که بر قله جبل شامع بغایت متین واقع است در تصرف آورده مسکن خود قرار داد و اکثر اوقات مصدر شورش

محمد امین و اله یار قصبه را پس پشت داده تایک هفته تغور حرب را گرم
 داشتند و خرابی بسیار درین هنگامه بقصبات و قریات گرد و پیش رسید -
 کنتهایجی بذریعۀ فداء الدین خان فوجداری پتلاد که یک گونه تعارف با و
 بهمرسانیده بود بقرع باب مصالحت پرداخت و بنابر تقریر چوتبه خود سلسله
 جنبان گشت و او این معنی را به مبارز الملک نوشته استمزاج نمود از آنجا
 که مقتضای وقت صرفه در برهم زدن با آن جماعۀ زیاده برین گنجایش نداشت
 مرخص ساخت - مومن خان از پتلاد به نریاد شتافته رفع قضیه نمود - کنتهایجی
 یک زنجیر فیل ماده تواضع فداء الدین خان نموده وداع کرد اوداجی از
 اعانت مبارز الملک مایوس گشته در قلعه دبهوئی پای استقامت فشرده با
 پیلایجی بجنگ و جدال اشتغال نمود - صدر الدین محمد خان فوجدار بروده
 نیز به پشت گرمی او که با یکدیگر عهد و پیمان را مؤکد بایمان ساخته بودند تا
 مقدور بمداغت می کوشید و با وجود نوشتن مبارز الملک منع پذیر نمی
 گشت آخر الامر که چندی این معرکه بطول انجامید عهده برائی را در خود
 ندید چون روی باز گشت نداشت باتفاق اوداجی بر آمده بمالوۀ شتافت
 و قلعه دبهوئی و بروده بتصرف پیلایجی در آمد همدرین سال بر هنگام فصل
 و ارتفاع غلات مبارز الملک بنابر بندوبست و گرفتن پیشکش بصوب او لکه
 سورته بر آمد و بار دیگر از زمیندار نوانگر لک روپیه بمعرفت صلابت
 محمد خان گرفت از آنجا که در انفصال معاملات پیشکش حسن خدمت
 بظهور آورد مبارز الملک یک زنجیر فیل باو داد و هفدهم شهر رمضان مومن خان
 دیوان صوبه که از چندی بیمار بود در احمد آباد بقضای الهی در گذشت و از
 نگارش منہیان خبر ارتحال او در نزدیکی نوانگر بمبارز الملک رسید لهذا جهت
 تمشیت امور دیوانی علی وردی خان را که از حضور معلی بدیوانی فوج
 همراهی او تعیین بود باحمد آباد رخصت کرد - بالجمله مبارز الملک بندوبست
 کذان و پیشکش گیران تاپور بندر و جهانبا که بر ساحل دریای شور و در اقصای
 اولکه سورته واقع ست و قلعه مستحکمی دارد و بنابر ابنوهی و تراکم اشجار

توقف و اهمال در سرکار می رسانیده باشند درین ولا چون هنگام فرقه توپخانه که تقاضای شدید داشتند و وقت کار بود بالضرورة سه لک روپیه را تنخواه بر دوله نمود و نیز در همان ایام پرگنه دوله بجایگزیر آصف جاه بدستور سابق بحال گشته و از نوشته جات و کلامی دربار جهان مدار بوضوح پیوست موجب گرانی خاطر مبارز الملک گردید میخواست که پرگنه را بی چراغ و ویران سازد لهذا تنخواه رساله توپ خانه کرد والد راقم از دریافت اراده مافی الضمیر و خلف قرار دار به ظهور آمد به مسود اوراق نوشت که برخاسته بیاید و مبارز الملک دوله را به شیخ غلام حسین داروغه توپ خانه سپرد و او دین محمد متبذنی خود را به فوج داری آنجا فرستاد و دران سال مبلغ کلی تبعدی سوای جمع قرار و دادن قریات با جاره بجمع قلیل بکراسیهها بطریق استمراری که بدین صیغه نیز مبلغ معتدبه گرفت و قریات جید بتصرف آنها رفت که در معنی فروختن بود و بنابر تنخواه توپ خانه باز پرس این امر نه شد - الحاصل چون قرار فرستادن فوج بموجب درخواست اوداجی شد مبارز الملک محمد امین بیگ و الله یار را که بعد از بندوبست ضلع رود مہی بقصد تشخیص جهالوار و پیشکش زمینداران سورته در نواح دهنده رسیده بودند نوشت که معاودت نموده بمقابل و مدافعه پیلجی و کنتهاجی باتفاق اوداجی شتابند - کنتهاجی از دریافت این معامله کشنامتبنای خود را با فوجی بنابر قزاقی و زدن گهی و انسداد طرق رسیدن گاه و دانه بدور فوج که تعیین شده می آید مقرر ساخت و او در گرد و پیش نموداری نموده هر روز جنگ در گریز که خاصه آن جماعه است میکرد تا آنکه بر ساحل دریای و اترک جنگ صعب بمیان آورده شکست فاحش خورده به سعی تمام خود را ازان مهلکه بر آورده به طرف بروده راهی گشته حقیقت حال را در معرض بیان رسانید - پیلجی و کنتهاجی به عزیمت آنکه فوج ناظم صوبه شریک اوداجی نه گردد مقابل فوج را اهم دانسته دست از محاصره دہوئی کشیده با یلغار متوجه شدند و با فوج اسلام که به قصبه نریاد بقصد بروده پیوسته بود رسیده نائز قتال و جدال را بر افروختند

فوجداری دبهوئی محال جاگیر برهان الملک که پیوسته با پیلجی بر سر چوتنه
 آنجا بجدال و قتال می پرداخت با اوداجی ساخته باتفاق آمادهٔ پیکار گشت و او
 را در قلعهٔ دبهوئی جا داده بدفعات جنگهای مردانه و کار زار رستمانه نمود بحسب
 تقدیر عبد الذبی بیگ کشته افتاد و قلعهٔ دبهوئی بلا شرکت غیر بتصرف اوداجی
 در آمد کنتهایجی نیز درین بین از مسکن خویش رسیده شریک پیلجی گردید و
 باتفاق بمحاصرهٔ دبهوئی پرداختند صدر الدین محمد خان که دران اوان بفوجداری
 بروده مبارز الملک رخصت کرده بود بر ساحل دریای مهی پیوسته از گز فضل
 پور عبیره شده می خواست شباشب خود را به بروده رساند - پیلجی از آمدن
 و ارادهٔ او واقف گشته فوجی را بر سر راه تعیین نمود و در عرض طریق بر و ریخته
 جمعی را کشته و خسته ساختند و اکثر رحل و ثقل بنه بتاراج رفت صدر الدین
 محمد خان جنگ کزان دران شب تار افتاد و خیزان خود را به بروده رسانید
 و بمحافظت حصار و برج و باره خبردار گشت اوداجی را که مخالف
 پیلجی و در قلعهٔ دبهوئی و قرب و جوار بود در مدافعه پیلجی و کنتهایجی
 با خود همدستان ساخت و کسان او را در بروده گرفت پیلجی و کنتهایجی
 بر هر دو ممکن هنگامه آرائی نموده پیشتر از بیشتر نائرة افروز قتال و جدال گشتند
 اوداجی صلاح حال و کشاد کار در اتفاق و طلب کومک از مبارز الملک دیده
 معتمدان خود را فرستاده پیغام نمود که اگر فوج باین طرف تعیین نمایند
 تا پیلجی و کنتهایجی را باتفاق ازین ملک خارج ساخته آید و بنابر خاطر
 جمعی پسر خود را بطریق نواکه کروگان باشد میفرستم - مبارز الملک راضی
 با ینمعنی گشت اوداجی انند را و برادر خود را با پسر جهت استحکام
 و تشید مبانی امور قرار داد و آوردن فوج باحمدآباد فرستاد و او بر تالاب کانگریه
 رسیده بعد دو روز ملاقی شده عهد و پیمان را بالمشافهه بمیان آورد مبارز الملک
 خلعت و اسب بانند را و و قریب صد دست خلاع به همراهیانش داده
 رخصت فرمود چون در هنگام تقرر پرگننه دهولقه والد راقم قرار نموده بود که
 تنخواه فرقهٔ سپاه و مردم توپ خانه نه شود و آنچه بمعرض تحصیل در آید بلا

نه گشت بالضروره رفته از معاملات پرگنه برسبیل اختصار که تنخواه توپخانه نه شود گفت و شنید نموده خلعت پوشیده آمدند روز دیگر مسود او راق با عمله و فعله آنجا رخصت شد مبارز الملک آقا محمد امین بیگ را از تغیر محمد سلمان به دیوانی نظامت و شیخ غلام حسین عرف مجاهد را از تغیر محمد امین بیگ داروغه توپخانه مقرر کرده بهریک خلعت و زنجیر فیل داد و فوجداری کرد از تغیر فداء الدین خان به محمد زمان ولد محمد امین بیگ و فوجداری بروده از تغیر حسین الدین بصر الدین محمد خان و پتلاد از تغیر علمی مردان به فداء الدین خان نقویض نموده رخصت کرد چون خبر استقرار چوتنه مرهته و درمیان آوردن امر مصالحه باکنتهاجی معروض بارگاه فلک اشتباه گردید سه لک رویه که بعنوان درماهه مقرر بود و در سه دفعه رسید موقوف حکم شد از آنجا که با مبارز الملک فوج گران و نوکران بیش قرار بودند حاصل محالات و پیشکش کفاف نمی کرد بنیاد اخذ و جبر و مصادرات و احیای بدعت مذمومه بیوره نمود - بازار ساعیان و خانه براندازان از خدا بی خبر را رونقی پدید آمد و محمد امین بیگ واله یار بخشی را با فوج بنابر تشخیص و تحصیل پیشکش و گرفتن ضامن کولیان ضلع دریای مہی رخصت نمود *

آمدن اوداجی پوار مرهته و برانگیخته شدن غبار فتنه و فساد در ضلع بروده و دبهوئی و رفتن بروده بتصرف پیلاجی گایکوار

از آنجا که چوتنه آن طرف دریای مہی از طرف سیناپتی با پیلاجی گایکوار نعلق داشت و او از مدتی بنابر استقرار چوتنه می کوشید درین ولا باجی راو مدارکار راجه ساهو اوداجی پوار را بصوبه احمدآباد فرستاد که زد و خورد نموده چوتنه را بنام او قرار دهد و او در ضلع بروده در آمد پیلاجی نیز رسیده فیما بین نزاع واقع شد و کار بمکاربه و مجادله انجامید - عبد النبی بیگ نائب

در مورچل مقابل آمده نشست روز دیگر از صدمات توپ که متصل واحد تزلزل در قواعد پناهگاه افکند - آب بارانی که باعث امیای محصوران و مواشی بود رو بخشکی آورده و اکثر جا دیوار که دران وقت خام و چندان استحکامی نداشت انهدام پذیرفت اول از راه اضطرار کلی آب مواشی را بیرون کردند و فائده بران مرتب نه گشت او اخر روز سوم ارجن سنگه که از نقار خاطر صلابت محمد خان اطمینان نداشت بدون گرفتن قول و کفالت زنهار خواه و امان طلب گشته پناه به چتر سنگه راجه نور که از تعیینان بود آورده دخیل او شد و زبان به عجز و انکسار کشود - مبارز الماک بشفاعت راجه از سر خون او در گزشته بادای مال واجب و پیشکش و جرمانه راضی گشت و از والد راقم کنگاش قدر تعیین وجه پرسید ظاهر ساخت که بذات خود سه شبانه روز در مورچال استقامت گزیده اند کمتر از یک رویه روز مره چه توان گرفت پس رد و بدل و گفت و شنید به همان مبلغ انفصال یافت و معتمدان زمیندار تا ایصال رجه متعینه بطریق یرغمال آمدند از آنجا کوچ نموده پیشتراهی گشت زمینداران اطراف و جوانب از استماع مقدمه بدھوان که هوش از کله شان خیر باد گفته رفته بود بی جنگ و نزاع رجوع آورده ادای پیشکش نمودند و کالی جام زمیندار اسلام نگر که بنوانگر اشتھار دار بذریعه صلابت محمد خان سه لک رویه قبول نمود و دران سال خاطر خواه پیشکش آن ضلع بمعرض وصول در آمد مبارز الملک بصوبه احمد آباد معاودت کرده به سمت قریات مسکن کولیان کنار دریای و انکرک متوجه گردید و ضامنی عدم تمرد آنها گرفته داخل بلده گشت محمد ایرج فوج دار و امین و هولوئه بذابر محاسبه و معاملات سال نو با مقدمان و دیسائبان حسب الطلب آمد از آنجا که رعایای آنجا از بد معاشی فوج دار و پیشکار او اظهار ناراضماندی نموده درخواست فوجدار و عامل دیگر داشتند حسب الاستدعالی آنها بوالد راقم تجویز تعلقه دهواقه نموده طلب داشت چون دران ایام بذابر عارضه جسمانی که از دوسه روز ایشان را عارض گشته قدرت بر مشی و قیام و قعود نداشتند عذر خواستند ثانی الحال که عذر مسموع

باشد نموده و کلاهی خود را فرستاد مبارز الملک اگرچه در آن وقت استعداد فوج و مصالح جنگی آن قدر داشت که بوجه احسن بمقابله و مدافعه می توانست پرداخت از آنجا که مشیت ایزدی بنابر افعال و اعمال نکوهیده سکنه این دیار مسلط گشتن دکنین پیوسته بود مبارز الملک به صلح مائل گشت و صورت سنگه نامی از جانب کنتهاجی آمده قرار داد چوتنه پراگندت این طرف دریای مهبی که بد و تعلق داشت سواهی چوتنه پرگنه حویلی و محاللات بلده که بالمقطع عوض آن تذخواه شد درست نموده نوشتجات در باب مداخلت^(۱) مکلس داران بنام فوجداران و عمال حاصل نموده رفت و مبارز الملک متوجه کار خویش گردید بعد انفراف ضلع سایر بصوب جهالوار و اولکه سورته رایت عزیمت بر افراشته بمحاصره بدهوان معموله بیرم گام مسکن ارجن سنگه زمیندار پرداخته تقسیم مورچال و نصب توپ خانه نمود - صلابت محمد خان فوجدار بیرم گام با شیخ اله یار بخشی در هراول بود درخواست که مهلت گفت و شنید با ارجن سنگه نموده او دیگر دیسائی را فرستاد و او سه دفعه آمد و شد کرد و پاسخی که منظور توان کرد نیارد یا از آنجا که یک گونه نقاری صلابت محمد خان و دیسائی با زمیندار مضمحل داشتند بر همزن گشتند و در انتظاری این معامله آفتاب به سمت الراس رسید مبارز الملک بنابر استطلاع و استفسار مقدمات والد راقم را فرستاد و دیسائی بنوعی اظهار زمیندار را تقریر نمود که بوی غرور و پندار بمشام می رسید و این معنی خود بمنزل نفط بر آتش گردید و معاودت نمود اتفاقاً گزار شان بمکانیکه توپ خانه را فیتله بند چیده مترصد فرمان بودند افتاد بمحمد تقی بیگ داروغه از زبان مبارز الملک اجازت توپ اندازی داد گفتن همان بود و آتش گرفتن همان توپهای ازدها پیکر وعد کردار بغرش در آمده زلزله در نییان حصاریان افکند و از چهار طرف همین آتش در کاسه شد و بهادران در پیش بردن مورچال کمر همت چست بسته متلاشی گشتند والد نزد مبارز الملک رسیده کیفیت حال و صورت مقال را ظاهر ساخت و این معنی مستحسن افتاد و خود

منقضي گشت درین ضمن اکثر مقدمات که بصلاح و صواب دید ایشان تمشیت می یافت برهم خورد و مبارز الملک بذابر اظهار معاندان صاحب غرض خوش حال چند نگر سیئه را قید نموده گنگداس سر گروه ابریشم فروشان را سیئه کل مقرر ساخت و معاندان خوشحال چند لک رویه را مشروط به تشهیر ساختن و بی آبرو نمودن او متعهد گشتند از آنجا که دران ایام فرتقه سپاه متقاضی بود مبارز الملک در تشهیر او متروک خاطر گشت چون بر حسن تدبیر و خیر سگالی والد اعتماد کلی داشت غائبانه گفت که فلانی از ما آزاده و خانه نشین است اگر طلب نمائیم خواهد آمد بعضی از دوستداران که حاضر بودند ظاهر نمودند که او عذری نه دارد و پنهانی ازین معنی آگهی دادند که هرگاه آدم طلب بیاید باید آمد - چنانچه مطبوع خواجه سرا را مبارز الملک فرستاد و رفته ملاقی شدند بعد از تصفیة عبار کدورت از آئینده خاطر در مقدمه خوشحال چند کنگاش خواست ظاهر نمود که مدعی اهل غرض این ست که چون او را بی آبرو سازند او خود را از راه غیرت هلاک خواهد ساخت درین ضمن مدعی آنها حاصل ست اگر نظر بررز است از آنچه تواند شد می توان گرفت که هم زر می آید و هم سرکوب غرض گویان باقی می ماند چون مقرون بصلاح بود بغایت مستحسن افتاد و شصت هزار رویه مقرر گشت و او بعد ایصال به همراهی محمد لطیف پوار جماعه دار که بر طرف شده می رفت بدار الخلافه شتافت و سه لک رویه منجمله در ماهه بموجب نوشته مبارز الملک که از صرافان احمد آباد گرفته بحضور معروض داشته بود مرحمت گشت و خانه زاد خان بذابر امری از پدر آزاده خاطر گشته روانه درگاه معلی گردید و مبارز الملک دیوانی نظامت را از تغیر محمد سعید بیگ بمحمد سلمان مقرر نمود و در سال هزار و صد و سی و نه مبارز الملک بذابر گرفتن پیشکش و بندوبست و ضامن میفداران و متمردان بسمت پرگنده کری و بیجاپور بر آمد درین ضمن چون ایام آمدنی مرهته رسیده بود کنتهای عازم این صوب گشته بدریای مهی رسیده سلسله جنبان امر مصالحت شد و درخواست استقرار چهارم حصه که چوتنه

کرا دسترس بود بمتهرا و بنارس رفت و مابقی در قصبات و دیهات همین دیار اقامت گرفتند در افواه ولسنه مردم این مملک اشتها را دارد که احمدآباد را دو بال زرین است یکی پدنگر و دوم امرتیه که درین دو قصبه اکثر صرافان و تجاران صاحب ثروت که سرمایه لکوک داشتند ساکن بودند که بمروز ایام و نزول حوادث اکنون هر دو شکسته و هباء منثورا گشت و احمدآباد مانند مرغ بی پرو و بال شده الحاصل خانه زاد خان که به کذبهایت رسیده بود حسب الطلب با حمدآباد مراجعت نموده در خانۀ شجاعت خان نزول نمود چون واقعات صدر بعرض اقدس رسید - خانه زاد خان باضافۀ منصب که از اصل و اضافه شش هزاره ذات پنجه زر سوار و خطاب غالب جنگ و سید نجم الدین علی خان نیز باضافۀ نمایان سرافرازی یافت پیلاجی و کتلهاجی چون هنگام برگشت آنها باوطان رسیده بود رفتند بنابر بعضی مقدمات مبارز الملک را در باطن با سید نجم الدین علی خان رنجشی بمیان آمد و او استنباط این معنی نموده عازم حضور گردید - خانه زاد خان عبد الله بیگ از همراهیان خود را به فوجداری وامینی بهروچ تجویز نموده از مبارز الملک خلعت دهانیده رخصت کرد - همدرین سال در ماه رمضان پنجه بیگم بنت روح الله خان کوچ مبارز الملک بجوار رحمت ایزدی پیوست و او خواهر حقیقی عائشه بیگم که در عقد از دواج بادشاهزاده محمد عظیم الشان بن خلد منزل بود می شد و در جنب مزار حضرت شاه بهیکهن قدس سره مدفون گشت *

ای مرگ هزار خانه و یران کردی در ملک وجود غارت جان کردی
هر گوهر قیمتی که آمد به جهان بردی و بزیر خاک پنهان کردی

همدران ایام بنابر در خواست وجه سه بندی گرفتن دخل بلده و رسالۀ مبارز الملک را با سردار محمد خان درحین گفت و شنیدگار بدشتی و نا خوشی انجامید ازنجا که والد راقم بانچه امور واسطه او و فرستادن نوشته نیابت بود از ایشان نیز رنجیده گشت و دیوانی نظامت را تغیر نموده بمحمد سعید بیگ مقرر ساخت والد از آمد و رفت متقاعد گشته خانه نشین شد و قریب دو ماه

داشت افتوحی و بهاسکر مرهته با فوج دیگر از اطراف ایدر در آمده قصبه پدنگر را که مکان معتبر و مسکن زنار داران قوم ناگر صاحب ثروت و صرافان متمول و تجارت پیشگان عمده که داد و ستد انوک در هر شهر و دیار داشتند رسیده محاصره نمودند جماعه از سکان قصبه که در باده بودند هر چند نالش و استدعای فوج بذابر محافظت آنجا نمودند مدارز الملک بذابر حاضر نبودن فوج که مصدر این امر تواند شد خبر گیری نتوانست نمود باوجودیکه قصبه پدنگر قلعه مستحکم داشت اما چون از وجود قلعه دار و سپاه خالی بود لاچار بدادن چهار لک روپیه کهنذنی خود را و رهانیدند و آن فوج از راهی که در آمده بود بر آمده رفت کنتهاجی و پیلاجی چون عهده برآئی با لشکر اسلام و صرفه در جنگ ندیدند هریک با فوج خود از یکدیگر جدا گشته شیوه قزاقی پیش گرفتند که اگر فوج بتعاقب یکی برادارد دیگری بسمت دیگر غبار انگیز فتنه و فساد باشد لهذا کنتهاجی براه گودهرة بصوب ایدر و از آنجا به قصبه پدنگر آمد پیلاجی بطرف بروده معاودت کرده از دریای مہی عبور گشت بالضروره لشکر اسلام بتعاقب پیلاجی که رو بسوی بلده داشت برگشت و در سواد بذدر کذبهایت رسید اما پیلاجی بسرعت بقلعه سورتبه رفت کنتهاجی که پدنگر را محاصره نمود از آنجا که متوطنان آنجا هنوز از صدمه نخست نیاسوده بودند دست از پاگم کرده (۱) حرکت مذبوحی نموده فرار برقرار اختیار کردند و در پرده ظلماتی شب مسکن آباد اجداد خویش را گزاشته مانند بغات الفعش پراگنده گشتند صباح آن که سپاه روز برزنگی شب تار تلختن آورده مرهته بی ممانعت بقصبه در آمده آنچه را مالکان نتوانستند بد مالک گشتند چون آن جا از معموره قدیم این دیار بوده مبلغهای کلی از اثاث البیت و کندن دافینه بر آمد و بران اکتفا نه کرده آتش دادند و چه منازل دلکش بس بتکلف و نقاشی عمارت یافته بود سوخته گردید متوطنان و مالکان بادل بریان و چشم گریان آواره و جلالی وطن گیدند هر

(۱) حرکت مذبوحی کنایه از انست که حیوانی را که ذبح نمایند حرکتی میکند اما

بعضی محالات دیگر و نصب فوجداران بموجب نوشته مبارز الملک باحمد آباد معاودت نموده بر موضع رکپال دو گروهی شرقی بلده دایره نمود درین ضمن سید نجم الدین علی خان و نجابت علی خان که به عنوان کومک تعیین شده از عقب می آمدند به شاهي باغ رسیدند - مبارز الملک شاه نواز خان پسر دروم خود را باستقبال فرستاده در بلده در آورد - بعد ملاقات و شرائط ضیافت و کنگاش سید نجم الدین علی خان با جمعیت سه هزار سوار همراهیان خوش با خانه زاد خان مراقبت نموده جهت تنبیه و تادیب مرهته که پس از مراجعت فوج برگشته در نزدیکی کپریچ باتفاق کولیان در مکن مناسب چهار دور فرودگاه خار بست از اشجار تنومند بطریق حصار مستحکم ساخته مصدر شورش و فساد بودند قرار کوچ یافت و آنها نیز رحل و ثقل را در پناه آن مستحکمه گزاشته باستقبال پیش قدمی نموده زیاده از مقدور بجنگ مبادرت نمودند فوج اسلام غلبه نموده پس پاساخشند و آنها را دران مستحکمه در آوردند - مرهته باستظهار حصن شجری و حصار خشبی بجنگ در پیوست - چون از صدمه توپخانه رعد کردار صاعقه بار که آتش در خرمن آن جماعة افکنده بود افتاب اقبال مخالفان بسحد زوال رسید دیگر تاب مقاومت نیارده پای استقامت شان از جای رفت -

* بیت *

سپاه مخالف دران داوری ندیدند از بخت خود یآوری
بالضرورة میدان را بحریف سپرده رفتند و بهادران اسلام نیز یورش آورده آنها را فرودگاه خود ساختند - دیگر مرهته را مجال توقف نداده همانجا تعاقب کنان و منزل بر منزل بر بنه آنها دایره نموده از دریای مهبی گزرا نیده به ضلع کوهستان الی موهان رسانیدند شیخ حسین الدین را در بروده بفوجداری و دیگری را در بهروچ و جمو سر و مقبول آباد نصب نمودند *

خرابی قصبه پدنگر و سوخته شدن آن جاو
باقی سوانحات

درین ضمن که خانه زاد خان با فوج در ضلع ای موهان با مرهته زد و خورد

ندید و پیلاجی که نیز دران هنگام رسیده بود بافاق یکدیگر معاودت نموده
 بگرد و نواح لشکر اسلام به عنوان قزاقی و ترکتازی پرداخته به کشتن و بستن
 آینده و رونده دست تطاول دراز ساختند و دو سه دفعه با فدائ الدین خان
 فوجدار کرد بسمت باره نین پور و راج پور که او بنابر محافظت پورچات با فوج
 خود بیرون برآمده صف آراء بود جنگ صعب دست داد - مبارز الملک
 خانه زاک خان پسر خود را قریب ده هزار سوار جرار و همان قدر پیداده از همراهیان
 خویش و سید عقیل خان را به دیوانی و جوانمرد خان و سردار محمد خان و سید
 فیاض خان را رساله سه چهار هزار سوار گجراتی داده بنابر تذبیه و تادیب
 و اخراج مرهته و دخیل کار ساختن محمد ایرج فوجدار و امین دهولقه
 و نور الدین محمد خان به نضایت متصدیگری بنذر کنهپایت و علی مردان
 را به فوجداری و امینی پتلاد که تفویض نموده بود رخصت فرمود خود
 بست و دوم شهر صدر داخل احمد آباد شد و به تمشیت مهم امور مالی
 و ملکی نظامت و بدست آوردن عمالان و نوکران حامد خان که باشندگان
 این دیار بودند پرداخته باز خواست مبلغان بدین صیغه نمود علی محمد خان را
 به دیوانی نظامت مقرر ساخت و محال سائر بلده را در و بست در تعلق
 دیوان صوبه در وجه مصارف کارخانجات بادشاهی را گذاشت نموده مابقی
 محالات بلده و برگذات جز و کل از خالصه و پایبانی متصرف گشت خانه زاک خان
 بترتیب افواج متعینه پرداخته بصوب دهولقه کوچ نمود در عرض راه مرهته
 که از میمنه و میسر و هراول و چنداول حمله ور می شدند بهادران اسلام بدفع
 آنها می پرداختند بدولقه رسیده محمد ایرج را دخیل کار ساخت و متوجه
 پیش گردید با مرهته زد خرید کنان بموضع سوجیتره معموله پتلاد پیوست و دران
 منزل دکنیان در هنگامه آرائی جد و جهد بسیار نموده جنگ صعب
 انداختند و تذبیه یافتند نورالدین محمد خان را در بندر کنهپایت و علی مردان
 را در پتلاد دخیل نموده بتعاقب مرهته متوجه پیش گشت و آنها تاب مقاومت
 صدمات فوج اسلام نیاورده از آب مهبی گزشتند خانه زاک خان بعد از بندوبست

الثاني مرادف سال هزار و صد و سي و هشت به سواد شهر رسیده متصل
 باغ محمد امين خان شمالي بلده بر کنار رود ساير فرود آمد - مومن خان
 ديوان صوبه و ابو المفاخر خان صدر و عبد الاحد خان قاضي و امانت دار خان
 بخشي و وقائع نگار و كبير علي خان سوانح نويس و شيخ آله يار و سردار محمد
 خان و سيد فياض خان و شيراني خان و اعيان و سادات غظام و مشايخ كرام
 و منصبداران متعينة صوبه و خوش حال چندنگر سيقه و سر گروه صرافان و تجارت
 پيشگان مسلم و هندو رفته ملاقي شدند - مبارز الملک روزی چند در انجا
 مقامات ورزیده تجويز فوجداران و عمال و تهاذه داران و بذر بست متمردان
 دكهنیان باهل كاران و خير اندیشان ^(۱) جانقي داشت - مصلحت وقت در داخل
 شدن بلده فیه دیده از انجا برخاسته از راه بيرون نزدیک مزار شاه بيگم قدس
 سره جنوبي بلده بر ساحل دريای ساير دائره نمود فداء الدين خان را که ثاني
 الحال بخطاب مومن خان و نجم الدوله و صاحب صوبه گی احمد آباک سرافراز
 شد چنانچه در محل خویش بنگارش خواهد آمد انشاء الله تعالى سي هزار
 روييه در ماهيه سه بندي داده بفوج داري کرد تعين نمود و کلب علی را به
 کوتوالي بلده فرستاد - لشکريان که از مدت طول ايام سفر ساز و سر انجام اندراس
 بنديرفته بود به تهيه اسباب و سامان خودها پرداختند *

برگشتن کننهایجي مرهته باتفاق پيلاجي و تعين
 نمودن مبارز الملک خانه زاد خان پسر
 خود را با فوج بمدافعه آنها و دخيل
 کار ساختن فوجداران و عمالان
 و داخل شدن او در بلده

کننهایجي حامد خان را از آب مهی گزرا نیده چون کسی را بدنبال خود

(۱) جانقي بسكون ثالث و قاف بتحتاني کشیده مشورت و کنگاش کردن و مصلحت
 و صلاح دیدن جمعی باشد باهم و بعضف ثاني هم آمده است و گویند که ترکی است ۱۲ - برهان *

* بیت *

به کار آگاهان راز دل سازد کرد سر حقه مشورت باز کرد
 به صلاح و صواب دید علی محمد خان که واقف و با مردم این مرزو بوم موافقت
 داشت صلابت محمد خان و جوانمرد خان را طلب داشته بعد از عهد و
 پیمان مؤکد و موطن بایمان فوجداری بیرم گام به صلابت محمد خان و فوجداری
 پشن به جوانمرد خان مقرر شد و خلع هر دو کار به هر دو برادران داده مستمال
 ساخت و بتجویز و کفالت آنها پروانه جات طلب زمینداران را چپوتیه و کولیان
 دور و نواح رفت چون از راه راست آب که کفاف لشکر تواند کرد نبود قرار
 یافت که بصوب بیجاپور شتافته کنار رود سا برمتی را گرفته راهی شوند و علی محمد
 خان و صلابت محمد خان و جوانمرد خان را بطریق (۱) قلاوژی که واقف از راه
 و معبر بودند مقرر ساخته روز دیگر طبل رحیل فرو کوفت و بر ساحل سا بر متی
 پیوست و از انجا بکوچه‌های متواتر آهنگ پیش نمود - حامد خان بعد فیروز مندی
 از موضع ادالیه معاودت به شاهی باغ کرد چون از فتح الباب بلده که امکان
 نداشت و جمعیت خوبی از فوج منصوب و نگاهداشت سردار محمد خان
 بهم رسیده و زبان زد مردم گشته که منصوب با بیست هزار سوار جرار باستعداد
 تمام می آید بر جماعه مرهته که شیوه جنگ در گریز پای دارند و بر مردم
 خویش که قریب چهار پنج هزار بودند عهده بر آئی نمی دید و علاوه آن
 تقاضای طلب سپاه و اکثر کار پردازان که اراده همپائی او نداشتند جدائی
 می گزیدند چنانچه مرلی دهر داس دیوان گجراتی از وخامت عاقبت
 اندیشیده که مبادا بدست سپاه گرفتار شود فرار نمود روزیکه خبر وصول مبارز الملک
 بموضع پتهاپور درازده گروهی شنید با کنتهاجی بعزم دکن به محمود آباد
 شتافت و از انجا از آب مهی گزاره شده رفت مبارز الملک ششم شهر ربیع

(۱) قلاوژ با واو و رزن قبا دوز سوارانی را گویند که بجهت محافظت لشکر در بیرون

لشکر می باشند و بتخفیف واو هم آمده است بروزن تجاوز و برای بی نقط هم گفته اند

و گویند که لفظ ترکی است ۱۲ - برهان *

بود و در آنجا صلابت محمد خان و جوانمرد خان بابی با برادران و پسران با فوج آراسته بذریعه علی محمد خان ملاقی شدند و بدو کوچ دیگر بقصبه بیسنکر پیوست و بسبب غلطي رفتن بنه بقصبه مهسانه یک روز در آنجا مقام شد و از آنجا که منزل موضوع بیست راتن بیست گروهی بلده مقرر بود در عرض راه خبر رسیدن حامد خان با مرهته و وقوع جنگ و شکست یافتن فوج منقلا و کشته شدن خواجه محمد امان و زای زاده هر کزن از تقریر زخمی بر آمدگان آن معرکه منکشف و هویدا گشت که بعد مورچال بندی نمودن حامد خان با مرهته بر آنها شتافته بجنگ توپ و تفنگ در پیوست و از صبح تا وقت استواء از طرفین بآتش افروزی تنور حرب را گرم ساختند و از دهشت و هیبت دکذیلان پای استقامت بعضی قصابان که به صیغه نوکری متفق گشته بودند بر جای نماده مفرط لب گشتند و تزلزل بارکان پایداری دیگران افکندند غلام علی بیگ و خواجه محمد امان و زای زاده هر کزن از مشاهده این حالت از روی تهور و جلالت بجنگ مغلوبه صف آرا گشته بر فوج مخالف زدند -

ز بانگ دهل فتنه از جای جست بجیب دایران در آورد دست
 خدنگ از کمانها گسستن گرفت ز قوس قزح برق جستن گرفت
 دایران گجراتی و دهلوی بر افراخته رایت دایری
 بسے کشته گشتند و کشتند نیز تلف شد فراوان جوان عزیز
 و تا پیش فیل سوار حامد خان رسیده شمشیرهای دو دستی زدند - خواجه محمد امان و زای زاده هر کزن سر خروئی حاصل کرده روانه عدم گشتند و غلام علی بیگ زخمهای نمایان برداشته مردانه صفوف را برهم شکسته با چندی به شهر رسید و بقية السیف غارت زده برخی باحمد آباد و اطراف و جوانب پراکنده گشتند و پاره از آنها بموضع بیت زاین که پیش خیمه رسیده بود افتان و خیزان پیوستند بالجملة مبارز الملک بعد وقوف کماهی حالت و رویداد به تدبیر و استعداد مقابله و روانه شدن پیش هنگام شب محفل کنکاش آراست -

و از پیوستن منصوب بر سرحد و فوج منقلا بقرب بلده نظر بر افعال و اعمال ناهنجار خود از و خامت عاقبت اندیشید روپ سنگه نامی را نائب مقرر نمود و به سردار محمد خان بامداد و اعانت او سفارش کرده بصوب محمود آباد بر آمد و شیخ آله یار بغابر مزید تاکید مبارز الملک از سیددهپور روانه پیش گردید - سردار محمد خان را که نوشته نیابت رسیده بود و فوج منقلا برسی کروهی آمد تمهیدی به کار برده بروپ سنگه گفت که فوج منصوب نزدیک پیوسته و خود پاشنه کوب متوجه این صوب است صلاح و فلاح حال او آنست که سر خود را بسلامت گرفته برود و او این معنی را از مساعدت بخت تصور نموده بدر رفت و سردار محمد خان بلده را متصرف گشته بحفاظت پرداخت - حامد خان در فواح دریای مهبی خبر رسیدن کندهاجی را دریافت نمود و او نیز به سرعت بدو پیوست و باتفاق رو به شهر آوردند - درین طریق روپ سنگه دو چار شده کیفیت بر آمدن خود و رسیدن فوج منقلا را ظاهر ساخت - حامد خان باتفاق کندهاجی بشاهی باغ فرود آمده هر چند در باب عدم مزاحمت بلده بسردار محمد خان بیشتر گفت او کمتر شنید از فتح الباب مایوس گشت - و خبر مراجعت حامد خان با مرهته و تصرف نمودن سردار محمد خان بلده را به شیخ آله یار بمنزله خبر واحد در منزل کلول چهارده کروهی رسید - بمقتضای وقت لشکر را حواله غلام علی بیگ و حواجه محمد امان و راه زاده هرکین نموده با هزار سوار جرار انتخابی خوش اسبه هنگام شب که پرده ظلمانی فروهشته گشت از راه بالا دست یلغار نموده آن طرف دریای ساپرمی رسید و از دروزه را یکپه بشهر در آمد حصاریان را قوت دیگر پیدا شد - سنگه بلده را بمنزله شب عید گردید که از خوشی و ارستن بیدادی حامد خان در پوست نمی گنجیدند - غلام علی بیگ و سرداران از موضع کلول کوچ نموده بموضع ادالچ پنج کروهی بلده مرورچال بندی دور اردو نموده فرود آمدند و مسرعان بغابر آگاهی رویداد نزد مبارز الملک روانه ساختند و او از دالتی واره بغابر شکستن پایه عرابه توپ فتح لشکر نام دو مقام نموده کوچ کرده به سیددهپور رسیده

فوجداران و عاملان بدر رفتند و نوشته جات علی التواتر بمزید تاکید بوالد راقم
 ورود یافت که زود خود را برساند از آنجا که با صلاحیت محمد خان و جوانمر خان
 بابی قرار داشت که باتفاق شتافته خواهد شد در جواب موجب توقف
 در انتظاری رسیدن آنها نوشت و خوانین را که نزد حامد خان بودند ازین
 معنی واقف گردانید - روزی که مبارز الملک بقصد بدگام نزول نمود سید
 عقیل خان را که برای آوردن بقیه زر از سرکار والا بحضور رخصت نموده بود
 از پیش گاه خلافت و جهانبانی بعطی اضافه منصب و فوجداری سرکار
 گوده‌ره و تهاوره از تغیر متوسل خان سرافرازی یافته با مبلغ سه لک رویه درین
 منزل رسید چون آنجا بسرحد صوبه قریب بود عذر نیامدن والد را منظور
 نداشته بتاکید تمام طلب نمود - بالضرورة از رادهن پور شب درمیان به بلده پتن
 رسید و روز دیگر متوجه قصبه سیددهپور گشت آخرهای روز در نزدیکی آنجا خبر
 پیوستن شیخ آله یار بخشی با فوج و چند ضرب توپ که بطریق منقلا رخصت
 شده بود یافته ملاقات نمود و شینم ایشان را چون واقف کار این ضلع بودند
 بذابر صلاح وقت متوقف ساخته جمعی از سوار و پیاده باشندگان این دیار
 و قاضی علم الدین را از پتن طلب داشته در سرکار نوکر گرفت که رهبری طریق
 و معبر نمایند و بتکلیف شیخ آله یار دو روز دیگر متوقف بود که مجدداً نوشته
 تاکید ورود یافت - و روانه شده در مقام دافتی واره بر دو گروهی معسکر نوشته
 دیگر مشعر بر اینکه از مرقومه شیخ آله یار رسیدن بفوج منقلا ظاهر شد همانجا بوده
 بدانچه صلاح وقت باشد بصوابدید خود بعمل آرند چون نزدیک به لشکر بود رفته
 ملاقات کرد و مشروحاً کوائف و سوانحات را بمعرض بیان رسانید و نوشته
 نیابت بزام سردار محمد خان غورنی که در احمد آباد بود حاصل نموده
 فرستاد که قابو یافته بلده را بتصرف در آرد حامد خان از استماع خبر نزدیکی
 مبارز الملک باحمد آباد معاودت کرد و صلاحیت محمد خان و جوانمر خان
 بابی جدائی گزیده باستقبال منصوب شتافتند حامد خان که پیوسته انتظاری
 رسیدن مرهته داشت و بدفعات بتاکید اکید نگاشته بود چون اثری ظاهر نمی شد

به تمهید اخذ پیشکش زمینداران بصوب جبالاوار خیمه برون نمود و صلابت
 محمد خان و جوانمرد خان بابی را بنابر ملحق گشتن بقدرغ تمام نوشت و آنها
 بمقتضای وقت از مکان خودها حرکت نموده بدر پیوستند و روزی چند در بیرونات
 گزشت که خبر کوچ مبارز الملک از اجمیر و پیوستن به ضلع ماروار شائع گردید *

رسیدن مبارز الملک بسرحد صوبه و تعیین نمودن
 شیخ اله یار بخششی و غیوه بطریق منقلا و روانه
 شدن علی محمد خان و ملاقی گشتن در
 مقام دانتهی واره و معاودت نمودن حامد خان
 با احمد آباد و بر آمدن بعزم روانگی
 دکن و برگشتن از عرض طریق با
 کنتهاجی مرهته و تصرف نمودن
 سردار محمد خان غورنی بلده
 را به نیابت مبارز الملک
 و روداد جنگ حامد خان
 با فوج منقلا و شکست
 یافتن فوج مذکور

مبارز الملک از دار الخیر اجمیر کوچ نموده براه ماروار عازم احمد آباد شد
 و روز بروز خبر آمد آمد منصوب با فوج گران در صوبه شیوع یافت خلل
 کلی در بندوبست فوجداران و عاملان حامد خان روی نمود قاضی علم الدین
 در بلده پتن شهرت رسیدن سند نیابت فوجداری آنجا داده علم مداخلت
 بر افراشت و فوجدار حامد خان را بیرون کرد و بدین منوال از اکثر مکانات

نموده رفت چون رادهن پور نزدیک بود و هنوز خبر واقعی پیوستن مبارز
 الملک نرسیده بدانجا شتافت جوانمرد خان بابی فوجدار آنجا تاخبر رسیدن
 و رود مبارز الملک در نزدیکی متوقف گردانید چون بنا بر مصالح امور ملکی
 ثانی الحال که توجه آیات ظفر آیات حضرت قدر قدرت موقوف گشت
 مبارز الملک را یرلیغ روانگی صوبه شرف صدور یافت و او درنگ می نمود
 بنا بران گرز برداران و احدیان شدید تعیین شدند که هراولی نموده بکوچانند و او کوچ
 نموده راهی گردیده بدارالخیر اجمیر رسید و خبر پیوستن او بدانجا متحقق گشت *

زخمی شدن افضل المحققین مولنا نور الدین

از جمله سانحات این سال زخمی شدن قدوة المحققین و اسوة الفضلین مولنا
 نورالدین است - مفصل این مجمل آنکه ازبک نام افغانی همراهی فوجدار
 کرد که در مدرسه آمد و رفت و با بعضی از طلبه ربطی بهم رسانیده بود از راه
 تعصب باغواهی یکی از آنها که مولانا بمصداق قل لا اسئلكم علیه اجرا الا المودة
 فی القربی بدوستی خاندان رسالت و ولایت می پرداخت متهم برفض ساخت
 و او از راه جهالت بعد ادای صلوة جمعة درحین مراجعت در صحن مدرسه رسیده
 چند زخمی منکر بر سر و دست مولانا زد - شیر محمد همشیره زاده مولنا
 و جمعی از ملازمان عبید خان که بادای صلوة آمده بودند او را بر خاک هلاک
 افکندند و مولنا را زخمی بخانه برده بمعالجه پرداختند فوجدار ازین معنی
 واقف گشته لاش او را پیش چبوتره کوتوالی آورده بر خون خواهی و هنگامه
 آرائی و ریختن بر خانه مولانا مصدر شورش گردید لهذا قریب دو هزار کس
 از مریدان و معتقدان فرقه سپاه و غیره در خانه مولانا جمع شده آماده ممانعت
 و مدافعت گشتند و تا سه شبانه روز این معرکه برپا ماند کوتوال درمیان آمده
 افغانان را ازین حرکت باز داشت مولانا پس از حصول التیام زخمها و شفا بودن
 احمد آباد را صلاح وقت ندیده برآمد و چندی در موضع ساندشش کوهی
 بلده اقامت ورزید و در محرم سال هزار و صد و سی و هشت حامد خان

سپاه را جاری ساخته خیمه بیرون زد و بموجب امثله واجب الامثال مهاراجه ابهیی سنگه راجه ماروار و چتر سنگه راجه نوروز و کندرپ سنگه و فوج مهارانا بدین یساق تعیین شدند و چون مقرر شده بود که رایات عالیات نیز نهضت فرمایند و مبارز الملک پیشا پیش بطریق منقلا باشد و او قویب پانزده هزار سوار جوار و همان قدر پیاده و لوازم توپخانه سرانجام داده روانه گشت و تا مدت نه ماه بدور نواحی دار الخلافه و ضلع ریواری و کون پوتلی بانتظار بر آمدن موکب همایون متوقف بود چون خبر بر آمدن مبارز الملک با فوج گران باحمد آباد رسید و ایام باز گشت مرهته با وطن خود را در آمد حامد خان گفت که از حضور فوج باین صوب تعیین شده می آید باید که بمحور انقضای ایام باران معاودت نموده ملحق شوند از آنجا که شهرت آمد آمد مبارز الملک متواتر شیوع یافت مردم از راه خوش آمد و دنیا سازی چون خصوصیت والد راقم را منصوب می دانستند شروع بآمد و رفت نمودند والد از عاقبت اندیشی که مبدا مذاققی بنوع دیگر بحامد خان خاطر نشان نموده باعث رنجش شود دو روز پیش و پسر باستقبال شتافتن لازم لهذا پانزدهم شهر شعبان به همراهی عبدالرحیم بابی که از طرف حامد خان فوجدار کمری مقرر شده بود بر آمد راقم و دو برادر مرحوم سعادت اندوز خدمت ایشان بودیم و در آنجا بست روز توقف نموده بود صلابت محمد خان بابی که در آن وقت در بیرم گام قیام داشت از رسیدن واقف گشته استدعای آمدن نزد خویش نمود - هفتم شهر رمضان بدانجا رسیدند و بعد باعث شده نزد خود نگاهداشت والد کیفیت بر آمدن بعزم استقبال و رسیدن بیرم گام به مبارز الملک نوشت در جواب بنابر مقرر نمودن چند نفر قصاص و جواسیس و بتواتر رسیدن اخبار و رویداد بلده و حامد خان رسید و بعمل در آمد در او اخر همان ماه صلابت محمد خان را رفتن بصوب کولوار ضروری افتاد - برادر زاده اش را نائب گذاشته رفت - همدان او آن روز عید الفطر صفدر خان بابی بموت (۱) فجعه در گذشت و فوجداری بیرم گام از صلابت محمد خان تغیر گشت والد از آنجا بموضع

سابوتمتی محاذی حصار شهر پناه بر خورد نمود و تمامی افواج مرهته از سابق و لاحق را همراهِ گرفته به بندر کنیهایت شتافته بمحاصره اشتغال ورزیده قاسم خان نامی که از جانب حامد خان در آنجا بود بمدافعت و محافظت برج و باره پرداخت - اتفاقاً درمیان مرهته ها بنابر امری نفاقی بهم رسیده منجر بجنگ و قتال گشت و درین زد و خورد ترمک را وسیناپتی کشته افتاد و افواج دکهنیان متفرق گشته رو با وطن خودها آور دند و بندر مذکور از آفت سالم ماند *

دستوری یافتن مبارز الملک سربلند خان بهادر دلاور جنگ از پیش گاه خلافت و جهانبانی بصوبه گجرات و مرحمت شدن مبلغ یک کرور روپیه بنابر مهم اخراج حامد خان و تنبیه دکهنیان و تنظیم و تنسیق صوبه

چون خبر کشته شدن رستم علی خان معروض پایه سریر مجد و اعتلا گردید مبارز الملک سربلند خان ناظم صوبه را حکم معلی صادر شد که با فوج آراسته و لشکری از عارجین و بد دلی پیراسته بصوبه احمد آباد شتافته باخراج حامد خان و تنبیه و تادیب دکهنیان پردازد و یک کرور روپیه بنابر انصرام و سرانجام این مهم از خزانه حضور تنخواه گشت و قرار یافت که عجله پنجاه لک روپیه بدهند و آینده در ماه سه لک روپیه منجمله باقی میسریده باشد حسب العرض مبارز الملک سید سیف الدین علی خان و سید نجم الدین علی خان برادران و سید نجابت علی خان برادر زاده سید عبد الله خان قطب الملک که در قلعه مبارک فید بودند خلاص فرموده بعطای خلاع فاخره و بحالی مناصب سابق و مرحمت جاگیرات و فوجداریه با عنوان کومک رخصت یافتند - مبارز الملک چشمه نگاهداشت

بتواضع یک یک زنجیر فیل ماده که در بساط داشتند با اقسامه و برخی از سرانجام دیگر که پیوسته حامد خان از غارت رفتن اسباب خویش اظهار شکایت داشت تواضع نمودند - دکنیان بلا دغدغه و وسواس و بی خوف و هراس مانند مور و ملخ در پرگنات صوبه پراکنده شده بتاخت و تاراج و گرفتن مال امانی که باصطلاح آنها کمندنی گویند به کشاده پیشانی دست تطاول دراز ساخته کهنه‌ها جی و پیلاجی در تعلقات نامزد خودها متوجه شدند حامد خان عصبانیت عصبان بر ناصیه بسته و طیلان طغیان بر گردن افکنده و کلاه نخوت بر سر گذاشته دم از انا و لاغیری درین صوبه زده علم خودسری بر افراشت و علی رؤس الاشتهاد طبل مخالفت فرو گرفته باستقلال و استبداد تمشیت مهمل و استعداد و سرانجام پرداخت هشتاد هزار روبیه نقد با جنس ملبوس خاص که باهتمام شیخ الاسلام خان تعلق داشت جبراً قهراً گرفت و او ادای آن وجه را مشروط برخصت و رفتن کعبه معظمه زاک الله شرفاً و تعظیماً داده به کذب‌بیت و از انجا برای کشتی به بندر سورت شتافت و حجره‌های اموال سرکار و الا را کشوده آنچه قابل گرفتن بود متصرف شد چون درین هرج و مرج سوشته کاغذ که سابق گرفته بود در معرض تلف آمد مساجدات دیگر از دفتر خانه دیوان گرفت و خالصه و جاگیر و غیره تمام صوبه را قبض نموده و بگرفت و گیر مردم صاحب ثروت و مایه دار و توجیه بیوزر نموده مبلغهای کثیر بانواع و اقسام ظلم و تعدی که بشرح راست نباید گرفت همداران ایام حامد خان احمد قلی و حسین قلی پسران شجاعت خان مرحوم را مسموم ساخته روانه ملک عدم گردانید - مصطفی قلی را که خورد سال بود نگاهداشت - مولی دهر نام نویسنده باشند گجرات که مستعد بود خلعت داده دیوان خود ساخت - صلابت محمد خان بابی بذایر مصلحت وقت که بودن بلده را اصلاح و فلاح خویش نمی دانست فوجداری بیرم گام را گرفته بیرون رفت چون خبر کشته شدن شجاعت خان و ثانیاً رستم علی خان در دکن بمومک را و پسر کهانذیر و سیفپاتی که کتله‌های و پیلاجی نوکران او بودند رسید با فوج گران متوجه این صوب گشته در نزدیکی بلده آمد و پیام ملاقات با حامد خان نموده در ریگ دریای

را از تن جدا ساخته نزد حامد خان آوردند - و پیلاجی یکدست را بظایر دست
 آویز و گواهی نام و آوازه بسوگنده مسکن خود فرستاد و حامد خان سر را
 مصعوب کسان خویش به احمد آباد روانه نمود و لاش را در نزدیکی موضع
 بسو که اکنون مرقدهس در آنجا مشهور و معروف و مطاف هر آیند و روند است
 بخاک سپردند چون روز جمعه هنگام آفتاب زرد این خبر وحشت اثر بآن سر سر
 حاکم شجاعت و گل سرسید نجات باحمد آباد رسید غریب حالتی و ولوله
 و آشوب و طرّفه وحشتی در صغیر و کبیر و برنا و پیر و آشنا و بیگانه افتاد در هر
 خانه ماتمی برپا گشت و از هر سرا شیون و برخاست و تا یک شبانه روز چپوثره
 کوتوالی را آن سر سر بلندی بخشیده در جنب ابراهیم قلی خان مدفون گشت -
 محمد صائب که مستعد تخلص می نمود و این رزم را مظلوم ساخته در تاریخ
 آن گفته *

که هرگز خلائی نباشد دران	ز تاریخ این رزم و این داستان
بیان میکند تا بماند بباد	برای عزیزان نیک اعتقاد
سر سرفرازان ز دنیا برفت	بسال هزار و صد و سی و هفت

الحاصل منسوبان حامد خان که جا بجا در پرده خفا نشسته و در زوایای دهشت
 از خامت عاقبت اندیشه مند سر بگریبان حیرت فرو برده بودند شادمانیها
 نموده بر آمدند و بتدارک آنچه بر آنها گزشته بود مع شیء زاید پرداختند -
 میر ابراهیم را سید نور الله جماعته دار از بهدر همراه خود بر آورده بخانه
 اش رسانید و او کفاره گرفت حامد خان بافواج مرهته متوجه بلده گشته
 بیابان شاهي آمده - روز دیگر داخل بهدر گشت سردار محمد خان را که زخمی
 محمد صلابت رو هیله از جنگ گاه برداشته آورد بود بخانه اش رسانید - کنتهاجی
 و پیلاجی بسواری فیلان رستم علی خان و افواج مرهته بعنوان تفرج و دیدن شهر
 آمده با حامد خان ملاقات نمودند بمرجب قرار داد چوته این طرف دریای
 مہی به کنتهاجی و آن طرف از برده و غیره محکالت و سرکار سورت بتصرف
 پیلاجی قرار یافت - مومن خان دیوان صوبه و فدوی خان دیوان سابق هر کدام

بغایت تنگ شد و تزلزل در بنیان عزم و استقلال بقیه لشکر افتاد - اکثری ازین حالت سهمگین دل گسل دست از اسپ و یراق بلکه از جان شسته به تغیر لباس در پردهٔ ظلمانی شب من نجوی براسهٔ نقد رنج بر آمدند صبح روز دیگر که پنجشنبه بود رستم علی خان باوجود این حالت از روی تهور و جلالت که جبلی و فطرتی داشت جبین شجاعت و استقامت را غبار آلودا کراه نساخته بعد ادای فريضهٔ فجر و تعقیب میل خوردن قهوه نمود که درین اثنا سردار محمد خان غورنی اسپ سواره در رسید گفت هنگام سواری و رزم پردازی است (۱) فنجان قهوه بار شفقت نموده گفت بر همین گل زمین بساط استقامت کسترد باید نشست تا آنچه مقدور شدنی است بعرضهٔ ظهور آید - سردار محمد خان صلاح در سواری دیده بجهد گشت لهذا فیل سواری طاب نمود - بار دیگر ظاهر ساخت که وقت اسپ سواری و تاختن است بذابر آن کوه تمکین و وقار و آن (۲) رایض (۳) مضمار شجاعت و جلالت چون رستم وقت سوار رخس گردیده الله الله گویان رو بمخالف به تاختن در آمد لیکن درین تاختن تفرقه تمام بحال بقیه السیف افتاد و از کثرت افواج مرهته پراکنده گشتند بعضی کشته و برخی خسته و پاره گرفتار شدند و معدودی بیارزی بارگی جان بسلامت بدر بردند سردار محمد خان بطرفی زخمهای کاری برداشته در معرکه افتاد - رستم علی خان که بسمت دیگر تاخته بود مرهته از صدمت و صولت آن شیر بیشهٔ هجا چون دیو از لاحول گریزان کوچه داده قبل داشتند و احدی را جرت اقدام نمودن بمقابل در آمدن نمی گشت تا آنکه از هر طرف هجوم آورده بزخم تیر و نیزهٔ مجروح ساخته بود و بدل شمشیر بدرجهٔ شهادت فائز گردانیدند و حسین قلی و احمد قلی پسران شجاعت خان دوباره اسیر پنجهٔ تقدیر گردیدند دکهنیان سر آن شه سوار عرصهٔ مردی و مردانگی

(۱) فنجان معرب بنگان بکسر اول و کاف فارسی با الف کشیده کاس و مطلق پیاله

را گویند ۱۲ *

(۲) رائض سوار کار جامع ۱۲ *

(۳) مضمار میدان جای اسپ تاختن ۱۲ *

ام حاضر است و اگر بحسب ضرورت یک دو مقام باید نمود لشکر هم آسوده می گردند - از گروه سپاه پیشه که از احمد آباد (۱) بمناجرت رسیده اند ملحق می گردند لهذا عنان عزیمت بدان سمت معطوف ساخت و ازین تمهید حامد خان و مرهته آگاهی یافته به تهدید تمام بدو نوشته و بعضی اعیان بلده در باطن به حامد خان متفق و در عدد انهرام اساس رشد رستم علی خان ساعی و همراه بودند (۲) تمویه نموده بتخویف او پرداختند و او هراس عظیم برداشته هنگام شب دیبه را ویران ساخته بدر رفت روز دوشنبه پنجم شهر مذکور رستم علی خان بدشواری تمام که جنگ دران روز صعب تر بود چنانچه کامگار علی خان و جمعی از شجعان و مردم کاری کشته افتادند با جمیعت چهار صد سوار و همان قدر پیاده از عرب و غیره هنگام شب وقت ظلام با مخالفان محاربه کذا بر تالاب موضع بسو رسید و اثری از آبادانی و نشانی از آذوقه نیافت لاچار فرود آمد و باوجودیکه جمیعت قلیل مانده و آذوقه کثرت و ابنوهی مخالف احدی را مجال و یاری ریختن نمی شد اما از چار دور مورچالیه را نزدیک آورده تمام شب گوله توپ و تفنگ مافند تگرگ آتشین می بارید - چندی را که وقت رسیده بود بعدم شتافته بر کنار همان تالاب مدفون گشتند روز دیگر کوچ را فرصت نیافته مقام نمود از آنجا که آن موضع بتازگی ویران شده و جای بسیار کلانی است مردم بقدر قلیل غله و کاه بدست آورده بسر بردند روز دیگر چهار شنبه هفتم شهر مذکور خسرو خاوری تیغ زرنگاری از نیام شب تاری برکشید چون کوچ کرد *

ز دو رویه تنگ اندر آمد سپاه یکی ابر گفتمی بر آمد سپاه
که باران آن بود شمشیر و تیغ جهان شد به کردار دریایی قیصر
ز پیکان پولاد و پر عقاب سیه گشت رخشان رخ آفتاب
بسعی تمام از بام تا شام جنگ کذا و خیزان بقدر نیم کروه مسافت طی
ساخته بر تالابچه که مشهور به سوئی تلاوری است رسیده منزل گزید و عرصه

(۱) مناجرت یاری دادن و کارزار کردن ۱۲ *

(۲) تمویه - آراستن و تلبیس کردن ۱۲ *

راهی میگشت ظن غالب برسیدن بود لیکن مشیت ایزدی و اراده لم یزلی بدان نه پیوسته بود هست شبانه روز بر تالاب موضع مذکور توقف و مقامات روی نمود. و از بام تا شام از چهار طرف بجنگ توپ و تفنگ پرداخت - آخر الامر غره شهرجمادی الثانی کوچ اتفاق افتاد و (۱) گورکه و کوس در صاتم نوگوشنگان فریاد و فغان بر کشید *

بر آمد بانگ کوس و ناله نای دو کوه آهنی جذبین از جای

چون افواج مرهته مانند دریای بلا محیط شده بود من الفلق الی (۲) الغسق جنگ کذلک بایست رفت بهر جانب که راهی پیدا میگشت بقطع طریق در آمد لهذا دران روز موضع نایاد معموله چوراسی کفبهایت بشدت و تعب زد و خورد کذلک وارد گشت و از آنجا بدستور روز دیگر گزاشته بموضع کلمسرو روز دیگر بموضع ناپه معموله برگشته پتلاد رسید و دران ایام چه در روز و هنگام شب به جنگ توپ و تفنگ که دمی فرصت نداشت تفور حرب گرم بود *

بدین گونه هر روز پیکار بود زمین پرز خون و هوا تار بود

اهل سوق و جمعی که از لشکر حامد خان زنهار خواہ همراه آمده بودند درین ره نورد قابو یافته بدر میرفتند و روز بروز سیاهی لشکر رو بکمی آرند و جمعی را که درباره شان قضای آسمانی با مضای پیوسته بود بواسطی عدم می شتافتند درین کوچ میر محمد هادی که در چند اول فیل سوار بود و فیل از صدمات توپ و شورش بان سراسیمه گشته بنیاد بدمستی نمود و باختیار فیل بان نماند رو به لشکر مخالف نهاد و در آنجا بگیر آمد و نیز یک زنجیر فیل بر زخم گولته توپ بر خاک هلاک افتاد - آقا هادی که از قید در روز جنگ اول رهایی یافته بود درین وقت در گذشت بفارسی مقدم موضع بسو معموله پتلاد که از بلده هفده کروه واقع شده چون در آن اوان برگشته در عهده رستم علی خان بود در چنین وقت ظهور حسن خدمت بخاطر آورده آگاه ساخت که اگر بموضع مذکور رسیده شود آذوقه و جمعیتی که فراهم آورده

(۱) گورکه لغت ترکی و قیل فارسی طبل را گویند ۱۲ *

(۲) حَسَقٌ بِالْفَحْرِیکِ شبانگاه *

و او به عذر خواهی و تلافی مافات بعد خرابی بصره پیش آمده پاره سرانجام از خیمه و ضروریات از هر که بدست آورده بود با فیل سواری و اسب دهانیده در فوج خود فرود آورد و تا در روز متنفسی از مرهته که بیشتری در روز جنگ از خوف دریای مهبی را عبور کرده بودند گرد و پیش سیاهی و نموداری نه کرد -

همدان اثنا فوج دیگر از آن مرهته بسر کردگی پوار و سموسیه آمده پیوستند چون خبر کشته شدن شجاعت خان به دکن رسیده بود بهوس نهب و غارت ملک گجرات که خوان یغما شده هر روز فوج فوج و جوق جوق دکنیان رو باین طرف آورده در آمدند که تا روز آخر قریب هفتاد و هشتاد هزار سوار فراهم آمده بود -

روز سوم مرهته چند ضرب توپ بمقابل آورده بجنگ در پیوست و ازین طرف نیز به توپ اندازی پرداختند - از آنجا که کثرت و ازدحام مخالف بیشتر بود لشکرهاله وار محاصره نموده بممانعت دخول و خروج و انسداد طرق رسیدن کلا و دانه پرداختند و از رسیدن گولۀ توپ که متوالی شب و روز جاری و لشکر اسلام را پناهی نبود هر روز اکثری حب شهادت می چشیدند بالجمله پس از وصول سائکۀ صدر او باشان و اجامۀ شهر و غارت زدگان همراهی شجاعت خان گردش فلکی را حسب المرام خویش دیده هنگامۀ آرا گشتند و دست بغارت و کشیدن اسبان و احوال و ائقال و رسانیدن ایذا و اضرار متوسلان و منسوبان حامد خان کشته و هجوم عام دست داد و بقلعۀ بهدر ریخته اسباب فراش خانۀ و توشک خانۀ او را بردند -

مقدّر خان بابی از ملاحظۀ بلوا اندیشیده بدشواری تمام از بهدر بخانۀ خویش پیوست و جمعی از متصدیان حامد خان که در بلده بودند هراسیده جابجا روپوش و متواری گشتند از آنجا که رستم علی خان بنا بر حفاظت و حراست بلده با مزدۀ فتح بابی بمومن خان دیوان صوبه و میر ابراهیم از متوسلان شجاعت خان برای بودن در بهدر نوشته بود - دیوان صوبه سوار و پیاده نگاهداشت نموده محمد باقر خان خلف خود را جهت شب گشت و طلایه مقرر ساخت و میر ابراهیم سید نور الله جماعه دار را نوکر ساخته در قلعۀ بهدر در آمد و هر روز اخبار واهی کشته شدن حامد خان میرسید - رستم علی خان اگر همان روز اول فتح باحمد آباد

بهمان جلدی و چابکی فیل خود را به فیل حامد خان مقابل ساخت و او از افتادن میرفتیو با جمعی و پست پاشدن همراهیانش و رسیدن حریف به سبک عفانی چون بلائی ناگهانی مشاهده نموده کلمه الفرار فی وقته ظفر بر خوانده از فیل فزول نموده بسواری اسپ کناره کشید *

* مصرع *

گریزی بهنگام پیروزی است

سرداران مرهته که واهمه عظیم و خوف جسیم از رستم علی خان داشتند درین معرکه از دور تماشا بین گشته بجنگ مبادرت نکردند الحاصل رستم علی خان همعنان فتح ظفر در فردگاه حامد خان در آمده حسین قلی و مصطفی قلی پسران شجاعت خان و آقا هادی را که مسلسل و مغلول در آنجا دید رهانید و ثقل و رحل حامد خان و لشکرانش آنچه توانستند بغارت گرفتند و تا پنج شش ساعت در آنجا توقف و درنگ ورزیده شادمانه فتح نوازان ایستاد - چون احدی را در برابر خود ندید سرب و باروت با چند ضرب توپ گرفته و ما بقی را میخ آهنی در گوش زده معارفت بفردگاه خویش نمود - پاره از سپاه و اهل سوق حامد خان با رحل و ثقل آمده رستم علی خان را دیدند و امان و زنجار گرفته همراه شدند - کنتها جی بعد رفتن رستم علی خان میدان را خالی یافته دست بغارت اردوی حامد خان و گرفتن اسپان و سرانجام باقی مازدگان کشوده در طرفه العین بیاد فنا داد درین فرصت پیلاجی بر بنگاه رستم علی خان ریخته بتاخت در آورد و سوای آنچه در قلعه آنجا با جمع از عرب که بمحافظت تعیین کرده بود باقی نه گذاشت و ارادهای توپها را آتش داده میضها در گوشها زد و سرب و باروت و اسباب آنچه توانست برد و ما بقی را بسوزانید چون رستم علی خان رسید اثری از بنه و رحل و ثقل نیافت جمعی از غارت زدگان کیفیت را تقریر نمودند بالضرورة بر تالاب آنجا خیمه مختصری زده دائره نمود و به تیمار احوال مجروحان پرداخت - کاظم بیگ خان و جمعی که اجل شان رسیده بود در حمله نخست ره نورد وادی عدم گردیدند بالجمله حامد خان که از آن معرکه بر آمد نزد کنتها جی رسید و زبان ملامت و طعن دراز ساخته سرزنش بسیار از تماشا بینی و غارت نمودن لشکرش کرد

علی خان رحل و ثقل را که مستعد و آمادهٔ راه نوردی بود در قلعهٔ مختصر
آن موضع آنچه گنجایش نمود با جمعی از عرب گزاشته به تسویه صفوف
پرداخت *

چو شد قلب و جناح هر دو صف راست

فغان کوس و کرنا باز بر خاست

توپهای اژدهای پیکر از جانبین آتش فشانی آغاز کردند - رستم علی خان
مانند برق و باد گرم و گیرا بر توپخانهٔ مقابل زد و در حملهٔ نخست باندک زد
و خورد توپخانه مخالف را بدست آورد گرد هر نعل دیوان حامد خان بر سر
توپخانه با جمعی بر خاک هلاک افتاد از مشاهدهٔ این حالت میر
فتهو و محمد صلابت و هیله که هر اول بودند بمقابل در رسیده سردار محمد خان
که فیل سوار بود به فیل سواری میرفتهو خود را رسانید و چند شمشیر در میان
فیل سواران زد و بدل و (۱) اجتراد واقع شد و دلاوران طرفین (۲) بمکافحت و (۳)
مکاشفت آغاز نهادند و آتش پیکر بالا گرفته هول رستا خیز ظاهر گشت
و در میان جان و تن و سرو بدن افتراق روی نمودن گرفت و از هیبت آن واقعه
جان گسل دلها در قلق و اضطراب افتاد *

* نظم *

جهان پهلوانان رستم مصاف	کشیدند شمشیرها از غلاف
بهر کس دم آب تیغی رسید	نکردند کس راز خود نا امید
ز شمشیرشان آب در آن جدل	چشیدند لب تشنه‌های اجل
بود بی تکلف درین خاکدان	به پیر کهن سال گردون عیان
که جنگی چنین جنگ جوی چنین	ندیدهٔ زمان و ندیدهٔ زمین
چنان گرم شد گیسو دار ستیز	که قالب تهی کرد شمشیر تیز
قضایا میرفتهو بر دست سردار محمد خان	کشته افتاد و رستم علی خان

(۱) اجتراد باهم شمشیرزدن ۱۲ - جامع *

(۲) مکافحت با کسی روبرو جنگ کردن ۱۲ *

(۳) مکاشفت باول مضموم با کسی روبرو جنگ و دشمنی آشکارا کردن ۱۲ *

احمد آباد بود و از راه دور بینی که جنگ دو سردار متعلقان خود را در خانه سردار محمد خان غورنی که اواز سابق رفیق و سر فوج رستم علی خان بود بمحمد آله دین و محمد اشرف برادرانش که در بلده بودند سپرده بجهت حفظ ناموس سفارش نمود - صفدر خان بابی را به نیابت در بهدر گذاشته بعزم مقابله کوچ بکوچ راهی گشته بود در رسیده بمسافت دو کروه از فرودگاه رستم علی خان فرود آمد و از گرد راه همان شب کسان خود را با نوشتجات آصف جاه که مشتمل بر رفاقت و همراهی او رسیده بود نزد پیلاجی فرستاده از مافی الضمیر او استعلام نمود و او این معنی را از مغذومات وقت و مساعدت بخت دانسته چون از رستم علی خان به تفهائی عهده بر آنبود بدست آوردن ملک و برداشتن این قسم حریف را فوزی عظیم دانسته در همان شب با حامد خان ملاقی گشت و عهد میثاق را درست ساخته خلعت و فیل گرفته آخر شب بفرودگاه خود معاودت نمود فوراً این قضیه بجذسه برستم علی خان رسید و حقیقت غدر از حجاب شبهه بیرون آمد در جواب گفت که از وقوع امداد و معاونت نداستم تا اینجا رسیدن منظور بود بعمل آمد فتح و ظفر آسمانی ست از چند و چون و کم و بیش نباید اندیشید *

تا یار کرا خواهد و میلش بکه باشد

اتفاقاً میر نتهو و محمد صلاحیت روهیله حسب الطاب حامد خان که بصیغه نوکری از مالوه برآمد بودند در چنین وقت رسیده ملحق گشتند و جمیعتی خوبی نزد او سوای افواج مرهته فراهم آمد روز دیگر که خورشید خنجر گزار بر بام فیلی حصار عام گیرودار بر افراخت رستم علی خان کوس رحیل نواخته با جمیعت چهار هزار سوار و همان قدر پیاده سردار محمد خان و کامگار علی خان را به هراول و احمد قلی ولد شجاعت خان بدست راست و کاظم بیگ خان بدست چپ و محمد پناه بچنداولی و با جمعی از شجاعان خود در قول جا گرفته سوار گشت از آنجا که هنگام شب حامد خان توپخانه را با فوج به مقابل آورده چیده بود بنیان توپ اندازی نمود بالضرورة رستم

بارطان مانده درین فرصت در بندر سورت توقف ورزیده بوجه احسن باستعداد
 نبرد پرداخته رایت عزیمت باید بر افراشت - ظن غالب اینکه کار بمجادله
 و منازله نانجامد و بر تقدیریکه حامد خان ایستادگی نماید آنچه مقدر است
 به ظهور خواهد آمد رستم علی خان که خار خار گرفتاری ناموس برادر به سیفه
 عی خلید از راه حمیت و غیرت توقف را از جبن و بی حمیتی پنداشته باین
 معنی با مشیران همدستان نه گشت و عزم کوچ تصمیم یافت چون پیلاجی
 اول خار سر راه بود و جنگ کنان بایست رفت طرح سلوک و آشتی با او
 نداشتند بمواعید دلپذیر برفاقت خویش دعوت نمود بعد آمد و شد میانجی
 که مصطفی خان بود پیلاجی که به تنهایی از وعده برآئی و تاب مقاومت
 نداشت پذیرفت مقرر شد که پس از عبور شدن دریای نریده بایکدیگر ملاقات
 نموده عهد و پیمان را بالمواجهه مؤکد بایمان سازند رستم علی خان بهرام خان پسر
 خود را در بندر نائب گزاشته بکوچه‌ای متواتر از نریده گزاره شد پیلاجی نیز
 بموجب قرار داد رسیده بتفاوت منزل گزید و در نزدیکی بروده از طرفین
 خواهشمند ملاقات شدند و بذایر تفتیح بعضی مراتب مقام چند رویداد و در
 مقامات مذکور بشفاعت بعضی سید علی واعظی را که در بروده محبوس بود
 خلاص ساخت و او تعهد نمود که دیگر مرتکب هنگامه آرائی نشود و بسورت
 رخصت یافت و مابین موضع کرجوه باجوه پیلاجی راو آمده ملاقی شد و عهد
 و پیمان بالمواجهه بقسم و ایمان مؤکد گردید بموجب قرار داد یک لک روپیه نقد
 و یک زنجیر فیل و تواضعات پارچه و جواهر بمیان آمد رستم علی خان مصطفی
 خان را که بانی این امر و واسطه گفت و شنید بود به همراهی پیلاجی مقرر
 ساخته رخصت نمود و او پیشتر عبور دریای مهندی کرده فرود آمد روز دیگر
 رستم علی خان نیز گزاره شده بموضع اراس معموله پتلاد رسید پیلاجی باندک
 فاصله بیک جانب منزل گزید اتفاقاً همان روز حامد خان و کنشاهی مرهته
 و صلابت محمد خان بابی که دران اوان نزد خود طالب داشته بود و سید فیاض
 خان و شیرانی خان و غیره اعیان را همراه گرفته با لوازمه توپ خانه که در

لفظ بیوره نشنیده بود اکنون در هر سالی بدفعات ناظمان بدین صیغه نا مریضه که
گاهی تفریق بقدر تجارت و گاهی بر هر قوم و گاهی سر شماری و گاهی خانه
شماری مبلغا گرفته میشود و عالمی خراب مطلق و پائمال حوادث است * بیت *

اینکه دیدی هنوز جزوی بود کار کلی هنوز در قدر است

مگر فضل او ارحم الراحمین شامل حال شود که این بدعت سابقه و لاحقہ نیست
و نابود گردد آسودگی در خلق الله پدید آید آمین یارب العالمین *

آگاهی یافتن رستم علی خان برادر از کشته شدن
برادران و عازم شدن با حمد آباد و بمقابله
بر آمدن حامد خان و وقوع جنگ میدان
و جان نثار شدن رستم علی خان

چون رویداد صدر بشرح و بسط از کشته شدن شجاعت خان و ابراهیم قلی
خان و گرفتاری ناموس به رستم علی خان که بامر متصدی گری بذکر سورت
و فوجداری بروده و پتلاد مامور و بتعاقب پیلاجی که دران ایام قوت و مکنت
بهم رسانیده دران ضلع غبار انگیز فتنه و فساد بود در نزدیکی کتل خانای پور رسید روز
روشن در چشم جهان بینش مانند شب دیچور تیره و تاریک گشت بمقتضای وقت
در ظاهر باین راز لب نه کشود و در باطن از کشته شدن برادران این قدر ملال
خاطر نداشت که از دستگیری ناموس و پسران شجاعت خان چون شمع ماتمیان
می سوخت بالضرورة دست از تعاقب کشیده معاودت بسورت نمود و دران جا
موجب برگشتن دفعی بر اعلی و ادنی واضح و لائح گردید پیلاجی که بر سر
گزشت مقدمه واقف گشت پاشنه کوب دران نواح رسیده بیش از پیش سر
بشورش برداشت - رستم علی خان با اهل مشورت به کنگاش ترتیب و سرانجام
توپخانه و استعداد حرب مشغول گردید - رای اکثر اهل خبرت و اصحاب
بینش بران قرار گرفت که سه ماه برسیدن موسم بر شکل و ایام برگشت مرده

شمشیرها آخته ریختند یکی از آنها که فی الجمله معرفتی داشت شناخته از عقب در آمده دست ممانعت پیش آورده مانع گردید باوجود آن اندک زخم بر فوق سر رسیده بخیر گذشت و او ایشان را باز بتوشکخانه خان رسانید درین اثنا حامد خان غضب آلود بیرون آمده امر نمود که لاش ابراهیم قلی خان و دیگر کشتگان را پیش چپوتره کوتوالی کشیده انداختند و هنگام شب برخاست او را در مکانیکه طرح بنای خانه ساختن انداخته بود بخاک سپردند و امر به گرفت و گیر مردم که در گوشه و کنار خزیده بودند نمود چنانچه عبد الغفار خان با وجودیکه سابق بهمرامی او بکوتوالی آمده و هنگام رفتن تکلف ورزیده مازده بود و خوش حال چند سیئه را نیز گرفته آوردند خلاص ساخت عاقل خان که اشرف علی خان را آورده بود همراه خود برد والد تنها ماندند که عبید خان وارث می شود و ایشان را بمکانیکه در بهدر داشت همراه گرفته راهی گردید که در نزدیکی نقار خانه بیگانه را با او دیده مانند کلاغ در چهار طرف پوریه ها هجوم آوردند باوجودیکه عبید خان معروف همه بود و بواجبی می شناختند فائده نداشت که درین بین هزاری آنجماعه رسیده بازداشت - اما درین هنگامه دستار عبید خان رفت قریب دو ساعت بروز مانده بخیریت بدان مکان رسیده بذابر اطمینان خاطریکی از فوکران عبید خان را از راه دریاچه مشرف دریا نزد راقم که خبری از ایشان نداشت مضطرب بود فرستادند و چهار ساعت از شب گزشته خود نیز بخانه آمدند - الحاصل عجب آشوب و انقلابی که ما صدق یوم النشور توان گفت از بام تا شام قائم بود حامد خان روز دیگر کسان تعیین نموده خانه شجاعت خان و ابراهیم قلی خان را از ناطق و صامت بضبط در آورد و متوسلان و نوکران آنها را هر که بدست آمد قید فرموده مصادرات گرفت و آنچه زر نقد در خزاین و اجناس چیره باف خانه شاهي بود متصرف گشت و بر سکنه بلده از هر فرقه و صنف چه صرافان و چه تجار و پیشگان و اهل حرفه و چه معین بطریق باج که باعطلاح گجرات بیوره اشتباه یافته محصلان شداد و غلاظ گماشته بقدر غن تمام بمعرض ایصال در آورد از ابتدائیکه راقم وارث این دیار گشته گاهی

سایر و بطرف دیگر هر که راه یافت شتافت - ابراهیم قلی خان پیا مرمی شجاعت تنها قدم جرأت در خلوت خانه نهاده چون شیر غران و هژ بر ژبان در آمد - حامد خان را که از اطلاع هنگامه از راه دیگر بیرون رفته کسان خود را از وقوع واقعه آگاه نموده امر بقتل واسرمی کرد در آنجا نیافت بتصور آنکه شاید در محفل سرا باشد باز درون خانه در آمد هر چند بیشتر جست کمتر یافت بالضرورة آهنگ بیرون نمود درین بین مردم از چهار طرف رسیده بضرب چوبه تیر و گولۀ بندوق و شمشیر آن نوجوان شجاع را از پا در آوردند درین معامله محمد علی جماعه دار همراهی حامد خان و فرید افغان جماعه دار ساکن آن طرف دریای سایر که پیوسته به از هواخواهی حامد خان می زد بمطافه اتفاق با ابراهیم قلی خان گشته شدند و جماعه پوربیه بطمع سلاح و کسوت هر که از بیگانه و آشنا را یافتند بویژ تیغ بی دریغ در آوردند و دروب بهدر مسدود گردید که احدی را یاری دخول و خروج نبوده در تجسس همراهیان ابراهیم قلی خان در آمدند از اتفاقات والد راقم که چند روز پیش ازین واقع حسب الطلب بقلعه رفته و اتفاق ملاقات نشده بمقتضای صلاح وقت که آمد و رفت را از خود باید داشت در آن روز چون از داعیه ابراهیم قلی خان واقف نبود رفته انتظار بیرون بر آمدن حامد خان داشت که بغتۀ این معرکه روی نمود و نیز اشرف علی خان والد مهر علی خان که بذریعه عاقل خان فوجدار ایدر برای ملاقات آمده بود در کار خودها درماندند که مبادا مایان را بقصور همراهی ابراهیم قلی خان رایگان وضائع سازند چون هنگامه داروگیر بطرف در زنانه بود در توشه خانه که فی الجمله معرفتی با محرم خواجه سرا توشکچی والد را بود باشرف علی خان کناره گرفتند و لحظه توقف نموده چون این طرف خلوت بنظر در آمد باراده بر آمدن ازین ورطه و رسیدن بسواری روان شدند بر دروازه باغ جانکه اسپ سواری بود رسیده اسپ را نیافتند که در ابتدای هنگامه چار دادار اسپ را بخانه آورده و شاگرد پیشه نیز متفرق گشته بودند بالضرورة پیداده اراده پیش نموده بطرف دروازه کچچی متوجه گشتند که پنج شش نفر از جماعه پوربیه از مقابل

مسموع شد که محمد علی نام جماعدار همراهی حامد خان را که واسطهٔ او بود نیز با خود همدستان ساخت بالجمله ابراهیم قلی خان بعزمی که در لوح ضمیر مرتسم بود روز پنجشنبه چهارم ماه ربیع الثانی قریب یکپس از روز برآمده سوار شده باهم قسمان که معدودے چند بودند بقلعه شتافت چون بدروازه باغ عمارت ناظم نشین رسید چو بداران و قابوچیان مانع مردم زیادتی که از آستین شان بوی خون استشمام می نمودند و از سیملی شان ارادهٔ دیگر مشاهده میکردند شدند و آنها منع پذیر نگشته بباغ در آمدند - از آنجا که ذات پاجیان سگ صفت اند فراهم آمده بعنوان ممانعت بخیره گوی پیش آمدند و به پوچ و یاده گوئی لب کشوده شوخی آغاز نهادند ابراهیم قلی خان که متحمل برد حوصله اش برداشت نکرده تنگی نمود نیمچه شمشیری که در دست داشت بریکی از آنها انداخته مجروح ساخت رفقا نیز شمشیرها علم نموده رو به عمارت دیوان خانه بسرعت دویدند و شور و غوغا بلند شد از اتفاقات از آنجا که تدبیر شان بر خلاف تقدیر بود حامد خان هنوز بیرون نیامده در خلوت خانه جا داشت جمعی که در بیرون در انتظار بر آمدن نشسته بودند از مشاهدهٔ این معامله سراسیمه برخاسته کناره گزیدند و بعضی از مخصوصان که راه بخلوت داشتند میخواستند که خود را به حامد خان رسانند - سپید آسا از جا جسته راهی گشتند - ابراهیم قلی خان از بیرون نبودن حامد خان واقف گشته بر سر خلوت خانه متصل حمام رسید - برای نونده متصدی محالات آصف جالا و بهار امل عامل دهولقه و گردهر لعل دیوان و پتیا نامی مدارکار زمیندار جهابوه که باتفاق مرهغه آمده بود دو چار گشت پتیا کشته افتاد و رای نونده و بهار امل زخمی گشتند و بخلوت خانه در آمد درین ضمن معدودے که طریق جان سپاری و (۱) مناجدت و (۲) قدم از جان بر آوردن با او گزیده بودند مرگ را برای العین مشاهده نموده هر یک بخیال بدر رفتن و سر بسلامت بردن افتاده متفرق شدند چنده از راه دریاچه کنار دریای

(۱) مناجدت باول مضموم دلیری کردن و یاری دادن ۱۲ - جامع *

(۲) قدم از جان بر آوردن کنایه از ترک جان گفتن است ۱۲ *

دخیل کار ساخته بذابر تاخت و تاراج و گرفتن کهنذنی بصوب بیرم گام روانه شد محاصره نمود - قصباتیان و سکنه آنجا چون حصار و پناهیکه باستظهار آن بمدافعه و ممانعه تواند پرداخت نداشتند بصوابدید اود یکون دیسائی زنفار خواه آمدند و سه لک و پنجاه هزار رویه بعنوان مال امانی که باصطلاح دکنیان کهنذنی گویند قرار یافت و در اندک فرصت محصلان و تکصیلداران شداد و غلاظ گماشته در معرض ایصال در آورده متوجه سمت دیگر گشت - دیسائی عاقبت اندیشی را اگر فرموده در ضمن تکصیل آن وجه مبلغی به صیغه اساس حصار بدور آبادی آنجا افزود گرفته در اندک ایام حصن متین مرتب ساخت حامد خان باعلان کلمه عصیان پرداخته علی رؤس الاشهاد طبل بغی و مخالفت فرو گرفت و متصدیان و تعلقداران بادشاهی را بیدخل ساخت و محکالات و پرگنات جز و کل را در و بست ضبط نموده بمردم خود سپرد و بدفعات مجلدات سر رشته صوبه را از دفتر خانه سرکار والا از نزد دیوان صوبه طلب داشته خالصه و پایبائی و جاگیرات را متصرف گشت - از آن بعد محکالات صوبه بسرکار پادشاهی در نیامده و ناظران در تحت خودها دارند *

کشته شدن ابراهیم قلی خان

ازنجا که حامد خان در تدبیر اخذ اموال شجاعت خان و رستم علی خان و ابراهیم قلی خان و متعلقان و اهل کاران آنها در آمده آقاها دی معتمد و مدار علیه خوانین را طلب داشته قید نمود و اراده بدست آوردن ابراهیم قلی خان را مرکوز خاطر داشت و او از دریافت این اراده ناصواب در بحر اندیشه فرو رفته چاره برای حفظ آبرو بجز جان سپاری ندیده با چندی از معتمدان خود دل نهاد مرگ شده هم قسم گردید و تمهید ملاقات با حامد خان گزاشته قرار نمود که در هنگام بر خورد از میان بر دارد اگر زنده ماند فهوالمراء والا نه با آبر و ترک سر گفته باشد *

* بیت *

ببینیم تا آسمان بلند کرا گردن آرد به خم کمند

بوکیل دربار جهان مدار نوشت که درین ولا شجاعت خان که بقصد شهر می آمد در نزدیکی بر دست کنتهاجی مرهته کشته افتاد و لشکر او بتاراج رفت فدوی درگاه چون دران ضلع نزدیک بود بدریافت این خبر برجناج استعجال خود را رسانیده بلده را محافظت نمود و از اقبال بادشاهی از آسیب مرهته سالم ماند - اتفاقاً نوشته او پیشتر از نوشتهجات دیگران بوکیل رسید و او فی الفور بعرض رسانیده مورد تحسین و آفرین و بمرحمت خلعت و گوشواره مروارید سرفراز گردید - بعد دو روز که کیفیت رونداد بیان واقع ظاهر گشت از حجاب شبهه بیرون آمد - حضرت ظل سبحانی از مبارز الملک استفسار فرمودند بعرض رسانید که فدوی درگاه از مدتی او را کشته و مرده انگاشته است و نوشته سابق و لاحق علی محمد خان را بجنسه بنظر اقدس رسانید - الحاصل روز دیگر صفر خان ابراهیم قلی خان را برده با حامد خان ملاقی ساخت و او بتقاضای وقت به کلمات (۱) روی اندود و جبرزت (۲) به دلبری و دلاسا پرداخته رخصت فرمود - غره شهر ربیع الثانی حامد خان بآراستگی تمام بافواج مرهته داخل قلعه بهدر گردید - مومن خان دیوان صوبه و فدوی خان دیوان پیشین که در احمدآباد توطن اختیار نموده خانه ساخته سکنا داشت و اعیان بلده از مسلم و هندو طوعاً و کرها رفته ملاقات نمودند و در جمیع مکالات بلده و پرگنات این طرف دریای مهی چوتبه و سرد یسمکهی کنتهاجی قرار یافت - جماعة دکهنیان گروه گروه وجوق جوق بے ممانعت و دهشت در بلده در آمده بخريد و فروخت در کوچه و بازار بکشاده پیشانی و فراغ بال آمد و شد نمودند و آنچه از بیرونات و لشکر شجاعت خان بغارت آورده بودند در معرض بیع در آوردند چنانچه اسباب درگاه شیخ احمد کتھو قدس سره از غلاف مزار و شامیانہ و فانوس و معبجر برنجی که بر دور مرقد نصب بود کنده آورده بفروش رسانیدند - بعد چنده کنتهاجی جابجا گماشتهای خود را در چوتبه

(۱) روی اندود بمعنی مطلا و ملمع و کنایه از هر چیزی که ظاهر و باطن آن بیک نوع

نباشد *

(۲) جبرزت معرب کبروت بمعنی مکاری و محیلی ۱۲ - برهان *

بلده در عمارت کاریز بازار از دو روز نشسته بود خبر واقعی از روئداد نداشت اظهار نمود حامد خان بعد قتل و غارت و اسیری قبائل و حسین قلی و مصطفی قلی پسران شجاعت خان با فوج مرهته بشاهی باغ هنگام شام فرود آمد و قریب بدر ساعت از شب گذشته سر شجاعت خان را نزد صفدر خان بابی فرستاد و او بابراهمیم قلی خان رسانید - * بیت *

چنین گفت بهرام اندر نهفت که نتوان شب کور در خانه خفت
علی محمد خان همان وقت حقیقت این واقعه بمبارز الملک نوشته مصحوب قاصدان جلد روانه کرد و آنچه از راه فراست دریافت نموده سابق نوشته بود بعمره ظهور آمد و تصدیق قول او شد - علی محمد خان و صفدر خان باتفاق نزد ابراهیم قلی خان رفته گفتند که الحال نشستن درکار یز و هنگامه آرائی که بازی از دست رفته و مهره تدبیر در (۱) مردار خانه افتاده جمعی که هستند وقت کار رفاقت نخواهند کرد فائده مترتب نیست درین پرده ظلمانی شب بکنیهایت و از انجا بسورت با متعلقان میتواند رسید و باتفاق رستم علی خان آنچه مقتضای وقت باشد بتدارک پردازند او را غیرت و حمیت دامنگیر گشته روادار این عار بر خود نگشت و گفت که چون ممانعت در آمدن حامد خان در شهر مقدور نیست - آنچه شدنی ست در همین مکان هر چند که تنها باشیم بظهور خواهد آمد - * بیت *

بود مرگ خوشتر ازین زندگی که آرد برویم چو شرمندگی

بالاخر با تمام از انجا برخاسته بخانه شجاعت خان رفت - صبح روز دیگر که پنجه خورشید در گریبان خون آلود شفق چاک زده سر بر آورد - صفدر خان بابی و ارباب تحریر رفته حامد خان را دیدند و افواج مرهته مانند مور و ملخ پراکنده شده بتاخت و تاراج مواضعات و پورچات دست تطاول دراز ساخته بمکانهاییکه هرگز نام مرهته نرسیده بود در آمدند از آن تاریخ این صوبه لکد کوب حوادث است که اکنون بالکل بتصرف آنها رفته القصه حامد خان تمهید برای رفع بدنامی اندیشیده

(۱) مردار خانه خانه را گویند که در بازی نود که مهره دران خانه در ششدر افتد

و نتواند که بیرون بر آید ۱۲ - برهان *

وفیل نشان هر دو سرداران بجنگ در افتادند وفیل^(۱) شجاعت خان غالب آمد حامد خان فیل سواری خود را پیش راند شجاعت خان که او با جامه یک لا عماري سوار وهم طفل خورد سال با او بود چون با لذات جوهر شجاعت و نجات در طینت مخمر داشت فیل را مقابل ساخت و از طرفین به تیراندازی و فرستادن پیام سهام پرداختند حسین قلی ولد شجاعت خان که در^(۲) هراول با سه هزار سوار جرار و جماعة داران نامي مثل نورنگ میانه و نعمت لودي و مستي لودي و سید فیاض خان و شیرانی خان و مشاهیر رجال و گروه ابطال مقرر بود از فراز فیل رسیدن حامد خان را بمقابل پدر معاینه نموده هر چند باهمراهیان آنچه مانده بودند تکلیف تاختن کرد و بیشتر گفت کمتر شنیدند و هیچ یک را توفیق رفیق نه گشت بالضرورة خود تنها بر گشت وقتی رسید که کار از کار گزشته بود - بالجمله تیرهای شجاعت خان بنابر حائل بودن ستونهای عماري اگرچه می رسید اما چندان کار نمی کرد و چون وقت رسیده بود چند تیر حامد خان چون پیک اجل پی در پی به شجاعت خان کارگر افتاد - جمعی که با او مانده بودند درین زد و خورد بعضی کشته و برخی خسته و اکثری که سالم جدا شدند گرفتار مرهته گشتند - * بیت *

بیک گردش چرخ نیلو فري نه اردو بجا ماند و نه لشکري

فوج حامد خان دور فیل را گرفته بزخم نیزه و^(۳) بر چخ کارش را تمام ساختند - سه ساعت بروز باقی مانده کهاران بهنگي مربای هلیله آمله که علي محمد خان همراه ایلچی شریف برای مبارز الملک روانه ساخته بود درین هنگامه قابو یافته به شهر رسیده رویداد را ظاهر نمودند و او نزد ابراهیم قلی خان که بنابر شهرت آمد آمد حامد خان و مرهته جهت نگهداشت سپاه و محافظت

(۱) نجات دلیری را گویند ۱۲ *

(۲) هراول در لغت ترکی اهراول است که هراول مشهور شده فوج پیش لشکر را

گویند ۱۲ *

(۳) بر چخ نیزه کوچک را گویند ۱۲ - برهان *

اردو بازار شبگیر نموده روانه شدند - شجاعت خان در سواد موضع موقوفه میدره چهار کوه بلده رسید چون احدی را از قرب رسیدن مخالف آگهی نبود باشتیاق آمدن خانها گروه و فرقه سپاه و اهل اردو بازار بر یکدیگر مسارعت نموده بخوشی (۱) روبجو گوی سبقت می ربودند انتظام تو زک فوج و بنه گسیخته در هم آمیخت هر کسی راهی در پیش گرفت که درین بین یکه تازان مرهته که هول سوار گویند نموداری کرده بر (۲) جنداول زد و خورد نمودند به مجروح ظهور این معنی یکباره مردم دست از پا گم کرده از بیشتر سرعت را از با دو برق استعاره نموده براه نوردهی که اکفون از خوف بود شتاب زندگی بعمل آوردند که بهر نوع خود را به بلده رسانند اکثر بیدلان لشکر و قصابان برفاقت آنها باره گی را گرم رفتار ساخته بدر رفتند و سواران مرهته بر کمرگه ریخته دست بغارت و گرفتن (۳) اولچه کشادند - هر چند شجاعت خان بترتیب فوج پرداخت بذابرا نبوهی ز قوم زار و حائل بودن پرتال و ازدحام اردو بازاریان صورت نه بست و هر کسی را سودای سرخود را بسلامت بودن ازان معرکه سهمگین دل گسل در سر افتاد و درین وقت از نظر سردار غائب بودن غنیمت پنداشته غیبت کبری گردیدند شجاعت خان با (۴) شرمه قلیل که با او بودند بیک سمت افتاده حامد خان فرصت یافته با فوج همراهی خود بر فیل حوضه آهنی زره پوش غرق آهن بمقابل در آمده چون بلائی ناگهانی و قضای مبهم آسمانی کرم و گیرا در رسید *

بر آمد ز کوس صلابت خروش خروشی که برداز سر چرخ هوش
 اجل از یسار و یمین آمده بلا ز آسمان بر زمین آمده
 بسی صبح دولت رسیده بشام بسی را شده روز روزی تمام

(۱) روبجو که چاربايان هنگام مراجعت بمكان که در آنجا جومي خورند در روندگی شتاب دارند مشهور و معروف است و در اصطلاح متداول ۱۲ *

(۲) جنداول لغت ترکی جمعی که از دنبال لشکر آیند ۱۲ *

(۳) اولچه لغت ترکی بمعنی غنیمت ۱۲ *

(۴) شرمه بکسر شین گروه اندک و پاره چیزى ۱۲ - جام *

این لطیفه بود بصمیم قلب پزیرفته متعهد گشت و متوعد انقضای ایام
 بارندگی نشست آصف جاه در جواب حامد خان بذایر انتقام کشی و مرافقت
 کندهاجی و پیلاجی که بنام او نیز درین باب نگاشته بود مشروحاً آگهی داد
 و او را نیز عرق حمیت بحرکت آمده باستعداد آن اشتغال ورزیده در احمد آباد
 کسانی را که با خود موافق و با شجاعت خان مخالف می دانست بر ما
 فی الضمیر واقف گردانید و میرفتو و محمد صلابت جماعة داران روهیلہ متوطن
 مالوہ را برای نوکری طلب داشت و این راز سر بسته رفته رفته زبان زد خاص
 و عام گردید بر هنگام آمدنی مرهتہ کندهاجی با فوج گران بنزدیکی دو حد رسیده
 با حامد خان قرار داد چوتہ را بر عهد و پیمان مؤکد بایمان ساخت و صلاح کوچ
 بصوب احمد آباد داده عازم گردانید و پیوستن مرهتہ با حامد خان و ارادہ این
 صوب اشتہار یافته اظہر من الشمس و ایین من الامس گردید - ابراہیم قلی خان
 مرثلاً بعد از خوی شجاعت خان را آگهی داده برای معاودت نوشت و او عذر
 عزیمت را بصوب بلده معطوف ساخت - حامد خان با فوج مرهتہ بقصبہ
 کپہر پنج بیست کروہی رسیده شینم علان ایلچی را کہ درانجا یافت ہمراہ
 خویش باز گردانید و متوالی نوشتجات خیر سگالان او - * بیت *

در برابر چو گوسپند سلیم در قفا همچو گرگ مردم در
 از احمد آباد کہ بالفعل وقت و قابو است باید رسید ممد ارادہ او گشت -
 شجاعت خان بکوچہای متواتر بموضع دہپورہ نہ کروہی بلده خود را رسانید -
 ازانجا کہ خبر واقعی و مکان معین حامد خان را کہ از ممر غفلت باتفاق
 جواسیس نہ داشت بمضمون اذا جاء القضاء عمي البصر طمع گرفتن پیشکش
 آنجا منزل گزیده مقام نمود - * بیت *

به بندد طمع دیدہ ہوشمند در آرد طمع مرغ و ماہی بہ بند
 اگر مقام نہ کردہ عازم بلده می گشت احتمال رسیدن داشت - اما چون
 مشیت ایزدی بنوع دیگر متعلق گشته بود قضا کار خود را کرد - روز پنجشنبہ
 بیست و ششم شہر ربیع الاول کہ کوچ نمودہ روبہ شہر نہاد اکثر لشکریان و اہل

زاد الله شرفا و تعظيما با برخي تبرکات و (۱) تنسوقات از بندر سورت وارد احمدآباد گشته روانه درگاه سلاطین پناه بود - علي محمد خان چند بهنگي مربای هليله سبز و آمله که بموجب فرمایش مہار الملک مرتب ساخته بود به همراهي او روانه کرد - ملايت محمد خان بابی که از مکذون ضمير حامد خان آگهي داشت درين وقت بودن خود را در بلده مناسب ندانسته با متعلقان روانه کولوار محال جاگیر پدرش گردیده کنار گرفت *

ملحق گشتن کنتهاجي مرهته با حامد خان و وقوع جنگ با شجاعت خان و کشته شدن او بتصرف رفتن صوبه بدست حامد خان و قرار يافتن چوتنه مرهته و سوانحاتي که در آن هنگم به ظهور آمد

سابقا بر آمدن حامد خان از بلده و نگارش سرگزشت باصف جاه و توقف و رزیدن در در حد بنا بر انقضای ایام باران و انتظاري جواب رقمزده کلک بدائع سلک گردیده آصف جاه از دریافت تغییری صوبه و روئداد و جرأت شجاعت خان در نداشتن پاس حرمت حامد خان عمویش و بر آوردن بآن صورت باستدعای رساله از پیشگاه خلافت و جهانبناني و انحراف مزاج اقدس در باره خویش در علاج واقعه قبل از وقوع اندیشید *

* بیت *

سر چشمه شاید گرفتن به بیل
چو پر گشت نتوان گزشتن به پیل
کنتهاجي مرهته را برفاقت و اعانت حامد خان و استیصال شجاعت خان
بقرار تقرر چوتنه صوبه گجرات ترغیب و تخریص نمود او که پیوسته خواهشمند

(۱) تنسوق معرب تنسخ است بضم سین بروزن مه رخ هر چیزی را گویند که بسیار

نادر و کم یاب و بی مثل و مانند در نهایت نفاست باشد ۱۲ - برهان *

سرداری نمودن کاریست دیگر مردمی که با شجاعت خان فراهم آمده اند
 گجراتی و قصباتی جنگ صف و میدان را عهده بر آنیستند و نه ورزیده اند
 بمجرد مشاهده سنین نیزه‌های مرهته بی جنگ پشت بمیدان خواهند داد -
 از آنجا که سردار بالذات سپاهی بالضرورة خواهد افتاد - با رستم علی خان
 جمعی از فرقه عرب و آفاقی و بعضی مردم آبر و طلب گجرات چون با پیلاجی
 مرهته از چندی زد و خورد دارند فی الجمله سر رشته و رویه جنگ آنها بدست
 آورده است - الحاصل شجاعت خان که در ضلع پرگنه کوی به تشخیص و تحصیل
 پیشکش اشتغال داشت تمهیدی بخاطر آورده مومن خان دیوان صوبه و علی
 محمد خان متصدی محالات مبارز الملک و ارباب تحریرا نوشت که امر
 ضروری گذارش در پیش است باید آمد لهذا عزت محمد خان نائب
 دیوان و دیگران حسب الطلب راهی گشته ملاقی شدند - شجاعت خان
 اظهار مافی الضمیر که اخراجات سه بندی بیشتر است و کفاف نمی
 شود و متوقف بودن حامد خان را در دو حد مستمسک نموده صورت مجلسی
 بقلم آورده بمهر مومن خان و علی محمد خان و امانت دار خان
 بخشی و وقائع نگار و کبیر علی خان سوانح نویسنده رسانیده مرتب ساخت
 تذخووه دو لک روپیه بر خزانه عامه گرفت و خوانین را رخصت انصراف
 داد والد هنگام وداع بمقتضای وقت و صلاح حال گفت که بالفعل بصوب
 کیرینی و لونه واره اگر بعنوان بندوبست پردازند چون حامد خان در انتهای فرصت
 و قابو نشسته و هنوز جمیعتی فراهم نیامده بطرفی برود بهتر است - شجاعت
 خان بمراعات ظاهری انگشت قبول بردیده نهاد و در باطن این معنی را حمل بر
 مقدمات دور از کار نموده با مخصوصان خود گفت که فلانی نمیخواهد که مادر
 صوبه باشیم بودن حامد خان درین نواح برای ما دست آویزی خوبی است و بر
 تقدیریکه او را داعیه امر دیگر در سر باشد زده را زدن چه قدر کار است * بیت *

چو تیوه شود مرد را روزگار همان آن کندکش نیاید بکار
 و بسمت دیگر کوچ نمود - همداران اوان شیخ علان نامی ایلاجی شریف مکه

مداخلت و اعانت نائبان او نوشته مبارز الملک به علي محمد خان رجوع نموده دخیل کار گشتند غره شهر محرم الحرام سال هزار و صد و سی و هفت راقم از دولقه باحمد آباد آمد - اندرین سال خلعت فاخره بابت جشن مبارک مصحوب گرز برداران به شجاعت خان مرحمت گشت چون شجاعت خان قریب هفت هشت کس گجرات فراهم آورده و حامد خان را بقره و غلبه بر آورده و رستم علي خان که در بندر سورت دو سه دفعه بمقابله و مقاتله پیلاجی گایکوار پرداخته - تعاقب کرده بود یک گونه نام و آوازه هر در برداران و بودن جمعیت همراهی آنها نمودار گشته زبان زد خاص و عام گردید شجاعت خان انحراف مزاج اقدس را از آصف جاه دریافت نموده بذریعه بعضی از ارکان دولت حضور بعرض اقدس رسانید که اگر پرداخت ما هردو برداران شود و رساله مرحمت گردد قریب بیست هزار سوار که موجود است جمعیت دیگر فراهم آورده هرگاه فرمان شود بمقابله و مذاکره آصف جاه حاضریم و ایمعنی بدرجه اجابت مقرون گشته سه لک روپیه برسم علی الحکساب بر خزانه بندر سورت تفضوا گشت - شجاعت خان احمد قلی پسر خود را رساله دار مقرر کرده به بندر سورت نزد رستم علي خان فرستاد که باتفاق بنگاهدداشت سپاه و استعداد پردازد - مبارز الملک ازین استدعا و بلند پروازیها که موجب تاخیر ترخیص او شده واقف گشته علي محمد خان را که مرد بیدار مغزو برای ^(۱) رزین او اعتماد داشت مخفی طور که احدی بران مطلع نه گردد بدستخط خود بشرح و بسط نوشت که ازینها آنچه استدعا نموده اند متمشی و از قوه بفعل می تواند آمد و مصدر چنین امر خطیر می توانند شد با همه لاف و گزاف و لا طائل منحص است والد بعد مطالع حواله راقم و در کذان این راز سر بسته مبالغه فرمودند پس از اندیشه و تأمل از کمال کیاست و درایت که احقر مسوده آن نمود پاسخ نوشت خلاصه مدعا آنکه در شجاعت و جلالت و سپاهگری این برداران شکی و شبهه نیست که بذاته شجاع و مردانه اند لیکن سپاهی بودن امر است جدا

(۱) رزین بر وزن امین بمعنی محکم و استوار و مضبوط باشد - برهان *

محمد خان را به بهروچ و راقم را بدھولقه و به محالات دیگر عمال را تجویز کرده
 فرستاد - هر یک روانه تعلقه گشتند - شجاعت خان بنابر خالی نمودن بهدر
 حامد خان را گفت چون ایام بر شکل بود او چندمی را مهلت طلب گشت -
 شجاعت خان ازین خواهش ابا و امتناع نموده بنیاد جنگ و مورچال بندی
 انداخت - از طرفین نائره جدال و قتال افروخته شد و تا سه شبانه روز بجنگ
 توپ و تفنگ و خانه خرابی مردم نزدیکی قلعه بهدر تنور حرب گرم ماند -
 بعضی از متوطنان احمد آباد که رشد شجاعت خان را کاره بودند درین معرکه
 کسان خود را شریک حامد خان ساخته باغوا پرداختند - علی محمد خان
 از راه عاقبت اندیشی که مبادا رفته رفته مقدمه بطول انجامد و شهر بغاوت
 رود نزد صفدر خان بابی رفته صلابت محمد خان و جوانمرد خان را طلب
 داشته گفت که مذسوب شخص دیگرست و خواهد آمد - اگر واسطه صالح
 و اطفای این نائره کردند اولی و انسب و موجب خوشی مذسوب است
 و آنها را سوار ساخته نزد شجاعت خان رفت و او را نیز از پرخاش باز داشته رفع
 مذاقشه نمود - حامد خان بر آمده روانه گردید و بنابر انقضای ایام بازندگی
 در دوحه درنگ و مقامات ورزیده حقیقت روئداد را باصف جاه نوشته متوصل
 رسیدن پاسخ نشست - شجاعت خان بر هنگام فصل و ارتفاع غلات بعزم
 بندوبست و اخذ پیشکش زمینداران ضلع دریای سابر با جمعیت هفت هشت
 هزار سوار و پیاده از جماعه داران عمده نامی گجرات و قصبات و عرب و دکهنی
 ابراهیم قلی خان را به نیابت بلده گزاشته بر آمد و رام رای نام را با جمعیت
 هزار سوار و پیاده بفوجداری مونده و انسداد راه حامد خان که اگر اراده این
 صوب نماید فرستاد و خود متوجه پیش گردید خدمت بخشی گری و وقائع نگاری
 صوبه از تغیر قوی دل خان به طالع یارخان در حضور مقرر شد و نیابت آن
 با مانت دار خان رسید از انجا مبارز الملک را دران اوان زر مطلوب بود جیون
 چغل نامی در دارالخلافه پرگنه دهولقه و بهروچ و جموسر و مقبول آباد را
 بالمقطع بر ذمه خود گرفته دو لک روپیہ برسم علی الحساب پیشگی داد و برای

صوبه داري مبارز الملک سر بلند خان بهادر دلاور

جنگ و نيابت شجاعت خان و وقوع

خانه جنگي با حامد خان

و ديواني مومن خان

بنا بر بعضی مقدمات که ذکر آن مناسب این اوراق که منحصراً بر سوانح صوبه احمد آباد است نیست نظام الملک بی اجازت حضرت اقدس از حضور بر آمده روانه دکن شد و از پیش گاه عز و جلال بامر جلیل القدر و زارت اعظم اعتماد الدوله قمر الدین خان بهادر نصرت جنگ مفتخر و مباهي گشت و چون ضابطه و قانون این سلطنت است وزیر تغیر نمی شود نظام الملک بوکالت مطلق بخطاب آصف جاه سرافرازي یافت و مبارز الملک سر بلند خان که بمنصب هفت هزاري هفت هزار سوار دو اسپه سه اسپه ممتاز بود بصوبه داري احمد آباد از تغیر آصف جاه و بعطاي خلعت خاصه و سر پیچ مرصع و یک زنجیر فیل مقرر شد و تا رسیدن او یرلیغ قضا تبلیغ نیابت صوبه به شجاعت خان شرف صدور یافت چنانچه در ماه ذی قعدة الحرام مطابق سال هزار و صد و سی و شش (۱) امثله واجب (۲) الامتثال با نوشته مبارز الملک به شجاعت خان و سند متصدیگری محالات پرگنه حویلی احمد آباد و دوهولقه و بهروچ و جموسر و مقبول آباد و بلسار و محال شرطي صوبه از پرگنه کري با علی محمد خان والد رافم رسید - شجاعت خان بلوازم استقبال و تقدیم آداب پرداخته منشور نیابت گرفت و حامد خان را آگاه ساخته به تمشیت امور نظامت از مقرر ساختن کوتوال و فوجدار کرد و تهانه داران سر گرم گشت - علی محمد خان سند درگاهی مرسوله مبارز الملک را به دفتر دیواني رجوع نموده مطابق حاصل کرد و جعفر

(۱) امثله فرمان پادشاهان ۱۲ *

(۲) امتثال بجا آوردن فرمان ۱۲ *

ارتفاع دارد قلعه‌چة بنا نهاد و حصاری بدور آبادی زیرکشیده مسکن خود قرار داد و بتدریج پرگنه ایاول و پرگنات دیگر سرکار سورت را متصرف شده در کوندی باج پور و سکل کهانکه دروب کهدة نزدیکی راج پیپله و پنچ محلی و سادر بیسل قاعه‌ها احداث نموده قوت گرفت و کنتالاجی مرهتہ با فوج بصوب دو حدو گودہرہ رسیدہ بہ نہبت و غارت و گرفتن مال امانی کہ کهنذنی گویند مصدر هنگامہ آرائی گشت و ابتدای در آمد مرهتہ درین صوبہ ازان سال ست مومن خان متصدی بندر سورت از تغیر فدوی خان بموجب سند از قرار دهم شهر شوال من ابتدای فصل لوئی ٹیل آن سال دیوان صوبہ مقرر گشت - و پیش از رسیدن باحمدآباد بنابر مداخلت بهاجی محمد صالح تاجر نوشت و شانزدهم شهر ذیقعدہ خود از بندر سورت وارد احمدآباد گشته بسر انجام مهمام پرداخت - رستم علی خان کہ از تغیر مومن خان بمنصدیگری بندر سورت مفتخر گشته بود از برودہ بعزم بندر سورت شتافته دخیل کار گشت و بہ تعین فوجدار و تہانہ داران و بندوبست سر گرم کار گردید از انجا کہ سید علی واعظی کہ یک گونه مادہ فتنہ و فساد در طیفقتش مخمر بود کہ اکثر اوقات دین دین گویان عوام کالا نعام را فراہم آورده هنگامہ آرا می گشت - رستم علی خان شر قلیل بنابر خیر کثیر جائز دانسه او را دستگیر ساخت و برعایت سیادت آسیب جانی نرسانید - ژولانہ دریا انداختہ در برودہ محبوس داشت - مریدانش کہ جمعی کثیر از فرقہ عرب و رومی و ہندی بدو دست ارادت داده بودند از مشاہدہ این حالت پیرہنگامہ آرا شدہ منجر بہ قتال و جدال ساختند و یک شبانہ روز جنگ تیر و تفنگ بمیان آمد آنها تاب مقاومت نیارودہ از شهر بیرون رفتند - و نقش رستم علی خان بر سکنہ بہ تسلط نشست ہمدران اوان علی محمد خان والد راقم امین کثرہ پارچہ از حضور وارد احمد آباد گشت و قوی دل خان بخشی وقائع نگار میر حسام الدین خان را نائب ساختہ روانہ دکن شد *

به نیابت قضای بلده مقرر ساخته روانه حصور گشت و بوالا رتبه اقصی القضاة ممتاز گردید و منصب قضای بلده از تغییر پدر به پسر تفویض یافت و بموجب عرض مقرب الحضرت حافظ خدمتگار خان محصول کتبه پاره و مکالات سائر بذایر صرف فرمایش حضور و ملبوس خاص و ابتیاع جنس سرکار والا قرار گرفت سر انجام آن نیز بعده و اهتمام شیخ الاسلام خان مقرر گشت و داروغگی اموال و مال از تغییر پیر محمد بوجیه الدین مفوض گردید *

جنگ فوج مومن خان متصدی بندر سورت با
 پیلاجی گایکوار مرهته و شکست یافتن فوج
 و آمدن کنتهاجی بصوب دوح و تعلق
 پذیرفتن متصدیگری بندر سورت
 برستم علی خان و دیوانی صوبه
 مومن خان و آمدن علی
 محمد خان از حضور

پیلاجی راو گایکوار که از سابق در ضلع بندر سورت مصدر شورش و فساد بود درین ایام یک گونه قوت و مکنت بهم رسانیده بتاخت و تاراج اطراف و نواح آنجا و قتل و غارت مترددین دست تطاول کشاده بود - مومن خان متصدی آنجا فوجی را بسر کردگی عزت محمد خان و جمعی از همراهیان به تنبیه و تادیب او مقرر ساخت و آنها بقدر مقدور و میسر به زد و خورد پرداخته شکست یافتند - چندی کشته و خسته و برخی گرفتار گردیده مقطعی داده آمدند و تسلط پیلاجی دران ضلع زیاده شد و موضع سونپره معموله بوکروه مضاف سرکار بندر سورت به مسافت سی و دو کوه از بندر که تعلق ترمیندار داشت بآنها ساخته بتصرف در آورد و بر کوهچه که بمسافت یک کوه

وقت بر جناح استعجال با همراهیان خویش شبان شب به کومک برادر بر آمد و هذگام طلوع نیر اعظم و عطیه بخش عالم بدر پیوست - حامد خان که بعزم مصاف از نریاد کوچ نموده می آمد در عرض طریق رسیدن رستم علی خان را شنیده فسخ اراده به گذاردن پیام مخادنت و مصادقت درمیان آورده ملاقات نمود و بشهر معاودت کرد رستم علی خان و ابراهیم قلی خان باتفاق بصوب برگزیده بتلاد و بروده که در تعلق داشت راهی گردید و موضع دهوان مسکن کولیان متمرکز را بچنگ رستمانه بتاخت در آورده آتش داد و قلعه بذا نموده نهانه قائم نمود و در سال هزار و صد و سی و شش بموجب حکم اقدس که افواج قاهره بر جوده پور تعیین یافته بودند شجاعت خان و رستم علی خان از راه احمد آباد بصوب راجپوتیه ماروار لشکر کشی نموده چندی از اما کن معتبر آنها را بتاخت در آوردند - چون مقدمه جوده پور انفصال یافت حکم مقدس در معاودت آنها از جائیکه رسیده باشند شرف صدور یافت و برگشته آمدند و از بارگاه والا بمرحمت خلایع فاخوه مصحوب ایوب بیگ و زمان بیگ گرز برداران هر دو برادران مفتخر و مباهی گشتند شجاعت خان که در احمد آباد بود بلوازم استقبال و شرائط آداب پرداخته کوشید و خلعت رستم علی خان که او در بروده اقامت داشت بآنجا رسانیدند و در باب موقوفی و برداشتن کرره ناظم و منع گرفتن غولک و محاللات سائر که بدست ناظم پیشین بود حسب الحکم اقدس بمهر نظام الملک بزام فدوی خان دیوان صوبه ورود یافت چنانچه بموجب اظهار او کرره کثرت پارچه و سائر موقوف گشت چون خدمت وقائع نگاری محاللات سائر صوبجات ممالک محروسه که سابق معمول نبوده بضمیمه وقائع نگاری کچهری دیوان اعلی در پیشگاه خلافت و جهاننداری به علی احمد خان کوکه تفویض یافته بود و احکام بزام دیوانیان صوبه جات درماده دخیل ساختن نائبان او صادر گشته فدوی خان گماشته او را دخیل کار ساخت و کبیر علی بتعلقه سوانح نویسی صوبه سرفرازی یافته رسید و مهر علی خان که از چندی بیمار بود بیست و هفتم ماه رمضان آن سال رخت هستی بر بست و مستفید خان قاضی حسرت الطلب عبد الاحد خان پسرش

که بی خوب حکم شد والد سند خدمت را نزد جعفر محمد خان فرستاد و او بدقت دیوانی رجوع نموده مطابق حاصل کرد و هفتم شهر شوال المکرم آن سال دخیل کار گشت همداران اوان خلعت خاصه و جیغه مرصع مبصوب سید ناصر خان میر چوکی گرز برداران از پیشگاه خلافت و جهانبانی به حامد خان مرحمت گشته بود رسید و او بلوازم استقبال و تقدیم آداب موافق قانون و ضابطه مستمره پرداخته گرفت و با کرپا شنکر نام قوم ناگر که وضع سپاهیانه داشت و آبرو طلب بنابر مقدمه با کسان فوجدار کرد گفتگو واقع شد حامد خان فوج و توپخانه برخانه او که در راجپور بود تعیین ساخت و نیز جمعی را فراهم آورده مستعد بمدافعه و منازل^(۱) استاده تا هنگام آفتاب زرد جنگ تیر و تفنگ بمیان آورد رستم علی خان نظر بر قدم روابط و چون مردگار آمدنی بود رفته او را برداشته بخانه خویش آورد - و روز دیگر بملاقات حامد خان رسانید از انجا که جرأت و جلالت او را از قیافه مشاهده نمود برفق و مدارا باستمالت پرداخته نوکر ساخت - حامد خان بنابر بندوبست و گرفتن پیشکش بر آمد - چون رستم علی خان وجه پیشکش کنار درباری و اترک و مونده را با لمقطع از حامد خان بر ذمه خود گرفته ابراهیم قلی خان برادرش را جهت تحصیل فوج داده فرستاده بود بر کنار رود و اترک قیام داشت که درین بین حامد خان به ضلع نریاد رسید و با غولای بعضی از مغویان متفقین که تخم نفاق در مزرعه سینه کاشته بودند حامد خان را ترغیب و تحریص پر خاش با او نمودند - حامد خان نیز بنابر وسوسه شیاطین الانس برین اراده کمر بست - ابرهیم قلی خان از مافی الضمیر طرف ثانی و اقف گشته در همان مکان با فوج خود پای استقامت فشرده آماده رزم و پیکار گشت - بعضی از منافقان اهل گجرات و^(۲) مردم زرد گوش همراهی حامد خان که این گل خیر کاشته آنها بود ظاهر داری را مرعی داشته در لباس دوستی برای کثاره کشی بار نوشتند قبول نکرد و این معنی برستم علی خان که دران حین در احمد آباد بود منکشف گشت همان

(۱) منازل بالضم کارز از کردن *

(۲) مردم زرد گوش کنایه از مردم منافق مذنبین باشد ۱۲ - برهان *

امورات متعلقه نظامت و تعین فوجداران و تہانہ داران سر گرم کار گشت - اسد قلی خان خسر امیر الامرا فوجدار سورتہہ کہ بہمراہی حامد خان آمد سرانجام و نگہداشت سپاہ نمودہ روانہ گردید - شینخ الاسلام خان کہ از ابتدای حکومت معزالدولہ باودپیور شتافتہ اقامت داشت درین اوان بہ احمد آباد مراجعت نمود چون خدمت کروری سائر ممالک محروسہ در پیشگاہ خلافت و جہانداری بمقرب الحضرت حافظ خدمتگار خان مرحمت شدہ بود سپرد داروغگی محال کٹہرہ پارچہ و کروری بلدہ احمد آباد بشینخ الاسلام خان رسید و مومن خان از تغیر معزالدولہ بمتصدی گری بنذر سورت سرافراز گشتہ بتعلقہ مامورہ آمد - سابقاً در ضمن سوانحکات سال ہزار و صد و سی و ایام تقرر فیایت صوبہ بکیدر قلی خان روانہ شدن والد راقم بہ ہمراہی سید عقیل خان سمت گزارش یافتہ کہ بعد رسیدن مستقر الخلافتہ اکبر آباد خواجہ عبد الحمید خان بحضور و سید عقیل خان بصوب عظیم آباد نزد مبارز الملک سر بلند خان شتافت - اتفاقاً مبارز الملک حسب الحکم بادشاہ شہید از انجا برآمدہ عازم حضور بود و بریست گروہی دائرہ داشت رسیدہ ملاقی شدہ بدار الخلافتہ وارد گردیدند چون آنچہ مرکوز خاطر مبارز الملک بود از قوۃ بفعل در نیامد و بصوبداری دارالملک کابل مقرر گشتہ روانہ شد سید عقیل خان و والد را ہمراہ بردہ بکار و خدمات محالات پنجاب و پیشاور مامور ساخت و تا آب و خورد انجا مقدر بود گزانیدہ درین سال کہ مبارز الملک استعفا صوبہ نمودہ بحضور آمد از انجا کہ والد را در عہد حضرت خلد منزل بزدگی حضرت علی مغفور و محمد جہان شاہ بہادر قدیمی بود بذریعہ مقرب الحضرت بہروز خان بملازمت اقدس فائز گشتہ از اصل و اضافہ بمنصب ہزاری ذات سیصد سوار و خطاب علی محمد خان و محمد جعفر برادرش بہ منصب ہفت صدی ذات یکصد سوار از اصل و اضافہ و خطاب جعفر محمد خان غائبانہ سرافراز شدند و چون والد را خواہش آمدن احمد آباد بیشتر بود بموجب التماس بخدمت امینی کٹہرہ پارچہ از تغیر حیات علی خان بمرحمت خلعت و رخصت بتعلقہ مفتخر گردید و برای ارسال چند دستہ سیرابنس و تنہا

پسران صفدر خان بابی بعزم استقبال و ملاقات راهی گشتند شجاعت خان و رستم خان بنابر پاس حقوق بعنوان مشایعت همراهی معزالدوله گزیده تا دونگرپور رسانیده باحمد آباد معاودت نمودند و در صدد روانگی نزد نظام الملک شدند - چون خبر روانه شدن معزالدوله بنظام الملک رسید همانجا مقام نموده به تجویز نائب صوبه و دیوان و انتظاری استقبالیان نشست و نامقرر شدن نائب بنابر حفظ و حراست بلده به صفدر خان بابی نوشت و او در قلعه بهدر داخل گردید - مهر علی خان که بعزم ملاقات روانه شده بود بنابر عارضه جسمانی در دو حد متوقف گشته نتوانست پیش رفت نظام الملک حامد خان عمومی خود را به نیابت صوبه و فدوی خان را من ابتدای فصل ربیع توشقان کیل مطابق هفتم شهر جمادی الاول هزار و صد و سی و پنج مقرر نمود و برگنه بیرم کام در عوض دهولقه بخالصه شریفه قرار داده و فوج داری و امینی آنجا را به شاهپور خان و از طرف او رحمان قلی خان برادرش را نائب تفویض کرد و برگنه دهولقه و بهروچ و جمو سر و مقبول آباد و بلسار که محالات جیدو سیر حاصل اند در جاگیر بلا شرطي خود گرفته زای فونده نامی را متصدی آن محالات ساخت و برگنه ایدر در خالصه قرار داده سید عاقل خان را بفوجداری آنجا مقرر نمود و فوجداری و جاگیر داری گودهره بمتوسل خان خسر پوره خویش تجویز کرد و عبید خان را وقائع نگار از طرف خود به همراهی حامد خان و بخشی و وقائع نگاری صوبه به قوی دل خان و عبد الغفار خان را کوتوال ساخته رخصت فرمود و خود بصوب دار الخلافت معاودت کرد - حامد خان بعد طی منازل و قطع مراحل به دوحه رسید - مهر علی خان که در آنجا بعلت مرض متوقف بود ملاقی شده همراهی گردید و برای ملاقات شجاعت خان و رستم علی خان سلسله جنبان گشته طلب داشت و آنها که بعزم استقبال روانه شده بودند در مقام گودهره شجاعت خان و رستم علی خان در منزل تهاصره رسیده ملحق گشتند حامد خان بکوچهایی متواتر بر تالاب کانکویه در باغ مهر علی خان فرود آمد و او بلوازم ضیافت پرداخت بیست و نهم شهر جمادی الثاني داخل ارک (۱) گشته به تمشیت

(۱) قلعه کوچک را که در حصار کلان باشد گویند *

تدبیر و اصلاح کار باحمد آباد معاودت نمود و متصل باغ شاهي مقامات ورزیده در اندیشه مآل کار افتاد - همدران ایام لاش عبد الحمید خان قاضي القضاة که بیست و سوم شهر ذیحجه سال هزار و صد و سي و چهار در حضور فوت شده بود سوم ماه صفر سال صدر باحمد آباد آوردند و در باغ قاضي عبد الله پدرش مدفون گردید *

صوبه داري جملة الملك نظام الملك و نيابت حامد خان بهادر و ديوانی فدوي خان و مومن خان

از آنجا که بی اعتدالیها و تصرف اصطبل بادشاهي و ضبطي جاگیرات و امور خود سري و عدم اطاعت احکام قدسي معزالدوله مکرر معروض پایه سرپر خلافت مصیر گشت - جملة الملك بدار المهام نظام الملك بهادر فتح جنگ سپه سالار که از انتقال محمد امين خان بامر جلیل القدر وزارت اعظم مفتخر و مباهي گشته بود التماس صوبه داري احمد آباد از تغییر معزالدوله نمود بدرجۀ اجابت مقرون گردید و جهت اصلاح حال پراختلال او از پیشگاه خلافت و جهانباني رخصت یافته بافوج گران و توپخانه سنگین روانه گشت - معزالدوله از استماع این خبر در مقامات باغ شاهي در اندیشه شب بروز مي آورد و نظر بر مردم همراهي خود تاب و طاقت مقاومت با جملة الملك نمي دید از افراط افکار و خیالات دور از کار یکایک ماده سود اغلبه نموده بصور حرکات نا ملائم و گفتار پریشاني منجر و اطبا شروع بمعالجه نمودند - راجه رگنهاته داس اگرچه دران روزها به سبب پیش آمد بهوگي لعل دامادش که رائق و فاتق مهمات ديوانی گشته معطل و خانه نشيني گزیده بود از مشاهده این حالت درین وقت حق نمک را مد نظر آورده معزالدوله را بهمان حال کوچانیده از راه اودیپور عازم حضر گردانید چون رسیدن نظام الملك بنواحی دارالفتح او جین شائع گشت اعیان بلده و منصبداران متعینه و مهر علي خان و صلابت محمد خان و جوانمرد خان

و معزالدوله متصرف گشت و در آغاز سال هزار و صد و سی و پنج معزالدوله
 بنابر بندوبست و نظم و نسق متمردان و تشخیص پرگنات و تحصیل پیشکش
 زمینداران شجاعت خان را هراول و سرفوج مقرر ساخته بسمت بیتبه و هموله
 و دونگر پور روانه گشت در بین طریق از زمیندار لونا واره هشتاد هزار روپیه پیشکش
 گرفته متوجه پیش گردید و بر زمیندار دونگر پور لک روپیه مقرر ساخت چون پیشتر
 سرحد ملک اودیپور است کار کنان مهارانا جگت سنگه بایک زنجیر فیل و چند
 سراسپ و تحف و هدایا باستقبال آمده ملاقی گشتند - چون زمیندار دونگر پور
 متوسل مهاراناست در باب مراعات او پیام گذار شدند - معزالدوله بنابر خاطر
 داشت مهارانا ارمغانی را قبول نموده پیشکش زمیندار دونگر پور را بخشید
 و معاودت نموده بصوب پرگنه بیجا پور و ضلع دریای سابو متوجه شد همدران ایام
 میر محمد باقر برادر کلان و محمد مقیم همشیره زاد برهان الملک سعادت خان
 که تازه از ولایت وارد بندر سورت شده بودند باحمد آباد رسیده چندی توقف
 بنابر سرانجام سفر ورزیده روانه درگاه معلی شدند میر محمد باقر بخطاب سیادت
 خان و بخشعی چهارم و محمد مقیم بخطاب ابو المنصور خان در عهد سلطنت
 احمد شاه بادشاه بوالارتنه وزارت اعظم رسید چنانچه در محل خویش رقمزده
 کلک بیان خواهد شد ان شاء الله تعالی همدین سال راجه رگهفاتبه داس
 دیوان معزالدوله بنای امر خیري را بخاطر آورده باولی متصل پیچ کوه که
 مابین دروازه سارنگپور و کالو پور واقع ست و بنابر بودن آب باران در خندق حصار
 آن طرف چاهها شیرین اند نظر بر آسایش و سهولت خلق الله طرح انداخته
 باتمام رسانید - معزالدوله در ضلع پتن بامر تشخیص و تحصیل می پرداخت
 از نوشته جات و کلامی دربار جهان مدار استباط انحراف مزاج اقدس از تصرف
 اصطبل و ضبطی جاگیرات که بتهدید تمام رسیده بود از غضب سلطانی که
 نمونه قهر الهی ست اندیشید و چشمش از گران خواب غفلت بیدار گشت -
 اسپانوا فراهم آورده فارس خانرا از بندر سورت طلب داشته سپرد و رسید بمهر
 او گرفت و پروانجات را گذاشت جاگیرات بعد خرابی بصره کرده داد و بجهته

گجرات بداشتن موی و سرو زلف و کاکل مرتکب بودند از دهشت کوتوال و استماع ضبط و نسق او از خود ستردند و زیکه مختار اهل تنجیم بود شجاعت خان آمده ملاقی گشت و معز الدوله خلعت فاخره گرانها و سرپیچ و جیغه مرصع و یک زنجیر فیل و پالکی بابت سواری سید حسین علی خان که بدست آورده بود داده فائب مذهب و رائق و فائق مهمات گردانیده امورات مالی و ملکی را بقیضه اقدار وید اختیار او مفوض فرمود - و همدران اران عمارت عالی شان ایوان در ایوان که بباره دری معزالدوله اشتها یافته مشرف بر ساحل رود بار سابر متی مشرق رویه در باغ بهدر اساس نهاد - چون برگذنه پتلاد و دولقه در حضور به تذخواه رساله والا شاهي قرار گرفته بود حسب الحکم اقدس بنام جعفر قلی خان دیوان صوبه عز و رود یافت که وجه محصول پرگنات را بر سبیل هندیات بحضور لامع النور ارسال می نموده باشد *

گرفتن معزالدوله اسپان اصطبل بادشاهی و ضبط نمودن جاگیرات و عدم اطاعت احکم والا و بر افراختن علم خودسری

همدران سال اسپان عربی نژاد اصطبل سرکار بادشاهی فارس خان داروغه ابتیاع اسپان در بندر سورت خریده برای احمدآباد روانه درگاه معلی ساخته بود پس از ورود باحمد آباک معز الدوله متصرف گشت و آنچه پسندش آمد در اصطبل خویش بست و اکثری را بمردم بعنوان انعام بخشید و جاگیرات منصبداران حضور و متعینه صوبه و اراضی مدد معاش سادات عظام و مشایخ کرام به ضبط در آورده بهر که خواست باختیار خود جاگیرات داد و اطاعت و فرمان پذیری احکام والا رابه یک سو نهاده علم خودسری برداشت و این بدعت نیز از یادگاری و دست آویز جرأت ناظمین دیگر گردید - بنگالی خان فوجدار گودهرة که بظاہر عارضه جسمانی باحمد آباک آمده بود و دیعت حیات سپرد سه زنجیر فیل و چند سر اسب و اثاث البیت او محمد هادی نائب دیوان صوبه بضبط در آورد

تیغ در آورده بمطموره نیستی فرستاد و مساکن را با خاک راه یکسان ساخته اثری
از آبادی و نافع ناز نه گذاشت *

ز چنبدۀ جز باد آنجا نماند کس از آدمی زک آنجا نماند

و وقوع این واقعه موجب خوف و هراس زمینداران و متمدنان دیگر شده
از خود آمده رجوع گشتند و ضامن عدم تمود و عصیان و اطاعت و مالگذاری
دادند که نابودن حکومت معز الدوله بهیچ گونه خللی دران بمیان نیامد و بندوبست و
امنیت طرق قرار واقع گشت القصه معز الدوله بکوچه‌های متواتر بنواح بلده رسید
و در سه مقام ورزیده بصوب تپه چنوال که مسکن کولیان متمدن است متوجه گردید
و ضبط و نسق آنجاء را بر وفق خواهش بعمل آورده فوجداری آنجا را برستم علی
خان تجویز نمود و خود بعزم داخل شدن احمد آباد راهی گشته سلخ شهر
رمضان المبارک بتوزک و تجمل تمام و آراستگی فوج و توپخانه و فیلان کوه پیکر
و اثاثه حشمت و سرانجام امارت امیر الامرا سید حسن علی خان مقتول
و قطب الملک که بدست آورده بود با این هده طمطراق در قلعه بهدر داخل شده
به تمشیت امور نظامت پرداخت - بنگالی خان را بفوجداری گوده‌ره و
خدا یار خان را بفوجداری کری رخصت فرمود - و الماس نام حبشی که پس
از رفتن بدارالخلافه بهمراهی او را در بغدادی والا در آورده بخطاب فولاد خان
و کوتوالی آنجا سرافراز شد بکوتوالی بلده مقرر ساخت و غریب نقش او دران
امر نشست که احدی از خماران و بنگ فروشان و او باشان و لوطیان راجرات
فروختن مسکرات و ارتکاب خوردن آنها نبود کسی یاری آن نداشت که بيموجب
متعرض احوال دیگری یا بازار زیردستی پردازد *

* نظم *

عسس گر نیار خلل در عذا کند در شب قدر قاضی زنا

اگر چوب حاکم نباشد زپ کند سفلۀ مست در کعبه قی

شجاعت خان که در ضلع سورتره از گرفتن پیشکش انقراغ حاصل کرده بود
باستماع خبر ورود معز الدوله باحمد آباد معاودت نموده بموضع سرکبهیچ جهت
تعیین ساعت ملاقات توقف ورزید بعضی از لشکریان و متجفدان که بشعار اهل

پیوستن معزالدوله بسرحد صوبه و بتاخت در آمدن موضع دبهالی و کشته شدن الف بیگ خان بحسب اتفاق و داخل شدن معزالدوله در احمد آباد

معزالدوله از پیشگاه خلافت و جهانبانی دستوری صوبه یافته براه مالوه عازم گردید - بعد قطع منازل و طی مراحل بسرحد صوبه رسید اعیان و منصفداران و فوجداران باستقبال شتافته بتعاقب یکدیگر ملاقی گشتند - معزالدوله تشخیص کنان و ویشکش گیران در پرگنه تهاسره در آمد از اتفاقات در سواری کوچ گذر لشکر بر موضع دبهالی مسکن مسلمانان افتاد - بنابر دست اندازی بعضی از او باش لشکر نزاع واقع شد و فوج در صدد تاخت آنجا در آمد چون جای محقر بود از هر چهار طرف محاصره نموده بجنگ در پیوستند - باشندگان که مقدم آنها پیش رفته ملاقی شده و در فوج بود باستظهار این معنی با احوال و ائقال و اهل و عیال بفرار بال اقامت داشتند که دفعی هنگامه بر پاشد لاجار بنابر حفظ^(۱) عرض و ناموس جان و مال سپر ممانعت بر سر و دست مدافعت در پیش کردند قضا الف بیگ خان بوالا رتبه منصب و خطاب سرافراز شده بود از یک طرف فیل سوار بجنگ پیش آمد و به تیر بندوق ره نورد ملک عدم گشت - مسموع شد که چون آن مکان مختصر بود گوله جزایر لشکریان که بآنطرف میرسید بدو کارگر آمد - الحاصل از اطلاع کشته شدن الف بیگ خان طبع معزالدوله بهم بر آمده قدغن بلیغ بقتل و غارت آنجا بجا آورد و جنگ صعب روی داد - آخر الامر آتش داده صغیر و کبیر برنا و پیر آنجا باسیری در آمدند معزالدوله امر تقبل آنها نمود و تمامی را بزیر

(۱) باول مکسورتن و بدن و ناموس و حسب و نام

صوبداری در پیشگاه خلافت و جهانبانی بمعز الدوله مرحمت گردید و خدمت بخشی و وقائع نگار از تغیر شیر الدین به نجیب علی خان که رشته قرابت با معز الدوله داشت تفویض یافت و محمد بهادر ولد صلابت محمد خان بانی بمنصب پانصدی ذات دو صد و هفتاد سوار بلا شرط و مشروط و تپانه داری سادۀ و بیرپور و خطاب شیر خان بموجب تجویز معز الدوله سرفراز گردید *

گشته گشتن همشیره زادۀ راجه رگهفاتپه داس دیوان معز الدوله

همدران اوان بحسب اتفاق باکسان راجه رگهفاتپه داس دیوان معز الدوله قاضی علم الدین فوجدار کرد در نزدیکی کاریز بازار گفتگوی بمیان آمده چندی از طرفین به کومک برخاسته منجر بجنگ و جدل ساختند - همشیره زاد راجه رگهفاتپه داس از استماع این واقعه که قضا گریبان گیرش گشته بود بلا تأمل با جمع از عرب و سواران بکمایت کسان خویش در رسیده بجنگ تیر و تفنگ در پیوست و چندی از جانبین کشته و خسته گشتند - اتفاقاً درین زد و خورد همشیره زادۀ راجه کشته افتاد - راجه رگهفاتپه داس بتوهم اشارۀ ابراهیم قلی خان پیچ تاب خورده از جا در آمد و باستعداد انتقام و بستن مور چال پرداخت و نزدیک بود که پر خاش و منازعت بمیان آید چون ابراهیم قلی خان ازین هنگامه بری الذمه بود مصلحان خیر اندیش فرستاده گفت که از مذاشۀ پواج آنچه نبالیست شد و مرا بهیچ گونه اطلاعی نبوده آنها بدلائل عقلی و نقلی که بایکدیگر در شهر معرکه جدال آراستن باعث خرابی و بدنامی است - معز الدوله که متوجه این صوب است ظهور این معنی موجب گرانی خاطر اوست چنانچه شما دیوان اید او هم نائب است تقدیر آسمانی که بدان متعلق گشته بود آنرا علاجی نیست پس از گفت و شنود روز دیگر ابراهیم قلی خان سوار شده دیدن راجه رگهفاتپه داس نمود و معذرت خواست و هذگامه فرو نشست *

و از این آمدن بغایت خوش گشته به دلبری و استمالت پرداخته بعنوان نیک
بملازمت اودس و باضافه منصب و بحالی جاگیرات سرفراز گردانیده نزد
خود نگاه داشت که باتفاق روانه احمد آباد شود - همدران اوان رضا قلی از اصل
و اضافه به منصب دو هزار و پنصدی ذات و دو هزار سوار و خطاب رستم علی
خان بهادر و عطای علم و تقاره و ابراهیم قلی از اصل و اضافه بمنصب هزار
و پانصدی ذات هفت صد سوار بخطاب اسمی برادران شجاعت خان بموجب
تجویز و عرض معز الدوله مفتخر گشتند و راجه رگه‌ناتپه داس دیوان معزالدوله
به نیابت بندر سورت و باز دید محاسبه شیخ الاسلام خان که از ایام سابق نیابت
سید حسین علی خان و بعد آن به نیابت قمرالدین خان و حال از طرف
او مقرر بود رسید و سخت گیری نموده ازو و همراهیانش که مصدر کارها بودند
قریب هفت هشت لک روپیه باز خواست نمود - شیخ الاسلام خان سرانجام
داده از انجا بر آمد و چون اطمینان از معز الدوله نداشت بودن خود را درین
صوبه صلاح حال ندانسته به بلده پتی شنافت و پس از رسیدن معزالدوله تبعه
و لحقه خود را برداشته در اودیپور اقامت گرفت - قاسم علی برادر کبیر شجاعت
خان که بر موضع پتیا پور بعزم تاخت سواری نموده بود در زن و خورد گشته افتاد -
و شجاعت خان بذایر انتقام مکرر آن جارا بآتش قهر سوخت و فوجداری گرد
را بقاضی علم الدین مقرر نمود و بندوبست زمینداران ضلع دریای سابر نموده بسمت
سورته و گرفتن پیشکش روانه گشت - در هنگام مراجعت ارده فوج کشی
بر کچ نمود زمیندار آنجا وکلا فرستاده شش لک و هفتاد و پنج هزار محمودی قبول
نمود - در سال هزار و صد و سی و چهار اسد قلی خان فوجدار سورته سید مدثر
از کومکیان صوبه را از تغیر شریف خان به نیابت مقرر ساخت و او بد آنجا شتافته
به بندوبست سرگرم کار گشت و راجه رگه‌ناتپه داس بعد رسیدن تهر خان که شکر الله
بیگ نام داشت و به نیابت بندر سورت مقرر شده باحمد آباد آمد و فوجداری کری
و پنه چنوال و پرگنه هلود عرف محمد نگر و تهانه داری تهر درارجن پور و بهامو بی
و پنها پور و کهرالو از تغیر بخت سنگه ولد مهاراجه اجیت سنگه و دیگران ضمیمه

افتاد و نتیجه بالعکس بخشید - مخاوندت و مصادقت به مخاصمت و وحشت و آشنائی به بیگانگی مبدل گشت یاد صحبت‌های دیروز برطاق نسبان نهاده بنابر اشاره معز الدوله که در اسیری و قید او رسیده بود کسان خود را بر خانه ناهر خان تعیین ساخت و مور چال بسته اهتمام کلی بدستگیر نمودن نمود و دست بغارت رحل و ثقل منسوبان ناهر خان که در دور و حوالی خانه اش می بودند کشاده گشت و تا سه شبانه روز جنگ توپ و تفنگ قائم بود بعضی از شتران و اسبان و فراش خانه اش نیز تلف گردید از آنجا که همراهیان ناهر خان اکثر مردم با نام و نیک و نجیب زاده بودند داد مریدی و مردانگی داده ثبات قدم ورزیده جلاذتهای نمایان بظهور می آوردند و پیشرفت کار و ظهور آمدن مکنون ضمیر شجاعت خان به نظر نمی آمد - مصلحان خیر اندیش واسطه کاری نموده طرفین را از منازعت باز داشتند قرار یافت که لک روپیه ناهر خان بدهد و گلاب رای پیشکار و شیخ سلام الله نام از اقربای او بطریق یرغمال بخانه سید مدثر حواله شدند و ناهر خان از احمد آباد بر آمده بموضع اولیچ فرود آمده در مقام قصبه سیدهنپور با انوپ سنگه بهرداری که انتظاری او داشت ملحق گشته روانه پیش گردید - شجاعت خان به تمشیت مهام نظامت و تعیین فوجداران و تہانداران پرداخته محمد هندی از همراهان خودش را فائب دیوان صوبه و فوجداری کرد بقاسم قلی برادر کهنتر مقرر ساخت از آنجا که فیما بین شاعت خان و صفدر خان بابی از قدیم الایام صفای قلوب نبود درین ولا شجاعت خان وقت را از مساعدت بخت تصور نموده در باب تغیر جاگیرات او و صلابت محمد خان و جوانمرد خان و تنخواه بنام خود و برادران با رویداد عمل و دخل نظامت به معز الدوله فرشت و ابراهیم قلی برادر خود را در بلده نائب مقرر ساخته جهت بندوبست و گرفتن پیشکش و ضامنی عدم تمرد کولیایان بر آمد و بر موضع کھیرہ متعلقہ محمد بابی فوج کشی نموده ده هزار روپیه گرفت و بجانب دیگر متوجه گشت بعد چندیکه صلابت محمد خان از نوشتن شجاعت خان اطلاع یافت بعزم حضور و ملاقات معز الدوله روانه شده در اسرع اوقات رسیده یک راست رفته معز الدوله را دید

نو سرفراز گردید و فرمان والا شان تقرر صوبه معزالدوله و نیابت نظامت و سپرد
 دیوانی بنام شجاعت خان و نوشتجات معزالدوله به جمیع منصبداران عمده
 در شریک گشتن با شجاعت خان در باب اسیر ساختن و قید داشتن بهنداری
 و ناهر خان رسید و نیابت متصدیگری بندر سورت به شیخ الاسلام خان که در آنجا
 بود مقرر ساخت - از آنجا که دران اوان شجاعت خان در بندر کنیهایت قیام
 داشت مقدمات صدر از نوشته جات وکلای حضور و صرافان در احمد آباد انتشار
 یافت مهر علی خان که پیوسته چند بیرق عرب و جمعی از سوار و پیاده که بنابر
 پاس آبرو که از بهنداری اطمینان نداشت داشت اتفاقاً در بازار بر سر خریداری
 پشتاره کلاه با یکی از مارواریان و نوکر مهر علی خان نزاعی واقع شد و زخمی
 گردید از آنجا که خبر تغییری شیوع یافته و مردم از بد معاشی مارواریان به ستوه آمده
 بودند کار بخانه جنگی انجامید مهر علی نیز مردم خود را چه نوکر و غیر نوکر که
 از استماع قضیه فراهم می آمدند از هر طرف تعیین نمود و جنگ توپ و تفنگ
 در گرفت و اجامه و او باش هجوم آورده قلعه بهدر را فرو گرفتند - پای استقامت
 مارواریان از جای رفت و نزدیک بود که به اندرون ریزند - انوپ سنگه بهنداری از
 مشاهده این حالت چون بر آمدن از دروازه بهدر و راسته بازار شهر علی رؤس
 الاشهاد از خوف هجوم عام مناسب فدا نیست - از راه در پیچه باغ اندرون بهدر که
 به سمت رود سابر واقع ست بر آمده بشاهی باغ فرود آمد و کسان مهر علی خان
 و عوام الناس در قلعه در آمده آنچه مارواریان نتوانستند برد تا راج نمودند
 و عمارتیکه بهنداری شرق رو به مکان بی موقع احداث نموده بود بموجب اشاره
 مهر علی خان خراب ساختند - روز دیگر میان صفدر محمد خان که نائب
 فوجداری گو دهره مقرر شده بود بنابر مقدمه وجه باز گردانید با ناهر خان گفتگو
 واقع شد مور چال بندی شده جنگ، تیر و تفنگ در گرفت که در او اخر همان
 روز شجاعت خان بر جناح استعجال از کنیهایت خود را رسانید ناهر خان بگمان
 اینکه او نظر بر اخلاص مندی ها و عقد اخوت که بهم بسته بودند بر خورد خوب
 نموده با آبرو خواهد بر آورد و انتظاری آمدن او را داشت و این گمان به غلط

و برسالة ميربخشي متصديگري بندر کنبهايت از تغير مهر علي خان به کاظم بيگ خان و فوج داري برده برضا قلبي برادرش مرحمت گشت و پروانه تنخواه هزار روپيه من جمله دو هزار روپيه و یک زنجير فيل در وجه انعام فضيلت و کمالات دستگاه شيخ محمد صالح و شيخ نظام الدين محمد پسران مولانا نور الدين بمهر عنايت الله خان نائب وزارت بناهر خان ديوان صوبه ورود يافت *

صوبه داري معزالدوله حيدر قلبي خان بهادر ظفر جنگ و ديواني جعفر قلبي خان پسرش و نيابت شجاعت خان و وقوع خانه جنگي با انوپ سنگه بهنداري و ناهر خان و بر آمدن آنها

در پيش گاه خلافت و جهانداري در ماه رجب المرجب مطابق سال هزار و صد و سي و سه صوبداري احمد آباد و متصديگري بندر مبارک سورت و محالات خالصه شريفه از تغير مهاراجه اجيت سنگ و قمر الدين خان و عمال ديگر به معزالدوله حيدر قلبي بهادر ظفر جنگ که بوالا رتبه منصب هزاري ذات هفت هزاري سوار دو اسبه سه اسبه سرفراز شده بود تفويض يافت و به عطای خلعت خاصه و سر پيچ مرصع و یک زنجير فيل از حلقه خاصه مباهي و مفتخر کرد - و جعفر قلبي خان پسر کهنرش از تغير ناهر خان بدیواني صوبه مقرر گشت و حسب الاتماس معزالدوله کاظم بيگ خان عرف معصوم قلبي از اصل و اضافه بمنصب دو هزار و پانصد ذات دو هزار و پانصد و پنجاه سوار بلا شرط و مشروط متصديگري بندر کنبهايت و فوجداري مونده و عطای علم و نقاره و خطاب شجاعت خان بهادر و نيابت معزالدوله و سيد فيض الله و منصب پانصدي ذات و یک صد سوار بلا شرط بخطاب سيد فياض خان بفوجداري و جاگير داري احمد نگر

طلب نه نمایند شرف صدور یافت و نیز بنابر جاری داشتن اخراجات
شب دوازدهم حضرت رسالت پناهی صلوات الله علیه و آله و شب یازدهم سید
عبد القادر جیلانی بدستور سابق و ارسال خزانه عامره بلا توقف و اهمال بر سبیل
هذویات و ضبط اموال و املاک قطب الملک و امیر الامرا و اقربای آنها احکام
و الا بناهر خان دیوان صوبه ورود یافت لهذا اموال سید غلام حسین خان
فوجدار گودهرة و سید رستم علی خان فوجدار بروده از ناطق و صامت ضبط
در آمد و متصدیگری بندر سورت از انتقال امیر الامرا به بخشی الممالک
قمر الدین خان مرحمت گشت و او نیز نیابت آنجا را به شیخ الاسلام خان
نام زد کرد و در سال هزار و صد و سی و سه در ماه ربیع الاول محمد امین خان
بالجل طبعی در گذشت و بامر جلیل القدر وزارت نظام الملک مفوض گردید
تا رسیدن اواز دهم عنایت الله خان نائب وزارت مقرر شد همدران اوان
مهر علی خان که در بندر کنیهایت بامر متصدیگری آنجا می پرداخت
از کشته شدن سید حسین علی خان و گرفتاری قطب الملک چون متوسل
بودن مهاراجه و ناهر خان را باسلادات واقف بود بتصور و گمان این که صوبه و
دیوانی بآنها بحال نخواهد ماند جمعی از سپاه را فراهم آورده شهرت رسیدن
نقل سند دیوانی و نیابت صوبداری داده بعزم احمد آباد بر آمد و از اشتهار این
معنی یک گونه خلل در تحصیل پرگنات خالصه شریفه و بندوبست نظامت
روی نمود - مهر علی خان بموضع بثوة سه کروه بلده رسیده نزول کرد - اعیان
و منصبداران رفته ملاقی شده با بهنداری گفت و شنید درمیان آمد قرار یافت
که تا رسیدن اصل اسناد درگاهی متعارض یکدیگر نباشند و مهر علی خان در بلده
بخانه خویش آمد از آنجا که شهرت فروغی از صدق نداشت بر خلاف در منع
او استقلال بهنداری احکام صادر گشت خواجه عبد الحمید خان که بحضور رسید
به منصب اقصی القضاة سرفراز گردید و فوجداری سورتبه از تغیر او سیوم شهر
جمادی الثاني اسد قلی خان خسر مصمام الدوله که برتبه امیر الامرائی رسیده
مفتخر گشت و محمد شریف خان از طرف او به نیابت فوج داری آنجا آمد

چشم جهان بین تیره و تاریک گشت - هر دو برادر بعد کشف صلاح وقت چنان دیدند که قطب الملک بدار الخلافه شاهجهان آباد رخصت شود و امیر الامرا در رکاب ظفر انتساب بادشاهی بصوب دکن و مهم نظام الملک متوجه گردند - قطب الملک دستوری یافته بدار الخلافه شتافت و امیر الامرا رایات عالیات را بسمت دکن بر افراخت و یکدو منزل کوچ شد در ماه ذیقعدة الحرام اعتماد الدوله محمد امین خان مزاج اقدس را که بنابر قضیه نامرضیه شاه شهید و تغلب هر دو برادر منصرف دید فرصت یافته اجازه دفع امیر الامرا را از پیشگاه خلافت و جهاننداری حاصل نمود چندی از امرایان مثل حیدر قلی خان و سعادت خان را همراه و با خود همدستان ساخت و حیدر خان نام مغل تورانی را بدین کار مامور فرمود و او قابو کرده روزی در هنگامیکه امیر الامرا از حضور انور رخصت شده پالکی سوار با معدودی از شاگرد پیشه متوجه خیمه خویش بود در عرض راه اردو بازار بتمهید دادن التماس عرض احوال پیش رفته داد و همراه پالکی گشت چون او متوجه خواندن التماس گردید بزخم بکده که بر پهلویش زد کارش را تمام ساخت و دستی زده پالکی را غلطانیده بر خاک هلاک انداخت و امر جلیل القدر وزارت اعظم به محمد امین خان مفوض گردید قطب الملک از وقوف رویداد شهزاده محمد ابراهیم ابن محمد رفیع الشان بن خلد منزل را به سلطنت برداشته با لشکر گران که در ایام معدود بزر بخشی و بیش قراری و افزونی مناصب فراهم آمد بعزم انتقام بر آمد و درین طریق تلافی فریقین دست داد و پس از ظهور جنگ سلطانی از تقدیرات آسمانی قطب الملک دستگیر شد -

* بیت *

جهان را نمایش چو کردار نیست برو دل سپردن سزاوار نیست
و حضرت ظل سبحانی مظفر و منصور بدار الخلافه رسیده بر اورنگ خلافت جلوس فرمودند و احکام مطاعه بمهر اعتماد الدوله بنا ظمان و دیوانیان ممالک محروسه در باب بحالی جاگیر و یومیه و مدد معاش و دام انعام کلهم اجمعین بدستور سابق بحال و برقرار دانسته برای اسناد مجدد مزاحم نه شوند و سند علحده

خودها پیام داشتند و دران جاکسی نبود اورا تنها دیده فرصت یافت و بدو زخم جمدهر^(۱) کاری که بر پهلویش زدکارش را تمام ساخت و از راه دریچه دیوان خانه که مشرف بر کوچه بود جست نموده گلپانگ^(۲) بر قدم زده بدر رفت و تا آگاه گشتن مردم بتگ پا خود را بمامن رسانید - گروهی که نوکر بودند از اطلاع این این معنی در همان شب پراگنده گشته بخانه های خودها رفتند و اخرب شب متعلقان و هم قومان کپور چند بتصور آنکه کسی آگاه نگردد لاش او را برداشته برای سوزانیدن بر دروازه شهر آورده انتظاری فتح الباب داشتند که کسان بهمداری واقف شده مانع و مزاحم گشتند و آنها نعش او را انداخته بدر رفتند و تا یکپاس و نیم از روز بر آمده افتاده بود آخر الامر برخست بهمداری برده آتش دادند *

بقتل آمدن امیر الامرا سید حسن علی خان و گرفتاری قطب الملک و تقرر وزارت باعتماد الدوله محمد امین خان بهادر و صدور احکام و ضبطی اموال سید غلام حسین خان و رستم علی خان در احمد آباد

چون خبر کشته شدن سید عالم علی خان و متصرف گشتن نظام الملک خجسته بنیاد اورنگ آبا را در اولی که مقدمه محمد نیکو سیر انفصال یافته بود در مقامات مستقر الخلافه اکبر آباد بسمع قطب الملک و امیر الامرا رسید روز روشن در

(۱) با دال ابجد بر وزن خنجر سلاحي است که آنها در هندوستان کنار گویند و اصل

ان جنب در یعنی پهلوشکاف - برهان *

(۲) آواز کشیدن شاطران و معرکه گیران و امثال اینها باشد - برهان *

بقتل آمدن کپور چند بهنسالي نگر سيٽهه باشاره

انوپ سنگه نائب صوبه

کپور چند بهنسالي نگر سيٽهه که از دارالخلافه آمد چندی نزد عبد الحميد خان در سورتھه بود درين ولا که او روانه در گاه والا گشت کپور چند باحمد آباد آمده بامر سيٽهه قيام ورزید - ازانجا که نائب صوبه بنابر اخذ و جر مصادرات بيجا و تهمت زور بسکفته شهر دست تطاول دراز ساخته مصدر ايند و اضرار رعايا و برايا مي گشت *

آنکه ندارد دل رحمت پزير تهمت پشمينه نهد بر حرير واو بعلت رئيسی مانع و مزاحم اين امر بود بهنداري بنابر رفاقت و موافقت مهاراجه با قطب الملک و امير الامرا که خاطر داشت اورا زياده مرعي داشتند بخود غره شد منع پذير نمي گشت و اورا مغل خود پنداشته در صدد دفع او در آمد کپور چند بتقرس دريافت اراده نا صوابش نموده از آمد و رفت بهدر پا کشيده قريب پانصد کس از سوار و پياده بي روزگار نوکر ساخته بدور خانه خويش فرود آورد - و اکثر اوقات باظهار پرستش بتخانه که در بهرام پور واقع بود پياده پا آن جمع را همراه گرفته مي شتافت - هرگاه جفا پيشگان از خدا بي خبر ماروار مردم آزار یکی از باشندگان را گرفتار ساخته مي بردند او جمعي را فرستاده از بين طريق به عذف و زبردستي خلاص مي نمود - ازانجا که در مزاج او شورش و واقعه طلبي مخمربود بدرشتي و سخت گوئي لب مي کشود - قريب یک ماه باين و تيره منقضي گرديد - بهنداري از راه خديعت که خدع ماروازيان مشهور است خواجه بخش نام از همراهيان خود را بقتل او مامور ساخت - و او خود را بلباس قاصدان ملبس ساخته خطوط چند جعلي بنام کپور چند درست کرده در پرده ظلماني شب با خود بتخانه اش برد قضا را وقتي رسيد که او برخاسته باندرون خانه مي رفت دران اثنا پيش آمده خطوط را داده مشغول خواندن ساخت - چون مستحفظان هر کدام بمکان

ده هزار سوار جرار به بندر مبارک سورت روانه سازد و تا سه ماه یک لک و پنجاه هزار روییه در ماهه آن فوج از سرکار و الا از خزانه عامره صوبه هرگاه ده هزار سوار موجودی مهاراجه روانه بندر سورت شوند بعد ملاحظه تعداد ماه بماء میسرانیده باشد و از جمله آنها پنج هزار سوار موجودی در بندر سورت و پنج هزار سوار دیگر پانزده گروهی آنجا بر معابر و منافذ حدود قرب و جوار که راه در آمد مخالف متصور باشد اقامت ورزند - چون از معروضه انوپ سنگه بهنداری نائب ناظم بوضوح پیوسته بود که اکثر توپها و زنبورکها سرکار و الا و سرب و بارود که در بلده است مرمت طلب شده پنج هزار روییه تنخواه شد و نیز حکم اقدس صدر یافت که ناهر خان دیوان با جمعیت سه هزار سوار و هما نقدر پیاده عجاله به بندر سورت شتافته در احتیاط معابر و گذرگاه حدود صوبه مراسم حفاظت و فدویت به تقدیم رساند که احدی از مخالفین را آن طرف عبور در صوبه نه شود - و وجه مشاهره سپاه از خزانه عامره تنخواه دهد و احکام و الا درین باب عز و رو یافت چنانچه از روی دستکات دیوانی یک لک و هشتاد و پنج هزار روییه انوپ سنگه بهنداری و چهار لک و نود و دو هزار سی صد هشتاد و سه روییه ناهر خان در وجه مصارف این سباق از خزانه عامره گرفتند - ناهر خان - معصوم قلی ولد کاظم بیگ را رساله دار مقرر نمود و از اصل و اضافه منصب هفت صدی ذات دو صد سوار بلا شرط و خطاب کاظم بیگ خان و تمانه داری مونده تجویز کرده بنگاهداشت سپاه پر داخت و بصوب بندر سورت راهی گشت بعد چندی که وارد سواد بندر گردیده مقامات داشت خبر جنگ نظام الملک و کشته شدن سید عالم علی خان را شنیده باحمدآباد معاودت نمود - از تقریر بعضی از محرران مسموع گشت که گرفتن ناهر خان آن وجه را از روی پروانه جعلی که خود بنام خود درست کرده بود بوده است و در باب بی دخل ساختن گماشته وقائع نگار و سوانح نویس که در محالات سائر نشسته بودند حسب الحکم بدیوان صوبه رسید - همدران اوان عبد الحمید خان فوجدار سورت به بنابر امری روانه درگاه معلی شد *

مراحل و منازل بباغ شاهي رسیده فرود آمد - روز دیگر مهر علي خان و معصوم قلي بر یک هوده فیل سوار شده بانوج آراسته و روح الله خان برادر ناهر خان و متصدیان بادشاهي و منصبداران متعینه صوبه باستقبال شتافته ملاقي گردیدند و بهنداري بقلعه بهدر داخل گشته به تمشیت مهمام پرداخت ناهر خان عرضي متضمن رسیدن باتفاق بهنداري و تصفیة راه و گرفتن محبکه از زمینداران و قدغن داشتن با بهنداري در محافظت بلده و تقید حسن سلوک با سکنه بحضور ارسال داشت پس از روز چند بنابر محاسبه و اخراجات سه بندی بابت ایام نیابت بهنداري را با مهر علي خان گفتگو واقع شد و از طرفین کار بذخوشي انجامید - از آنجا که او بنابر حفظ آبرو جمعیت خوب با خود داشت بهنداري موقوف بر وقت داشته مي گزرايد - مهر علي خان بودن خود را صلاح و فلاح کار ندانسته به بذور کنهپایت که متصدیگری آنجا بدر تعلق داشت رفت و منصب قضای بلده از تغیر عنایت الله بقاضي مستفید خان برادر اقضي القضاة - عبد الحمید خان مقرر گشت - همداران آوان مقدمه محمد نیکو سیر در مستقر الخلافت انفصال یافت و صوبه داري دار الفتح اوجین از تغیر نظام الملک به سید دلاور خان مفوض گردید و نظام الملک حضور طلب شد از آنجا که او بنابر مخالفت اطمینان نداشت صلاح رفتن حضور نمی دانست - بصوب دار السرور برهان پور راهي گشت و در آنجا با سید دلاور خان که بعد اطلاع رفتن نظام الملک بموجب اشارت امیر الامرا به دنبال شتافته بود مصاف داده گشته افتاد و نظام الملک عازم خجسته بنیاد اورنگ آباد شد - سید عالم علي خان برادر زاده امیر الامرا که بنیابت سرداري دکن قیام داشت اراده نظام الملک را در یافته بغراهم آوردن سپاه اشتغال ورزیده حقیقت حال را بامیر الامرا نگاشت لهذا قطب الملک و امیر الامرا بعرض اقدس رسانیده مقرر ساختند که ناهر خان دیوان صوبه هندویات پنج لک روپیه از جمله محصول محالات خالصه شریفه از مال و سائر صوبه احمد آباد بجهت مصارف سپاه نزد سید عالم علي خان بزردي بخجسته بنیاد فرستد و مهراجة ناظم صوبه فوج

شخصیکه از آن جماعه پروانه خالصه شریفه در باب تنخواه یومیه خود حاصل کرده باشد از خزانه عامه تنخواه دهند - همدران ایام حکم جهان مطاع واجب الاتباع کرامت صدر یافت که اخراجات محفل شب دوازدهم حضرت رسالت پناه سید المرسلین رحمة للعالمین هر ماه در هر صوبه یک صد و دوازده روپیه مقرر باشد درین باب حسب الحکم بدیوان صوبه رسید که تا مقرر شدن متوالی این امر خیر باتفاق قاضی و ارباب شریعت اظهر سرانجام می داده باشند و منصب قضای بلده از تغیر خیر الله خان بقاضی عنایت الله که در حضور تفویض یافته بود رسیده دخیل کار گشت و در سال هزار و صد و سی و دو حکم و الا در باب سرانجام ملبوس خاص یک لک و هشت هزار و پانصد روپیه در صوبه احمدآباد بدیوان صوبه رسید که سال به سال بمتصدیان فرمایش تنخواه می داده باشند و داروغگی چهره بافخانه از تغیر فتح الله بابو المفاخر خان برادر شیخ الاسلام خان مقرر گردید و برای خرچ مجلس شب یازدهم اسوة المتقین غوث صمدانی محی الدین عبد القادر الحسنی الکیلانی در هر ماه نیز حکم شد که یک صد و یازده روپیه اخراجات آن شب دیوان صوبه تنخواه می داده باشد و همدین سال هندویات چهار لک و هشت هزار روپیه از محصول محالات خالصه شریفه روح الله خان نائب دیوان صوبه بعرض ارسال داشت و فرخ بیگ خان گرز بردار جهة سزاولی ارسال خزانه و کاغذ پیشکش زمیداران و مطالبه منصب داران آمد *

رسیدن انوپ سنگه بهنداری نائب مهاراجه

اجیت سنگه و آمدن ناهرخان دیوان

در ماه جمادی الثانی سال صدر انوپ سنگه بهنداری به نیابت صوبه فرستاده مهاراجه اجیت سنگه باتفاق ناهرخان دیوان صوبه و سید غلام حسین خان فوجدار گودهره و تهاسره و سید رستم علی خان بهادر فوجدار بروده و مطلب خان فوجدار کری و شیرالدین خان بخشی و وقائع نگار از راه ما روار بعد قطع

گستر حضرت محمد روشن اختر مزین و منجلی و منور و معلی گردید بمقتضای حفظ قوانین خاندان جزیل و اقتضای خرم قواعد دودمان جلیل گورگانیه حکم محکم مکرمات توام زیب نفاذ و زیفت ایراد یافت که من بعد اسم مبارک را محمد شاه بر مناشیر سلطنت آئین دولت ثبت و منقش گردانند و جمیع منتهسبان اشغال خلافت و جهانداري و مبادیان اعمال سلطنت شهر یاری اولاً ادای سجود جناب ایزد مسجود را ذریعۀ استقامت و خلود این دولت ابد مرصود دانسته در تقدیم آن لوازم نیایش بقدر توان بجا آورند و ثانیاً ترفیه و تسلیه جمهور خلایق را وسیله استرضای خالق خلایق انگاشته در ترصیص مواد آن دقیقه از دقائق مضا و نامرعی نگذارند باید که آن وزارت پناه بر وفق حکم محکم بعمل آورند و خدمات جز و کل بمردم اهل کار بدستور سابق بحال و وجه مقرری تنخواه داران بر طبق اسناد پیشین مقرر و مسلم دانسته هر کدام را دخیل کار داند و وجه طلب طلبداران را موافق ضابطه تنخواه میداده باشند و بعلمت اسناد مجدد مزاحم نشوند درین باب تاکید داند و نیز در بحالی جاگیر و خدمات و یومیه و مدد معاش و دام انعام کلمه اجمعین بدستور سابق و عدم مزاحمت طلب سند عهد مبارک حکم اقدس عز ورود یافت پس از ورود احکام مهر علی خان نائب صوبه و روح الله خان نائب دیوان و ارباب تحریر و بندهای بادشاهی منادی باسم مبارک بلند آوازه گردانیده صغیر و کبیر و برنا و پیر را از جلوس ابد قرین مخبر ساختند و خطیب بخواندن خطبه طیبه بالقاب همایون رطب اللسان و عذب البیان گشته پایه منبر را مرتبه برتری داد و چهره طلا و فقره بنقش سکه مبارک بهائی تازه و رتبه بی اندازه بهم رسانیده اعتبار رواج افزود چندی در آغاز جلوس این بیت مسکوک گشت *

سکه زد در جهان ز لطف اله بادشاه زمان محمد شاه
من بعد - سکه مبارک محمد شاه بادشاه غازی - قرار یافت چون پس
از موقوف شدن اخذ جزیه در باب یومیه داران خزانه جزیه پروانه صادر شده بود
که از خزانه عامره تنخواه می داده باشند درین ولا فرمان شد که یومیه

علي خان بحضور اقدس باریاب شده مقدمات صدر را بعرض رسانید و بدرجه اجابت مقرون گردید و در همان روز ضروریات سواری و غیره مهیا گشته بسرعت متوجه مستقر الخلافت شدند وزراء و امراء شرائط استقبال و لوازم تهنیت بجا آورده پانزدهم شهر ذیقعدة الحرام که مطابق هزار و صد و سی و یک هجری بود بر تخت مورثی اجلاس فرموده خود را محمد شاه بادشاه ملقب ساختند نظم چو مرگ افکند افسری از سری - نهد آسمان بر سر دیگری - همان است این چیز فیروزه فام - که گردید گرد سر سام و حام - و بعطای خلاع فاخره و نوازشات متکاثرة قطب الملک و امیر الامراء و غیره امرایان را مفتخر و سربلند گردانیدند و بدستور سابق امر جلیل القدر وزارت و امیر الامرایی بقطب الملک و سید حسین علي خان تفویض یافت و مقرر شد که آغاز سال جلوس مبارک را از انتقال محمد فرخ سیر محسوب نمایند و مناشیر مطاعه و احکام واجب الانقیاد بجمیع صوبداران و فوجداران و دیوانیان ممالک محروسه در نوید مسرت جاوید سریر آرائی بندگان حضرت شرف صدر یافت و صوبداری احمدآباد بدستور سابق بمহারجه اجیت سنگه و دیوانی بذاهر خان بحال ماند و مهر علي خان به تمشیت امور نظامت پرداخت *

نقل حسب الحکم در سریر آرائی بنام ناهر خان

دیوان صوبه

درین زمان میمنت اقتران که بفضل مفضل بی همتا و کرم مکرم جل و علا سریر خلافت مصیر و کریاس^(۱) گردون اساس باجلال فیض اقتباس سلطان السلاطین خاقان الخواقین قدر قدرت بیضا صولت ظل ظلیل ایزد بی نیاز فائب ذبیل کریم کارساز جهانپای سکندر تمکین خاقان سلیمان نگین رافع لوای عدل و احسان و دافع بنای جور و عدوان دارای معدلت پرور فرمان زوای مراد

(۱) بکسر اول بر وزن الباس دربار بادشاهان و امرا و اعیان را گویند و کلیاس نیز آمده -

سلطنت حضرت فردوس آرام گاه محمد روشن اختر
ملقب به محمد شاه بادشاه و صوبه داري
مهاراجه اجیت سنگه و نیابت مهر علي
خان و دیوانی ناهر خان نائب
روح الله خان

چون در آن ایام بعد شهادت بادشاه شهید و ارتحال بادشاه جنّت آرام گاه محمد رفیع الدرجات محمد نیکو سیر ندیره محمد اکبر بادشاهزاده در قلعه ارک مستقر الخلافت اکبر آباد معتکف بود درین هرج و مرج مردم احشام قلعه را با خود رفیق ساخته داعید خروج نمود و باکتر راجه ها و امرا که یک گونه از رویداد مقدمه بادشاه شهید از قطب الملک و امیر الامراء غبار آلوده خاطر بودند بسوی خود دعوت نموده نوشت و از بعضی خفیه مراسلات بمیان آمد و این راز سر بسته بر ملا افتاده زبان زد خاص و عام گردید محمد نیکو سیر نیز قلعه را استحکام داده علم سلطنت بر افراخت - بذابر رفع این هنگامه قطب الملک و امیر الامراء در رکاب حضرت شاه جهان بادشاه با لوازم توپخانه از دارالخلافه شاهجهان آباد بر آمده متوجه مستقر الخلافت اکبر آباد گشتند و چندی در محاصره و جنگ توپ و تفنگ و بستن مورچال در انجا توقف واقع شد درین ضمن در او اخر شهرشوال رحلت شاه جهان بادشاه روی داد لهذا قطب الملک و امیر الامراء به سید نجم الدین علي خان برادر خود که به صوبداری دارالخلافه قیام داشت نوشتند که یکی از شاهزادهای والا نژاد را برجناح استعجال بدین صوب عازم گردانند که تشریف ارزانی داشته سریر آرامی سریر موروئی شوند از انجا که تقدیر ازلی و مشیت لم یزلی بدان پیوسته بود که بندگان حضرت قدر قدرت محمد روشن اختر ابن محمد جهان شاه بهادر بن حضرت خلد منزل بر اورنگ فرمان فرمائی رونق افزا شوند بذابران سید نجم الدین

شهید مقرر شده در باب رسانیدن آن از خزانه عامره صوبه احمد آباد پروانه تنخواه ورود یافت و جهت ارسال پنج لک روپيه زر خيرات که در عهد بادشاه شهید بدارونگي محمد حفيظ خان مقرر شده بود منجمله آن سه لک روپيه حواله شده برای دو لک روپيه باقي و ارسال داشتن به بندر سورت نزد داروغه حکم معلى صادر گشت و سه هزار روپيه حسب الاتمس میر حمله معظم خان خانخانان بهادر صدر جهان صدور الصدور در وجه انعام شیخ محمد غوث معلم حاج ساکن مکه معظمه از خزانه احمد آباد تنخواه شد و نیز در باب بحالي جاگیر و يوميه و مدد معاش و دام انعام کلهم اجمعين بدستور سابق و عدم مزاحمت آوردن سند مجدد حکم قدس بوزارت پناه رسید *

آغاز فساد پيلاجي گايکوار مرهته در نواحی بندر سورت

همدران اوان پيلاجي راوگايکوار مرهته در نواحی بندر سورت سر بفساد برداشته بتاخت و تاراج ديهات دست تپاول دراز ساخت شیخ الاسلام خان نائب متصدي آنجا سيد عاقل و محمد پناه را با فوج بمقابله و مدافعه تعین نمود بعد جنگ محمد پناه زخمی شده بدست مرهته گرفتار آمد و مقطعي داده خلاص شده ازان ایام پيلاجي سال بسال مکرر بدان صوب آمده موضع سونپره معموله تو کوره مضاف سرکار سورت را متصرف گشته مسکن قرار داد و هم دران سال چند اربه جنس ابريشم که از بندر سورت باحمد آباد می آوردند بر گزر دریای مهي کولیان آنجا غارت نمودند لهذا مهر علي خان نائب ناظم یک لک و پنج هزار روپيه بموجب محضر بمهر اعیان و بندهای بادشاهی و دستک دیوان صوبه از خزانه عامره گرفته نگاهداشت سپاه نموده بر آنها لشکر کشید و من جمله آن آنچه توانست جنس مغروته را از کولیان گرفته بمالکان مسترد ساخت و ضامن عدم تمرد گرفته معاودت نمود *

ظل ظلیل مرحمت حضرت آفریدگار زیب و زینت تازه و بهای بے اندازه یافت و در همان لمحۀ سعادت لمعه حکم جهان مطاع آفتاب شعاع پیرایه صدور و کرامت نغان پذیرفت که من بعد لقب همایون و اسم مبارک مقدس را بر مناشیر دولت و نگین سلطنت شاه جهان بادشاه مثبت و منقش گردانند و چون همگی نیت حق طویت مصروف بر فاهیت کافه انام و امن و امان جمهور خواص و عوام است بجمیع ناظران و فوجداران و دیوانیان ممالک محروسه و کارپردازان مهمات سلطنت ابد قرین فرامین مرحمت آئین و احکام گیتی نظام بر نگارند که جمیع بندهای بادشاهی را از روی فضل و کرم به تمشیت مهمات و خدمات مقبوضه بدستور سابق بحال فرمودیم باید که در پرورش رعایای مال گزار و رفاهیت غربا و مساکین و حمایت مسافری و متردین و قلع و قمع فساد و تنبیه سرکشان بلاد توجه و افرو سعی تمام بکار برند لهذا حسب الحکم الا علی بمعرض تحریر می آید که شکر عنایات و مراحم بادشاهانه بجا آورده بخاطر جمع بموجی که از پیشگاه فضل و کرم ارشاد شده در تقدیم خدمت تقید نمایند و در مکانات دار الضرب صوبه احمد آباد جنس طلا و نقره و غیره را بمضمون سکه مبارک که در ضمن ترقیم یافته مسکوک گرداند درین باب از پیش گاه خلافت تاکید داند - شرح ضمن بموجب سکه مبارک که در حضور اقدس مسکوک شده آنکه سکه مبارک شاه جهان بادشاه غازی و بهمین مضمون بنام نائب ناظم حکم و زود فرمود مهر علی خان نائب نظامت از طرف مهاراجه اجیت سنگه که صوبه بحال بود و روح الله خان نائب دیوان صوبه باتفاق شسته منادی باسم آنحضرت بلند آوازه ساختند و در دارالضرب بالقباب همایون طلا و نقره تمام عیار گشت و نیز حسب الحکم والا در باب بحالی و استقلال خدمت دیوانی و داروغگی و کمره گری کتھرہ پارچه و غیره کل محال سائر و امینی پایباقی صوبه احمد آباد و فوجداری پرگنه پتلاد و دولقه مضاف صوبه مذکور بدستور سابق بنام ناهر خان عززود یافت و نیز حکم ضبط خانہ کپور چند بهنسالی جوهری باتفاق نائب ناظم و غیره متصدیان بادشاهی بدیوان صوبه رسید - ده هزار و هشتصد روپیه در ماهه مهارانی دختر مهاراجه اجیت سنگه محل بادشاه

سلطنت محمد رفیع الدوله ملقب به شاهجان بادشاه و صوبه داری مهاراجه اجیت سنگه و نیابت مهر علی خان و دیوانی ناهر خان نائب روح الله خان

چون حضرت جنت آرام گاه محمد رفیع الدرجات بادشاه که از سابق عارضه تی
دق داشت از آنجا که مشیت ایزدی بدان پیوسته بود که در او آخر ایام زندگانی
چندی به تخت نشینی سلطنت کامرانی نماید بیستم شهر رجب المرجب
فرمانروائی ملک فانی را خیر باد گفته به مملکت جاودانی انتقال فرمودند
و هنگام ارتحال بنابر اورنگ آرائی برادر مهین خود محمد رفیع الدوله بوزرا و امرا
وصیت نموده بود بنابران بیستم شهر مذکور روز شنبه بر سریر خلافت و جهانبائی
اجلاس فرمودند و مناشیر و احکام درین باب بنظامان و دیوانیان ممالک محروسه
شرف صدور یافت *

نقل حسب الحکم اقدس در تخت نشینی بنام ناهر خان دیوان

آنکه بمقتضای حکمت بالغه الله تعالی که متکفل صلاح عالم و عالمیان و موجب
انتظام جهان و جهانیان است بر طبق وصیت بادشاه جنت آرام گاه عارج معارج
درجات علیین صاعد مساعد روضات فردوس برین شاه رفیع الدرجات طاب ثراه که
سریر سلطنت بجلوس مهین برادر نامدار والا مقدار مزین شود بیستم ماه رجب
روز شنبه وقت طلوع آفتاب تخت سعادت رخت سلطنت و کشور کشائی
بجلوس جهان افروز بادشاه دین پناه فرزانده قدر و دولت و اقبال فروزنده شمع
عظمت و اجلال - طراز چتر همایون - رونق دیهیم گورگانی - خاقان سکندر منزلت
خسرو سلیمان مرتبت خلیفه دادگر دارای عدالت گستر نائب مذاب پروردگار

شهر جمادی الثاني سال مذکور مهر علی خان بموجب حکم بعمل آورد و از آن تاریخ تا الیوم دیگر اخذ جزیه در هیچ عهدی مقرر نه گشته است و نیز حسب الحکم والا بدیوان صوبه صادر گشت که خدمات احدائی که در عهد حضرت خلد منزل و ایام فرخ سیر مقرر شده و در عهد خلد مکان نبوده موقوف - لهذا طیب خان بیوتات صوبه احمد آباد و بندر مبارک سورت موقوف گشت - که دیگر تا اکنون بیوتات برین مقرر نه شده است در شهر شوال این سال روح الله خان برادر ناصر خان به نیابت دیوانی از حضور رسیده دخیل کار شد همدران ایام که یک گونه غلات رو بگرانی آورده بود بنابران نائب ناظم دو نفر از رئیسان غله فروشان را شکم دریده بر شتر بسته دور شهر گردانید و این معنی باعث عبرت دیگران گشته چندان گرانی نشد و اشرف علی خان پسر خود را بنابر بندوبست و گرفتن پیشکش رخصت کرده معصوم قلی واد کاظم بیگ را رساله داده همراه نمود - آنها بسمت ضلع دریای سابر تا سوری و میکریچ رفته بعد چندی معاودت نمودند و متصدی گری بندر سورت و حراست قلعه سرحد رام نگر از تغیر حیدر قلی خان به فدوی خان مقرر شده بود و بعمل در نیامده من ابتدای فصل ربیع ننگوزئیل سال صدر بگماشته امارت و ایالت مرتبت حشمت و شوکت منزلت بخشی الممالک امیر الامراء بهادر فیروز جنگ سپه سردار سید حسین علی خان تفویض یافت چنانچه سند نیابت آنجا به شیخ الاسلام خان رسید او بد انصوب شتافت و متصدی گری بندر کنه پایت بمهر علی خان مرحمت گردید اشرف علی خان پسر خود را نائب مقرر نمود - سابق مقرر شدن رشید خان بعنوان نامه بری والی ایران بالخته جواهر و اسپان و رسیدن او به سورت بعزم روانگی رقم زده کلک بیان گشته بنابر فساد خوار چ مسقط که راه جهازات بند افتاد در بندر مذکور توقف نموده بود - درین و لا حسب الحکم والا جواهر و غیره را به کسان مهر علی خان سپرد - چون برگشته بهروج در عهده خواجه عبد الحمید خان و بموجب حکم محصول آنجا بر سبیل هندویات بحضور میرفت - برای عدم مزاحمت ایصال زر در خزانه احمد آباد بنام دیوان صوبه حکم ورود فرمود *

که درین ولا حکم جهان مطاع آفتاب شعاع کرامت صدور یافت که جاگیر منصبداران سرکار والا کلهم اجمعین از پیش گاه خلافت و جهانداري بدستور قدیم بکمال و برقرار گردیده به دیوانیان قلمی گردد که محکالات جاگیرداران بدستور سابق بکمال دانسته بعلت سند مجدد عهد سعادت مهمل مزاحم و معترض نه شوند و بدین مضمون موزون که سکه مقرر شده بود زرها مسکوک نمودند - زد سکه بهند با هزاران برکات - شاهنشاه بکروبر رفیع الدرجات و دهم جمادی الاول دیوانی صوبه از تغیر مهر علی خان بامینی پرگزه پتلاد و دولقه و قصبه دوحه از تغیر حیدر قلی خان که در سپرد او بود دار و غلی و کرورائی کهره پارچه و محال سائر در پیشگاه خلافت و جهانبائی ناهر خان که از اصل و اضافه سه هزارى ذات هزار سوار سرفرازی یافته و واسطه گفت و شنود امور مهاراجه و قطب الملک بوده است مقرر و مفوض گشت و تا رسیدن روح الله خان برادرش بعنوان نیابت سپرد مهر علی خان گردید و حسب الحکم اعلیٰ بمهر قطب الملک یمین الدوله از قرار یازدهم شهر جمادی الاول سنه احد جلوس در باب معافی اخذ جزیه بذام ناهر خان ورود یافت *

نقل حسب الحکم در معافی جزیه

آنکه رفعت و معالی پناه وزارت و کفایت دستگاه ناهر خان محفوظ باشند درین ولا سیاهه بمهر امارت و ایالت مرتبت حشمت و شوکت منزلت عمده الملک بخشى الممالک امیر الامرا بهادر فیروز جنگ سپه سردار بدفتر رسیده که در باب معافی جزیه برطبق التماس امارت و ایالت مرتبت راج راجیسر راجه اجیت سنگ معروض مقدس معلی گردید حکم محکم قضا شیم شرف صدور یافت که معاف اعتبار نماید - لهذا حسب الحکم والا قلمی میگردد که آن رفعت پناه درین ماده بر وفق حکم معلی بعمل آورده متصدیان جزیه احمد آباد و محکالات متعلقه صوبه مذکور را بی دخل سازند و احتیاط بلیغ بکار برند که احدی بکسی مزاحم نشود - درین باب از جناب عالمیان مأب تاکید اکید دانند چنانچه پنجم

سرگرم گردید - محمد بهادر ولد صلاحیت محمد خان بابی را فوجدار کرد مقرر ساخت و دیوانی صوبه از تغیر حیدر قلی خان از بست و دوم ماه مزبور از ابتدای فصل خریف آیت ٹیل سال مذکور بمهر علی خان تفویض یافت و حسب الحکم در باب اورنگ آرائی بادشاه محمد رفیع الدرجات بمهر قطب الماک یمین الدوله سید عبد الله خان بهادر ظفر جنگ سپه سالار یار وفادار مرقوم نهم ربیع الثانی سنه احد جلوس والا بشرف صدور پیوست *

نقل حسب الحکم

رفعت وزارت پناه - شجاعت دستگاه مهر علی خان محفوظ باشند - حکم جهان مطاع آفتاب شعاع بندگان حضرت قدر قدرت سلیمان شوکت سکندر حشمت - مؤسس اساس خلافت و جهانداری - مروج رواج سلطنت و تاجداری رحمت اعم آفریدگار - فضل اتم درگاه دادار - حضرت خلیفه الرحمن - ظل سبحان بادشاه غازی محمد رفیع الدرجات شرف نفاذ عزایم یافت که چون فرخ سیر بسبب جنونی که طاری حال او شده بود از جاده اعتدال انحراف ورزیده اداهای خارج که خلاف طریقه سلسله علیّه تیموریه است بمیان می آورد - بجزای کردار فاهموار خود رسید و اورنگ خلافت و جهانداری بجلوس میمنت مانوس زیب و بهاری تازه یافت - باید که احکام گیتی نظام بجمیع ناظران و دیوانیان ممالک محروسه برنگارند که در تمشیت مهمات انتظام و معاملات صوبجات و اقطاع تعلقات خود را بدستور سابق باستقلال تمام پیروازند و نوع ضبط و ربط و بندوبست نمایند که سایر رعایا در مهمل امن بوده بخاطر جمع بدعلی دولت ابد مدت و کسب و پیشه خود را مشغول باشند و دست تعدی اقویا از حال ضعیف کوتاه گردانیده امیدوار تفضلات باشند لهذا حسب الحکم اعلی نگارش می یابد که آن وزارت پناه شکر این همه تفضلات و نوازشات بی پایان بارگاه خلافت و کامگاری بجا آورده بر طبق حکم محکم بعمل آرند - درین باب از جناب جهانیان مآب تاکید داند و نیز حسب الحکم والا در بحالی جاگیر منصب داران وارد فرمود

سلطنت محمد رفیع الدرجات بادشاه و صوبه داری مهراجہ اجیت سنگه و نیابت حیدر قلی خان و دیوانی مهر علی خان و ناهو خان

بنا بر بعضی مقدمات که ذکر آن مناسب این اوراق که منحصراً بر رویداد و سوانح صوبه احمد آباد است نیست میان بادشاه محمد فرخ سیر و قطب الملک وزیر نا موافقت بظهور آمد و امیر الامراء سید حسن علی خان بهادر که در آن ایام بسر داری ملک دکن قیام داشت از وقوف سوء مزاجی بادشاه با برادرش با لشکر گران و بالاجی را و مدارالمهام راجه ساهو را با پنججاه هزار سوار مرهته همراه گرفته بدار الخلافت شتافت و محمد فرخ سیر را معتکف ساخته بشهادت فائز گردانید *

* بیت *

وفا را خاک ره کردی جفا را بر فلک بردی

نه شرم از خلق ورزیدی نه پروا از خدا کردی

و محمد رفیع الدرجات ابن محمد رفیع الشان بن حضرت خلد منزل هشتم شهر ربیع الاول سال هزار و صد و سی و یک بر تخت سلطنت اجلاس فرمود و احکام مطاعه مشتمل بر جلوس مبارک و نظم و نسق ممالک محروسه بنام ناظمین و دیوانیان صوبجات صادر گشت از آنجا که در هنگام تبدیل سلطنت قطب الملک مهراجہ اجیت سنگ را بصوبه داری احمد آباد امیدوار گردانیده رفیق خود ساخته بود درین راه و لا حسب الحکم اشرف در باب نیابت صوبه تا رسیدن نائب مستقل از طرف مهراجہ نامرد مهر علی خان که عمده منصبداران متعین صوبه بود ورود یافت چنانچه او پنجم شهر ربیع الثانی دخیل کار گشته هنگام شب چراغان جلوس مبارک را بر عمارت کار یز بازار نمود و به تمشیت امور مهم نظامت

بحقائق و معارف آگاه شیخ علی سرهندي و پانصد رویه بسید احمد از فرزندان قدوة العارفین شاه وجهه الدین قدس سره از خزانه جزیه صوبه تذخواه گردید و خدمت امینی کثره پارچه از تغیر میر ابراهیم بسید فتح الله تفویض یافت و از معروضه محفوظ خان وقائع نگار بعرض اقدس رسید که سید حامد از فرزندان حضرت معکوب عالم که جهت تهفیت جلوس بذابر عدم استعداد و مخاطره راه نتوانست بحضور رسید و از معمول قدیم هرگاه در عهد پیشین بتقریب گزارش تهفیت به عتبه خلافت رسیده اند خلعت فاخره و هزار و پانصد رویه نقد و سه هزار رویه قیمت ماده فیل یا بجنس فیل عطا می شده لهذا حسب الحکم اعلی بنام دیوان صوبه صادر شد که سید را سامان راه بقدر ضرور داده روانه درگاه ساز چنانچه روانه گردید سابقاً روانه شدن عبد الحمید خان و سید عقیل خان بدرگاه معلی رقم زده کلک بیان گشته چون خوانین مذکور بمستقر الخلافه اکبر آباد رسیدند سید عقیل خان بصوبه پتفه بنزد سر بلند خان رفت و عبد الحمید خان بحضور شتافته در اندک ایامی بفوجداری سورتهه سرافراز شده مراجعت نموده بیرون بلده رسید و نگاهداشت سپاه نموده روانه آنجا گردید و سید حامد بملزمت رسیده بدستور معهود نقد و ماده فیل یافته رخصت انصراف یافت و تولیت درگاه قدوة الواصلین احمد کتھو قدس سره نیز بدو مفوض گشت حیدر قلی خان بذابر بندوبست ضلع دریای صهبی و تنبیه و تادیب متمردان و کولیان پرگنه برودره محاللات آنطرف کاظم خان خلف خود را برای رگهناتیه داس دیوان نائب مقرر نموده بر آمد و چندی دران نواحی بامور مرجوعه پرداخت که از روی نوشته جات و کلامی دربار دولت مدار واضح گشت که صوبه از صمصام الدوله تغیر شده لهذا به کاظم خان و رالی رگهناتیه داس نوشت که محرران دفتر دیوانی را بذابر مرتب نمودن نسخه ایام دیوانی خود باتمامی احوال و اثقال و تبعه و لحقه به بروده رساند و غزنی خان عرف محمد فیروز جالوری فوجدار پالن پور را تا رسیدن ناظم صوبه منصوب بحفظ و حراست بلده نائب مقرر نموده - کاظم خان عزه شهر ربیع الاول از احمد آباد بر آمد و غزنی خان از پالن پور رسیده داخل گشت میر مرتضی ایلچی و رشید خان نامه بر رالی ایران بتعاقب یکدیگر در همان ایام از احمد آباد روانه بندر سورت شدند *

محمد بیگ خان بتازگی گرفته بود تجویز نموده فرود آورد محمد عبد الله
 برادر موسی خان که بعنوان مهماندار تا بندر سورت از حضور تعیین و همراه بود
 از آنجا که پنج هزار روپیه در وجه انعام او مرحمت شده و دو هزار روپیه از خزانه
 اندرون محل عطا گردیده سه هزار روپیه باقی را پروانه تنخواه بر خزانه عامره بنام
 دیوان صوبه رجوع نموده گرفت و همدین سال رشید خان از حضور محل جهت
 نامه بری با برخی از جواهر نزد والی ایوان تعیین گشته بود وارد گشت که از
 بندر سورت برای جہاز روانه شود و نیز حکم اشرف بجمع دیوانیان صوبه جات صادر
 شد که هر که از اهل خدمات بر مکان خدمت خود حاضر نباشد و گماشته او بوده
 باشد بیدخل سازید - چون شریف سعید شریف مکه معظمه زاد الله شرفا و تعظیما
 و دیعت حیات سپرده پسرش شریف عبد الله بشرافت آنجا مقرر گشته بود درین
 ولا حاجی صالح نام را بطریق ایلچی با پانزده راس اسب عربی نژاد و نامه مشتمل
 بر در گزشتن پدرش و درخواست مقرر شدن سالانه یک لک روپیه بدستور پدر بنام
 خود نموده بود بعد از گذشتن نامه اسپان از نظر اقدس سالانه از خزانه بغدر
 سورت بنام او معین گشت و برای رسانیدن تنخواه سال حال مصحوب حاجی
 صالح ایلچی بر موسم روانگی جہازات حسب الحکم اقدس حیدر قلی خان شرف
 ورود ارزانی داشت و نیز یرلغ رفت که آینده سال بسال تنخواه میداده باشند
 از آنجا که فضل و کمال مولانا شیخ نور الدین محمد بصمصام الدوله ظاهر شد
 حسب الحکم اعلیٰ بذابر فرستاده شیخ محمد صالح و شیخ نظام الدین محمد
 پسران خود با رساله که در باب خیل تالیف نموده رسید و پروانه تنخواه هزار روپیه
 بمهر قطب الملک جهت زان و راحله آنها بنام دیوان صوبه ورود فرمود و نام بردها
 روانه شدند حکم اقدس بشرف صدور پیوست که پنج لک روپیه از محصول جزیه
 صوبه احمد آباد برای ارباب استحقاق حرمین الشریفین امانت نگاه دارند و برای
 رسانیدن آن محمد حفیظ خان مقرر گشت چون در افراد مختار ج بلده احمد آباد
 در ماهه پیادهای متعینه خزانه عامره داخل بود حکم شد موافق معمول در ماهه
 آنها بعهده ناظم صوبه است از آنجا میگردند و دو هزار روپیه بطریق مدد خرج

وقوع قحط که بجنبوتره اشتهار یافته

همدران سال قحط شدید روی نمود که در اهل گجرات مشهور بجنبوتره است فی روپیة باجرا و موتهه بچهار (۱) آسار تصدیع تمام و مشقت ما لا کلام میسر بعضی می شد اما بنابر ضبط و تسلط نائب صوبه کسی را یارای ستم برضعیفان نبود و غله که از بیرونات می آمد قرار یافته بود که برادر خانه رای رگهذاته داس دیوان حیدر قلیخان بفروخت می رفت و بقدر نصیب و قسمت بدست می آمد اگرچه دران وقت بارش بے وقت که بکار مزروعات نیامد شده و دشت و صحرا سبز گشته اکثر غربا و مساکین از راه اضطرار بخوردن برگ سبزیهای خود رو که آن را پخته اطفای نائزۀ جوع می نمودند منجر بمرض و هلاکت می گشت و فرزندان را در معرض بیع در آورده بیکروپیة و دو روپیة می فروختند و اثر و با در مردم پدید آمد بسیارے ره نور وادی عدم گشتند سابق از قدیم الایام در گجرات در بهای غله و روغن زرد و اجناس ماکولات و مشروبات روپیة های سوراخی و کم وزن که باصطلاح چلنی و باقر خانی می گفتند بصرف میرفت درین سال قحط روپیة های تازه سکه مقرر گشت که تا اکنون بهمان نهج استمرار دارد - همدران ایام غزنی خان عرف محمد فیروز جالوری فوجدار پالن پور بنابر رفع ناخوشی و تصفیۀ خاطر از صفدر خان سلسله جنابان امر مصالحه گشته باحمد آباد آمد و حیدر قلی خان را دیده گفت امریکه مشیت ایزدی بدان تعلق پذیرفته بعرضۀ ظهور آمد

* اکفون *

همه حال آشتی بهترز جنگ ست

* مصرع *

حیدر قلی خان که از ابتدا راضی بوقوع این واقعه نبود استمالت نامه بکمال دلبری نوشته صفدر خان را با پسران طلب داشت و آنها آمده ملاقی گشتند - میر مرتضی ایلچی والی ایران نیز دران اوان از اودیپور وارد گشته بیاغ مهر علی خان فرود آمد حیدر قلی خان با اعیان رفته دیدن کرد و برای بودنش خانۀ مهر علی خان واقع کنار دریا که منجمله خانهای

(۱) آسار جمع سیر و آن وزنی است هر دیاری بمقدار معین *

زدند و جلوریز قریب به فیل سواری حیدر قلی خان رسیده چپقلشهای نمایان
 بظهور رسانیدند هرکه پیش آمد سر خود را پیش دید - جوانان خوب از طرفین
 بر خاک معرکه در خون غلطیدند لیکن درین تاختر سرشته جمعیت از هم
 گسیخته بتفرقه انجامید هر یکی از سرداران بطرفی بر آمدند و بقیته السیف
 مانند بذات النعش پراگنده گشته ما من طلب شدند - صلابت محمد خان را
 اندک زخم شمشیر بر دست رسید - صفدر خان که فیل سواری بمکان خود با
 بعضی مخصوصان بمقابل ایستاده بود از وقوع این واقعه بذاتر تکلیف مردم بسمت
 دیگر عذر تاب شد - حیدر قلی خان که اراده پرخاش نداشت بتعاقب پرداخت
 الحاصل صفدر خان پس از بر آمدن از آن وادی هولناک بموضع انتر سونده مسکن
 بلوزمیدار رسیده اخبار طلب فرزندان شد خبر یافت که صلابت محمد خان
 و جوانمرد خان و محمد اسد و دیگر اقربا شب همانروز بتعاقب یکدیگر در پوچات
 آنطرف دریای سابرمتی بهم پیوسته قبائل را از شهر بر آورده بصوب پالن پور
 شتافتند - لهذا خود نیز متوجه آنطرف گردیده پیوست حیدر قلی خان روز دیگر
 کوچ نموده بموضع عیسن پور دو کوهی بلده رسید و سه روز توقف ورزیده متصل
 مزار حضرت شاه بهیکهن قدس سره که در سواد بلده بلب جوی سابر واقع ست فرود
 آمد و غره شهر ربیع الثانی بباغ شاهي استقامت گرفته تا یک ماه و نیم مقام داشت
 و شانزدهم روز دوشنبه ماه جمادی الاولی داخل بهدر گشته به تمشیت مهم
 و نظم و نسق پرداخت شکر الله بیگ نائب متصدیگری بندر کندهایت نوشت
 که از بندر سورت نیز رفته خبردار باشد و سید فیض الله منصب دار متعین صوبه
 که واقف کار این دیار و مرز و بوم بود اکثر امورات و رتق و رتق مهم مرجوعه را
 بذریعه او بانجای می رسانید و از رویداد مصاف بابی نوعی تسلط و ضبط
 و بندوبست بهمرسیده بود که احدی را مجال اظهار خودسری نماند - از آنجا که
 حیدر قلی خان خالی از استعداد نبود در تاریخ این فتح گفته * * بیت *

چو رایات حیدر نمودار شد علمهای افغان نگونسار شد

علمها عبارت از دو الف افغان ست چون نگونسار شوند فغن ۱۱۳۰ ماده تاریخ است

مهر علي خان بگذارند پیام وجه بمقتضای قدم اخلاصمندی خود بعنوان خیر خواهی فهمانید از آنجا که مشیت ایزدی بنوع دیگر تعلق پذیرفته بود اثری مترتب نه گشت -
* بیت *

عنان تاب شد از ره انقیاد طریق سلامت برفتش زیاد

تدبیر انسانی رفع تقدیر ربانی را نتوانست نمود او آخر شب مهر علی خان بے نیل مقصود معاودت کرد و قرار بر جنگ افتاد همانوقت حیدر قلی خان توپخانه را پیش فرستاده مورچال قائم ساخت و سرازه بر حریف بست پس از طلوع آفتاب عالمتاب از طرفین توپخانه رعد کردار بغوش در آمده سحاب دخانی بلند گشت و تگرگ آتشین باریدن گرفت و از جانبین متهوران دلاوران را عرق حمیت و انتقام کشی بحرکت آمد -
* بیت *

دو رویه صفدران صف در کشیدند همه روی زمین لشکر کشیدند

و دو دریای مبارزان به طغیانی در آمده موج زنان رو بیکدیگر آوردند و ترددات نمایان از پر دلان طرفین بظهور در آمد از آنجا که همراهیان صفدر خان بیشتری جماعه کولیان و قصباتیان بودند از جنگ میدان و صف آرئی و رسیدن گولاه توپ و جزائر و سرگردانی بان و جمعی که اجل شان رسیده بود بر خاک هلاک افتاده دیده چشم شان ترسید اول فرقه کولیان و گروه قصباتیان که بمعاونت آمده بودند کذارة کشیدند -
* بیت *

رمیدند آن وحشیان بے درنگ بدان سان که نخچیر و رنگ^(۱) از پلنگ

صلابت محمد خان و جوانمرد خان و محمد اسد غوری و تمامی برادران و اقربا با جمعی از دلاوران و طائفه شجاعان سکنة شهر و متهوران باشندگان آنطرف رود سابر که مشهور و معروف و صاحب ننگ و ناموس و پیوسته بعنوان قراب با نوکری خوانین مذکور می بودند عار فرار بر خود قرار نداده پای شجاعت در میدان مبارزت استوار ساخته رمیدان آن وحشی صفتان و آثار تزلزل در ارکان بعضی بیدلان باقی ماندگان را دیده یک بار بارگی بر انگیخته بر قلب مقابل

(۱) رنگ بر وزن سنگ نخچیر و بز کوهی و گاو دشتی را گویند - برهان *

پراکنده شدند و رحل و ثقل بابی بغارت رفت - صفدر خان بنابر کبر سن و عدم طاقت نقل و حرکت بر جای خود استقامت گزید چندی از شاگرد پیشه با او مانده بودند حیدر قلی خان ازین قضیه واقف گشته هنگامه آرایان را بزجر و توبیخ منع نموده باز داشت و آنچه توانست از جنس مغروته مسترد گردانید و صفدر خان را نزد خود طلب داشته در نهایت تملق و چاپلوسی عذر خواهی و اظهار خجالت نموده گفت ظهور خیر و شر منوط و مربوط باراده قادر مختار و خالق بشر است -

* بیت *

باقضا بر نمی توان آمد با قدر هم نمی توان آویخت
از امری که واقع شد گرد کدورت بخاطر خود راه ندهد و ازین قبیل گفت و شنید
نموده مستمال ساخت -

* بیت *

هر کجا داغ بایدش فرمود چون تو مرهم نهی ندارد سود
اما او را مفید نیامد باظهار اینکه ساز و سامان اقامت سفر نموده بشهر رفته تدارک
نموده میسر مصلحان خیر اندیش گفتند که آنچه مطلوب باشد درینجا
سر انجام می تواند شد - از آنجا که در سر خیال دیگر داشت هر چند بیشتر
گفتند کمتر شنید و باحمد آباد آمده شروع نگاهداشت سپاه و فراهم آوردن مردم
از خویش و بیگانه شهر و قصبات و جمع نمودن کولیان باستعجال تمام اشتغال
ورزیده در ایام معدود با چند ضرب توپ و قریب چهار پنج هزار سوار و پیاده را
تجهیز نموده بعزم تلفی مافات و تدارک گذشته و آوردن آب رفته بجوی - آنطرف
موضع پتوه سر راه فرود آمد - حیدر قلی خان که از پتلاد کوچ نموده در آن نزدیکی
بولب دریایی کهاری که فاصله سهل دارد منزل گزیده از آمدن او باستقبال با فوج
و اراده مقابله آگهی یافت - عاقبت اندیشی را کار فرموده نمی خواست که
فائز قتال افروخته و غبار کدورت بیشتر مرتفع گردد - مهر علی خان را هنگام شب
اسطوخودوس گفت و شنود و رفع نزاع نموده بنابر زنگ زدائی مرآت قلوب که در مقام
پتلاد نشسته بود مکرر فسادا گفت -

* بیت *

نداریم با تو سر دشمنی تو هم سنا دوستی نشکنی

داشت رسید و او بذایر مداخلت به شیخ الاسلام خان امین اخذ جزیه نوشت که تا رسیدنش به حفظ و حراست بلده پرداخته خبردار باشد - عبد الحمید خان امر حکومت را سپرد نموده عزم روانگی دارالخلافه را مصمم نمود - سید عقیل خان نیز در باغ مهر علی خان فرود آمد که همان روز جواب والد مشتمل بر معاودت و رسیدن بموراسه وصول یافت سید عقیل خان بلا توقف از بر آمدن خویش آگاهی داده نوشت از جائیکه رسیده باشند در عرض طریق آمده ملحق گردند - روز دیگر عبد الحمید خان و او باتفاق یکدیگر روانه گشتند - حیدر قلی خان غره شهر ربیع الاول از بندر سورت باراده احمدآباد کوچ نمود مهر علی خان و صفدر خان بابی و صلابت محمد خان و جوانمرد خان و محفوظ خان وقائع نگار و محمد منعم سوانح نویس منصبداران متعینه و اهل خدمت بذایر استقبال بر آمده راهی شدند شیخ روح الله برادر ناهر خان که بودن خود را مناسب ندانست روانه حضور گشت - استقبالیان بعضی تا گذار دریای مهی و برخی این طرف پس و پیش رسیده ملاقی شدند تا آنکه سواد قصبه پتلاد منزل شد بذایر معاملات آنجا روزی چند مقام روی داد *

وقوع خانه جنگی با صفدر خان بابی

درین مقامات فلک شعبده باز بازی تازه بر روی کار آورد - مفصل این مجمل آنکه بر سرچاهی که لشکریان آب کشی می نمودند فیما بین سقایی صفدر خان بابی و الف بیگ جماعه دار همراهی حیدر قلی خان گفتگو واقع می شود از جانبین چندی از پواج که در آنجا حاضر بودند بحمایت و اعانت سقایی خود پرداخته کار از نزاع و خصومت زنایی گزاینده بچوب و سنگ و به تیغ و خنجر منجر ساختند و نوبت حمایت از اجامره و اجلاف و سائر الناس گذشته بمردم آدمی انجامید و شور و غوغا در لشکر افتاد - کسان الف بیگ زور آورده تا فردگاه صفدر خان رسیدند چون از وقوع این واقعه ناگهانی و قوفی نبود هرکه بحاجتی یا جانی بود خود را نتوانست رسانید - بالضروره

موقوف گشتن سه شنبه بازار و مقرر شدن جمعه بازار بدستور ایام پیشین

از قدیم الایام در عهد سلاطین گجراتیه مقرر شده بود که روز جمعه که روز تعطیل و هم بنابر فراهم آمدن مردم بنماز جمعه در مسجد جامع جمعه بجمعه بازاری از پیش دروازه بهدر تا سه دروازه فراهم میگشت و مردم قصابات و قریات ده پانزده کروهی بروز معین از اطراف و جوانب آمده به بیع و شراء اشتغال می ورزیدند و بدین وسیله بنماز جمعه میرسیدند و این طریقه تا عهد حضرت خلد مکان مستمر بود - در ایام حکومت یکی از ناظران آن عهد بنابر امری بازار را بروز سه شنبه که نیز روز تعطیل است تعیین فرمود و این شیوه تا حال جاری گردید درین ولا عبد الحمید خان نائب ناظم نظر بحاضر شدن اهل اسلام برای نماز پس از انقضای شصت سال بازار روز سه شنبه را منع نمود منادی گردانید و بروز جمعه بدستور ایام پیشین مقرر ساخت که تا اکنون جاری است و همدین سال او آخر ماه ذیحجه الحرام بنابر تکلیف سید عقیل خان و والد راقم روانه دارالخلافه گشت که بدانجا شتافته بتلاش خدمت و تعلقه به تخصیص دیوانی صوبه اگر تواند شد پردازد و در فواح اودی پور با میر مرتضی ایلچی ایران دیار که بدین صوب می آمد و بنابر وقوع خانه جنگی در آنجا متوقف بود برای اصلاح آن بتکلیف محترم خان برادر ایلچی ایشانرا مکث روی نمود که گزارش تفصیل آن مناسب مقام نیست - درین بین حیدر قلی خان نائب صوبه مقرر گشت چون بنابر معاودت از سورتبه از سید عقیل خان بغایت زنجیده بود او توقف خود را صلاح حال ندانسته بوالد نوشت که معاودت نموده بیاید که باتفاق عازم شویم *

مقرر شدن حیدر قلی خان به نیابت صوبه

ششم شهر صفر المظفر سال هزار و صد و سی سند نیابت بمهر مصام الدوله از تغیر خواجه عبد الحمید خان بنام حیدر قلی خان که در بندر سورت قیام

صوبه داري صمصام الدوله خان دوران و نيابت عبد الحميد خان و ديواني حيدر قلی خان

در پيش گاه خلافت و جهانباني صوبه داري احمدآباد به صمصام الدوله خان دوران نصرت جنگ که بمنصب هفت هزاري ذات هفت هزار سوار سرافراز و به نيابت امير الامراء سيد حسين علي خان بهادر فيروز جنگ به تمشيت امور مير بخشى گري مي پرداخت از تغير مهاراجه اجيت سنگه محمت گشت و منشور نيابت و مداخلت و حفظ و حراست شهر و پرگنات بنام خواجه عبد الحميد خان بست و چهارم شهر جمادي الثاني سال هزار و صد و بيست و نه عزورود يافت - و او دو سه روز بنابر فراهم آوردن سپاه به کتمان اين امر کوشيده ظاهر ساخت و نائبان مهاراجه را طوعاً و کرهاً بي دخل نموده بر آورد - مهاراجه از کيفيت وقوع اين واقعه در حين مراجعت که بنزدیکی رسیده بود متخير گشت و چون مار بر خود پيچيد - خواجه عبد الحميد خان که از فتنه جوئي او مطمئن خاطر نبود توپها را بر دروب بلده قسمت نموده بمردم کاري سپرد و باسکنام برج و باره پرداخته مستعد ممانعت گرديد مهاراجه از موضع سرکپيچ کوچ نموده ازان طرف رود سابر در ريگ گزاره شده به شاهي باغ دائره نمود و ناهر خان شينج روح الله برادر خود را به نيابت داروغهي کتيره پارچه گزاشته بدو پيوست - از انجا که مهاراجه را یک گونه گراني طبع از غل و بر آوردن نائبان بهم رسیده بود باراده پر خاش روزی چند مقامات ورزید - ناهر خان که واسطه و متکفل امور او بود - به سخنان صلاح آميز از خيالات دور از کار باز داشته سزا والی نموده يازدهم شهر رجب المرجب به جودهپور کوچا نیده بر و عبد الحميد خان که بنابر مقامات مهاراجه بجز حفظ و حراست بلده بامري ديگر نپرداخته بود بتعين فوجداران و تهاذه داران متعلقه نظامت و مقرر ساختن عمال محالات شرطي صوبه به تمشيت مهام سر گرم کار گرديد *

بغایت رنجیده نیابت آنجا را به صفدر خان بابی تکلیف نمود و استدعای فوج
 و اخراجات زیاده درخواست کرد - چون به رضا قلی برادر کاظم بیگ خان گفت
 او بلا عذر موجب مرضی و خواهش حیدر علی خان قبول کرده درخواست
 سند بنام معصوم علی برادر کلانش که در احمدآباد بود نموده حاصل ساخت
 و بدولت آمده هر در برادران با اتفاق یک دیگر عازم آن صوب شدند چون بقصبه
 امریلی پیوستند فتح سنگه مارواری نائب مهاراجه هراسیده جونه گدده را خالی
 نمود و آنها دخیل کار گشتند - حیدر قلی خان را نقش جرأت و جلالت معصوم
 قلی و برادرش بر دل ثبت گردید - همدران سال عزیمت الله خان که بزیارت
 حرمین شریفین در سال پیش روانه شده بود پس ادای مناسک (۱) وارد بندر
 سورت و از آنجا به احمدآباد آمده براه ماروار عازم حضور پر نور گشت - مهاراجه
 بنابر بندوبست و گرفتن پیشکش زمینداران بر آمده تشخیص و تحصیل کنان
 بسمت سورتیه شتافت و به نوانگر رسیده بسبب زیاده طلبی وجه پیش کش
 روزی چند به جنگ توپ و تفنگ منقضی گشت ثانی الحال مقدمه آنجا
 را انفصال داده باراده پرستش دوارکان عرف جکت که معبد معتبره مشهوره
 همدان است پیشکش گیران روانه گشت - سید عقیل خان که بعد از معاودت
 بنابر عارضه جسمانی در دولقه متوقف بود و والد از بندر کندهایت به احمدآباد
 آمدند و طیب خان از تغیر محمد معز بخدمت بیوناتی بلده سرافرازی یافته
 رسیده نائبان مهاراجه در بلده در اکثر امور بی اعیادالیها در پیش نموده باخذ
 و جریبوستند و بنابر امری بایکی از متوسلان عبد الحمید خان هنگامه برپا شد -
 از آنجا که دران وقت از منصب داران واعیان سپاه بلده مشحون بود باستعداد
 خانه جنگی پیش آمدند - چون مارواریان پیش رفت کار نه دیدند از در
 مصالحه در آمده در گزرانیدند و نالش اکثر مقدمات و بدعات در پیش گاه
 خلافت و جهانبانی بعرض رسید لهذا صوبه تغیر شد *

بعهدۀ او حواله کردۀ قبوض گرفتند و جمعی که نوکری او را کسرشان خود می
پنداشتند قلیلی که از انها بر آمد داده به دولقه آمدند و ایشان باز به کذبهايت
رسیدند *

فوج کشي نمودن حیدر قلی خان بر موضع مونچپور معمولۀ بروده و کشته شدن کاظم بیگ خان و مقرر نمودن معصوم قلی برادر او را به نیابت فوجداری سورتیه

همدران سال حیدر قلی خان با فوج آراسته و توپخانه پیراسته بارادۀ
بندوبست پرگذاشت متعلقه از بندر سورت بر آمد و صفدر خان بابی را با جمعی
بمرافقت خویش از احمدآباد طلب داشت و متوجه پیش گشت - کاظم بیگ
خان نائب فوجداری برودۀ آمدۀ پیوست و به هراولی فوج و تنبیه مفسدان
مامور گشت - از انجا که زمیندار موضع مونچپور از راه غرور بوفور کولیان بدای
مال واجب و پیشکش جواب راستی نمی داد کمر همت باستیصال و قلع و قمع
او بسته آمد - زمیندار سپر مدافعت بر سر و دست ممانعت در پیش نموده
بجنگ در پیوست و تنور حرب بشعله افروزی توپ و تفنگ گرم گردید جمعی
از طرفین کشته و خسته گشتند - کاظم بیگ خان که مصدر تردد نمایان گشته
توپی را پیش برده مورچال را بنزدیکی رسانیده بود اتفاقا برسیدن تیر بندوق
بشقیقه اش حب شهادت نوشید - رضا قلی برادر کهنش جبین عزم را غبار آلود
اکراه نساخته بقائم داشتن مورچل بیائمردی شجاعت و جلالت پرداخت و روزی
چند این معامله بزد و خورد شبانه روزی طول کشید - آخر الامر زمیندار هذگام
شبی مکان را خالی نموده کنار گرفت - حیدر قلی خان آن خانه را باتش قهر
سوخته بانهدام مساکن امر نموده با خاک راه یک سان ساخت و بسمت دیگر
متوجه گشت که درین بین خبر معاودت سید عقیل خان از ضلع سورتیه رسید

از بین طریق نزدیکی جموسر والد بنابر دیدن راقم که علیل گزاشته بودند و نیز یک گونه مراجع شان راغب شورتهه بنود براه موضع گاوی که محکافی بندر کذبایت است رسیده از انجا کشتی سوار آمدند - شکر الله بیگ اطلاع یافته سواری باستقبال فرستاده چون هنگام شب بود عذر ملاقات و نیامدن را گفته بنابر ضیافت فردا را وعده گرفت و روز دیگر ملاقاتها بمیان آمد و تا بودن دید و باز دید می شد - سید عقیل خان به دولقه رسیده نوشته جات طلب سپاه بلام صلابت محمد خان بابی و محمد یحیی بابی و جماعة داران جزو کل فرستاد - آنها گروه گروه و فوج فوج رسیده نوکر شدند و بنابر طلب والد راقم کوه بعد اخری و مره بعد اولی بمبالغه نوشت و ایشان اغماض نموده بلیت و لعل پرداختند چون آمد و رفت سفر از حد اعتدال گزشت بالضرورة شتافتند - از انجا که قریب سه هزار سوار فراهم آمده بود کوچ نموده بلولیانه رفت چون ابتدای سرحد او لکه سورتهه از انجاست سید عقیل خان بر موضع پالتیان سواری نموده بتاخت در آورد و غنیمت فراوان بدست لشکریان افتاد - خان موصوف آگاهی باین قسم امور نه پرداخته بود گرد آوری مال مغرته از سپاه به عمل در نیامد مگر مواشی معاودت نموده قریب نیم شبی باردوی خویش مراجعت نمود و کوفت جسمانی ره نوردی مسافت بعیده و علاوه عدم جمع امتعه منهویه عاید حال گشت مهارجه که از استماع روانه شدن او به سورتهه بخانه جماعة داران که نوکر شده بودند تهدید گفته فرستاد که اگر خلل در ملک سورتهه یا چشم زخم بذائب آنجا خواهد رسید باز خواست اعمال از اهل و عیال آنها خواهد شد - و نوشته جات این پیام از خانها به هر کدام رسیده از خوف هر کاری را به تعلل و تعویق انداخته مشاهره را بالا میکردند - این معنی نیز متکشف گردید - چون از ایام پیشین ضابطه مستمره ملک گجرات است که آغاز تاریخ طلب سپاه فوجداران سورتهه از مقام لولیانه محسوب می شود در چند روزه مقام و ابلاغ طلب آنها لازم الادا گشت - سید عقیل خان از والد تدبیر طلب و بر آمدن ازین مهلکه در خواست نمود ایشان صلابت محمد خان بابی نائب فوجداری کولوار که خواهشمند بود مقرر نموده وجه طلب سپاه را

نزول فرمودند و محمد بابی فوجدار دران وقت آنچه توانست شد نژلی (۱) مهیا نموده فرستاد تا سه شبانه روز نزول بارش بمرتبه شدت داشت که نقل و حرکت احدی از مکان خود امکان نه بود روز چهارم که شاه خاوری علم جهانگیری بر افراخت و لشکر غمام را منهنم ساخت غریدن فیلان سجالی فرو نشست و آبی بروی کار روزگار آورد - اتفاقا دران ایام لیموی ترش که دران جا بوفور و با لیدگی تمام داشت آورده بودند راقم را دران حالت رغبت بخوردن آنها بهم رسید چون امید حیاتی نداشتند - مضائقه نکرده چندید که بانمک تغاول نمود تفویج کلی فی الفور محسوس شد و تا دو روز که مداومت کرد گویا حکم آب حیات داشت که بیاری عصا قدمی چند حرکت نموده بیرون بر آمد و ابتدای صحت همان بوده است القصة در صدد کوچ و حرکت بودند که نوشته سید عقیل خان بآمدن دولقه رسید که باتفاق بسورت رفته آید بمقتضای وقت بنابر عدم موافقت مهاراجه و حیدر قلی خان راقم را با متعلقان به کذبیت روانه فرموده خود متوجه دولقه شدند - راقم بکذبیت رسیده در یکی از خانهای محمد زمان تاجر فرود آمد و شکر الله بیگ بخوش خلقی و دلبری پرداخت - سید عقیل خان از دولقه روانه بندر سورت شد و بدانجا رسید - از اتفاقات دران اوان حیدر قلی خان اراده اساس حصار مسمی بعالم پناه نموده بنابر میمنت خشت نبلی آنرا بدست سید عقیل خان که مرد سید است داد که گزاشت و چندی در آنجا متوقف گشت - که از پیشگاه خلافت و جهانبانی فوجداری سورتیه از تغیر کنوراهی سنگه ولد مهاراجه و پرگنه کو لوار بکیدر قلی خان مغوض گشت و نیابت آنجا را به سید عقیل خان تکلیف نمود و او قبول کرد والد راقم از راه عاقبت اندیشی که هر کاری و مردی گفته اند ازین معنی مافع گشت و گفت که در فوجداری سورتیه شب و روز سواریهای طولانی باید کرد و این کار از شما متمشی نمی تواند شد اگر استعفا نمایند اولی ست - از آنجا که سررضا جنبانیده بود از رو نیامد و بعزم آنجا رخصت شده راهی گشت

(۱) بضم نون و سکون زای منقوطه آنچه برای مهمان مهیا سازند - جامع *

آخر شب روانه ساختند و خود قریب یکپاس و نیم از روز بر آمده که اعلی و ادنی تجار و رعایا و برایا حاضر آمدند سوار شد عبدالنبی بیگ بعنوان مشایعت همراهی گزیده برای العین مشاهده می نمود که در کوچه و بازار از صغیر و کبیر و برنا و پیر باظهار اندوه و ملال هم قرین گشته باوردن نا رحیل و شیرینی و گل و پان بریگدیگر سبقت گرفته رخصت می شدند تا آنکه بموضع کساری دو گروهی رسیده جمعی کثیر از تجار و باشندگان که سوارها داشتند و کسانی که توانائی ره نوردی یافتند بدانجا آمدند بنابر ترخیص آنها ساعتی چند در سایه درختی نایبان معزول و منصوب برادر وار در پهلوی یکدیگر نشستند جماعه که رسیده بودند از رویه واقمشه بقدر مقدور و میسر پیش آورده درخواست سفارش بعبدالنبی بیگ می نمودند و ایشان معروف احوال هر یک شده بعنوان نیک بسفارش پرداخته دست بدست می سپردند یکی از آنها چند توله نقره را گل ساخته آورده بود بر سر هر دو نثار نمود عبدالنبی بیگ را از مشاهده حالت مردم رقت دست داد و گفت من درین مدت این قسم سلوک رعایا با معزولان ندیده ام این حکومت نبوده است والد در جواب فرمود که زر واجبی را بکسی نه گزاشته ام و بے موجب روادار ایذا و اضرار احدی نه شد ام - * رباعی *

در پیش اجل همه سپرها هیچ ست وین محتشمی و سیم و زرها هیچ ست
هرچند بروی کار در می نگرم نیک ست که نیکست و دگرها هیچ ست

القصة مردم را همراه نائب منصوب رخصت ساخته روانه پیش گردیدند چون بنابر بر آمدن و رخصت مردم مکئی رویداده بود او آخر روز بموضع ناز معموله بتلاد منزل شد و دران شب مرض راقم اشتداد پذیرفت که تا به سحر رسیدن شمع زندگی گمان نبود چون هنوز وقت معهود نرسیده پس از دمیدن تباشیر صبح افاتگی کلی حاصل گشت و از انجا کوچ نموده بقصبه اهره مآثر رسیدند و باران در گرفت بالضرورة در مکان فوجدار نشین آنجا

پناه یک راس ماده گاو را بروز عید در جلوی خویش همراه بمصلی برده بعد از فراغ صلوٰه علی رؤس الاشهاد قربان ساخت *

تغیر شدن سید عقیل خان از نیابت فوجداری دولقه
و متصدی گری بندر کنبه‌ایت و حسب الطلب
حیدر قلی خان روانه شدن و بنای حصار عالم
پناه بندر سورت و مقرر شدن نیابت
فوجداری سورتیه از جانب حیدر
قلی خان باو و معاودت کردن
از بین طریق سورتیه

سابقاً مقرر ساختن حیدر قلی خان نیابت فوجداری و امینی دولقه
و متصدی گری بندر کنبه‌ایت را بسید عقیل خان رقمزده کلک بیان گشته درین
ولا که فصل بآخر رسید - ضابط بیگ خان را بنیابت دولقه و شکر الله بیگ را
بمتصدی گری بندر کنبه‌ایت مقرر نموده رخصت فرمود و نوشته طلب بنام سید
عقیل خان رسید شکر الله بیگ از بندر سورت راهی گشته بقصبه پتلاک که ده کروه
از کنبه‌ایت فاصله دارد متوقف شده بذابر اخبار و خالی نمودن مکان عبد الذبی
بیگ نامی را پیشتر فرستاد و با والد ملاقی گشت از آنجا که متعلقان در آنجا
بودند و ایام برشکال بذابر سرانجام بازبردار و ضروریات سه چار روز را مهلت
خواست و او بشکر الله بیگ نوشت جواب رسید که بخاطر جمع باستعداد پردازند
اضطراب نیست راقم دران ایام بمرض اسهال گرفتاری داشت الحاصل بعد دو سه
روز که اراده حرکت بود چون باعتقاد اهل منجم برای سفر مناسبت نداشت
ساعت بر آمدن را بر آخر شب میگفتند والد بر این معنی راضی نه گشت که
در شب بر آمدن موجب بد نامی ست اما سواریهایی زنانه و احوال و اطفال را

تخمین کرده حقیقت را بپایه سرپر خلافت مصیر معروض داشت ملا عبد الحی ولد عبد الغفور روانه درگاه معدلت پناه گشته بکُتوت خود را باثبات رسانید - مراحم والا شامل حال او شد و بعطای خلعت فاخره و یک زنجیر فیل و خطاب عمده التجار امتیاز یافته حسب الحکم معلی در باب عدم مزاحمت اموال پدرش حاصل نموده آورد - از انجا طلا و نقره در دارالضرب بندر سورت بسازش عمله و فعله آنجا که مغشوش بسکه میرسید حیدر قلی خان در صدد تحقیقات و تمام عیار ساختن در آمده معیر و گداز گر دارالضرب بندر کذبهايت را طلب داشت و در باب فرستادن آنها بنام والد راقم نوشت - چون دران وقت ایشان در دوله بودند راقم که بامر نیابت می پرداخت از مضمون مرقومه واقف گشته آنها را روانه نمود حیدر قلی خان بحضور خویش عیار اشرفی و روپیة مسکوک آنجا و بندر کذبهايت را گرفته تفاوت بر آورد و قریب یک روپیة بصیغه جریمه از عمله و فعله باز خواست کرد و معیر و گداز گر کذبهايت را خلاج داده رخصت نمود *

رویداد هنگامه بر ایام عیداضحی بر سر ماده گاو

همدران سال که عیداضحی رسید اهل اسلام بز و گوسپند و ماده گاو و گاو میش بذابر قربانی ایتباع می نمودند از آنجا که در فرقه بواهیر بیشتری ماده گاو و گاو میش باین امر صرف میشود - اتفاقاً حوالدار گزر کالوپور که آن گروه دران طرف سکونت دارند باعتقاد خویش امر ثوابی اندیشیده و صوبداري و حکومت مهاراجه را بخاطر آورده ماده گاری که بنظرش در آمد از دست یکی از آنها جبرا قهرآ رهنانیده گرفت لهذا قوم بواهیر فراهم آمده نزد قاضي خیر الله خان باظهار ماجرا پرداختند و او بکار پردازان مهاراجه پیغام نمود جوابی که رفع هنگامه شود حاصل نه گشت بذابران جمهور اهل اسلام سکنه بلد و پورچات اجماع نموده مصدر شورش و فساد گشتند و نزدیک بود که بقتل و غارت منجر شود بعضی از عاقبت اندیشان مهاراجه را فهمانیده بقاضي پیغام فرستادند که اهل اسلام موافق دین و آئین خود مختار اند احدی مانع و متعرض آنها نیست چنانچه شریعت

الله تهنه دار پخوانیه میر بهورا هفتصدی ذات یکصد سوار تهنه دار احمد نگر
 محمد اشرف دو صدي ذات تهنه دار بانجهاور ولوهاره میر عبد الله پانصدی
 ذات تهنه دار بدنگر محمد بالی تهنه دار کهیره اصغر علی خان پانصدی ذات
 پنججاه سوار تهنه دار پیپلود رضا قلی ولد کاظم بیگ صد و پنجاهی ذات تهنه
 دار بیجباره رحمان یار خان داروغه دار الضرب اسلام نگر دو صد و پنجاهی ذات
 محمد فایض داروغه توپخانه جنسی سه بیٹی وغیره داروغگان و مشرفان
 و تحویلداران جزوکل بلده سوای فوجداران عمده و اهل خدمات صوبه و جاگیر
 داران قیام داشتند - همداران اوان خلعت فاخوره و سر پیچ مرصع از پیشگاه
 خلافت و جهاننایی بابت عطای زمینداری ناگور مصحوب رضا یار خان گورزبردار
 و فرمان والا شان تفویض صوبه داری احمد آباد بدست محمد زمان گرز بردار
 رسید - مهاراجه بمراسم استقبال و تقدیم آداب پرداخته گرفت و حسب الحکم
 معلی بنام حیدر قلی خان دیوان صوبه ورود یافت که سی و دو لک و شصت
 هزار دام در عوض خوراک دواب ذمه مهاراجه در سرکار والا مقرر شده باید که از
 مکان حیدر سیر حاصل جاگیر شرطی او بعهده خویش گیرند و سی و دو هزار
 و هشتاد و یک روپیه بابت قیمت جواهر پیشکش جشن مبارک بر ذمه اوست
 از مبالغ جاگیر اگر نقد واصل نسازد بگیرند و جیونداس عامل معزول پرگنه بهروچ
 که تعهد نه لک و نود و چهار هزار روپیه محصول آنجا نموده بحضور واصل
 ساخته بذابر عدم مزاحمت او بدیوان صوبه حکم رسید و برای ارسال زر موجوده
 خزائن و موجودات منصب داران و اهل خدمات متعینه صوبه باتفاق غلام
 محمد خان بخشی بمهر خود و برداشتن گماشته های وقائع نگار و سوانح نگار
 و هرکاره از کچهری اخذ جزیه شرعی چون در عهد حضرت خاد مکان نبوده بقدغن
 بلیغ بدیوان صوبه رسید همداران سال عمده التجار ملا عبد الغفور که بو فورمال
 داری و اسباب ظاهری جهازات متعدد سر آمد تاجران و مالداران بنذر سورت بلکه
 این صوبه بود بقضای الهی رخت هستی بر بست - حیدر قلی خان باظهار
 اینکه او الاولاد فوت شده اموال و اثقال را قرق نمود و هشتاد و پنچ لک روپیه را

و ناهر خان که بمنصب هزار و پانصدی بلا شرط مفتخر بود و از هنگام فوج کشی امیر الامرا بر جوده پور واسطه گفت و شنود و اصلاح معاملات مهاراجه می پرداخت بعنوان (۱) اتالیق که از جاده اطاعت و فرمان پذیری انحراف نورد بدست او نیز داروغگی محال کهنه پاره و سائر بلده از تغیر محترم خان دیوان معزول سرفرازی یافته همراه آمد درین بین اسپان عراقی نژاد بابت ارمغانی والی ایران که مصحوب میر مرتضی ایلچی فرستاده بود جهاز مرکوب ایلچی بنابر رونداد طوفان به بنگاله رسید و جهاز محمول اسپان به بندر سورت آمد چون معروض اقدس گشت یرلیغ بمومن خان متصدی بندر سورت صادر شد که بدرقه خرچ راه و شخصی از خود بطریق مهمان دار میر آخور تعین نموده روانه درگاه معلی سازد و او پیش از غل خود محمد عبد الله برادر خویش را همراه داده برای احمد آباد روانه ساخت - محترم خان دیوان پیشین نیز همراهی گزیده رفت و مومن خان نیز متعاقب روانه گشت مهاراجه بساعت مختار اهل تنجیم توقف ورزیده در قلعه بهدر در آمد دران اوان فوج داران و تهانه داران بموجب اسناد درگاهی بتفصیل ذیل هر یک بمکان خودها بضبط و ربط تعلقات می پرداختند روح الله خان بمنصب هزاری ذات دو صد سوار بلا شرط به فوجداری اعظم آباد و معمور آباد و بهیل و اسلام آباد ابوطالب خان هزاری ذات یک صد سوار بلا شرط فوجدار گودهره و جرکال و اجرای شارع دو حد غزنی خان سیصدی ذات فوجدار پالن پور و دافتی واره غضنفر خان هزاری ذات دو صد سوار فوجدار بیجا پور و تهانه کهرود و صلابت محمد خان بابی پانصدی ذات دو صد پنجاه سوار فوجدار باره سینور جوان مرد خان پانصدی ذات یکصد سوار فوجدار رادهن پور محمد علی ولد نظر علی خان سیصدی ذات تهانه دار هیر پور و بانودره میر عبد الخالق صد و پنجاهی ذات تهانه دار اندبج سلور میر شمس الدین تهانه دار صندل پور و خان پور و محمد خلیل پانصدی ذات سی سوار تهانه دار سانوده محمد رحیم صدی ذات تهانه دار بانمول واصل بیگ صدی ذات تهانه دار پنداره محمد لطیف

به حیدر قلی خان که بمنصب دو هزار سوار بلا شرط سرافرازی داشت من ابتدای فصل خریف قوی نیل مطابق سال پنجم جلوس معلی نامزد گردید و بعطای خلعت فاخره و سرپیچ مرصع مبداهي گشته راهي شد و نوزدهم شهر ذیحجه الحرام بسواد بلده احمدآباد متصل مزار شاه بهیکمین قدس سره فرود آمده بتعین نائبان پرداخت ناصرالدین احمد خان ولد شیخ الاسلام خان را بذیابیت دیوانی صوبه و محمد شفیع نام از همراهیان خود را کوره محال کهنه پارچه که بضمیمه دیوانی بود مقرر کرد و سید عقیل خان را فوجداری و امینی دولقه و بذکر کذباییت را از جانب خود سپرد نموده بصوب بندر سورت کوچ نمود و در ثلثاد ارجمند خان و بفوجداری بروده کاظم بیگ خان و در بهروچ عبد المومن خان را نصب نموده داخل بندر سورت گشت و به تمشیت مهمام سر گرم کار گردید والد راقم که بذایر تغییری از کذباییت آمده بود درین ولا که سید عقیل خان بدولقه راهي شد بدستور سابق ایشان را بذیابیت کذباییت مقرر داشته همراه گرفت از انجا که بذایر عزل و نصب امور پورگنه برهم خورده و رعایا طریق فرار پیموده بودند قریب یک ماه بحسن تدبیر والد اصلاح پزیر گشت و از انجا بکذباییت شتافته بعد چندی راقم را نائب گزاشته حسب الطلب سید عقیل خان به دولقه آمده به سرانجام امور اشتغال ورزیدند *

رسیدن مهاراجه اجیت سنگه بصوبه

مهاراجه اجیت سنگه با فوج گران از جودهپور بعزم صوبه راهي گشته روز پنجشنبه دهم شهر ربیع الاول سال هزار و صد و بیست و هشت بباغ شاهي رسید بجیراج بهنداری با پناوتان و مهر علی خان و صفدر خان بابی و ناصرالدین احمد خان صدر و نائب دیوان صوبه و قاضی خیر الله خان و عبد الحمید خان وقائع نگار و محمد منعم سوانح نویس و میر حسام الدین خان محتسب و میر ابو طالب کوتوال و محمد اکبر مفتی و منصب داران و متعینان و اعیان و سر گروهان مسلم و هندو فرتقه صرافان و تجارت پیشگان سکنه بلده رفته ملاقی شدند

صوبه داري مهاراجه راج سر عمدہ راجہای هندوستان مهاراجه اجیت سنگه زمیندار جودهپور و دیوانی محترم خان وحیدر قلی خان

از پیشگاه خلافت و جهانپانی صوبه داري احمدآباد از تغیر داؤد خان
پٹی بمهاراجه راج سر راجه اجیت سنگه راجه جودهپور که بمقصد شش هزاری
ذات شش هزار سوار سرافرازی داشت مفوض گردید و بارسال خلعت خاعه
و صدور فرمان مفتخر و مباهي گشت و فوجداری سورتبه بنام کنور ایسہ سنگه
بدستور سابق بحال شد مهاراجه از قبل خود بجیراج بهنداری را بنیابت
صوبه و فتح سنگه نامی کایت را بنیابت فوجداری سورتبه رخصت نمود و آنها
راهی گشته هفتم شهر شعبان مطابق سال هزار و صد و بیست و هفت بجیراج
داخل احمدآباد شد و فتح سنگه بسورتبه شتافت و عبد الحمید خان ببلده آمد
و بضمیمه تولیت گنج احمد کتہو خدمت بخشی و وقائع نگاری بد و مرحمت
شد بهنداری بتمشیت مهم و انتظام و تعیین فوجداران و تہانہ داران متعلقہ
نظامت سرگرم گردید ہمداران اوان عنایت اللہ خان کہ در عہد حضرت خلد
مکان دیوان خالصہ شریفہ و محل اعتماد و از زمرہ امیرایان عظام آن حضرت بود
از حضور مقدس رخصت سفر حجاز و حج بیت اللہ الحرام حاصل نموده وارد
گشت و روزی چند متوقف گشته و از رنج راہ آسودہ بسورت روانہ شد و بر موسم
راکب جہاز روانہ مقصد گردید و دیوانی صوبه از تغیر محترم خان و متصدیگری
بندر سورت و محالات خالصہ شریفہ از تغیر مومن خان و متصدی گری بندر
کنبہایت از تغیر سید عقیل خان و فوجداری بروہ و نادر و دامہای پرگنہ
حویلی احمدآباد و فوجداری ارہرمانر از تغیر بنسی دھر در پایہ سرپر خلافت مصر

بیاد نرفته بود اخذ کرده شامل کتاب نمود فلذا این جزء کتاب که مشتمل است بر واقعات پنجاه ساله صوبه احمد آباد گجرات بعد از انقضای سلطنت ابو المظفر محی الدین محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه تا انهدام قصر حکومت مغلیه از دست مرهته و تسلط ایشان درین صوبه در نظر ناقدان فن تاریخ دستاویزست موثق و مبرهن - ازین جهت اولاً این جز را که آئینده احوالات سلف و عبره للخلف است به الحاق یک فهرست اسما الرجال و این دیباچه پیشکش ناظرین با تمکین می نمایم *

اما ترجمه حال مصنف و چگونگی جمع آوردن و ترتیب دادن تاریخ مرات احمدی را جناب مصنف خودشان در دیباچه جز اول شرح داده اینجا همین قدر کافیست که در سن یکهزار و صد و بست هجری مصنف بعمر هشت سالگی همراه پدر که بعده وقائع نگار صوبه احمد آباد فائز بود از برهان پور به احمد آباد آمد و کسب علوم و فنون نموده بزمره ملازمان شاهي داخل شد - بعد از وفات پدر امینی کهتره پارچه باو تفویض شد و در سنه ۱۱۵۹ هجری بجلد وی حسن خدمات بعده جلیله دیوان صوبه سرفراز گردید ولی چون فلک کجبار بساط حکومت مغلیه در نورید و زین البلاد احمد آباد در تحت و تصرف مرهته در آمد مصنف معنی آیه کریمه تعز من تشاء و تذلل من تشاء برای العین مشاهده نموده خانه نشین گردید و ما بقی عمر در تحریر و تسطیر این کتاب مستطاب صرف نمود *

اما سن و فائش محقق نشده این قدر از نسخه مذکوره بالا معلوم میشود که در سنه ۱۱۷۶ هجری بقید حیات بود و چون در خاتمه این جز میگوید که اگر حیات مستعار باقی و فراغ خاطر از نیرنگ سازی زمانه غدار سقله پرور نا پایدار پدید آید دفتر دوم را از آغاز سال فرخنده فال جلوس میمنت و اقبال مانوس بر صفحه روزگار ثبت می سازد ولی مسوده دفتر دوم تا این دم یافت نشده گمان غالب آنست که مصنف در همان سال بعمر شصت و چهار سالگی یا سال دیگر داعی اجل را لبیک گفته بصورت مرده و بمعنی زنده جاوید گردید - لسان الغیب خوش گفته *

هرگز نمیرد آن که دلش زنده شد بعشق ثبت است بر جریده عالم دوام ما
بروده

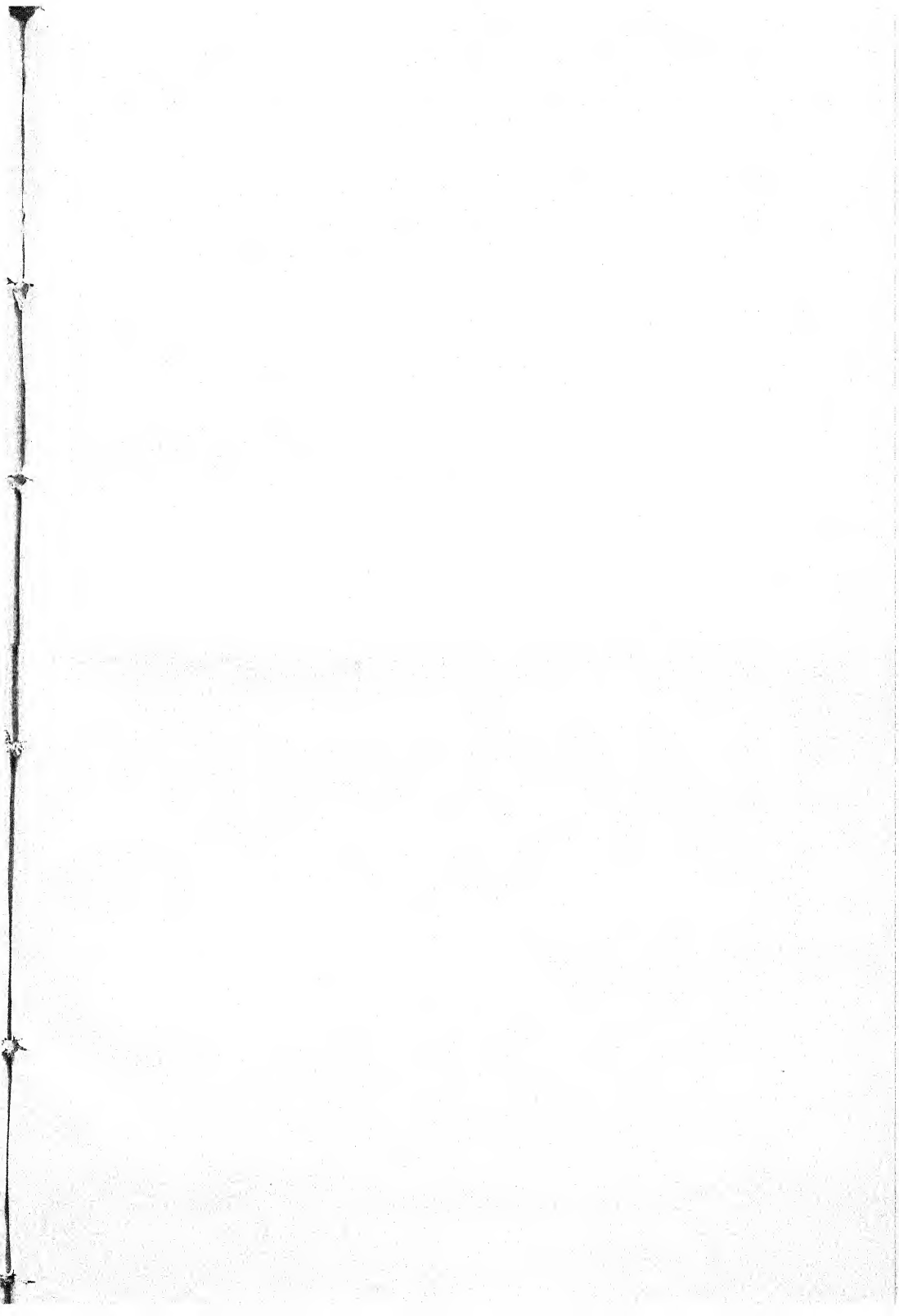
بسم الله الرحمن الرحيم

دیباجه از مصحح

نکمه و نصلی علی رسولہ الکریم

اما بعد کتاب مرآت احمدی من تصنیف مرزا محمد حسن الملقب به علی محمد خان بهادر یکی از تاریخ معتبره خطه گجرات است مشتمل بر واقعات هزار ساله یعنی از آغاز حکومت راجگان پتن تا انقراض دولت مغلیه و تسلط مرهته - در سنه ۱۳۰۶ هجری این کتاب نایاب در دو مجلد در بمبئی چاپ شده بود ولی چون مغلو و نا مربوط علی الخصوص مجلد اول ناقص و نا تمام بود بر نظر اهل تحقیق قدر و قیمتی نداشت *

از آنجا که گفته اند کل امر مرهون باوقاتها درین ایام فرخنده فرجام که خطه گجرات از یمین دولت و اقبال فرمانروای عدل گستر علم و هنر پرور هنرهایندس مهاراجه سرسیاجی راو گایکوار جی سی ایس آئی - جی سی آئی ای - سینای خاصه خیل شمشیر بهادر دام ملکه و حشمته بر خویش می بالد یک نسخه قلمی کامل و صحیح که مبیضه مصنف است و بمهر او مزین و نام کاتب بقید سن کتابت یک هزار و صد و هفتاد و شش هجری در آخر ورق ثبت است از کتاب خانه احفاد مصنف بتوسط دربار کهنبائت بسعی و تلاش وزیر با تدبیر صاحب علم و فن چارلس ناز من سدن (آئی سی ایس) که در آنوقت بعد از جلیله وزیر مال ریاست بروده فائز بود از کهنبائت بدست آمد - حسب الحکم اشرف و اعلی بنام این هیچمدان عز صدور یافت که نقل نسخه مذکوره گرفته متن مع ترجمه بزبان انگلیس چاپ داده شود - الحمد لله و المنة که جز دوم متن که در نسخه مطبوعه بمبئی کلیه حذف بود و ارباب نظر مشتاق او بودند چاپ شده - اهمیت و قدر این جز دوم از این راه است که مصنف آنچه برای العین مشاهده نموده بخاطر داشت و از اظهار بعضی ثقات واقعات را بی رعایت یا عداوت قلمبند نموده و نقول فرامین و احکام از دفتر شاهي که هنوز از دست بُرد حوادث

مضمون	صفحه
نقل فرمان والا شان -	۵۶۶
سلطنت حضرت شاهجهان بادشاه و نظامت سدا شیورام چندر نائب بالاجي راو و دیوانی فدوی درگاه آسمان جاء -	۵۶۸
بقیه سوانکات سال هزار و صد هفتاد و سه بعد روانگی سدا شیورام چندر -	۵۷۳
معاودت نمودن مومن خان از پونه -	۵۷۴
مقرر ساختن پیشوا بالاجي راو نیابت صوبه احمد اباد را به گنیش آبا از تغیر سدا شیورام چندر -	۵۸۰
مجمعی از ورود موكب شاهنشاه احمد شاه ابدالی و شرح سوانکاتی که در دارالخلافه روئداده و رسیدن سدا شیو پندت عرف بها و عم زاده پیشوا بالاجي راو با فوج گران و وقوع جنگ میدان با افغان و به غارت رفتن فوج دکنیان بحکم ملک مغان و صدور حسب الحکیم بمهر شجاع الدوله در باب صوبه بمومن خان و رسیدن داملاجي راو گانگوار در بردوه و انتقال پیشوا بالاجي راو از مملکت هستی بدار الملک فیستی و روئدادی که تا آخر سال هزار و صد و هفتاد و چهار به عرصه ظهور آمده -	۵۸۴
سبب قرار یافتن این اوراق بدفتر نخستین *	۶۱۲

- ۵۳۷ بر آمدن زاهد علي تاجر و مير نجم الدين و محمد هاشم بخشي از بندر كهنبايت و بدام مصادرة افتادن سليم جماعدار -
- ۵۳۸ معاودت نمودن سداشيو رامچندر از ضلع سورته و داخل گشتن در بلده و بر آمدن داماجي گايكوار حسب الطلب پيشوا بالاجي رار و باقي سوانحات آن سال -
- ۵۳۹ كوچ نمودن سداشيو رامچندر باتفاق داماجي گايكوار بصوب بندر كهنبايت و از آنجا به عزم بندوبست و گرفتن پيشکش و مقرر نمودن سنتوجي به نيابت بلده از تغير نارو و رسيدن خبر آمدن سيلاب در بندر سورت و روانه شدن داماجي گايكوار به پونه -
- ۵۴۰ آمدن سيد معين الدين خان عرف سيد اچهن از پونه با راده بندر سورت و بدست آوردن آنجا باستظهار احمد خان قلعه دار و بيدخيل گشتن علي نواز خان -
- ۵۴۱ رفتن قلعه آهني اساس بندر سورت بتصرف انگليس و مسلط گشتن او در امر حكومت و مقرر ساختن فارس خان به نيابت سيد معين الدين خان و معطل شدن احمد خان قلعه دار -
- ۵۴۲ روانه شدن مومن خان متصدي بندر كهنبايت نزد پيشوا بالاجي رار به راه مبني -
- ۵۴۳ كوچ نمودن سداشيو رام چندر نايب نظامت از ليمري و به تاخت در آوردن هلود و گرفتار گشتن باهمازميندار آنجا و مراجعت نمودن به بلده و روانه شدن به صوب پونه -
- ۵۴۴ رويداد هنگامه بندر سورت فيما بين اهل اسلام و مكسدار مرهته -
- ۵۴۵ در آمدن باره سينور بتصرف مرهته -
- ۵۴۶ ورود فرمان والا شان در باب تفويض قلعه داري بنام كونيئي انگليس و سغد متصد يگري بنام سيد معين الدين خان و سوانحات ديگر -

- ۴۸۰ رسیدن خبر رویداد احمد آباد به پونه و بر آشفتن پیشوا بالاجی راو و تعیین فرمودن سداشیورام چندر به امر نظامت و انتزاع بلده از مومن خان و پیوستن او باتفاق داماجی گایکوار با فوج جزار و بستن مورچال و آراسته شدن معرکه جنگ و قتال -
- ۴۸۹ نقل حسب الحکم والا بمهر وزیر الممالک -
- ۴۹۸ نقل شقه مرزین بخط انور -
- ۵۰۹ تعیین فرمودن داماجی گایکوار پاپاجی هرپاله را بنابر انسداد طرق به موضع کو چرب و فرستادن سداشیورام چندر جوانمرد خان باتفاق سداشیو دامودر بر گذر موضع بادپچ و بهگون را در باغ شاهي و تنگی پذیرفتن امر محاصره بلده -
- ۵۱۰ وقوع جنگ میدان با فوج پاپاجی هرپاله و زخمی شدن محمد رضا برادر محمد هاشم بخشی و کشته شدن عبد الغفور جماعدار روهيله -
- ۵۱۸ رسیدن حسن قلی خان ملقب به شاه نواز از نزد پیشوا بالاجی راو جهت رفع هنگامه و تمشیت امر مصالحه -
- ۵۲۶ قرار یافتن امر مصالحه بوساطت داماجی گایکوار و سوانکاتی که در آن بین روئداده -
- ۵۲۹ بر آمدن مومن خان از احمد آباد و روانه شدن بصوب بندر کهنابیت و در آمدن دکهنیان و گرفتار ساختن سنبهوارام -
- ۵۳۱ داخل شدن سداشیورام چندر و داماجی گایکوار در بلده و بندوبست نمودن و روانه شدن سداشیو بصوب اولکه سورتیه جهت اخذ پیشکش و سوانکات دیگر -
- ۵۳۴ رسیدن مومن خان به بندر کهنابیت و انجام کار سپاه و کشته شدن برج لعل پیشکار -

پیشوا بالاجی راو و تعیین شدن سنکراجی و دیگران جهت استخلاص او و فرستادن سری پت راو راقم را جهت رفع مناقشه و رهایی یافتن بهگونت راو -

۱۴۴۲ متصرف گشتن حامد بیگ که آینده بخطاب نیک نام خان بهادر مخاطب گشته حصار بهروچ را -

۱۴۴۸ هنگامه آرائی بهگونت راو مکاس دار بندر کهنبایت با مومن خان و روانه شدن سری پت راو حسب الطلب رگهفته راو -

۱۴۵۰ شتافتن مومن خان به گهوگه و به تصرف در آوردن آنجا و تعیین ساختن فوج بسر کردگی محمد زمان خان به صوب سورهته و آمدن خود بناخت مواضعات پتلاد و رفتن به جموسر و غارت نمودن آنجا -

۱۴۵۳ آتش گرفتن محله دهنجی پنچان واقع بلده و سوانکاتی که دران اوان ساف گشته -

۱۴۵۵ شتافتن مومن خان متصدی بندر کهنبایت به عزم تسخیر قلچہ بو رسد و بر گشتن بی نیل مقصود -

نزول باران شدید و شکست و ریخت بهم رسانیدن جدار حصار شهر پناه احمد آباد و آشکارا شدن اراده مومن خان در گرفتن بلده و اخراج دکهنیان -

۱۴۶۰ کشته شدن راگهو نائب صوبه بر دست محمد لعل روهیله و باقی سوانکات آن سال -

۱۴۶۱ شتافتن محمد لعل روهیله به کهنبایت و آوردن فوج به سر کردگی محمد رشید بیگ و در آمدن به بلده و بیرون رفتن دکهنیان -

۱۴۷۳ اگلا شدن مومن خان از رویداد و رسیدن باحمد آباد بطریق ایلغار و سوانکاتی که تا رسیدن سداشیو رام چندر روی داده -

۳۹۹ قرار گرفتن حصه پیشوا بالاجي راو در بخش داماجي گایکوار در صوبه
و آمدن رگه‌ناتپه راو برادر پیشوا تا بندر سورت و دخیل کار شدن نائب
او در بلده و باقی سوانکات آن سال -

۴۰۲ بر آمدن جوانمرد خان به عزم تشخیص و اخذ پیشکش و آمدن رگه‌ناتپه
راو برادر بالاجي راؤ و داماجي گایکوار و محاصره نمودن بلده و رسیدن
جوانمرد خان بطریق ایلغار و بجنگ پرداختن و تسلیم کردن شهر
و تعلق پذیرفتن صوبه با پیشوا -

۴۱۲ نقل حسب الحکم اشرف و اعلی -

۴۱۴ نقل قرار نامه بمهر بالاجي راؤ -

۴۱۷ کوچ نمودن رگه‌ناتپه راو بصوب لیمری معموله جهالوار و مقرر نمودن سری
پت راو به نیابت بلده و امور نظامت و معاودت نمودن بعد گرفتن
پیشکش زمیندار آنجا بعزم مسکن به سمت دکهن و طلب داشتن
فدوی درگاه -

۴۲۳ شتافتن سری پت راو بعزم گرفتن بندر کهن‌بایت و معاودت نمودن

۴۲۸ سر به فساد برداشتن کولیان شقاوت نشان پس از معاودت سری
از بندر کهن‌بایت و سوانکاتی که در آن آوان رو داده -

۴۳۱ نقل حسب الحکم اعلی -

۴۳۳ متقاعد گشتن احمد شاه بهادر بادشاه از امر سلطنت مجری
امیر الامراء عماد الملک -

۴۳۵ سلطنت حضرت ابو العدل عزیز الدین محمد عالمگیر بادشاه
ابو الفتح جهاندار شاه بادشاه بن حضرت خلد منزل -

۴۳۶ نقل پروانه -

۴۳۸ دستگیر نمودن مومن خان متصدی بندر کهن‌بایت به‌گونت راو نائب

و صوبه داري فخرالدوله و تمشيت بامور نظامت جوانمرد خان
و ديواني فدوي درگاه -

۳۷۴ صوبه داري مهاراجه بخت سنكه و به تمشيت امور نظامت جوانمرد
خان و ديواني فدوي درگاه آسمان جاه -

» شرح مچلگا -

۳۷۶ نقل محضر -

۳۷۷ به قتل رسيدن محمد شهباز روهيله -

۳۸۰ ورود احكام والا در باب ابتياع جنس ملبوس خاص و ارسال سر رشته‌ها
و سوانكات آن سال -

۳۸۲ برانگيخته شدن گرد باد فتنه و فساد در بندر سورت فيمابين سيد اچين
و على نواز خان و طلب داشتن صفدر محمد خان بامر حكومت
و متصرف شدن حافظ مسعود خان حبشي قلعه را و رفتن سيد اچين
به مېني -

۳۹۲ استدعا نمودن راجه رگه‌نثه داس ديوان صلابت جنگ بهادر سردار
دكهن متصدي گري بندر سورت را بنام هر پرشاد خواهرزاده خويش
و كشته شدن راجه با خواهرزاده بردست عبد الغفور رساله دار
و سوانكاتي كه در آن سال رو داده -

۳۹۵ ورود عطيات بارگاه فلک اشتباه و اضافه منصب و خطاب بهادر به فدوي
درگاه آسمان جاه -

۳۹۶ نقل پروانه بمهر مقرب الحضرت و الخاقان جاويد خان نواب بهادر و باقي
سوانكات آن سال -

۳۹۸ مقرر شدن فوجداري و عاملي پرگنه بهروج از خالصه شريفه به نيك عالم
خان -

مضمون

و مقرر گشتن نيابت داماجي ريڻڪوجي بدستور سابق و روائداد
جنگ شير خان با فخرالدوله و رسيدن ريڻڪوجي *

ارتحال تيغ بيگ خان متصدي بندر مبارک سورت ازين خاکدان و تقرير
متصدي گري آنجا به صفدر محمد خان برادرش -

تعلق پذيرفتن ديواني صوبه به راقم از انتقال طالب عليخان -

در گذشتن بيلگر خان عرف گدا بيگ خان قلعه دار بندر مبارک سورت
ازين فيروزه حصار و غرق شدن زورق وجود نجم خان متصدي بندر
كه نيايت در گرداب فنا و سوانحائي كه در آن آوان رو داده -

معاودت نمودن كاناجي تا گبير با فخرالدوله از ضلع سورتبه و وقوع ناخوشي
في مابين جوانمرد خان و ريڻڪوجي بنابر تفاوت حصه و مصدر هنگامه
شدن او و بدست آوردن قلعه بورد -

وقوع هنگامه بندر سورت و بر آمدن صفدر محمد خان متصدي آنجا
و مداخلت سيد معين الدين خان عرف سيد آچهن -

قرار گرفتن حصه مرهه در بندر مبارک سورت -

وقوع قحط سالي شديد كه در عوام گجرات به ترلوترة اشتها يافته -

تعيين نمودن جوانمرد خان شيخ عبد الواسع بخشي را با فوج جهت
استخلاص قلعه جيتلپور و برگشتن او بي نيل مقصود -

مقرر شدن كهاندي راو از تغيير ريڻڪوجي و رسيدن او و محاصره نمودن
بورد و دستگير شدن ريڻڪوجي -

افراشته شدن رايت طغرايت بادشاهزاده جوان بخت وارث تاج و تخت
احمد شاه بهادر بمقابله احمد شاه ابدالي و رحلت حضرت فردوس
آرامگاه محمد شاه بادشاه ازين سپنجي سرا بمملكت جاوداني -

سلطنت حضرت ابوالنصر مجاهدالدين احمد شاه بهادر بادشاه غازي